

Абай атындағы
Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
ХАБАРШЫ

«Педагогика ғылымдары» сериясы,
№2(62), 2019 ж.

Шығару жиілігі – жылына
4 нөмір.
2001 ж. бастап шығады

Бас редактор:
п.ғ.д., проф. Қ.Қ. Жампеисова

Бас редактордың орынбасары:
п.ғ.к., профессор
Ш.Ж. Колумбаева

Жауапты хатшы:
п.ғ.к., доцент Б.А. Қиясова

Редакция алқасы:
п.ғ.д. профессор А.А. Романов (Ресей, Рязань),
п.ғ.д., доцент Ю.Б. Дроботенко (Ресей, Омск),
психол.ғ.к., доцент

Н.Б. Михайлова (Германия),
п.ғ.д., профессор В.П. Тарантей (Беларусь,
Гродно),

доктор Ибрахим Иылдырым (Түркия),
п.ғ.д., профессор Н.Н. Хан

п.ғ.д., профессор С.А. Ұзақбаева
п.ғ.д., профессор

А.Н. Көшербаева
п.ғ.д., профессор С.Т. Иманбаева

п.ғ.д., қауымд. профессор
Г.С. Саудабаева

п.ғ.к., доцент А.Е. Берікханова
ф.ғ.к., доцент Б.Е. Букабаева

© Абай атындағы
Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, 2019
Қазақстан Республикасының мәдениет және ақпарат
министрлігінде
2009 жылы мамырдың 8-де тіркелген №10104-Ж

Басуға 21.05.2019 қол қойылды.

Таралымы 300 дана.

Көлемі 56 е.б.т.

Пішімі 60x84 ¹/₈. Тапсырыс 677.

050010, Алматы қаласы,

Достық даңғылы, 13

Абай атындағы ҚазҰПУ

Абай атындағы Қазақ ұлттық
педагогикалық университеті
«Ұлағат» баспасының баспаханасында басылды

М А З М Ұ Н Ы С О Д Е Р Ж А Н И Е

ЗАМАНАУИ БІЛІМ БЕРУ МЕН ПЕДАГОГИКАНЫҢ ӘДІСНАМАЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННОЙ ПЕДАГОГИКИ И ОБРАЗОВАНИЯ

Ишпекбаев Ж.Е., Жампеисова К.К., Хан Н.Н., Колумбаева Ш.Ж., Бекбенбетова К.А. Концепция воспитания студенческой молодежи.....	8
Бактиярова Г.Р. Дәстүрлі педагогикалық мәдениеттің ғылыми мәндік сипаты.....	19
Аипова А.К., Бурдина Е.И. Понятие «этнос» в психолого-педагогических исследованиях.....	27
Джанзакова Ш. Рухани жаңғыру идеясын іске асыруда этнопедагогика ғылымының маңызы.....	34
Даникеева А.Б. Сущностная характеристика поликультурного образования.....	37
Zhekibaeva V.A., Kalimova A.D., Beisenova M.K. About the essence of the notion «integration» in psycho – pedagogical science.....	44
Хан Н.Н., Курманбекова М.Б. Методологические подходы к пониманию сущности проектно-исследовательской деятельности студентов педагогического вуза.....	51
Жумагулова К.А., Турсыматова О.И., Ибадуллаева С. Жаратылыстану пәндері мазмұнындағы биофизикалық білімнің әдіснамалық негізі.....	58
Кудагелдин М.Т. Қазіргі батыс педагогикасында тарихи сананы калыптастырудың әдіснамалық мәселелері: білім беру және тәрбиелеу потенциалы.....	66
Жумалиева Р.З., Кожахмет К.Т. Инновационная компетентностная модель полиязычного It-специалиста по направлению подготовки «информационно-коммуникационные технологии».....	73
Сардарова Ж.И., Жұмашева Н.С. Білім берудің жаңа парадигмасы жағдайында педагогтардың кәсіби құзыреттілігін арттырудың өзекті мәселелері.....	87
Наурызбаева Г.К., Габдуллина Г.Л., Куткельдиева Э.О. Білім беру сапасын жаңғырту негізінде болашақ мамандардың техникалық құзыреттерін қалыптастыру – бүгінгі күннің өзекті мәселелерінің бірі ретінде.....	92

Казахский национальный педагогический
университет
имени Абая

ВЕСТНИК

Серия

«Педагогические науки»,
№2(62), 2019 г.

Периодичность – 4 номера в год.
Выходит с 2001 года.

Главный редактор:

д.п.н., проф. Жампеисова К.К.

Зам. главного редактора:

к.п.н., профессор

Колумбаева Ш.Ж.

Ответственный секретарь к.п.н.,
ассоциированный профессор Киясова
Б.А.

Редакционная коллегия:

д.п.н., профессор Романов А.А. (Россия, Рязань)

д.п.н., доцент

Дроботенко Ю.Б.

(Россия, Омск),

к.психол.н., доцент

Михайлова Н.Б. (Германия),

д.п.н., профессор Тарантей В.П. (Беларусь,

Гродно)

доктор Ибрагим Иылдырым (Турция),

д.п.н., профессор Хан Н.Н.

д.п.н., профессор

Кошербаева А.Н.

д.п.н., профессор Иманбаева С.Т.

д.п.н., ассоц. профессор Саудабаева Г.С.

к.п.н., доцент Берикханова А.Е.

к.ф.н., доцент Букабаева Б.Е.

© Казахский национальный
педагогический университет имени Абая,
2019

Зарегистрировано в Министерстве культуры и
информации
Республики Казахстан
8 мая 2009 г. №10104-Ж

Подписано в печать 21.05.2019.
Формат 60x84 1/8. Объем 56 уч.-изд.л. Тираж 300 экз.
Заказ 677.

050010, г. Алматы,
пр. Достык, 13. КазНПУ им. Абая

Издательство «Ұлағат» Казахского
национального педагогического
университета им. Абая

Abai Kazakh National Pedagogical University
BULLETIN

of Pedagogical sciences
№2(62), 2019 y.

Periodicity: Four issues per year

Smakova K., Islam A. Competency-based approach in foreign language
education..... 98

Әли Р.Ә. Функциональная грамотность в контексте модернизации
содержания образования..... 104

Малаева С. С., Тулегенова Ф. А., Майлыбаева Г. С. Қоғамдық сананы
жаңғырту шеңберінде қазақстандық патриотизмді қалыптастырудағы
халық фольклорының рөлі..... 108

ЖОҒАРЫ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНАН КЕЙІНГІ БІЛІМ: МӘСЕЛЕЛЕР, ЖАҢАШЫЛДЫҚ, ДАМУ БОЛАШАҒЫ

ВУЗОВСКОЕ И ПОСЛЕВУЗОВСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ: ПРОБЛЕМЫ, ИННОВАЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Қозыбай А.Қ, Абуова Н.Ә, Анарбек Л.А. Проблемалық оқыту
технологиясының ерекшеліктері..... 113

Жантасова Ж. З., Глебалдинова А.С., Жұртпаева А.Ә. Оқу үрдісінде
бейнедерістерді жасау технологиялары және қолдану тәжірибесі..... 119

Иманова Д.Н., Танирбергенова С.Б. Ақпараттық технологияны оқыту
үрдісінде қолдану мүмкіндіктері..... 126

Мизанбеков С.К., Кульбаева А.Ж., Умбетбекова К.М. Обучение языку
специальности студентов технических вузов на основе вербально-
изобразительной наглядности мультимедийных средств..... 131

Агранович Е.Н. Самоорганизация учебной деятельности студентов на
основе технологии «тайм-менеджмент»..... 137

Сарсекеева Ж.Е., Джабаева Г.Н. Структура кросс-культурной
компетентности студентов в системе высшего образования..... 142

Шокыбаев Ж.А., Корганбаева Ж.К., Мустапаева Г.Т. Интегрированное
обучение курса химии в профессиональном образовании..... 147

Курманбаев Р.Х., Унгарбаева Г.Р. Лабораторный практикум как
организационная форма формирования исследовательской
компетентности у студентов-биологов..... 151

Mukasheva D.M. Zhexembiyev R.K., Kirshibayev Ye.A. Efficiency of group
work in learning the structure Of the cell..... 155

Нурғалиева А.К. Роль педагогической практики в закреплении знаний
студентов биологов..... 162

Турғалиева В.С., Султанғалиева А.Е. Студенттердің оқу және кәсіби іс-
әрекет мотивациясын дамытудың ерекшеліктері..... 165

Since 2001

EDITOR-IN-CHIEF:

Doctor of pedagogical sciences, professor: **K.K. Zhampeisova**

Deputy editor-in-chief:

Candidate of pedagogical sciences, professor **Sh.Zh. Kolumbayeva**

Deputy editor-in-chief Candidate of pedagogical sciences **Kiyassova B.A.**

Editorial board:

Doctor of pedagogical sciences, professor **Romanov A.A.** (Russia),

Academician, Doctor of pedagogical sciences, professor **Drobotenko Y.B.** (Russia),

psychology, of pedagogical sciences **Mihailova N.B.** (Germany),

Doctor of pedagogical sciences, professor **Tarantey V. P.** (Belarus),

Doctor **Ibrahim Ildirim** (Turkey) ,

Doctor of pedagogical sciences, professor **Han N.N.**

Doctor of pedagogical sciences, professor

Kosherbaeva A.N.

Doctor of pedagogical sciences, professor

Imanbayeva S.T.

Doctor of pedagogical sciences, Associate Professor

Saudabayeva G.S.

Candidate of pedagogical sciences, professor

Kolumbayeva Sh.Zh.

Candidate of pedagogical sciences, docent

S.S.Zhumasheva

Candidate of pedagogical sciences, docent

Berikhanova A.E.

Candidate of philological sciences, docent

Bukabayeva B.E.

© Kazakh national pedagogical university after Abai, 2019

The journal is registered by the Ministry of Culture and Information RK 8 May 2009.

N10107 – Ж

Signed to print 21.05.2018

Format 60x84 ¹/₈.

Volume 56 – ubl.literature.

Edition 300 num. Order 677.

050010, Almaty, Dostyk ave., 13.

KazNPU after Abai

Publishing house «Ulagat»

Kazakh National Pedagogical University after Abai

Кургамбеков М. С., Берекет Н.С. Инновациялық технология арқылы студенттерді көркемдеп оюға үйретудің педагогикалық тәсілдері	170
Абижанова А. Ш., Муханова А.Т., Бекешева А.С. Повышение творческого потенциала студентов при изучении технологии компьютерной вышивки	174
Абубакирова К. Д., Воронова Н.В., Таныбаева А.К., Зубова О.А. Формирование экологического мировоззрения и культуры в преподавании дисциплин по специальности «Экология»	179
Kalbergenova Sh. B., Salihova S., Ashimova A.N. Pedagogical basics of teaching englishfirst year economics students	186
Саудабаева Г.С., Айтбаева М.А. Самостоятельная работа как фактор формирования компетенций студентов	190
Саудабаева Г.С., Шолпанқұлова Г.К. Студенттердің өзіндік жұмыстарын ұйымдастырудың ерекшеліктері	196
Жексембаева Ж. Р. Формирование готовности будущих учителей начальной школы к преподаванию предмета «Познание мира»	200
Усенова А.М., Арзымбетова Ш. Ж., Кулжабаева Г.А. Әлеуметтік табыстылық – болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің кәсіби қалыптасуының маңызы	207
Кобер И.Х., Касымов С.Б., Шарипова Г.К. Творческая направленность будущих учителей как междисциплинарный объект исследования	212
Таубаева Г.З. Тәжірибеге бағдарланған оқытудың міндеттерін іске асырудағы ЖОО-мен мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының өзара байланысы	217
Шолпанқұлова Г.К., Исламова К.И. Болашақ педагог-психологтардың ақпараттық мәдениетін дамытудың мәні	224
Мусина Г.М., Бисембаева Т.Ж. Болашақ педпагог-психологтардың креативті әлеуетінің құрылымдық ерекшеліктері.....	229
Жарылғасова П.Е Болашақ педагогтарды дайындауда тәжірибеге бағытталған оқытудың мәні	233
Абижанова А.Ш. Болашақ педагогтардың шығармашылық әлеуетін дамыту	239
Уразова Г.Т. Жаңартылған білім беру жағдайында мұғалімдерді дайындаудың аспектілері.....	244
Жубандыкова А.М., Набуова Р.А., Султанова Ж.С. Жаңартылған білім беру бағдарламасы идеяларын ЖОО-ның оқу үдерісінде қолдану ерекшеліктері	248

Тұрғанбаева Т.Т. ЖОО жаратылыстану бағытындағы пәндерде cілі әдісін қолдану	256
Беркімбаев К.М., Бураева Ж.Б. Роль воспитания в формировании педагогической креативности будущих учителей	260
Зарединова Э.Р. Роль личности педагога в формировании социокультурных ценностей студентов	265
Жолтаева Г.Н, Тойболдиев А.А. О подготовке педагогов-дефектологов к консультативно-просветительской работе в условиях инклюзивного образования	270
Альмухамбетова Б.Ж. Проблемы современной организации профориентационной работы лиц с особыми образовательными потребностями в вузах	275
Искакова М.О., Салимова У.Д. Воспитательный процесс вуза как социализирующая ситуация развития экологического воспитания студентов	280
Абуханова А. Б. Контенты профессионального развития учителя в условиях обновления содержания образования	284
Иманбаева С.Т., Қарсыбаева Р. Қ., Асылбаева Ф.Б. Жоғары оқу орындарында оқытушылардың біліктілігін арттыру бағдарламасының іске асуы.....	288
Мұхиддинов Е.М. «Ұлы даланың жеті қыры» аясында болашақ дене шынықтыру мұғалімдерін даярлаудағы қазақ күресінің тарихи маңыздылығы	293

ОРТА ЖӘНЕ ОРТАДАН КЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ ЖӘНЕ ТӘРБИЕЛЕУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

СРЕДНЕЕ И ПОСЛЕСРЕДНЕЕ ОБРАЗОВАНИЯ: ВОПРОСЫ ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ

Искакова П. К., Ашиқбаева Г. Д. Білім беру мекемесіндегі инновациялық үдерісті басқару ерекшелігі.....	299
Сивинский А.М., Куламбаева К.К., Таргамдзе В. Программно-аппаратные средства поддержки педагогического процесса в современной школе.....	303
Ишанов П. З., Копбалина К.Б., Мусина В.Т. Критериалды бағалау негізінде оқушылардың оқу-танымдық құзіреттілігін қалыптастыру.....	309
Қасымбекова Д. А., Жақыпбай А. Е. Бейорганикалық химияны оқытуда бағдарламалау технологиясын қолдану.....	314

Мырзахметова Н.О., Байташева Г.У., Кишибаев К.О. Оқушылардың танымдық белсенділігін арттырудағы химиялық эксперименттің ролі	319
Арыстанова С. Д, Абдукадирова Г.А, Аралбаев Т.М, Қауасбек Т.Н. Сын тұрғысынан ойлау технологиясын өсімдіктану сабақтарында қолдану	324
Abdukadirova G.A., Arystanova S.D., Kozhamberdieva Zh.K., Zhamalbek L.T. The effectiveness of the use of bloom's taxonomy in the teaching of biology	329
Умирзакова Н.Т., Чилдибаев Ж.Б. Орта мектептерде биоэкологиялық терминология ұғымдарын қалыптастырудың тиімді жолдары	333
Neftaliyeva R. M. Use of active learning methods in biology lessons to increase students motivation.....	337
Рабинович Б.В., Микаилова К.Д. Применение интерактивных методов обучения в учебном процессе школы на примере изучения темы «Сечение многогранников»	342
Исабаева С.Н., Абишева Н. М., Керимбаева В. Ж. Цифрлық оқыту жағдайындағы интербелсенді технологиялар	348
Nazarova G. Zh. Project methodology as a means of development of pupils' Cognitive activity in modern school (at the foreign language lessons)	351
Казахбаева Г.И., Момбиева Г.А., Акимбаев А. А. Проблемалық оқыту арқылы оқушылардың танымдық белсенділіктерін арттыру	357
Gurbanova A.A. Systematic approach to the development of self-learning training activities of pupils	362
Гурбанова А.А., Назарова Г.Ж., Махметова Б.Т. Метод моделирования при повышении качества самостоятельной и познавательной деятельности старшекласников.....	366
Аманбаева Э. А., Жаксылыкова Н.Е., Кенбаева Г.К. Выбор профессии-основа профориентационной работы.....	371
Уразалиева М.А., Адилова А. Балалар хорымен жұмыс жасаудың жаңашыл технологиялары.....	375
Ержанова Г.Ж, Майлыбаева Г.С, Шмидт М.А. Жалпы мектепте ерекше қажеттіліктері бар балаларға әлеуметтік көмек көрсету ерекшеліктері	381
Оразбаева К.О, Бегімбай Т.Б. Болашақ колледж мұғалімдерінің жаһандану жағдайындағы кәсіби құзыреттілігін дамыту мәселелері	385

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ЖӘНЕ БАСТАУЫШ БІЛІМ БЕРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ ПРОБЛЕМЫ ДОШКОЛЬНОГО И НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Тәжіғұлова Ә.І., Артықбаева Е.В., Арыстанова А.Ж. Балаларды мектепке дайындауда компьютерлік ойындардың педагогикалық мүмкіндіктері	390
--	-----

Алимбаева А.А., Садуақасова М.М., Қияқбаева Ұ.К. Мектеп жасына дейінгі балаларды ұжымдық қарым-қатынасқа тәрбиелеу	397
Суровицкая Ю.Ю. Педагогические приемы формирования универсальных учебных действий на уроках в младших классах общеобразовательной школы	402
Абдрахимова А.Қ, Нурғалиева С.А., Мустафина М.О. Бастауыш сынып оқушыларының белсенділік әрекеттерінің педагогикалық негізі	407
КарашеваЖ. Бастауыш сынып оқушыларының коммуникативтік дағдыларын қалыптастырудың аспектілері	412
Кенжетасева Р.О, Нуржанова С.А. Особенности применения критериального оценивания в практике учителей начальных классов	417
Измуханова Ж. Е. Өлкетану материалы негізінде бастауыш сынып оқушыларының ұлттық құндылығын қалыптастырудың жолдары	423
Жакипбекова С.С, Оналбекова Б.Н. Организация совместного обучения детей с особыми образовательными потребностями в начальной школе	427
Малаева С.С, Тұрысбекова Е. Б. Бастауыш сынып оқушыларын ұлттық құндылықтар негізінде тәрбиелеу	434
Утешкалиева А.М. Бастауыш мектепте шетел тілін оқытудың негізгі тәсілдері мен ұстанымдары	440
Көшербаев Р.Н. Научные подходы к интерпретации понятий «Интеркультурность», «Кросскультурность и этнокультурное разнообразие»	445

На основании решения Комитета по контролю в сфере образования и науки (приказ №433-3 ж от 26 июня 2003 г.) Вестник КазНПУ им. Абая, серия «Педагогические науки» внесен в перечень изданий для публикации основных научных результатов диссертаций по педагогическим наукам.

Білім және ғылым саласындағы бақылау Комитеті Алқасының (2003 жылғы 26 маусым №433-3 ж бұйрығы) шешімі негізінде Абай атындағы ҚазҰПУ-дың Хабаршы журналының «Педагогика ғылымдары» сериясын педагогика ғылымдары бойынша диссертациялардың негізгі ғылыми нәтижелерін жариялайтын басылымдар тізбесіне енгізілгені туралы хабарлайды.

**ЗАМАНАУИ БІЛІМ БЕРУ МЕН ПЕДАГОГИКАНЫҢ
ӘДІСНАМАЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ**

**МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННОЙ
ПЕДАГОГИКИ И ОБРАЗОВАНИЯ**

МРНТИ 14.35.05

Ишпекбаев Ж.Е.,¹

¹*к.п.н., профессор, проректор по воспитательной работе и социальному развитию КазНПУ им. Абая,*

Жампеисова К.К.,²

²*д.п.н., профессор, зав. кафедрой педагогики КазНПУ им. Абая,*

Хан Н.Н.³

³*д.п.н., профессор кафедры педагогики и психологии КазНПУ им. Абая,*

Колумбаева Ш.Ж.,⁴

⁴*к.п.н., профессор кафедры педагогики КазНПУ им. Абая,*

Бекбенбетова К.А.⁵

⁵*Магистр педагогических наук, зам директора по воспитательной, социальной работе и молодежной политике КазНПУ им. Абая*

КОНЦЕПЦИЯ ВОСПИТАНИЯ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

Проект

Аннотация

В данном Концепции раскрываются научно-практические основы организации воспитательной работы в КазНПУ имени Абая. Концепция представляется авторами как основополагающий документ, представляющий собой научно-обоснованную совокупность теоретических и методологических положений, целей, задач, принципов, основных направлений, а также *нормативно-правового обеспечения и условий эффективной организации воспитательной работы в*

университете. Концепция учитывает специфику педагогического вуза, целью которого является подготовка педагогических кадров для всех уровней образования.

Ключевые слова: концепция, воспитательная работа, цель, задачи, принципы, конкурентоспособность, профессиональная подготовка, учебно-воспитательный процесс, педагогический

Ж.Е. Ишпекбаев¹

¹ *с.э.к., профессор, Абай атындағы ҚазҰПУ тәрбие және әлеуметтік ісі жөніндегі проректор,*

К.К. Жампеисова²,

² *п. э. д., профессор, педагогика кафедрасының меңгерушісі, Абай атындағы ҚазҰПУ,*

Н.Н. Хан³

³ *п. э. д., педагогика және психология кафедрасының профессоры, Абай атындағы ҚазҰПУ,*

Ш.Ж. Колумбаева⁴

⁴ *п.э. к., педагогика кафедрасының профессоры, Абай атындағы ҚазҰПУ,*

К.А. Бекбенбетова⁵

⁵ *Педагогика ғылымдарының магистрі, тәрбие, әлеуметтік жұмыстар және жастар саясаты жөніндегі департамент директорының орынбасары*

СТУДЕНТ ЖАСТАРДЫ ТӘРБИЕЛЕУ ТҰЖЫРЫМДАМАСЫ

Аңдатпа

Осы Тұжырымдамада Абай атындағы ҚазҰПУ-да тәрбие жұмысын ұйымдастырудың ғылыми-практикалық негіздері қарастырылған. Тұжырымдама авторлары теориялық және әдістемелік ережелер жиынтығы, мақсаттары, міндеттері, қағидаттары, әдістемелік нұсқаулары, сондай-ақ нормативтік қолдау және университеттегі тәрбие жұмысын тиімді ұйымдастыруға жағдай жасау болып табылатын іргелі құжат ретінде ұсынады. Тұжырымдама педагогикалық университет ерекшелігін ескереді, оның мақсаты білім берудің барлық деңгейлеріне мұғалімдерді оқыту болып табылады.

Түйін сөздер: тұжырымдама, тәрбие жұмысы, мақсаттары, міндеттері, принциптері, бәсекеге қабілеттілік, кәсіптік оқыту, оқу үдерісі, педагогика.

Zh.E. Ishpekbaev,¹

¹Candidate of Political Sciences, social development of the Abai Kazakh National Pedagogical University,

K.K. Zhampeissova²

²Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,

²Head of the Chair of Pedagogies of the Abai Kazakh National Pedagogical University,

N.N. Khan³

³Doctor of Pedagogical Sciences, professor, Chair of pedagogy and psychology of the Abai Kazakh National Pedagogical University,

Sh.Zh. Kolumbayeva⁴

⁴Candidate of Pedagogical Sciences, Professor of the Chair of Pedagogy of the Abai Kazakh National Pedagogical University,

K.A. Bekbenbetova⁵

⁵Deputy Direktor of the Department for Educational, Social Work and Youth Policy of the Abai Kazakh National Pedagogical University

CONCEPT OF UPBRINGINGS STUDENTS YOUTH

Abstract

In this Concept, the scientific and practical foundations of the organization of upbringing work in of educational work in the Kazakh National Pedagogical University named after Abai are disclosed.

The Concept is presented by the authors as a fundamental document, which is a scientifically based set of theoretical and methodological provisions, goals, objectives, principles, guidelines, as well as regulatory support and conditions for the effective organization of upbringing work at the university. The concept takes into account the specifics of a pedagogical university, the purpose of which is to train teachers for all levels of education.

Keywords: concept, upbringing work, goal, objectives, principles, competitiveness, professional training, upbringing process, holistic pedagogical process/

Введение

XXI век объявлен ЮНЕСКО «веком образования». Это означает, что знания, интеллект, культура, конкурентоспособность, интеллигентность должны стать приоритетными ценностями в развитии человеческого капитала.

Страна ставит перед собой новые масштабные задачи по социальной модернизации, форсированной инновационной индустриализации и экономической интеграции.

В этих условиях огромная надежда и ответственность возлагается на молодежь, которой предстоит продолжить эстафету созидательных дел старшего поколения, обеспечить Казахстану в XXI веке процветание и мировое признание. Такая миссия под силу только профессионально образованной, физически и нравственно здоровой, социально ответственной молодежи, являющейся важным фактором конкурентоспособности Казахстана (*Государственная молодежная политика РК*).

Стратегические цели и задачи государственной политики Республики Казахстан в области образования выдвигают на одно из ведущих мест проблемы воспитания студентов. Воспитательная работа со студентами – неотъемлемая часть процесса качественной подготовки специалистов в вузе.

Концепция воспитания студенческой молодежи (далее Концепция) – основополагающий документ воспитательной системы ВУЗа, представляет собой научно-обоснованную совокупность теоретико-методологических положений, цели, принципов, задач, основных направлений, механизмов организации воспитательной работы в КазНПУ имени Абая.

Концепция выступает основным ориентиром для всех институтов КазНПУ имени Абая в части целенаправленной воспитательной деятельности.

Субъектами воспитания выступают ППС и студенческое сообщество университета.

Концепция:

– учитывает специфику педагогического вуза, целью которого является подготовка педагогических кадров для всех уровней образования;

– строится с учетом мировых тенденций развития образования: глобализации, интернационализации, непрерывности, гуманизации и гуманитаризации, компьютеризации, цифровизации.

– базируется на системно-комплексном, ценностно-деятельностном, антропологическом личностно-ориентированном, культурологическом, этнокультурном, поликультурном, субъектном, полисубъектном (диалогическом), полилингвальном, компетентностном, техноло-гическом и других подходах.

Данные подходы обеспечивают оптимальное функционирование всей системы воспитательной работы КазНПУ имени Абая;

В Концепции определены цели, задачи и основные направления воспитательной работы со студенческой молодежью, которые должны:

– стать конкретным воплощением содержания воспитательной работы университета со студентами;

– охватывать основные сферы их жизнедеятельности в нем;

– присутствовать в планах воспитательной работы всех структурных подразделений университета;

– находить свое отражение в содержании изучаемых гуманитарных, социально-экономических, психолого-педагогических и специальных дисциплин, во всех видах внеаудиторной работы и всех видах практик

– в работе кураторов со студентами, отделов по организации воспитательной работы, культуры и развития молодежного творчества , отдела по социальной работе, Комитета по делам молодежи, на занятиях в кружках и секциях, в делах студенческих общественных организаций, во всех воспитательных мероприятиях, организуемых вузом как в учебное, так и во внеучебное время.

Воспитательная работа со студентами, проживающими в общежитии, осуществляется по всем указанным в Концепции приоритетным направлениям.

Концепция ориентирует на переход от разрозненных воспитательных мероприятий к созданию в университете гуманитарной (социокультурной), педагогически воспитывающей среды, единого воспитательного пространства как системообразующего фактора.

Реализация **Концепции** осуществляется поэтапно через систему мер кадрового, программно-методического, нормативно-правового, организационного, материально-технического, финан-сового обеспечения и координацию деятельности всех субъектов ее выполнения.

II. ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ КОНЦЕПЦИИ

Цели Концепции

1. Создание в университете социо-гуманитарного воспитывающего пространства, с ярко выраженной профессионально-педагогической направленностью.

2. **Конкретизация цели, задач, средств, форм, методов воспитательной работы в университете.**

3. Разработка нормативно-правовых, социальных и организационных условий как основы эффективного осуществления воспитательной работы в вузе

Задачи Концепции:

1. **Содействовать** осуществлению воспитательной работы со студентами на основе требований, предъявляемых к современному учителю XXI века, ценностей национальной идеи «Мәңгілік Ел», «Семи граней Великой степи» и основных направлений модернизации общественного сознания казахстанского народа «Рухани жаңғыру» **с целевой установкой на воспитание конкурентоспособного педагога с высоким уровнем развития:**

– **национального самосознания**, патриотизма, гражданственности и социальной активности, находящегося в постоянном творческом поиске, владеющего цифровыми информационно-коммуникационными технологиями, готового жить в высоко технологичном мире, ориентированного на здоровый образ жизни;

– **нового педагогического дизайн-мышления** (творческое проблемно-вариативное мышление субъекта учебно-воспитательного процесса, ориентированного на создание лучшего будущего,

разработку эффективных методик и технологий обучения и воспитания, эффективному решению комплекса проблем);

– **исследовательской и рефлексивной культуры;**

– **личностных и профессионально значимых качеств**, ведущих к успеху (Soft Skills): гуманизм и толерантность, эрудированность, креативность, стрессоустойчивость, ответственность; ориентированность на сотворчество, сотрудничество, соперничество; способность к саморазвитию, самосовершенствованию, самостроительству, межкультурному и межконфессиональному взаимодействию; работать в команде и быстро принимать решения; проявлять лидерские качества; строить гармонические отношения с природой, обществом и другими людьми; управлять временем и финансами;

– компьютерной и цифровой грамотности.

2. Создать условия для:

– развития у студентов потребности в глубокой общемировоззренческой, психолого-педагогической и предметной подготовке и, соответственно, эффективного овладения общими (инструментальными, межличностными и системными) и предметными компетенциями;

– эффективного обустройства быта, досуга и отдыха студентов;

3. Построить систему социальной защищенности студентов, оказания им и членам их семей социальной помощи;

4. Развить социокультурную, здоровьесберегающую инфраструктуру вуза.

III. НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СО СТУДЕНТАМИ

Воспитательная работа со студенческой молодежью в КазНПУ имени Абая строится в соответствии со следующими законодательными актами:

– **Конституция Республики Казахстан (30 августа 1995 года) (с изменениями и дополнениями по состоянию на 10.03.2017 г.);**

– Закон Республики Казахстан «Об образовании» от 27 июля 2007 года № 319-III (с изменениями и дополнениями по состоянию на 04.07.2018 г.);

– Закон Республики Казахстан «О религиозной деятельности и религиозных объединениях» от 11 октября 2011 года № 483-IV ЗРК (с изменениями и дополнениями по состоянию на 22.12.2016 г.);

– Послание Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева народу Казахстана «Стратегия Казахстан – 2050: новый политический курс состоявшегося государства»;

– Послание Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева народу Казахстана «Казахстанский путь – 2050: «Единая цель, единые интересы, единое будущее»;

– Послание Президента Казахстана «Третья модернизация Казахстана: глобальная конкурентоспособность» (г. Астана, 31 января 2017 года);

– Статья Главы государства «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» «Руханижаңғыру» (г. Астана, 12 апреля 2017);

– Послание Президента Республики Казахстан Н. Назарбаева народу Казахстана «Новые возможности развития в условиях четвертой промышленной революции» (Астана, 10 января 2018 года);

– Государственная программа развития образования Республики Казахстан **на 2016-2019 годы. (Астана, 2016 год);**

– Антикоррупционная стратегия Республики Казахстан на 2015-2025 годы. Утверждена Указом Президента Республики Казахстан от 26 декабря 2014 года № 986.

– Концепция государственной молодежной политики Республики Казахстан до 2020 года «Казахстан 2020: Путь в будущее»;

– Государственная Программа «Цифровой Казахстан». Утверждена постановлением Правительства Республики Казахстан от 12 декабря 2017 года № 827;

– Стратегия "Жастар – Отанға!" Молодежного крыла "ЖасОтан" Народно-демократической партии "НурОтан" до 2020 года;

– Статья Нурсултана Назарбаева "Семь граней Великой степи", вышедшая 21 ноября 2018 г.;

– Всеобщая декларация прав человека, рекомендации Организации Объединённых Наций по вопросам образования, науки и культуры по непрерывному образованию.

– Стратегия развития Казахского национального педагогического университета имени Абая на 2019-2025 годы.

IV. СИСТЕМА ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ: ЦЕЛЬ, ПРИНЦИПЫ, ЗАДАЧИ, СРЕДСТВА, ФОРМЫ И МЕТОДЫ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ

4.1 Цель воспитательной работы:

– формирование и становление высокоинтеллектуального, конкурентоспособного педагога-профессионала, новатора, исследователя с высоким уровнем развития национального самосознания, патриотизма, гражданственности и социальной активности, готового к успешной профессиональной деятельности в новых социально-экономических условиях.

4.2 Задачи и основные направления воспитательной работы со студентами

4.2.1. Формирование у будущих педагогов профессионально-педагогической направленности и готовности к осуществлению профессионально-педагогической деятельности, требующие:

– развитие интересов, потребностей и склонностей, побуждающих к профессиональной деятельности;

– формирование умений и практического опыта эффективного использования фундаментальных общемировоззренческих, психолого-педагогических, естественно-научных, специальных и других знаний в решении воспитательных, профессионально-педагогических задач и в научных исследованиях с целевой установкой на развитие у них общих и предметных компетенций, компетенций связанных с разрешением проблем, информационных и коммуникативных в том числе;

– формирования способности к самоизменению, самоактуализации, самосовершенствованию, самоутверждению, самостроительству, к саморефлексии, как основы развития профессионально-педагогической компетентности;

– формирование нового педагогического дизайн-мышления, навыков ведущих к успеху (Soft Skills), а также свойств и качеств, направленных на обновление общественного сознания будущих педагогов в контексте национальной идеи «Мәңгілік Ел», «Семи граней Великой степи» и основных направлений модернизации общественного сознания казахстанского народа «Рухани жаңғыру» (конкурентоспособность, прагматизм, национальная идентичность, культ знания; открытость и эволюционность сознания;

– овладения новыми информационно-коммуникационными и цифровыми, смарт и стем-технологиями.

4.2.2. Воспитание патриотизма, гражданственности, межкультурного и межконфессионального взаимодействия, противодействия терроризму и иным проявлениям экстремизма, которое предполагает:

– воспитание у студентов патриотизма, гражданственности и социальной активности, осознания себя гражданином, патриотом, своей Родины Казахстан, верности своему многонациональному народу, преданного и самоотверженного служения ему, понимания подлинных обязанностей перед обществом и государством;

– формирование у будущих педагогов знаний по проблемам межкультурного, межнационального, межконфессионального взаимодействия, развитие толерантности, гуманизма, как основы сохранения мира, покоя и безопасности в стране;

– поддержание в студенческой среде критического отношения к проявлениям шовинизма, религиозного радикализма и национального эгоизма.

4.2.3. Нравственное-духовное, эстетическое, правовое и экологическое воспитание личности будущего педагога.

Нравственно-духовное, эстетическое и правовое воспитание должно быть направлено на:

– формирование и развитие, нравственного самосознания личности как меры усвоения ею общечеловеческих и традиционно-национальных гуманистических ценностей, которая выражается в

степени осознания студентом истины добра, справедливости, свободы совести, чести, и воспитанности благородства, честности, порядочности, справедливости и ответственности;

- развитие социального оптимизма, гуманистического мировоззрения и исторического сознания и социальной памяти, готовности и способности к социально ответственному поведению и деятельности;
- развитие эстетических способностей, здоровых потребностей и высокого эстетического вкуса, развитие навыков эстетической культуры и активной эстетической деятельности;
- формирование у студентов высокой правовой культуры, глубокого уважения Конституции, законов Республики Казахстан, принципов и норм правового, цивилизованного общества не только в учебном процессе, но и всем стилем жизни университета, деятельности руководителей всех уровней;
- проведения среди студентов пропаганды по проблемам рационального природопользования.

4.2.4. Формирование корпоративной культуры у будущих педагогов предполагает формированию будущих педагогов:

- представления о том что в условиях рыночной экономики появилась конкуренция образовательных учреждений между собой, что образовательные учреждения должны заниматься формированием своего уникального имиджа, который в значительной мере определяет их конкурентоспособность, что внешним формам имиджа учреждения относятся: корпоративная идентичность (фирменный стиль), поведенческие образцы на рабочем месте и в линиях взаимодействия руководитель – подчиненный, руководитель – руководитель, подчиненный – подчиненный, а также социальные акты;
- формирование у будущих педагогов знаний о сущности корпоративной культуры как инструмента управления образовательной организацией, понимание сущности педагогической культуры как доминирующей составляющей корпоративной культуры, корпоративной этики, корпоративной идентичности в частности.

4.2.5. Воспитание физически и духовно здоровой личности.

Физическое воспитание является массовым средством активизации учебной и воспитательной деятельности студентов и должно быть направлено на:

- всестороннее развитие физических и духовных сил, воспитание морально-волевых качеств, повышение работоспособности, творческой активности и долголетия будущих специалистов через внедрение физической культуры и спорта в быт студентов, проведение оздоровительной работы и пропаганды санитарно-гигиенических знаний и вовлечение всей студенческой молодежи в спортивно-массовую оздоровительную деятельность;
- осуществление профилактической деятельности по наркотической, алкогольной, никотиновой и иных видов зависимостей, а также ВИЧ-инфекций у студентов.

Все основные направления воспитательной работы со студентами реализуются системно, в условиях целостного педагогического процесса университета в единстве, взаимосвязи и соподчиненности всех его компонентов: руководство, ППС, студенты вуза (субъекты ЦПП), цель, задачи, содержание, средства, формы, методы и приемы, задания.

Целостность педагогического процесса университета определяется единством учебной и внеаудиторной воспитательной работы (ВВР), включают: работу вуза в целом, его институтов и кафедр, проведение общеуниверситетских праздников и ритуалов, воспитательную работу в общежитиях, где важную роль в организации ВВР должны играть различные студенческие объединения: клубы, центры, общества, волонтерское движение, кружки по интересам и т.д.

4.3 Средства, формы и методы воспитательной работы со студентами:

- проведение преподавателями социально-гуманитарных, психолого-педагогических дисциплин, кураторами, сотрудниками Центров «Хаким Абая», «Авторская устная литература», «Тулгатану» им. М. Габдуллина циклов открытых лекций, семинаров, тренингов, бесед, конференций и др. мероприятий по проблемам национального самосознания, патриотизма, гражданственности, гуманизма, толерантности, межкультурного и межконфессионального общения, расовой дискриминации, противодействию деятельности экстремистских группировок и пр.;
- развитие студенческой инициативы в организации и проведении мероприятий, акций, декад посвященных патриотическому воспитанию, противодействию терроризму и проявлениям экстремизма и пр. на уровне университета, города, области;
- проведение в студенческих группах бесед кураторов и ППС институтов, службы ГО и ЧС о действиях и поведении в экстремальных ситуациях, с ответственными работниками РОВД г. Алматы по вопросам профилактики правонарушений среди молодежи, с работниками Управления КНБ, по г.

Алматы и Алматинской области по вопросам противодействию терроризму и иным проявлениям экстремизма;

– проведение мониторинга и социологических исследований по изучению проблем нравственности, здорового образа жизни, противодействия терроризму и проявлениям экстремизма в КазНПУ имени Абая и выработка рекомендаций по их разрешению;

– проведение педагогических олимпиад, музыкальных вечеров, читательских конференций, вечеров вопросов и ответов, диспутов, устных журналов;

– встречи с видными общественными деятелями, педагогами, писателями, композиторами, актерами, проведение бесед и лекций о достижениях в области педагогики, литературы, музыки, искусства;

– организация посещения концертов, спектаклей, музеев, ознакомление с памятниками истории и культуры города, края и страны т.д.;

– презентации книг и персональных выставок художников, фотографов; выставки научных достижений, информационного материала об истории университета;

– организация работы дискуссионных площадок, клубов по интересам, творческих объединений; театральных, хореографических и музыкальных коллективов и т.д.;

– проведение научных студенческих конференций различного формата, олимпиад, конкурсов студенческих работ, рефератов;

– проведения массовых спортивных мероприятий (спартакиады, марафоны, кроссы, соревнования по видам спорта; смотры-конкурсы среди институтов на лучшую постановку спортивно-массовой работы и т.д.), развитие студенческого самоуправления в области физкультуры и спорта через организацию самодеятельной физкультурной работы.

Формы воспитательной работы в общежитиях:

– проведение лекций, бесед, консультаций с преподавателями, вечеров отдыха, встреч с интересными людьми;

– организация вечеров вопросов и ответов, смотров-конкурсов, концертов, фестивалей художественной самодеятельности;

– проведение спортивных мероприятий, соревнований между комнатами, этажами, жилыми корпусами и т.д.;

– ежегодные городские смотры-конкурсы на лучшую организацию воспитательной работы в общежитиях;

4.4 Требования к организации учебно-воспитательного процесса университета:

– соответствие подготовки специалистов государственным квалификационным характеристикам, образовательным программам и учебным планам;

– организация учебного процесса на основе инновационных педагогических, информационно-коммуникационных и цифровых, смарт и стем-технологий, обеспечивающих возможность выбора модели (стратегии) обучения и получения будущим педагогом комплекса знаний, максимально отвечающих их потребностям, идеалам, ценностям и индивидуальным способностям;

– внедрение в учебный процесс элементов творческого поиска, привлечение большинства студентов к научно-исследовательской работе в рамках учебного процесса, осуществление мер, направленных на широкое привлечение к руководству НИРС не только ППС университета, но и практиков учителей школ, научных сотрудников, магистрантов, докторантов;

– систематический анализ и обобщение и опыта работы кафедр и институтов по применению различных форм и методов учебно-воспитательной деятельности, наиболее эффективно развивающих интеллектуальный, творческий и личностный потенциал студентов, и отвечающих задачам социально-экономического развития общества в современных условиях;

– создание условий для формирования корпоративной культуры и чувства солидарности, развития студенческого самоуправления;

– создание атмосферы состязательности за глубокое и творческое освоение учебных дисциплин, развитие междисциплинарного знания.

4.5 Принципы воспитательной работы

Воспитательная работа в КазНПУ имени Абая строится на следующих общепризнанных принципах.

Принцип научности, целенаправленности, целостности, последовательности, систематичности организации воспитания, непрерывности и последовательности решения воспитательных задач.

Принцип гуманистической направленности -последовательное отношение к студенту как к ответственному и самостоятельному субъекту собственного развития, собственного самостроительства, построение всей системы воспитательной работы на основе субъект - субъектных отношений.

Принцип личностного подхода – осуществление воспитательного процесса с учетом индивидуальных особенностей студентов (темперамента, характера, способностей, склонностей, мотивов, интересов) – гибкое использование различных форм и методов воспитательного взаимодействия со студентами, студентами между собой с целью достижения оптимальных результатов.

Принцип творческого начала в воспитании, ориентации содержания воспитания на развитие социальной и субъектной активности будущих педагогов.

Принцип субъектности, диалогичности, коммуникабельности.

Принцип уважения к личности студента и студенческому коллективу, учет интересов и запросов студентов.

Принцип единства требований во всех звеньях учебной и воспитательной работы – совместная деятельность профессорско-преподавательского состава, администрации, общественных организаций, на основе взаимодействия;

Принцип сочетания индивидуальных и коллективных методов воспитания. Принцип учета профессиональной ориентации студентов.

Принцип отбора методов и средств, отвечающих возрастным, индивидуальным и будущим профессиональным особенностям студентов.

Принцип реальности – построение воспитания в контексте реальной жизни на основе закономерностей психического развития студента.

Принцип общественной направленности воспитания – подчинение разнообразных форм деятельности, задачам воспитания студентов в соответствии требованиями общества.

Принцип опоры на позитивное в студенте и позитивные качества личности – развивать другие, недостаточно сформированные необходимые свойства.

Принцип самоуправления и соуправления – сочетания педагогического управления и студенческого самоуправления в организации различных форм воспитательной деятельности.

Принцип валеологизации – ведение здорового образа жизни и отношение к нему как к ценности, сознательное отношение студента к своему здоровью как к необходимому условию решения задач профессиональной реализации и карьеры.

V. УСЛОВИЯ ЭФФЕКТИВНОГО ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ В ВУЗЕ

5.1. Создание системы общей и специальной информированности студентов. Непрерывное информирование студентов о различных сферах жизнедеятельности университета в течение всего периода их обучения должно быть обеспечено созданием постоянно обновляемой системы представления информации, включающей в себя:

- работу общеуниверситетской газеты;
- передачи Студии студенческого телевидения;
- организации тематических выставок литературы, другие формы активного взаимодействия с библиотекой, музеями, центрами;
- создание различных информационных буклетов, справочной литературы и т.д.;
- постоянное информационное наполнение интернет-сайта КазНПУ имени Абая;
- разработка и внедрение рекомендаций по организации умственного труда и самостоятельной работы студентов в рамках учебной деятельности и т.д., пропаганда положительного опыта работы группы и отдельных студентов в средствах массовой информации и многотиражной газете и т.д.

Система информации должна обеспечить:

- ознакомление студентов с традициями вуза, его структурой, правилами внутреннего распорядка, Этическим кодексом студентов и магистрантов, правами и обязанностями студентов и т.д.;

организацией учебного процесса и НИР; задачами и направлениями деятельности различных подразделений и общественных организаций вуза; возможностями культурного, духовного и физического развития в стенах вуза и за его пределами.

5.2. Реализация демократичной и открытой системы социального партнерства. Наиболее плодотворно процесс воспитания и обучения обеспечивается правильно построенной системой взаимоотношений между педагогом и обучаемыми.

Условиями реализации демократичной системы социального партнерства в университете являются:

– функционирование института кураторов. В их функции должны входить психолого-педагогическая поддержка и сопровождение учебной и др. видов деятельности студентов, своевременное информирование студентов по различным вопросам жизнедеятельности вуза, наставничество и обеспечение социального партнерства;

– регулярные встречи студенческой молодежи с представителями администрации университета, института, заведующими кафедрами, кураторами, эдвайзерами;

– участие представителя студенчества университета, выражающего интересы студентов, в работе органов управления институтом, университетом через студенческий деканат, ректорат и др. формы;

– совершенствование различных форм студенческого самоуправления (участие студентов в выборах директоров институтов, в работе Ученых советов университета и институтов, приемных, стипендиальных и аттестационных комиссиях, студенческих советах общежитий и др.);

– организация социологической службы, среди направлений деятельности, которой существенное место должно отводиться проблемам социально-педагогической поддержки студентов и преподавателей.

5.3. Обеспечение профессиональной готовности преподавателей к реализации современных педагогических принципов.

С целью обеспечения профессиональной готовности к реализации современных педагогических принципов преподаватели обязаны непрерывно повышать свой уровень педагогической культуры, развивать умения активно управлять взаимоотношениями в учебном коллективе.

Совершенствование педагогического и профессионального мастерства преподавателей обеспечивается: системой повышения квалификации и переподготовки кадров; постоянно действующими методологическими семинарами.

5.4. Кадровые и организационно-управленческие условия реализации Концепции предусматривают формирование особой структуры управления и организации воспитательной работы, привлечение к ней квалифицированных педагогических кадров, а так же создание системы их подготовки и повышения квалификации.

Воспитательную работу в университете возглавляет проректор по воспитательной работе и социальному развитию.

Воспитательная работа в вузе реализуется на следующих уровнях: на уровне вуза, института, кафедры, студенческого самоуправления и соуправления, студенческой группы и иных структурных подразделений вуза.

Разработка планов, организация и контроль их выполнения, анализ результатов с предложениями по совершенствованию воспитательной работы возлагается:

– в вузе – на проректора по воспитательной работе и социальному развитию;

– в институтах – на директоров институтов их заместителей по воспитательной работе, на заведующих кафедрами;

– в общежитиях – на студенческий совет общежитий и комендантов студенческих общежитий.

– Выполнение планов воспитательной работы обеспечивается:

– В институтах:

– деятельностью директоров институтов, заместителей директоров по воспитательной работе, института преподавателей – кураторов студенческих групп младших курсов очного отделения;

– деятельностью профессорско-преподавательского состава и сотрудников институтов;

– деятельностью различных общественных студенческих организаций.

– В студенческих общежитиях:

– работой студенческих советов общежитий совместно с директорами, с привлечением профессорско-преподавательского состава и сотрудников соответствующих институтов.

Студенческие советы общежитий являются органами студенческого самоуправления в общежитиях. Их роль состоит в привлечении широкого актива студентов к участию в борьбе за высокую культуру быта, за чистоту и порядок, за нетерпимое отношение к негативным явлениям.

В вузе в целом:

- деятельностью различных молодежных организаций вуза и центров (студенческий клуб, учебно-информационный центр гуманитарной подготовки, спортивный клуб, библиотека, музей истории и развития КазНПУ имени Абая и др.);
- средствами массовой информации университета (газете и студенческому телевидению);
- кафедрой физической культуры и спорта, спортивным клубом.

VI. УСЛОВИЯ И КОНТРОЛЬ РЕАЛИЗАЦИИ КОНЦЕПЦИИ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ

Концепция воспитательной работы КазНПУ имени Абая может быть реализована при определенных правовых, кадровых, организационно-управленческих, финансовых и материально-технических условиях.

Правовыми условиями реализации Концепции воспитательной работы являются основные положения международного и казахстанского законодательства, нормативных документов Министерства образования Республики Казахстан, документов распорядительного характера, принятых ученым советом и ректором, обязывающие всех субъектов образовательно-воспитательного процесса вуза заниматься воспитательной работой с обучающимися в учебное и внеучебное время.

Правовое обеспечение Концепции воспитательной работы предоставляет педагогам академические права и свободу в выборе методов и форм воспитания.

Согласно действующего казахстанского законодательства, нормативных актов, в том числе университетского уровня организация воспитательной работы в вузе является обязательной составной частью образовательной деятельности. Поэтому такая работа должна планироваться, контролироваться и финансироваться.

Создание финансовых, материально-технических, кадровых и организационных условий реализации Концепции служит залогом того, что воспитательная работа будет осуществляться на профессиональной основе, системно и целенаправленно. Тем самым обеспечивается результативность настоящей Концепции, достижение поставленных в ней цели и задач воспитательной работы.

Контроль эффективности воспитательной работы. За контролем качества и эффективности воспитательной работы наблюдает ректорат, Ученый совет и специально наделенные этими обязанностями ими подразделения в структуре ВУЗа.

Непосредственный контроль выполняет проректор по воспитательной работе, в методы его работы входит проведение регулярного мониторинга процесса осуществления утвержденного плана воспитательной работы, результативность организации воспитания и динамические показатели достигнутого уровня воспитанности обучающихся.

Главными типами контроля являются: **итоговый** – он организуется по результатам учебного года, обычно в виде письменного анализа выполненной работы, с подведением ее итогов; **текущий контроль**, который проводится в течение учебного года, отображает деятельность каждого структурных подразделений; **обобщающий** учитывает комплексный синтез качества организации, процесса и заключений воспитательной работы за конкретный отрезок времени и **тематический контроль** – предполагает анализ конкретных направлений воспитательной работы, возможно на уровне университета, либо на уровне отдельных структурных подразделений.

Система контроля воспитательной работы предусматривает осуществление мониторинга динамики уровня воспитанности студентов и качества организации воспитательной работы, которое также оценивается на основе ежегодного анализа воспитательной работы соответствующих структур университета.

Результаты анализа, а также отчеты по отдельным проблемам воспитания обсуждаются и оцениваются на расширенном ректорате и ученом совете университета.

Анализ воспитательной работы куратора студенческой группы, в письменной форме представляется им заместителю директора соответствующего института в конце учебного года. Отчет куратора по воспитательной работе может быть заслушан и оценен на заседании ректората.

УДК 37.013
МРНТИ 14.01.11

Г.Р. Бахтиярова¹

¹ педагогика ғылымдарының кандидаты (PhD), доцент, Қ.Жұбанов атындағы
Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті, Ақтөбе қ., Қазақстан

ДӘСТҮРЛІ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МӘДЕНИЕТТІҢ ҒЫЛЫМИ МӘНДІК СИПАТЫ

Аңдатпа

Мақалада қазақ халқының дәстүрлі педагогикалық мәдениеті зерттелуінің ғылыми мәндік сипаты және оның өзектілігі туралы мәселелер қарастырылады. Мәдениет, дәстүрлі педагогикалық мәдениет проблемасының бүгінде түрлі ғылым салаларында тұтас және дара тарихи-мәдени, этномәдениет механизмі ретінде қарастырылып, оны зерттеудегі жүйелілік қатынасы түсіндіріледі. Қазақ халқының дәстүрлі педагогикалық мәдениеті кешенді, тарихи қалыптасқан тұтас жүйе ретінде және оның мәні мен маңызын, мазмұнын мәдени қатынас тұрғысынан жан-жақты талдап, жүйекұраушылық белгілерін анықтау туралы ғылыми тұжырымдар айтылады. Осы орайда бірқатар ТМД елдері ғалымдарының зерттеліп отырған мәселе бойынша этнопедагогикалық еңбектері негізінде дәстүрлі педагогикалық мәдениет ұғымының мәнін ашудағы көзқарастарына талдаулар жасалады. Сонымен қатар мақалада көптеген ғылым салалары үшін ортақ «мәдениет» ұғымына нақты түсінік беру мақсатында, бірқатар ғылыми анықтамалар жүйеленіп ұсынылады.

Түйін сөздер: халықтық педагогика, мәдениет, дәстүрлі мәдениет, дәстүрлі педагогикалық мәдениет, этномәдениет, этнопедагогикалық мәдениет.

Бахтиярова Г.Р.¹

кандидат педагогических наук (Ph.D.), доцент, АРГУ имени
К.Жубанова, г. Актобе, Казахстан

НАУЧНОЕ ЗНАЧЕНИЕ ТРАДИЦИОННОЙ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Аннотация

В статье рассматриваются проблемы исследования актуальности и научной сущности традиционно-педагогической культуры казахского народа. Дается пояснение проблемы культуры, раскрываются особенности традиционной педагогической культуры в различных научных отраслях как целостный и самостоятельный механизм и как отдельные историко-культурные, этнокультурные механизмы, а также системность отношений в их исследованиях.

Традиционная педагогическая культура казахского народа рассматривается как исторически сформировавшаяся целостная система, а сущность и значение, содержание всесторонне анализируются с точки зрения культурологического подхода и делаются научные выводы по определению системообразующих признаков. В этой связи проводится анализ взглядов ряда ученых стран СНГ в раскрытии сущности понятия традиционной педагогической культуры на основе этнопедагогических трудов по исследуемой проблеме. Кроме того, в статье систематизирован и представлен ряд научных определений с целью дать четкое представление понятию «культура», общее для многих отраслей науки.

Ключевые слова: народная педагогика, культура, традиционная культура, традиционная педагогическая культура, этнокультура, этнопедагогическая культура.

G.R. Bakhtiyarova 1

A candidate of pedagogical sciences (Ph.D.), associate professor, at K.ZhubanovARGU, Aktobe, Kazakhstan

THE SCIENTIFIC MEANING OF TRADITIONAL PEDAGOGICAL CULTURE

Abstract

This article examines the problems of the study topicality and scientific matter of traditional pedagogical culture of Kazakh people. It is given a clarification of the culture problem, the peculiarities of traditional pedagogical culture as holistic and independent mechanism and as separate historical cultural ethnocultural mechanisms in different scientific branches, and also a systematic attitude in their researches.

Traditional pedagogical culture of Kazakh people is considered as a historically formed holistic system and the matter and meaning, content are analyzed far and wide, from a perspective of culture approach and scientific conclusions are made by identifying systematically important features. In this connection it is made the analysis of the scientists from CIS in expansion of meaning to traditional pedagogical culture on the basis of ethnopedagogical works on studied problem.

In addition, the varieties of a scientific definition are systematized and presented for the purpose of giving a clear presentation to the meaning of culture, which is «common» for many branches.

Keywords: folk pedagogics, culture, traditional culture, traditional pedagogical culture, ethnic culture, ethnopedagogical culture.

Еліміздің бүгінгі саяси-экономикалық, әлеуметтік-мәдени салаларының дамуындағы жаңа стратегиялық бағдарлар, рухани-мәдени бетбұрыстар, қоғамның ашықтығы, оның жедел ақпараттануы мен қарқынды дамуы бүгінгі Ұлы дала төсіндегі қазақ мемлекетінің білім беру жүйесіне түбегейлі өзгерістер әкелуде.

Әсіресе, еліміздің келешектегі кемелденуіне бағдар беріп, Қазақстан халқының ілгері дамуын қамтамасыз етудегі мемлекет басшысы Н.Ә. Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: Рухани жаңғыру» және «Ұлы даланың жеті қыры» атты тұжырымдамалық мақалалары көтерген ұстанымдар мен жаңа бастамалар өз ұлтымызға тән рухани, мәдени өмірдің өркендеуімен үйлесім тауып, жас ұрпақты ұлттық болмысты тануға, салт-дәстүрге, тілге, ұлттық өнерге өз елінің және әлем халықтарының тарихын құрметтеуге барша қоғам болып жұмыла тәрбиелеудің жауапты, басты міндет ретінде жүзеге асырылуын айқындап отыр [1; 2].

Бұл ұрпақтар жалғастығының, ұлтымызға тән дәстүрлі мәдениет сабақтастығының нығайуына зор ықпалын тигізері сөзсіз. Этникалық даму процесінде әр халықтың қол жеткізген тарихи тәжірибесі із-түссіз жоғалып кетпейтіндігі белгілі, ол ұлттық санада, мәдени-әлеуметтік және тұлғалық құндылықтар жүйесінде белгілі ретпен жинақталып, жетіліп отырады. Оған өзіміздің отандық философия, тарих, әдебиет, мәдениеттану, педагогика және т.б. ғылым салаларының зерттеу нәтижелері мен таным жолындағы қол жеткізген жетістіктері дәлел. Бұл жалпы адамзаттық, халықтық тарихи-мәдени, тұлғалық маңызды құндылықтар, озық танымдық, тәрбиелік идеялар негіз болған қазақ халқының дәстүрлі педагогикалық мәдениетінің ғылыми-теориялық мәнін, маңыздылығын терең танып, талдау, зерделеу қашан да күн тәртібінен түспейтін, көкейкесті проблема болып қалатындығын тағы бір айқындай түскендей. Өйткені өзінің табиғи дәстүрлі ізін сақтап келе жатқан қайсыбір халыққа тән педагогикалық мәдениет ең алдымен ұрпақтар сабақтастығын сақтаушы, әрі жан-жақты білімді, білікті, заман талабына жауап бере алатын, әлемдік бәсекеге қабілетті ұрпақ тұлғасын қалыптастырудың басты құралы екендігі сөзсіз. Демек, түп тамыры халықтық, этникалық мәдениеттен бастау алмаған, халықтық педагогикамен тығыз байланыспаған тәрбие мен білім берудің болуы мүмкін еместігін қоғамдық өмір тәжірибесі дәлелдеп отыр.

Сондықтан тұлға болмысын қалыптастыру заңдылықтарын танушы педагогика саласында «халықтық педагогикалық мәдениет», «этнопедагогикалық мәдениет» және «халық педагогикасы», «дәстүрлі педагогикалық мәдениет» ұғымдарының арнайы ғылыми-зерттеу еңбектерінің нысанасына айналып, уақыт талаптарына сай көкейкесті мәселе ретінде қаралуы заңдылық.

Тағы бір ықпал етіп отырған басты себеп – *мәдениет* проблемасының бүгінде түрлі ғылым салаларында тұтас және дара тарихи-мәдени, этномәдениет механизмі ретінде қарастырылуының анағұрлым кең ауқымды сипатқа ие болуы.

Тарихи-этнографиялық зерттеулер кез-келген этнос мәдениеті өзге халықтар мәдениетінен тыс дамымайды, қайта тұтас әлемдік мәдениетті құрай отырып, өзара дамуға ықпал етеді деген тұжырымның дұрыстығын айқындап отыр. Бүгінгі ұрпақ өз халқының төл мәдениетінің ерекшелігі мен құндылығын өзге халықтар мәдениетімен салыстыра отырып меңгеруі тиіс. Міне, осындай бүгінгі қоғамдық даму жағдайында педагогика, психология ғылымдары өзінің тұлғаға бағытталған этнопедагогикалық, этнопсихологиялық функциясын бұрынғыдан да барынша арттыруы қажет. Этнофакторлар күшін ескеруді міндеттейтін қазіргі педагог қызметінің әлеуметтік-мәдени, қоғамдық ықпал ету ортасы бұрынғыдан да кең ауқымға ие. Бұл орайда, әсіресе, Қазақстан этнопедагогикасы үшін өзінің зерттеу пәні, ғасырлар бойғы қалыптасқан тәрбие негізі – *қазақ халқының дәстүрлі педагогикалық мәдениетінкешенді, тарихи қалыптасқан тұтас жүйе ретінде, оның мәні мен маңызын, мазмұнын мәдени қатынас тұрғысынан жан-жақты талдап, ғылыми-теориялық негіздеу және қол жеткізген нәтижелерді бүгінгі білім беру парадигмаларына сай әр жүйеде тиімді пайдаланудың жолдарын айқындау көкейкесті мәселе*. Бұл бүгінгі қоғамдағы ұстаздың оқу-тәрбие процесін жүргізуінде этностың материалдық және рухани өмірінде көрініс тапқан, жалпы ұлы дала халқы мәдениетінің бір бөлігі болып табылатын дәстүрлі педагогикалық мәдениетті терең танып, тәжірибеде пайдалануға мол мүмкіндіктер береді.

Бүгінгі таңда педагогикалық зерттеулердің басымбөлігі зерттеу нысанын тұтас жүйе ретінде қарастырып, көрсететін, яки, зерттеу міндеттерін шешуге қажетті жан-жақты білімдер алуға мүмкіндік беретін ғылымдағы жүйелілік қатынас негізінде құруда. Сондықтан педагогикалық құбылыстар мен процестердің мәнін тану жолындағы басты мәселе жүйе жасаушы байланыстар мен қатынастардың ерекшелігін, олардың механизмін терең тану қажет [3, 139 б.].

Тарихи қажеттіліктен туындаған күрделі ұйымдасқан жүйені зерттеудегі жүйелілік қатынас ғылыми зерттеулердің фундаментальды стратегиясының бірі болып табылады. Соңғы кездегі орындалған көптеген этнопедагогикалық зерттеулер нәтижесі зерттеу нысаны болып отырған мәдениет типі туралы тұтас және даму үстіндегі объекті ретінде толық білім алуға мүмкіндік беретіндей, мәдениетті жүйелі талдаудың жоғары нәтижелігін көрсетуде.

Ғылыми ізденістерімізге арқау болып отырған қазақ халқының дәстүрлі педагогикалық мәдениетінің тұтас жүйе ретіндегі мәнін түсініп, талдауда осы жүйелілік қатынасты қолдану әдіснамалық әдіс ретінде тиімді. Жүйелілік қатынасты ұйымдастырудың бүгінде үш бағыты ажыратылған, атап айтқанда: *құрылымдық-функционалды талдау, құрылымдық және жүйелі талдау*. Алғашқы құрылымдық-функционалды талдау әлеуметтік топтардың өмір сүру үрдісін зерттеуге бағытталса, ал, құрылымдық талдау бұл тарихи зерттеулер үшін анағұрлым тиімдірек. Жүйелі талдау болса 1) зерттеу объектісін шынайы жүйе ретінде тануға; 2) жүйе бөліктері мен элементтерінің ұйымдасуын, құрамы мен құрылымын, жетекші байланыстарды анықтауға; 3) жүйенің сыртқы байланыстарын, олардың ішіндегі ең бастысын анықтауға; 4) жүйенің атқарушы функцияларын, оның өзге жүйелер ішіндегі рөлін анықтауға; 5) жүйе функциялары мен құрылымының диалектикасын талдауға; б) осындай негізде жүйе дамуының тенденциялары мен заңдылықтарын табуға мүмкіндік береді [4].

Осы байланыстар жүйесін шартты түрде зерттеу объектісінің ішкі және сыртқы ұйымдастырылуын сипаттайтын екі бөлікке бөлуге болады. Дәстүрлі педагогикалық мәдениетті зерттеуде де ішкі және сыртқы құрылымдарды ажыратудың мүмкіндігі бар.

Ал, *құрылым* – бұл тұтас жүйені құрайтын арнайы өзара байланыстар мен өзара әрекеттер, оларды ұйымдастырудың ішкі амалы деп түсіндіріледі [5, 113 б.].

Жүйе зерттеу объектісінің ерекшелігін, тіпті өмір сүру жағдайының өзгеруінде өзінің сапалық ерекшелігін сақтап қалуға ықпал ететін, оның орнықтылығы мен тұрақтылығын сипаттайды.

Жүргізілген теориялық талдаулар дәстүрлі педагогикалық мәдениеттің тұтас жүйе екендігін көрсетті, сондықтан біздің зерттеу нысанымыз болып табылатын қазақ халқының дәстүрлі педагогикалық мәдениеті ғылымдағы жүйелілік қатынас тұрғысынан талдаудың пәні бола алады. Түрлі ғылыми пайымдаулар бізге мәдениет теориясын қарастырудағы жүйелі қатынас зерттеу объектісінің жүйеқұраушылық белгілерін анықтауға (яки, біздің зерттеуіміздегі дәстүрлі педагогикалық мәдениет ұғымының анықталуы); құрылымды талдауға; жүйе дамуының заңдылықтарын анықтауға; қажетті жағдайды нақты болмыстағы шынайылықпен салыстыруға; ғылыми-әдістемелік кешендер жасауға (қазақ халқының дәстүрлі педагогикалық мәдениетін бүгінгі жоғары білім беру жүйесінде пайдалану) мүмкіндік береді.

Ғылыми тұжырымдарды ескере келе, біз зерттеу нысаны ретінде қарастырып отырған дәстүрлі педагогикалық мәдениет мәнін сипаттайтын талдаулар негізінде алдымен «мәдениет» ұғымынан бастау алатын «педагогикалық мәдениет», «тәрбиенің дәстүрлі мәдениеті», немесе осы ұғымға жақын, бір мәнде кеңінен қолданылатын «дәстүрлі педагогикалық мәдениет», «халықтық педагогика» ұғымдарының өзара байланысын зерттеп, олардың ара-жігін ашып талдау қажет деп білеміз. Бұл орайда ең алдымен біздің зерттеулерімізде әр кезеңде орындалған, түрлі халықтардың ұрпақ тәрбиесімен байланысты этникалық материалдық және рухани өмір сферасын құрайтын дәстүрлі педагогикалық мәдениетті түрлі қырынан зерттеу пәні ретінде талдап, қарастырған ғалымдар: Б.А. Кадыров (Өзбек), А.Л. Бугаева (Сібір халықтары), Х.Х-М.Батчаева (Қарачай), В.Г. Закирова (Татар), С.А. Возняк (Сібір халқы), З.М. Урусова (Қарачай) және т.б. зерттеулері негізге алынды. Ескере кететінбір жайт, біздің көпшілік отандық этнопедагогика саласынан орындалған ғылыми зерттеулерде ізденушілердің басым бөлігі «қазақ халық педагогикасы», «қазақ тәлім-тәрбиесі», «қазақ этнопедагогикасы», «этномәдениет», «этномәдени білім мен тәрбие», «ұлттық тәрбие» ұғымдарын тірек етіп алатындығы аңғарылды.

Өткен ғасырдың соңы мен жаңа мыңжылдықтың бас кезеңінде ТМД елдерінің түрлі өңірлерінде халық педагогикасын «дәстүрлі педагогикалық мәдениет» ұғымы тұрғысынан зерттеуде бірқатар жұмыстар атқарылды. Жүргізілген жан-жақты талдаулар барысы осы уақыт ішінде докторлық және кандидаттық диссертациялардың, ғылыми еңбектер мен мақалалардың үлкен бір шоғыры жазылып, жарық көргендігін аңғартты. Олардың қатарында «халық педагогикасы», «тәрбиенің дәстүрлі мәдениеті», «дәстүрлі педагогикалық мәдениет» ұғымдарын арқау етіп, осы категориялардың ара-жігін ажыратып, талдап, тұжырымдауға талпынған жоғарыда есімдері аталған ғалымдар зерттеулері айрықша ғылыми құндылыққа ие. Осы зерттеулерде *халықтық педагогика* түсінігімен өзара тығыз мәнді байланыста қолданылатын *дәстүрлі педагогикалық мәдениет* ұғымы туралы тұжырымдар жасалып, түсініктер беріледі. Авторлар пайымдауынша түрлі халықтардың ғасырлар бойы қалыптасып, ұрпақтан-ұрпаққа жалғасын тауып келе жатқан бала тәрбиесі жөніндегі тәжірибесінің жиынтығын құрайтын халықтық педагогика мен жалпы халықтық мәдениеттің бір саласы ретінде қаралатын дәстүрлі педагогикалық мәдениет – тұтас жүйе ретінде қарастырылып, оның ұзақ уақыт ішіндегі тарихи, әлеуметтік-саяси және экономикалық өмір жағдайларындағы қалыптасу жолы, ерекшелігі, дерек көздері ашып көрсетіледі. Әр халықтың тарихи-этникалық қалыптасуы барысында жинақталған мәдени мұралары мен дәстүрлі тәрбие құралдарына, әдіс-тәсілдеріне мазмұндық тұрғыдан сипаттама беріледі және т.б. мәселелер сөз болады. Олардың ішіндегі ауқымды еңбектердің бірі ретінде Б.А. Кадыровтың докторлық зерттеуін айту орынды [6].

Онда өзбек халқының дәстүрлі педагогикалық мәдениетінің негізгі қалыптасу жолы талданып, озық педагогикалық идеялар ретінде халық даналығының классикалық дерек көздері анықталып, жүйеленген және оларды жас ұрпақ тәрбиесінде пайдаланудың мүмкіндіктері көрсетіліп, өзбек халық педагогикасын оқу-тәрбие мекемелерінде балалар мен жастарға түрлі бағыттарда тәрбие беру тәжірибесінде тиімді пайдаланудың принциптері мен өлшемдері жасалып, дәстүрлі педагогикалық мәдениет немесе автор көрсеткендей халықтық педагогика ұғымдарына анықтама беріледі.

Бүгінде саны аз Сібір халықтарының дәстүрлі педагогикалық мәдениетін кешенді зерттеуде А.Л. Бугаеваның докторлық диссертациясы – көңіл қоюға тұрарлық еңбек [7].

Бұл зерттеу Сібір халықтарының дәстүрлі педагогикалық мәдениетінің мәнін, факторларын және құралдарын негіздеп, этникалық тәрбие жүйесі ретіндегі Сібір халықтарының дәстүрлі педагогикасының негізгі идеялары мен тәжірибесін анықтап, оның ерекшеліктерін, айрықша мәнге ие әлеуметтік-мәдени функциясын талдап береді. Автор Сібірліктердің дәстүрлі педагогикалық мәдениетінің қызмет ету формалары мен мазмұнын ашып, Сібір мәдениетінің көрнекті қайраткерлерінің демократиялық идеялары мен педагогикалық дәстүрлерінің сабақтастығын көрсетуге талпынады. Сондай-ақ еңбекте жас ұрпаққа білім мен тәрбие беру ісінде халықтық педагогикалық тәжірибені пайдаланудың негізгі шарттары мен перспективалары анықталып, орта арнаулы педагогикалық оқу орындары үшін оқу құралдары, білім беру қызметкерлерінің біліктілігін арттыру институттары үшін халықтық педагогика бойынша арнайы курс жасалып ұсынылады.

Дәстүрлі педагогикалық мәдениет теориясын жетілдірудегі ғылыми еңбектер бағытын кавказ халқы қарачайлардың дәстүрлі педагогикалық мәдениетінің қалыптасып, даму процесін зерттеуді мақсат еткен Х.Х-М.Батчаеваның докторлық ізденісі де белгілі дәрежеде толықтырады [8].

Ол қарачай халқының дәстүрлі педагогикалық мәдениетінің қалыптасып, дамуына ықпал еткен тарихи-әлеуметтік шарттарды жан-жақты зерттеп, талдаған және оның тарихи даму кезеңдерін

анықтауға талап жасаған еңбек. Бұл зерттеудің тағы бір құндылығы – автор осы сөз болып отырған проблеманы жүйелі түрде шешуге талпынған. Еңбекте қарачай отбасының этнопедагогикалық кеңістігін құрайтын құрылымдық компоненттер теориялық тұрғыдан негізделіп, дәстүрлі педагогикалық мәдениеттің маңызды элементі ретінде отбасы жағдайындағы дәстүрлі тәрбие жүйесінің тарихи даму кезеңдері анықталып, тұжырымдалады.

Ғылымда әсіресе, 2000 жылдардың бас кезеңінде ізденушілер отбасы тәрбиесінде көрініс тапқан дәстүрлі педагогикалық мәдениеттің зерттелуіне аса көңіл бөле бастады. Осы орайда «Татар отбасының дәстүрлі педагогикалық мәдениеті» атты В.Г. Закированың (2002 ж.) докторлық және З.М. Урусованың «Қарачай отбасының дәстүрлі педагогикалық мәдениеті кіші мектеп оқушысы тұлғасын қалыптастыру факторы ретінде» деген тақырыпта орындалған кандидаттық диссертацияларын (2005 ж.) да ерекше атауға болады.

Сондай-ақ, ұлы дала мәдениетінің көрінісі ретінде біздің бүгінгі зерттеулерімізге арқау болып отырған қазақ халқының дәстүрлі педагогикалық мәдениеті ерекшелігін этногенездік тұрғыдан анықтауда қазақ *философтары*: Н.Сәрсенбаев, Д.Кішібеков, Ә.Нысанбаев, О.А. Сегізбаев, М.Орынбеков, Ғ.Есім, А.Тайжанов, Ж.Алтаев, Э.С. Сұлтанғалиева, қазақ тарихы жөніндегі орындалған ғалымдар: Л.Н. Гумилев, М.Қозыбаев, Б.Қ. Албани, С.Г. Кляшторный, Т.Омарбеков және т.б. мен танымал *этнографтар*: Ж.Артықбаев, Х.Арғынбаев, Ж.Қаракөзова, С.Кенжеахметұлы, Б.Кәмәләшұлы еңбектері талданып, негізге алынып келеді. Сонымен қатар *қазақ фольклористикасы* саласынан зерттеушілер: Ә.Диваев, В.Радлов, А.Қоңыратбаев, С.Мұқанов, С.Қасқабасов, Б.Адамбаев, А.Сейдімбек, Ә.Табылдиев, Н.Келімбетов, ал *қазақ мәдениеттану* ғылымы саласынан: Т.Х. Ғабитов, Ә.Хасенов, Х.Маданов, Г.К. Шалабаев, А.А. Мұқатаева, Қ.Б. Кемелбеков еңбектері ғылыми-әдіснамалық тұрғыдан тірек болды.

Біздің пайымдауымызша, «мәдениет» ұғымы негіз болған *қазақ халқының дәстүрлі педагогикалық мәдениетін* зерттеуде ең алдымен «мәдениет» терминінің ғылымда түсіндірілу мәнін жоғарыда біз атап өткен танымдағы жүйелілік қатынас негізінде талдап, осы ұғымның қалыптасу жолын, тарихын жан-жақты танып, мәдениет теориясын кешенді талдап, түсіну қажет.

Сондықтан осы мақала мазмұнында біз ең алдымен бүгінде көптеген ғылым салалары үшін ортақ «*мәдениет*» ұғымына түсінік бере кеткенді жөн деп білдік. Қазірде философия, тарих, мәдениеттану, педагогика секілді гуманитарлық ғылымдарға тән «*мәдениет*» ұғымы бірнеше анықтамаларға ие. Ғылыми зерттеулерде осы «мәдениет» ұғымына берілген анықтамалар өте көп, тек ағылшын тілді әдебиеттердің өзінде 160-тан астам, ал жалпы Батыс Еуропада 250-ден астам анықтама берілгендігі айтылады.

«Мәдениет» ұғымы аясында жүргізілген талдаулар, бұл категорияның адамзат өмірінде қолданыс табу тарихы өте тереңде жатқандығын және ол туралы бүгінгі ғылымда сан-алуан пікірлер мен көзқарастардың орын алатындығын аңғартты. Енді сол пайымдаулардың кейбіріне нақты тоқталып өтейік.

Бүгінгі отандық «Мәдениеттану» оқулықтарында ғалымдар «мәдениет» сөзінің этимологиясына, яғни, осы ұғымды білдіретін сөздің шығу тегіне тоқтала келіп, біздің ана тілімізге бұл термин арабтың «маданият» – қала, қалалық деген сөзінен енген деп түсінік береді [9, 6-7 б.].

Зерттеушілер бұл ұғымды ортағасырлардағы мұсылман мәдениетінің өркендеу кезеңінде қалыптасқан түсінікпен байланыстыра келе, көне замандағы «культура» сөзі (*cultura* – көне латынның өңдеу, жасау) «жерді өңдеу» деген мағынаны бергендігін айтады. Ғылыми еңбектердегі түрлі көзқарастарды талдау қоғамдық өмірдегі өркениет (цивилизация) барысында «мәдениет» ұғымының мағынасы көп өзгерістерге ұшырағандығын көрсетті.

Ресейлік мәдениеттанушы ғалымдардың талдауларына сүйенсек, ілкі уақыттарда жабайы өсімдіктерден ерекшеленетін тек адамдардың баптап, арнайы күтімімен өсірілген өсімдіктер дүниесіне қатысты ғана «мәдениет» сөзі қолданылған деген тұжырымдарды кездестіреміз.

Н.В. Голик өзінің «Этническое в культуре» атты зерттеуінде мәдениет сөзі көне латын тілінен алынған және ілкі уақытта ол *agricultura* – жер тынайтқышы деген тұжырымды білдірген деп жазады [10, 47 б.].

Бүгінгі ғылымдағы дәстүрлі түсінік бойынша мәдениет (лат. *Cultura* – *возделывание, обрабатывание*) – адамзаттың тұрмысы мен санасының барлық түріндегі әлеуметтік озық шығармашылық қызметі болып табылады.

Теориялық пайымдаулар тұтас мәдениеттанушылық қатынас тұрғысынан ағанда «мәдениет» терминінің кең ауқымдағы қолданысқа ие, универсалды топқа жататындығын көрсетті. Ол өзіндік

түрліше түсіндірілу ерекшелігіне байланысты танымның әр алуан саласында кеңінен қолданылады. Ғылым салаларына қарай философиялық, педагогикалық, мәдениеттанушылық әдебиеттерде «мәдениет» ұғымына берілетін анықтамалардың мағынасы мен мазмұндары да әр ғылымның зерттеу пәніне қарай түсіндірілуі де заңдылық.

Осыған орай біз өз зерттеулерімізде «мәдениет» ұғымын түрлі ғылым салалары (философия, қазақ тілі, әлеуметтану, саясаттану және т.б.) тұрғысынан мазмұндық тұрғыдан талдап, арнайы кесте бойынша бір жүйеге келтіріп қарауды ұсынамыз (кесте 1). Кесте мазмұнында орын алған анықтамалар жүйесі түрлі кезеңдерде әр түрлі ғылым салаларында «мәдениет» ұғымына өзіндік зерттеу пәндеріне орай түсінік беруге талпыныстар жасалып отырғандығын көрсетеді және осындай түрлі бағыттағы көзқарастар бірін-бірі мазмұндық жағынан толықтырып, этностық ерекшелікке негізделген мәдениет мәнін ғылыми-педагогикалық тұрғыдан жан-жақты, терең түсінуге мүмкіндік береді. Сонымен «мәдениет» ұғымына жүргізілген жан-жақты талдаулар барысы мәдениет саласына қарай *көп түрлі* (адамзат мәдениеті, әр түрлі дәуірлер мәдениеті, әр түрлі елдер мен ұлттар мәдениеті т.т.) және *аса күрделі, әрі көп деңгейлі* құрылымға ие жүйе (дүниежүзілік, ұлттық, материалдық, рухани) деген тұжырымның дұрыстығына көз жеткізуге мүмкіндік берді [11, 5-7 б.].

Кесте 1 – «Мәдениет» ұғымына берілген анықтамалар жүйесі

Ғылым саласы	Анықтамалар
<i>Мәдениет дегеніміз:</i>	
Философия	– (лат. Cultura – өсіру, өндіру) адамзаттың болмыс пен сананың барлық салаларындағы әлеуметтік прогрестік шығармашылығы қызметі; бұл қызмет заттандыру (қазыналар, нормалар, т.б. жасау) және затсыздандыру (мәдени мұраны менгеру) процестерінің диалектикалық бірлігі болып табылады, өмір шындығын өзгертуге, адамзат тарихының байлығын жеке адамның байлығына айналдыруға, адамның мәндік күшін барынша айқындап, дамытуға бағытталады. Тар мағанадағы мәдениет материалдық (техника, өндіріс тәжірибесі, материалдық қазыналар). Кең мағынада рухани (ғылым, өнер, әдебиет, мораль, ағарту т.б) құндылықтар.
Қазақ тілінің түсіндірме сөздігі	– адамдардың өмірі мен іс-әрекетінен олардың материалдық және рухани байлықты жасауынан көрінетін қоғам мен адамның белгілі бір тарихи даму дәрежесі» деген анықтама орын алған.
Әлеуметтану	– әлеуметтік қатынастарда заттарды, идеяларды, құндылықты түсініктерді жасауға, игеруге, сақтау мен таратуға бағытталған, алуан түрлі әлеуметтік ситуацияларда адамдардың өзара түсінісуін қамтамасыз ететін әлеуметтік күрделі динамикалық құрылым ретінде қарастырылады. Адам мәдениетінің көрінісі әлеуметтану тұрғысынан үш негізгі белгімен анықталады. Біріншіден, адамның қоршаған табиғатқа қатынасы; Екіншіден, мәдениет – адамның басқа адаммен қатынасы; Үшіншіден, мәдениет – адамның өзіне өзінің қатынасы, яғни адамның үнемі өзін-өзі тәрбиелеуі, өзін-өзі тануы, өзін-өзі дамытуы.
Саясаттану	– өкімет пен азаматтардың өзара қатынастарына байланысты тарихи қалыптасқан саяси нұсқаулар, қазыналар, адамның өзін-өзі ұстауы жөніндегі жарлық, қаулылар жүйесі. Ол қоғамдағы саяси өмірдің барлық салаларын қамтиды. Оған ең алдымен саяси сананың мәдениеті, адамдардың, топтардың, ұлттардың өзін-өзі мәдени ұстай білуі, осы жүйенің шеңберінде жұмыс істейтін саяси мекемелердің мәдениеті кіреді.
Педагогика	– (лат. Cultura – қайта жасау, тәрбие, даму, құрмет тұту) – қоғам дамуының белгілі бір деңгейі, адамдар өмірінің ұйымдастырылу типтері мен формаларында, қызметінде, олардың қарым-қатынасында және олар жасаған материалдық, рухани құндылықтарда көрініс тапқан адамдар қабілеттері мен шығармашылық күші. Білім берудегі мәдениет оның мазмұнын құрайтын табиғат, қоғам, қызмет амалдары жөніндегі білім көздері, адамдардың өзін қоршаған ортадағы адамдарға, еңбекке, қарым-қатынасқа және т.т. деген эмоционалды-еріктік және құндылықты қатынасы.

Осындай түрлі кезеңдерде, түрлі ғылым саласында қолданыс тауып отырған «мәдениет» түсінігіне берілген анықтамалар негізінде біз, *«мәдениет» – қоғамдық-тарихи тәжірибе барысында адамзат жасаған және жасай беретін, адамдардың өмірдегі қызмет ету формасынан, рухани және материалдық құндылықтардан көрінетін қоғамның белгілі бір даму деңгейінің көрсеткіші, адамдардың түрлі саладағы шығармашылық еңбегінде (ақыл-ой және қол еңбегі) қол жеткізген жетістіктері деген өзіндік тұжырымға келдік.*

XIX ғасырдың соңы мен XX ғасырдың бас кезеңінде «мәдениет» терминін екі жақты түсіндіруге талпынған көзқарастар пайда болып, этнография ғылымы саласында белсенді зерттеле бастады. Бұл көзқарастар *бір жағынан* алғанда мәдениетті тұлғаның ішкі рухани дүниесінің мазмұны деп сипаттаса, *екінші жағынан* сыртқы материалдық қоғамдық форма ретінде тұжырымдап беруге талпынды.

XIX ғасырда мәдениет проблемасымен етене айналысқан әйгілі ағылшын ойшылы Эдуард Бернеет Тайлор (1832-1917) мәдениетті үздіксіз дамудағы процесс деп түсіндіре отырып, «Мәдениет пен өркениет кең, әрі этнографиялық мағынада – білімнен, наным-сенімдерден, өнерден, адамгершіліктен, заңдардан, салт-дәстүрлерден және қоғамның мүшесі ретіндегі адамның игерген дағдылары мен түрлі қабілеттерінен құралады» деп тұжырымдады [12, 18 б.].

Бүгінде зерттеушілердің басым бөлігі мәдениетті материалдық және рухани деп екі салаға бөліп қарастырса, енді біреулері, мәселен М.С. Каган мәдениеттегі өнердің атқаратын рөлін анықтай отырып, мәдениетті үш салаға бөліп қарастыруды ұсынады: *материалдық, рухани және көркем мәдениет* [13, 188 б.].

Материалдық мәдениет адамзат қызметінің барлық сферасын, оның нәтижелерін, қоғам өмірі мен адамның физикалық өмір сүруінің материалдық жағдайын құрайтын барлық белгілі бір заттанған формадағы нәрсені қамтиды. Өндіргіш күштердің даму деңгейімен анықтала отырып, ол рухани мәдениеттің қалыптасуы мен дамуының базасы ретінде қызмет атқарады.

Рухани мәдениет ретінде рухани құндылықтар жиынтығы (ғылым, білім беру, өнердегі ойлары мен жетістіктері), сонымен қатар өмірде осы құндылықтарды бөлу мен ұтымды пайдалануға бағытталған, адамдардың ерекше ұйымдастырылған, әлеуметтік маңызды шығармашылық қызметімен түсіндіріледі. Рухани мәдениет бірнеше сфераны ерекшелейді, оның ішінде, саяси, адамгершілік, эстетикалық, ғылыми, білім беру мен ағарту, еңбек мәдениеті және т.б.

Сонымен біз жоғарыда талдап өткен «мәдениет» ұғымына берілген анықтамалар мазмұны мен оның қалыптасу тарихы бұл терминнің адамзат өмірінің өркендеуімен бірге өз мәнін өзгертіп, ұзақ дамудан өткендігін анықтап берді. Бір ерекше айтылатын жайт, қай ғылым саласында болмасын зерттеушілердің мәдениет түсінігі аясындағы берген тұжырымды ойларының негізінде осы ұғымды тәрбие және білім берумен тығыз байланыстырып қарастыратындығы аңғарылады. Бүгінде білімсіз және тәрбиесіз адам еш уақытта мәдениетті бола алмайтыны ақиқат, ендеше білім мен тәрбие жер бетіндегі барша халықтар мәдениетінің қайнар көзі, бастауы.

Мәдениетті адамдардың өмірі мен іс-әрекетін ұйымдастыру тәсілінен, сондай-ақ, олардың материалдық және рухани байлықты жасауынан көрінетін қоғам мен адамның белгілі тарихи даму дәрежесі деп те түсінуге болады. Осы «мәдениет» ұғымының пайда болып, қалыптасуы көне дәуірлерден бастау алса ал, барша адамзатқа тән дәстүрлі педагогикалық мәдениеттің, яки, адамзаттың дүниеге ұрпақ әкеліп, оны өркениет барысында тәрбиелеу – тәрбиелену, үйрету – үйрену, оқыту – оқу іскерлік, дағдыларын қалыптастыруға (қоғамдық-тарихи тәжірибені үйрету процесі) бағытталған мақсатты іс-әрекеттері жүйесінің тарихы да сонау көне замандардан бастау алатыны ақиқат. Біз де өз еңбектерімізде қоғамдағы *тәрбие мен білім беруді* адамзат өмірінде айрықша орын алатын *рухани мәдениеттің маңызды, әрі ажырамас, міндетті элементтері* деп қарастырамыз. Өйткені, қай қоғамда болмасын тәрбие мен білім беру *біріншіден* мәдениеттің даму деңгейін бейнелесе, *екіншіден*, оны байытып, дамытушы, әрі оны ұрпақтан-ұрпаққа жалғастыру құралы қызметін де атқарады.

Бүгінгі ғылымда мәдениетті *материалдық және рухани құндылықтардың бірлігі, адам қызметінің ерекше амалы, тұлғаның мәнді күшін шығармашылық тұрғыдан өзін-өзі жетілдіріп жүзеге асыру процесі деп қарастырушы* бағыттар бар.

Сонымен мәдениет теориясына жасалған талдаулар, бізге *біріншіден*, мәдениет ұғымының мәнін, оның құрылымын, құрылымды жүйелерінің атқаратын функцияларын анықтауға мүмкіндік берсе; *екіншіден*, мәдениет теориясының фундаментальды негізі этносқа қатысты алғанда мәдениеттің қандай орын алатындығын анықтап, мәдениет пен этникалық тәрбиенің өзара байланысын түсінуге ықпал етеді. Сонымен қатар дәстүрлі тәрбие жүйесіндегі мәдениеттің рөлін анықтап, дәстүрлі педагогикалық мәдениет мәнін, мазмұнын, этникалық тәрбие құралдарын, әдістерін негіздеп жүйелеуге жол ашады.

Сондай-ақ түрлі ғылым салалары тұрғысынан «мәдениет» ұғымы әр түрлі аспектілерде қарастырылған зерттеулерді талдау, оның қоғамдағы функционалды (қызметі) бағыттылығы туралы да түсінік берді. Демек, мәдениет адамзат болмысындағы барлық нәрсеге қатысты өмір сүреді. Мәдениеттің бүгінгі таңда атқаратын басты функцияларына қатысты маңызды объектілері: *қоғам, адам және оның ішкі әлемі* болып табылады. Әрине, қандайда болмасын мәдениет екі қызмет ету

объектісіне ие. Атап айтқанда, объективті – қоғам және субъективті – тұлға. Объективті жағы – қоғамдық қалыптасқан дәстүрлі педагогикалық мәдениет немесе қоғамның этнопедагогикалық мәдениеті болса, ал біздің танымдық саламыздағы субъективті жағы – педагог маман тұлғасының этнопедагогикалық мәдениеті болып табылады.

Сонымен тұжырымдай келе, осындай ғылыми ұғымдар мен құбылыстар, процестер арасындағы мәнді, тұрақты байланыстарды ажыратып түсіну, бізге бүгінгі педагогикалық процесс тәжірибесінде уақыт талабына сай жан-жақты жетілген тұлға қалыптастыруда, әсіресе ұлттық кодымызды сақтап қалудағы жас ұрпақ бойында ұлттық сана мен рухты тәрбиелеуде, ұлы дала мәдениетін келешек ұрпаққа жеткізуші этнопедагогикалық мәдениеті жоғары, кәсіби құзыретті маман-педагогтар даярлығын жүзеге асыруда нақты нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндіктер береді. Ал бұл бізді бүгінгі ЖОО жағдайында сапалы этномәдени білім мен тәрбиенің жүзеге асуы нәтижесіндегі педагог тұлғасының этномәдени құзыреттілігінің қалыптасуына ықпал етеді. Өйткені ұлттық сана, ұлттық рух – жас ұрпақты терең ойлы тектілікке бастайтын негізгі рухани қару.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Назарбаев Н.Ә. «Болашаққа бағдар: Рухани жаңғыру». //Егемен Қазақстан. – Астана, №70, 12 сәуір. 2017.
2. Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Назарбаев. «Ұлы даланың жеті қыры» Мақаласы. 2018. 21.11. <http://egemen.kz/article/178090-nursultan-nazarbaev-uly-dalanyh-zheti-qyry>.
3. Загвязинский В.И., Атаханов Р. Методология и методы психолого-педагогического исследования. – М.: Академия, 2001. – С.208.
4. Котожеков Г.Г. Философско-социологический анализ национальной культуры: Автореф. дис. ...докт. филос. наук. – М., 1991. – С. 44.
5. Барг М.А. Категории и методы исторической науки. – М.: Наука, 1984. – С. 342.
6. Кадыров Б.А. Традиционная педагогическая культура узбекского народа. (История. Теория. Практика): Дисс. ...докт. пед. наук. – Термез, 1991. – С.354.
7. Бугаева А.Л. Традиционная педагогическая культура народов севера: Дисс. ...докт. пед. наук. – М., 1996. – 383 с.
8. Батчаева Х.Х.– М. Традиционная педагогическая культура карачаевского народа. (История, теория, практика): Дисс. ...докт. пед. наук. – Казань, 2002. –С. 440.
9. Габитов Т.Х., Мүтәліпов Ж.М., Құлсариева А.Т. Мәдениеттану. – Алматы: Қаржы-қаражат, 2003. – 408 б.
10. Голик Н.В. Этническое в культуре. – Санкт-Петербург, 2002. – С.256.
11. Нағымұлы Ш. Мәдениеттану: Оқулық. – Астана: Фолиант, 2007. – 312 б.
12. Тайлор Э.Б. Первобытная культура. /Пер. с англ. – М.: Политиздат, 1989. – С.573.
13. Каган М.С. Человеческая деятельность (Опыт системного анализа). – М.: Политиздат, 1974. – С.328.

УДК 37.017:39
МРНТИ 14.43.47

Аипова А.К.¹

¹Докторант 2 курса специальности 6D010300 – Педагогика и психология,
ПГУ имени С. Торайгырова, г. Павлодар, Республика Казахстан,

Бурдина Е.И.²

²Д. п. н., профессор, ПГУ имени С. Торайгырова
г. Павлодар, Республика Казахстан

ПОНЯТИЕ «ЭТНОС» В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЯХ

Аннотация

В данной статье авторы рассматривают одно из основных понятий этнопедагогике: этнос. В разные периоды известными учеными (Ю.В. Бромлей, В.В. Пименов, Л.Н. Гумилев, Н.Я. Данилевский, В.А. Тишков и др.) был создан ряд концепций этноса. Знакомя читателей с различными подходами к интерпретации понятия этнос, авторы статьи выявляют достаточно существенные различия между современными подходами. Однако, по мнению авторов, для психолого-педагогических исследований, где этнос рассматривается как психологическая общность, важны не различия, а то общее, что есть во всех подходах – признание этнического самосознания (этнической идентичности) одной из важнейших характеристик этноса.

Ключевые слова: этнопедагогика, этнос, этническое самосознание, этническая идентичность, национальное самосознание, национальная идентичность.

А.К. Аипова¹

¹6D010300 – Педагогика және психология мамандығының 2 курс докторанты
С. Торайгыров атындағы ПМУ, Павлодар қ., Қазақстан Республикасы,

Е.И. Бурдина²

²Педагогика ғылымдарының докторы, профессор
С. Торайгыров атындағы ПМУ, Павлодар қ., Қазақстан Республикасы

ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ – ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕРДЕГІ «ЭТНОС» ҰҒЫМЫ

Аңдатпа

Мақалада авторлар этнопедагогикадағы негізгі ұғымдардың бірі – «этнос» ұғымына көңіл аударады. Өртүрлі кезеңдерде белгілі ғалымдар (Ю.В. Бромлей, В.В. Пименов, Л.Н. Гумилев, Н.Я. Данилевский, В.А. Тишков және т.б.) «этнос» ұғымының бірқатар тұжырымда-масын жасаған болатын. Оқырмандарды «этнос» ұғымын түсіндірудегі бірнеше көзқараспен таныстыра келе, авторлар олардың елеулі айырмашылығын айқындайды. Алайда, авторлардың пікірінше, этнос – психологиялық қауымдастық деп белгіленетін психологиялық-педагогикалық зерттеулер үшін маңыздысы – көзқарастар арасындағы айырмашылықтар емес, ұқсастық – этникалық сана-сезімді (этникалық сәйкестілікті) этностың ең басты сипаттамаларының бірі ретінде қарастыру болып табылады.

Түйін сөздер: этнопедагогика, этнос, этникалық сана-сезім, этникалық сәйкестілік, ұлттық сана-сезім, ұлттық сәйкестілік.

Aipova A. K.¹

¹Candidate for a doctor's degree 2-doctoral course by speciality 6D010300 – Pedagogy and Psychology, Pavlodar State University named after S. Toraigyrov, Pavlodar, Kazakhstan,

Burdina E. I.²

²Doctor of Education, professor
Pavlodar State University named after S. Toraigyrov, Pavlodar, Kazakhstan

CONCEPT OF ETHNOS IN PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL RESEARCHES

Abstract

The article deals with the interpretation of one of the initial concepts of ethnopedagogics: ethnos. During different periods famous scientists (Yu.V. Bromley, V.V. Pimenov, L.N. Gumilev, N.Ya. Danilevsky, V.A. Tishkov, etc.) created a number of theories of ethnos. Acquainting readers with various approaches to interpretation of the concept of ethnos, the authors of the article reveal essential differences between modern approaches. However, according to the authors, for psychological and pedagogical researches where ethnos is considered as psychological community, the ethnic consciousness (ethnic identity) is recognized as the most important characteristic of ethnos.

Keywords: ethnopedagogics, ethnos, ethnic consciousness, ethnic identity, national consciousness, national identity.

Этнопедагогика изучает традиционную практику воспитания и обучения, которая исторически сложилась у различных этносов – народную педагогику. У науки этнопедагогика своя особенная система понятий и терминов. Сущность этнопедагогики выражают понятия, которые относятся не только к этнопедагогике, но и понятия, адаптированные ею к своей специфике из таких наук как этнология, культурология, этнопсихология, педагогика. Это понятия этнос, народ, нация, народная педагогика, традиционное народное воспитание, этническое воспитание, традиции воспитания, народная культура, этническая культура, этническая идентификация, национальная самобытность, национальный характер.

В данной статье мы рассмотрим одно из основных понятий этнопедагогики: этнос – «одного из удивительнейших творений природы и истории» [1, С. 3].

В научный оборот понятие «этнос» было введено в 1923 году русским учёным С.М. Широкогоровым. В советской этнографии термин «этнос» рассматривается как основной тип этнической общности. Хотя в разные периоды времени известными учеными (Ю.В. Бромлей, В.В. Пименов, Л.Н. Гумилев, В.А. Тишков и др.) был создан ряд концепций этноса, значение термина этнос до сих пор остается неоднозначным. В Большом энциклопедическом словаре мы читаем: «Этнос (ethnos — народ) — исторически сложившаяся на определенной территории биосоциокультурная общность людей, обладающая общими чертами и особенностями происхождения, культуры, психологии, языка, а также сознанием своей общности и самоназванием» [2].

Другие определения понятия этнос, отражающие различные подходы к изучению этого понятия, представлены в следующей таблице.

Сущность понятия «Этнос»

Понятие «Этнос»	Автор определения
Еще в 17 веке происхождение и развитие этносов рассматривалось как природное явление. Я. А. Коменский утверждал, что принципу природосообразности подчиняется какотдельный человек, так и целые народы. Ученый употребляет термины «микрокосм» («микро» – это отдельный человек) и «макркосм». «Макрокосм» – это весь огромный мир, населенный многочисленными народами. По мнению великого ученого все в мире подчиняется законам природы: зарождению, развитию, смерти. [3, С. 26].	Я.А. Коменский (1592-1670) – выдающийся чешский педагог.
Идеи подчинения процесса этногенеза всеобщим законам природы придерживался Н. Я. Данилевский: «Народы нарождаются, достигают различных степеней развития, стареют, дряхлеют, умирают не от внешних только причин, но и естественной смертью от старческой немочи» [4].	Н.Я. Данилевский. (1822-1885) – выдающийся русский историк, философ и естество-испытатель.

<p>«Этнос есть группа людей, говорящих на одном языке, признающих свое единое происхождение, обладающих комплексом обычаев, укладом жизни, хранимых и освященных традицией и отличаемых ею от таковых других групп» [5].</p> <p>По мнению ученого данное понятие необходимо для того, чтобы отличать сообщества, объединенные вокруг государств, от сообществ, объединенных на основе единства культуры, и осознающих это единство как основание для отличия от других подобных групп.</p>	<p>Широкогоров С.М. (1887-1939) – русский антрополог, этнограф и этнолог.</p>
<p>«...Это тот или иной коллектив людей, динамическая система, противопоставляющая себя всем прочим аналогичным коллективам ("мы" и "не мы"), имеющий свою особую внутреннюю структуру и оригинальный стереотип поведения» [6, С. 285].</p> <p>Согласно теории Л.Н. Гумилева основными признаками этноса являются психологические характеристики: самосознание (или идентичность) и стереотип поведения - нормы отношений между группой и индивидом и между индивидами.</p>	<p>Л.Н. Гумилев (1912 - 1992) – советский и российский учёный.</p>
<p>«Все племена, народности и нации едины по своим коренным природным и духовным свойствам, по своей общественно-исторической сущности. И в то же время они отличаются друг от друга не только по уровню экономического и социального развития, но и по образу жизни и быту, по языку и обычаям, по форме своих культурных ценностей, некоторым особенностям психологии и т. д.» [7, С. 4].</p>	<p>Н. Джандильдин (1918-1990) – советский философ.</p>
<p>Согласно социально-историческому варианту примордиализма этнос – это исторически сложившаяся на определенной территории устойчивая совокупность людей, обладающая общими, относительно стабильными особенностями языка, культуры и психики, а также сознанием своего единства и отличия от других подобных образований (самосознанием), фиксированным в самоназвании [8].</p>	<p>Коллектив ученых Института этнографии АН СССР (ныне Институт этнологии и антропологии РАН) во главе с Ю.В.Бромлеем(1921-1990).</p>
<p>В соответствии с конструкционистской моделью этническая группа рассматривается как особая форма социальной организации, структура которой создается людьми в процессе социальной категоризации — отнесения себя и других к определенным категориям [9, С. 9-38]. Исследуя проблему соотношения этнических и социальных границ выдающийся норвежский ученый указывал, что характеристики этносов не могут включать только культурный материал, содержащийся в пределах этнических групп. Главными характеристиками, по его мнению, являются те, которые члены этноса считают важными для себя и которые лежат в основе самосознания этноса. [10, С.60]</p>	<p>Ф. Барт (1928 - 2016) – норвежский антрополог.</p>
<p>Этнос – исторически возникшая и эволюционирующая сложная самопроизводящаяся и саморегулирующаяся социальная система, состоящая из ряда компонентов высшего порядка, таких как: расселение этноса, его воспроизводство как части населения и свойственная ему демографическая структура; производственно-экономическая деятельность и ее характер; система социальных отношений и институтов; язык и разнообразные формы речевой деятельности; создание, использование и сохранение культуры; быт, реализующийся в обычаях, привычках, обрядах; система личностного контактирования и взаимодействия [11, С. 28-29].</p>	<p>Г.Е. Марков(1923 – 2018), В.В. Пименов (1930- 2012) – советские и российские ученые этно-графы.</p>
<p>«Этнос предшествует нации и характеризуется «такими элементами культуры, как язык, определенное мировоззрение и способ поведения» [12, С. 38].</p>	<p>В.С. Лисовий. (1937-2012) – украинский философ.</p>
<p>Сторонниками инструменталистского подхода этнические общности рассматриваются как «...социальные конструкции, возникающие и существующие в результате целенаправленных усилий со стороны людей и создаваемых ими институтов, особенно со стороны государства» [13, С.61].</p>	<p>В.А. Тишков – советский и российский историк, этнолог, социальный антрополог.</p>
<p>«Этнос — группа людей, осознающих себя ее членами на основе любых признаков, воспринимаемых как естественные и устойчивые этнодифференцирующие характеристики» [14, С.19].</p>	<p>Т.Г. Стефаненко – советский и российский учёный-психолог.</p>

<p>«Этнос – системообразующая единица, предельно общая категория, объединяющая такие понятия, как племя, народность, нация. <i>Этнос как устойчивое сообщество людей, которое исторически сложилось на определенной территории, характеризуется комплексом геогра-фических, биологических, социальных, культурных, психологических особенностей, самосознанием</i>» [15, С.7].</p>	<p>В.В. Старостенко– белорусский историк философии и религиовед.</p>

Как видно из вышеприведенных определений между современными подходами имеются достаточно существенные различия. Сторонниками социально-географического подхода, ярким представителем которого был Л.Н. Гумилев, этнос рассматривался как явление, лежащее на границе биосферы и социосферы. Л.Н. Гумилев в своей теории этногенеза объясняет возникновение, развитие и угасание народов, империй, цивилизаций. По его мнению, этнос – это система, развивающаяся в историческом времени, имеющая начало и конец [16, С.128]. Основа данной теории – естественнонаучное положение о том, что человек – это часть природы: «Мы, люди, часть природы, и ничто натуральное нам не чуждо. В природе все стареет: животные и растения, люди и этносы, культуры, идеи и памятники и все, преобразаясь, возрождается обновленным; благодаря этому диалектическому закону развивается наша праматерь – биосфера» [17, С. 30].

По словам Л.Н. Гумилева, этносы рождаются, живут и умирают. По мнению ученого этот процесс продолжается 1000 –1200 лет. Этнос рассматривается ученым как географическое, природное явление. Этническое разнообразие он объясняет как адаптацию групп людей в разных ландшафтах: в разных климатических условиях географической среды образуются разные этносы и разные культурные традиции. Именно в географических условиях проявляется этническое многообразие.

Великий ученый считал, что человечество, как вид едино и в данном аспекте представляет собой антропосферу нашей планеты. Однако внутривидовое этническое разнообразие позволяет рассматривать мозаичную антропосферу как этносферу – часть биосферы Земли. Большинство этносов формировалось сложным путем. Этот процесс получил название этногенеза. Ученый доказал, что все процессы этногенеза разворачиваются единообразно, в соответствии с общей четкой закономерностью, названную им пассионарностью (от лат. *passio* – страсть) – непреодолимым стремлением людей к осуществлению своих идеалов, идей и целей. Ученым доказано, что пассионарность присутствует во всех исторических формациях. Главный вывод, к которому он приходит в своих трудах: пассионарность – это энергия подобная той, которую впитывают растения. Именно на этой энергии живого вещества биосферы – на пассионарности – работает этногенез. Движущими силами этногенеза являются как природные, так и биосферные факторы.

О природных факторах мы читаем в работах Н. Джандильдина – выдающегося советского ученого – философа, утверждавшего, что «человеческая психика имеет свойство приспосабливаться к условиям окружающей среды и отражать ее существенные черты и особенности». «Человечество состоит из различных групп, отличающихся друг от друга некоторыми особенностями своих физических признаков, объясняемых различием и генетической конституции, с одной стороны, и различием окружающей среды – с другой» [1, С. 3]. Отметим, что еще в середине двадцатого века вопрос о существовании национального характера как одного из важных структурных элементов национальной психологии оставался предметом серьезной дискуссии среди советских ученых. Ознакомившись с работами философов, этнографов и историков по проблеме национального вопроса, мы обнаружили, что изучению природы национально-психологических различий не уделялось должного внимания, вопросы этнической психологии затрагивались лишь вскользь. Монография ученого о природе национальной психологии внесла существенный вклад в понимание понятий этнос, этническое самосознание, нация, национальное самосознание и др.

В теории Ю.В. Бромлея ключевыми категориями являются «этнос» и «этникос» [18, С. 11]. По мнению ученого, этнос (этническая общность) – это особый исторически возникший тип социальной группы, особая форма коллективного существования людей. Такая общность складывается и развивается естественно-историческим путем; она не зависит непосредственно от воли отдельных входящих в нее людей и способна к устойчивому многовековому существованию за счет самопроизводства. И если в теории Л.Н. Гумилева этническое развитие не зависит от смены общественно-экономических формаций, то в теории Ю.В. Бромлея в развитии этноса выделяется именно социально-экономическая составляющая. Так ученым вводится термин «этносоциальный организм», устанавливающий связь этноса с исторической стадией его развития, и в первую очередь, с общественно-экономической формацией. По мнению ученого, этносоциальный организм – это ядро этноса, проживающего в условиях того или иного социума. Этнические характеристики могут

определенным образом меняться внешними социально-экономическими, естественно-географическими и другие факторами. Как пример этносоциального организма Бромлей приводит нацию, обладающую экономической и политической общностью. Тезис Ю.В. Бромлея «о несовпадении расового и этнического деления человечества» - главное положение в его теории. По мнению ученого, расовое единство не является обязательным единством любой этнической общности. Физические различия не могут служить основанием для определения этнических различий. Главным и решающим фактором в процессе этногенеза Бромлей считает социально – экономические трансформации [8].

По мнению современных этнологов Г.Е. Маркова, В.В. Пименова этнос – это социальная группа, которая сложилась в ходе исторического развития общества, члены которой связаны языком, обычаями, религией и т.д. Согласно современной системно-статистической теории, «этнос есть относительно автономная, сложная, исторически возникшая, динамическая, самопроизводящаяся и саморегулирующаяся социальная система, компоненты которой – демографическая, пространственно-географическая, экономическая, социальная, языковая, культурная, бытовая и психологическая субструктуры – связаны отношениями числа, порядка, направления, силы, координации и субординации; это система, функционирование и развитие которой в конечном счете экономически детерминировано» [11, С. 29]. Как и в любой системе, компоненты этноса взаимосвязаны друг с другом и число их может меняться.

В настоящее время в политологических исследованиях межэтнических отношений распространен инструменталистский подход к изучению этнических общностей. В данном подходе этничность рассматривается как идеология, создаваемая элитой для мобилизации масс. [14, С. 19]. По мнению ученого В.А. Тишкова, этнические группы определяются, в первую очередь, характеристиками, являющихся значимыми для всех членов этнической группы. Характеристиками которые лежат в основе этнического самосознания [13].

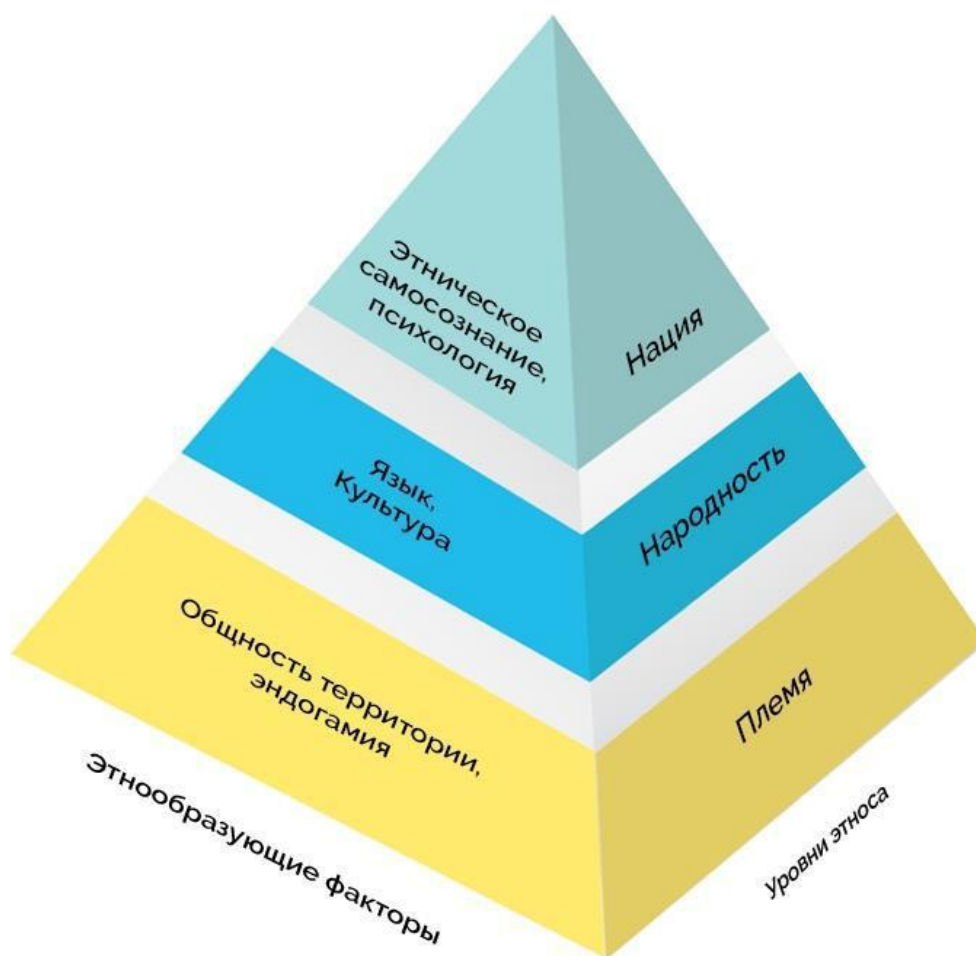

Рисунок 1 – Этнос

На основе всего вышесказанного мы можем заключить, что этнос – это социальная общность, исторически сложившаяся на определенной территории, имеющая общее происхождение, язык, культуру, ценности, психологию, мировоззрение, стереотип поведения и самосознание. В процессе этногенеза этнос был представлен различными общностями – племенем, народностью, народом, нацией. Этнос характеризуется на различных уровнях: факторами, образующими этнос являются общность территории, этническая эндогамия; реальные различия выражены в этнических признаках – языке, культуре; на высшем уровне развития этноса различие проявляется в этническом самосознании и психологии.

Так как этническое самосознание (этническая идентичность) и психология являются самыми важными признаками этноса, следовательно, этнос для личности человека – психологическая общность, которая, задавая личности общие жизненные ценности, ориентирует его в окружающем мире. Это стабильная по своему составу, устойчивая во времени межпоколенная группа. Изучение таких групп и людей, осознающих свое членство в них, является задачей психолого-педагогических исследований. [14, С. 12]

Рисунок 2 – Этническое самосознание

Этническое самосознание – это переживание социальной группой людей своего этнического единства, это идеи, взгляды, убеждения людей относительно своей собственной социально-этнической сущности. Оно включает в себя мысли и суждения членов этноса о своей этнической общности, ее достижениях. В структуре этнического самосознания мы выделяем культуру, традиции и обычаи, типичные черты и особенности народа, историю этноса, наследие прошлого, ценности и ценностные ориентации, нормы поведения. Его главной особенностью является способность меняться в зависимости от эпохи, общественного строя, социально-политической и культурной ситуации. Тесно связанное с чувством патриотизма, с особым отношением к культурно-духовному, историческому наследию своего народа, этническое самосознание создает особый дух народа. Являясь частью социальной идентичности индивида, оно оказывает огромное значение на формирование, становление и развитие личности человека и формировать его необходимо в процессе воспитания и образования, передавая его таким образом от поколения к поколению. Для нас, занимающихся психолого-педагогическими исследованиями, это является задачей первостепенной важности. Ведь именно

благодаря преемственности новые поколения получают возможность вобрать в себя и развить все лучшее, что было создано предшествующими поколениями, обогатить духовные ценности общества, наполнить новым, современным содержанием этническое самосознание общества.

Список использованной литературы:

1. Джандильдин Н. Природа национальной психологии. Алма-Ата, 1971. – С. 3.
2. Большой энциклопедический словарь. – 2-е изд. перераб. и доп. – М.: Большая Российская энциклопедия, 1997.
3. Нездемковская Г.В. Этнопедагогика. Учебное пособие для вузов. М.: 2011. – С. 26
4. Данилевский Н.Я. Россия и Европа. – Москва: Книга, 1991
5. Широкогоров С. М. Этнос: Исследование основных принципов изменения этнических и этнографических явлений. М. : МГУ., 2010.- 124 с.
6. Гумилев Л. Н. Этносфера: История людей и история природы. М., 1993. – С. 285
7. Джандильдин Н. Природа национальной психологии. Алма-Ата, 1971. – С. 4
8. Бромлей Ю. В. Очерки теории этноса. М., 1983 – С. 98
9. Barth F. Introduction //Ethnic groups and boundaries: The social organization of culture difference. Bergen-Oslo; London, 1969. - P. 9-38
10. Тишков В.А. Реквием по этносу. Исследования по социально-культурной антропологии. Ин-т этнологии и антропологии им. Н.Н. Миклухо-Маклая. – М.: Наука, 2003.— С. 60.
11. Пименов В.В. Еще раз об определении понятия «этнос». Вопросы археологии Урала, Вып.13, 1975. – С.28-29.
12. Лисовий В. С. Етнос і нація. Культура-ідеологія-політика – Київ: Вид-во ім. О.Теліги, 1997.- С.38.
13. Тишков В. А. Очерки теории и политики этничности в России. М., 1997. – С. 61
14. Стефаненко Т. Г. Этнопсихология. – М.: Институт психологии РАН, «Академический проект», 1999. – С. 19.
15. Старостенко В.В. Становление национального самосознания белорусов: этапы и основополагающие идеи (X-XVII вв.). Могилев, 2009.– С. 7.
16. Гумилев Л.Н. Этногенез и биосфера Земли. М.: Рольф, 2002. – С.128.
17. Гумилев Л.Н. Конец и вновь начало. / Сост. Куркчи А.И. – М.: Изд-во «Институт ДИ-ДИК», 1993. – С. 30
18. Бромлей Ю.В. Этносоциальные процессы: теория, история, современность. М.: Издательство политической литературы, 1987. – С. 11.
19. Нездемковская Г.В. Зарождение и развитие этнопедагогики России, монография. Москва, 2011.– С. 198.
20. Аипова А.К. «Сущность понятия этническая идентичность». Сборник материалов конференции III Международной научно-практической конференции «Философско-педагогические проблемы непрерывного образования» Республика Беларусь, г. Могилев, 2018. – С. 129-133

Ш.Джанзакова¹

¹ п.ғ.д., профессор, Х. Досмухамедов атындағы Атырау мемлекеттік университеті, Атырау, Қазақстан

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ ИДЕЯСЫН ІСКЕ АСЫРУДА ЭТНОПЕДАГОГИКА ҒЫЛЫМЫНЫҢ МАҢЫЗЫ

Аңдатпа

Мақалада этнопедагогика ғылымының даму тарихи – ұлттық мәдениеттің жаңаруы ұлттық мектептің мұғалімін халықтың мәдени-рухани, тарихи-ұлттық құндылықтарын бойына сіңірген және оны жалғастыратындай етіп дайындауын талап ету мәселесі қарастырылған. Ғасырлар бойы жинақталған дәстүр, әдет-ғұрып пен дағдыдан, иланудан туындайтын адамгершілік сананың мәдениетін, адамгершілік сезімін, мінез бен этиканы, рухани өмірдің байлығын, салты мен дәстүрін, адамгершілік идеяларын, білуі, яғни халық жанының тереңдігін танып білудің қажеттілігі қарастырылады.

Мұғалімнің этнопедагогикалық даярлығы этнопедагогикалық білімдер жүйесімен, ойлау үрдісінің этнопедагогикалық бағыттылығымен, кәсіби әрекеттің этнопедагогикалық амалдар арқылы шығармашылықпен жүзеге асуына бағыттаушылығымен сипаттала отырып, мұғалімнің этнопедагогикалық мәдениеті – дамыған ұлттың сана-сезім, халықтық педагогикаға, халық мәдениетіне, ұлтқа, Отанға деген көзқарастың жағымды бағыттылығын, оның мақсаттары мазмұны мен амалдарын зерттеп, білімге деген танымдық белсенділікке бағытталатыны қамтылады.

Түйін сөздер: Этнопедагогика, этнопедагогика ғылымының даму тарихи, ұлттық мәдениет, ұлттық жаңару, халықтың мәдени-рухани, тарихи-ұлттық құндылықтары.

Джанзакова Ш. ¹

¹ д.п.н., профессор, Атырауский государственный университет им. Х. Досмухамедова, г.Атырау, Казахстан

ЭТНОПЕДАГОГИКИ В РЕАЛИЗАЦИИ ИДЕИИ ДУХОВНОГО ВОЗРОЖДЕНИЯ

Аннотация

В статье рассматривается, что развитие этнопедагогической науки включает в себя обновление историко-национальной культуры, требующей от учителя национальной школы прививать в себе культурно-духовные, историко-национальные ценности и непрерывность подготовки. Рассматривается необходимость в познании культуры нравственного сознания многовековой традиции, нравственных ощущений, поведения и этики, богатства, традиции и обряда духовной жизни, нравственных идей, а также в познании глубин народной души.

Этнопедагогическая подготовка учителя характеризуется системой этнопедагогических знаний, этнопедагогической направленностью мыслительного процесса и профессиональной деятельности через творческую реализацию с помощью этнопедагогических методов. В связи с чем этнопедагогическая культура учителя охватывает изучение сознания развитой нации, народной педагогики и культуры, а также позитивное отношение к Родине и народу, изучение ее предназначения и содержания, в целом.

Ключевые слова. Этнопедагогика, развитие истории этнопедагогики, национальная культура, национальное возрождение, культурно-духовные историко-национальные ценности народа.

Sh. Janzakova¹

¹ d.p.s, professor, Atyrau State University named after Kh. Dosmukhamedov, Atyrau, Kazakhstan

THE ROLE OF SCIENCE PEDAGOGY IN THE IMPLEMENTATION OF THE IDEA OF SPIRITUAL REBIRTH

Abstract

The article shows that the development of ethnopedagogical science includes the renewal of historical and national culture, which requires teacher of the national school to form cultural and spiritual, historical and national values and to continuity educational preparation. It considers the need for knowledge of the moral consciousness culture of multi-century tradition, moral sensations, behavior and ethics, wealth and tradition of spiritual life, moral ideas, as well as knowledge of nature of the people's soul.

Ethnopedagogical training of a teacher is characterized by a system of ethnopedagogical knowledge, an ethnopedagogical orientation of the thinking process and professional activity through creative realization with the help of ethnopedagogical methods. In this way, the teacher's ethnopedagogical culture encompasses the study of the consciousness of a developed nation, national pedagogy and culture, as well as a positive attitude towards the Motherland and the nation, the study of its purpose and content, in general.

Keywords: Ethnopedagogy, development of ethnopedagogical history, national culture, national revival, cultural, spiritual, historical and national values of the nation.

Қай заманда болсын, адамзат қоғамының алдында тұрған ұлы міндет: мұраттардың ең бастысы – саналы ұрпақ тәрбиелеу. Қай халық болса да өз ұрпағын биік белестерден көргісі келетіндігі түсінікті. Бүгінгі жас ұрпақтың азамат болып қалыптасуы оның туған ұясына, оқыған, өскен ортасына, көрген тәрбиесіне байланысты екені дәлелдеуді қажет етпесе керек. Шыр етіп дүниеге келгеннен бастап, ана тілінің әлдиін, туған халқының өнегелі тәлім-тәрбиесін, үлгі салт-дәстүрін бойына сіңіре өсуі қажет.

Қазақ мектептері жағдайында тәрбие әдістерін таңдағанда халық педагогикасы – бұл ұлттық қазына екендігін, халықтық педагогиканың құнды қағидаларын, ұлттық салт-дәстүрлерге тәрбиелеудің әдіс-тәсілдерін кеңінен пайдаланудың қажеттігін әрбір ұлт мектептерінде қызмет атқаратын ұстаз, тәрбиеші жақсы білуі қажет. Ғасырлар бойы қалыптасқан, ұрпақтан-ұрпаққа жалғасып келе жатқан халықтық тәрбие тағылымы бүгінгі күннің тәрбие міндеттерімен үндесіп жатыр.

Ұлы Түркі қағанаты заманынан бастау алған қазақтың тәлім-тәрбиелік қағидасы Орхон-Енисей жазбаларымен, Қорқыт-ата тағылымымен, Әбу Насыр, әл-Фараби мұрасымен астасып, біздің заманымызға жетті. Ал, XX ғасырдың басында А.Байтұрсынов, Ж.Аймауытов, М.Жұмабаев, М.Дулатов, Х.Досмұхамедов, А.Диваев, Н.Құлжанова, М.Әуезов және т.б. еңбектері арқылы негізгі қалаған этнопедагогика қазіргі кезде ғылым ретінде үздіксіз білім беру жүйесінде мектепке дейінгі тәрбие мекемелерінен бастап, жоғары оқу орындарына дейін оқу-тәрбие үрдісіне енгізуде біршама тәжірибе жинақталды.

Бүгінгі қоғамда болып жатқан рухани жаңғыруда біз ұлттық жаңғыру идеяларының сабақтастығын көреміз. XX ғасырдың басында сол кезде өмір сүрген қазақ зиялылары ұлттың жаңғыруына үлкен ықпал етті. Әсіресе осы тұста ұлттық прогресс деңгейінің өсуін көреміз [1].

XX ғасырдың аяғы мен XXI ғасырдың басында қазақ елінің дамуының өткені, бүгінгі, болашағы арасындағы сабақтастықтың ерекше жаңғыруы байқалады. Соның ішінде халықтық тәрбие, ұлттық тәрбие ғылымдарының дамуы. Соңғы жылдары этнопедагогиканың теориялық-әдіснамалық, тәжірибелік мәселелеріне байланысты әртүрлі деңгейдегі халықаралық, республикалық, аймақтық ғылыми-тәжірибелік конференциялар мен семинарлар, дамытушылық-танымдық бағыттағы түрлі байқаулар, көрмелер, сайыстар өткізу дәстүрге айналды. Ұлттық мектептерде “Әдеп” сабақтары енгізіліп, оның бағдарламалары жасақталып, мектеп оқушыларына арналған оқу құралдары дайындалды.

Мектеп, мектептен тыс мекемелер, балабақшалар мен арнаулы орта және жоғары оқу орындарында ескі педагогикалық тәжірибелердің орнына жаңаша ұлттық тәрбиенің қағидаларына негізделіп жазылған “Қазақтың салт-дәстүрлері” (М.Смайылова, М.Оразаев), “Қазақтың тәлім-тәрбие тарихы” (Қ.Жарықбаев, С.Қалиев), “Атамекен” (М.Құрсабаев), “Елім-ай” (М.Балтабаев), “Кәусар бұлақ” (З.Ахметова), “Балбөбек” (Б.Баймұратова, М.Сәтімбекова) және басқа да көптеген ғылыми-тәлімдік бағдарламалық баспадан шығып, оқу-тәрбие жұмыстарына енгізілді.

Қазақ мектептері тәжірибесінде “Әдеп” пәні оқу жоспарына енгізіліп, оның бағдарламалары жасақталды. Облыстық біліктілікті арттыру және қайта даярлау институттарында педагогика және этнопедагогика кабинеттерінде ашылып, мұғалімдердің этнопедагогикалық даярлығын арттыруда этнопедагогика тағылымдарынан курстар мен семинарлар жоспарлы түрде өткізіліп келеді. Ондаған мұғалімдер республикалық оқулар мен танымдық байқаулардың жеңімпаздары, авторлық бағдарламалардың иесі атанып, іс- тәжірибелері таратылды.

Бүгінгі күннің ең басты мәселесі – тәжірибеде жинақталған этнопедагогика ғылыми-зерттеу жұмыстарының нәтижесін білім беру жүйесіне енгізу арқылы ұлт мектептерінің оқу-тәрбие үрдісінің сапасын арттыру және жоғары деңгейге көтеру болды. Сондықтан да оқу-тәрбие үрдісінің сапасын арттыруда жаңа педагогикалық технологияны кеңінен пайдаланып, жаңа инновациялық білім беру теориясын іске асырудың мәні зор болды.

Этнопедагогика ғылымының даму тарихы, әдіснамалық негіздері, практикада қолданылуы философия, тарих, филология, педагогика және психология ғылымы саласы бойынша Есімов Ф. [2], Сарсенбаев Н. [3], Артықбаев Ж.О. [4], Орынбеков М. [5], Нысанбаев А. [6], Сейдімбек А. [7], Қалиев С.Қ. [8], Жарықбаев Қ. [9], Халитова І. [10], Наурызбай Ж.Ж. [11], Қожахметова К.Ж. [12], Оразбекова К.А. [13] т.б. ұлттану, ұлттық сана, қазақ тәлім-тәрбиесі, қазақ этнопедагогикасы, этномәдени білім беру, қазақ этнографиясы, ұлттық психология сипаты, этнос және қоғам мәселері бойынша ғылыми зерттеу жұмыстары қазақ ғылымының дамуына қосқан іргелі құнды еңбек деп бағалаймыз.

Этнопедагогиканың пән ретінде республикада оқытылуының даму тарихына тоқталатын болсақ, этнопедагогика мен этнопсихология мәселелері бойынша оқу жоспарларын, оқу бағдарламаларын және оқулықтар мен оқу құралдарын шығарылды, этнопедагогикадан оқу-әдістемелік кабинеттер мен зертханаларды ұйымдастырылды және жабдықталды, академия, университет пен педагогикалық институттарда этнопедагогика және этнопсихология кафедралары, лабораториялары ашылды, «Қазақ этнопедагогикасы жеке оқу пәні» атты арнайы курсты барлық ЖОО-ның магистр тобына енгізілді, тақырып бойынша әр түрлі ұлт студенттерінің мәдени сұраныстарын қанағаттандыру мақсатында олардың арасында конкурс, конференция ұйымдастырылды.

Үздіксіз білім беру жүйесінде балабақшадан бастап жоғары оқу орындарына дейін оқу-тәрбие үрдісін дамыту және сапасын арттыру мақсатында көптеген іс-шараларды іске асырылып отыр. Педагогикалық мамандықтар бойынша, мемлекеттік стандарттары мен типтік оқу жоспарларында «Этнопедагогика», «Этнопсихология» пәндері әдейі пән ретінде берілмеген, көптеген жоғары оқу орнында таңдау пәні ретінде оқытылып отыр. «Этнопедагогика», «Этнопсихология» пәндерімен қатар, «Этнопедагогиканың даму тарихы», «Этнопедагогиканың теориялық – әдіснамалық негіздері», «Этностық дидактика», «Этнос тәрбиесі», «Оқу-тәрбие үрдісін этнопедагогикаландыру», «Салыстырмалы этнопедагогика» пәндері де жоғары оқу орындарында таңдау пәндері ретінде енгізілген.

Этнопедагогика пәнінің тарихи маңыздылығы – ұлттық мәдениеттің жаңаруы ұлттық мектептің мұғалімін халықтың мәдени-рухани, тарихи-ұлттық құндылықтарын бойына сіңірген және оны жалғастыратындай етіп дайындауын талап етеді. Ол ғасырлар бойы жинақталған дәстүр, әдет-ғұрып пен дағдыдан, иланудан туындайтын адамгершілік сананың мәдениетін, адамгершілік сезімін, мінез бен этиканы, рухани өмірдің байлығын, салты мен дәстүрін, адамгершілік идеяларын, білуі, яғни халық жанының тереңдігін танып білуге ұмытылатындай дәрежеде дайындалуы тиіс. Ұлттық мектептегі мұғалімнің этнопедагогикалық мәдениеті – әлеуметтік-педагогикалық феномен, ол қазіргі кездегі оқыту мен тәрбиелеудің тәжірибесінде этнопедагогикалық мәдениетті игеру қалпын сипаттайды, тәрбиелік құны мен мәнін түсіне отырып, пайдаланады. Мұғалімнің этнопедагогикалық даярлығы объективті және субъективті жақтардың диалектикалық бірлігі болып табылады. Оның *объективті жағы* құрамдас бөліктері үрдістік, мазмұндық, бағыттылық болып табылатын қоғамның этнопедагогикалық мәдениеті. *Субъективтігі* – этнопедагогикалық қызметті, этнопедагогикалық ойлауды, этнопедагогикалық сананы біріктіретін жеке тұлғаның этнопедагогикалық мәдениеті;

Мұғалімнің этнопедагогикалық даярлығы этнопедагогикалық білімдер жүйесімен, ойлау үрдісінің этнопедагогикалық бағыттылығымен, кәсіби әрекеттің этнопедагогикалық амалдар арқылы шығармашылықпен жүзеге асуына бағыттаушылығымен сипатталады.

Мұғалімнің этнопедагогикалық даярлығы этнопедагогикалық білімдер жүйесімен, ойлау үрдісінің этнопедагогикалық бағыттылығымен, кәсіби әрекеттің этнопедагогикалық амалдар арқылы шығармашылықпен жүзеге асуына бағыттаушылығымен сипаттала отырып, мұғалімнің этнопедагогикалық мәдениеті – дамыған ұлттың сана-сезім, халықтық педагогикаға, халық мәдениетіне, ұлтқа, Отанға деген көзқарастың жағымды бағыттылығын, оның мақсаттары мазмұны мен амалдарын зерттеп, білімге деген танымдық белсенді қызығушылықты болжайды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Назарбаев Н.Ә. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру. Интернет көзі: <https://egemen.kz/article/nursultan-nazarbaev-bolashaqqa-baghdar-rukhani-zhanhghyru>.
2. Есімов Ф. Сана болмысы: Саясат пен мәдениет туралы ойлар. – Алматы: РИМП Этсито – ПКП Верена, 1994. – 224 б.
3. Сарсенбаев Н. Обычай и традиции в развитии. – Алматы: Казахстан, 1965. – С.328.
4. Артықбаев Ж.О. Қазақ этнографиясы: этнос және қоғам. XVIII ғ. – Қарағанды: КарГУ, 1995. – 266 б.
5. Орынбеков М. Ежелгі қазақтың дүниетанымы. – Алматы: Ғылым, 1996. – 168 б.
6. Нысанбаев А. Философские исследования в Казахстане: состояние и перспективы //Вестник высшей школы Казахстана. –№1. 2014. – С.71-78.
7. Сейдімбек А. Қазақ әлемі. Этномәдени пайымдау. Оқу құралы. – Алматы: Санат, 1997. – 464 б.
8. Қалиев С.Қ. Қазақтың халық тәлім-тәрбиесінің ғылыми-педагогикалық негіздері. Пед. ғыл. докт. ... дис. автореф. – Алматы, 1996. – 65 б.
9. Жарықбаев Қ. Қазақ психологиясының тарихы. – Алматы, 1996. – 349 б.
10. Халитова І. Абай Құнанбаев мұрасын оқу-тәрбие процесіне енгізу тарихы. Пед. ғыл. докт. ... дисс. автореф. – Алматы, 1998. – 47 б.
11. Наурызбай Ж.Ж. Научно-педагогические основы этнокультурного образования школьников. Автореф. дис. ... докт. пед. наук. – Алматы, 1997. – С.45.
12. Кожажметова К.Ж. Казахская этнопедагогика: методология, теория, практика. – Алматы: Ғылым, 1998. – С.317.
13. Оразбекова К.А. Жеке тұлғаның ұлттық тәрбиесінің ғылыми-педагогикалық негіздері. Пед. ғыл. докт. ... дисс. – Алматы, 2001. – 311 б.

МРНТИ: 14.07.07

Даникеева А.Б.¹

¹ докторант 2 курса специальности «Педагогика и психология»
Жетысуского государственного университета имени И.Жансугурова,
г. Талдықорган, Казахстан

СУЩНОСТНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ПОЛИКУЛЬТУРНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

В статье рассматриваются методологические основы исследования проблемы поликультурного образования. На основе анализа психолого-педагогической литературы обосновано, что содержание поликультурного образования ориентировано на создание условий для социально-культурной идентификации личности, которая определяет ее статус при участии в межкультурном диалоге и обеспечивает ее первичным опытом изучения культуры; на формирование представлений о культурно-этническом многообразии мира как в пространстве, так и во времени; на воспитание терпимости и уважения права каждого народа сохранять свою культурную самобытность; на оснащение студентов понятийным аппаратом, который обеспечивает возможность наиболее полного описания поликультурной среды; на обучение студентов технологиям реконструкции ценностей культурных общностей, участвующих в диалоге, что является первым шагом к пониманию мотивов, установок и предубеждений участников диалога культур; на развитие у будущих педагогов способностей к критическому освоению поликультурной реальности.

Ключевые слова: поликультурное образование, языковое образование, виды и разновидности мультикультурализма, поликультурное образовательное пространство, интегрирующая идея.

А.Б. Даникеева¹

¹ I. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университетінің «Педагогика және психология» мамандығының 2 курс докторанты, Талдықорған, Қазақстан

КӨПМӘДЕНИЕТТІ БІЛІМ БЕРУДІҢ НЕГІЗГІ СИПАТТАМАСЫ

Аңдатпа

Мақалада көпмәдениетті білім беру мәселесін зерттеудің әдіснамалық негіздері талқылануда. Психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді талдау негізінде көп мәдениетті білім беру мазмұны мәдениетаралық диалогқа қатысып, оны мәдениеттанудың бастапқы тәжірибесімен қамтамасыз ете отырып, оның мәртебесін айқындайтын, адамның әлеуметтік-мәдени сәйкестілігін қалыптастыруға жағдай жасауға бағытталған деп негізделген; ғарышта да, уақыт кезіндегі әлемнің мәдени және этникалық әртүрлілігі туралы идеяларды қалыптастыру туралы; толеранттылықты және әрбір халықтың мәдени құндылықтарын сақтау құқығын құрметтеуге; оқушыларды мультимәдени ортаны толығымен сипаттайтын мүмкіндікті қамтамасыз ететін тұжырымдамалық аппараттармен қамтамасыз ету; студенттерге диалогқа қатысатын мәдени қоғамдастықтардың құндылықтарын қалпына келтіруге үйрету; бұл мәдениеттер диалогындағы қатысушылардың себептерін, көзқарастарын және алдын-ала шешімдерін түсінудегі алғашқы қадам; болашақ мұғалімдердің мультикультуралды шындықты сыни дамытуға қабілеттілігін дамыту туралы.

Түйін сөздер: көп мәдениетті білім беру, тілдік білім, мультикультурализмнің түрлері мен түрлері, көп мәдениетті білім беру кеңістігі, идеяны біріктіру.

*Danikeeva A.*¹

¹ (PhD) second-year doctoral student in the specialty: 6D010300 – Pedagogy and psychology, Zhetysu state University I. Zhansugurov, Taldykorgan, Kazakhstan

THE ESSENTIAL CHARACTERISTIC OF MULTICULTURAL EDUCATION

Abstract

The article discusses the methodological basis for the study of the problem of multicultural education. Based on the analysis of psychological and pedagogical literature, it is substantiated that the content of multicultural education is focused on creating conditions for the socio-cultural identification of an individual, which determines its status when participating in intercultural dialogue and provides it with primary experience in studying culture; on the formation of ideas about the cultural and ethnic diversity of the world both in space and in time; to foster tolerance and respect for the right of every people to preserve their cultural identity; to equip students with a conceptual apparatus that provides the possibility of the most complete description of the multicultural environment; to teach students how to reconstruct the values of cultural communities participating in the dialogue, which is the first step towards understanding the motives, attitudes and prejudices of the participants in the dialogue of cultures; on the development of future teachers' abilities for the critical development of multicultural reality.

Keywords: multicultural education, language education, the types and varieties of multiculturalism, multicultural educational space, integrating idea.

В условиях интенсификации межкультурного взаимодействия на первый план стали выходить проблемы образования, способствующие усвоению знаний о различных культурах, выяснению соотношения общего и особенного в традициях, в образе жизни, то есть менталитете народов, и обращающие внимание на важность воспитания у подрастающего поколения толерантности, эмпатии по отношению к носителям инокультурных ценностей. В связи с этим возникла необходимость в создании концепции образования, которая смогла бы совместить в себе две противоположные тенденции. С одной стороны, сохранить своеобразие этнокультур, с другой – связать их с

процессами глобализации, интеграции, интернационализации [1]. Одной из основных составляющих частей, элементов глобального образования является концепция поликультурного образования.

В этой связи, поликультурное содержание образования выдвигает требования к перестройке национальных систем на основе новых интеграционных схем, повышает интерес к этнокультурологической проблематике, что является следствием трех взаимопроникающих причинных связей. Во-первых, происходит смена ведущих концепций, благодаря плюрализму позиций вырабатываются разнообразные подходы, как в самой педагогике, так и в функционировании образовательных систем, что совершается на основе переосмысления накопленного культурного опыта и создает почву для развития и укоренения многообразия, вариативности и качественного своеобразия всех элементов культуры. Во-вторых, смена социально-экономических ориентаций заставляет обращаться к базовым ценностям культуры для того, чтобы корректировать традиционные и ставить инновационные культурные цели и задачи образования в условиях быстро меняющегося общества, а также с помощью культурологии находить адекватные средства для реформ. В-третьих, субъекты образовательных систем (учащиеся, педагоги, родители, работники образования и т.д.) как потребители результатов педагогической деятельности начинают понимать необходимость более активного насыщения учебно-воспитательного процесса культурными компонентами, поскольку именно они создают условия для духовного становления личности, а общечеловеческие ценности культуры обеспечивают новые социокультурные потребности [2].

Таким образом, проблема поликультурного образования на мировом, региональном уровнях не только является актуальной, но и отражает реальную действительность, обладает тенденцией к развитию.

Из анализа научной литературы, Интернет-источников следует, что казахстанские исследователи (Ж.Ж. Наурызбай, З.Б. Кабылбекова, Ж.Артыкбаев, Б.А. Жетписбаева, М.Козыбаев, Г.Кусаинова, Ш.Т. Шангереева, Н.В. Мирза, Л.М. Пустовалова и другие) рассматривают вопросы двуязычия и многоязычия в казахстанском обществе, возрождения и использования национальной культуры, диалога культур, проблемы современной национально-культурной и образовательной политики. Однако, вопросы поликультурного образования не получили еще достаточного изучения и воплощения в учебную практику образовательных учреждений нашей страны. Чтобы внести свой вклад в линию исследований, изучающих развитие поликультурного образования в условиях обновленного содержания обучения, авторы в настоящей работе на основе анализа структуры и содержания понятия «поликультурное образование» обобщили теоретические положения о сущности поликультурного образования исследователей дальнего и ближнего зарубежья.

Исходя из цели нашего исследования, обратимся к детальному анализу сущности понятий «мультикультурализм», выделим основные особенности.

Понятие «мультикультурализм», начатое в 60-х гг. XX ст. Г. Тернборном, в XXI веке обретает новое методологическое измерение. Данное понятие Г. Тернборн рассматривает только в трех контекстах: 1) в политическом; 2) эмпирическом, дескриптивном либо аналитическом и 3) в правовом, поскольку речь у него идет о «моделях» мультикультурализма в формате «политуправления» и «политкорректности», разрабатываемых мультикультурным Западом для «внутреннего потребления». Показательно, что как и у самого Тернборна, у его ближайших последователей нет и намек на «идеологический» аспект мультикультурализма, хотя уже с конца 80-х гг. XX ст. мультикультурализм из «социологической» проблемы все явственнее трансформируется в проект, нацеленный на «децентрацию» Старой Европы, а с конца 90-х – в инструмент тотальной дестабилизации не-западного мира как «мировой периферии» [3].

Типологизация мультикультурализма как социально обусловленного феномена и философской категории предполагается основанной на следующих компонентах:

– вопросы стабильности и интеграции в мультикультурном обществе: структура власти, приемлемый набор конституционных прав, беспристрастное государство, мультикультурно конституированная общая культура и мультикультурное образование, а также плюралистическое и включающее в себя все группы понимание национальной идентичности;

– ценности в мультикультурном обществе. Равенство и справедливость. Проблема межкультурной оценки. Равенство полов (положение женщины, вопросы образования женщин);

– политика, религия, вопросы свободы совести и свободы слова;

– политическая делиберация в мультикультурном обществе [4].

На основе анализа научной литературы авторами данной работы были выделены следующие виды и разновидности мультикультурализма (таблица 1).

Таблица 1 – Виды и разновидности мультикультурализма

Античный мультикультурализм	слияние представителей всевозможных культур в рамках одного громадного государства. Продвижение основной культуры и подавление всех остальных, что не исключает момента проникновения традиций завоеванных народов в очаги главной культуры.
Ренессансный мультикультурализм	разнообразие, вызванное развитием национальных языков, культур, представлений, расширением культурного пространства, инициированное переходом от традиционной культуры, с мифологическим типом сознания, к персоналистскому, личностно-креативному типу инновационной культуры
Мультикультурализм Нового времени	сформированная к XVIII в. европейская концепция свободы совести, основанная на понимании необходимости толерантности к представителям иной веры, культуры, расы. Возросшее понимание ценности естественных прав и свобод индивида.
Мультикультурализм модерна	межкультурные взаимодействия на фоне распространения демократизации, развития основополагающих ценностей культуры модерна: индивидуальной свободы, рационального сознания и прав человека. Основание этнических и религиозных сообществ не только в постколониальных странах с незавершенной национальной консолидацией общества, но и в давно сложившихся государствах-нациях Европы и в США.
Мультикультурализм постмодерна	<p>– понимание иной культурной позиции как «чужой правды» и восприятие своей правды как «незавершенной». Наличие в границах одного политического образования дифференцированных общностей, которые сохраняют свою идентичность и границы:</p> <p>– мультикультурализм в странах, созданных на иммигрантской основе (США, Канада, Австралия) – это привнесенное этническое и культурное разнообразие, которое не только не противоречит основной культуре, но, вписываясь в ее контекст, питает ее систему ценностей. Ассимиляционные механизмы в виде массовой культуры, языка, политической системы и системы. Тенденция приобщения иммигрантов к ценностям государства и общества;</p> <p>– мультикультурализм в Западной Европе – это балансирование между полюсами «исключения» и «включения» иммигрантов в культурный контекст. Сохранение культуры национального большинства и принятие новых групп меньшинств, выступающих в рамках общей гражданской идентичности, что препятствует ментальному размыванию границ национальной культуры;</p> <p>– мультикультурализм в России – это идеология и политика, надстраиваемая над этническими ценностями общенациональные; феномен этнокультурной фрагментации социума, который синонимичен «многокультурности» и выступает против культуры как общенационального движения. Признание расхождения между «мультикультурализмом как идеологией, политикой и мультикультурализмом как культурной многокомпонентностью общества, мультикультурализмом как жизненной реальностью»</p> <p>– мультикультурализм в Казахстане – государственная этнополитика как стратегия по интеграции этносов в единую гражданскую полиэтническую нацию, учитывает базовые принципы мультикультурализма, объединяет лучшие стороны культурно-антропологического и мультикультурного подходов, способствует «взаимопроникновению ценностей и традиций» и интеграции</p>

Совершенно очевидно, что образованию отдается ведущая роль в развитии мультикультурализма.

Однако в этой области существует значительная степень консенсуса относительно ее основных принципов, концепций и целей. Одна из них, как «Измерения поликультурного образования» Banks J.A. широко используются исследователями для концептуализации и разработки курсов, программ и проектов в области поликультурного образования. Banks J.A. выделяет пять измерений: (1) интеграция контента; (2) процесс формирования знаний; (3) снижение предрассудков; (4) равноправная педагогика; и (5) расширение возможностей школьной культуры и социальной структуры. Хотя каждое измерение концептуально отличается, на практике они перекрываются и взаимосвязаны (рисунок 1) [5].

Рисунок 1 – Измерения поликультурного образования

Все пять аспектов поликультурного образования тесно взаимосвязаны, но каждое из них требует осознанного внимания и целенаправленности.

Интеграция контента. Интеграция контента касается степени, в которой учителя используют примеры и контент из различных культур и групп, чтобы проиллюстрировать ключевые концепции, принципы, обобщения и теории в своей предметной области или дисциплине. Вливание этнического и культурного контента в предметную область логично и не надумано, если это измерение реализовано должным образом. Существует больше возможностей для интеграции этнического и культурного контента в одних предметных областях, чем в других. У педагогов широкие возможности использовать этнический и культурный контент для иллюстрации концепций, тем и принципов в общественных и гуманитарных направлениях, в музыке. Существуют также возможности для интеграции мультикультурного контента в точных и естественнонаучных дисциплинах. Тем не менее, они менее обширны, чем в гуманитарном направлении.

Процесс формирования знаний. Процесс конструирования знаний описывает преподавательскую деятельность, которая помогает студентам понять, исследовать и определить, как неявные культурные предположения, системы отсчета, перспективы и предрассудки исследователей и авторов учебников влияют на способы построения знаний.

Поликультурное обучение включает в себя не только включение этнического содержания в школьную программу, но и изменение структуры и организации школьных знаний. Это также включает изменение способов, с помощью которых педагоги и студенты видят знания и взаимодействуют с ними, помогая им стать производителями знаний, а не просто потребителями знаний, произведенных другими.

Процесс конструирования знаний помогает преподавателям и студентам понять, почему культурная самобытность и социальные позиции исследователей должны приниматься во внимание при оценке обоснованности утверждений о знаниях. Исследователи теории поликультурного образования утверждают, что ценности, личные истории, взгляды и убеждения исследователей не могут быть отделены от знаний, которые они создают.

Снижение предрассудков. Измерение поликультурного образования, направленное на снижение предрассудков, направлено на то, чтобы помочь студентам развить позитивные и демократические установки. Это также помогает студентам понять, как на этническую идентичность влияет контекст обучения, а также отношение и убеждения доминирующих социальных групп. Теория, разработанная Гордоном Олпорттом (1954), оказала значительное влияние на исследования и теорию межгрупповых отношений. Он предположил, что предрассудки могут быть уменьшены межрасовым контактом, если контактные ситуации имеют следующие характеристики: (1) они скорее кооперативные, чем конкурентные; (2) люди имеют равный статус; и (3) контакт санкционируется властями, такими как родители, директора школ и учителя.

Равноправная педагогика. Справедливая педагогика существует, когда педагоги изменяют свое обучение таким образом, чтобы способствовать успеваемости студентов из различных расовых, культурных, социально-экономических и языковых групп. Это включает в себя использование

различных стилей преподавания и подходов, которые соответствуют диапазону стилей обучения в различных культурных и этнических группах, таких как требовательность, но высокая индивидуальность при работе со студентами-иностранцами. Это также включает в себя использование методов совместного обучения для повышения успеваемости иностранных обучающихся.

Равноправная педагогика отвергает парадигму культурной депривации, которая была разработана в начале 1960-х годов. Эта парадигма утверждала, что опыт социализации в семье и сообществе студентов с низкими доходами не позволил им приобрести знания, навыки и подходы, необходимые для успеха в учебе. Поскольку культурные практики студентов с низкими доходами рассматривались как неадекватные и неполноценные, теоретики культурной депривации сосредоточились на изменении поведения обучающихся, с тем чтобы оно более тесно соответствовало основной школьной культуре. Справедливая педагогика предполагает, что ученики из разных культур и групп приходят в школу с равными возможностями.

Расширение возможностей школьной и социальной культуры. Это измерение включает в себя перестройку культуры и организации школы, чтобы студенты из разных расовых, этнических, социально-экономических и языковых групп имели равные права. Сотрудники школы изучают и изменяют культуру и социальную структуру школы. Практика деления на группы, участие в занятиях спортом, различия в успеваемости среди групп, различные показатели зачисления в одаренные и специальные образовательные программы между группами, а также взаимодействие персонала и учащихся по этническим и расовым признакам являются важными переменными, которые изучаются и реформируются.

Расширение возможностей школьной структуры требует создания качественно различных отношений между различными группами в школах. Отношения основаны на взаимном уважении культурных различий, которые отражены в школьных целях, нормах и культурных практиках. Расширение возможностей школьной структуры облегчает практику поликультурного образования, предоставляя педагогам возможности для коллективного планирования и обучения, которые дают учителям, родителям и школьному персоналу совместную ответственность за управление школой.

Исследователь С.Г. Тишулина в свою очередь считает, что построение содержания поликультурного образования основывается на общедидактической теории четырехкомпонентного состава общего образования. Исходя из этой теории, строится четырехкомпонентная структура содержания поликультурного образования: развитие социокультурной идентификации студента как условие понимания и вхождения в поликультурную среду; овладение основными понятиями, определяющими разнообразие мира; воспитание эмоционально положительного отношения к разнообразию культур; формирование умений, составляющих поведенческую культуру мира [6].

По мнению В.А. Ершова, содержание поликультурного образования ориентировано на создание условий для социально-культурной идентификации личности, которая определяет ее статус при участии в межкультурном диалоге и обеспечивает ее первичным опытом изучения культуры; на формирование представлений о культурно-этническом многообразии мира как в пространстве, так и во времени; на воспитание терпимости и уважения права каждого народа сохранять свою культурную самобытность; на оснащение студентов понятийным аппаратом, который обеспечивает возможность наиболее полного описания поликультурной среды; на обучение студентов технологиям реконструкции ценностей культурных общностей, участвующих в диалоге, что является первым шагом к пониманию мотивов, установок и предубеждений участников диалога культур; на развитие у будущих педагогов способностей к критическому освоению поликультурной реальности [7].

В своем исследовании мы разделяем взгляды А.К. Еликоевой, что поликультурное образование сконцентрировано на развитие человека, который в будущем будет готов к пониманию, признанию всего многообразия культур и наций и предполагает:

- отображение цивилизованного многообразия культур в обществе в школьных расписаниях, занятиях и создании обстановки для возвращения «этнической грамотности»;
- создание возможности для познания обучающимися самобытного наследия культуры и обретение знаний о культуре и традициях других этносов и народов;
- рассмотрение всего схожего и различного в этнических группах, возвращение терпимости и понимания ко всем этническим общностям и признание, и уважение их неповторимости, неодобрение этнических суеверий и заблуждений;
- отображение в содержательной совокупности обучения взаимообусловленности и обогащения культур в современном обществе, влияние и развитие перспектив интеграционных процессов [8].

Подводя итог, необходимо выделить следующее, что основная цель поликультурного образования - реструктурировать образовательные учреждения, чтобы все учащиеся приобрели знания, отношения и навыки, необходимые для функционирования в этнически и расово разнообразной нации и мире. Поликультурное образование направлено на то, чтобы обеспечить справедливость в образовании для представителей различных расовых, этнических, культурных и социально-экономических групп, а также содействовать их участию в качестве критически настроенных граждан в общедоступной национальной гражданской культуре [9,10,11].

Поэтому говоря о сущностной характеристике поликультурного образования, следует отметить, что – это идея, подход к образовательной реформе и движение за равенство, социальную справедливость и демократию. Как идея, поликультурное образование стремится создать равные образовательные возможности для всех учащихся, в том числе из разных расовых, этнических и социальных групп. Поликультурное образование пытается создать равные образовательные возможности для всех учащихся путем изменения общей школьной среды, чтобы оно отражало различные культуры и группы в обществе и в школе. Поликультурное образование – это процесс, потому что его цели – это идеалы, которых необходимо достичь национальной системе на современном этапе в условиях обновленного содержания обучения.

Список использованный литературы:

1. Глобальные проблемы и общечеловеческие ценности: [Сборник]: Пер. с англ. и фр. / Составители Л.И. Василенко, В. Е. Ермолаева; Ввод.ст. Ю.А. Шрейдера. – М.: Прогресс, 1990. – С.495.
2. Гаджиев Г. М., Шайхов М. А. Мультикультурное образовательное пространство школы //Известия ДГПУ. Психолого-педагогические науки. 2011. №1. 2011. №1. URL:<https://cyberleninka.ru/article/n/multikulturnoe-obrazovatelnoe-prostranstvo> (дата обращения: 18.11.2018).
3. Антонова Е.Л., Таранова А.Е. «Модели» мультикультурализма и методологические возможности их приложения к условиям современной многонациональной России (опыт концептуальной реконструкции)/ /Манускрипт. 2016. №8 (70). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/modeli-multikulturalizma-i-metodologicheskie-vozmozhnost> (дата обращения: 17.12.2018).
4. Ананьева Е. П. Виды и формы функционирования мультикультурализма // Вестник Удмуртского университета. Серия «Философия. Психология. Педагогика». 2016. №4.
5. Banks J.A. Multicultural Education, Transformative Knowledge, and Action: Historical and Contemporary Perspectives. NewYork: TeachersCollegePress.1996.
6. Тишулина С.Г. Поликультурное образование в системе подготовки будущих учителейВестник МГТУ, том 9, №4, 2006 г. стр.573-575
7. Еришов В.А. Поликультурное образование в системе общеобразовательной подготовки учащихся средней школы. Дисс. на соискание степени канд. педагогических наук, М., с.6, 8-11, 2000. Электронный ресурс/URL: [http:// childpsy.ru/dissertations/id/18455.php](http://childpsy.ru/dissertations/id/18455.php) (дата обращения: 17.12.2018).
8. Еликоева А.К. Полилингвальная система образования в РФ. Этносоциологический анализ / Под ред. Цораева З. // Религия в современном мире: Материалы Региональной научно-практической конференции. – Владикавказ: изд-во СОГУ, 2012. – 0,3 п.л
9. Шангереева Ш.Т. Көптілдіоқытудыңинтеллект жүйесінпайдалану // Вестник КазНПУ им. Абая, серия «Филологические науки», №1(47), 2014 г. – С. 178-180.
10. Жумагулова В.И., Ханкишиева Э.М., Задаева А.А.. Концептуальная модель полиязычного образования. Вестник КазНПУ имени Абая, Серия «Филологические науки», №3(57), 2016 г
11. NurgaliyevaS., AssavbayevaG., EspolovaG. Kazakhstanlanguagepolicy: trilingualconcept Вестник КазНПУ имени Абая, Серия «Филологические науки», №3(61), 2017 г. С.232-236 Фельдштейн Д.И.//Профессиональное образование. Столица-№6,-2010.-15с.УДК 37.025

B.A. Zhekibaeva¹, A.D. Kalimova², M.K. Beisenova³

¹*Candidate of pedagogical sciences, associate professor of The Karaganda state university of the name of E.A. Buketov, bzhekibaeva@mail.ru, Karaganda, Republic of Kazakhstan*

²*PhD student of the specialty 6D010200 – «Pedagogy and methodology of primary education», Karaganda State University named after E.A. Buketov, Karaganda, Kazakhstan*

³*Teacher of the department of foreign languages Pavlodar State Pedagogical University Pavlodar, Kazakhstan*

ABOUT THE ESSENCE OF THE NOTION «INTEGRATION» IN PSYCHO – PEDAGOGICAL SCIENCE

Abstract

The article is devoted to the essence of the concept of integration in psycho-pedagogical science. The author describes in detail the development of the theory of assimilation of knowledge, the content of mental processes underlying mental operations. The author focuses on research in the field of psychology, which determines the importance of education based on the ideas of integration, as it is reasonably necessary, especially for primary school – aged children. The peculiarities of the mental process and mental development of primary school-aged children are defined, as a confirmation of the possibility of integrated education within the primary school, where the foundations for theoretical thinking are laid.

Keywords: integration, process, pedagogy, psychology, training, concept, mental processes.

Б.А. Жекибаева¹, А.Д. Калимова², М.К. Бейсенова³

¹*п.ғ.к., профессор, Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті
Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы*

²*6D010200 – «Бастауыш оқытудың педагогикасы мен әдістемесі» мамандығының
докторанты, Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті
Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы*

³*шет тілдері кафедрасының оқытушысы, Павлодар мемлекеттік педагогикалық университеті,
Павлодар қ., Қазақстан*

ПСИХОЛОГИЯ ЖӘНЕ ПЕДАГОГИКА ҒЫЛЫМЫНДАҒЫ «ИНТЕГРАЦИЯ» ҰҒЫМЫНЫҢ МӘНІ

Аңдатпа

Мақала психология және педагогика ғылымындағы интеграция ұғымына арналған. Білімді меңгеру теориясын, ойлау операцияларының негізінде жатқан психикалық процестердің мазмұны туралы сұрақтардың әзірленуін автор егжей-тегжейлі сипаттаған. Авторлар өз жұмысында, негізгі назарын интеграция идеяларыннан құрылған оқытудың маңыздылығын анықтайтын, психология және педагогика саласындағы ғылыми зерттеулеріне аударған, өйткені бұл, әсіресе кіші мектеп жасындағы балалар үшін негізгі түрде қажет. Бастауыш сынып оқушыларының ақыл-ой үрдісі мен психикалық дамуының ерекшеліктері, біріктірілген оқытуды теориялық ойлаудың негізі қаланатын, бастауыш мектеп аясында енгізілуіне мүмкіндік береді.

Түйін сөздер: интеграция, процесс, педагогика, психология, оқыту, тұжырымдама, ақыл-ой процестері.

Жекибаева Б.А.¹, Калимова А.Д.², Бейсенова М.К.³

¹к.п.н., ас.профессор, Карагандинский государственный университет им. Е.А. Букетова,

²PhD докторант специальности 6D010200 – «Педагогика и методика начального обучения», Карагандинский государственный университет им. Е.А. Букетова, Караганда, Казахстан,

³преподаватель кафедры иностранных языков, Павлодарский государственный педагогический университет, Павлодар, Казахстан

О СУЩНОСТИ ПОНЯТИЯ «ИНТЕГРАЦИЯ» В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ НАУКЕ

Аннотация

Статья посвящена сущности понятия интеграция в психолого-педагогической науке. Автором подробно описана разработанность вопроса теории усвоения знаний, содержания психических процессов, лежащих в основе мыслительных операций. Основное внимание в работе автор акцентирует на научные исследования в области психологии, педагогики которые определяют важность обучения, построенное на идеях интеграции, так как это обоснованно необходимо, особенно для детей младшего школьного возраста. Выявлены особенности умственного процесса и психического развития младших школьников, как подтверждение возможности интегрированного обучения уже в рамках начальной школы, где закладываются основы теоретического мышления.

Ключевые слова: интеграция, процесс, педагогика, психология, обучение, концепция, умственные процессы.

The study of pedagogical and scientific studies shows that attention to the problem of integrated learning has been paid to all periods of the development of pedagogical science. The issue of integration in the pedagogical process arose at a time when knowledge collected and generalized by philosophy no longer fit into the framework of a single science. As a result, independent branches of knowledge began to stand out from philosophy. Differentiation of sciences, in turn, led to the transition to the separate teaching of academic disciplines. In the process of “fragmentation”, as the history of pedagogy testifies, the natural connection that exists between objects and phenomena of the real world is broken between knowledge.

Analysis of scientific studies of scientists, teachers in the field of integration theory in education shows that they can be traced in several directions. For example, the integration process in training is viewed as:

- the development of the pedagogical process in the school from the position of integration took place in the works of famous classics of pedagogy (Ya.A. Komensky, I.Herbart, I.G. Pestalozzi, K.D Ushinsky);
- integration of knowledge in learning (S.P. Baranov, M.A. Danilov, M.N. Skatkin, A.A. Beisenbaeva, B.T. Sadykova);
- disclosure of common features of pedagogical integration phenomena (V.S. Bezrukova, Yu.A. Berulava, A.Ya. Danilyuk, Yu.A. Dick, Yu.S.Tyunnikova, G.F. Fedorets, N.K. Chapayev);
- building an educational process on an integrated basis in school (T. G Brazhe., L.N.Bakhareva, N.M. Konysheva, Yu.M. Kolyagin.);
- integration of the pedagogical university in the educational process (N.N. Demeneva, R.Z. Mustafina, S.A. Sergeenok);
- consideration of the methodological aspects of the problem of integration abroad (V.Urbaneck, Yu.A. Shreyder, V.Shuler, G.Paveltsig).

The results of the analysis show that the common point of contact for the studies described above is not a contradiction, but rather an addition to each other. The emphasis on various integration approaches indicates the diversity of the spectrum of phenomena described by this concept, which has the character of a general scientific category. Thus, integration is a complex, multifunctional concept that denotes a different semantic load depending on the type of phenomenon being characterized.

Currently, the problem of the integration process in learning is relevant and important for both theory and practice. The relevance of integration in education is dictated by the updated content of education. A holistic view of the world, as well as increasing the level of mental activity of students is - the purpose of integrated learning. To achieve this goal, it is necessary to clearly define the features of the development of mental actions

and psychophysiological foundations of knowledge integration. Mastering the theoretical foundations of the philosophical and pedagogical concept of integration is the basis for the knowledge of the integration process in psychology.

The subject of pedagogy is the patterns of education and training, and mental characteristics of students at different stages of its development serve as conditions that should be taken into account, so you need to give the psychological basis of integration processes in education [1, p. 184].

In psychological science, the problem of integration has its own history, remaining relevant at the present time. The special importance of integration in the process of cognition of the surrounding world was noted by Heraclitus, who separated the activity of the senses from the mind. In his writings, the author notes that sensitive and sensible knowledge are not opposed, but harmoniously supplement each other [2, p. 149]. Thus, the various parties have the knowledge of Heraclitus, are interrelated and complementary to each other.

The interest for the development of the theory of integration in education and interdisciplinary connections is represented by the data of educational psychology. Famous research scientists like N.A. Menchinskaya, E.N. Kabanova-Meller, A.N. Leontyev, P.A. Halperin, S.L. Rubinstein, Yu.A. Samarin, A.A. Smirnov, N.F. Talyzina., P.A. Sheverev., D.N. Bogoyavlensky, D.B. Bogoyavlenskaya, .N. Shardakov, N.B. Shumakova, E.I. Shcheblanova and many others developed the theory of learning, described the detailed content of mental processes underlying mental operations, created a solid foundation for interdisciplinary connections between academic disciplines.

Author Talyzina N. F., determines the importance of the process of integration in the psychophysiological mechanism of gradual transition represented in the material or materialized form of the information from the external to the internal plan. Therefore, due to the integration and consistent actions committed by the student, objective information from the surrounding world becomes the property of the student's consciousness. This concept, explaining the mechanism of formation of new knowledge, does not give a psychophysiological explanation of the synthesis of knowledge, the formation of links and their systems in the process of teaching. The manifestation of the integration process is aimed at the development of Yu.A. Samarin's psychophysiological theory of the associative-reflex nature of mental activity, rooted in the ideas of the English psychologist J. Sully about the integration of the elements constituting the basis of the main constituents of the psyche based on associations that appear in the process of children's mental development in a certain order. The basis of this theory of associative thinking is the statement of the author that any knowledge is an association, and a system of knowledge is a system of associations.

The appropriate level of mental activity depends on the nature of association in the system of a certain level. According to the classification proposed by the author, the associations arising in the process of teaching are divided into several gradually complicating types: local, partially-system, intra-system and inter-system. The simplest nervous connection, forming elementary knowledge about the subject is the local association, this connection is relatively isolated, and so it provides only elementary mental activity according to Yu.A. Samarin.

Since the author considers the connections formed within these facts to local associations, it is obvious that in this case the integrative connections are the simplest, not decomposable into elementary ones. The simplest system associations arise on the basis of the study of the material of a particular topic or subject, a phenomenon when the study of new facts and concepts is accompanied by a comparison with the previously obtained data.

The author in his study indicates that the comparison of existing facts and concepts with new knowledge, the allocation of their main and secondary features, allows students to make the correct generalization, as well as to create a simple system of associations, to relate it to other systems. At this level of training analytical and synthetic operations are carried out.

Yu.A. Samarin argues that the origins of the education of integrated associations are within the educational subject, as in the system there are "embryos" of a number of other academic subjects. Not only the subjects themselves, but also individual concepts are also a source of interdisciplinary associations.

Establishing links between subjects in the process of teaching, according to Yu.A. Samarin, is a necessary pedagogical condition for the formation of holistic and systemic knowledge of students. Continuing this thought, M.P. Kulagin argues that "the recognition of the reflex-associative nature of thinking determines the understanding of the process of assimilation of knowledge by schoolchildren as the process of forming a complex system of associations reflecting the connections between objects and phenomena of reality."

Thus, the simplest generalization of knowledge occurs, but it does not correlate with the integration of knowledge. This level of system associations is called partially – system according to Yu.A. Samarin, at this level there is analytic-synthetic activity of students. Integration processes that are formed between sections of

a school subject, course, reflecting causal, temporary, quantitative relationships, when there is a wide use of knowledge within the framework of the subject, are called intra-system associations that provide students with knowledge of holistic knowledge systems.

The highest level of system associations, therefore, and the highest level of mental activity, is the connections between the material of various academic subjects or intersystem associations, they unite, generalize various knowledge systems, and make it possible to know a phenomenon or process in its diversity. At the level of these associations, general concepts arise; conditions for establishing relationships at the junction of various areas of knowledge are created. Consequently, the dynamics of the development of integration associations can be traced: local and private-system associations serve as the basis for the formation of intra-system associations, and those in turn form inter-system associations [4, p. 189].

These psychological assumptions, according to Y.M. Kolyagin, O.L. Aleksenko., Yu.A. Kustov., Yu.Yu. Kustov., provide an opportunity to identify the main features of a possible integration of learning in primary school. Based on the theory of associative thinking, integration is quantitative in primary school, i.e. a little about everything. Students gain new ideas about concepts, systematically supplementing and expanding the range of existing knowledge.

The existence of a local association specific of primary school children, as well as the possibility of the formation of private associations, is the psychological basis of integration in primary school. In accordance with the dialectical development of integration, it is necessary to synthesize disparate knowledge and skills; by the end of training it is necessary to have knowledge in different areas of training, so there is a gradual specialization, on an integrated basis.

Psychologist Yu.A. Kustov in the explanation of the psychophysiology of integration of knowledge indicates a lack of dialectic, of demonstration of continuity, flow dynamics and development. In order to eliminate this drawback, the author identifies an elementary act, the cell of the process of integration of knowledge and on its basis reveals the mechanism of its implementation between the components of learning. Yu.A. Kustov calls the act of integration of knowledge between two subsequent portions of information – elementary or single.

The set of knowledge of trainees on the issue introduced by the nominal portion of new information is conditionally presented in the form of links having a certain structure:

- whole element or core;
- embryo of the future;
- entering something new;
- denying or removing the item.

The dynamics of transition with the elementary manifestation of integration, according to the author, is as follows:

- feedback;
- holding and saving;
- obtaining something new;
- consolidation and development of the formed (stability of the whole);
- denial [5, p. 17].

Therefore, having analyzed the mechanism of integration of knowledge, it is necessary to have an idea about the features of the development of basic mental actions of children of primary school age. For example, Swiss psychologist E. Claparede believed that the main property of children's thinking is syncretism, i.e. indivisibility, unity children's ideas about the world [6, p. 160]. The author argued that mental development moves from grasping the outside world to naming the object, and then to understanding its purpose. Syncretism in psychology means the non-division of mental functions in the early stages of development of the student. Syncretism manifests itself in the tendency of children's thinking to link heterogeneous phenomena without sufficient grounds for this. A number of researchers have noted the syncretism of children's perception, manifested in the love of the sensory image of the object in the absence of selection and the assignment of the internal connections and components. About the same direction in the development of children's thinking – from fusion to dismemberment – wrote later K. Koffka, J.Piaget.

The Swiss psychologist J. Piaget attributed syncretism to the main characteristics of children's thinking, explaining the inability of a child to logical reasoning with the tendency to replace synthesis with a combination of something else. Taking the connection of impressions for the connection of things, the student unconsciously and undirected in the form of playing or manipulating words transfers the meaning of a word to a series of only externally related phenomena or objects. Syncretism is of great importance for the development of

children's thinking. By selecting, in the process of subsequent practice, syncretic connections corresponding to reality, the students recreate the true meaning of knowledge for themselves.

The statement of L.S. Vygotsky, which reveals the deep connection of consciousness, communication and generalization, is important for substantiating the possibility of teaching students on an integrated basis [7, p. 80]. This statement was developed in scientific research by V. V. Davydov, consisting in substantiating the idea of "changing the type of thinking" and forming scientific and theoretical thinking among schoolchildren, which is carried out by creating meaningful abstractions and generalization, as well as by going from abstract to concrete. The implementation of such an approach to learning requires that students reproduce and record a special relation of things, which acts as the universal basis for the particular manifestations of the system under study. In a certain way, articulating and specifying the initial relationship, students should trace these connections between the universal and the particular and the individual, thus using the concept. The assimilation of educational material covered by this concept is carried out in the process of transition from the universal to the individual.

Thus, according to the author, the discovery and assimilation of the abstract-general precedes the assimilation of the concrete-particular. In other words, the re-creation of the concrete, expressing the nature of theoretical thinking, is connected mainly with the process of synthesizing, although inside it is constantly analyzed in order to obtain the necessary abstractions. Considering the conditions of the formation of new concepts for students, V.V. Davydov relies on the theoretical views of A.S. Arsenyev, who particularly notes: «The new arises as a whole, which then forms its parts, turning into a system» [8, p. 62]. It looks like a "grasping" of the whole before its parts, and is a characteristic feature of meaningful creative thinking in science. In dialectics, this is one of the essential moments of movement from the abstract to the concrete. In addition, V.V. Davydov, considers the actual features and forms of development of the ability to generalize among students of the appropriate age.

Among the psychological new growth of thinking of younger schoolchildren, it is customary to attribute analysis, planning and reflection, the formation of specific operations and the transition to the development of formal operational structures, the intensive development of creativity. Constant contact of primary school – aged children with all sorts of concepts and the psychological disposition to assimilate and study, lead to a very characteristic naive and playful attitude towards some knowledge. The naive-game character of cognition, organically peculiar to children of this age, reveals at the same time the enormous formal possibilities of children's intellect. With the insufficiency of life experience and only the rudimentary epistemological processes, the mental strength of children, their special disposition to assimilation, is especially evident. At the early school age, children are surprisingly easy to master very complex mental skills and behaviors (reading, mental arithmetic), which testifies to the enormous reserves of children's susceptibility and the great possibilities of integrating knowledge.

In the development of thinking of younger schoolchildren there are two stages. At the first stage, the analysis of educational material is carried out mainly in a visual-effective plan, the majority of generalizations, fixes concrete-perceived features and properties. In the second half of primary school age, such shifts are outlined that gradually lead to the formation of elements of abstract thinking that occurs in terms of their own concepts. Since gradually, by means of tasks that require searching and indicating links between individual elements of digestible information, by the age of 9-10, students master the genus-like relationship between the signs of many concepts, or their classification, which develops in younger schoolchildren new complex forms of mental activity that gradually separates from perception

By the end of primary school, most students make generalizations in terms of accumulated ideas through their mental analysis and synthesis, such generalizations (as opposed to generalizations in preschool age related to ideas) are called conceptual, but for the time being we are talking about specific concepts - external concepts properties of things. Primary school, thus, is a base that prepares children for the subsequent mastery of the fundamentals of science, when students will learn concepts that reveal the internal relationships of objects and phenomena of reality.

The ideas of psychologists about generalization, about its types and meaning in the assimilation of knowledge, about the actual features of the mental process in the main age periods of the student's mental development are of essential importance for us, as confirmation of the possibility of integrated learning already in the framework of elementary school, where the foundations of theoretical thinking are laid.

The findings of foreign and Russian scientists on the globality, cohesion, weak differentiation of the mental processes of children received their specification and development in the studies of N.N. Poddyakov, indicating the domination of integration (synthesis) processes over differentiation (analysis) in childhood, which ensures

the integrity of the child's psyche, as well as the acquisition of new knowledge, ideas, the ability to cover a wide range of diverse phenomena [9, p. 109]. Moreover, the author emphasizes that the premature formation of the processes of differentiation leads to a significant weakening of the ability of the holistic understanding and understanding of complex situations and phenomena by students.

The dominance of integration processes among students must impose a stamp on the sphere of their psyche. According to the author, one of the important lines of such work is to create favorable conditions for the students to conduct their own activity, which contributes to self-development, during which intensive generation of undifferentiated mental formations takes place, which contribute to students' knowledge of the complex connections and dependencies of the external and internal world and the basis of children's imagination and fantasy, the development of all types of children's creativity.

Integrated trends in psychology are manifested in the desire of scientists to identify integrated, systemic, core, holistic, personality traits. Psychologist P.M. Jacobson distinguishes between core, fundamental personality traits and properties, although important for characterizing a particular personality trait, but not determining the main focus of its behavior as a whole.

The author notes that the formation of a personality consists in the fact that the main guiding lines of his formation stand out in a growing person, based on the core properties, he will be able to rework and master all the various influences, unwittingly creating psychological barriers to insensitivity to what does not correspond to the leading principles of his personality. This idea was further developed in Estonia, where scientists studied some integral properties of the individual and suggested that during the educational process, first of all, the abilities and characteristics of the personality that are factors for the formation of its integral qualities should be developed [10, p. 87].

In analytical psychology, integration is seen as the process by which parts are joined into a whole. At the personal level, the state of the organism, when all the components of the individual, his features or qualities act coherently as a whole. The concept of integration in analytical psychology is used in three ways:

1. As a description of the psychological situation of the individual. It involves a survey of the interaction of consciousness and the unconscious, the male and female components of the personality, various pairs of opposites.

2. As a subprocess of individualization of psychological differentiation – integration creates a basis for individualization; as a result, integration can lead to a sense of integrity as a result of combining various aspects of a personality.

3. As a developmental stage typical of the second half of life, when various interactions reach a certain equilibrium.

Thus, summing up, we can draw the following conclusions:

- There is a wide range of scientific and psychological literature on the study of problems of integration processes, which includes a philosophical, pedagogical, scientific nature. This demonstrates the importance of the tasks of integration, as well as the awareness by psychologists of the need to study the most complex problems of integrated learning;

- psychologists attach great importance to the processes of integration in the psychophysiological mechanism of gradual transfer of information from the external plan to the internal mental plan, in the mechanism of knowledge synthesis, in particular the properties of children's thinking, in the knowledge of human individuality, in the process of formation of individuality and in describing the psychological situation of the individual;

- scientific research in the field of psychology will give women the opportunity to argue that education built on the ideas of integration is not only possible, but also reasonably necessary, especially for children of primary – school age.

Currently, the problem of integration in the pedagogical process is studied from different perspectives – these are the general theoretical and pedagogical aspects of integration, the issue of integration and differentiation of scientific knowledge, the problem of practical synthesis, as well as the flow of integration processes in vocational education.

Thus, in the dissertation research by A.A. Beisenbayeva, a complex of features and functions of interdisciplinary connections are substantiated. The author believes that integrity, selectivity and variability are important signs of interdisciplinary connections, as the main means of generating cognitive interest among students. According to A.A. Beisenbayeva, interdisciplinary communication in the classroom performs such functions as educational, constructive, educating, and developing. As a result, students have a new, personal quality – cognitive interest [11, p. 14].

Author B.T. Sydykova, examining the essence of interdisciplinary connections in her scientific research, considers that:

– integration of subjects represents a system of relationships between knowledge, skills and abilities, formed as a result of their consistent reflection in the means, methods and content of the disciplines studied, and those objective connections that exist in the real world;

– subject integration contributes to the emergence of a new integrity, which leads to a multiplication of the capabilities of the system, as well as to increasing its effectiveness in shaping the student's personality.

In this case, according to the author, interdisciplinary connections, being a dialectical regularity, should find a place in all aspects of the educational process as a means of creating independence in the form of the moral and integrative quality of a person in the context of her diverse life activity [12, p. 10].

Noting the scientific and theoretical significance of these works, we believe that the integration processes in education are due to the need to create a holistic picture of the world in the minds of students, as well as to provide conditions for the full development of students.

Thus, by offering various ways to implement integration in education, scientists emphasize their positive influence on the process of training and education, and also highlight a number of advantages:

– elimination of duplication of material;

– the ability to rely on already acquired knowledge in the study of new material;

– formation in the mind of the student a holistic picture of the world, the basics of scientific knowledge and skills, as well as increasing interest in learning activities.

From this it follows that the study and analysis of the problem of integration in education has confirmed its importance and positive impact on the pedagogical process, expressed in the desire to develop a modern person with systemic thinking, the ability to consciously analyze their activities, independent actions in conditions of uncertainty, and the acquisition of new knowledge and skills.

The analysis of scientific papers and pedagogical research shows that attention was paid to the problem of integration in the education of students in all periods of pedagogy and school development. The researchers drew attention to the philosophical concept of the leading role of activity in the development of the student; in their research, they uncovered a systemic and holistic approach to pedagogical phenomena, and also studied psychological theories about the interrelation of education and development processes. All this was the basis for the development of the idea of integrated learning at the present time. Integrated learning today is especially important because it contributes to the successful implementation of new educational tasks defined by state documents. The integration of training involves the creation of fundamentally new educational information with the appropriate content of educational material, educational and methodological support, as well as new technologies.

References:

1. S.L. Rubinstein. *Fundamentals of general psychology: In 2t.* – M.: Enlightenment, 1989. – 424 p.
2. V.A. Mazilov. *Actual methodological problems of modern psychology // Yaroslav pedagogical bulletin. Scientific journal, № 2, volume 2 (psychological and pedagogical sciences), 2013, p. 149-155*
3. N.F. Talyzina. *Managing the process of learning: Psychological foundations.* – 2nd ed., Ext. and rev. – M.: Publishing House of Moscow. University, 1984. – 344 p.
4. Yu.A. Samarin. *Essays on the psychology of the mind. Features of mental activity of schoolchildren.* – M., 1962. – 504 p.
5. Yu.A. Kustov. *Psychophysiology and dialectics of knowledge integration // Integration processes in pedagogical theory and practice: psychological aspect / Sverdlovo-ped.in-t, Sverdlovsk, 1990. V. 2. – P. 17-20*
6. *History of pedagogy and education. From the birth of education in primitive society to the end of the twentieth century.: A manual for pedagogical educational institutions / Ed. Academician of the Russian Academy of Education L.I. Piskunov. - 2nd ed. corrected and add. – M.: TI Sphere, 2001. – 512 p.*
7. L.S. Vygotsky. *Thinking and speaking. Sobs. in 6 volumes. T.2.* M.: Pedagogy, 1982. – 360 p.
8. V.V. Davydov. *The development of generalization in children // Psychological science and education.* – 1996. – № 1. – p. 20-31.
9. N.N. Poddyakov. *Dominance of integration processes in the development of preschool children // psychological journal.* – 1997. – № 5. S. 103-111
10. P.M. Jacobson. *Formation of student personality.* – M.: Pedagogy, 1999. – 144 p.
11. A.A. Beisenbaeva. *the Importance of interdisciplinary links in the educational work of the school: Avtoref. Diss. kand. Alma-ATA.* – 1970. – 164 p.
12. B.T. Sydykova. *the Formation of independence of students In grades 5-6 on the basis of interdisciplinary connections. Abstract. Diss. kand., Almaty.* – 2001. – 162 p.

УДК 378.016
МРНТИ 14.35.07

Хан Н.Н.¹, Курманбекова М.Б.².

¹ д.п.н., ¹ профессор, ² докторант PhD

^{1,2} Қазақстан Республикасының Педагогикалық Университетінің Абая,
Алматы, Қазақстан

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ПОНИМАНИЮ СУЩНОСТИ ПРОЕКТНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ВУЗА

Аннотация

Феномен исследования в образовательном процессе нацелен на развитие у обучающихся, прежде всего, исследовательского типа мышления, формирования личностной позиции. Очень важно именно на уровне профессиональной подготовки в педагогическом вузе применять у студентов проектно-исследовательскую деятельность для формирования у них научной системы знаний и развития критичности их мышления.

В статье уточнена формулировка понятия «проектно-исследовательская деятельность» в динамике ее проявления в учебной деятельности студентов педагогического вуза. Было также определено, что проектно-исследовательская деятельность студентов педагогического вуза – это интегративный вид учебно-познавательной деятельности студентов педагогического вуза, осуществляемый поэтапно способами проектной и исследовательской деятельности, в ходе самостоятельного научного и творческого поиска, при продуктивном взаимодействии с преподавателем и студентов между собой, направленный на получение новых знаний, способов разрешения учебной проблемы или создание нового образовательного продукта.

Ключевые слова: полисубъектность образования, проект, проектная деятельность, проектно-исследовательская деятельность студентов, учебный процесс педагогического вуза.

Н.Н. Хан¹, М.Б. Курманбекова²

¹ П.ғ.д., профессор, ² PhD докторант

^{1,2} Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті, Қазақстан, Алматы

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖОО СТУДЕНТТЕРІНІҢ ЖОБАЛЫҚ ЗЕРТТЕУ ҚЫЗМЕТІНІҢ МӘНІН ТҮСІНУДІҢ ӘДІСНАМАЛЫҚ ТӘСІЛДЕРІ

Аңдатпа

Оқу үрдісіндегі зерттеу феномені оқушыларды, ең алдымен ойлаудың зерттеу түрін, жеке позициясын қалыптастыруға бағытталған. Педагогикалық жоғары оқу орнында кәсіби даярлық деңгейінде студенттер арасында ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізу және олардың ғылыми жүйесін қалыптастыру және сыни ойлауды дамыту өте маңызды.

Мақалада «жобалық-зерттеу қызметі» тұжырымдамасы динамикасы түсінігі педагогикалық жоғары оқу орны студенттерінің білім беру қызметінде көрініс табатындығы анықталған. Сонымен қатар педагогикалық жоғары оқу орны студенттерінің жобалық-зерттеу жұмыстары педагогикалық жоғары оқу орны студенттерінің білім беру және танымдық белсенділігінің біртұтас түрі болып табылатынын, сондай-ақ жобалау және ғылыми-зерттеу жұмыстарының көмегімен дербес ғылыми және шығармашылық ізденіспен, оқытушы және студенттермен тиімді өзара іс-әрекет түрлерімен, жаңа білім алуға, оқыту мәселесін шешу жолдарына немесе жаңа білім беру өнімін жасауға бағытталған.

Түйін сөздер: көп пәндік білім беру, жоба, жобалық қызмет, студенттердің жобалық-зерттеу қызметі, педагогикалық жоғары оқу орнының оқу үдерісі.

N.N. Khan¹, M.B. Kurmanbekova²

¹Doctor of Pedagogical Sciences, ¹Professor, ²Doctoral Student PhD

^{1,2}Kazakh National Pedagogical University named after Abay, Almaty, Kazakhstan

METHODOLOGICAL APPROACHES TO UNDERSTANDING THE ESSENCE OF THE DESIGN AND RESEARCH ACTIVITY OF PEDAGOGICAL UNIVERSITY'S STUDENTS

Abstract

Exploration phenomena in education process aims at learner's development, first of all, research mind and personal stands. That's it is very important to use research projects at professional level to form their scientific system of knowledge and to develop critical thinking.

In the article the concept of "research project" was clarified in the dynamics of its manifestations in learning activities of students.

It was also determined that research activities of students of a pedagogical university is an integrative type of educational and cognitive activity of students, carried out step by step by means of project and research activities as a result of individual creative searching, with productive interaction with the teacher and the students, aimed at obtaining new knowledge, ways of solving a learning problem, or creating a new educational product.

Keywords: multi-subject education, project, project activity, project-research activity of students, educational process of a pedagogical university.

Результаты фундаментальных исследований категории «деятельности» определяют понимание деятельности как целостного системного образования, которая носит предметный характер, проявляется в единстве внешней практической и внутренней психологической, а также связана с потребностями, мотивами и целями человека позволяют нам определить границы и механизмы проектно-исследовательской деятельности субъекта в русле образовательного процесса.

Полисубъектность (учащиеся, педагоги, родители и др.) образовательного процесса определяет разное направление выполняемой ими деятельности. Так, в педагогической науке, анализ деятельности обучающихся осуществляется в соответствии с ее конкретными видами (учебная, спортивная, эстетическая, общественная и др.). Очевидно, что большая часть педагогических исследований посвящается изучению различных аспектов организации учебной деятельности. Это связано с тем, что психологами установлен ведущий характер учебной деятельности в разные возрастные периоды субъекта.

Не менее важна деятельность педагога, в ходе которой он решает важные профессиональные задачи и способствует полноценному развитию личности обучающихся. От качества выполняемой им педагогической деятельности зависит успешность учебной деятельности обучающихся.

Образование, которое получает современная молодежь должно отличаться от образования старшего поколения. Если раньше акцент ставился на формировании у обучающихся в ходе образования общего и узкопрофессионального кругозора, то сейчас образование должно способствовать успешной социализации молодежи, благодаря довольно высокому уровню общей культуры личности учащихся, адекватной научной картины мира. Эти качества у обучающихся формируются в ходе исследовательской и проектной деятельности. В ходе проектно-исследовательской деятельности учащиеся получают возможность самостоятельного приобретения знаний при решении различных практических задач. На этом основании, организация учебной деятельности в форме проектно-исследовательской стала наиболее актуальной в современных условиях различных ступеней образования.

В философии, под научным исследованием понимается процесс выработки новых знаний, один из видов познавательной деятельности человека, для которого характерны объективность, доказательность, точность и воспроизводимость. Любое исследование строится на основе реализации последовательных этапов: формулировка задач, предварительный анализ информации, условий и методов решения задач, соответствующих данному исследованию, формулирование гипотез, теоретический анализ, планирование и организация эксперимента, анализ полученных результатов и проверка исходных гипотез. В самом общем виде исследования могут быть фундаментальными и

прикладными, количественными и качественными, экспериментальными и эмпирическими, уникальными и комплексными [1].

В педагогической науке, исследование – это процесс получения в результате научной деятельности новых знаний о закономерностях, структуре, механизме обучения и воспитания; о теории и истории педагогики; о методике организации учебно-воспитательной работы, ее содержании, принципах и организационных формах. Как правило, в качестве объекта педагогического исследования могут выступать педагогические системы и процессы (воспитание, образование, развитие, формирование личности, коллектива); а предмета – различные элементы, связи, отношения в конкретной области педагогического объекта [2].

В образовательном процессе, исследование – это учебно-научный поиск обучаемого под управлением педагога, внесение субъективно новых элементов в учебную деятельность [3].

Следовательно, осуществление исследования предполагает проявление активности и всех признаков, относящихся к категории «деятельности». Причем, исследование в образовательном процессе отличается от чисто научного исследования. Его главная цель заключается в обучении обучающихся универсальным, научным способам освоения действительности, основанных на развитии исследовательского типа мышления, формирования личностной позиции. Иначе говоря, в ходе исследования, учащиеся овладевают способами самостоятельного получения знаний, являющимися новыми и личностно значимыми для их дальнейшего развития.

А.А. Пентин раскрывая сущность исследовательской деятельности отмечает важность в ней этапа осмысления явления или процесса, который вызывает вопросы, этапа формализации этого явления или процесса, моделирования и экспериментирования. По его мнению, в ходе исследовательской деятельности происходит построение модели явления. Продуктивности исследований способствуют поддержание врожденного любопытства обучающихся и снабжение их инструментарием для успешного познания мира [4].

Н.Г. Алексеев, А.В. Леонтович, А.С. Обухов, Л.Ф. Фомина считают, что исследование, в отличие от проектирования, конструирования и организации, есть самый «деликатный» по отношению к объекту вид деятельности, его главная цель – установление истины, «того, что есть», «наблюдение» за объектом, по возможности без вмешательства в его внутреннюю жизнь. По их мнению, развитие способности оценивать действительность и последствия собственных действий в ходе исследовательской деятельности, является наиболее важной задачей образования и воспитания. Ведущей ценностью в исследовании, в отличие от проекта, является ценность процесса движения к истине [5].

Проблема научно-исследовательской деятельности рассматривается в трудах зарубежных и отечественных философов О.Д. Гаранина, А.А. Касьяна, А.О. Карпова, Р.К. Турысжановой и др.

Так, О.Д. Гаранин понимает науку как деятельность, направленную на производство нового знания, обосновывает важность исторической изменчивости научной деятельности. Научное познание, в его представлениях, это процесс получения нового объективного, истинного знания, который направлен на отражение закономерностей действительности и выступает определенной формой общественного сознания [6].

Обосновывая модель исследовательского образования, А.О. Карпов выделяет в ней познавательную деятельность, которая отражает качество субъект-объектных отношений научного познания окружающего мира [7].

Ш.Т. Таубаева, А.А. Булатбаева, А.К. Жексембинова размышляя о сущности исследовательской деятельности магистранта отмечают, что исследовательская деятельность обеспечивает творческое освоение действительности и стимулирует приращение к нему научных знаний [8].

Таким образом, анализ работ ученых позволил нам сформулировать понятие *«исследовательская деятельность»* обучающихся, под которой мы понимаем, *деятельность, организуемую и направляемую педагогом на овладение обучающимися способами самостоятельного получения знаний, являющимися новыми и личностно значимыми для их дальнейшего развития, осуществляемая поэтапно, в соответствии с требованиями к научному исследованию.*

Необходимо отметить, что в современной образовательной практике понятия «проектная деятельность» и «исследовательская деятельность» часто отождествляют, заменяя одно понятие другим. Однако, между ними есть различия, анализ которых позволит нам сформулировать ключевое понятие нашего диссертационного исследования «проектно-исследовательская деятельность».

Как известно, проект, в самом широком понимании, представляет собой планируемую, задуманную деятельность.

Сам термин «проект» зародился на рубеже XVI века и стал активно применяться с середины XVIII века в деятельности архитекторов и инженеров. В этот период чаще всего речь идет о методе проектов, который использовался в учебных целях, в качестве профессионального отбора и в различных конкурсных ситуациях. Об этом свидетельствуют исторические данные о применении методы проектов в школах-семинарах в Западной Европе, в Римской высшей школе искусств, Парижской королевской архитектурной академии.

Философы того времени считали, что способность к проектной деятельности является врожденной и сводится к возможности человека мысленно представлять, а затем и создавать в реальности разнообразные замыслы, т.е. модели [9, с.16-18].

Позже, к XVII веку проект получил статус педагогического метода обучения. К XIX столетию метод проектов довольно активно применяется в образовательной практике. Его содержание и смысл раскрывает Дж.Дьюи, который отмечает, что метод проектов – это опыт «искания» и преодоления трудностей, в ходе которого происходит сбор информации, формирование навыков и умений самостоятельно мыслить и получать необходимые знания, на основе которых создается конкретный практический результат [10].

В начале XX столетия, благодаря эксперименту в одной из школ США, Э.У. Коллингс выделил несколько видов проектов: проекты игр, экскурсионные проекты, повествовательные и конструктивные проекты. В этот же период С.Т.Шацкий вводит метод проектов, реализуемый в ходе взаимодействия в группе, в образовательную практику, который ученые впоследствии называют «школой жизни» [11].

К середине XX века американские ученые дополняют перечень методов проектов, дополнительными видами, раскрывая тем самым их преобразовательную функцию. К ним относятся: производственный, потребительский (создание предметов быта), проблемный (разрешение трудностей), проект-упражнение.

М.С. Каган и Г.П. Щедровицкий разрабатывая концептуальные основы проектной деятельности и метода проектов в образовании, указывают на ведущую роль педагога в их реализации и значимость коллективной, групповой формы выполнения проекта [12, 13].

Конец XX и начало XXI веков знаменуются появлением в образовательной теории и практике «Проектной технологии». Проектная технология рассматривается как поле собственного творчества, в ходе взаимодействия с другими людьми [14].

Существенной отличительной чертой проектной деятельности является совместная работа обучающихся между собой, обучающихся с педагогом, своеобразный обмен мнениями и рефлексивное отношение к предмету своей деятельности.

Вышеизложенное позволяет понимать проект, как форму организации совместной деятельности учителя и учащихся, направленную на решение конкретной проблемы, значимую для учащихся и представленную в виде определенного конечного продукта.

Исследовательский проект – вид учебного проекта, при сохранении всех характеристик проектной деятельности учащихся с включением компонентов научного исследования.

А. И. Савенков утверждает, что проектирование и исследование различны по направленности, смыслу и содержанию виды деятельности. Он считает, что в проектировании не всегда проявляется исследовательская деятельность. По его мнению, проектная деятельность – это деятельность, направленная на решение практической задачи [15].

Проектная деятельность, по мнению А.А. Пентина, направлена на создание нового продукта. Результату предшествуют: замысел, собственно проектирование (планирование, анализ и поиск ресурсов) и реализация. Он видит основные образовательные цели применения методов проектного обучения в том, чтобы «научить понимать: хорошая идея — еще далеко не все, необходимо представлять, каков механизм ее реализации, как будет выглядеть конечный продукт, чтобы, осуществляя проект, попутно научиться многим полезным вещам: добывать нужную информацию, сотрудничать с партнерами, и, возможно, руководить другими людьми, наконец, в буквальном смысле делать что-то своими руками» [16]. Разводя понятия исследовательская и проектная деятельность, ученый считает, что зачастую исследование выступает в роли проекта. По сути любое исследование строится на основе замысла, проектирования и реализации этого исследования.

А.В. Леонтович, А.С. Обухов указывают на необходимость развития взаимосвязи между проектной и исследовательской деятельности, поскольку именно благодаря исследовательским навыкам обучающийся оказывается способным выполнять проектную деятельность в разумно определяемых и научно обоснованных границах. Л.Ф. Фомина выделяет важную преобразовательную функцию проектной деятельности, благодаря чему обучающихся овладевают способами обоснованного преобразования окружающей действительности [17].

По мнению М.М. Фирсовой, проект – «основная форма исследовательской деятельности учащихся», а проектная деятельность является эффективным средством развития творческих способностей учащихся. Она считает целесообразным оперировать понятием «проектно-исследовательская деятельность», когда речь идет о поэтапном научно-творческом процессе. По ее мнению, проектно-исследовательская деятельность осуществляется благодаря возникновению идеи (организационно-подготовительный этап), решению задачи (технологический этап), реализации на практике (заключительный этап). Успешность выполнения каждого этапа проектно-исследовательской деятельности зависит не только от самого обучающегося, но и от педагога, выполняющего роль научного консультанта и руководителя [18].

Сабитова Ш.А. определяет учебный проект как задание для обучающихся, сформулированное в виде проблемы, направленное на поиск способа ее решения, предполагающий целенаправленную деятельность и взаимодействие обучающихся с преподавателем и между собой [19].

К.И. Биекенов утверждает, что в ходе осуществления проектной деятельности необходимо провести анализ имеющихся условий для реализации проекта, сопоставить их с прошлым и спрогнозировать его состояние в будущем. Иначе говоря, поэтапная реализация проекта выступает залогом его успешности [20, с.189].

Различные аспекты организации проектной деятельности учащихся освещались в работах А.М. Кудайбергеновой, С.М. Бахишевой, О.Б. Баталовой и др.

Проведенный анализ позволил нам понимать под «*проектной деятельностью*» такую деятельность, которая направлена на разработку или создание нового продукта (в виде модели, плана, программы и пр.), в соответствии с целью, задачами и основными этапами ее реализации, при продуктивном взаимодействии с другими обучающимися (групповой проект) и педагогом.

Таким образом, проектная и исследовательская деятельность различны по своей направленности и результату. Исследовательская деятельность направлена на овладение и раскрытие нового знания, с помощью активизации познавательных процессов и познавательной деятельности. Проектная деятельность – практическая, по своей природе, и направлена на создание определенного объекта (модели). Вместе с различиями, обе деятельности схожи. Во-первых, исследовательскую и проектную деятельность можно рассматривать как один из способов организации учебной деятельности. Исходя из подобного понимания, проектную и исследовательскую деятельности в педагогической науке рассматривают как обучающие технологии. Во-вторых, как проектная, так и исследовательская деятельность более эффективно выполняются при групповом взаимодействии и сотрудничестве. При этом, каждый участник исследования и проекта имеет реальные возможности в раскрытии своего индивидуального и личностного потенциала. В-третьих, именно в условиях образовательного процесса возникла необходимость объединения проектной и исследовательской деятельности. Так как это позволяет развивать у обучающихся навыки самостоятельного познавательного поиска, на научной основе, с реальным практическим применением. Исходя из этого, в современных условиях довольно часто говорят о проектно-исследовательской деятельности.

Интерес к проектно-исследовательской деятельности в образовании активизировался в 90-е годы XX столетия.

Проектно-исследовательская деятельность, согласно требованиям государственного образовательного стандарта [21], направлена на формирование у обучающихся основ культуры исследовательской и проектной деятельности.

Личностным результатом проектно-исследовательской деятельности, по мнению ученых, [22] является исследовательская позиция т.е. особое проявление личности, выражающее активное, инициативное отношение обучающегося к знанию и способу его получения, — это позиция человека, совершенствующего самого себя.

На основе вышеизложенного, *проектно-исследовательская деятельность – это интегративный вид учебно-познавательной деятельности, основанный на взаимодействии ведущих компонентов проектной и исследовательской деятельности, осуществляемый поэтапно способами*

самостоятельного научного и творческого поиска, при продуктивном взаимодействии с другими субъектами учебно-воспитательного процесса и направленный на получение новых знаний, способов разрешения учебной проблемы или создание новых объектов.

Успешность реализации проектно-исследовательской деятельности обеспечивает следование важному общенаучному (общепсихологическому) методологическому принципу – принципу единства сознания и деятельности. Основные положения этого принципа были разработаны С.Л. Рубинштейном, А.Н. Леонтьевым, Б.Г. Ананьевым, А.А. Смирновым и др. Следуя логике этого принципа, психические образование субъекта и его сознание проявляются и получают свое развитие в деятельности. Так, рассуждая по аналогии, можно заключить, что исследование дает толчок исследовательской деятельности, проектирование – проектной деятельности. Ну а в русле проектно-исследовательской деятельности, они могут сменять друг друга в зависимости от решаемых задач и характера самой деятельности. В нашем исследовании проектно-исследовательская деятельность рассматривается в рамках учебной или учебно-познавательной.

Итак, учебная деятельность студентов педагогического вуза имеет ряд существенных особенностей. Во-первых, она профессионально направлена по своему содержанию. В силу этого, она наполняет особым смыслом мотивы и мотивацию учебной деятельности студентов педагогического вуза, формирует ее целевую, организационную и исполнительную составляющие. В процессе обучения в педагогическом вузе, студент получает вместе с узкопрофессиональными предметными знаниями и фундаментальную психолого-педагогическую подготовку, которые в совокупности обеспечивают его готовность и успешность в профессиональной деятельности. Во-вторых, процесс профессиональной подготовки студентов в педагогическом вузе способствует формированию у них научной системы знаний. В результате такого обучения у студентов педагогического вуза формируется широкий кругозор, обоснованность и аргументированность собственных взглядов, способность осуществлять научный поиск и решать различные учебно-познавательные задачи на основе комплекса научных методов. В-третьих, грамотно организованная учебная деятельность студентов педагогического вуза способствует полноценному формированию их личности и индивидуальности, развивает самостоятельность их суждений и взглядов, убеждений и принципов, в целом развивает критичность их мышления. Это подтверждает В.И. Загвязинский, который пишет: «...педагог воспринимает заинтересовавший его опыт не в качестве стандарта, а как разумный вариант, толкающий его к раздумьям и собственному поиску» [23]. В-четвертых, учебная деятельность студентов педагогического вуза может осуществляться индивидуально и быть коллективной. При продуктивном личностном взаимодействии, сотрудничестве студентов и преподавателей, а также студентов между собой учебно-профессиональные цели достигаются эффективнее, а сама деятельность становится более успешной.

Таким образом, мы уточняем сформулированное выше понятие проектно-исследовательская деятельность с учетом ее проявления в ходе учебной деятельности студентов педагогического вуза. Итак, проектно-исследовательская деятельность студентов педагогического вуза – это интегративный вид учебно-познавательной деятельности студентов педагогического вуза, осуществляемый поэтапно способами проектной и исследовательской деятельности, в ходе самостоятельного научного и творческого поиска, при продуктивном взаимодействии с преподавателем и студентами между собой, направленный на получение новых знаний, способов разрешения учебной проблемы или создание нового образовательного продукта.

Список использованной литературы:

1. Ракитов А.И. Новая философская энциклопедия: В 4 т. – М.: Мысль. [Электрон.ресурс]. – 2001: URL: <https://dic.academic.ru>.
2. Профессиональное образование. Словарь. Ключевые понятия, термины, актуальная лексика. — М.: НМЦ СПО. С.М. Вишнякова. [Электрон.ресурс]. – 1999. URL: https://professional_education.academic.ru.
3. Новосёлов С.А., Зверева Т.В. Феномен проектно-исследовательской деятельности в образовательном процессе. – Педагогическое образование. – № 3.– 2009. – С. 38-42
4. Пентин А.А. Учебные исследования и проекты – понятия близкие, но не тождественные //Директор школы. – 2006. – №2.
4. Алексеев Н.Г. Концепция развития исследовательской деятельности учащихся / Н. Г. Алексеев, А.В. Леонтович, А.В. Обухов, Л. Ф. Фомина //Исследовательская работа школьников. – 2001. – № 1.

5. Гаранин О. Д. *История и философия науки: учеб. пособие* / О. Д. Гаранин. – М.: МГТУГА, 2007. – Ч. 1. – С.12.
6. Карпов А. О. *Фундаментальные структуры и перспективы исследовательского образования как проблема философии науки: автореф. дис. ... д-ра филос. наук* / А. О. Карпов. – М., 2015. – С.52.
7. Таубаева Ш.Т., Булатбаева А.А., Жексембинова А.К. *Сущность и структура исследовательской деятельности магистранта педагогических специальностей* // *Материалы VI международной научно-практической конференции «Сравнительное образование: методология, вопросы и современные тенденции»* – Алматы, 2014. – С.121-127.
8. Мухатаева Д.И. *Социально-педагогическое сопровождение процесса формирования проектной компетентности студентов в системе университетского образования.* – Дис.на соискание степени доктора PhD. – Алматы, 2018. – С.189.
9. Томюк О.Н. *Концепция опыта в инструментализме Дж.Дьюи* // *Эписистемы: сборник научных статей.* – Екатеринбург, 2011. – Выпускб. – С. 28-34.
10. Шацкий С.Т. *Избранные педагогические сочинения.* – М., 1958. – 432 с.
- 11.Каган М.С. *Системный подход и гуманитарное знание.* – Л., 1991. – С. 384.
- 12.Щедровицкий Г.П. *Избранные труды.* – М., 1990. – С. 800.
- 13.Июффе А. *Проектирование: теория и практика.* [URL:http://socialnauk](http://socialnauk).
- 14.Савенков А.И. *Методика исследовательского обучения младших школьников* /А.И. Савенков. – Самара: Изд-во «Учебная литература», 2005.
15. Пентин А.А. *Учебные исследования и проекты — понятия близкие, но не тождественные* /Директор школы. — 2006. — №2. —49 с.
16. Н.Г. Алексеев, А.В. Леонтович, А.В. Обухов, Л.Ф. Фомина // *Исследовательская работа школьников.* – 2001. –№1.
- 17.Фирсова М.М. *Исследовательская деятельность учащихся гимназии.* [Электрон.ресурс]. – 2002. URL: <http://www.eidos.ru/journal/2002/0419.htm>.
- 18.Сабитова Ш.А. *Исследовательская и проектная деятельность студента в современном образовании в свете послания президента РК.* – *Вестник КазНПУ имени Абая, Серия «Международная жизнь и политика».* – №1(48). – 2017. – С.105-110.
19. Биекенов К.И. *Социальное прогнозирование и проектирование: учебное пособие.* – Алматы. – 2012. – С.358.
20. *Государственный общеобязательный стандарт общего среднего образования/ Утвержден постановлением Правительства Республики Казахстан от 23 августа 2012 года № 1080.*
21. Громова, Т.И. *Критерии сформированности исследовательской деятельности //Исследовательская деятельность учащихся в современном образовательном пространстве: Сборник статей/Под общей редакцией А.С. Обухова. М.: НИИ школьных технологий, 2006. – С. 108–110.*
22. Загвязинский В.И. *Исследовательская деятельность педагога: уч. пособие для студентов высших уч. заведений.* – М., 2008. – С. 61.

*МРНТИ 14.07.09**К.А. Жумагулова¹*

¹*Абай атындағы ҚазҰПУ, Жаратылыстану және география институты, п.ғ.к., доцент Алматы қ.,
Қазақстан,*

О.И. Турсыматова²

²*Қорқыт ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті, биология
мамандығының 2 курс докторанты, Қызылорда қ., Қазақстан,*

С.Ибадуллаева³

³*Қорқыт ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті, б.ғ.д., профессор Қызылорда қ.,
Қазақстан*

ЖАРАТЫЛЫСТАНУ ПӘНДЕРІ МАЗМҰНЫНДАҒЫ БИОФИЗИКАЛЫҚ БІЛІМНІҢ ӘДІСНАМАЛЫҚ НЕГІЗІ

Аңдатпа

Бұл мақалада жаратылыстану пәндері мазмұнындағы биофизикалық білімнің орны анықталып отыр. Жаратылыстану пәндері мазмұнындағы биофизикалық білімнің орнын анықтау үшін алдымен жалпы орта білім беру жүйесіндегі жаратылыстану пәндерінің берілуін анықтап аламыз.

Жаратылыстану пәндері маңызды табиғат заңдарын, қоғамның материалдық өмірін, әлемнің қазіргі заманғы ғылыми бейнесін танып білудегі биологиялық, физикалық және астрономиялық, химиялық білімдердің рөлі арқылы анықталады. Жалпы білім алушылардың ғылыми жаратылыстану сауаттылығының негіздерін мектептің бастауыш сатысында «Жаратылыстану» атты кіріктірілген пәні арқылы қалыптастырылады да, мектептің негізгі және жоғары сатыларында әлемнің ғылыми-жаратылыстану бейнесінің мазмұны жеке пәндер арқылы жүйеленіп беріледі.

Сонымен қатар, биофизикалық білім биологиялық нысандардың құрылымын, физикалық қасиеті мен сипатын, молекулалар мен молекулярлық кешендердің іргелі әсерлесуін, физиологиялық реакциялар мен биологиялық құбылыстар негізінде қарапайым физико-химиялық, физикалық процестерді, сонымен қатар биологиялық нысандарға әртүрлі физикалық факторлардың (жарық, иондық сәулелер, температура, т.б.) өзара әсерлесу нәтижесін беретіндігі айтылады.

Түйін сөздер: биофизикалық ұғым, биологиялық, физикалық және астрономиялық, химиялық білім, физикалық процесс, молекулярлық кешен, интеграция, жүйе.

Жумагулов К.А.¹

¹ Абай атындағы ҚазҰПУ, Жаратылыстану және география институты, п.э.к., доцент,
Алматы қ., Қазақстан,

Турсыматова О.И.²

² Қорқыт ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті, биология мамандығының 2
курс докторанты, Қызылорда қ., Қазақстан,

Ибадуллаева С.³

³ Қорқыт ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті, б.э.д., профессор,
Қызылорда қ., Қазақстан

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ БИОФИЗИЧЕСКИХ ЗНАНИЙ В СОДЕРЖАНИИ ЕСТЕСТВЕННЫХ ДИСЦИПЛИН

Аннотация

В данной статье определена роль биофизического образования в содержании естественных дисциплин. Для определения места биофизического образования в содержании естественнонаучных предметов, в первую очередь, обозначаем естественнонаучные дисциплины в системе общего среднего образования. Естественные дисциплины определяют роль биологических, физических и астрономических, химических знаний в познании важнейших законов природы, материальной жизни общества, современного научного образа мира. Основы естественнонаучной грамотности обучающихся в общеобразовательных школах формируются в начальном звене школы посредством интегрированного предмета «Естествознание» и систематизируются в дальнейшем содержании естественнонаучного изображения мира на основной и старшей ступенях школы.

Кроме того, биофизические знания включают структуру, физические свойства и характер биологических объектов, фундаментальное взаимодействие молекул и молекулярных комплексов, элементарные физико-химические, физические процессы на основе физиологических реакций и биологических явлений, а также раскрывает результаты взаимодействия различных физических факторов (свет, ионное излучение, температура и т. д.) на биологические объекты.

Ключевые слова: биофизические понятия, биологические, физические и астрономические, химические знания, физический процесс, молекулярный комплекс, интеграция, система.

К.А. Жумагулова¹

¹ Абай атындағы ҚазҰПУ, Жаратылыстану және география институты, п.э.к., доцент,
Алматы қ., Қазақстан,

О.И. Турсыматова²

² Қорқыт ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті, биология мамандығының 2
курс докторанты, Қызылорда қ., Қазақстан,

С.Ибадуллаева³

³ Қорқыт ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті, б.э.д., профессор,
Қызылорда қ., Қазақстан

METHODOLOGICAL BASIS OF BIOPHYSICAL KNOWLEDGE IN THE CONTENT OF NATURAL DISCIPLINES

Abstract

This article defines the role of biophysical education in the content of natural Sciences. To determine the place of biophysical education in the content of natural science subjects, first of all, denote natural science disciplines in the system of General secondary education. Natural disciplines determine the role of biological, physical and astronomical, chemical knowledge in the knowledge of the most important laws of nature, the material life of society, the modern scientific image of the world. The basics of natural science literacy of students in secondary schools are formed in the primary school through an integrated subject "natural Science" and systematized in the future the content of natural science image of the world at the primary and senior levels of the school.

In addition, biophysical knowledge includes the structure, physical properties and nature of biological objects, the fundamental interaction of molecules and molecular complexes, elementary physico-chemical, physical processes based on physiological reactions and biological phenomena, and reveals the results of the interaction of various physical factors (light, ion radiation, temperature, etc.) on biological objects.

Keywords: biophysical concepts, biological, physical and astronomical, chemical knowledge, physical process, molecular complex, integration, system.

Жаратылыстану ғылымдары ғылым мен білімнің кіріктірілуі негізінде заманауи жаңа ғылым салаларының дамуына негіз болып отыр. Дәстүрлі ғылыми зерттеулердегі жеке ғылым немесе пән ретінде зерттелген нысандардың жиынтығын зерттейтін пән аралық салалардың, яғни жаратылыс-ғылыми пәндердің теориялық сараланып талдануынан жеке теориялық түсініктердің тасымалдану үдерісі қалыптасуда.

Жеке ғылым салаларының теориялық тасымалдану үрдісі ХХ ғ. ғылым салаларындағы ноосфералық (ақыл-ой сферасы) деңгеймен сипатталады. Ғылым салаларының теориялық тасымалдану үрдісі ғылыми фактілерді жете түсінудің әдіснамалық басымдылығын талдауды түсіндіруге мүмкіндік береді, бұл тәсіл жүйелеу теориясына сәйкес келеді. Жүйелеу теориясын ғылымға австрия биологы және философы Л.Берталанфи ұсынған [1]. Ол ұсынған жүйелердің жалпы теориясы болжамдары биологиялық ғылым саласында көп қолданысқа ие болды. Қазіргі уақытта жүйелеу тәсілі тірі табиғаттың өзара байланыстылығы мен бір-біріне өзара тәуелділігін зерттеуде ұтымды болып отыр.

Жалпы биология ғылымында Ч. Дарвиннің эволюциялық ілімінің әдіснамалық маңызы бар. Ол түр даралардың жиынтығы емес, ол кейбір особтардың, яғни біртектес элементтердің қарапайым мөлшерімен сәйкес келмейтін біртұтастыққа жататынын дәлелдеді. Бұл кезеңде жаратылыстану ғылымдары саласында: геология, физика, химия, математика жаңа әдіснамалық тәсілдер қолданыла бастады. Мәселен, статистикалық физика пайда болуы және математикада ХІХ ғасырда ірі оқиғалардың бірі симметрия тұжырымдамасының жариялануы біздің заманымыздағы теориялық-физикалық ойлаудың әдіснамалық негізі болып саналады.

Жаратылыстану пәндері мазмұнындағы биофизикалық білімнің орнын анықтау үшін алдымен жалпы орта білім беру жүйесіндегі жаратылыстану пәндерінің берілуін анықтап аламыз. Жаратылыстану пәндері маңызды табиғат заңдарын, қоғамның материалдық өмірін, әлемнің қазіргі заманғы ғылыми бейнесін танып білудегі биологиялық, физикалық және астрономиялық, химиялық білімдердің ролі арқылы анықталады. Жалпы білім алушылардың ғылыми жаратылыстану сауаттылығының негіздерін мектептің бастауыш сатысында «Жаратылыстану» атты кіріктірілген пәні арқылы қалыптастырылады да, мектептің негізгі және жоғары сатыларында әлемнің ғылыми-жаратылыстану бейнесінің мазмұны жеке пәндер арқылы жүйеленіп беріледі.

Жаратылыстану пәндерінің мазмұнын дамытудағы маңызды бағыттардың бірі оның іргелі ғылымдар қатарын құрауында. Мұнда алдыңғы орынға іргелі білім, іс-әрекет тәсілдері және оған талдау жүргізе білудегі біліктер шығады. Жаратылыстану пәндерін ізгілендіру «табиғат-адам» жүйесімен тығыз байланысты. Дәл осы жаратылыстану пәндері қоршаған табиғи ортаны адамның тіршілік ортасы ретінде сипаттайды, адамның іс-әрекетінің табиғатқа әсерін және адамның антропогендік өзгерістерге тәуелділігін ашып көрсетеді.

Қазіргі кездегі жаратылыстану пәндері теориялық жағынан дами келе, биология ғылымындағы тірі ағзаның тұқым қуалаушылығы мен өзгергіштігінің генетикалық негіздерін молекулалық және жасушалық деңгейде зерттеу, медициналық генетика, молекулярлық биология, биожүйелеу, өсімдік пен мал шаруашылығы, фармакология салаларының; химия ғылымы бойынша Жер қойнауындағы химиялық құбылыстар аумағындағы химия ғылымының зерттеу объектілерінің елеулі түрде кеңейе түсуі; іргелі физикалық жаңалықтар яғни, арнаулы және жалпы салыстырмалық теориясының,

кванттық механиканың, элементар бөлшектер физикасының ашылуы дүниенің ғылыми көрінісіне, негізгі зат, кеңістік және уақыт заңдылықтарына біздің көзқарасымызды түбегейлі өзгертуге әкелді.

Жаратылыстану және оның нәтижелері мен әдістерін пайдаланатын қолданбалы ғылыми білім ғылыми-техникалық прогрестің негізі болып табылады. Жаратылыстану пәндерін зерделеу барысында алынған білім адам мүмкіндіктерін үздіксіз арттыра отырып, оның техникалық прогресс жолымен сенімді алға басуын қамтамасыз етеді, сондай-ақ қоғамдық сананың дамуына ықпал етіп, қоршаған ортамен жарастықта болуға әрі онымен саналы қарым-қатынас орнатуға тәрбиелейді. Ол адамды рухани дамытумен қатар, оның дүниеге көзқарасын қалыптастырып, мәдени құндылықтарға дұрыс бағыттануға үйретеді. Жаратылыстану-ғылыми пәндерде қарастырылатын негізгі дүниетанымдық идеялардың бірі – табиғаттың біртұтастығы идеясы. Табиғат құбылыстарының өзара бір-бірімен байланысы туралы білімдері табиғаттың географиялық, химиялық, физикалық және биологиялық бейнесін, олардың бірлігі әлемнің жаратылыстану-ғылыми бейнесі ұғымын құрайды.

Жалпы ғылыми дүниетанымның құрамдас бір бөлігі ретінде әлемнің жаратылыстану-ғылыми бейнесі ұғымы ХІХ ғасырдың екінші жартысында жаратылыстану ғылымдарының революциялық қайта құрылу кезеңінде пайда болып, кейіннен кеңейтіліп, толықтырылып, қазіргі кездегі қалыптасу шегіне жетті. Әлемнің жаратылыстану-ғылыми бейнесі жаратылыстану және философия ғылымдарының өзара байланысы мен қоршаған орта және ондағы биологиялық, физикалық және химиялық білімді жоғары деңгейде қорытындылап, жүйелейді.

Жеке оқу пәндеріне логикалық-құрылымдық талдау жасау арқылы жаратылыстану білім мазмұнын құрайтын нысандар туралы ұғымдар (жалпы түсініктер, ұғымдарға бөлу, жіктеу, неғұрлым ұсақ түрлерге бөлу; нысандардың құрылымы мен қасиеттері); нысандарды сипаттайтын негізгі заңдар мен заңдылықтар; жаратылыс-ғылыми нысандардың қатысуымен өтетін процестер мен олардың өзара әрекеттесуі; табиғи нысандар мен процестерді ғылыми тану әдістері сияқты мазмұндық желілер ажыратылды.

Ғылыми-техникалық прогрес және ғылымның қоғамдық өндіргіш күштеріне айналу кезеңі жаңа бір ғылыми дүниетаным туралы ұғымның туындауына себеп болып отыр. Ғылыми дүниетаным ұғымы өз кезегінде жалпы ғылыми, жаратылыстану-ғылыми, қоғамдық-ғылыми дүниетаным ұғымдарын құрайды [2].

Жаратылыстану ғылымдары – табиғатты зерттеумен айналысатын ғылымдардың жиынтық атауы және табиғат құбылыстары мен олардың дамуының жалпы заңдарын танумен шұғылданатын ғылымдар жүйесі. Еуропада қайта өрлеу кезеңінде (ХVғ. 2-жартысы) табиғатты жете зерттеуге байланысты қалыптасты. Кейін, ХVІІғ. жаратылыстану ғылымдары бірыңғай жүйеге келтірілді. Жаратылыстану ауқымы түрлі табиғат нысандарын (ғарыштық жүйеден бастап микродүниеге дейін), дүниенің жалпы қасиеті мен құрылымын, тірі табиғатты, біздің планетамыздан тыс жатқан нысандарды, сондай-ақ, Жерді қамтиды. Жаратылыстану ғылымдары біріншіден, ғылыми дәлдігімен және жүйелілігімен, екіншіден, табиғат қорларын пайдалану құралы ретіндегі өзінің практикалық мәнімен ерекшеленеді.

Жаратылыстану ғылымдарын зерттеу әдісіне қарай нағыз деректер мен байланыстарды зерттей отырып, ережелер мен заңдарды қорытып шығаратын сипаттаушы және дерекпен байланысты математикалық формалармен толықтырып отыратын дәл ғылымдар деп ажыратады. Табиғат туралы нақты ғылым зерттеулермен шектелсе, қолданбалы ғылым (медицина, ауыл шаруашылығы, орман шаруашылығы және техника ғылымдарын жалпы алғанда) ғылыми зерттеулерді және табиғатты өзгертуге пайдаланылады.

Жаратылыстанудың теориялық мәселелерін айқындау үшін табиғат заңдары қолданылады. Энергияның сақталу және айналу заңының, Эйнштейннің салыстырмалық теориясының, Дарвиннің эволюциялық ілімінің жасалуы, сондай-ақ, ғылымның жаңа салалары: кванттық механика, генетика, кибернетика, астрофизика, т.б. жедел дамуының нәтижесінде философия ғылымы теориялық жағынан байытыла түсті. Жаратылыстану ғылымдары қазіргі ғылыми-техникалық прогресті жеделдетудің негізі болып табылады.

Қазіргі әлемнің жалпы ғылыми бейнесі түсінігі табиғат, қоғам және олардың өзара байланысы мен өзара әсері туралы білімнің үнемі дамып отыратын ғылыми жиынтығын (философиялық, қоғамдық-саяси, әлеуметтік-экономикалық, жаратылыстану-ғылыми, техникалық және т.б.) қортындылау мен жүйелеудің жоғары деңгейін білдіреді. Жалпы ғылыми білім әртүрлі ғылым саласынан алынған іргелі білімді саралау нәтижесінде тұжырымдық жүйе ретінде қалыптасады. Ғылым салаларын саралау және кіріктіру негізінен философиялық ғылымдар арқылы жүзеге асырылады.

Әлемнің жалпы ғылыми бейнесінің маңызды құрамдас бөлігі – әлемнің жаратылыстану-ғылыми бейнесі болып табылады. Бұл ұғым ХІХ ғ. екінші жартысында жаратылыстану біліміндегі революциялық қайта құрылуларға байланысты пайда болып, бүгінгі күнге дейін кеңейіп, толықтырылып, қазіргі уақытта толық қалыптасты. Әлемнің жаратылыстану-ғылыми бейнесі жаратылыстану және философиялық білімнің өзара байланысын қортындылау мен жүйелеудің жоғары деңгейін білдіреді. Ол жаратылыстану ғылымдарының маңызды жетістіктері, олардың ұстанымдары, заңдары мен заңдылықтары, материяның қозғаушы күші ретінде оның дамуы, әлемнің және адамның пайда болуы туралы біртұтас түсініктеме береді. Әлемнің жаратылыстану-ғылыми бейнесі бақылаудан өткізіліп тәжірибеде нақтыланған қоршаған әлем туралы іргелі білімді қамтиды. Оны жаратылыстану ғылымдарының жеке ғылыми бейнелерінің жиынтығы ретінде қарастыруға болады. Жаратылыстану ғылымдарының ішінде әлемнің физикалық бейнесі жақсы зерделенген. Мысалы, 2 ғасыр бойы «Әлемнің ньютондық бейнесі» басымдық танытып келсе, ХХ ғ. басында ол жетілдіріліп, кеңістік, уақыт, атом, электромагнетизм, кванттық механика, салыстырмалық теориясы, релятивистік космология пайда болды. ХХ ғ. В.И. Вернадскийдің ілімдері әлемнің жаратылыстану-ғылыми бейнесіне үлкен өзгерістер әкелді [3].

Қазіргі әлем ғаламдық бифуркация (жүйе жұмысының қалыптасқан режимінен ауысуы) нүктесінде тұр, ол әлемдік дамудың түрлі сфераларына, соның ішінде білім беруге де әсерін тигізуде. Білім беру жүйесіндегі өзгеріс тұлғаның дамуы мен әлеуметтенуі сияқты өркениеттік қызметті атқара келе, білімге негізделген экономиканың дамуының маңызды факторына айналып отыр.

Жалпы ғылым саласында ғылыми тиімділіктің жаңа типтері туындаған кезеңге айналуға, яғни ғылыми зерттеудің объект, субъект, құралдарымен қатар зерттеудің мақсаты мен мәніне де өзгерістер енгізілуде. Ғылымда табиғатқа объект ретінде қараудан адамның табиғатқа әсері қандай да бір мәдениетті тасымалдаушы, ғылыми мәдениеттің бір бөлігі ретінде қарастырылуда. Осыған орай жаратылыстану-ғылыми білім де өзгеріске ұшырауда.

Жаратылыстану-ғылыми білімнің ХХ ғ. ортасына дейін нақтылы бір анықтамасы болмады, тек осы ғасырдың соңында жаратылыстану-ғылыми білімге биология, геология, география, физика, астрономия, химия, математика, т.б. жаратылыс ғылымдары бойынша мамандар даярлау тұрғысынан қарастырылды. Ал қазіргі кезеңде математика жаратылыс-ғылыми білім берудің құралы ретінде беріліп жүр. Ғалымдардың зерттеулеріне жүгінсек адамда жаратылыс-ғылыми білім, білік, дағды және танымдық және практикалық тәжірибе іс-әрекеттерін, құндылық бағдарлары мен қатынастарын қалыптастыратын мақсатты бағытталған процес және нәтижені жаратылыс-ғылыми білімнің анықтамасы ретінде ұсынып жүр. Жаратылыс-ғылыми білімнің нәтижесі кіріктірілген білім, білік, дағдының көлемі ғана емес, білім алушылардың креативтілігі (шығармашылық), сыни ойлауы, дүниеге жаратылыс-ғылыми көзқарасы, ғылыми көзқарастың қалыптасуы, күрделі, қарама-қайшылықты, бір-бірімен тығыз байланысты өмірге бағдарлана алуын айтамыз.

Қазіргі дүниедегі жаратылыс-ғылыми білімді зерттеушілердің (О.Н. Голубева, Л.Я. Зорина, В.С. Степин, А.Д. Суханов, т.б.) пікірі бойынша жаратылыс-ғылыми білім беру – дүниетанымдық, әдіснамалық, мазмұндық және танымдық мүмкіндіктерінің зор болуына байланысты тұлғалық және әлеуметтік маңызға ие болып отыр. Себебі, іргелі және қолданбалы зерттеу нәтижелері және жаратылыстанудың инновациялық сипаттағы бағыттары іс-әрекетке бағдарлануда. Мәселен, лазерлік, плазмалық физика, кванттық механика, қарапайым бөлшектер физикасы, микробиология, гендік инженерия, геохимия, т.б. өндіріске ендірілуде.

Л.Я. Зорина өз зерттеулерінде жалпы физикалық ұғымдарды қалыптастыруда білім алушыларда жүйелі білімнің жоқ болуы себептерін анықтайды. Оның басты себепін дидактикада ұғымдар жүйесінің нашар дамуымен, оны қалыптастырушы және жүйелі білімді жүзеге асырушы құралдардың жоқтығымен ұштастырады.

Дамыған елдердің бәсекеге қабілеттілігі ғылыми-техникалық инновациялар мен олардың қауіпсіздігін қамтамасыз ететін іргелі жаратылыс-ғылыми зерттеулердің нәтижесі болып отыр. Мысалы, сол кездегі АҚШ Президенті Б.Обама энергетика мен медицинаға және математикалық білім мен жаратылыс-ғылыми білімді жақсарту арқылы бәсекелестікке төтеп беруге болатынын айтып кеткен. Оның бұл ойын Ел Президенті жалғастырып, елдің экономикалық, әлеуметтік әлеуетін жаратылыстану-математикалық білім беруді дұрыс жолға қою қажеттігін ҚР БЖҒМ-нің алдына басты міндет етіп қойып отыр.

Көптеген елдердің математикалық және жаратылыс-ғылыми білім беруді дамытуға қатысты стратегиялық шешімдері осы салада сапалы білім беру арқылы мамандар даярлауға бағытталған.

Мысалы, АҚШ, Қытай, Корея, Жапония, ЕО кіретін бірқатар елдердің мемлекеттік бағдарламалары жастарды іргелі зерттеулер мен жоғары технология салаларында білім алуға негізделген [4].

Біз ұсынып отырған мақала мазмұнында берілген жаратылыстану пәндері мазмұнындағы биофизикалық білімнің орнын анықтауда жаратылыстану пәндерінде берілетін биофизикалық білімнің алатын орны мен рөлін анықтап алуды қажет етті. Биофизикалық білім беру мазмұнының негізін құраушы элемент – білім болып табылады. Ғылыми әдебиеттерде «білім» категориясы адамның қоғамдық материалдық және рухани іс-әрекетінің нәтижесі ретінде берілген [5].

Білім категориясына берілген философиялық анықтамалармен қатар зерттеудің мақсат-міндеттеріне сәйкес оның дидактикалық аспектілерін ашып көрсету біршама қызығушылық тудырады. Бұл тұрғыда В.И. Орлов «білім» ұғымын біріншіден, білім алушы нені игеруі керек, екіншіден, нені игерді (танымдық іс-әрекет), оны практикада пайдалана алды ма (іс-әрекет тәсілі) деп айқындап беріп отыр. Біздің зерттеуіміздің мақсат-міндеттеріне қатысты білім биофизикалық ұғымдар туралы түсінік қалыптастыра отырып, оған бағыт беретін және іс-әрекет тәсілдеріне үйрететін бірқатар қызмет атқарады. Бізді қоршаған материалдық дүниедегі барлық құбылыстар мен өзгерістер өзара тығыз байланыста екендігі белгілі. Биологиялық жүйелердегі құбылыстарды танып білуде физикалық және химиялық ғылым салаларының заңдылықтары мен ондағы түсініктерді қолдану арқылы одан ары дамытындығына көз жеткізді. Сондықтан биология және физика ғылымдарының кіріктірілуі биофизикалық жаңа ғылыми бағыттың пайда болуына әсер етті.

Биофизика – әртүрлі сатыдағы биологиялық жүйелерде, яғни тірі организмдерде болып жатқан физикалық және химиялық процестерді зерттейді. Тірі организм – үнемі динамикалық қозғалыста болатын биологиялық әрі гетерогендік әртекті жүйе болып саналады. Сондықтан физиканың өлі табиғатты зерттеу нәтижесінде пайда болаған заңдары мен заңдылықтарын сол қалпында тірі организмге қолдануға болмайды.

Биофизикалық білім биологиялық нысандардың құрылымын, физикалық қасиеті мен сипатын, молекулалар мен молекулярлық кешендердің іргелі әсерлесуін, физиологиялық реакциялар мен биологиялық құбылыстар негізінде қарапайым физико-химиялық, физикалық процестерді, сонымен қатар биологиялық нысандарға әртүрлі физикалық факторлардың (жарық, иондық сәулелер, температура, т.б.) өзара әсерлесу нәтижесін береді, 2-суретте биофизикалық білімнің құрамы келтірілген.

Сурет 1 -Биофизикалық білімнің құрамы

Мұндағы басты заңдылықтар ретінде материалдық дүниедегі барлық құбылыстар мен процестердің өзара байланысы мен өзара тәуелділігін айтамыз. Жоғарыда беріліп отырған биофизикалық білімнің барлығы да бір-бірімен өте тығыз байланысты, сондықтан оларды білім алушылардың игеруі үшін жүйелік тәсілді пайдаланған дұрыс. Жүйе – өзара байланысты қарым-қатынаста болатын және белгілі бір тұтастықты, бірлікті білдіретін білім элементтерінің жиынтығы. Жүйеге кіретін әрбір білім элементі кіші жүйе, жаңа жүйе ретінде қаралуы мүмкін. Осылай қарапайымнан күрделіге, жекеден жалпыға өту жүзеге асады, бұл ретте жалпының сипаттамасы жекеге де жарайды. Мысалы, ересектерге білім беру педагогикасындағы ғылыми зерттеулер логикасы, педагогикалық жүйеге қосымша кәсіби білім беруге сөзсіз жарамды. Ересектерге білім беру – қосымша білім беру жүйесіне қарағанда неғұрлым жалпы жүйе.

Осы заманғы ғылымда жүйелік тұғыр (нысаналарды, жүйелерді, құрылымдарды, үдерістерді) зерттеудің әмбебап әдісі ретінде қарастырылады. Зерттелуші нысананың үшкі байланысының көп бейнелілігін табу тұтас жүйенің қасиеттерін біріктіре қарауға мүмкіндік береді. Ішкі байланыстарды зерттеу ішкі келісім, сәйкестік есебінен жабық, өзін-өзі ұйымдастыратын жүйені қарауды көздейді. Ішкі қайшылықтарды, мәселелерді, қақтығыстарды игеру мүмкіндігі оның дамуын қамтамасыз етеді.

Жүйенің қызмет етуі оның ашықтығын, басқа жүйелермен сыртқы байланыстардың бар болуын көздейді. Байланыстарды барлық жағынан қамтитын зерттеу жағдаятты жан-жақты түсінуге, демек, оқиғалардың дамуын болжауға, үрдістерді басқаруға, көзделген нәтижеге жетуге мүмкіндік береді.

Бүкіл әлемді белгіленген жүйелердің тәртіпке келтірілуі түрінде елестетуге болатындықтан, ғылымдағы жүйелік тұғырға табиғилық (табиғаттың өзі осылай жаратылған), әмбебаптық (табиғатта бәрі жүйе), моделділік (зерттелуші жүйелер моделдерінің құрылысы), модулдік жүйенің құрылымында біріктіруші өзара байланысты қасиеттер мен сапаларды анықтауға мүмкіндік беретін жүйе құрушы деп анықтама беруге болады.

Дегенмен олар бір-бірімен байланыста бола тұра әрқайсысының өзінің атқаратын қызметі бар.

Жоғары оқу орындарында жалпы жаратылыстану пәндерін оқытудағы биофизикалық білімнің алатын орны мен рөлі және жаратылыстану пәндерінде берілетін биофизикалық білім мазмұнын анықтауда біз алдымен білім мазмұнының құрамы мен сипатына тоқталдық. Білім мазмұны жалпы және кәсіби білімдерден құралады. Жалпы білім мазмұны негізінде тұлғаның жалпы мәдениеті, оның дүниетанымы, азаматтық бағдары, әлемге, еңбекке және қоғамдық өмірге болған көзқарасы қалыптасады. Кәсіби білім мазмұны іс-әрекетке, яғни практикада қолдануға бағытталған.

Педагогика ғылымында білім мазмұнын іріктеудің өлшемдері қабылданған. Білім мазмұнын іріктеу өлшемдері негізінде білім мазмұны:

- тұлғаның дамуы және оның базалық білімінің қалыптасуына қажет міндеттерді толық әрі біртұтас күйде берілуін қамтамасыз ету;
- оқу материалдарының ғылыми және практикалық маңызға ие болуы;
- оқу материалдары мазмұнының білім алушылардың нақты мүмкіндіктеріне сәйкес болуы, т.б. талаптардың орындалуы қамтамасыз етілуі тиіс.

Осы талаптарды ескере отырып, жаратылыстану пәндерінде берілетін биофизикалық білім мазмұнын анықтауда И.Я. Скаткиннің және В.И. Загвязинскийдің білім мазмұнын іріктеу өлшемдеріне сүйендік (1-кесте) [6, 7]:

Білім мазмұнын	Биофизикалық білім мазмұнын
І р і к т е у ө л ш е м д е р і	
1. Қолданбалығы	1. Биофизикалық білімнің қолданбалығы
2. Барлық пәндерге қатысы	2. Жаратылыстану пәндеріне қатысы
3. Білім мазмұнының толықтығы	3. Биофизикалық білім мазмұнының толықтығы
4. Тәуелсіздігі, жүйелігі	4. Биофизикалық білімнің жүйелігі
5. Жеткіліктігі	5. Жаратылыстану құбылыстары мен процестердің өзара байланысы

Кесте 1 – Білім мазмұнын іріктеу өлшемдері

Биофизикалық білімнің қолданбалығына келетін болсақ медициналық биофизика, бионика, космостық биология және т.б. биофизиканың қолданбалы бағыттары. Медициналық биофизика тәжірибелік медицинаның негізі, сонымен қатар медицинаның нақты ғылымдармен берік байланысын қалыптастыра отырып, патологиялық процестердің биофизикалық және физико-химиялық негіздерін,

қоршаған ортаның физикалық және химиялық факторларын зерттейді [8]. Бионика ағзалардың тіршілігі мен құрылысын талдау негізінде инженерлік есептер, машиналар мен приборлар жасау заңдылықтарын зерттейді. Сондай-ақ жердің жасанды серігінің ұшырылуымен ғарыштық биология дамуда.

Қазіргі кезде биофизика пәні басқа пәндермен қатар (молекулалық биология, биохимия, физиология, т.б.) өмір туралы ғылымдардың іргелі курсының негізі болып табылады. Биофизиканың медицина қызметкерлері, фармацевтер, ауыл шаруашылығы мамандары, ветеринарлар үшін қажеттілігі артуда. Негізгі зерттеу нысаны тірі ағза болатын биология ғылымдарының саласы бола отырып, биофизика негізгі физикалық заңдардың әмбебап сипатын және өмір сүру іс-әрекетін оқып үйренуде математикалық тұрғыда қолданылады.

Қазіргі ғылымның дамуындағы ерекшеліктердің бірі жекеленген ғылым салаларының кіріктіріліп, білімнің кешенді салаларының пайда болуы және оның қарқынды дамуы болып табылады. Осы орайда биофизика көптеген ғылым салалары мен өндірістің дамуына үлкен ықпал етуде. Мәселен, денеге әсер етудің физикалық тәсілдері (өріс, ультрадыбыс, элементер бөлшектер, т.б.) және талдаудың физикалық тәсілдері (электрондық микроскоп, биопотенциалды тіркеу, радиоактивті изотоптарды қолдану, т.б.) жаратылыстану циклінің барлық салаларында (биология, химия, т.б.) кең қолданыс тауып, кешенді ғылым салаларының пайда болуына әкелуде. Сондықтан биофизиканы тірі ағзаларға физикалық факторлардың әсерін қарастыратын ғылым саласы ретінде қарастыруға болады.

Биофизикалық білім мазмұнының толықтығы физикалық, химиялық және биологиялық заңдылықтардың әрекетін түсіндіруге мүмкіндік береді. Физика және химияның қалыптасқан заңдылықтарының сараптама үшін жеткілікті және ағзаның тірі жүйедегі биологиялық құбылыстарды молекулалық, жарғақшалық және жасушалық деңгейде түсіндіру оларды ағзалық, популяциялық, биоценоздық және биосфералық деңгейде қарастырады.

Биофизикалық білімнің жүйелігін қарастырмас бұрын, биологиялық жүйелеу тәсілінің басқа жаратылыстану цикліндегі пәндерге қарағанда айырмашылығы бар екендігін айта кетеміз. Биофизика – тірі табиғат туралы ғылымның бір саласы. Биофизикада жүйелеу тәсілінің маңызын әрі қарай талқылай отырып, біз биофизика синтетикалық пән ретінде қарастырамыз, оның мақсаты тірі табиғаттағы физика-химиялық және биологиялық аспектілердің диалектикалық байланыстарын түсіндіру болып табылады. Жүйелеу тәсілінің келтірілген дерегі бойынша биофизика физика-химиялық деңгейдегі элементтер биологиялық қасиеттері бар тұтас жүйе болып табылады. Осыған орай, биофизикалық білімінің жүйелігі ғылымның әрі қарай дамуындағы әлемдік көзқарас ұстанымын және тірі табиғатты танып білудегі оның рөлін анықтауда маңызға ие болады.

Жаратылыстану пәндері мазмұнында қоғам мен табиғаттың өзара әсерінің тиімділігі жетекші идеясы қоғам мен табиғаттың өзара қатынасының қайшылықты сипаты адамның табиғатты тұрақты түрде пайдалануымен және оның табиғи үрдістердің ағымына әсер етуімен сипатталады. Осыған байланысты ғылым жетістіктеріне негізделген техника және өндіріс технологиясын құрастыруда табиғи өзара байланыстардың ескерілуі, оның қоршаған ортаға теріс әсерін азайту немесе болдырмау қажет. Бұл жалпы жетекші идея жаратылыстану пәндеріне тән:

а) қазіргі өндіріс мәселелері және қоршаған ортаны қорғау;

ә) ғылыми техникалық прогресс және табиғи қоршаған орта сияқты жетекші идеялармен нақтыланады.

Жаратылыстану пәндері мазмұнының ғылыми негізі – адам мен қоршаған ортаның өзара байланысы, олардың бірлігі және табиғаттың біртұтастығы туралы ортақ идеялар. Бұл нысандарды кіріктіріп оқыту білім алушылардың санасында дүниенің біртұтастығы туралы түсінік қалыптастырады, сондай-ақ адам табиғаттың оған ықпал ететін саналы құраушысы ретінде қарастырылады.

Кіріктірілген нысандарды оқыту бүгінгі таңда адамзат алдында тұрған ғаламдық экологиялық мәселелерді шешудің кешенді тәсілдерін құру мүмкіндіктеріне қол жеткізуге, білім алушылардың өмірлік маңызды практикалық біліктерін шыңдауға жағдай жасайды.

Жаратылыстану пәндері оқыту нысандарын, сонымен қатар олардың өзара әрекеттесуі, процестер, ғылыми таным әдістері туралы жаратылыс-ғылыми білімнен құралады. Табиғат құбылыстарының өзара бір-бірімен байланысы туралы білім табиғаттың географиялық, химиялық, физикалық және биологиялық бейнесін, олардың бірлігі әлемнің жаратылыстану-ғылыми бейнесі ұғымын құрайды.

Жалпы ғылыми дүниетанымның құрамдас бір бөлігі ретінде әлемнің жаратылыстану-ғылыми бейнесі ұғымы XIX ғасырдың екінші жартысында жаратылыстану ғылымдарының революциялық

қайта құрылу кезеңінде пайда болып, кейіннен кеңейтіліп, толықтырылып, қазіргі кездегі қалыптасу шегіне жетті. Әлемнің жаратылыстану-ғылыми бейнесі жаратылыстану және философия ғылымдарының өзара байланысы мен қоршаған орта және ондағы экологиялық білімді жоғары деңгейде қорытындылап, жүйелейді.

Қорыта келгенде, жаратылыстану пәндері мазмұнындағы биофизикалық білім биологиялық процестер негізінде тірі материяның түрлі деңгейлерінде жүретін физикалық және физика-химиялық механизмдердің өзара әсерлесуінен туындайтын биофизикалық білім туралы түсінік қалыптастыра отырып, оған бағыт беретін және іс-әрекет тәсілдеріне үйрететін бірқатар қызмет атқарады, осының барлығы биофизикалық ұғымдарды қалыптастыруға да қатысты.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

1. Берталанфи Л. *Общая теория систем* Library UA <https://students-library.com/ua/library/read/51371-obsaa-teoria-sistem-l-bertalanfi> (дата обращения 05.10.2018)
2. Чакликова С.Е., Карбаева Ш.Ш. и др. *Научно-методические основы совершенствования естественно-математического образования. /Сб. Развитие общего образования в условиях становления национальной модели школы.* – Алматы, 2004. – С. 150-158.
3. Рузавин Г.И. *Концепции современного естествознания: Учебник для вузов.* – М.: ЮНИТИ, 2000. – С.287.
4. Старостина С.Е. *Естественнонаучное образование: содержание и стратегические ориентиры развития. //Гуманитарный вектор.* –№10. – С. 54-59.
5. *Российская педагогическая энциклопедия: В 2 т. /Гл. ред. В.В.Давыдов.* – М.: Большая Российская энциклопедия, 1993. – С. 608.
6. Скоткин М.Н. *Проблемы современной дидактики.* – Москва: Педагогика, 1980. – С. 96.
7. Загвязинский В.И. *Теория обучения: современная интерпретация.* – Москва: Изд. центр «Академия», 2006. – С. 192.
8. Көшенов Б. *Медициналық биофизика: оқулық.* – Алматы: Карасай, 2010. – 224 б.

МРНТИ 14.07.07

М.Т. Кудагельдин¹

¹PhD докторант, PhD 6D010300 – «Педагогика и психология»,
Қазақ инновациялық-гуманитарлық заң университеті,
Семей қ., Қазақстан

ҚАЗІРГІ БАТЫС ПЕДАГОГИКАСЫНДА ТАРИХИ САНАНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ӘДІСНАМАЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ: БІЛІМ БЕРУ ЖӘНЕ ТӘРБИЕЛЕУ ПОТЕНЦИАЛЫ

Аңдатпа

Мақала қазіргі англо-саксондық және неміс ғалымдарының ғылыми ортада тарихи сананың қалыптасуы мәселесіне қатысты көзқарастарының ерекшеліктеріне арналған.

Батыстық ғалымдар еңбегін зерттеу негізінде тарихи сананы қалыптастырушы механизм ретінде «тарихи сана» түсінігі мен тұжырымдары қарастырылады.

Мақалада батыс зерттеушілерінің еңбектеріне салыстырмалы талдау жасалынып, олар үшін тарихи сана мәселесі қаншалықты көкейкесті екендігі қарастырылады.

Тарихи сана құбылысын ғылыми пайымдау барысында оның педагогикамен соның ішінде тарих дидактикасымен тығыз байланысы атап өтіледі.

Түйін сөздер: тарихи сана, тарихи білім әдіснамасы, тарихи тәжірбие, тарих дидактикасы, нарратив, ұлттық иденттілік, тарихи сана деңгейі, тарихи сана нысаны

Кудагельдин М.¹

¹Казахский гуманитарно-юридический инновационный университет,
Докторант PhD 6D010300 – «Педагогика и психология»,
Семей, Казахстан

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ИСТОРИЧЕСКОГО СОЗНАНИЯ В СОВРЕМЕННОЙ ЗАПАДНОЙ ПЕДАГОГИКЕ : ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ И ВОСПИТАТЕЛЬНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ

Аннотация

Статья посвящена особенностям рассмотрения проблемы исторического сознания в современном англо-саксонской и немецкой научной среде.

На основе изучения исследований западных ученых анализируется понятие «историческое сознание», выделяются его концепты. Они рассматриваются как механизмы формирования исторического сознания.

В статье рассмотрены научные взгляды западных исследователей и произведен сравнительный анализ разных взглядов и подчеркивается, что проблема исторического сознания имеет приоритетное значение среди современных исследований исторического сознания. Отмечается важнейшей особенностью всех попыток научного осмысления феномена исторического сознания является тесная связь с педагогикой и шире – дидактикой истории.

Ключевые слова: историческое сознание, методология истории, исторический опыт, нарратив, дидактика истории, национальная идентичность, уровни исторического сознания, формы исторического сознания

М.Т. Kudageldin¹

¹Kazakh Humanitarian Law Innovative University (KazHLIU), Semey, Kazakhstan
PhD student 6D010300 – «Pedagogy and Psychology»

METHODOLOGICAL PROBLEMS OF THE FORMATION OF HISTORICAL CONSCIOUSNESS IN MODERN WESTERN PEDAGOGY: EDUCATIONAL AND BRING UP POTENTIALS

Abstract

The article is devoted to the peculiarities of considering the problem of historical consciousness in the modern Anglo-Saxon and German scientific community. On the basis of studying the studies of Western scientists, the concept of "historical consciousness" is analyzed, its concepts are highlighted.

The article discusses the scientific views of Western researchers and produced a comparative analysis of different views.

It is emphasized that the problem of historical consciousness is a priority among modern studies of historical consciousness.

The article notes the most important feature of all attempts at scientific understanding of the phenomenon of historical consciousness is the close connection with education, especially the history didactics.

Keywords: historical consciousness, historical methodology, historical experience, narrative, history didactics, national identity, levels of historical consciousness, forms of historical consciousness

XXҒ. аяғы-XXI ғ. басында әлемдік әлеуметтік-гуманитарлық ғылым өкілдері *memory studies* мәселесіне көп көңіл бөле бастады. Зерттеудің өзегіне тарихи оқиғалар мен даталар емес осы оқиға мен дата жөнінде тарихи ұстанымдардың қалыптасуы негіз болды.

Зерттеушілердің бұл салаға қызығушылықтары үлкен болғанымен «Тарихи сана» терминін қолдануға байланысты түсінік аппаратының арасындағы қайшылықтар көп. Соған қарамастан, тарихи сананың негізіндегі педагогикалық, тәрбиелік потенциал қоғам мен оның дамуындағы адамгершілік, патриоттық және дүниетанымдық міндеттерді шеше алады. Қоғам және оның жекелеген адамдар тобы,

әсіресе ғалымдар қандай да бір тарихи оқиға мен тұлғаны есте сақтауға шешім қабылдағанда замандастары мен келешек ұрпақ үшін қандай да бір құндылықтар қалыптастырады.

Аталған жәйттер тарихи сананың тарихи мәдениетке түрлі ықпалын зерттеуге деген қызығушылықты арттырды. 1980-жылдары бұл мәселемен философтар мен тарихшылар ғана емес тарихи білім беру мен тарих дидактикасы мамандары алдымен Германияда, кейіннен еуропаның өзге елдерінде, біршама дәрежеде Құрама Штаттары, Канада мен Австралияда көңіл бөле бастады. Мысалы, Еуропадағы «Жастар және тарих» жобасы жасөспірімдер арасында тарихи сана мен саяси ұстанымдарының арасындағы салыстырмалы шолуды қамтыды [1]. Тарихи сананы күшейту 1990 жылдардағы Швеция [2] мен Нидерландыда (Wilschut, 2002) [3, 19-33 бб.] тарихи білім берудің жаңа дидактикасы оқу бағдарламаларының айқын мақсатына айналды.

Сол уақыт аралығында академиялық ғалымдар мен қоғамдық пікір көшбасшылары жастар арасында тарихи білімнің кемшіндігіне назар аудара бастады (Grever пен Stuurman, 2007; Kölbl and Straub, 2001). 2002 жылы Питер Сейксас (Peter Seixas) Ванкуверде (Канада) құрлықтық Еуропа мен өзге ағылшын тілді елдердегі философтар, тарихшылар мен тарихи білім беру мамандары арасында академиялық алмасуды ынталандыру мақсатында тарихи сананы зерттеу Орталығының негізін салды. Орталық, сонымен қатар, Канадада қазіргі қоғамдағы тарихтың ролі мен адамдар күнделікті өмірлерінде өткен тарихи оқиғалардың ықпалын зерттеуге үлес қосты.

Кейінгі жылдары өзге де көзқарастар пайда болды. *Тарихи сана* терминін қолдану аясы азайса да ол *тарихи таным* және *тарихи ойлау* терминдерімен қатар пайдаланып келеді (Wineburg, 2001), [4].

Ерекше атап өтер жәйт, қазақ тілімен қатар посткеңестік кеңістікте аталмыш мәселеде терминдерді қолдану біртекті емес.

Тарихи сананың сан түрлі ғылыми интерпретациясына қарамастан пән және жады нысаны ретінде адамдардың өткенді «қазір» және «сол кезде» қоғамдық пен жеке өмірдің бөлшегі ретінде қалай түсінгендігі не түсінетіндігі зерттеушілердің ғылыми қызығушылығын тудырып келеді.

Мақала барысында тарихи сана тұжырымдамасын және *тарихи мәдениет* және *тарихи таным*, *тарихи түсінік*, *тарихи ойлау* мен *тарихи сауаттылық* анықтамаларына тоқталамыз. Аталған терминдердің ұлттық дәстүрлер мен тілдік ерекшеліктерге байланысты ішінара өзара байланысы бар екенін түсінеміз. Тарихи сана түсінігінің оқытушы мен мұғалімнің эмпирикалық зерттеуі мен білім беру тәжірибесінде пайдасының тиюіне көмек беретіндігін түсіндіреміз.

«Тарихи сана» терминінің ғылыми көкжиек және дәстүр ретінде қалыптасуына неміс философы Г-Г. Гадамердің ықпалын атап өтпей кете алмаймыз. Гадамер тарихи сана «түрлі дауыстарға толы өткеннің жаңғырығы. Дауыстардың көптүрлілігі біз бөлісетін және қатысқымыз келетін дәстүрлер болмысын көрсетеді» [5,337 бб].

Гегельдің тарих тұжырымдамасына сүйенген тарихшы J. Vogt (1949) тек тарихи жазбалар ғана жоғарғы тарихи сананы қалыптастырып, «осы сатыда ғана ғылым ретінде пәнге айналады» деп есептейді. Өзгелер тарихи дерек көздерді асыра бағалауды Kölbl мен Straub (2001) және Diawara (2002) «скриптоцентризм» деп атайды. Олар материалдық құндылықтармен қатар қарым-қатынастың жест, ритуал, жерлеу, еске алу сияқты жазылмаған өзге де нысандарын қоғамдағы тарихи сананың көрінісі деп бағалайды.

Тарихи сананың қазіргі нысаны бүгінгі күн өткен күннен мүлдем өзге уақыт деп түсінген кезде пайда болды. Цицеронның «*Historia vitae magistra*» яғни, «Өткеннен сабақ алу» қойылған сұраққа толық жауап бере алмай қалды. «Кеше, бүгін, ертең» үш уақыт моделі алдымен батыс еуропалық ғылыми ортада, кейіннен қоғамда біртіндеп өзгерді. Өткенге, бүгінге және болашаққа қатысты тарихнамалық және философиялық дискуссия тарихи білім беруге қатысты пікірді де өзгертті. 1972 жылғы конференцияда неміс тарихшылары мен тарихты оқыту жөніндегі мамандар тарих ғылымы мен тарихи білім берудегі теория мен тәжірибенің арасындағы айырмашылық жөнінде мәселе көтерді. Рейнхард Коззелек неміс университеттері мен орта мектептерінде академиялық тарихнама мен тарих пәні бойынша оқу жоспарын «тарихи уақыт» идеясы негізінде қайта қарауды ұсынды. Оның түсінігінде академиялық тарихнама сияқты тарих дидактикасы да теорияға мұқтаж. «Тарих динамикасы» (*die Beweglichkeit der Geschichte*) мен «көпперспективтілік» (*Standortgebundenheit*) терминдері соғыстан кейінгі жанартылған бағдарламаның бастапқы дидактикалық тұжырымдамасы бола алады деген ой тастады.

Академиялық ортада тарихи сананың ғылыми және тұрмыстық көрінісінің айырмашылығы қарастырылды. *Ғылыми тарихи сана* орта мектептер мен колледждерде, университеттердегі тарих сабақтарында берілетін тарихи білім мен дағдыға негізделген. *Тұрмыстық тарихи сана* жаттыққан

санадан кем түспейтін көпшілік арасында кең тараған қалыптасқан мәдениетпен байланысқан жалпылама қатынас түрі болып табылады.

Өзге топтар мен ұйымдар арасында «Тарихты ғылыми тұрғыда қарастыру, мемлекеттік институттар мен естелік тәжірбиелер» бойынша өзара шамалы айырмашылықтардың болуы және соңғыларының тарихи фактілер мен ресми тәжірбиеге емес «жалпы көзқарастар, пікірлер мен құндылықтарға» сүйенуімен танымал [6,35-63]. Пікір таластарда қолданылған терминдер жеке бас немесе ұжымдық естеліктерге, тарихи туризмге, мұраға және үстірт не «шынайы» тарихи ынтаға сүйенеді.

Бұл түсініктердің қарапайым негізде болғанына қарамастан тарихи білім үшін маңыздылығы тарихи сананың бірнеше көзі бар екендігін көрсету фактісінде. Мектептегі білім, жария тарих және өткенді жалпы көпшіліктің талдауы өзгелермен қатар тарихи сананы қалыптастырушы құқығын бере алады. Тиісінше, Stephane Lévesque пікірінше «тарихи сананы оқыту адамдардың өткенді қалай пайдаланатындығын» білуге мүмкіндік береді. Зерттеу саласы ретінде ол тарих не үшін маңызды деген сұрақ қана емес, оның қоғамдағы функциясын да қарастырады.

Дегенмен, батыс қоғамының нарративтерге тәуелділігі әмбебап па? Адамдар өміріндегі тарихтың мәні қандай? Біздің индивидуалды және ұжымдық бірегейлігіміз қаншалықты тарих арқылы қалыптасқан?

Бұл тұжырымдарды қалыптастыруда батыстың ықпалының зор екендігін көруге болады. 2002 жылы Rüsen «Тарихты түйсіну» еңбегінің бірінші томында этноцентризм мен еуроцентризм сұрақтары арасында дискуссия жүргізеді. Рюссеннің түсінігінде нормативтік құндылықтар мен биліктің ықпалымен тарихи сана адамдарды жұмылдырды. Тарихи санаға әмбебап және жаһандық талаптар қоюға болмайды. Рюссен еңбегінде бұл сұрақтарға толыққанды жауап бере алмаса да батыстық басымдық көзқарастан алыстады.

Өзге теоретиктер «түрлі құрлықтардағы тарих пен мәдениеттің сенсублизациясын оның көптүрлілігі сипатында қамтамасыз етуді» қалады [7, 150 бб.]. Аталмыш теоретикалық пікір-таластың өзектілігі оның әлемнің түрлі бұрыштарындағы сыныптарда тарих дидактикасының алуандылығын көрсету маңыздылығында болды.

Тарихи сана мағынасының көптүрлілігіне қарамастан Карл Эрнст Джейсман мен Рюсеннің көзқарастары тарихи білім берудегі негізгі ғылыми көз болып табылады. Мысалы, Thoer. R [8] тарихи сана адамдар және олар құрған институттар мен формалар *уақыт* аралығында өмір сүреді, яғни оның шығу тегі мен болашағы бар. Clark пікірінше олар тұрақты емес, өзгеріссіз қалмайды және алғышартсыз пайда болмайды. Jeismann (1992) жай ғана білім немесе ынталы тарихи қызығушылықтан өзге тарихи сана өткенді, бүгінгі және келешек перспективаны байланыстырады (P. Seixas. 1989 ж.) «*Theorizing historical consciousness*» (63–85 бб.), атты кітабында Rüsen пікірінше тарихи сана «бүгінгі өтіп жатқан өмірлік жағдаяттарда арналған бағдар сияқты». Адамдар өткеннің оқиғасын болашаққа бағдар ретінде алып оны бүгінгі әрекеттерінде жүзеге асырады.

Бұл бағдар өмірдің екі саласын қамтиды: сыртқы, мұнда тарихи сана әлеуметтік шарттардың тұрақсыздығын түсінуден және ішкі, тарихи идентитілік нысанын қабылдайтын адам субъективтілігінің уақытпен өлшенетіндігін түйсіну мен ұғынуынан көрініс береді. Тиісінше, тарихи иденттілікті біртіндеп түсіну арқылы өзінің туу мен өлу шекарасынан шығып әр адам ауқымды тұтас бір бүгіннің бөлшегі екендігін түсінуіне мүмкіндік береді.

Адамдар өзін әрқайсысының жеке тарихы бар түрлі әлеуметтік топтармен және мекемелермен (мешіт, қоғамдық қозғалыс және т.б) идентификациялап өздерінің өмірлерінің шектеулілігін трансценденциялық тәжірбие алу арқылы жояды. Қазіргі уақытта танымал бұл «Уақытша ажалсыздық» ұлттық иденттілік және мемлекетпен иденттілік арқылы көрініс береді.

Әлбетте бұл шектеулі түсініктемені қарастыра отыра біз қазіргі уақытта тарихи сананы қарастырудағы екі заманауи көзқарасты: тарихнамалық және білімділікті атап өтпей кете алмаймыз. Екі көзқарасты да тарих философиясы астарында қарастырамыз.

Тарихнамалық көзқарас адамдардың тарихилығы мен олардың қоғамдағы біліміне қатысты. Тарихнамада бұрынғы, бүгінгі және болашақ айырмасын ұғынудың арта түсуі *тарихи уақытты* жасауға себеп болады (Collingwood, R.G. 1994). Тарихнамада тарихи сананы адамзаттың *тарихилығын* мойындау (Koselleck, 1972) әлде *тарихи күй* (Ricoeur, 2004) біріктіре ме деген мәселеге Ricoeur «*Hermeneutics and the human sciences*. England» атты еңбегінде: «Біздің тарихты жасауымыз, тарих қойнауында екендігіміз, тарихи тіршілік екендігіміз фундаменталды және радикалды факт» деп жауап береді.

Сонымен қатар, білімділік көзқарас тұжырымдамалар жасалынып және тұжырымдамаларға қайта түрленіп эмпирикалық зерттеулер мен тарихты оқыту тәжірбиесінде пайдаланатындығына басым назар аударады. Бұл тәсіл неміс философиясы (Jeismann, Rüsen, және Pandel) мен ағылшын-американдық сарапшылар мен эмпирикалық зерттеушілердің (Lee, Ashby, Wineburg және Seixas) еңбектерінің араласуынан туындайды [8]. Рюзеннің тарихи сананың төрт типі жөніндегі беделді ұстанымдары танымал кезде Питер Сейскас тарихи сана мен тарихи ойлау тұжырымдамаларына негіз болатын және білім беру мазмұнының эмпирикалық қолдануға болатын тарихи дәстүрлерді сараптай бастады.

Тарихи сана адам әрекеттерінің, білімі, институттары, қоғамдағы оқиғалар мен дамулардың тарихи сипаты ретінде қабылданды.

Тарихи мәдениет (Geschichtskultur) тұжырымдамасы өзіндік даму методологиясымен қарастырылған неміс тарих дидактикасының орталық категориясына айналды. Кейбір голландық тарихшылар (Grever, M., de Bruijn P., және van Boxtel. C.) Ribbens. К тарихи мәдениетті адамдардың өткенге қатынасын және оны үнемі пайдалануын зерттейтін тұтас метатарихи тұжырымдама ретінде қарастырады. Неміс тарихшылары мен философтарының еңбектеріне сүйенген Grever мен Adriaansen (2017) тарихи мәдениетті өзара тәуелді және интерактивті тұжырымдама түрінде сараптады: (1) тарихи баяндау және өткеннің көрінісі; (2) материалдық және материалдық емес инфрақұрылым; (3) тарих түсінігі.

Тарихи термині өткен оқиғаларға, ойлар мен идеяларға қатысты. *Мәдениет* жалпы көзқарастарды, құндылықтар мен адам топтарының қабылдауларына байланысты термин.

Сәйкесінше, тарихи мәдениет тек ұжымдық жады мен тарихи бейнелерді ғана емес адам, дәстүр, жады, тарихи көріністер мен олардың таралуы, сонымен бірге тарихты не құрайды деген тұспалдаулар арасындағы динамикалық өзара байланысты өткен уақытты қамтиды. Осылайша, тарихи сана уақытшалық пен иденттілікке рефлексивті қатынас ретінде өткенге жүгінудің (үшінші деңгей) метатарихи көзқарасына жатады.

Соңғы 30 жылда әсіресе тарихи жады мен тарихи мәдениет саласында бірнеше іргелі жобалар халық түсінігіндегі тарихи сананың болмысын зерттеді. 1991 жылдан бастап Magne Angvik пен Bodo von Borries еуропаның 25 елі мен Израиль мен Палестинада 32 000 жасөспірімнің тарихи санасы мен саяси ұстанымдарын салыстырмалы зерттеу жүргізуді бастады. АҚШ, Канада мен Австралияда тарихи өндіріс пен тұтыну жөнінде зерттеулер де болды.

Magne Angvik пен Bodo von Borries «Еуропалық жастар және тарих» жобасын мен қатар тарихшы Roy Rosenzweig пен David Thelen америкалық 1400 баладан сапалы және ауқымды суалнама алды. Саясаткерлер өз тарихына немқұрайлы қарайтын америкалықтардың, әсіресе мектеп оқушыларының, тарихи сауатсыздығын сынға алған кезде тарихқа деген сұраныстың «жарылысы» авторлар «халықтық тарихты жасауы» деп атаған әлеуметтік парадокс көрініс берді.

АҚШ-тағы осы зерттеу методологиясына сүйене отыра Австралия (Ashton және Hamilton, 2010) мен Канадада (Congrad, 2013) зерттеулер жүрді. Зерттеулердің жиынтық қортындысы кім тарихпен айналысады және тарихи білімді не құрайды деген кәсіби түсінікке жана көзқарас қажет екендігін көрсетті. Зерттеу қоғам мүшелері өздерінің күнделікті тіршіліктерінен алыс формалды ұлттық баяндауларға қатысу енжарлығымен бірге Эштон мен Гамильтон «өткенді өздігінше тану» («past- mindedness») (2010 ж.) деп атаған тарихи пайымға деген құлшыныстың артуын көре аламыз.

Аталған зерттеулерге қатысушылар өздері мектептен таныс ұлттық тарихты оқытуға тікелей қатысуға байланысты қиыншылықтармен кездескендігін баса атап өтеді. Үш елде де қоғам мүшелерінің тарихи білім үнемі үнемі «дағдарыс» жағдайында болатындығына алаңдаушылық білдіретіндігін көрсетті. Hirsch зерттеулері туған тарих пен тәжірбие бұл қауымдастықтарда және гүлденіп келе жатқан жалпы тарихи мәдениетті көрсететін ұжымдық күш және буынаралық жады ретінде өткенмен тығыз байланысты көрсетті [9]. Респонденттер балалары мен немерелеріне беруге болатын заттарды қолдарына ұстады, отбасылардың бірігуіне қатысты, генеологиялық шежірелерін жинақтады, тарих жөнінде достарымен, отбасымен әңгімелесті және тарихи беллетристика, деректі фильм, видео ойындар мен танымал тарихи кітаптарға сұраныстары артты (Ashton мен Hamilton, 2010; Grever мен van Boxtel, 2014; Rosenzweig мен Thelen, 1998; Rosenzweig & Thelen, 2000).

Нидерланды, Англия мен Франциядағы және Австралия мен Канададағы [10] жоғары сынып оқушыларының тарихи көзқарастары мен перспективаларын алыстырмалы зерттеу жобасы білім саласының зерттеу аясын кеңейтіп оқушылардың да мектепте ұлттық тарихты жай ғана баяндау нәтижесі оларда жатсыну сезімін тудыратындығын көрсетті.

Ashton мен Hamilton (2010) «кәсіби тарих тәжірбиесі» мен «адамдар тарихы» немесе «күнделікті өмір» тарихи арасындағы алшақтық деп атаған алынған зерттеу нәтижелері алаңдаушылық туғызады. Оның біріншісі, ресми және білімге негізделіп мектепте оқытылады, мемлекеттік институтуар арқылы насихатталынады.

Екіншісі отбасылық, жеке тәжірбиеге және тактидділіке негізделген. Сонымен қатар, жеке өмірмен және адамдар қауымымен тығыз байланысты. Тарихи санаға қатысты бұл жұмыс академиялық білімнен тысқары жатқан тарихи қатынастың әр алуандылығы мен масштабын көрсетті (H. Welser, 2008 ж.).

Розенцвейг пен Теленнің «Presence of the Past» (Өткеннің көрінісі) шолуында тарихшы Kammen. M тарих пәнін демократизациялауға бағытталған қысымға қарамастан тарихты күнделікті өмір тұрғысынан түсіну ғылыми танымға пара-пар емес: «Отбасы мен өткенді тарих ретінде теңдестіруге мүлдем болмайды» (2000 ж) деп қорытады.

Америкалық тарихшы John Tosh (2008) «тарих жөнінде ойлау» (“thinking about history”) мен «тарихпен біте ойлау» (“thinking with history”) екі бөлек нәрсе, дейді. Оған австралиялық тарихшы Mark McKenna (2013 ж.) онымен келісе отыра: «Көпшілік тарихты эмоциялық құшақтау сияқты қабылдайды» ал ол «Тарихшылардың өткенді сын тұрғысынан тануларына қарама-қайшы келеді», дейді.

Мұндай комментарийлер тарихи сананы түсінуде күнделікті тарихи мәдениеттің ескерілуін және екінші жағынан оның тарихи танымның академиялық сипатынан ажырамауы керектігіне байланысты шиеленіс тудырады.

Тарихи білім беру саласын зерттеушілердің кейбірі педагогикалық мақсатта тарихи тәжірбиенің кәсіби негізін құрайтын пәннің құрылымдарын қарастырып келеді. АҚШ-тарының Denis Shemilt (1980, 2000) және Peter Lee мен Roslyn Ashby (2000) атты зерттеушілері 1970-80 жылдар аралығында тарихи дағдыны қарастыратын жаңашыл «Мектептегі тарих» жобасын жүргізді. Sam Wineburg [6,40-76] тарих пәнінің дағдылары мүлдем интуитивті емес, яғни тарихи ойлау жіті түсіну мен оқуды талап ететін «табиғи емес әрекет» екендігін айтты .

Канадалық тарих білімі ғалымдары Peter Seixas пен Tom Morton 2012 жылғы «The big six historical thinking concepts» атты еңбектерінде тарихи ойлау күрделі және өзара қарама-қайшы тарихи интерпретацияларды сын тұрғысынан қабылдап өткеннің құндылықтарын бүгінгі күннің құндылықтарымен сәйкестендіріп тарихи білім мазмұнын дамыту, деп біледі.

Тарихи сауаттылық терминін қолданған австралиялық тарих оқытушылары Tony Taylor мен Carmel Young (2003): «Қоғамдық талдау мектепте тарихты оқытуды тарих дегеніміз тарихи фактілерді еске алу немесе қызықты оқиғалар желісі емес, ең алдымен тарихи сауаттылықты дамытумен тығыз байланысты екендігіне назар аударудан тұруы тиіс» деп есептейді. Олар өткенді білу тарихи сауаттылықтың басты құрамдас бөлшегі болғанымен түрлі перспективаларды түсіну, зерттеушілік дағдылар мен аргументтер құра білу қабілеттері назардан тыс қалмауы тиіс, деп есептейді.

Жалпы алғанда тарихи түсінік өте күрделі және үнемі дамитын үдеріс. Синонимді терминологиялық болып табылатын тарихи ойлау, түсіну, тарихи таным, тарихи сауаттылық, тарихи сана мен тарихи жады мазмұнын ашу барысында өзара көптеген сәйкестіктер мен түсінбестік батыс ғалымдары арасында да жиі көрініс береді.

Дегенмен, тарихи білімнің тарихи сананы қалыптастыруда рөлі қандай? Атап айтқанда, тарихи сананы білім берудегі қолданысы қалай? Бұл сұрақтарға шетелдік ғалымдар бірнеше пікірлер білдірген.

1970-жылдары Дитер Боссман (Dieter Voßman) 3000 неміс оқушыларынан «Адольф Гитлер туралы мен не естідім» деген тақырыпта эссе жазуды сұраған. Оқушылардың нацизм мен Екінші дүниежүзілік соғыс туралы түсініктері негізінен отбасылық тарих пен бұқаралық ақпарат құралдары арқылы қалыптасқанын білдірген жауаптары тарихшылардың есін тандырардай болған. Бұл зерттеу тарихты оқытудың тиімділігіне күмән туғызды. «Боссмандық естен тану» саясаткерлер мен тарих оқытушыларын, қоғам белсенділерін жас буынның қалайша тарихи сауатсыздыққа ұшырағандығы ойландырды. Мектеп пен мұғалім кінәлі ме? Әлде ата-ана? Зерттеу «тарих пәнінде нені оқытатындығы мен оны оқытындар арасындағы терең сәйкессіздік» пен «тарихи білімді тікелей беру идеясын қайта қарастыру» мәселесін көрсетті.

Сонымен қатар, білім беруші мен алушының субъективті болмысы да мәселенің бірі қыры болып табылады. Голландия, Англия мен Францияның жоғары сынып оқушыларының тарихи көзқарастарын салыстырмалы зерттеу тарихи құндылықтардағы ерекшеліктерді көрсетті. Олардың мәдени

тамырлары, діни нанымдары мен ұлтқа тиістілігі үш елдің өзіндік ұлттық, қоғамдық және педагогикалық ұстанымдарымен сәйкес келді. Мұғалімдердің де тарихи тамырлары мен түсініктері тарих сабағында сезіледі. Квебектегі тарих мұғалімдерінің тарихи санасын Paul Zanazanian (2012 ж.) мұғалімдердің тарихи санасы сыныпта Канада тарихындағы ағылшындық және француздық нарративтерді интерпретациялау мен оқыту барысында жеке көзқарастарының көріністері байқалғанын атап өтеді.

Бұл жөніндегі пікір-талас мектептегі тарихи білімнің құндылығына да тәуелді. Тарихи білімнің мақсаты әлеуметтік бірлік пен ұлттық құндылықтарды (бұл арада батыстық ғалымдар саяси ұлт түсінігін меңзейді) насихаттау ма немесе өткенге қатысты сыни тұрғыда тарихи ойлау дағдылары үлкен әлеуметтік құндылық болады ма? Тарих құндылығын ұлттық немесе тарихи сауаттылық тұрғысынан өлшеуге болады ма?

Көбінесе әлеуметтің тарихты оқыту мақсаттары жөніндегі пайымдары Barton K. Мен McCully A. (2012 ж.) тарих мұғалімдері мен академиялық тарихшылардың кәсіби түсініктеріне қарама-қайшы келеді. «Оқу пәні ретінде тарихтың интеллектуалдық функциясы идеологиялық және моралдық мақсаттарға оңай бұрмаланады» (Stuurman S. және Grever M. (2007 ж) .

Мұғалімдердің, оқушылардың және қауымдастықтың сенімдері сынып бөлмесінде тоғысып олардың тарихи саналарын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Дегенмен, Seixas мынандай сұрақ қояды: батыстық емес тарихи үрдісті батыстық тұжырымдамалар арқылы қарастырған қаншалықты жөн? Австралия, АҚШ, Канада сияқты колониялық елді мекендер мен Азия, Таяу Шығыс немесе африкалық сыныптарда олардың мәдени ерекшеліктеріне сай тарихи сана жөнінде пайымдауларын бір өлшеммен қаншалықты бағалауға болады? Батыстық академиялық ойдың ықпалындағы ғылыми лексикадан тыс мәдениеттер арасындағы тарихи байланыстар, тарихи жады, тәжірбие жөнінде бейтарап ойлай аламыз ба?

Тиісінше, жаһанның әр бұрышындағы сыныптардағы тарихи сананың мәні мен көрінісі жөнінде зерттеуге деген сұраныс пен қажеттілік үлкен.

Дегенмен де, тарихи сананы зерттеу тарихи білім беруде басты рөл атқарады. Ол оқушылар мен студенттерді өткенді, бүгінгіні және болашақты сыныпта тарихи ойлауға үйрету арқылы эмпирикалық модель ретінде көрініс береді.

S. Ahonen (2005 ж.) атап өткендей, тарихи сананы қалыптастыру тек тарихты оқыту ғана емес, ол мақсаты бар ойлы педагогиканы дамыту. «Тарихи білімді көбірек беру дегеніміз көбірек сабақ өткізу деген сөз емес».

Батыстық ғалымдар сынып, дәрісхана және одан тысқары жерлерде қолдағы бар теоретикалық ойларға мазмұн мен түсінік беретін тарихи сананы зерттеуде эмпирикалық жұмыстарды артыра түсу қажеттігін баса атап өтеді. Бұл мәселе, қазақстандық тарихи сананы қалыптастыру педагогикасын дамыту мен аппаратын жасау қажеттілігін айқындай түседі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Angvik, M. and von Borries, B. (Eds.). (1997). *Youth and history: A comparative European survey on historical consciousness and political attitudes among adolescents*. Hamburg, Germany: Korber-Stiftung.
2. Thorp, R. (2014). *Historical consciousness, historical media and history education*. Umee, Sweden: Umee University. Retrieved from www.diva-portal.org/smash/get/diva2:717368/FULLTEXT02
3. Wilschut, A. (2002). *Historisch besef als onderwijsdoel [Historical consciousness as an educational goal]*. *Nieuwste Tijd*, 2(6), 19–33. Retrieved from <http://members.casema.nl/wilschut/onderwijsdoel.PDF>
4. Wineburg, S. (2010). *Historical Thinking and other Unnatural Acts*. *Phi Delta Kappan*, 92(4), 81–94. doi:10.1177/003172171009200420
5. Гадамер Х.-Г. *Истина и метод: Основы филос. герменевтики: Пер. с нем./Общ. ред. и вступ. ст. Б. Н. Бессонова.*— М.: Прогресс, 1988.-704 с.
6. Lutz, F. Ph. (2012). *Evolution and normalisation: Historical consciousness in Germany*. *German Politics and Society*, 30(3), 35–63. <https://doi.org/10.3167/gps.2012.300302>
7. Thorp, R. (2014). *Historical consciousness, historical media and history education*. Umee, Sweden: Umee University. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:718382/FULLTEXT01.pdf>
8. Lee, P. (2004). "Walking backwards into tomorrow": *Historical consciousness and understanding history*. *International Journal of Historical Learning, Teaching and Research*, 4(1), 1–46. <https://www.history.org.uk/secondary/resource/4857/the-international-journal-volume-4-number-1> және

Lee, P., Ashby, R. (2000). *Progression of historical understanding among students ages 7–14*. In P. N. Stearns, P. Seixas, & S. S. Wineburg (Eds.), *Knowing, teaching, and learning history: National and international perspectives* (pp. 199–222). New York, NY: New York University Press.

⁹ Hirsch, M. (2008). *The generation of postmemory*. *Poetics Today*, 29(1), 103–128. <https://doi:10.1215/03335372-2007-019>

10. Clark, A. (2009). *Teaching the nation's story: Comparing public debates and classroom perspectives on history education in Australia and Canada*. *Journal of Curriculum Studies*, 41(6), 745–762.

УДК 378

МРНТИ 14.35.07

Жумалиева Р.З.¹, Кожжахмет К.Т.²

¹PhD, Ассоциированный профессор, Университет им. Сулеймана Демиреля,

²PhD, Ректор, Университет им. Сулеймана Демиреля, г. Алматы, Казахстан

ИННОВАЦИОННАЯ КОМПЕТЕНТНОСТНАЯ МОДЕЛЬ ПОЛИЯЗЫЧНОГО ИТ-СПЕЦИАЛИСТА ПО НАПРАВЛЕНИЮ ПОДГОТОВКИ «ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ»

Аннотация

Предлагаемая научная работа направлена на решение основных проблем и задач, связанных с подготовкой квалифицированных и конкурентоспособных полиязычных ИТ-специалистов, востребованных на внутреннем и внешнем рынках труда. Для отечественной системы образования переход к инновационной компетентностной модели полиязычного выпускника вуза на основе университетской автономии, отражающей преимущества интердисциплинарного и компетентностного подходов в их единстве, является приоритетной задачей. Переход от модели подготовки адаптивного поведения будущего специалиста, формирующей умения человека «вписаться» в окружающую действительность, к модели интегративного профессионального развития, где акцент переносится на становление умений видеть и предвидеть, осознавать и оценивать различные профессиональные задачи, конструктивно решать их в соответствии со своими ценностными ориентациями, обуславливает смену образовательной парадигмы с принципа адаптивности на принцип интегративной профессиональной компетентности. Это предполагает глубокие системные преобразования, затрагивающие преподавание, содержание, оценивание, образовательные технологии, т.е. системную перестройку всего процесса вузовской и послевузовской подготовки для получения необходимого результата образования в виде ключевых и профессиональных компетенций будущего специалиста и ИТ-специалиста в частности. Данное исследование выполняется в рамках грантового проекта «Разработка и внедрение инновационной компетентностной модели полиязычного ИТ-специалиста в условиях модернизации отечественного образования». Настоящее исследование связано с разработкой компетентностной модели полиязычного ИТ-специалиста, являющейся результативно-целевой основой проектирования образовательного процесса вуза в условиях полиязычия и цифровизации в виде модели подготовки вузовского и послевузовского образования.

Ключевые слова: полиязычие, ИТ-специалист, информационно-коммуникационные технологии, компетенции, информационные системы, вычислительная техника и программное обеспечение.

Р.З. Жумалиева¹, К.Т. Кожамет²

¹PhD, қаумдастырылған профессор, Сулейман Демирел атындағы Университеті,

²PhD, Ректор, Сулейман Демирел атындағы Университеті, Алматы қ., Қазақстан

КӨПТІЛДІ ІТ-МАМАННЫҢ «АҚПАРАТ ЖӘНЕ БАЙЛАНЫС ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ» ДАЯРЛАУ БАҒЫТТАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҚҰЗІРЕТТІЛІК МОДЕЛІ

Аңдатпа

Ұсынылған ғылыми жұмыс отандық және шетелдік еңбек нарығында талап етілетін білікті және бәсекеге қабілетті көптілді ІТ-мамандарды даярлауға байланысты негізгі мәселелерді және міндеттерді шешуге бағытталған. Отандық білім беру жүйесі үшін университеттің бірлікте пәнаралық және құзыреттілік тәсілдерінің артықшылықтарын көрсететін автономиясына негізделген ЖОО-ның көптілді түлектерінің инновациялық құзыреттілік моделіне көшу басымды тапсырма болып табылады. Болашақ маманның адамның айналадағы шындыққа «бейімделу» қабілетін қалыптастыратын бейімделгіш мінез-құлық үлгісінен екпінді әртүрлі кәсіби тапсырмаларды көру және болжау, тану және бағалау дағдыларын дамытуға, тапсырмаларды құндылық бағдарларына сәйкес сындарлы түрде шешуге ауысатын интегративтік кәсіби даму моделіне ауысу білім беру парадигмасының бейімделу принципінен интегративті кәсіптік құзыреттілік қағидасына өзгеруіне әкеледі. Болашақ маманның, әсіресе ІТ-маманының, негізгі және кәсіби құзыреттіліктері түрінде білімнің қажетті нәтижесін алу үшін бұл оқыту, мазмұн, бағалау, білім беру технологиясына, яғни, бүкіл университеттің және жоғары оқу орнынан кейінгі дайындық үрдісін жүйелі қайта құру дамуына әсер ететін терең жүйелік өзгерістерді білдіреді. Зерттеу «Отандық білім беруді модернизациялау жағдайында көптілді ІТмаманының құзіретті инновациялық моделін әзірлеу және енгізу» гранттық жоба шеңберінде жүзеге асырылады. Бұл зерттеу көптілді және цифрлық тұрғыдағы университеттің және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру үлгісі түрінде университеттің оқу үрдісін жобалау үшін тиімді және мақсатты іргетасы болып табылатын көптілді ІТ-маманының құзыреттілік моделін дамытуға байланысты.

Түйін сөздер: көптілділік, ІТ-маман, ақпарат және байланыс технологиялары, құзыреттілік, ақпараттық жүйелер, есептеу техникасы жән бағдарламалық қамтамасыз ету.

R.Z. Zhumalyeva¹, K.T. Kozhahmet²

¹PhD, Associate professor at SuleymanDemirel University,

²PhD, Rector of SuleymanDemirel University, Almaty, Kazakhstan

INNOVATIVE COMPETENCE-MODEL OF A MULTILINGUAL IT-SPECIALIST IN THE FIELD OF STUDY “INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES”

Abstract

This research paper is aimed at solving the main problems and tasks related to the training of qualified and competitive multilingual IT-specialists that are in demand in the internal and external labor markets. The transition to an innovative competence model based on the principles of university autonomy, reflecting the advantages of interdisciplinary and competence approaches in their unity, is a priority task for the domestic education system. The conversion of an adaptive behavior preparation model of a future specialist forming skills to “fit in” with the existing reality, to a model of integrative professional development, in which the emphasis is transferred to the ability to see and anticipate, recognize and evaluate various professional tasks,

constructively solve them in accordance with value orientations, causes a change in the educational paradigm with the principle of adaptability to the principle of integrative professional competence. This requires deep system transformations that take into account teaching, content, assessment, educational technologies, i.e. the entire process of university and postgraduate training system restructuring to obtain the necessary result of education in the form of future specialist, particularly IT-specialist, key and professional competencies. This research is carried out within the framework of the grant project “Developing and implementing innovative competence-based model of multilingual IT-specialist in the course of national education system modernization”. This study is associated with the development of multilingual IT-specialist competence model, which is the effective and objective base of the educational process modeling in the conditions of multilingualism and digitalization as the university and postgraduate education models.

Keywords: multilingualism, IT-specialist, information and communication technologies, competencies, information systems, computing and software.

Введение. Целью данной научной работы является разработка инварианта инновационной компетентностной модели полиязычного IT-специалиста вузовского и послевузовского образования по направлению подготовки «Информационно-коммуникационные технологии» и создание на ее основе компетентностных субмоделей различных профессионально-образовательных профилей подготовки полиязычного IT-специалиста. При этом система вузовской и послевузовской подготовки IT-специалиста является объектом данного исследования.

Цель и объект исследования предопределили решение следующих задач: 1) разработка компетентностной модели полиязычного IT-специалиста вузовского и послевузовского образования по направлению подготовки «Информационно-коммуникационные технологии»; 2) разработка компетентностных моделей (субмоделей) полиязычного IT-специалиста по специализациям: «Информационные системы» и «Вычислительная техника и программирование».

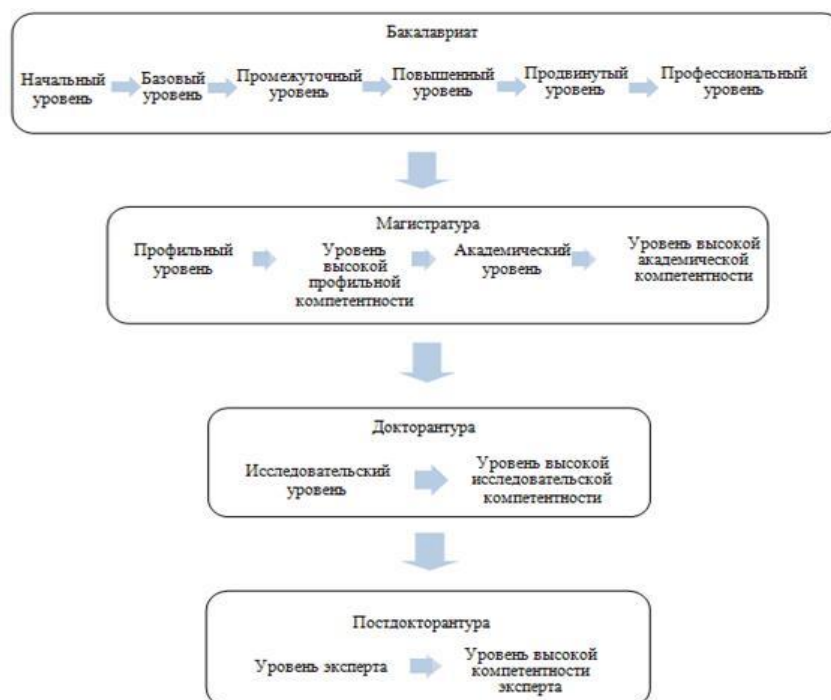
Основная часть. Предлагаемая инновационная компетентностная модель полиязычного IT-специалиста вузовской и послевузовской подготовки разработана на основе инварианта инновационной компетентностной модели полиязычного специалиста, которая представлена уровневой иерархией межличностных, коммуникативных, общепрофессиональных, специально-профессиональных, прикладных и научных/исследовательских компетенций, а также компетенций экспертной оценки [1; 2]. Учитывая методологические принципы разработки инварианта компетентностной модели полиязычного специалиста можно утверждать, что инновационная компетентностная модель полиязычного IT-специалиста располагает этим же перечнем компетенций, но имеющих специфический состав в рамках направления подготовки и существующих специализаций [3].

Формирование и развитие компетенций в системе вузовской и послевузовской подготовки IT-специалистов («Информационно-коммуникационные технологии») в Республике Казахстан представлена следующими образовательными структурами: бакалавриат, магистратура, докторантура и постдокторантура [4]. В рамках каждой из них, в контексте уровневой иерархии, сформированность компетенции представлена определенными уровнями [1]. Формирование компетенций в бакалавриате по подготовке IT-специалистов подразделяется на шесть уровней: начальный, базовый, промежуточный, повышенный, продвинутый и профессиональный. Начальный и базовый уровни соответствуют 1 и 2 курсам обучения, промежуточный и повышенный – 3 курсу, продвинутый и профессиональный – 4 курсу. Обучение IT-специалистов в магистратуре представлено 4-мя уровнями сформированности компетенций: профильный, уровень высокой профильной компетентности, академический, уровень высокой академической компетентности. Первые два уровня формируются на 1 курсе обучения, а третий и четвертый уровни на 2 курсе при 2-х годичном обучении в магистратуре. В одногодичной или профильной магистратуре сформированность компетенций соответствуют 2 уровням: профильному уровню и уровню высокой профильной компетентности. В докторантуре сформированность компетенций соответствует 2-м уровням: исследовательский уровень на 1 и 2 годах

обучения, и уровень высокой исследовательской компетентности на 3 году обучения в докторантуре. Уровень сформированности компетенций в постдокторантуре представлен двумя уровнями – уровнем эксперта и уровнем высокой компетентности эксперта.

Следует отметить, что уровневый подход формирования компетенций означает, что состав компетенций определенного уровня включается в состав последующего. Например, межличностные компетенции начального уровня продолжают свое развитие и на последующих уровнях, таких как базовый, промежуточный, повышенный, продвинутый и профессиональный. Здесь необходимо подчеркнуть, что уровневая сформированность компетенций предполагает дальнейшее их развитие и на следующих образовательных ступенях. Каждая образовательная структура вслед за бакалавриатом предполагает формирование и развитие у обучаемого иных или новых компетенций. В магистратуре, например, общепрофессиональные компетенции продолжают свое развитие посредством прикладных компетенций, в докторантуре в виде научных/исследовательских компетенций, а в постдокторантуре трансформируются в компетенции экспертной оценки. Уровневая иерархия формирования и развития компетенций в образовательных структурах представлена в следующей диаграмме 1.

Диаграмма 1. Уровневая иерархия формирования и развития компетенций в образовательных структурах

Особо необходимо подчеркнуть тот факт, что уровневое формирование и развитие межличностных, коммуникативных, общепрофессиональных, научных/исследовательских компетенций и компетенций экспертной оценки идентичны для всех специализаций направления подготовки «Информационно-коммуникационные технологии». При этом специально-профессиональные компетенции различны для всех специализаций данного направления профессиональной подготовки.

Таким образом, инновационная компетентностная модель полиязычного IT-специалиста вузовской и послевузовской подготовки по уровням сформированности межличностных, коммуникативных, общепрофессиональных, научных/исследовательских компетенций и компетенций экспертной оценки без учета специально-профессиональных компетенций имеющихся специализаций по данному направлению представлена в таблице 1:

Таблица 1. Компетентностная модель полиязычного IT-специалиста вузовской и послевузовской подготовки по направлению подготовки «Информационно-коммуникационные технологии»: межличностные, коммуникативные, общепрофессиональные компетенции

БАКАЛАВРИАТ				
№	Уровни	Межличностные компетенции	Коммуникативные компетенции	Общепрофессиональные компетенции
1	Начальный	Коммуникабельность Ответственность Мотивированность	<i>Грамматическая или лингвистическая компетенция:</i> Навыки логически верно, аргументировано и ясно строить устную и письменную речь на казахском и русском языках <i>Языковая компетенция:</i> Навыки использования иностранного языка на уровне, достаточном для разговорного общения Навыки обобщения и восприятия информации на иностранном языке <i>Социолингвистическая компетенция:</i> Навыки использования языка в социальном контексте Навыки речевого этикета Навыки владения культурой мышления	Навыки работы с компьютером как средством управления информацией Навыки работы с традиционными носителями информации Навыки работы с информацией в глобальных компьютерных сетях
2	Базовый	Инициативность Позитивное мышление Навыки решения проблем	<i>Межкультурно-коммуникативная компетенция:</i> Навыки анализа информации на иностранном языке Навыки межкультурного общения Навыки достижения взаимопонимания с представителями разных культур на основе знания, понимания и соблюдения универсальных правил и норм поведения, составляющих международный этикет общения	Навыки владения основными методами, способами и средствами получения, хранения, переработки информации Навыки консолидации, синтеза и анализа информации с целью ее систематизации Навыки сохранения необходимой информации в удобном формате

3	Промежуточный	Креативность Критика и самокритика Лидерство	<i>Полиязычно-коммуникативная компетенция:</i> Навыки владения системой лингвистических знаний и понимания механизмов функционирования языков Навыки владения алгоритмом речевых действий на основе формирования межкультурной толерантности Навыки владения метакогнитивными стратегиями и развитой познавательной способностью	Навыки использования методики сбора и анализа исходных данных для выполнения групповой проектной деятельности Навыки выполнения индивидуальных проектов в избранной предметной области Навыки выполнения групповых проектов в избранной предметной области
4	Повышенный	Восприятие разнообразия и межкультурных различий Работа в команде/ междисциплинарной команде Самоменеджмент и тайм-менеджмент	<i>Стратегическая компетенция:</i> Навыки использования стратегии контроля успешности коммуникации (контроль понимания, обращение за разъяснениями, самостоятельное исправление ошибок) Навыки использования паралингвистических средств коммуникации (жестикация, мимика) Навыки использования стратегии уклонения (от темы, высказывания) Навыки применения стратегии компенсации, основанной на использовании родного языка (переход на родной язык) Навыки использования иностранного языка (аппроксимация, парафраз)	Навыки подготовки обзоров научной литературы для профессиональной деятельности Навыки подготовки обзоров электронных информационно-образовательных ресурсов для профессиональной деятельности Навыки представления результатов собственной деятельности в форме докладов с использованием современных средств
5	Продвинутый	Эмоциональный интеллект Стрессоустойчивость Исполнительность	<i>Дискурсивная компетенция:</i> Навыки обобщения, анализа и восприятия информации на иностранном языке Навыки создания и интерпретации	Навыки представления результатов собственной деятельности в форме отчетов с использованием современных средств

			контекстуально уместных текстов Навыки создания и интерпретации текстов конкретных жанров в типичных или новых коммуникативных ситуациях	Навыки представления результатов собственной деятельности в форме презентаций с использованием современных средств Навыки использования информационных технологий для решения практических задач
6	Профессиональный	Приверженность к обслуживанию клиентов Ведение переговоров Управление изменениями	<i>Иноязычно-профессиональная компетенция:</i> Навыки построения монологического текста в профессиональных целях Навыки построения диалогического текста в профессиональных целях Навыки применения письменных текстов в профессиональных целях	Навыки освоения методики использования информационных технологий для решения практических задач Навыки использования методов исследования для решения задач в избранной предметной области Навыки критического оценивания применяемых методик и методов
МАГИСТРАТУРА				
№	Уровни	Межличностные компетенции	Коммуникативные компетенции	Прикладные компетенции
1	Профильный	Навыки владения категориальным аппаратом конфликтологии при анализе профессиональных ситуаций Навыки использования базовых ценностей мировой культуры Навыки личностного и общекультурного развития	Навыки ведения общекультурных дискуссий Навыки эффективного общения с аудиторией Навыки преодоления кризисных ситуаций в ходе общения	Навыки применения системного подхода в решении прикладных задач Навыки сочетания теоретического и экспериментального подходов для решения поставленных задач Навыки решения научных и экспериментальных проблем исследования в ходе профессиональной деятельности
2	Уровень высокой профильной компетентности	Навыки работы в коллективе Навыки делового общения с представителями различных государственных, финансовых, общественных структур и компаний	Навыки убеждения и эффективной аргументации Навыки использования аргументов и контраргументов Навыки использования тезисов и антитезисов	Навыки написания научно-технических отчетов по результатам выполненной работы Навыки участия в проведении научных исследований в рамках темы магистерской диссертации

		Навыки понимания и восприятия многообразия культур и цивилизаций в их взаимодействии		Навыки выполнения технических разработок в рамках темы магистерской диссертации
3	Академический	Навыки владения уважительным и бережным отношением к историческому наследию и культурным традициям Навыки толерантного восприятия социальных и культурных различий Навыки понимания и оперирования знаниями законов развития природы, общества и мышления	Навыки логических приемов построения публичного выступления Навыки риторических приемов построения публичного выступления Навыки эристики (искусства ведения споров)	Навыки обоснования принимаемых научных проектных решений Навыки выбора необходимой современной материальной базы для решения поставленных задач Навыки осуществления постановки и выполнения экспериментов по проверке их корректности и эффективности
4	Уровень высокой академической компетентности	Навыки готовности принять нравственные обязанности по отношению к окружающей природе, обществу, другим людям и самому себе Навыки осознания значения гуманистических ценностей для сохранения и развития современной цивилизации Навыки социального взаимодействия на основе принятых в обществе моральных и правовых норм (социальная адаптация)	Навыки формирования полемической практики Навыки деловой полемики Навыки формирования полемического мастерства	Навыки оформления теоретических и экспериментальных результатов исследования в виде докладов Навыки оформления теоретических и экспериментальных результатов исследования в виде статей Навыки оформления теоретических и экспериментальных результатов исследования в виде диссертации
ДОКТОРАНТУРА				
№	Уровни	Межличностные компетенции	Коммуникативные компетенции	Научные/ исследовательские компетенции
1	Исследовательский	Навыки поддержания партнерских, доверительных отношений	Навыки техники активного слушания Навыки прослеживания логического обоснования	Навыки применения общенаучных знаний, основных теорий и концепций для анализа

		Навыки готовности к сотрудничеству	идей при ведении научных дискуссий	различных методов и подходов Навыки демонстрации общенаучных знаний, основных теорий и концепций с использованием различных средств и технологий
2	Уровень высокой исследовательской компетентности	Навыки использования эмоциональных и волевых особенностей психологии личности Навыки организационно-управленческих решений	Навыки эффективной подачи информации: модели и стили Навыки ораторского искусства	Навыки применения методов теоретического анализа в написании научной работы Навыки применения методов экспериментального анализа в написании научной работы
ПОСТДОКТОРАНТУРА				
№	Уровни	Межличностные компетенции	Коммуникативные компетенции	Компетенции экспертной оценки
1	Уровень эксперта	Навыки решения задач профессиональной деятельности в составе научно-исследовательского и производственного коллектива Навыки решения конфликтных ситуаций	Навыки интерпретирования информации, необходимой для формирования выводов по соответствующим социальным и этическим проблемам Навыки интерпретирования данных современных научных исследований, необходимых для формирования выводов по соответствующим научным и профессиональным проблемам	Навыки критического переосмысления накопленного опыта собственной деятельности и профессиональной деятельности специалистов Навыки оценивания результатов собственной работы и профессиональной деятельности специалистов
2	Уровень высокой компетентности эксперта	Навыки взаимодействия с экспертами в других предметных областях Навыки ценностно-смысловой ориентации (понимание ценности культуры, науки, производства и тд.)	Навыки владения методами оценки аргументации оппонента Навыки эффективного использования методов и технологии практического переубеждения	Навыки решения задач производственной и технологической деятельности на профессиональном уровне Навыки приобретения новых научных и профессиональных знаний, используя современные информационные технологии с целью анализа своих возможностей и

				профессиональной деятельности специалистов
--	--	--	--	--

В предлагаемой инновационной компетентностной модели полиязычного IT-специалиста по направлению подготовки «Информационно-коммуникационные технологии» межличностные компетенции способствуют развитию и реализации социальных навыков, ценностных ориентаций, раскрывающих человека как индивида, личности, субъекта деятельности, а также осознанию значимости личностных качеств в обществе, связанные с навыками профессиональной деятельности в коллективе; коммуникативные компетенции формируют навыки эффективной коммуникации, способствующей достижению стандартных алгоритмов выстраивания устного и письменного дискурса, связанного с целями и задачами профессиональной деятельности; общепрофессиональные компетенции на уровне бакалавриата обеспечивают подготовленность выпускника к применению общих принципов, способов и средств планирования собственной профессиональной и коллективной деятельности; прикладные компетенции на уровне магистратуры формируют навыки планирования и управления профессиональной деятельностью, связанные с выполнением должностных обязанностей, а также знания и умения по самостоятельному решению творческих исследовательских задач при выполнении педагогической и научной деятельности; научные/исследовательские компетенции на уровне докторантуры предполагают реализацию творческого опыта в научно-исследовательской деятельности с применением интеллектуальных творческих способностей; компетенции экспертной оценки на уровне постдокторантуры вырабатывают навыки непрерывного саморазвития и образования, необходимых в реализации накопленного опыта при оценивании результатов собственной работы и профессиональной деятельности специалистов.

Необходимо отметить также, что полиязычная компетенция IT-специалиста, выделенная в рамках коммуникативных компетенций, представляет собой в первую очередь владение родным, казахским, русским и английским языками, и может быть выражена следующими навыками: владение системой лингвистических знаний и понимания механизмов функционирования языков, грамотное использование алгоритма речевых действий на основе формирования межэтнической толерантности, применение метакогнитивных стратегий и развитой познавательной способности.

Вышеназванные компетенции являются инвариантными по направлению подготовки «Информационно-коммуникационные технологии», другими словами межличностные, коммуникативные, общепрофессиональные, прикладные, научные/исследовательские компетенции и компетенции экспертной оценки идентичны для всех специализаций данного направления. При этом специфика функционирования инновационной компетентностной модели полиязычного IT-специалиста проявляется через формирование и развитие специально-профессиональных компетенций по всем специализациям.

В качестве примера рассмотрим компетентностную модель (субмодель) по специализации «Информационные системы», представленной в таблице 2.

Таблица 2. Компетентностная модель полиязычного IT-специалиста вузовской и послевузовской подготовки по специализации «Информационные системы»: специально-профессиональные компетенции

БАКАЛАВРИАТ		
№	Уровни	Специально-профессиональные компетенции
1	Начальный	Навыки определения основных тенденций развития в области информационно-коммуникационных технологий Навыки работы с Базами Данных Навыки создания и дизайна простых веб-сайтов

2	Базовый	<p>Навыки описания основных функций современной операционной системы</p> <p>Навыки разработки и написания скриптов BASH для ОС Linux</p> <p>Навыки создания и использования классов, объектов, полиморфизма, инкапсуляции, наследования в объектно-ориентированном программировании</p> <p>Навыки правильного использования массивов для решения поиска, сортировки и других подобных алгоритмических задач</p>
3	Промежуточный	<p>Навыки разработки/ установки/ настройки консольных приложений</p> <p>Навыки составления документации UML, включая диаграммы деятельности, диаграммы классов, диаграммы состояний</p> <p>Навыки создания моделей данных с использованием диаграмм отношения сущностей (ER)</p>
4	Повышенный	<p>Навыки применения фундаментальных структур ОС</p> <p>Навыки описания основных инструментов, процессов и концепций разработки программного обеспечения (отладка, представление данных, исходный код, исполняемый код, верификаторы и API)</p> <p>Навыки разработки правильных конфигураций программного обеспечения для создания безопасного и работающего сетевого приложения</p>
5	Продвинутый	<p>Навыки обработки больших объемов информации, в том числе, на основе технологии BigData</p> <p>Навыки разработки и применения цифровых технологий в проектной среде</p> <p>Навыки работы по доводке и освоению информационных технологий в ходе внедрения и эксплуатации информационных систем</p>
6	Профессиональный	<p>Навыки поддержки работоспособности информационных систем и технологий в заданных функциональных характеристиках и соответствии критериям качества</p> <p>Навыки сопровождения информационных систем и технологий в заданных функциональных характеристиках и соответствии критериям качества</p> <p>Навыки обеспечения условий жизненного цикла информационных систем</p>
МАГИСТРАТУРА		
№	Уровни	Специально-профессиональные компетенции
1	Профильный	<p>Навыки критического и систематического интегрирования знаний, анализа и оценки сложных явлений, проблем и ситуаций, связанных с ИТ, в том числе, с ограниченной информацией</p> <p>Навыки выявления и анализа причин проблем в работе информационных систем</p> <p>Навыки выполнения регламентов по обновлению и техническому сопровождению информационной системы</p>
2	Уровень высокой профильной компетентности	<p>Навыки проектирования базовых и прикладных информационных технологий</p> <p>Навыки обеспечения безопасности и целостности данных информационных систем</p> <p>Навыки разработки форматов и регламентов взаимодействия информационных систем</p>

3	Академический	Навыки разработки средств реализации информационных технологий (методические, информационные, математические, алгоритмические, технические и программные) Навыки проведения моделирования процессов и систем Навыки применения адаптации приложений к изменяющимся условиям функционирования
4	Уровень высокой академической компетентности	Навыки составления инструкций по эксплуатации информационных систем Навыки обучения пользователей работе с информационными системами Навыки разработки методик по обучению работе с информационными системами
ДОКТОРАНТУРА		
№	Уровни	Специально-профессиональные компетенции
1	Исследовательский	Навыки решения прикладных задач с использованием современных информационно-коммуникационных технологий Навыки осуществления и обоснования выбора проектных решений по видам обеспечения информационных систем
2	Уровень высокой исследовательской компетентности	Навыки разработки средств автоматизированного проектирования информационных технологий Навыки поддержки актуальности сетевой инфраструктуры
ПОСТДОКТОРАНТУРА		
№	Уровни	Специально-профессиональные компетенции
1	Уровень эксперта	Навыки проведения подготовки документации по менеджменту качества информационных технологий Навыки выбора и оценки способов реализации информационных систем и устройств (программно-, аппаратно или программно-аппаратно-) для решения профессиональных задач
2	Уровень высокой компетентности эксперта	Навыки экспертной оценки, мониторинга состояния надежности и качества функционирования информационных систем Навыки консультирования пользователей информационными системами

Перечень представленных специально-профессиональных компетенций является основой для проектирования содержания образовательной программы нового поколения в рамках профиля подготовки «Информационные системы». Выпускники по данной специализации выполняют следующие виды профессиональной деятельности: организация эксплуатации и модификации информационных систем; участие в разработке информационных систем; организация соадминистрирования и автоматизации баз данных и серверов. Подготовка и обучение по данной специализации включает в себя обширную область знаний и научных направлений: инженерия программного обеспечения, автоматизация научных исследований, искусственный интеллект, Web-технологии, вычислительная математика, архитектуры компьютерных систем и др.

Далее в таблице 3 приводится компетентностная модель (субмодель) по специализации «Вычислительная техника и программное обеспечение».

Таблица 3. Компетентностная модель полиязычного IT-специалиста вузовской и послевузовской подготовки по специализации «Вычислительная техника и программное обеспечение»: специально-профессиональные компетенции

БАКАЛАВРИАТ		
№	Уровни	Специально-профессиональные компетенции
1	Начальный	Навыки работы по устранению незначительных неполадок, возникающих при работе с ПК Навыки правильной интерпретации IT- терминов. Навыки работы с простыми программами на уровне простого пользователя MicrosoftWord, MicrosoftExcel, PowerPoint и т.д.
2	Базовый	Навыки работы с простыми программами MicrosoftWord, MicrosoftExcel, PowerPoint Навыки проведения мелкого ремонта компьютера, замены нерабочих частей компьютера Навыки установки программного обеспечения, инсталляции и деинсталляции драйвера, операционной системы
3	Промежуточный	Навыки решения задач процедурным программированием Навыки написания SQL запросов Навыки прокладки сетей, настройки сетевого и серверного оборудования
4	Повышенный	Навыки создания и проектирования Базы Данных Навыки администрирования Базы Данных Навыки создания и разработки mobile-, web-, desktop- приложений Навыки разработки программного обеспечения (Scrum, Agile, Waterfalletc).
5	Продвинутый	Навыки разработки User-FriendlyInterface Навыки написания алгоритмического кода для Backend структур программного обеспечения Навыки шифрования и дешифрования цифровых данных
6	Профессиональный	Навыки определения состава и объема сведений, необходимых и достаточных для построения программного обеспечения Навыки проектного менеджмента программного обеспечения
МАГИСТРАТУРА		
№	Уровни	Специально-профессиональные компетенции
1	Профильный	Навыки правильной интерпретации терминов Big Data, Artificial Intelligence, IoT, Machine learning, Cloud computing Навыки применения модели машинного обучения Навыки разработки и создания UI
2	Уровень высокой профильной компетентности	Навыки создания облачных архитектур Навыки интеграции систем и консолидации базы данных в прикладных промышленных сферах деятельности Навыки обоснования необходимости закупки программно-технических средств
3	Академический	Навыки демонстрации и разъяснения программного кода Навыки применения специализированного программного обеспечения по управлению разработкой проекта

		Навыки проектирования программного обеспечения с использованием специализированных программных пакетов
4	Уровень высокой академической компетентности	Навыки составления инструкций по проектированию программного обеспечения Навыки обучения пользователей проектированию программного обеспечения Навыки разработки методик обучения проектированию программного обеспечения
ДОКТОРАНТУРА		
№	Уровни	Специально-профессиональные компетенции
1	Исследовательский	Навыки разработки предложений по модернизации программно-технических средств Навыки составления графика модернизации программно-технических средств
2	Уровень высокой исследовательской компетентности	Навыки формулирования рекомендаций по обновлению или замене программного обеспечения Навыки проведения технико-экономического обоснования внедрения новых программно-технических средств
ПОСТДОКТОРАНТУРА		
№	Уровни	Специально-профессиональные компетенции
1	Уровень эксперта	Навыки владения методами структурного анализа и проектирования программного обеспечения Навыки внесения изменений в работу разработанных программ
2	Уровень высокой компетентности эксперта	Навыки экспертной оценки, мониторинга функционирования программного обеспечения Навыки консультирования пользователей по вопросам эксплуатации программного обеспечения

Рассмотренные специально-профессиональные компетенции характеризуют специфику специализации «Вычислительная техника и программное обеспечение» и могут послужить основой для разработки образовательной программы по данному профилю подготовки ИТ-специалиста в соответствии с современными требованиями на рынке труда. Выпускники данной специализации становятся разработчиками новых процессорных технологий и системного программного обеспечения и выполняют следующие функции: проектирование операционных и информационных систем; эксплуатация операционных и информационных систем; администрирование систем и сетей; сопровождение информационных систем; тестирование систем; обеспечение программно-аппаратной защиты.

Заключение и выводы. Таким образом, ориентация на интегративную профессиональную компетентность в условиях полиязычия и цифровизации представляет собой новый подход для национальной высшей школы. Разработка и внедрение инварианта инновационной компетентностной модели специалиста вузовской и послевузовской подготовки, разработка и внедрение инновационной компетентностной модели полиязычного ИТ-специалиста, включающей в себя субмодели различных профессионально-образовательных профилей подготовки специалиста, создадут почву для успешной интеграции отечественного и зарубежного профессионального образования и альянс между профессиональными и академическими структурами. При этом будут учитываться многокритериальный анализ требований, мировой опыт, а также система подготовки специалистов, базирующаяся на критериях качества образования, предъявляемых международными аккредитационными агентствами и компаниями.

Список использованной литературы:

1. Жумалиева Р.З., Кожяхмет К.Т., Сюрмен О.В., Атымтаева Л.Б., Джандильдинов М.К. Инвариант компетентностной модели полиязычного специалиста вузовской и послевузовской подготовки и общая методология формирования компетенций полиязычного IT-специалиста. - Научно-методический журнал КазНПУ им. Абая, Алматы. Изд-во Ұлағат, 3(36), Ноябрь 2018 – С. 11, – С. 9
2. Adelman, C. (2013). Competence, technology, and their discontents. Inside Higher Ed. Retrieved from <http://www.insidehighered.com/views/2013/06/06/higher-ed-discovers-competency-again-essay>
3. Буланкина Н.Е. Методологические основы гуманизацииполиязыкового образовательного пространства. – ИРОС РАО, Институт образования НГПУ, Новосибирск. Изд-во НИПКиПРО, 2004. – 200 с.
4. Жетписбаева Б.А. Теоретико-методологические основы полиязычного образования: Автореф. дис. д-ра пед. наук. – Караганда, 2009. – 46 с.

МРНТИ 14.35.09
УДК 378.02:37.016

Ж.И. Сардарова¹

¹ «Өрлеу» БАҰО АҚФ ББЖҚБАРИ доценті, п.ғ.д.,
Алматы, Қазақстан,

Н.С. Жұмашева²

² Х.Досмұхамедов атындағы Атырау мемлекеттік университетінің доценті, п.ғ.к.,
Атырау, Қазақстан

**БІЛІМ БЕРУДІҢ ЖАҢА ПАРАДИГМАСЫ ЖАҒДАЙЫНДА ПЕДАГОГТАРДЫҢ
КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН АРТТЫРУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ**

Аңдатпа

Қазіргі білім мен ақпарат үстемдік еткен қоғамда педагогтың білім, білік, дағды, тәжірибесін пайдалана отырып, өзгермелі өмір жағдайына бейімделу икемділігін ғана емес, үнемі кәсіби біліктілігін арттыру қажеттілігін талап етуде. Сол себепті бүгінгі білім берудің жаңа парадигмасы жағдайында педагогтардың кәсіби құзыреттілігін арттыру күн сұранысынан туындап отырған өзекті мәселе. Авторлар ХХІ ғасырдың ақпараттар мен адами капитал ғасырына сипаттама бере отырып, білім берудің жаңа парадигмасы, өмір бойы білім алу» (Life Long Learning) тұжырымдамасы, оның өзіндік мәні, көпқырлы жақтарын, үздіксіз берудің тұлғаның шығармашылық әлеуетін өмір бойы байыту мақсатын көздеудегі өзіне тән ерекшелігінжете ашқан. Тақырыпқа сәйкес бүгінгі білім берудің өмір бойы білім алу тұжырымдамасына негізделіп, құзыреттілік тұрғысынан қарастырылуының басты негізгі себептері сарапталып, «кәсіби құзыреттілік» ұғымына берілген шетелдік, отандық ғалымдардың берген анықтамаларына талдау жасалған. Эмоционалды интеллектіні қазіргі педагогтың кәсіби біліктілігінің бір компоненті ретінде қарастыра отырып, авторлар жеке тұлғаның дамуында, кәсіби салада өзін жүзеге асыруы тек оның өмір тәжірибесіне, біліміне, дағды, қабілеттеріне ғана емес, сонымен қатар эмоционалды интеллект деңгейіне тікелей байланысты деп тұжырымдайды.

Түйін сөздер: білім беру парадигмасы, білім берудегі құзыреттілік тұғыр, өмір бойы білім алу тұжырымдамасы, үздіксіз білім беру, кәсіби құзыреттілік, кәсіби мәнді сапалар, интеллект, эмоционалды интеллект.

Сардарова Ж.И.¹

¹ д.п.н., доцент ФАО НЦПК «Өрлеу» РИПК СО,
Алматы, Казахстан,

Жұмашева Н.С.²

² к.п.н., доцент Атырауского государственного университета им. Х.Досмұхамедова,
Атырау, Казахстан

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ПОВЫШЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТОСТИ ПЕДАГОГОВ В УСЛОВИЯХ НОВОЙ ПАРАДИГМЫ ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

В современном обществе, где доминируют знания и информация, от педагога требуется не только гибкости адаптации к изменяющимся условиям жизни, но и необходимости постоянного повышения профессиональной квалификации, используя знания, умения, навыки, опыт. Поэтому повышение профессиональной компетентности педагогов в условиях новой парадигмы современного образования является актуальной проблемой, вызванной запросом сегодняшнего дня. Авторы описывая XXI век как век информации и человеческого капитала подробно раскрывают новую парадигму образования, концепцию обучения в течение всей жизни " (LifeLongLearning), ее значимость, многогранность, специфические особенности непрерывного образования в целях творческого обогащения личности на протяжении всей жизни. В соответствии с темой проанализированы основные причины перехода современного образования на компетентностный подход, основанные на концепции обучения в течение всей жизни, на основе всестороннего анализа зарубежных и отечественных ученых сделан анализ понятия "профессиональная компетентность". Также авторы рассматривая эмоциональный интеллект как компонент профессиональной компетентности современного педагога, утверждают, что самореализация личности в развитии, профессиональной сфере напрямую зависит не только от его жизненного опыта, знаний, навыков, способностей, но и от уровня эмоционального интеллекта.

Ключевые слова: парадигма образования, компетентностный подход в образовании, концепция обучения в течение всей жизни, непрерывное образование, профессиональная компетентность, профессионально значимые качества, интеллект, эмоциональный интеллект

Sardarova Z.I.¹

¹*D.Sc., associate professor of RIDSES NSPD "*
Orleu», Almaty, Kazakhstan,

Zhumasheva N.S.²

²*Ph. D., associate professor of H. Dosmukhamedov, Atyrau state University*
Atyrau, Kazakhstan

TOPICAL ISSUES OF IMPROVING THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF TEACHERS IN THE NEW PARADIGM OF EDUCATION

Abstract

In today's society, dominated by knowledge and information, the teacher requires not only flexibility to adapt to changing living conditions, but also the need for continuous professional development, using knowledge, skills, experience. Therefore, enhancing the professional competence of teachers in the new paradigm of modern education is a pressing problem caused by today's demand. The authors describe the XXI century as the age of information and human capital in detail reveal the new paradigm of education, the concept of lifelong learning "(Life Long Learning), its importance, versatility, specific features of lifelong education for creative enrichment of a person throughout life. In accordance with the topic analyzed the main reasons for the transition of modern education to the competence-based approach, based on the concept of lifelong

learning, based on a comprehensive analysis of foreign and domestic scientists attempted to clarify the concept of “professional competence.” Also considering emotional intelligence as a component of professional competence of a modern teacher, they claim that self-realization of a person in development, professional sphere directly depends not only on his life experience, knowledge, skills, abilities, but also on the level of emotional intelligence.

Keywords: educational paradigm, competence-based approach in education, the concept of lifelong learning, continuing education, professional competence, professionally significant qualities, intelligence, emotional intelligence

XXI ғасырдың ақпараттар ғасыры, адам ғасыры деген сипаттамасына жүгінсек, *білім адам және ақпарат қорын қалыптастырудағы негізгі фактор* болып табылады. Сондықтан білімнің жаңа ғасырдағы мәні оның жеке тұлғатағдырындағы мәнділігімен жеке мемлекеттің қауіпсіздігін әлеуметтік, рухани, мәдени өрлеу арқылы қамтамасыз етумен және жалпы адамзаттың өркендеуіне ықпал етуімен сипатталады.

Бүгінгі таңда жоғарыда атап өткен білімнің төрт сипатында білімнің құндылық ретіндегі және білімнің нәтижеретіндегі қырларына аса мән берілуде. Сол себепті де білім жүйесінің соңғы нәтижесі білім алушының жекепәндер бойынша алған білім, білік, дағдылары емес, оларды пайдалану арқылы қалыптасып дамытылатын өмірлік дағдылар, құзырлықтар болып табылады.

Білім жүйесі американдық философ, әрі психолог Д. Дьюи атап өткендей, «Үлкен өзгерістерге ие болды. Ол маңызы жағынан, поляк астрономы К. Коперниктің жаңалығына (Күн астрономиялық орталық, басқа планеталар оның айналасында шоғырланады, оны айнала қозғалады) тең болып отыр, яғни «білім алушы тұлғасы орталыққа айналып, барлық педагогикалық әрекеттер оның айналасына шоғырландыра жүргізіледі».

Қазіргі таңдағы білім беру саласындағы реформалар бір жағынан әлемдік білім беру кеңістігіне сай өркендеуге ұмтылса, екінші жағынан ұлттық болмысты қалыптастыру мақсатында мәдени-тарихи құндылықтарға сай өзіндік бет бейнесін сақтауды көздейді.

Ресей ғалымдарының пайымдауынша, жалпы адамзат үшін бүгінгі күннің басты қаупі – адам қабілеттілігінің оны қоршаған әлемдегі өзгерістер легінен қалыс қалуы және оларды қабылдаудағы қарқынды кешігуі. Мұндай тұжырымды 1970-шы жылдардың өзінде-ақ батыстық ғалым – философтар, әлеуметтанушылар, эдукологтар (білім беруді дамыту теориясы саласы ғалымдары) жасаған еді [1].

Қазіргі кезде әлемдік деңгейде кең тарап, басты бағыт алған «өмір бойы білім алу» (Life Long Learning) тұжырымдамалық парадигма. Ол 1965 жылы ЮНЕСКО форумында Паул Ленградтың ұсынуымен қабылданып, адамның барлық өмір бойы жалғасатын және үздіксіз үдеріс ретінде білім берудің барлық формаларын, түрлерін, деңгейлерін қамтитын көпшілік мақұлдаған халықаралық заң нормасы. Бұл түсіндірмеге сәйкес үздіксіз білім беру барлық жастағы адамдарға арналған және қоғамның барлық білімі әлеуетін, барлық жағдаятты тұлғаның жан-жақты дамуында қолдану мақсатын көздейді. Яғни үздіксіз білім беру ортасында адам, оның тұлғасы, армандары мен қабілеттері және олардың жан-жақты дамуына басты назар аударылады.

Үздіксіз білім берудің негізгі мақсаты ретінде тұлғаның шығармашылық әлеуетін өмір бойы байыту қарастырылады. Бұл орайда ресейлік ғалымдардың пікіріне сүйенсек, үздіксіз білім беру – тұлғаның шығармашылық әлеуетінің үдетпелі дамуын және оның рухани әлемінің жан-жақты баюын қамтамасыз ететін тұтас үрдіс. Ол адамға әлеуметтік статусының жағымды түрде өзгеруіне көмектесетін арнайы ұйымдастырылған оқытудың бірізділікпен көтерілетін басқыштарынан тұрады [2].

Өмір бойы білім алу тұжырымдамасының көпқырлылығын ескерсек, біздіңше, оның басты құндылығы ең алдымен, әлеуметтік-экономикалық дамудың жоғары сатысына көтерілудің және білімге негізделген ақпараттық қоғам идеяларын алға жылжытудың бір құралы болуында. Сондықтан да қазіргі ақпараттық қоғамның білім беру жағдайында объективті үдерістерді бейнелейтін жаңа анықтамалық ұғымдардың енуі заңды құбылысқа айналып отыр. Біз үшін интерактивті әдістер, виртуалды орта, интерактивті білім беру сияқты ұғымдарды қолдану үйреншікті болуымен қатар, қолдану қажеттілігіне айналуға. Олар ең алдымен, оқыту үдерісінде интербелсенділігімен, ынтымақтастығымен сипатталады, яғни кері байланысқа құрылған топтық жұмыстарды ұйымдастыруға, жағымды ахуал тудыруға бағытталуы.

Бүгінгі құзыреттілік тұғыры парадигмасы жағдайындағы өзекті мәселелердің бірі – педагогтардың кәсіби құзыреттілігін дамыту. Жалпы мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін арттыру проблемасы ең алдымен, оқушыны тәрбиелеу мен дамытуға бағытталған іс-әрекет. Сол себепті де маңызды әлеуметтік

педагогикалық проблема болып табылады және ол педагогика, психология, акмеология, андрагогика, кәсіби психология сияқты бірнеше ғылымдар торабында тоғысқан, өйткені оның құрамын когнитивті, операционалды-технологиялық компоненттермен қатар, мотивациялық, этикалық, әлеуметтік және мінез-құлық құрайды.

«Кәсіби құзыреттілік» ұғымы ХХ ғасырдың 80-шы жылдары педагогикалық еңбектің сапалық сипаттамасы ретінде қолданылғанмен, бұл ұғым құрамына енетін элементтер педагогикалық іс-әрекеттің бағасы ретінде түрлі тарихи кезеңдерде педагогтардың зерттеу жұмыстарында орын алды.

Соның дәлелі ретінде отандық ғалым Н.Н. Нурахметовтың жақсы мұғалімге берген өлшемдерін (критерийлерін) атап өтсек, «ең алдымен балаларды жақсы көретін адам; екіншіден, өзі оқытатын пәнінің негізін құрайтын ғылымды жақсы білетін адам; үшіншіден, психология мен педагогиканы білетін адам; төртіншіден, кез келген еңбек әрекетіне қажетті дағдыларды жақсы меңгерген, өз ісінің шебері... Білімі терең болған сайын мұғалімнің дүниетанымы кең, жан-жақты ғылыми білімдарлық және көп жағдайда ол тек оқытушы ғана емес, сондай-ақ тәрбиеші».

Құзыреттілікке қатысты ұғымдар бойынша шетелдік, отандық ғалымдардың зерттеу жұмыстары жеткіліктігіне қарамастан, толық бірізділік жоқ деп айтуға болады. Соңғы жылдардағы қазақстандық ғалымдардың ғылыми-зерттеу жұмыстарында құзырет, құзыреттілік, кәсіби құзыреттілік ұғымдарына келесі мазмұнда анықтама берілген: «құзырет» - жеке тұлғаның қандай да бір мәселелерді шешуге, іс-әрекетті орындауға деген құқықтылық мүмкіндігі; «құзыреттілік» – жеке тұлғаның теориялық білімі, іскерлігі, дағдысы мен тәжірибесімен өзара байланысқан сапаларының жиынтығы; «кәсіби құзыреттілік пәндік білімдер, іскерліктер жиынтығын күнделікті кәсіби қызметте шығармашылықпен қолдана алу.

Нақты кәсібіне сәйкес маманның шеберлігі кәсіби құзыреттілік ұғымымен сипатталады. Құзыреттілік кәсіп талаптары деңгейіне сәйкестігінің жеке сипаттамасы болып табылады, құзыреттілікті адам еңбегі қорытындысының сипатына қарай анықтауға болады. Педагогтың кәсіби құзыреттілігі ұғымы педагогикалық міндеттерді өз бетімен және аса тиімділікпен орындауға мүмкіндік беретін мұғалімнің жеке мүмкіндіктерін қамтиды. Сол себепті де мұғалімнің кәсіби құзыреттілігінің ең маңызды құрамын педагогикалық іс-әрекеттің нақты түрлерін өз бетімен орындауға деген дайындығы, кәсіби міндеттерді шешуге және өз еңбегінің қорытындысын бағалауға деген іскерлігі, өз бетімен мамандыққа сәйкес жаңа білім, білік жинақтау қабілеттілігі құрайды.

Қазақстандық ғалым С.З. Байхонованың пайымдауынша, мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі – бұл ғылыми-теориялық, әдістемелік және педагогикалық-психологиялық дайындықты, сонымен қатар кәсіби және шығармашылық іс-әрекет іскерлігінің кіріктірілген сипаттамасы мен жеке тұлғаның кәсіби мәнді сапаларын дамытуын қамтиды. Сондай-ақ тұлғаның кәсіби мәнді сапаларына рефлексиялық, икемділік, эмпатия, коммуникативтілік, ынтымақтастық қабілеті, эмоционалды тартымдылық, студенттердің қажеттіліктеріне сезімталдық, өзін-өзі сынау, ұтқырлық, яғни бәсекеге қабілеттілікті жатқызады [2].

Бұл орайда біз ресейлік ғалым М.И. Лукьянованың тұлғаның кәсіби мәнді сапалары ішкі шарттар ролін атқаратынын және олар арқылы өткен сыртқы сипаттамалар мен іс-әрекет талаптары педагогтың құзыреттілігіне айналады деген тұжырымды толық қолдаймыз. Өйткені жеке тұлғаның мәнді сапалары әлеуметтік ортадағы кез келген іс-әрекеттің негізін құрайтыны анық. Сол себепті де бүгінгі таңда педагогтың кәсіби құзыреттілігін дамытуда тұлғаның ішкі сапаларына, оның эмоционалды интеллектісіне ерекше мән бөлінуде.

Тұлғаның кәсіби жетістіктері ең алдымен оның білімімен, қабілеттерімен, дағдыларымен, жан-жақтылығымен және кеңінен ойлай білу қасиеттерімен, яғни жалпы интеллект деңгейімен байланыстылығы анық. Алайда шетелдік ғалымдардың зерттеулеріне сүйенсек, интеллект көрсеткіштері бізге өмірлік жетістікке жетудің басты факторы бола алмайтындығын дәлелдеп отыр. Мысалы, тұлғаны бағалаудың соңғы деректеріне сүйенсек, барлық жұмыс түріндегі адамның 34% – ақыл-ой интеллектісі және 66% – эмоционалды интеллект құрайтындығы анықталды. Яғни тұлғаның табыстылығында оның интеллект деңгейі мен әлеуметтік ортада тиімді әрекеттесу орнату арасындағы сәйкессіздіктердің орын алуы. Сол себепті де қазіргі таңда эмоцияға басты назар аударылып отыр [3].

Эмоционалдық қабілет – интеллектіні қоса алғандағы тұлғаның өз дағдыларын қаншалықты дұрыс пайдалана алатындығын анықтайтын метақабілет болып табылады [3].

Эмоционалды интеллект – өзінің және өзге адамдардың эмоциясын түсіну, сондай-ақ өзгермелі қоршаған ортаға және өзгермелі талаптарға эмоциялық бейімделу қабілетінен тұрады. Эмоционалдық интеллект деңгейі жоғары адамдар өзге адамдардың эмоциясы мен сезімдерін едәуір жақсы түсінеді,

өзінің эмоциялық өрісін басқара біледі, сондықтан олардың қоғамдағы мінез-құлқы анағұрлым лайықты, икемді болып келеді, әрі айналадағылармен өзара қарым-қатынаста өз мақсаттарына оңай қол жеткізеді.

Біздің пікірімізше, эмоционалды интеллектіні қазіргі педагогтың кәсіби құзыреттілігінің бір компоненті ретінде қарастырудың өзектілігі ең алдымен, бүгінгі ақпараттың жедел дамыған ғасырында оқытушының кәсіби міндеті оған кез келген жағдаятта жағымсыз ахуал тудырмай, үнемішкі эмоциясын тежеу жасауы негізінде денсаулығына, тұлғалық дамуына, кәсіби өсуіне деген елеулі зияндылығын ескермеуі. Екіншіден, бүгінгі күн талабына сай эмоционалды интеллектісі жоғары бәсекеге қабілетті құзыретті мамандарға деген қоғамдық сұранысқа сәйкестігімен түсіндіріледі.

Алғаш рет EQ - emotional quotient, эмоционалды коэффициент терминін IQ - интеллект коэффициентінің баламасы ретінде 1985 жылы клиникалық физиолог Рувен Бар-Он қолданған болатын. Ол эмоционалды интеллектіге «тұлғаның қоршаған орта талаптары мен әсерлеріне (қысымына) оңтайлы жауап бере алу қабілеттілігі, ортаға оңай бейімделуге ықпал ететін эмоциялық, жеке және әлеуметтік қабілеттер жиынтығы», – деп анықтама берді.

Кейін 1990 жылы Джон Майер мен Питер Салоеуей өздерінің бірлескен «Эмоционалды интеллект» атты мақаласын жарыққа шығарып, ғылыми айналымға «эмоционалды интеллект» түсінігін енгізді. Олардың тұжырымдауынша, эмоционалды интеллект – әлеуметтік интеллектінің компоненті, өз сезімдері мен өзге адамдар сезімін қадағалау, оларды ажырата білу және ол ақпаратты өзінің ойын, әрекеттерін басқару үшін қолдану қабілеті. Авторлар ғылыми-зерттеу жұмыстары негізінде эмоционалды интеллектінің дамуы тұлғаның үйлесімді, тұлғалық дамуына игі ықпалы басым деген қорытынды жасады. Соңғы кезде бұл мәселе бойынша ресейлік, қазақстандық психолог-ғалымдардың зерттеу жұмыстарының артуыносы тұжырыммен байланыстыра аламыз.

Жоғарыда айтылғандарды қорыта келе, біз эмоционалды интеллект – бұл өзінің және өзгелердің эмоцияларын түсіну, өзінің және өзге адамдардың эмоцияларын басқара білу қабілеті, осы білімдерді белгілі бір мәселелердің туындау себебін анықтауда тиімді қолдану және оларды шешу қабілеті деп нақтылаймыз. Осыған орай, жеке тұлғаның дамуында, кәсіби салада өзін-өзі жүзеге асыруы тек оның өмір тәжірибесіне, біліміне, дағды, қабілеттеріне ғана емес, сонымен қатар эмоционалды интеллект деңгейіне тікелей байланысты деп тұжырымдаймыз. Бұл өз кезегінде, эмоционалды интеллектіні қазіргі педагогтың кәсіби құзыреттілігінің басты компоненті ретінде қарастыруға арналған ғылыми-зерттеу жұмыстарының қарқындылығын арттыруды талап ететіндігі сөзсіз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Дуйсебекова Ж. Е. *Компетентностный подход как современная парадигма иноязычного образования в Казахстане // Молодой ученый. – 2018. – №23. – С. 415-418.*
2. Байхонова С.З. *Организационно-педагогические условия развития профессиональной компетентности педагогов в процессе повышения квалификации. : автореферат. на соис. ученой степени кандидата пед.наук. – Астана, 208.– С 24.*
3. *Под ред. А.М.Ким. Диагностика и развитие эмоционального интеллекта преподавателя вуза. – Алматы, 2016. – С.181.*

УДК 378

МРНТИ 14.01.85

Г.К. Наурызбаева¹, Г.Л. Габдуллина², Э.О. Куткельдиева³ ¹Докторант, әл-Фараби атындағы Қаз ҰУ, Алматы қ., Қазақстан, ²ф.-м.ғ.к., аға оқытушы, әл-Фараби атындағы Қаз ҰУ, Алматы қ., Қазақстан,

³Докторант, Абай атындағы Қаз ҰПУ, Алматы қ., Қазақстан

БІЛІМ БЕРУ САПАСЫН ЖАҢҒЫРТУ НЕГІЗІНДЕ БОЛАШАҚ МАМАНДАРДЫҢ ТЕХНИКАЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ– БҮГІНГІ КҮННІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІНІҢ БІРІ РЕТІНДЕ

Аңдатпа

Мақалада зерттеліп отырған тақырып бойынша отандық және шетелдік әдебиеттерге шолу жасалады, оқу процесінде жоғары оқу орындарының студенттердің техникалық құзыреттерін қалыптастырудың қажеттілігі негізделеді. Қазіргі заманғы жоғары білікті инженердің тұлғасы әлеуметтік-экономикалық дамудың негізгі тұлғаларының бірі ретінде қоғамға объективті түрде ықпал етеді. Инженерлердің өздерінің кәсіби қызметтерін сәтті атқаруы үшін бұл маманның техникалық құзыреттілігінің қазіргі деңгейін көтеру жолдары көзделеді. Жұмыста білім беру үдерісінде студенттердің жоғары білімнің басымдықтарының бірі болып табылатын техникалық құзыреттілікті қалыптастыра алатын жағдайлар негізделеді. Осы мақалада техникалық құзыреттілік инженерлік-техникалық жұмыстардың тиімділігін анықтайтын, инженерлік-техникалық білімдерді қолдана отырып, инженерлік-техникалық құралдарды әзірлеу, зерттеу және жетілдіруге бағытталған білім, дағды және жеке қасиеттер жиынтығы ретінде қарастырылады. Кәсіби бағытталған оқыту білім алушының мамандық бойынша дайындалуында өзінің болашақ мамандығына деген оң көзқарасын қалыптастырудың және кәсіптің жеке тұлға қасиеттеріне қоятын білім, түсініктерін, олардағы қалыптасқан техникалық құзыреттерін дұрыс бағалаудың негізі ретінде қарастырылған.

Түйін сөздер: құзырет, техникалық құзыреттер, оқу үрдісі, кәсіби бағыттап оқыту.

Наурызбаева. Г.К.¹, Габдуллина Г.Л.², Куткельдиева Э.О.³. ¹Докторант, КазНУ им. Аль-Фараби, г.

Алматы, Казахстан, ²к.ф.-м.н., старший преподаватель, КазНУ им. Аль-Фараби, г. Алматы,

Казахстан, ³Докторант, КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан

ФОРМИРОВАНИЕ ТЕХНИЧЕСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩЕГО СПЕЦИАЛИСТА В КОНТЕКСТЕ ВОЗРОЖДЕНИЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ-ОДНА ИЗ АКТУАЛЬНЫХ ПРОБЛЕМ СЕГОДНЯШНЕГО ДНЯ

Аннотация

В статье проводится обзор отечественных и зарубежных источников по исследуемой теме, обосновывается необходимость формирования технических компетенций (ТК) студентов технического университета в учебном процессе. Личность современного высококвалифицированного инженера объективно выдвигается в обществе как одна из ключевых фигур социально-экономического развития. Решающее значение для успешного выполнения инженерами своих профессиональных функций приобретает наличный уровень технических компетенций специалиста. Обосновывается создание в образовательном процессе условий, при которых у студентов могут сформироваться технические компетенции, являющиеся одной из приоритетных задач высшего образования. В работе технические компетенции рассматриваются как комплекс знаний, умений и навыков и личностных качеств, определяющих эффективность инженерного труда, основанный на применении научных и

технических знаний, и направленный на разработку, исследование и совершенствование инженерно-технических объектов. Как основа рассмотрено профессионально-направленное обучение в раскрытии положительного отношения к будущей профессии по профилю подготовки, в знании и понимании требований профессии к личностным качествам, в адекватной самооценке своих уже сформировавшихся технических компетенций.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, технические компетенции, учебный процесс, профессионально-направленное обучение.

G.K. Nauryzbaeva¹, G.L. Gabdullina², E.O. Kutkeldiyeva³

¹PhD student, Al-Farabi KazNU, Almaty, Kazakhstan,

²c.ph.-m.s., senior lecturer, Al-Farabi KazNU, Almaty, Kazakhstan,

³PhD student, Abai KazNPU, Almaty, Kazakhstan

FORMATION OF TECHNICAL COMPETENCE OF FUTURE SPECIALIST IN THE CONTEXT OF REVIVAL QUALITY EDUCATION ONE OF ACTUAL PROBLEMS TODAY'S DAY

Abstract.

The review of national and international references is provided in article, the need of formation technical competences of students of the technical university in educational process is proved. The personality of a modern highly qualified engineer is objectively promoted in society as one of the key figures of socio-economic development. Crucial to the successful performance of their professional functions by engineers is the present level of technical competence of a specialist. It justifies the creation in the educational process of the conditions under which students can form technical competence, which is one of the priorities of higher education. In this paper, technical competencies are considered as a complex of knowledge, skills and personal qualities that determine the effectiveness of engineering work, based on the application of scientific and technical knowledge, and aimed at developing, researching and improving engineering and technical facilities. As a basis, vocationally-directed training in disclosing a positive attitude towards a future profession is considered based on the training profile, in knowing and understanding the requirements of the profession for personal qualities, and in an adequate self-assessment of their already formed technical competencies.

Keywords: competence, technical competences, educational process, professionally-directed training.

Бүгінгі таңда әлеуметтік-экономикалық мәселелерді шешу еліміздің ғылыми-техникалық әлеуеті деңгейімен анықталады, оның басты құндылығы инженерлік, ғылыми және техникалық маман болып табылады. Қазіргі заманғы жоғары білікті инженердің тұлғасы әлеуметтік-экономикалық дамудың негізгі тұлғаларының бірі ретінде қоғамға айтарлықтай ықпал етеді.

Ғылыми-техникалық революцияның қазіргі кезеңінің жалпы үрдістері материалдық өндіріс пен коммуникация саласында өндірістік технологиялардың жылдам дамуына, компьютерлік және ақпараттық технологияларды кеңінен енгізуге, инженерлік-техникалық жұмыстың мазмұнын өзгертуге, оның интеллектуалды қанықтылығына және шығармашылық компонентін күшейтуге әкеледі. Жоғары білікті техникалық маманның кәсіби қызметінің жетістігі деп, өз білімдерін үнемі жаңартып, оны нақты мәселелерді шешу, оқиғаларды алдын-ала болжау және кәсіпқой қызметінің жылдам өзгертін жағдайларында тиімді әрекет ету, шығармашылық тәсілдерді табу және туындайтын проблемаларды шешу үшін қолдану тұрғысын айтуға болады. Басқаша айтқанда, инженерлердің кәсіби қызметтерін сәтті орындау үшін шешуші мәнге ие – маманның техникалық құзыреті. Осыған байланысты қазіргі заманғы білім беру үрдісі ақпараттық және өндірістік кеңістіктегі қажет құзыреттерді қалыптастыруды қамтамасыз етуі тиіс. Сондықтан білім беру үдерісінде білім алушылардың техникалық құзыреттерін қалыптастыруы мүмкін жағдайларды құру - жоғары білімнің басымдықтарының бірі болып табылады.

Бүгінгі таңда отандық педагогиканың заманауи әдебиетіне талдау жасау кезінде көптеген жұмыстарда құзыреттілік білімнің, шеберліктің және дағдылардың тұтастығы ретінде анықталғаны, ал

құзырет идеалды тұлғаның элементі ретінде қарастырылғаны көрінеді (Н.Д. Хмель, Л.Х. Мәжитова, Ш.Т. Таубаева және басқалар) [1, 14-22 б.].

Педагогикалық энциклопедияға сәйкес «құзыреттілік» тұжырымдамасы кәсіптік білімдер мен дағдылардан басқа: «бастамашылдық», «ынтымақтастық», оқуға, бағалауға, логикалық ойлауға, ақпаратты іріктеуге және пайдалануға мүмкіндік береді, ал «құзырет» тұжырымдамасы объектілердің, процестердің белгілі бір шеңберіне қатысты адамның өзара байланысты қасиеттері (білімі, шеберлігі, дағдылары, жұмыс істеу жолдары) және олармен байланысты сапалы жұмысы [2, 243 б.].

В.А. Арабаджи өз еңбегінде құзыреттілікті еңбек барысында көрінетін, жұмыс барысында оған кәсіби дайындығының деңгейі мен сапасын анықтайды, туындаған мәселені шешуде түрлі қиындықтарға қарамастан ұтымды шешуге қабілеттігін анықтайды деп көрсетеді [3, 26-28 б.].

Зерттеушілердің бірқатар жұмыстары құзыреттілікті қалыптастырудың педагогикалық негіздерін дамытуға арналған, білім беру және шығармашылық үдеріспен бірлікте болу дағдыларын қалыптастыруда интегралдық жүйе ретінде қарастырылған (Атлягузова И., Пинский А.А., Агапов И.Г.) [4, 272 б.].

Ал шетелдік авторлардың шығармаларында бұл аталған терминді түсіндіруде біраз айырмашылықтардың бар екендігі байқалады. Мәселен, А. Санчес құзырет – бұл адам ресурстарын сипаттау, адамның еңбек өнімділігін бағалау үшін кеңінен қолданылатын термин, жұмыс өнімділігіне әсер ететін және оның тиімділігіне қатысты тиісті білімдер мен дағдылар жиынтығы ретінде анықтайды. Бұл жағдайда құзыреттілікті мінез-құлыққа негізделген атрибуттарға жатқызуға болады. Бургоин Д. өз жұмысында құзыретті тұлғаның өндірістік тапсырмаларды оңай орындай алуымен байланыстырады [5, 164-168 б.]. Басқа жұмыстарда (R.E., Clelland M., Boadzis M.) құзырет адамның осы ұйымның өндірістік міндеттерін тиімді орындау үдерісінде көрсеткен мінез-құлық болып табылады, бұл белгілі бір нәтижелерге (табысқа) іс-әрекеттердің және біртұтас мінез-құлық тәртібінің сақталуына, тиімді жұмыс ұйымдастыру тәртібіне және жағдайына байланысты екендігі айтылады, бұл құзыреттердің белгілі бір сипаттамаларын иеленуін алдын-ала анықтайтын және өндірістік қызметтің тиімділігіне әкелетінін дәлелдейді (Widdett A., Holliford J., Marshal P.), [6, 31-37 б.].

Шын мәнінде, мінез-құлық негізі, біздің ойымызша, қажетті нәтижеге қол жеткізу үшін қажетті құзырет болып табылады. Құзырет дегеніміз бұл адам дәлелдеуге болатын нәрсе, оны анықтауға, бағалауға, қалыптастыруға болады.

Кейбір құзырет сипаттамалары критерийлер мен индикаторлар бойынша оңай анықталады және өлшенеді. Алайда көптеген зерттеушілер мұны қиындық деп санайды. Сонымен қатар, кейбір мамандардың қызметі басқалармен салыстырғанда тиімдірек екені анық. Құзыреттерді бағалау арқылы маманның жұмысының неғұрлым тиімді болатындығын және оның барлық құрушы факторларын анықтаудың себептерін талдауға болады.

Осылайша, шетелдік дереккөздерде «құзырет» термині көптеген мәтіндерде әртүрлі мағынада қолданылады. У. Бихамның жұмысында техникалық құзырет үш санатқа бөлінеді:

1. Жеке тұлғаларға бәсекеге қабілетті болуына мүмкіндік беретін факторлар;
2. Қызметтік міндеттерін орындауға және өндірістік тапсырмаларды орындауға тиімділікке жету үшін маманның көрсететін жұмыс сапасы мен дағдылары;
3. Адам қызметінің дағдыларын, жетістіктерін және нәтижелерін білдіретін жеке аспектілер.

Осылайша, автор техникалық құзыретті жеке маманның тұлға бірлігі ретінде, оның сана мен белсенділігі, іс-әрекеттер мен қарым-қатынас процестерімен бірге қарастырады [7, 189-196 б.].

А.Ю. Славина, Н.А. Шматко, О.Ф. Фиралова және О.П. Корниенко өз жұмыстарында техникалық құзырет төмендегідей түсіндіріледі:

1. Мамандық бойынша жұмыс істеу үшін қажетті білімді, дағдыларды және қабілеттерді меңгеру, сонымен қатар, кәсіби проблемаларды шешуде икемділігі; әріптестермен және кәсіпқой тұлғааралық қарым-қатынастың дамығандығы.

2. «Құзырет элементтері» болып табылатын стандарттарды жобалау:– жұмыс критерийлері (сапа өлшемі);

- қолдану саласы;
- қажетті білім.

3. Жұмыс орнының талаптары бойынша кәсіби қызметті нәтижелі орындауға мүмкіндік беретін қабілеттерді тиімді пайдалану. Бұл тұрғыда құзырет кәсіптік үштігі: «білім-шеберлік-дағдылар» шеңберінен шығып, бейресми және ақпаратты білім мен ноу-хауды (мінез-құлық, фактілерді талдау, шешім қабылдау, ақпаратпен жұмыс істеу және т.б.) қамтиды.

Л.А. Борисованың жұмысында «Студенттің техникалық құзыреті» түсінігі жеке тұлғаның даму деңгейін сипаттайтын және техникалық білім, дағдылар мен интеллектуалды қабілеттердің синтезін, құндылық бағдарларының жиынтығын, студенттің кәсіби өзін-өзі жетілдіруінің себептері мен қажеттілігін сипаттайтын болашақ маманның жеке және кәсіби қасиеттерінің кешенді интегралдық жүйесі ретінде анықталған [8, 6 б.].

Өз кезегінде, Н.Агеева, инженердің аксиологиялық және әдістемелік негіздерін талдай отырып, техникалық құзырет – қызметкерлердің өздерінің қызметтік міндеттерін тиімді орындау үшін қажетті білімі, дағдылары мен қабілеттері деген қорытындыға келеді. Бұл құзыреттер басқалардан ерекшеленеді, өйткені олар арнайы білім мен дағдылар саласына әсер етеді. Адамның тиімді жұмыс істеуі үшін қажетті білімі дағдылар мен қабілеттерде жүзеге асырылуы тиіс екендігін жазады [9, 14 б.].

Сонымен қатар шетелдік авторлардың (Джон Замбони, Лаура Брамбл және басқалар) шығармаларында техникалық құзырет былай сипатталады:

1. Тиімді жұмыс істеу үшін қажетті білім мен дағдыларды ұйымдағы белгілі бір рөлде немесе жұмыс орындарында қолдану. Олар мамандандырылған салаларда табысқа жету үшін қажетті білім мен дағдылармен тығыз байланысты.

2. Табысты жұмыс істеу үшін қажетті дағдыларға және «ноу-хауға» назар аударатын басымдықтағы жұмыс профильдерін жасау үшін жалпы немесе жеке тұлға құзыретін бірге пайдалануы.

3. Жұмыс орындарын функционалдық аймақта ажырата білу қабілеті [10-11, 27 б.].

Осылайша, психологиялық және педагогикалық әдебиеттерді талдау техникалық құзырет - бұл адамның білімі, дағдылары мен қабілеттері, өндірістік қызметтің талаптарына сәйкес дұрыс әрекет ету, техникалық жұмыста кәсіптік тапсырмалардың деңгелерін ұйымдастырылған түрде шешу, туындаған мәселелерге қарамастан қызметінің нәтижелерін өздігінен бағалау және техникалық еңбек саласындағы белгілі бір кәсіби рөлге дайындық. Психологиялық тұрғыдан кәсіптік қызметке дайындық – өз іс-әрекетін ғылым мен техниканың заманауи талаптары деңгейінде жүзеге асыруға мүмкіндік беретін мамандардың білімі мен дағдысының болуы.

Осылайша талдаудың негізінде біз мынадай тұжырымдар жасадық: техникалық құзырет – инженерлік жұмыстардың тиімділігін анықтайтын, ғылыми-техникалық білімге негізделген және инженерлік объектілерді (техникалық жүйелер мен технологиялық процестер) дамытуға, зерттеуге және жетілдіруге бағытталған білім, шеберлік, дағдылар мен жеке қасиеттер жиынтығы. Біздің ойымызша, техникалық құзырет қоғамдық техникалық қажеттілікті қанағаттандыру мақсатында оларды құру және қызмет көрсету үшін ұжымдық өндірісті және техникалық қызметті ұйымдастыруға мүмкіндік береді (техниканы, құрал-саймандар мен материалдарды дұрыс меңгеру және пайдалану, қауіпсіздік шараларын сақтауды қамтамасыз ету, жұмыс орнында тәртіп орнату, қондырғылар мен жабдықтарды күтіп-баптау, және т.б.).

Соңғы онжылдықтағы техникалық құзырет мәселелеріне ғалымдардың үлкен қызығушылығы ғылым мен техниканың жаңарып өсуімен қатар адамның технологиялық күштері де ғаламдық деңгейде айтарлықтай өскенімен түсіндіріледі. Техникалық құзырет пен адамның материалдық және рухани өндірісінің барлық салаларымен тығыз байланысы техникалық өрлеу қоғамның әлеуметтік-экономикалық дамуының маңызды факторы болып табылатындығын көрсетеді.

Жоғарыда аталған зерттеулердің ғылыми және практикалық құндылығын құрметтей отырып, ғалымдардың қызығушылығына және бүгінгі күнге дейін алынған нәтижелердің маңыздылығына қарамастан, білім беру процесінде студенттердің техникалық құзыреттерін қалыптастыру мәселесі әлі толығымен шешілмегендігін атап өту керек, себебі ғылыми және педагогикалық әдебиетте техникалық құзыреттің болуын және критериялы деңгейдегі құрылымын дамыту тәжірибесі аз, болашақ маманның кәсіби қызметінің мазмұнды түрлері жаратылыстану ғылымдарының типтік (жалпылама) тапсырмаларына негізделген түрде зерттеулер жеткілікті түрде жүргізілмеген.

Сонымен қатар, жоғары оқу орындарының тәжірибесін зерттеу болашақ мамандарды даярлаудың қазіргі заманғы жүйесі студенттердің техникалық құзыреттерін қалыптастыру мен дамытуға ерекше көңіл аударылмайтындығын және студенттердің арасында оның қалыптасуын зерттеу білім беру үрдісінің өздігінен қалыптасуы заманауи талаптарға сәйкес келмейтіндігін көрсетті.

Біз техникалық құзыреттерді қалыптастырудың тиімді әдістерінің жоқтығына бірнеше себептер бар деп есептейміз:

– студенттердің техникалық құзыреттерін қалыптастыру үшін теориялық және педагогикалық негіздердің болмауы;

– техникалық университеттің студенттерін кәсіби даярлау сапасын бақылау технологиясының жетіспеушілігі, күрделі құбылыстың техникалық құзыретті қалыптастырудың педагогикалық жағдайларын анықтау үшін арнайы ұйымдастырылған шараларды қажет ететінін түсінбеу.

Талдау нәтижелері бойынша, көріп отырғанымыздай, әдебиетте «құзырет» және «құзыреттілік» терминдерінің анықтамаларына бірдей көзқарас жоқ, себебі техникалық мамандар даярлау жағдайында технологияларды педагогика теориясы мен практикасы және оларды қалыптастыру әдістері жоқ. Бұл әсіресе жаратылыстану пәндерін оқыту процесінде студенттерді дайындауға қатысты.

Әрбір студент өзінің білімі мен шеберлігі, дағдысы, өзінің жеке қасиеттері, үздік оқушы атануы, өз жоғарғы оқу орнына, оның басшылығына деген көзқарасы, университеттің ішкі жағдайларына бейімделуі мен белсенді атсалысуы жағынан сипатталуы мүмкін. Барлық осы көрсеткіштер студенттердің құзыреті түсінігін құрайды [12, 74-76 б.].

Сонымен қатар, техникалық құзырет студенттің немесе маманның күнделікті қызметіндегі кәсіби жұмысына жоғары деңгейде техникалық дайындығы мен қабілеті ғана емес, оның жеке тұлға қасиеттерінің мұғалімдер мен болашақ әріптестерге тиімді әсер ете алуымен сабақтастығы болып табылады.

Осылайша, техникалық құзыреттер студенттің жеке басының ең маңызды сипаттамаларының бірі болып табылады. Құзырлы студент мәселенің өзін ғана түсініп қоймай, оны іс жүзінде қалай шешуге болатындығын білетіндіктен (дағдылар), құзыреттердің құрамына мазмұндық (білім) және үрдістік (шеберлік) құраушылар кіреді деп айтуға болады.

Жоғарғы білімнің инновациялық технологиялары бойынша ғылыми-зерттеу материалдары техникалық құзыреттерді студенттердің оқудағы және кейінгі кәсіби қызметте баыстылығының шешуші факторы ретінде (Л.Х. Мажитова, Б.К. Кенжебекова, Ю.В. Фролов, Е.В. Новосельский) қарастыруға болатындығын көрсетеді, сондықтан білім беру үдерісінің тиімділігін және сапасын арттыру мақсатында студенттердің техникалық құзыреттерін қалыптастыруды төменгі курстан бастағана бзал.

Осыған байланысты біз техникалық университеттің төменгі курс студенттерінің техникалық құзыреттерін кәсіби іс-әрекетті жүзеге асыруда аса қажетті құзыреттердің құраушыларына бағдарланған кәсіби бағыттап оқыту негізінде тиімді қалыптастырудың технологиясын жасаудамыз. Өз кезегінде, техникалық құзыреттер өнімді жұмыс барысында туындайтын мәселелерді шешудің тиімділігін анықтайтын өзара байланысты білімдердің, шеберліктің, дағдылардың, жеке қасиеттердің жиынтығын қамтиды. Сонымен қатар, құзыреттілік – болашақта өздерінің кәсіби қызметін жақсы ұйымдастыру үшін анық сипатталған студентке қажетті стандарттар тізімі.

Осындай технологияны қолдану, студентке жаңа оқу ортаға өзін табысты бейімдеуге, кәсіби білім алып, шеберлігін шыңдауға және дағдылануға, университет талаптарын орындауға мүмкіндік береді.

Біз ұсынатын техникалық құзыреттерді қалыптастыру технологиясы маманның келешектегі кәсіби қызметінің объектісіне баса назар аудара отырып, кәсіби бағытталған оқытудың негізінде жүзеге асырылады. Бұл технология студенттердің танымдық белсенділігін болашақ кәсібімен тығыз байланыстыру үшін педагогикалық шарттарды қалыптастыруға ықпал етеді. Бұл жағдайда университет студенттерінің техникалық құзыреттерін қалыптастыру кәсіби даярлауға құзыреттілік әдіске негізделген оқытудың мазмұны мен әдістемесі маманның іс-әрекет үлгісіне бағытталған жағдайда тиімді түрде жүзеге асырылуы мүмкін.

Педагогикада құзыреттілік әдісі ғалымдардың еңбектерінде (А.В. Звездова, В.Г. Орешкин, А.В. Самыкина, А.М. Митяева) анықталғандай, оқу үдерістерін модельдеу үшін кәсіптік бағдарланған оқытудың әдіснамалық негізін жасауға мүмкіндік береді. Физиканы кәсіби бағыттап оқытуды біз физика курсының жүйелік логикаға және болашақ маманның кәсіби жұмысының практикалық тапсырмаларына сәйкес келетін мазмұны мен оны меңгерудің ұйымдастырылуы деп түсінеміз.

Осылайша, кәсіптік бағытталған оқытуды студент бойында болашақ мамандығына оң көзқарас қалыптастыру, жеке қасиеттерге деген кәсіби талаптарын білу және оларда қалыптасқан техникалық құзыреттерді өзі бағалау кезіндегі негіз ретінде қарастыруға болады.

Кәсіби бағытталған – білім бұл ең алдымен, студент үшін болашақ мамандығына деген қызығушылықты және құндылықты сақтауға, танымдық қызығушылықты дамытуға және оның білімдері мен қабілеттерін жақсартуға ұмтылуға жағдайлар жасалатын процесс; екіншіден, болашақ мамандардың алдында болашақта мамандықты табысты игеру және кәсіби міндеттерді шешу үшін дағдылары мен қабілеттерін зерттеу барысында осы оқу пәнінің білім жүйесі мен әдістерінің қалыптасқан рөлі мен маңыздылығы айқындалады; үшіншіден, студенттер болашақ кәсіби қызметтің ерекшеліктерін, түрлері мен жалпыланған (типтік) міндеттерінің мазмұнын көрсетумен оқу мақсатына барабар білім беру, танымдық, зерттеу және іздеу іс-шараларына араласады (Мажитова Л.Х.).

Осылайша, бакалавриат білімінің кәсіптік бағдарлануы студенттердің білім алу және танымдық белсенділігін олардың болашақ кәсіби қызметімен біріктіруге мүмкіндік береді, бұл олардың техникалық құзыреттерін тиімді қалыптастырудың қажетті шарты болып табылады.

Осыған байланысты біз техникалық құзыреттер тұрғысында қажетті кәсіби-бағдарланған білімді, шеберлікті, дағдыларды және жеке қасиеттерді қалыптастыруға мүмкіндік беретін кәсіби бағытталған оқытуды пайдалануды ұсынамыз.

Психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді теориялық талдау негізінде біз «техникалық құзыреттер» тұжырымдамасын анықтадық және студенттердің алдын-ала сауалнамасы жаратылыстану пәндерін оқыту барысында студенттердің техникалық құзыреттерін қалыптастыруға болатындығын және қалыптастыру керек екендігін көрсетті (біздің жағдайда физика пәнінде). Осыған байланысты біз кәсіптік бағдарланған оқытудың көмегімен техникалық құзыреттерді қалыптастырудың технологиясын әзірлеуді бастаймыз. Осылайша, болашақ бакалавр қызметінің үлгісін жасау қажет, ол өндірістегі кәсіптік тапсырмаларды орындауда мақсаттарды анықтауға мүмкіндік береді. Оқытудың мақсаттары техникалық құзыреттерді қалыптастыру үшін білім беру үдерісінің мазмұны мен ұйымдастырушылық-әдістемелік қамтамасыз етілуін анықтайды, ал техникалық құзыреттердің критерийлік-деңгейлік құрылымыолардың дамуын болжауға мүмкіндік береді.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

1. Мажитова Л.Х., Наурызбаева Г.К. Информационно-деятельностное обучение как основа организации самостоятельной работы студентов// Вестник АУЭС. – Алматы, 2014. – №3, С.14-22.
2. Большая российская энциклопедия. – Москва, 1993-1999.
3. Арабаджи В.А. Творческий поиск в работе с педагогами //Управление ДООУ. 2010. № 3, – С.26-28.
4. Атлягузова Е.И. Формирование базовых компетенций студентов технического профиля: дисс. канд. пед. наук. Тольятти, 2011. – С. 272 .
5. Martin L. Developing entrepreneurial competencies-an action-based approach and classification in education. Licentiate Thesis, ISSN: 1654-9732. Report number L2013:070. © Martin Lackéus, 2013.
6. Boyatzis L., Richard E. The competent manager: a model for effective performance. John Wiley & Sons, 1982.
7. W.C. Byham. Developing dimension-competency-based human resource systems //Development Dimensions International, Kevin W and Bernthal, 1996.
8. Борисова Л.А. Развитие технических компетенций студентов на основе информационных технологий обучения. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата педагогических наук, – Казань, 2006.
9. Агеева Н.В. Разработка модели технических компетенций // Кадровое Дело. – М, 2004.
10. Aldous H. Education and business: partners in building human capital, in Human Capital and Corporate Regulation, ed A. Carey and N. Sleight-Johnson. Institute of Chartered Accountants, London, 2000.
11. Armstrong M., Baron A. Managing Performance: Performance management in action, CIPD, London, 2004.
12. Мажитова Л.Х., Наурызбаева Г.К. К проблеме формирования профессионально-ориентированных компетенций студентов младших курсов втуза // Мат-лы III Республ.научно-практ.конф. «Сравнительный анализ модернизации системы образования Каз.-на и заруб.стран в контексте глобализации и интеграции». – 2010. – С. 74-76.

K. Smakova¹, A. Islam²

¹PhD Student, SuleymanDemirel University, Almaty, Kazakhstan,

²Doctor of Philology, professor, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages, Almaty, Kazakhstan

COMPETENCY-BASED APPROACH IN FOREIGN LANGUAGE EDUCATION

Abstract

Owing to the recent reforms in Kazakhstani education, the role and the importance of foreign languages, particularly English, is immense. The challenges and changes of the integrated world and innovations in Kazakhstan prompt students to use foreign language in real-life contexts. The opportunities that are pursued in Competency-Based Approach (CBA) are closely interrelated with the demands of today's world.

This article provides a thorough analysis of the concepts of *competence* and *competency* with the subsequent overview of the historical development of competency-based approach as a shift from “knowledge-oriented” approach to “socio-constructivism-based” which focuses on learning outcomes and learner-centred education. It also traces the inevitable bound of Competency-Based Education with Competency-Based Language Teaching as an approach where language is taught in close relation to the social settings in which it is used.

Keywords: competence, competency, competency-based education, competency-based language teaching

Қ. Смакова¹, А. Ислам²

¹PhD докторанты, Сүлейман Демирель атындағы университет
Алматы, Қазақстан,

²ф. г. д., профессор, Абылай хан атындағы Қазақ Халықаралық қатынастар және Әлем тілдері
университеті, Алматы, Қазақстан

ШЕТ ТІЛІН ОҚЫТУДАҒЫ ҚҰЗЫРЕТТІЛІК ТӘСІЛІ

Аңдатпа

Қазақстандық білім беру саласындағы жуырдағы реформалардың арқасында шеттілдерінің, әсіресе ағылшын тілінің рөлі мен маңызы зор. Қазақстанд интеграцияланған әлем және инновациялар себебінен орын алып жатқан өзгерістер мен мәселелер студенттерді күнделікті өмірде шеттілін пайдалануға ынталандырады. Құзыреттілікке негізделген тәсілде көзделетін мүмкіндіктер бүгінгі әлем талаптарымен тығыз байланысты.

Мақалада «құзырет» және «құзыреттілік» тұжырымдамалары толық талданады, одан кейін білімге негізделген көзқарастан оқуға және оқунәтижесіне бағытталған әлеуметтік конструктивизмге негізделген тәсілге көшуретінде құзыреттілікке негізделген білім беру тәсілінің тарихи дамуына шолу жасалады. Сондай-ақ, бұл зерттеуде құзыреттілікке негізделген білім беру тәсілі мен тілді қолданылатын әлеуметтік жағдаймен тығыз байланыста оқытатын, құзыреттілікке негізделген тіл үйрету тәсілінің тығыз байланысы байқалады.

Түйін сөздер : құзырет, құзыреттілік, біліктілік, құзыреттілікке негізделген білім беру тәсілі, құзыреттілікке негізделген тіл үйрету тәсілі

Смакова К.¹, Ислам А.²

¹ докторант, Университет им. Сулеймана Демиреля, Алматы, Казахстан,

² д.ф.н., профессор, Казахский университет международных отношений и мировых языков им. Аблай хана, Алматы, Казахстан

КОМПЕТЕНТНОСТНЫЙ ПОДХОД В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Аннотация

В результате последних реформ в сфере образования Республики Казахстан возросла роль и значимость английского языка. Казахстан в числе других государств также затронут процессами глобализации и возникновением инноваций, что побуждает молодежь к активному изучению иностранных языков. С этой целью поднялся вопрос эффективных методик преподавания, в частности, компетентностного подхода к обучению, который отвечает мировым требованиям преподавания иностранных языков и подтвержден международной практикой.

В данной статье представлен подробный анализ понятий «компетенция» и «компетентность», с последующим обзором исторического развития и трансформации подхода их «ориентированного на знания» в «социально-конструктивный», который нацелен на результативное обучение и интересы учащегося. Авторы также объясняют неразрывную связь компетентностного образования и компетентностного подхода в обучении иностранному языку, где язык преподается в том социальном контексте, где он впоследствии будет применяться.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, компетентностный подход, компетентностный подхода в обучении иностранному языку

The globally integrated world has been rapidly growing and has been requiring various skills and abilities that cause to bring changes and rethink the concept of teaching foreign language education. Due to the changing demands in the modern labour market and the world at all, nowadays, learner's competence has received considerable significance. Language proficiency cannot be the only aim of language learning and teaching, with accelerated internalization and globalization there has been an increased recognition in need for a social and intercultural focus on language education. Kazakhstan is not an exception; it also has been developing its policies and institutions in education with the aim of complying with international standards.

In 2011, Kazakhstan became a member of the Bologna Process in higher education, and so bound to fully comply with the European Qualifications Framework in Higher Education Area in order to be aligned with the process of worldwide recognition. This stage triggered the necessity for educational reforms and the involvement of not only higher education, but all educational institutions as well, including primary and secondary schools. Owing to the recent reforms in education, particularly a Cultural Project "Trinity of Languages", which was initially proposed by the president N.Nazarbayev, foreign language teaching has received a significant role [1].

The educational experience of developed countries such as Finland, Norway, and Sweden suggests as one of the ways to adjust to the European Framework, to reconsider and update the content of traditional education towards the competency-based approach. The opportunities that are pursued in Competency-Based Approach (CBA) are closely interrelated with the main focus of the European Commission and the Bologna process for modernization in education.

Thus, it is essential to provide a comprehensive overview and a thorough differentiation between the very concepts of *competence* and *competency* along with the main principles of Competency-Based Approach and its implementation at an effective and professional level.

The Concept of Competence versus Competency

Competency-Based Approach is widely discussed throughout the world by influential scholars such as N. Chomsky, Hymes (1972), Nunan (1988), Richards & Rodgers (2001), Zimnyaya (2004), Kunanbayeva (2010), therefore, there is a wide variety of definitions of concepts of *competence* and *competency* in the literature, which can be defined and used in several ways. Although the meanings of two terms seem interchangeable, there is a very fine line between them that needs to be drawn and clarified for further and deeper understanding to be used in the current paper.

Competence and *competency* are important notions in the concept of a competency-based approach that should be thoroughly discussed. In the educational context, these terms have become an issue to debate since Chomsky initially introduced the notion of *linguistic competence*, which refers to the person's innate linguistic knowledge of the rules and structure of his language [2]. Chomsky provides his vision of *competence* as "the speaker-hearer's knowledge of his language" which relates to knowledge, abilities, and skills of the learner, and *performance*- as "the actual use of language in concrete situations" [2, p.4].

In later work (1968), Chomsky refers *competence* further as follows: "...the ability of the idealized speaker-hearer to associate sounds and meanings strictly in accordance with the rules of the language. The grammar of a language, as a model for idealized competence, establishes a certain relation between sound and meaning ...and relates it to the "idealized" speaker-hearer" [3 p.116]. Katz makes an explicit interpretation of "idealisation" as the "tacit knowledge of an ideal speaker" who has acquired the language to perfection, mastering all its rules [4 p.115]. However, according to Whitty and Willmott, *competence* is a term capable of various interpretations, and characterise it as "the ability to perform satisfactorily, the task being clearly defined and the criteria of success being set out alongside" [5p. 55].

Zimnyaya I. defines *competence* as inner, potential, latent psychological development (knowledge, appearance, algorithms of activity, a system of values and relations) that are emerged and demonstrated in the performance of professional activities, and identifies three groups of key competencies:

- *competence* related to personal experience and values (health protection, axiological issues, knowledge enhancement, culture, self-development);
- *competence* related to social interaction (conflicts resolutions, cooperation, collaboration, tolerance, communication, respect and acceptance of differences);
- *competence* related to human activity, management (development and solutions of cognitive tasks, making atypical decisions, learning, planning, digital literacy) [6]. Thus, Zimnyaya describes *competence* as a content of the given abilities in the form of knowledge, skills and attitudes, whereas *competency* is viewed as an intellectual and personal ability of an individual to perform in a real and practical context. Consequently, competency mirrors actual competence.

Comparatively to Zimnyaya, who presents *competence* factors from an interactional perspective, La Boterf introduces the concept of *competency* from a constructivist perspective and also divides it into three key factors:

- knowing how to act, which includes a combination of relevant and appropriate resources (knowledge, abilities and networks);
- the willingness to act, which refers to the intrinsic motivation and involvement; a
- the power to act, which falls within the individual, social or professional situations and conditions that prompt for an individual to take and share responsibilities with outer resources [7].

L.Mrowicki, F.E. Weinert, A.V. Khutorskoy, N.V. Bagramova, I.Tiljashare a common consensus and consider the *competence* as knowledge, a set of interrelated skills and abilities which include a variety of responsibilities, roles and objectives that the individual should develop within the educational process in agreement with a particular discipline as well as the ability to effectively perform and produce acquired knowledge, skills and abilities in real-world tasks or activity, which may be related to any domain of life. It is a system of aptitudes and abilities or skills essential for the achievement of a specific goal that concern the individual ones as well as the integrating of abilities within a social group.

Spitzberg defines *competence* from a behaviourist perspective, and also describes it as an ability or a set of skilled behaviours, however, he explains further that the same behaviour or ability can be considered competent in one context and incompetent in another. Therefore, as Spitzberg concludes, *competence* cannot belong to any behaviour or ability. It is rather viewed as a social evaluation of behaviour [8 p.381].

Today competence is described as "not merely a specific skill but is a combination of knowledge, skills, attitudes, and values successfully applied to face-to-face, virtual or mediated encounters with people who are perceived to be from a different cultural background, and to individuals' experiences of global issues" [9].

Hence, the process of acquiring *competences* is a life-learning process and includes cognitive (knowledge, skills), functional (ability to apply knowledge), personal (behavior, manner) and ethical (ability to perform a behaviour at appropriate level) components.

Competency, unlike *competence*, is focused on the shifts from what learners know about any discipline to what they can do with it. Regarding the literature in the context of EFL, *competency* can be understood as an ultimate learning outcome where each task involves knowledge and abilities, which must be appropriately and accurately performed. Docking describes "an element of competency as any attribute of an individual that

contributes to the successful performance of a task, job, function, or activity in an academic setting and/or a work setting. This includes specific knowledge, thinking processes, attitudes, and perceptual and physical skills”[10 p.145].

According to S. Kunanbayeva, *competency* is a complicated set of characteristics, it is a “complex synthesis of one’s cognitive, educational and personal experience and it is impossible to develop just by giving a student an academic piece of work or through ‘activity’ exercises. The student must, in incremental steps, be exposed to different situations which approximate real life and demand ever higher degrees of competency as regards action, assessment and reflex”[11 p.105]. However, S. Kunanbayeva points out that *competency* and *competence* can be interchangeable and understood as developing a “single whole reflecting a relationship of a ‘potential whole’ (the final learning outcome of education) and a ‘realized individual part’ (the development of individual competencies during teaching)” [11].

Having analysed various definitions of the terms *competence* and *competency* described by different scholars, it can be summarised that these terms are interdependent and interrelated, they are understood as ultimate learning outcomes and cannot be regarded separately. Therefore, the concepts *competence* and *competency* represent a complex integrated system of theoretical knowledge and practical skills where they complement each other, while *competence* is the ability to acquire knowledge, significant personal qualities, abilities, skills, attitudes and values, and *competency* is knowing how to perform them in real life appropriately and accurately to demonstrate effective performance in professional activities. *Competency* indicates to what extent an individual is able to be involved in a professional, real-life context in an appropriate way.

Overview of the Competency-Based Approach in Education

As stated before, Kazakhstani educational policy makers have established the goal to align the standards of educational system in compliance with a new reform, to train students to become a competent and effective user of in-school knowledge and be able to transfer it into real-life situations. This common aim prompts the shift from “knowledge-based” education to “competency-based” one, from teaching and learning to acquiring and performing various skills in different real-life settings. The process of the historical development and the current context of Competency-Based Education (CBE) have been undergone through the following stages.

Initially, the theoretical and terminological roots of the CBE dates back to late-40s and 60s and was originally known as objectives-based education (OBE). Ralph W. Tyler, offered the concept of the flexible and dynamic curriculum that would be under the evolution and revision, rather than a standardized program based on fixed schedules and routines. W. Tyler designed the course for objectives-based education so that it involved not only the basic content of knowledge and skills but the needs and interests of students[12]. These major elements such as dynamic curriculums focus on students’ needs and interests, and clear objectives are the direct factors that affected on the modern concept of competency-based education.

Fundamentally, Competency-Based Education emerged in the United States in the 1970s in response to the call of required shifts and changes in education; it entails mastering competencies in learners that engage acquired knowledge in school into the real-life settings. During those years there was a substantial gap between the necessities of the labour market and outcomes of educational institutions, which were criticized for the lack of professional readiness to apply acquired knowledge and skills. Schrenk points out the key common characteristics of Competency-based education with “such approaches to learning as performance-based instruction, mastery learning and individualized instruction. It is outcome-based and is adaptive to the changing needs of students, teachers and the community....Competencies differ from other student goals and objectives in that they describe the student’s ability to apply basic and other skills in situations that are commonly encountered in everyday life. Thus CBE is based on a set of outcomes that are derived from an analysis of tasks typically required of students in life role situations” [cited in 10 p.141].

However, in the mid-60s and early-90s N.Chomsky, L.O.Thayer, R. Cambell and R.Wales, D.H. Hymes, T.Burns, J.A. Raven supplement the theory and offer to focus more on linguistic, sociocultural, psychological and sociolinguistic aspects in language society. That was the period when a new “wave” of competency-based education was born in the Western and the post-soviet scientific literature. Thus, it should be noted that the fundamental notion of this theory is regarded within the psychological, social and sociolinguistic contexts since competency-based education is not a set of fixed knowledge but a combination of personal and professional traits.

The recent stage of CBA has been underway since the 1990s and can be characterized as a global development of active implementation in all educational institutions. The reason of increased attention was triggered and acknowledged the Bologna Process launched at the frame of the European Union. Within the

joining to the Bologna Process, the role of CBA was reconsidered in many countries including Kazakhstan and introduced into the education system.

Each stage in the development of CBE is considered as an educational and life-learning phenomenon, which has been making a significant contribution to the development of young people to be integrated to the society at a professional level.

In contemporary education, competency-based approach refers to an educational movement or “new philosophy in education” which focuses on “practical-oriented ultimate outcome” [11 p.69-70]. This relates not only to acquiring the knowledge, but also to constructing the qualities essential for everyday life and self-development. That is an initial stage for a life-learning education, which occurs throughout our life. In today’s rapidly changing world, there is a high demand for easily integrated competent people. CBA involves developing learners searching, analysing, filtering, proceeding and conveying information skills as well as reflective and self-assessment abilities.

As the matter of fact, the bulk of students targeted at higher education come directly from secondary education, therefore, competency-based approach primarily concerns the secondary education as well, thus, there is “a need for renewed commitment to competence-based education in secondary education” [13]. Slavin points out that “if a student can fill in blanks on a language arts test but cannot write a clear letter to a friend or a prospective employer, or can multiply with decimals and per cents on a math test but cannot figure sales tax, then that student's education has been sadly misdirected” [14 p.241].

In this respect, the competence-based approach is a method for maintaining the educational balance with the needs of society, stakeholders and labour market. Since secondary education is a compulsory part of our schooling life, it should be one of the key contributions, which provide a qualified and skilled manpower for Kazakhstani national development.

Kazakhstan has initiated a number of projects aimed at modernising its education and training system, consequently, the European Qualification Framework (EQF) should be taken as one of the models to comply with. EQF specifies eight levels of qualifications, related to educational stages. First two levels include a sub-framework for reference to be achieved by the end of compulsory education as well as developed and renewed throughout life. The following eight qualifications have been identified as key competences to be acquired in primary and secondary education: communication in a mother tongue, communication in foreign languages, mathematical competence and basic competences in science and technology, digital competence, learning to learn, interpersonal, intercultural and social competences, civic competence, entrepreneurship and cultural expression [15].

The CBE is naturally a student-centered approach that can be easily applied to “curriculum-as-fact model”, in which focus shifts from how learners acquire and reproduce knowledge to how they synthesize and generate knowledge [16]. Throughout the learning with CBA, students encounter various and significant situations, their personal development process depends on their intellectual and affective abilities as well as the influence of their social and cultural interactions with the real world.

Crucial to a thorough understanding of the key points of the CBA is that it closely ingrates with functional nature of language. Consequently, it is believed to be inevitably bound with language education and commonly associated with Competency-Based Language Teaching.

Competency-Based Language Teaching

Language has always been a tool for interaction and communication that enables the whole mankind to attain specific goals. Competency-Based Language Teaching (CBLT) is based on the principles of Competency-Based Education (CBE) and focuses on the outcomes of language learning, particularly a foreign language. CBLT is based on interactional perspective and is used as a framework for “teaching language in relation to the social contexts in which it is used” [10 p.143]. CBLT fosters language to be integrated into a social, authentic context rather than being taught isolated and unnaturally.

According to Docking CBLT “...is designed not around the notion of subject knowledge but around the notion of competency. The focus moves from what students know about language to what they can do with it. The focus on competencies or learning outcomes underpins the curriculum framework and syllabus specification, teaching strategies, assessment and reporting. Instead of norm-referencing assessment, criterion-based assessment procedures are used in which learners are assessed according to how well they can perform on specific learning tasks [17 p.16]. CBLT demands language to be taught and practiced in integrated ways, likely learners would use it in authentic situations encountered in real-life context.

Since the CBLT is focused not only on language proficiency but also on life-oriented skills, knowledge-oriented approach or traditional standards of education are no longer able to measure the quality of education and fulfil the demands of integrated society.

Conclusion

Owing to the recent reforms in foreign language education in Kazakhstan, it should be pointed out that foreign language learners are aimed to be able to demonstrate what they have learned in school into real-life situations, the competencies they will need to perform are interconnected to their in-school and out-school contexts, therefore the lesson objectives and curriculum aims should always be focused on language proficiency as well as social integrated skills.

Competence-Based Education is an ultimate outcome-oriented approach and is appropriate to meet the needs of today's students, employees and community. Achieved competencies and outcomes represent the abilities to be applied in real-everyday life situations. Hence, CBA is a contemporary approach, which is aimed at developing and performing knowledge, skills and abilities in real-life settings, it prompts teachers and learners to acquire deeper and broader insight and provides a solid basis for the development of competencies in the curriculum framework. This means, the framework of competency-based system is addressed on developing a clear plan and a set of learning outcomes, providing conditions and opportunities that encourage learners to achieve and succeed in those ultimate outcomes.

Regarding the benefits of CBLT, the process of achieving competencies in foreign language learning happens in real-life performance, the teaching time is more devoted on learners' self-development rather than lecturing. Moreover, it should be noted that the focus of EFL teaching in CBLT is addressed particularly to the ability to use a foreign language in real-life settings effectively as well as to keep the linguistic knowledge active. Since CBLT model targets at mastering specific competences such as linguistic, communicative, social, and the model is learner-performance based, the process of the acquiring language skills is more effective when they are integrated into meaningful tasks for communicative purposes.

Therefore, meaningful and performance-oriented linguistic tasks and critical thinking-based situations that lead students to deep understanding and better analysis of circumstances are expected from teachers to provide learners to be engaged in a productive learning process.

References:

1. Қазақстан Республикасында тілдерді дамыту мен қолдану 2011 жылғы 29 маусымдағы No 110 Жарлығы). <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/U1100000110>
2. Chomsky N. *Aspects of the theory of syntax*. Cambridge, MA: MIT Press (Special Technical Report, 11)-1965-p 4.
3. Chomsky N. *Language and mind*. New York: Harcourt, Brace & World. – 1968-p116.
4. Katz J. J. *The Philosophy of Language*, Harper and Row, New York. – 1966-p.115.
5. Whitty G. and Willmott, E. *Competence-based teacher education: Approaches and issues*. *Cambridge Journal of Education*. – 1991 – 21(3), p.309–318.
6. Zimnyaya I.A. *Key competencies – a new paradigm of the education result //High education today*. – 2003. – No 5. – P. 32-37.
7. LE Boterf, G. *Construire les compétences individuelles et collectives*, Éditions d'Organisation, Paris.-2006 Cited in Cora Brahimi, *The Competency-based Approach A Lever for Changing Public Health Practices in Québec*. – 2013.
8. Spitzberg, B.H. *A Model of Intercultural Communication Competence*. In: Samovar, L.A., Porter R.E., McDaniel E.R. ed. *Intercultural Communication. A Reader*, twelfth edition. Wadsworth Cengage Learning, USA. – 2009-pp. 381-393
9. *OECD.PISA Assessment and analytical framework: Science, reading, mathematic and financial literacy*.-2016.
10. Richards, J., C and Rodgers, T. S. *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.-2001-p.141-145
11. Kunanbayeva S.S. *The Modernization Of Foreign Language Education: The Linguocultural – Communicative Approach// Second (English Translation) Edition First published: Almaty, 2010.-p.105-115*
12. Tyler, R.W. *Basic Principles of Curriculum and Instruction*. Chicago, IL: University of Chicago Press. -1949 - (reprinted in 2013)

13. Davies H. *Competence-Based Curricula in the Context of Bologna and EU Higher Education Policy*. – 2017. -doi: [10.3390/pharmacy5020017](https://doi.org/10.3390/pharmacy5020017)
14. Slavin, R. E. *Educational Psychology*. Boston: Allyn and Bacon. *Students as related to achievement, gender and age*. – 2003-p. 241
15. *European Frameworks of Reference for Language Competences* Waldemar Martyniuk preliminary Study languages of Education Language Policy Division, Strasbourg www.coe.int/lang <https://rm.coe.int/16805c73da>
16. De Lawter, K. *A constructivist view of competency-based elementary teacher education materials*. Teachers College, Columbia University. – 1982.
17. Docking, R. *Competency-based curricula-The big picture*. Prospect- 1994- 9(2), 8-17.

МНПТИ 14.01.07

Әли Р.Ө.¹

¹ докторант университета им. Абая Мырзахметова
г. Кокшетау, Казахстан

ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ ГРАМОТНОСТЬ В КОНТЕКСТЕ МОДЕРНИЗАЦИИ СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

Статья рассматривает модернизацию всех уровней образовательного процесса. Работа по модернизации характеризуется основным направлением: – развитием функциональной грамотности. Развитие мышления у учащихся происходит во взаимодействии уже имеющихся знаний с новыми знаниями, полученными от учителя, во время общения со сверстниками, либо во время взаимообучения на уроке. Целью преподавания, с точки зрения конструктивистской теории, является достижение учеником более основательного понимания предмета, обеспечив использование и применение знаний в ситуациях вне класса В этой связи созданная учителем коллаборативная среда будет способствовать развитию знаний, идей и навыков у учащихся. Обновление содержания. всех компонентов образования – содержания, методах, формах и средствах предполагает обновление организации самого учебного процесса, системы оценивания, системы взаимоотношений «учитель - ученик

Ключевые слова: обновление, функциональная грамотность, содержание образования достижения.

Р.Ө. Әли

¹ Абай Мырзахметов атындағы Көкшетау университетінің докторанты,
Көкшетау қ., Қазақстан

БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫНДАҒЫ ЖАҢА RTY КОНТЕКCІНДЕГІ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚ

Аңдатпа

Мақалада жаңартудың барлық деңгейлері қарастырады. Жаңарту жұмысы функциональдық білімділіктің дамуына негізгі бағыты болып сипатталады Оқушылардың ойының дамуы бұрынғы білімдердің байланысы арқылы өзара әрекеттесуінде, яғни құрдастарымен қарым-қатынас жасау барысында сабақ үстінде жүзеге асырылады. Конструктивистік теория бойынша оқушылардың тақырыпты тереңірек түсінуіне, сыныптан тыс жағдайларда білімнің қолданулуы болып есептеледі. Осыған байланысты бұл жағдайда мұғалімнің жасаған коллаборативтік орта оқушылардың

білімін, идеяларын және біліктілерінің дамуына ықпал етеді. Барлық компоненттерінің мазмұнын жаңарту, білім беру процессінің негізгі бағыты бойынша әдістерді, сабақ түрлерін және құралдарын жаңартуды, яғни оқу үрдісінің өзін ұйымдастыруды, баға беру жүйесін, "оқытушы-оқушы" қарым-қатынасын жаңартуды қамтиды.

Түйін сөздер: жаңарту, функционалдық сауаттылық, білім мазмұны, жетістік.

R.O. Ali¹

*doctoral student, master of education sciences University named after
Abai Myrzakhmetov, Kokshetau, Kazakhstan*

FUNCTIONAL LITERACY IN THE CONTEXT OF MODERNIZATION OF EDUCATION CONTENT

Abstract

Article considers modernization of all levels of educational process, Work on modernization is characterized by the main direction – development of functional literacy. Development of thinking in pupils happens in interaction of already available knowledge to the new knowledge received from the teacher during communication with peers, or during mutually training at the lesson .The teaching purpose, from the point of view of the constructivist theory, is achievement of a subject by the pupil of more through understanding, having provided use of knowledge in situations out of a class,. In this regard the kolloborativ environment created by the teacher will contribute to the development of knowledge, ideas and skills by pupils. Contents updating. all components of education – contents, methods, forms and means assumes updating of the organization of the educational process, the system of estimation, the system of relationship "the teacher – the pupil."

Keywords: updating, functional literacy, content of education, achievement, development of thinking,

В настоящее время практически все развитые страны мира осознали необходимость реформирования своих систем образования с тем, чтобы учащийся действительно стал центральной фигурой учебного процесса, чтобы его познавательная деятельность находилась в центре внимания педагогов-исследователей [1, 17].

ОЭСР исходит из того, что в условиях непредсказуемого мира люди должны обладать компетенциями более высокого уровня. Поэтому в 2015 году Комитет по образовательной политике ОЭСР для адаптации школы к миру VUCA начал реализацию Проекта «Будущее образования и навыков: Образование 2030».

Проект состоит из двух этапов и должен ответить на вопрос:

– какие компетенции потребуются людям в 2030 г. для преодоления сложных вызовов и превращения трудностей в возможности для себя и других?

Первый этап проекта завершился в 2018 г. ответом на вопросы:

1. что необходимо изучать учащимся 21-го века?
2. какими компетенциями учащиеся 21-го века. должны обладать?
3. какой учебный план необходим в 2030 году.?

В 2019 г. (в случае успешности 1-го этапа) странам предстоит ответить на следующие вопросы:

- 1 как учащиеся будут изучать знания и навыки 21-го века?
- 2 как эти знания и навыки будут оцениваться?

Основополагающие навыки обучения, а также оценка и преподавание навыков двадцать первого века - все это должно относиться к "обучению тому как учиться" [2]

Как известно, национальные системы образования, реагируя на происходящие глобальные социально-экономические перемены, подвергают содержание среднего образования постоянному обновлению. По мнению отечественного ученого Тойбека Аубакирова, «практически во всех развитых странах такое обновление происходит в среднем каждые 10-15 лет» [3, 9].

Перед казахстанской системой образования ставится цель повышения качества образования за счет перехода на новое содержание школьного образования. Центральное место отводится развитию функциональной грамотности школьников, навыков самостоятельного поиска, критического анализа. Воценки. Предстоит осуществить переход от «человека знающего» к «человеку, способному творчески мыслить, действовать, саморазвиваться».

этой целью центром педагогического мастерства АОО «Назарбаев интеллектуальные школы»

совместно с факультетом образования Кембриджского университета были разработаны новые подходы в обучении.

Новые подходы предполагают реализацию семи модулей, интеграция которых способствует развитию функциональной грамотности и критического мышления.

Основанные на конструктивистской теории обучения подходы, получили высокое мировое признание. Целью преподавания, с точки зрения конструктивистской теории, является достижение учеником более основательного понимания предмета, обеспечив использование и применение знаний в 2 ситуациях вне класса. Созданная учителем кооперативная среда будет способствовать развитию знаний, идей и навыков у учащихся [4, 107].

По утверждению данной теории, развитие мышления у учащихся происходит во взаимодействии уже имеющихся знаний с новыми знаниями, полученными от учителя во время общения со сверстниками, либо во время взаимообучения на уроке.

Основной принцип Кембриджского подхода основан на академических исследованиях процесса обучения, которое показывает, что простое добавление нескольких новых стратегий к имеющемуся у преподавателя набору поможет трансформировать систему обучения.

Подход к проектированию результатов образования, основанный на компетенциях, относится к ключевым методологическим инструментам реализации целей Болонского процесса. Согласно известной в мировой педагогике Таксономии целей обучения Бенджамина Блума, существующий стандарт позволяет ученику хорошо освоить только 2 из 6 уровней познания – «знать» и «понимать». Разработанный стандарт позволит достигнуть остальные 4 уровня познания: «применять», «анализировать», «синтезировать» и «оценивать».

Индивидуальный выбор человека соотносим с личностно-значимой задачей внутреннего ценностного строительства, обосновывает профессор Жампеисова К.К., что и актуализирует его образовательные, личностно-развивающие смыслы деятельности в процессе формирования и развития его конкурентноспособности [5, 7].

Государственным образовательным стандарте среднего образования страны уже определены требования к содержанию образования: «...создание образовательного пространства, благоприятного для гармоничного становления и развития личности обучающегося, обладающего основами навыков широкого спектра ...» [6].

Компетентностный подход будет внедрен в новые учебные программы, формирующие компетенции, заложенные в основе функциональной грамотности. Использован принцип сквозные темы (спиральности) при проектировании содержания предметов. Принцип спиральности удобен для изучения, доступен и понятен как учащимся, так и педагогам.

Ключевая работа по модернизации характеризуется следующими направлениями:

- развитие функциональной грамотности учащихся;
- апробирование электронного обучения;
- переход на 12-летнее обучение;
- внедрение английского языка в образовательный процесс по всем уровням от школы до университетов,

Ожидаемые результаты для учеников:

- развитое критическое мышление;
- умение самостоятельно и в группе получать новые знания;
- умение учиться;
- свободное владение ИТ, умелое обращение с учебным оборудованием;
- мотивация к обучению;
- ответственность за свое обучение;
- имеющие навыки исследования;
- учащиеся умеющие оценивать свою деятельность;
- независимые и уверенные коммуникабельные личности [7, 107].

Обновленное содержание базируется на ожидаемых результатах, которые определяются по образовательным областям. Формулировка ожидаемых результатов позволит оценить учебные достижения учащихся, определить индивидуальную траекторию развития каждого школьника с учетом его индивидуальных способностей, а также повысит их мотивацию на развитие умений и навыков в обучении [8, 148 - 151].

Разработанный впервые на постсоветском пространстве Национальный план действий по развитию функциональной грамотности на 2012-2016 годы, предусматривает развитие у школьников навыков компетентности, способности успешно применять полученные знания в реальной жизненной ситуации. Он призван обеспечить целенаправленность, целостность и системность действий по развитию функциональной грамотности школьников, как ключевого ориентира для совершенствования качества образования Республики Казахстан.

Здесь конкретно определены механизмы развития функциональной грамотности школьников: обновление стандартов образования, учебных программ и планов, обновление форм, методов и технологий обучения, развитие системы оценки результатов обучения школьников, обеспечение активного участия родителей в образовании и воспитании детей, развитие дополнительного образования [9].

Соблюдение следующих условий программы обновления образования может стать фактором совершенствования деятельности образовательного учреждения:

– программное обновление образования сочетается с профессиональной деятельностью и самоопределением его субъектов, участвующих в моделировании вариативных образовательных программ;

– деятельность образовательных учреждений нового типа, выступающих в качестве базы для моделирования развития образования, вызывает потребность у педагогических кадров повышать свою профессиональную квалификацию.

В результате данного творческого процесса педагог будет обладать навыками:

- 1) функционального и творческого применения знаний;
- 2) критического мышления;
- 3) проведения исследовательских работ;
- 4) использования информационно-коммуникационных технологий;
- 5) применения различных способов коммуникации, в том числе языковых навыков;
- 6) умения работать в группе и индивидуально» [10].

Следовательно, целью модернизации качества образования, его перехода на новое содержание является развитие функциональной грамотности школьников. Модернизация затрагивает все уровни образовательного процесса, где деятельность субъектов образования будет сконцентрирована на внедрении модели программного обновления образования.

Данный подход к определению ключевых компетенций соответствует пониманию фундаментальных целей образования, сформулированных в документах ЮНЕСКО:

- научить получать знания (учить учиться);
- научить работать и зарабатывать (учение для труда);
- научить жить (учение для бытия);
- научить жить вместе (учение для совместной жизни).

Список использованной литературы:

– Барбер Майкл, Муршед Мона Как добиться стабильно высокого качества обучения в школах: уроки анализа лучших систем школьного образования мира. – 2008. – С 17 <http://www.twirpx.com/file/1015363/>

– *FOUR-DIMENSIONAL EDUCATION.the Competencies Learners Need to Succeed. Charles Fadel, maya Bialik and Bernie Trilling. The center for Curriculum Redesign, Boston*https://www.researchgate.net/profile/Maya_Bialik/publication/318430582_Four-Dimensional_Education/inks/597764f745851570_a1b31150/Four-Dimensional_Education.pdf (дата обращения: 05.05.2018)

– Аубакиров Т. Особенности нового государственного стандарта начального образования // Білімді ел. – 2015, сентябрь – 15. – №17. – С.9.

– Руководство для учителя /АОО "Назарбаев интеллектуальные школы", 2014. – С.199. – С 107.

– Жанпейсова К.К. Актуальные проблемы педагогического образования Республики Казахстан//Вестник Серия "Педагогические науки", Алматы: Изд-во "Улагат" КазНПУ им.Абая №2(50), – 2016.– С.14 – С7.

– Государственный общеобязательный стандарт начального образования, утвержденный постановлением Правительства РК от 25 апреля 2015 года № 327 Электронный ресурс: <http://egov.kz/cms/ru/law/list/P1200001080>

5. Руководство для учителя / Астана: АОО «Назарбаев интеллектуальные школы», 2014. – С.199 с – С. 103; 105; 107.
6. Куламбаева К.К, Суровицкая Ю.Ю. Особенности формирования универсальных коммуникативных учебных действий школьников// Журнал ККСОН МОН РК КАЗНПУ им. Абая Хабаршы Вестник Bulletin, Серия «Педагогические науки»- Алматы: Изд-во «Улагат»,2017. – №4(56).– С.232. – С.148-151.
7. Национальный план действий по развитию функциональной грамотности школьников на 2012 – 2016 годы // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1200000832>, 09.10.2015
8. Государственный общеобязательный стандарт начального образования, утвержденный постановлением Правительства РК от 25 апреля 2015 года № 327 Электронный ресурс:<http://egov.kz/cms/ru/law/list/P1200001080>

МРНТИ: 14.07.05

С.С. Малаева,¹ Ф.А. Тулегенова,³ Г.С. Майлыбаева³

¹ I. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университетінің «Бастауыш оқытудың педагогикасы мен әдістемесі» мамандығының 1 курс магистранты,

² I. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университетінің «Бастауышта оқытудың педагогикасы мен әдістемесі» мамандығы 2 курс докторанты,

³ PhD философия докторы, I. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университетінің қауымдастырылған профессоры, Талдықорған қ., Қазақстан.

ҚОҒАМДЫҚ САНАНЫ ЖАҢҒЫРТУ ШЕҢБЕРІНДЕ ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ПАТРИОТИЗМДІ ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ХАЛЫҚ ФОЛЬКЛОРЫНЫҢ РӨЛІ

Аңдатпа

Мақалада жас ұрпақты халық фольклоры негізінде патриоттық рухта тәрбиелеу қарастырылған. Сондай-ақ, Ұлт Көшбасшысы ұсынған, саналық, жауапкершілік, тарихи өткенді құрметтеу, патриотизмді, ішкі мәдениетті, өзінің қадір-қасиетін сезімге тәрбиелеу сияқты қасиеттерді қалыптастыруға бағытталған бағдарламалар туралы ақпарат беріледі. Елдегі оң өзгерістер, білім беру ұйымдарының тәрбие қызметі жүйесі өз көрінісін тапқандығы жайлы, қазір қазақстандық патриотизмнің, азаматтықтың, руханилықтың, саяси және адамгершілік мәнін ұғыну процесі жүріп жатқандығы туралы айтылған. Бастауыш сынып оқушыларын патриотизмге тәрбиелеу – бұл тұлғаның, елдің, оның мәдениетінің бірегейлігі, әлеуметтің, халықтың әлеуметтік психологиясының ерекшеліктері толымды көрініс табатын қоғамдық өмірді ұйымдастырудың мәні мен мақсаттарын пайымдау арқылы жүйелі дамитындығына тоқталған. Сонымен қатар, тәрбиенің мазмұндық негізі болып табылатын бастауыш сынып оқушыларымен жүргізілетін тәрбиелік іс-әрекеттердің: ұлтаралық қарым-қатынас мәдениетіне тәрбиелеу, рухани-адамгершілік тәрбие, патриоттық тәрбие, жас ұрпақтың девиантты, деструктивті мінез-құлқының алдын алу деген сияқты басым бағыттары ұсынылады.

Түйін сөздер: патриотизм, Отан, патриоттық тәрбие, халық ауыз әдебиеті, қазақстандық патриотизм.

Малаева С.С.,¹ Тулегенова Г.А.,² Майлыбаева Г.С.³

¹Магистрант 1 курса специальности «Педагогика и методика начального обучения»
Жетысуского государственного университета им. И. Жансугурова,

²Докторантка 2 курса специальности «Педагогика и методика начального обучения»
Жетысуского государственного университета им. И. Жансугурова,

³Доктор философии PhD., ассоциированный профессор Жетысуского государственного
университета им. И. Жансугурова, г. Талдыкорган, Казахстан.

РОЛЬ НАРОДНОЙ ПЕДАГОГИКИ В ФОРМИРОВАНИИ КАЗАХСТАНСКОГО ПАТРИОТИЗМА В РАМКАХ МОДЕРНИЗАЦИИ ОБЩЕСТВЕННОГО СОЗНАНИЯ

Аннотация

статье рассматриваются вопросы воспитания молодого поколения в духе патриотизма на основе богатейшего исторического опыта. Также дается информация о программах, предложенных Лидером Нации, направленных на формирование таких качеств, как сознательность, ответственность, уважение к историческому прошлому, воспитание патриотизма, внутренней культуры, чувства собственного достоинства. Позитивные изменения в стране нашли свое отражение в системе воспитательной деятельности организаций образования, сейчас идет процесс осмысления политической и нравственной сути казахстанского патриотизма, гражданственности, духовности, нравственности. Воспитание патриотизма учащихся начальных классов – это системное развитие личности, страны, ее культуры, посредством осмысления сущности и целей организации общественной жизни, в которой в полной мере отражаются особенности социума, социальной психологии населения. Кроме того, предлагаются такие приоритетные направления воспитательной деятельности, как воспитание культуры межнациональных отношений, духовно-нравственное воспитание, патриотическое воспитание, профилактика девиантного, деструктивного поведения молодого поколения, которые являются содержательной основой воспитания.

Ключевые слова: патриотизм, Родина, патриотическое воспитание, устное народное творчество, казахстанский патриотизм.

Malayeva S.¹, Tulegenova G.², Mailybayeva G.³

¹Undergraduates of the 1st course of the specialty «Pedagogy and methodology of primary education» of
Zhetysu State University named after. I. Zhansugurova,

2 year PhD student of the specialty «Pedagogy and methodology of pri. mary education», Zhetysu State
University named after I. Zhansugurov,

³Associate Professor of Zhetysu State University after I. Zhansugurov., PhD,
Taldykorgan, Kazakhstan

THE ROLE OF NATIONAL PEDAGOGICS IN THE FORMATION OF THE KAZAKHSTAN PATRIOTISM IN THE FRAMEWORK OF MODERNIZATION OF THE PUBLIC CONSCIOUSNESS

Abstract

The article deals with the issues of education of the young generation in the spirit of patriotism on the basis of rich historical experience. It also provides information about the programs proposed by the Leader of the Nation, aimed at the formation of such qualities as consciousness, responsibility, respect for the historical past, education of patriotism, internal culture, self-esteem. Positive changes in the country are reflected in the system of educational activities of educational organizations, now there is a process of understanding the political and moral essence of Kazakhstan patriotism, citizenship, spirituality, morality. Education of patriotism of primary

school students – a systematic development of the individual, the country, its culture, through understanding the essence and objectives of the organization of social life, which fully reflects the characteristics of society, social psychology. Besides, such priority directions of educational activity as education of culture of the international relations, spiritual and moral education, Patriotic education, prevention of deviant, destructive behavior of young generation which are a substantial basis of education are offered.

Keywords: patriotism, Homeland, Patriotic education, folk art, Kazakhstan patriotism.

Қазақстан қоғамының табысты дамуы жарқын болашақта қоғамның ғылыми, экономикалық және саяси элитасының негізі болатын қазіргі жастардың тәрбиесіне тікелей байланысты. Бұл үдерісте руханилықты қалыптастыру үлкен рөлге ие. Қазақстан – көпұлтты ел. Саналық, жауапкершілік, тарихи өткенді құрметтеу, патриотизмге, ішкі мәдениетке, өз Отаны үшін мақтаныш сезіміне тәрбиелеу-тұлғаның азаматтық қалыптасуының кепілі. «Болашаққа көзқарас: қоғамдық сананы жаңғырту» атты мақаласында Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев: «Рухани жаңғыру ұғымының өзі ұлттық санадағы өзгерістерді болжайды. Мұнда екі сәт бар. Біріншіден, бұл ұлттық сана аясындағы өзгеріс. Екіншіден, бұл ұлттық «Мен» ішкі ядросының кейбір ерекшеліктері өзгерген кезде сақталуы. Біздің ұлттық дәстүрлеріміз бен салттарымыз, тіліміз бен әуеніміз, халық ауыз әдебиет – бір сөзбен айтқанда, ұлттық рухымыз бізбен мәңгілік қалуы тиіс. Абайдың даналығы, Әуезов перосы, Жамбылдың жарқын жолдары, Құрманғазы үні, аруақтардың Мәңгілік бейнесі – бұл біздің рухани мәдениетіміздің бір бөлігі ғана. Бірақ рухани жаңғыру және жаһандық әдеттер мен құмарлықтар әлеміне сай келмейтін бірқатар әдеттерді өткенге қалдыру керек. Өз өлкесінің тарихын білу және мақтан ету – қажетті және пайдалы іс [1]. Осыған байланысты жастарды тәрбиелеудің маңызы, оның руханилығын қалыптастыру рөлі артады. Бұл Жолдау ауыз әдебиеті мен патриоттық тәрбие негізінде білім беруді білдіреді деп айтуға болады. Патриоттық тәрбие рухани-адамгершілік тәрбиенің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Ана сүтімен бірге бала отбасында Отанға деген сүйіспеншілік, табиғатқа және қоршаған әлемге деген қарым-қатынас, ата-аналарды құрметтеу, отбасылық қарым-қатынастың қасиетті сезімдерін сіңіреді. Бастауыш сынып оқушыларына патриоттық және жалпы рухани адамгершілік тәрбие беру ғана азаматтардың бірігуі үшін берік негіз қалауға және мемлекетте бірыңғай әлеуметтік-мәдени кеңістікті сақтауды қамтамасыз етуге қабілетті етеді [2].

Патриотизмді түсіну ғасырлар бойғы терең теориялық дәстүрге ие. Платонның пайымдауынша, Отан әке мен шешеден қымбат. Отанға деген сүйіспеншілік, жоғары құндылық ретінде Н.Макиавелли, Ю.Крижанич, Ж.Ж. Руссо, И.Г. Фихте сияқты ойшылдардың еңбектерінде қарастырылған. Мысалы, К.Д. Ушинский патриотизм тек тәрбиелеудің маңызды міндеті ғана емес, сонымен қатар мықты педагогикалық құрал болып табылады деп санады: «Өзін-өзі сүймейтін адам жоқ, Отанға деген махаббатсыз адам жоқ, және бұл махаббат тәрбие, адамның жүрегіне сенімді кілт және оның жаман, табиғи, жеке, отбасылық және туыстық бейімділіктерімен күресу үшін күшті тірек болып табылады» [4]. Көптеген қазақстандық ғалымдар бұл тақырыпты өз еңбектерінде қозғаған: К.М. Арғынғазин, К.Ж. Аганина, Ш.А. Абдраман, Е.З. Батталханов, К.Бөлеев, К.Б. Жарықбаев, С.Т. Каргин, Г.М. Кертаева, С. Қалиев, К.Ж. Қожахметова, С.А. Ұзақбаева этномәдениет мәселелері бойынша, М.Х. Балтабаев, Ж.Ж. Наурызбай, А.С. Сейдімбек, К.Нұрмұқашева, Н.Р. Рамашова патриоттық тәрбие бойынша мәселелерге тоқталған. Ғалым Қ.М. Арғынғазиннің, А.А. Бисенбаевтың еңбектері тәрбиенің жаңа моделіне (парадигмаға) көшу жолындағы білім, рухани байлықты және мысалдарды қалыптастыруды қарастырады. Бұл үдерісті дамыта отырып, көптеген ғалымдар халық ауыз әдебиет мұрасын физикалық және музыкалық-эстетикалық тәрбие құралы ретінде қарастырды. Бұл мәселелер Р.К. Дүйсенбинова, Т.А. Қышқашбаев, И.Оршыбеков, Е.Сағындықов және т. б. еңбектерінде қозғалды. Халық ауыз әдебиетінің маңызды бөлігі – патриоттық сана, халықтың рухани мұрасы және ғылыми көзқарас болып табылады [5].

Жас ұрпақты патриоттық тәрбиелеуде халық ауыз әдебиеті үлкен рөл атқарады. Мақаланың негізгі мақсаты – бай тарихи тәжірибе негізінде еңбекқор патриот өз Отанының қорғаушысы, өз мәдениетін білетін, рухани бай жас ұрпақты тәрбиелеу. Жастарды өткен рухта тәрбиелей отырып, қазіргі заманмен байланыстыра отырып, біз өзімізді жоғалтпастан, ұрпақ үшін ғасырлар бойы халық жинаған ұлттық құндылықтарымызды сақтай отырып, болашақ ұрпағымызды отансүйгіштікке тәрбиелей аламыз [3]. Ұлы орыс педагогы К.Д. Ушинский айтқандай «Ешкім де халықтың педагогикалық даналығымен бәсекелесе алмайды», ал француз ғалымы А.Леруа-Гуран былай деді: «Халық өзінің ата-бабаларының арқасында ғана өзі болып табылады». Барлық материктердегі және барлық халықтардағы халық ауыз әдебиетінің принциптерінің көбі ортақ, өйткені олар жалпыадамзаттық құндылықты бағдарлардан

туындайды. Бұл біздің әрқайсымыздың ұлтаралық қақтығыстар мен рухани құндылықтарды қайта қарау ғасырында білу маңызды. Халық өзінің көп ғасырлық тарихында педагогикалық тұрғыдан ең құнды нәрселерді таңдап алды. К.Д. Ушинскийдің пікірінше, педагогикада жетістікке жету үшін халықтың өзі құрған жүйеге сүйену қажет, онда табиғи бейімділік, ұлттық сипаттағы өзгешеліктер есепке алынады. Халық ауыз әдебиетін білу, яғни онда көрсетілген халық тәжірибесінің тәрбиесі, халқымыздың тарихи дамуы, оның салт-дәстүрін түпкілікті түсінуге, отбасылық ұстанымдар, әр баланың тәрбиесі мен дамуына көмектеседі. Бастауыш сыныптан бастап өз елінің болашақ азаматының іргетасы қаланады. Педагогтердің алдында тұрған басты міндеттер – Отан мен халыққа деген сүйіспеншілікке, әртүрлі ұлт өкілдеріне деген мейірбандықпен, құрметпен қарауға тәрбиелеу.

Адамгершілік-патриоттық тәрбиенің маңызды құралы мәдениетте құрылған адамгершілік идеалдарды, яғни адам ұмтылатын мінез-құлық үлгілерін тарихи дамытудың әртүрлі кезеңдерінде пайдалану болып табылады. Әдетте, адамгершілік идеалдар гуманистік дүниетаным аясында адамның қоршаған табиғи және әлеуметтік ортаға деген көзқарасын білдіретін және адамның айналасында орталықтандырылатын көзқарастар мен сенімдердің жалпыланған жүйесі ретінде қалыптасады. Бұл ретте адамның қарым-қатынасы тек объективті шындық ретінде әлемді бағалауды ғана емес, сонымен қатар қоршаған ортадағы өз орнын, басқа адамдармен байланысты бағалауды да қамтиды. Халық ауыз әдебиетінде бұл мақсаттар үшін ертегілер, аңыздар, батырлар жыры қолданылды, сол арқылы балаларға еліктеу, еңбекке, отансүйгіштікке деген махаббат сезімін тудырды. Мемлекет басшысының қоғамдық санасын жаңғырту бағдарламасында осы идеяның көрінісі «Қазақстандағы 100 жаңа есім» жобасы болып табылады. «Қазақстандағы 100 жаңа есім» жобасы – бұл біздің біртұтас еліміздің барлық түкпірлеріндегі шынайы адамдардың өміріндегі көрінісі.

Жобаның басты мақсаты – қажырлы еңбек, білім мен таланттың арқасында табысқа жеткен адамдардың шынайы тарихын табу және көрсету. «Біздің қасымызда Тәуелсіздік дәуірін қалыптастырған көптеген көрнекті замандастар бар. Олардың өмірі туралы әңгімелері кез келген статистикадан сенімді. Біз оларды өзіміздің батырларымызға айналдыруымыз керек. Біз оларға еліктеу үшін, өмірге адал және объективті көзқарас үшін үлгі етуге тиіспіз» – дейді Н.Ә. Назарбаев [1].

Президент Н.Ә. Назарбаев өз мақаласында: «Патриотизм өз жеріне, өз ауылына, қаласына, аймағына деген сүйіспеншіліктен, кіші Отанына деген сүйіспеншіліктен басталады. Сондықтан мен «Туған ел» бағытынан оңай ауысатын «Туған жер» бағдарламасын ұсынамын.

Неге кіші Отан? Адам – тек ұтымды тіршілік иесі ғана емес, сонымен қатар сезімтал. Кіші Отан – бұл сіз туған және өскен, кейде өмір бойы өмір сүрген жер.

Онда таулар, өзендер, олардың пайда болуы туралы әңгімелер мен аңыздар, халық жадында қалған адамдардың есімдері бар. Ары қарай айта берсек болады. Мұның бәрі маңызды. Туған жерге, оның мәдениетіне, әдет-ғұрпына, дәстүрлеріне ерекше көңіл бөлу – бұл патриотизмнің маңызды белгісі. Бұл мәдени-генетикалық кодтың негізі, ол кез келген ұлтты ұлт жасайды. Ғасырлар бойы біздің ата-бабаларымыз туған жерімізді қорғап, біз үшін бірнеше шаршы километрді берекелі жерді сақтап қалды. Олар болашақты сақтап қалды. Қысқаша айтқанда, «Туған жер» бағдарламасы біздің жалпы ұлттық патриотизмнің нағыз негізіне айналады».

Патриотизмсіз жаңа күшті мемлекет құру, адамдарға олардың азаматтық борышын түсінуін және заңды құрметтеуді үйрету мүмкін емес. Өз ата-бабаларын қастерлейтін, өз ұрпақтарының жақсы дәстүрлерінде өсетін және тәрбиеленетін, өз тұрғын үйін, кіреберісін, үйін, ауласын тиісті жағдайда ұстайтын, ел үшін маңызды міндеттерге қол жеткізу мақсатында азаматтарды біріктіруге бағытталған қоғамдық іс-шараларға қатысатын, өз Отанының игілігі үшін жұмыс істейтін, өз ұрпақтарының жақсы дәстүрлерінде өсетін және тәрбиеленетін адамды нағыз патриот деп есептеуге болады.

Қазір «Қазақстандық патриотизм» деген ұғым бар. Қазақстандық патриотизмнің негізі – ежелгі ұлттық салт-дәстүр, әдет-ғұрып, аңыз, ертегілер, жырлар, кешегі кеңестік ортақ дәуір, Ұлы Отан соғысындағы түрлі ұлт өкілдері қазақстандық батырлардың ерліктері туралы тарихи деректер болып табылады. Осыларға қазақ күресін де жатқызуға болады, себебі оқушыларды қазақ спорты, оның ішінде қазақ күресі арқылы патриотизмге тәрбиелеу мәселелеріне қатысты қорытындылар мен тікелей мектеп практикасындағы бапкерлердің іс-тәжірибелерінің нәтижелеріне сүйене отырып, біз орта мектептерінде қазақ күресі арқылы патриотизмге тәрбиелеу – оқушылардың нақты іс-әрекеті, мінез-құлқын ұйымдастыру, оған бағыт беруді негізге алу керек деп тұжырымдадық. Патриотизмге тәрбиелеу үдерісінің танымдық мәнін естен шығаруға болмағанмен, бұл іс әрбір оқушыда патриоттық сана, патриоттық сезім қалыптастырудан бастау алғанда ғана тиімді болғандықтан, оқытушылар жаттығу барысында, біріншіден, терең патриотизм – Отанға, Қазақстанға, өз халқына деген

сүйіспеншілік; екіншіден – халықтар достығы идеясын ұстану және насихаттауға ынталанады. Себебі адамгершілікті, өркениетті патриотизм қашан да халықтар достығының идеясымен, тәжірибесімен үндесіп жатуы тиіс.

«Қазақстандық патриотизм» ұғымы біздің тәуелсіздігімізбен қоса туған жаңа сөз болып, еліміздегі саяси-әлеуметтік ахуалдың ерекшелігін көрсетеді. Елімізде жүзден аса ұлттар мен ұлыстардың өкілі өмір сүруде. Қазақстан олардың көпшілігінің туған отаны және бұдан былай да мәңгі тұрақтап қалар мекені болмақ. Сондықтан олардың әрқайсысы Қазақстанды ата-жұртым деп танып, оның тәуелсіздігін қорғауға және материалдық байлығын арттыруға еңбек етуі тиіс. Сол себепті «қазақстандық патриотизм» ұғымы күнделікті өмірде жиі колданылып, кеңінен қалыптасып келеді.

Қорыта келе, Қазақстан патриоттарының сезімдері мен іс-әрекеттері Отанға (елге, Қазақстанға) және оның халқына бағытталған. Отансүйгіштік – бұл саяси идеология, оның басты қағидасы Отанға, өзінің халқына, Атамекеніне деген сүйіспеншілік болып табылады. Бұл өз еңбегімен, жанкешті ерліктерімен елінің беделін арттырып, халқының абыройын асыратын қазақстандық азаматтардың күнделікті өмірінде пайда болады. Бірақ ол Отан мен Қазақстан халқына қауіп төнген сындарлы жағдайларда, әсіресе айшықты әрі қарқынды түрде туындайды. Күнделікті тіршілікте ол азаматтардың өндірістегі, ғылымдағы, өнердегі, спорттағы, сондай-ақ жауынгерлерді туған өлкені батыл қорғауға, өз халқының, елінің, Атамекенінің егемендігін, «құрмет көрсетіліп, қастерленуі» тиіс шекарамыздың бұзылмауын, қоғамдық құрылыстың мызғымастығын қамтамасыз етуге даярлайтын әскери қызметтегі жасампаз еңбегінен көрінеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

Назарбаев Ә.Н. «Болашаққа көзқарас: рухани жаңғыру» Қазақстан республикасы президентінің ресми сайты. Кіру режимі: http://www.akorda.kz/kz/events/akorda_news/press_conferences/memleket-basshysynyn-bolashakka-bagdar-ruhani-zhangyru-attymakalasy.

– Атауы. экраннан. – (Өтініш берген күні: 12. 04. 2017).

4. Ұзақбаева С. Қазақ халық педагогикасы: оқу құралы. – Алматы: «Глобус» баспасы, 2013. – 468б.

5. Измайлов А. Халық педагогикасы: Орта Азия және Қазақстан халықтарының педагогикалық көзқарасы. – М., 1991. – 228б.

6. Ушинский К.Д. Таңдамалы педагогикалық шығармалар: 2 т. – М., 1974. – 56б.

7. Табылды Ә. Қазақ этнопедагогикасы. – Алматы: «Білім», 2004. – 288б.

8. <http://startinfo.kz/buisness/shahandany-ulttuk-masels/>

9. <https://apps.webofknowledge.com>

**ЖОҒАРЫ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНАН КЕЙІНГІ БІЛІМ: МӘСЕЛЕЛЕР,
ЖАҒАШЫЛДЫҚ, ДАМУ БОЛАШАҒЫ
ВУЗОВСКОЕ И ПОСЛЕВУЗОВСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ:
ПРОБЛЕМЫ, ИННОВАЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ**

ӘОЖ: 37.012
МРНТИ 14.07.07

А.Қ. Қозыбай¹, Н.Ә. Абуова², Л.А. Анарбек³

¹ п.ғ.д., Абай атындағы Қазақ ҰПУ профессоры, Алматы қ., Қазақстан,

² п.ғ.к., Қазақ Ұлттық Аграрлық университеті, Алматы қ., Қазақстан,

³ Оқытушы, магистр, Қ.Сатпаев атындағы Қазақ Ұлттық Техникалық Зерттеу университеті, Алматы қ., Қазақстан

ПРОБЛЕМАЛЫҚ ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Мақалада жоғары оқу орындарында қолданылатын түсіндірмелі-иллюстрациялы (дәстүрлі), проблемалы, бағдарламалы оқыту әдістерінің тиімді жақтары, оқытудың басқа түрлерімен салыстырғанда жаңа білімді меңгерудегі артықшылықтары және оқыту қарқынын арттырудағы мүмкіндіктері сипатталған. Бағдарламалық оқытуда техникалық оқыту құралдарын пайдалану арқылы білім алушының өзіндік жұмысын белсенді етуге және оқыту қарқынын арттыруға негіз болатын мәліметтер берілген. Проблемалық оқытуда білім алушының білетіні мен білмейтінінің арасында қарама-қайшылықтар пайда болады. Осы проблемаларды шешуге дайын тәсіл болмағандықтан, мақалада проблемалық жағдаяттың пайда болу себептері мен осыған орай білім алушының ізденушілік әрекетінің қалыптасу кезеңдері сипатталған. Проблемалық оқыту – өзге технологиялар арасынан тиісті орын алады. Оның ерекшелігі өзге технологиялармен үйлесе алатын қасиетінде жатыр. Білім алушылардың танымдық белсенділігін, ойлау қызметін дамытуда, жетілдіруде, оларға өз бетінше қорытынды, тұжырым жасата білуде проблемалық оқытудың маңызы ерекше екені қарастырылған. Оқытудың бұл әсері арқылы оқытушы мен білім алушы алдында проблемалық жағдаят тудыратын танымдық-ізденушілік, шығармашылық сипаттағы зерттеу әдісіне бағытталған тапсырмалар береді және оны орындата алатыны жайында толық мәлімет берілген.

Түйін сөздер: дидактика, оқыту теориясы, бағдарламалық оқыту, педагогика, алгоритм, түсіндірмелі-иллюстрациялы, мәселелік, ойлау, қағида, жағдаят, шығармашылық, мотив, әдіс, ізденуші, дәстүрлі

Козыбай А.К.¹, Абуова Н.А.², Анарбек Л.А.³ ¹ д.п.н., профессор КазНПУ им Абая. г. Алматы, Казахстан,

² к.п.н., КазНАУ, г. Алматы, Казахстан, ³ преподаватель КазНТИУ имени К.Сатпаева, г. Алматы,

Казахстан

ОСОБЕННОСТИ ТЕХНОЛОГИИ ПРОБЛЕМНОГО ОБУЧЕНИЯ

Аннотация

В статье описана эффективность обучения с использованием пояснительных иллюстраций (традиционные), проблемное обучение и программное обучение с указанием их преимуществ в высшем учебном заведении, отмечены преимущества новых знаний по сравнению с другими видами обучения и указываются возможности увеличения интенсивности обучения. Исследуется система самостоятельной работы студентов и его улучшение за счет использования технических средств

обучения и даны основы для увеличения интенсивности обучения. В проблемном обучении появляются на противоречия между тем, что обучающийся знает и не знает. Из-за отсутствия готовых методов для решения этих проблем в статье рассматриваются этапы формирования исследовательской деятельности обучающихся. Проблемное обучение занимает соответствующее место среди других технологий. Его особенность заключается в его способности сочетаться с другими технологиями. Значимость проблемного обучения велика в связи с тем, что оно совершенствует познавательные навыки обучающихся, развивает мыслительные навыки, помогает принимать решение и делать соответствующие заключения. Посредством использования такого метода указаны задания направленные на создание проблемных ситуации и развитие творческого подхода к решению ситуативных задач.

Ключевые слова: дидактика, теория обучения, программное обучение, педагогика, алгоритм, пояснительно-иллюстративные, проблемные, мыслительные, ситуативные, творческие, мотивированные методы, исследователь, традиционный

Kozybay A.K.¹, Abuova N.A.², Anarbek L.A.³ ¹professor, Abai KazNPU, k.anarbek@gmail.com, ²candidate of Pedagogy Science, KazNAU, nabat_71@mail.ru, ³master of pedagogy KazNTU after K.U.Satpaev, laura_L9@mail.ru

FEATURES OF THE PROBLEM TRAINING TECHNOLOGY

Abstract

The article describes the effectiveness of learning using explanatory illustrations (traditional), problem-based learning and programmatic training, indicating their advantages in university, highlights the advantages of new knowledge compared to other types of learning and indicates the possibilities of increasing the intensity of learning. The system of students' independent work and its improvement due to the use of technical means of training is investigated and the basics for increasing the intensity of training are given. In problem-based learning there are contradictions between what the learner knows and does not know, and therefore, as there are no methods for solving problems, the stages of searching for the learner's knowledge and the causes of problem situations are described. Problem learning takes the appropriate place among other technologies. Its peculiarity lies in its ability to be combined with other technologies. The importance of problem-based learning is great due to the fact that it improves the cognitive skills of students, develops thinking skills, helps to make decisions and draw appropriate conclusions. Through the use of such a method, tasks aimed at creating problem situations and developing a creative approach to solving situational tasks are indicated.

Keywords: didactics, learning theory, program learning, pedagogy, algorithm, explanatory and illustrative, problem, thinking, situational, creative, motivated methods, researcher, traditional

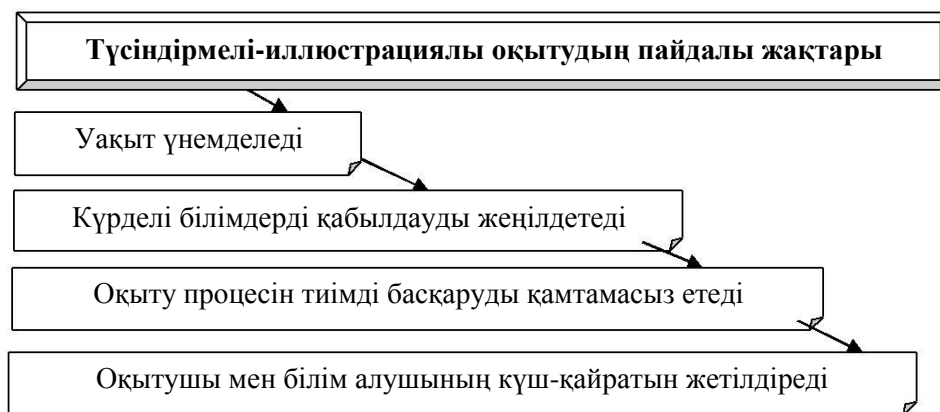
Қазақстан Республикасының Білім туралы Заңында оқытудың жаңа технологияларын, оның ішінде кәсіптік білім беру бағдарламаларының қоғам мен еңбек нарығының өзгеріп отыратын қажеттеріне тез бейімделуіне ықпал ететін технологияларды енгізу және тиімді пайдалану білім беру жүйесінің міндеттері ретінде белгіленген [1]. Осы міндеттердің негізінде қазіргі таңда заманауи білім беруде мамандарды шығармашылыққа дайындау басты тапсырма екені даусыз. Шығармашылық дегеніміз логикалық ойлау мен ғылыми іздену болып саналады, яғни жаңалық, жаңа нысана, жаңа білім, жаңа проблема, жаңа әдіс ашу. Соңғы кезде кең тараған оқу түрінің мәні: оқытушы жаңа білімді дайын түрде баяндамай, білім алушылардың алдына проблемалық сұрақтарды қойып, оларды шешудің жолдары мен тәсілдерін іздеуге бейімдейді.

Оқыту теориясы мен тәжірибесі дамуының жалпы заңдылықтарының бірі – дидактикалық жүйелердің бірізділігі, сабақтастығы. Әрбір жаңа жүйе дәстүрлі жүйелердің тиімді қасиеттерін, идеяларын, тәжірибесін өзіне сіңіріп алады. Дидактикада оқытудың үш түрі қалыптасқан: түсіндірмелі-иллюстрациялы (дәстүрлі), проблемалы, бағдарламалы (компьютерлік). Енді осылардың жетістіктері мен кемшіліктеріне тоқталайық:

Түсіндірмелі-иллюстрациялы оқыту. Оның дәстүрлі оқыту деп аталатыны тарихта ұзақ уақыт бойы өміршең болғанына байланысты. Дәстүрлі оқыту жаңадан пайда болған түсіндіру жолдары мен көрнекіліктерді өзіне кіріктіріп отырады. Бұл жүйедегі негізгі оқыту әдіс-тәсілдеріне көрнекіліктерді пайдалана отырып түсіндіру жатады. Білім алушылардың негізгі іс-әрекеті: берілген білімнің мазмұнын тыңдау, қабылдау, естерінде сақтау. Мұндай оқытудың талабы: оқушылар есте сақтаған өткен оқу материалының мазмұнын қатесіз қайталап айтып беруі. Оқытудың бұл түрінің төменде пайдалы жақтары келтірілген (1-сурет).

Сонымен қатар, оқытудың бұл түрінің мынадай кемшіліктері бар: білім алушылардың дайын

білімді жаттап алуы, олардың өз бетінше ойлауына қажетті көңіл бөлінбеуі; дара және бөліп оқыту мүмкіндіктерінің жетімсіздігі.

1-сурет – Оқу процесіндегі түсіндірмелі-иллюстрациялы оқытудың пайдалы жақтары

Бағдарламалы (компьютерлік) оқыту.

Бағдарламалы оқытудың негізгі мақсаты – оқыту процесін басқаруды жетілдіру, тексеруден өзін-өзі тексеруге, оқытудан өзін-өзі оқытуға көшу. Бағдарламалы оқытуда жаңа бағдарланған оқулықтар, оқыту құжаттары, үйрету (оқыту) машиналары қолданылады. Оқытудың бұл түрі 1960 жылдан бастап Б.Скиннер, Н.Краудер бастамасынан кейін, педагогика, психология және кибернетиканы ұштастырып пайдаланылады.

Бағдарламалап оқытудың үш принципі бар: сызықты, тармақты және аралас. Сызықты бағдарламада оқу материалы бірізділікпен беріледі. Тармақты бағдарламада әр білім алушы мақсатқа өз жолымен келеді. Қате жауап берген кезде ол керекті тармаққа өтіп, қайтадан оқып, қосымша түсініктеме алып, қатені жойып, негізгі сызыққа қайтып оралады. Мықты білім алушылар негізгі сызықпен жүрсе, әлсіз білім алушылар тармақтарға кіру арқылы нәтижеге жетеді. Аралас бағдарламада қиын тақырыптар тармақтарға бөлінеді, басқалары сызық бойынша орналасады [2].

Бұл оқыту машинасыз және машиналы болып екіге бөлінеді. Машинасыз бағдарлама оқыту үшін арнайы оқулықтар, перфокарталар пайдаланылады, негізгі деректер көзі қағаз болады. Оқу нәтижесі біраз уақыттан соң бағаланылады. Соңғы кезде машиналы бағдарламалап оқыту үшін компьютер кең қолданылуда. Тапсырмалар, мәтіндер, сұрақтар, жауаптар дисплей дидарында жазылып, сол мезгілде бағаланып тұрады.

Оқу бағдарламасы оқыту алгоритміне негізделген. Алгоритм-дұрыс жауапқа жетелейтін бірізді ақыл-ой және оқу іс-әрекеттерінің жүйесі. Білім мен біліктерді толық меңгеру үшін алгоритм білім алушыларға оқу әрекетінің құрамы мен орындау тәртібін белгілейді. Оқу бағдарламасын құрастырудан алдын-ала оқу барысын басқару үшін алгоритм жасалынады. Алгоритм сапасы компьютерлік оқытудың сапасына тікелей ықпал жасайды. Сондықтан, компьютерлік оқытудың сапасы оқу бағдарламасы мен техника сапасына тәуелді. Төменде бағдарламалап оқытудың ерекшеліктерін сипаттайтын схема берілген (2-сурет).

2-сурет – Оқыту процесіндегі бағдарламалық оқытудың ерекшеліктері

Суретте көрсетілгендей, техникалық оқыту құралдарын пайдалану – білім алушының өзіндік жұмысын белсенді етіп, оқыту қарқынын арттырады. Дегенмен, бағдарламалық оқытуды мектептегі компьютерлердің саны мен сапасына байланысты бағдарлама жасауға белгілі бір уақыт пен күш қажет болады.

Дидактикада оқытудың ең негізгі түрі болып проблемалық оқытусаналады.

Аталмыш оқыту жаңадан ғана пайда болған жоқ. Кезінде бұған өз үлесін қосқан педагог-ғалымдар: Сократ, Руссо, Дистервег, Ушинский. Мысалы, Дистервегтің дәлелдеуінше, «жаман ұстаз ақиқатты айта салады, жақсы ұстаз оны іздеп табуды үйретеді»[3]. Проблемалық оқытуды ойдағыдай іске асыру үшін білім алушыларға ұсынатын проблемалық сұрақтар жүйесін жасап шығу қажет. Ескеретін жайт: кез келген сұрақ проблемалы бола бермейді. Проблемалы сұрақтың жауабы дайын болмайды, оны оқушы міндетті түрде өзі іздеуі шарт. Ол сұрақ баланың сана-сезімінде қиындық туғызуы қажет. Білім алушы іштей түйсінген ойлау қиыншылығы проблемалық жағдаят деп аталады. Проблемалық сұрақ, бір жағынан, қиын болуы, екінші жағынан, білім алушының шамасына лайық болуы керек. Осындай проблемалық жағдаят туғызу, проблемалық сұрақ қою – проблемалық оқытудың алғашқы кезеңі.

Келесі кезеңінде білім алушы іштей өз білімін талдап, таңдап, олардың жауап алуға жеткіліксіз екенін анықтайды да ізденіс жолына белсенділікпен түседі. Үшінші кезеңде ол сұрақтың жауабын дұрыс шеше білу амалдарын, жаңа білімді меңгереді. "Мен білдім!" деген қуанышты жағдайға жетеді. Кейінгі кезеңдерде дұрыс жауапты тексереді, алғашқы гипотезамен салыстырады, алынған білім мен білікті қорытындылайды, жинақтайды.

Проблемалық оқыту – оқытудың әдіс-тәсілдерін қолдана отырып, білімді шығармашылық тұрғыдан меңгеруге негізделген дидактикалық жүйе.

Оқытушы проблемалық оқытудың барысында білім алушының ойына, пікір қайшылықтарына дұрыс бағдар жасай отырып, жауап табу әдістерін үйретеді. Әдетте, оқытудың бұл түрі жаңа оқу материалын түсіндіру кезеңінде қолданылады. Сонымен, проблемалық оқытудың ерекшелігі: білім алушыға дайын білім берілмей, одан проблемаларды ізденіс арқылы шешу талап етіледі. Төменде проблемалық оқыту түрінің негізгі сипаттамалары сұлба арқылы берілді (3-сурет).

Сұлбада көрсетілгендей, проблемалық оқыту негізінен білім алушылардың ойлау қабілеттерін дамытады және сенімдерін қалыптастыруды қамтамасыз етеді.

Бұл тәсілді соңғы жылдары көптеген әдіскер-мамандар сөз етуде. Проблемалық оқытудың теоретиктері Липецк озаттарындай мәселені мазмұн жағынан емес, көбіне форма жағынан бастайтын сияқты. Сұрақтарды: проблемалық сұрақ, міндет деп екіге бөледі.

Қоғамның қазіргі әлеуметтік-экономикалық даму тұрғысынан қарағанда, болашақ маманға қойылатын талаптар білім берудің жалпыға міндетті мемлекеттік стандарттарында белгіленген. Оқыту үдерісінде жеке тұлғаның шығармашылық әлеуетін дамыта отырып білім беруге елеулі маңыз беріледі.

Проблемалық оқытудың қалыптасу тарихына үңілсек, Сократ өзінің шәкірттерін логикалық ойлауға, зерттеулердің нәтижелерін табуға бағыттап отырған. Руссо білімді игеруде мәселелер қоюға мән берген. Проблемалық оқытудың ең керекті әрекеті ізденіс болса, оны өз тәжірибесінде қолданған ғалымдар қатарында Песталоцци мен Дистервергтің еңбегі зор. Оқытудың осы әдісінің негізін қалап, оны жоспарлы түрде іске асырған Д.Дьюн болды. Кейіннен оқытудың осы түріне Д.Бруннер, И.Лернер, Т.В. Кудрявцев, А.М. Матюшкин, зор үлес қосты.

Проблемалық оқытудың басқа әдістерден айырмашылығы – білім алушыларға дайын күйінде ұсынылмайды, керісінше, олардың алдына белгілі бір проблеманы өз бетінше шешу міндеті қойылады. Осылайша іздену әрекеті барысында шешімді білім алушылардың өзі тауып, білімді игеруге жол ашады.

Оқу процесінде әрбір оқытушы дидактикалық ережелерді типтік, стандарттық жағдайларда тиімді пайдаланса, күрделі педагогтық жағдайларда дидактикалық қағидаларға сүйеніп шығармашылық танытса қойылған мақсатына жетері сөзсіз. Ережелер қағидаларға сүйенеді, қағидалар ережелер арқылы жүзеге асады. Ережелер педагогтық тәжірибенің қорытындысы ретінде дидактика қағидаларды қолдану құралы болады. Сонымен, педагогтар принциптерге, оқытудың, сәйкес қалыптасқан белгілі ережелерге сүйеніп мақсат-міндеттерін іске асырады.

Проблемалық оқыту «проблема», «проблемалық сұрақ», «проблемалық тапсырма», «проблемалық жағдай» («жағдаят») деген ұғымдарды қамтиды. Проблемалық оқыту тек проблемалық жағдай тудырып қана қоюды емес, сонымен қатар оны дұрыс шеше білу тәсілдерін меңгертуді де қажет етеді. Ол үшін оқытушы білім алушының тақырыпта кездесетін ой, пікір қайшылықтарын дұрыс аңғаруына жағдай жасап, оны шешудің жолдары мен тәсілдерін меңгертуге өздігінен ізденудің, зерттеудің амалдарын үйретуге тиіс. Мұның басты жолы – дұрыс ойлай білуге баулу.

Проблема дегеніміз субъектінің өзінде бар іздену құралдарымен (білім, икемділік, іздену тәжірибесі және т.б.) шешуге болатын жағдай. Кез келген сұрақ, тапсырма проблемалы бола бермейді. Олардың проблемалық болуының негізгі шарты – оларға жауап іздеуде білім алушыға даяр жауап не үлгі болмайды және ол өзінің білетіні мен білмейтінінің арасындағы қайшылықты басқаша айтқанда, берілген проблеманы шешуге керекті білімнің немесе тәсілдің онда жетіспей тұрғанын сезінеді.

Бірақ түсінікті меңгертуде, білімді ортақтастыруда білім алушылардың белсенділігіне сәйкес ойлау операциясын қалыптастыруды ешқашан ұмытпау керек. Проблемалы тапсырмалар сабақтағы қорытындылардың қандай және қалай пайда болғандығын дәлелдейді және логикалық ойлауға, ғылыми іздену жолына бағыттайды. Проблемалы тапсырмалар сезімге молырақ әсер етеді де, білім алушының қызығушылығын, білімге іштей құмартушылығын дамытады. Құмартушылық, қызығушылық білім алушыны өздігінен ізденуге жетелейді. Ізденіссіз шығармашылық ойлау жоқ. Проблемалық тапсырма нәтижесі білім алушының өз бетінше еңбектенудегі дағдысы мен қабілетінің, іскерлігінің жетілген, ең жоғары дамыған сатысы деуге болады.

Жоғары оқу орынындағы оқу мен тәрбие, аудиториядан тыс жұмыстардың барлығы да білім алушылардың жас ерекшелігіне, психологиясына байланысты ұйымдастырылады. Сондықтан да проблемалық оқыту барысында проблемалық тапсырманы шешуге білім алушылардың психологиялық ерекшелігі, жасы, оқып жүрген сыныбы, сонымен қатар білім деңгейі де ескеріледі.

Білім алушылардың таным белсенділігін, ойлау қызметін дамытуда, жетілдіруде, оларға өз бетінше қорытынды, тұжырым жасата білуде проблемалық оқытудың маңызы ерекше. Оқытудың бұл түрі арқылы оқытушыбілім алушының алдында проблемалық жағдаят тудыратын танымдық-ізденушілік, шығармашылық сипаттағы зерттеу әдісіне бағытталған тапсырмалар береді және оны орындата алады. Дегенмен де, осы проблемалық оқыту әдіс-тәсілдерінің мүмкіншіліктері шексіз емес. Оқу материалының барлығы, барлық тақырыптық жағдаятты талап етпейді. Сондай-ақ белсенділігі, білім дәрежесі орташа, не ортадан төмен сынып ұжымына проблемалық оқыту әр уақытта да жемісті болады деуге болмайды. Бұл әдіс-тәсілдер оның үстіне уақытты да көп талап етеді.

Проблемалық оқыту – өзге технологиялар арасынан тиісті орын алады. Оның ерекшелігі өзге технологиялармен үйлесе алатын қасиетінде жатыр. Ол үшін көптеген мысалдар мен дәлелдер келтіре беруге болады. Айталық проблемалық оқыту мен түсіндірмелі-иллюстрациялық оқытудың бір-бірімен үйлескен тұсына мысал келтіреміз: Ол мысалға келтірілетін мәтін В.Оконға тиесілі. Оның мәтіні біздің қалауымыз бойынша аздап өзгертілді, алайда мағынасы толығымен сақталды деуге болады: «Мектептің мәдени қажеттіліктерін құру ең қажетті іс болып табылады. Қажеттілік мотивтердің қайнар көзі болып табылады, ал мотив белсенділікке бағытталған және ішкі толқыныстарды сипаттайды.

Психологиялық зерттеулерден ежелден белгілі: кейбір мінезі әлсіз адамдардың жетістікке деген ынтасының деңгейі төмен болады да, сәтсіздіктің салдарынан іс-әрекеттегі тиімділігі төмендеп, қорытындысында мотивациясын жоғалтады; ал белсенділігі орта деңгейдегі адамдар өздерінің сәтсіздіктерінің арқасында іс-әрекетіндегі жетістікті артырады, мотивациясы жоғарылайды; жоғары белсенділікті қажет ететін адамдар өз сәтсіздіктерінен ләззат алады, яғни қиындықпен проблемамен күрескенді, оны жеңіп шыққанды қалайды, алайда тым жоғары қажеттіліктен мотивтің тиімділігі төмендейді.

Бұны қалай түсіндіруге болады? Неліктен, емтиханға жақсы дайындалғанына қарамастан, эмтиханнан алған күйзеліс оның нәтижесін төмендетеді? Бұл негізі былайша түсіндіріледі: жоғары саналатын мотивация қашанда эмоциямен байланысты қарастырылып, қанша жерден дайындық жақсы болғанмен эмоционалдық жай-күйі әсер етпей қоймайды. Ол үшін білім алушыға белсенділіктің талпынысын арттыратын және мотивацияның мәдени қажеттілігіне байланысты жаңа ақпарат берілуі тиіс. Сосын жетістікке жетудің және әртүрлі белсенділікті ескерген субъектілердің қажеттіліктеріне арналған үш сатылы ғылыми фактілері негізделген ұстаным беріледі. Автор біріншісінде белсенділігі төмен адамның нәтижелерінен ақпарат береді, екіншісінде, автор нәтижесін айтып, оның себептерін түсіндіреді. Үшіншісінде, проблема қойылып, оның нәтижесі және субъектінің әсері айтылады. Осы үшеуінің пайымына автор қорытынды жасап, талқыланатын проблеманы анықтайды да оны талқылауға бет бұрады, яғни жұмыс бағытын анықтады деген сөз. Оны шешумен бұл мәтін өз мәресіне жетеді [4].

Жоғарыда айтылғандарға сүйеніп, оқытушы өз дәрісін немесе баяндамасын осы сарында жасауға болмайтындығын, оның үстіне дайындалған дәріс оқыту әсерлерінің стратегияларын қамтуы мүмкін болатындығын, сол себепті, аталған технологияны барлық жерге орынсыз пайдалана беруге болмайтынын анықтаймыз. Оқытушы белгілі бір жағдайда ақпараттық технологияларды және яғни, алгоритмдік шешімдерге негізделген стандартты міндеттерді қолдана алады. Бірақ ұсынылып отырған ақпараттық ұйымдастыру тәсілдері және тыңдаушылармен жасалған қарым-қатынас әдістері бір

жақты болмауы керек. Олардың міндеттелген компоненті, дамыта оқу жүйесіндегі проблемалық оқыту әдістер мен тәсілдері болып табылады.

Жалпы, проблемалық оқыту өткізілген жаңа тақырып бойынша білім алушының талдап қорыту, негіздеу, нақтылау және ойлау логикасын қалыптастырып, проблемалық міндеттерді шешуге үйретеді. Сонымен қатар, білім алушы проблемалық оқыту технологиясы арқылы салыстыру, жағдайдан қорытынды шығару, фактілерді сәйкестіндіру, шешім шығару және сол шешімді жүзеге асыру сияқты қабілеттіліктерді қалыптастырады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

В Қазақстан Республикасы «Білім Туралы» Заңы. //Егемен Қазақстан. 15-тамыз, 2007 ж. № 254-256

В Қозыбай А.К., Каимова Р.Т. Новые образовательные технологии: учебное пособие. – Астана: Фолиант, 2015. – 135 с.

В Левина М.М. Технологии профессионального педагогического образования: Учеб.пособие для студ.высш.

В Қозыбай А.К., Жексенбиева Н. Кәсіптік білім жүйесіндегі қазіргі оқыту технологиялары. Оқулық. – Астана: Фолиант, 2015. – 152 б.

УДК 378.147
МРНТИ 14.35.07

Ж.З. Жантасова¹, А.С. Глебалдинова², А.Ә. Жұртпаева³

¹ т.ғ.к, С.Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан Мемлекеттік Университеті,

^{4.} PhD доктор, С.Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан Мемлекеттік Университеті,

³ педагогика ғылымдарының магистрі, С.Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан Мемлекеттік Университеті, Өскемен қ., Қазақстан

ОҚУ ҮРДІСІНДЕ БЕЙНЕДӘРІСТЕРДІ ЖАСАУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ ЖӘНЕ ҚОЛДАНУ ТӘЖІРИБЕСІ

Аңдатпа

Білім беру тиімділігін арттыру жолдары мен құралдарын табу үдерістерін қарқындату бүгінгі күні білім беру үдерісіне құзыреттілік тәсілдерді қарқынды енгізуге байланысты. Мұндай тәсілдер өзара әрекеттесуге, мұғалімнің өзіндік позицияларын демократияландыруға мүмкіндік беретін білім беру үдерісінің мазмұнын өзгертуге, сонымен бірге студенттерді белсенді, шығармашылық, бірлескен және өнімді іс-әрекетке тартуды көздейді.

Мақалада бейнересурстарды оқу үрдісінде қолдану пәннің мазмұнын тиімді көрсету жолы екені қарастырылған. Бейнересурстарды жасау технологияларының авторлар классификациясы ұсынылып отыр. Бейнересурстарды жасау сатылары көрсетілген. Бейнересурстарды жасау тәжірибесі нақты пән мазмұнында сипатталған.

Түйін сөздер: инновация, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар, бейнедәрістер, вебинар, эргономика.

Жантасова Ж.З.¹, Глебалдинова А.С.², Журтпаева А.А.³

¹ к.т.н, Восточно-Казахстанского государственного университета им. С.Аманжолова,

² PhD доктор, Восточно-Казахстанского государственного университета им. С.Аманжолова,

³ магистр педагогических наук, Восточно-Казахстанского государственного университета им. С.Аманжолова, г. Усть-Каменогорск, Казахстан

ТЕХНОЛОГИЙ РАЗРАБОТКИ ВИДЕОЛЕКЦИИ И ПРАКТИКА ПРИМЕНЕНИЯ ИХ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ

Аннотация

Активизация процессов поиска путей и средств повышения эффективности образования связана сегодня с внедрением в образовательный процесс компетентностного подхода. Такой подход предполагает изменение самого характера учебного процесса, который превращается в сотрудничество, обеспечивающее демократизацию позиции преподавателя с одновременным включением студентов в активную, творческую, совместную и продуктивную деятельность.

В данной статье использование видеоресурсов в учебном процессе рассматривается как один из путей эффективного представления контента дисциплины. Авторами предложена классификация различных технологий разработки видеоресурсов. Показаны этапы разработки видеоресурсов. На примере отдельно взятой дисциплины описан опыт разработки и применения в учебном процессе видеоресурсов.

Ключевые слова: инновации, информационные и коммуникационные технологии, видео-конференции, вебинар, эргономика

Zhantassova Z.Z.¹, Tlebaldinova A.S.², Zhurtpayeva A.A.³

¹ c.p.s, East Kazakhstan State University. S.Amanzholova,

² PhD doctor, Kazakhstan State University. S.Amanzholova,

³ master pedagogical sciences, Kazakhstan State University. S.Amanzholova, Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan,

TECHNOLOGIES FOR THE DEVELOPMENT OF VIDEO ELECTIONS AND THE PRACTICE OF THEIR APPLICATION IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Abstract

The intensification of the processes of finding ways and means to improve the efficiency of education is today connected with the introduction of a competency-based approach into the educational process. Such an approach implies a change in the very nature of the educational process, which turns into cooperation, ensuring the democratization of the teacher's position while simultaneously involving students in active, creative, collaborative and productive activities.

In this article, the use of video resources in the educational process is considered as one of the ways to effectively present the content of the discipline. The authors proposed a classification of various technologies for the development of video resources. The stages of video resource development are shown. On the example of a single discipline, experience in the development and use of video resources in the educational process is described.

Keywords: innovation, information and communication technology, video conferencing, webinar, ergonomics

Қазіргі уақытта ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың кең таралуы, қол жетімділігі, таңдау құралдарының ауқымдығы оқытушыға пән тақырыбының мазмұнын білім алушыға ұсынылуын

жетілдіріп, жаңартып отыруға көптеген мүмкіншілік береді. Осыған байланысты оқытуда қолданылатын әдіс-тәсілдер, әдістемелер, технологиялар да білім беру талаптарына байланысты жаңартылып білім берудің жаңа деңгейлерге көтерілуіне жол ашады. Сапалы терең білімді меңгеруге талпынған өскелең ұрпақтың жеткілікті дәрежеде сандық сауаттылығы бар, себебі олар өмір жағдайлары барысында жаңа технологиялардың көптеген мүмкіндіктерін пайдаланады. Сол мүмкіндіктерді нәтижелі қолдану мұғалімнің біліктілігіне, біліміне, тәжірибесіне байланысты.

Жаңа инновациялық технологияларды оқу үрдісіне енгізу жүйесінің қызметтеріне:

- оқытудың әр түрлі интерактивтік әдістерін дамыту,
- оқу мен ғылыми бейне, аудио, электронды материалдар базасын жинақтау,
- профессорлық-оқытушылық құрамды технологиялардың жаңа түрлерімен таныстыру,
- оқу үрдісін инновациялық тұрғыдан бағалау және талдау,
- қажетті инфрақұрылыммен, құрал-жабдықтармен қамту жатады.

Осы жоғарыда аталғандардың қатарында бейнедәрістер ерекше орын алады. ҚР Президентінің 2018 жылғы жолдауында «Орта мектеп пен колледждер және жоғары оқу орындары үздік оқытушыларының видеосабактары мен видеолекцияларын Интернетте орналастыру қажеттілігі нақтыланған. Бұл барлық қазақстандықтарға, оның ішінде шалғайдағы елді мекен тұрғындарына озық білім мен құзыреттілікке қол жеткізуге жол ашады» екендігі айқын [1].

Бейнедәрістер жасаудың тәжірибелік негіздерін қалаушылар қатарында Ю.Н. Белоножкин, С.С. Ананьев, Е.А. Ахромушкин, О.В. Куфлей, В.Н. Серов [2-6]. Білім беру үрдісінде жаңа технологиялардың Интернет желісін оқыту аймағында дидактикалық мүмкіндіктерінің әдістемелік аспектілерін зерттеген авторлары Б.Ю. Дерешко, Л.А. Тавгеридзе және т.б. [7]. Қазақстан педагогтарының бейнедәріс жасау тәжірибесіне тоқталсақ «100 жаңа оқулықтар» бағдарламасы шеңберінде бейнедәрістер жасалуда. Ұлттық аударма бюросының мәліметтеріне сәйкес әр оқулық бойынша 25 бейнедәріс қазақ және орыс тілінде даярлануда. Электрондық форматтағы оқулықтар мен бейнедәрістер Қазақстанның kitap.kz ашық кітапхана сайтында орналасатын болады [8]. Бейне материалдар қолдану тәжірибесі вебинар немесе вебконференциялар ұйымдастыруда кең қолданылып жүр. Бүгінгі күннің тәртібінде «Оқу үрдісінде бейнедәрістер мен бейнежазбаларды жасау және қолдану» атаулы шебер-сыныптар ұйымдастырылып талқыланды [9]. Электрондық білім беру бағытында жүйелі түрде қазақстандық педагогтарының озық тәжірибелерін жинақтап, университет электрондық кітапханалары арқылы қолжетімділік ұйымдастыру жұмысы жүргізіліп жатыр (epigraph.kz).

Осы авторлардың тәжірибесі негізінде көрсетілген қағидаларды орындай отырып, жаңа технологиялардың мүмкіншіліктерін пайдаланып, оқу-әдістемелік материалдарын сапалы түрде ұйымдастырып, білім алушының ақпаратты қабылдау деңгейін арттыру көп оқыту міндеттерін шешуге жол ашады.

Бейнедәрістердің оқу үрдісінде тиімділігін жоғарлату үшін екі басты мәселені атап өту керек:

– бір жағынан, бейнедәрісті көру арқылы студентке дәріс мәтіні анық, түсінікті және қабылдауға оңай болуы керек. Бұл мәселенің шешімі көп жағдайда оқытушының кәсіби тәжірибесінің дұрыс құрылымданып, ұйымдастырылуында;

– екінші жағынан, бейне материал техникалық қолдау көрсету тұрғысынан ыңғайлы, қолжетімді, жеткілікті деңгейде жылдам инфрақұрылым ортасында жасалып қолданылуы тиісті. Айтылған нәтижелер материалдық техникалық базасымен қамтылған ортада бағдарламалық құзыреттіліктермен қатар бірнеше мамандардың ынтымақтастығын талап етеді.

Бүгінгі таңда бейнедәрістер түрлері және бағдарламалық нарығында қолданылатын заманауи технологиялары келесі суретте көрсетілген (Сурет 1).

Сурет – 1 Заманауи бейне жасау технологиялары

Егерде бейне дәріс жобалау үрдісін жүйелі тұрғыдан жоспарлап, қойылатын талаптарын орындауға жағдай жасап, негізгі сатыларын меңгере отырып жүргізсе, бейне дәріс оқытушының таптырмайтын көмекші құралы бола алады. Бейне дәріс жасау үрдісін бағдарламалық өнімдердің өмірлік циклы тәжірибесіне жеткізіп қолданған жағдайда, дәрістер жасау технологиялық тәжірибесін жетілдіріп күнделікті автоматтандырылған, жеңіл жөндеп өзгертіп, толықтырып отыруға мүмкіншілік беретін, оқытушыға бүгінгі күнде өте қажетті, құзіреттілік қалыптасады.

Қарапайым сөйлеу құрылымдарын қолдану кез-келген бейне фрагментке қарап отырған адам алдымен «суретке» қарайды және содан кейін ғана тыңдайды. Сондықтан студенттерді тақырыпты талдау барысында неғұрлым егжей-тегжейлі түсініксіз нақты терминдермен қорқытпай, танымдық қызығушылық танытатын мысалдарды көрсету керек. Бейне дәріс ыңғайлы уақытта жазылуы және қолданылуы мүмкін. Банк немесе бейне дәрістер пакеті құрылғаны тіпте жақсы.

Бейне дәрістерді жасаған кезде білім беруде қолданылатын дидактикалық принциптер жаңа мазмұнмен толтырылып, оларға жаңа талаптар тұрғысынан қарауды талап етілгені дұрыс. Компьютерленген оқытуда келесі принциптерге ерекше назар аудару қажет:

- теориялық білімнің жетекші рөлі;
- білім беру, тәрбие және даму функцияларының бірлігі;
- топтап үйрету мен жеке оқытудың үйлестірілуі;
- қолжетімділік;
- оқытудың тұлғаның белсенділігіне бағытталуы;
- оқу ақпараттық деректер базасының оқу мазмұнына сәйкестігі.

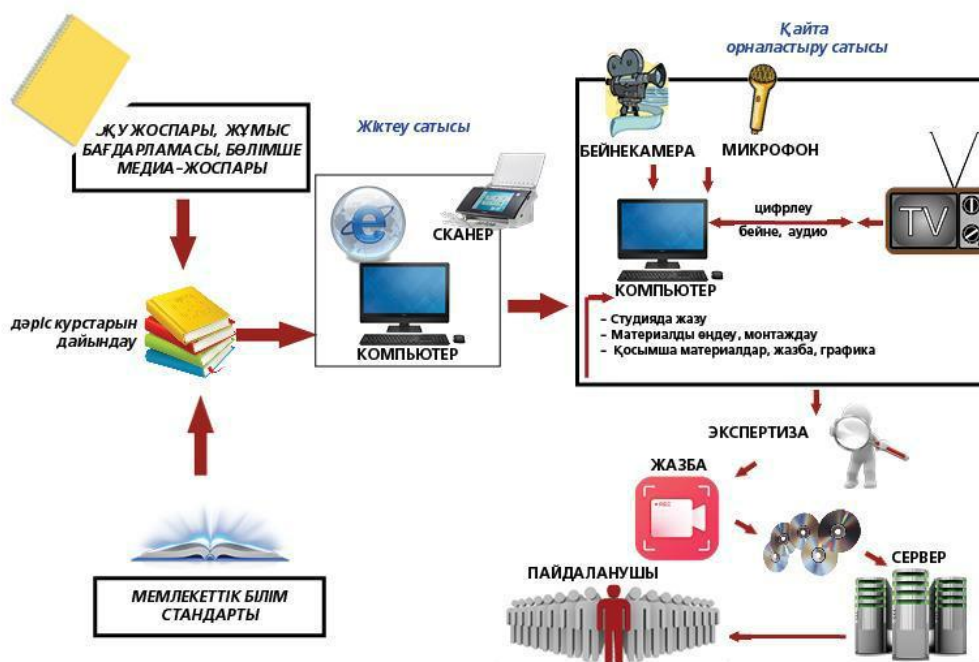
Материалды жақсы меңгеру үшін бейне дәрісті 6 - 12 - 24 минут ұзақтығы бар бөліктерге бөлуге болады. Бұл бөліктер қолданыстағы баспа құралдарына қосымша ретінде жасалған және қағаз нұсқасының қарапайым дыбысталуы болмауы керек. Бейне дәрісті жасаған кезде табиғи, ауызша қарым-қатынас тілін және графикалық бейнелердің әдеттегі тілін (статикалық және динамикалық иллюстрациялар) және математикалық, химиялық, логикалық формулалар мен өрнектердің тілін пайдаланасыз.

Адам қоршаған орта туралы ақпараттың үлесін көру арқылы алатынын есте ұстайық. Сондықтан, бірінші кезекте бейне дәрістің басты ерекшелігі, ондағы көрнекі ақпараттың және әдетте «бейне-

қатардың» қолданылуы. Оқу материалын жеткізу біркелкі, монотонды болмауы керек. Әдетте, бір тақырыпта көрерменнің назарын аударатын 4-5 белгіні көрсетуге болады (тосын, таңданыс, эмоционалды қалпына келтіру әсері).

Қазіргі уақытта оқу үрдісінде бейнедәрістерді қарап шығумен бірге күнделікті материалды қарапайым ететін 50 минуттық слайд-дәрістер қолданылады. Олар оқытушының немесе диктордың дауысымен слайдтар қатарын сүйемелдейді. Анимациялық слайдтар дәрістердің мәтіндік және графикалық сүйемелдеуін береді.

Бейнедәрістер дидактикалық жүйенің педагогикалық тиімділігін айтарлықтай жақсартатын оқытудың маңызды элементі болып табылады. Бейнедәрісті жасау мұғалімге студенттердің танымдық қызметін басқаруға арналған құралдардың кең ауқымын және білім мазмұнын жүзеге асырудың мол мүмкіндігін береді. Қашықтықтан оқытуда және күндізгі бөлімде оқитын студенттердің өзіндік жұмысын жандандыру үшін бейнедәрістерді қолдану әсіресе пайдалы. Бейнедәрістерді жасаудың негізгі сатылары келесі суретте көрсетілген (Сурет 2).

Сурет – 2. Бейнедәрістер жасау сатылары

Оқу материалына музыка қолдану талқылауды қажет ететін сұрақ болып есептеледі. Фондық дыбысты бейнедәрісте өндірістік кәсіпорындардың панорамасын немесе саяси оқиғалардың хроникасын көрсету кезінде, кезеңдік қозғалыс үрдістерінде, эксперименттік көрсетілімде қолданған өте жақсы. Фондық дыбыс көлем пайызы ағынының жалпы дыбыс көлемінен 10-15% құрауы талап етіледі.

Оқу фильмін қабылдаудың психологиясы туралы айтатын болсақ, оның көрсетілімі барысында көрерменмен кері байланыс жоқ екенін атап өту керек. Фильм жасаған кезде тек қана режиссер ғана емес, авторлар командасының барлық мүшелері өздігінше, көрерменнің функцияларын атқарады.

Бір тақырып бойынша бейне дәрістердің мәтіндерін бір автор, құрастырушы режиссер мен бір баяндамашы құрастырған дұрыс. Автордың, режиссердің, суретшінің және дыбыстаушының бейне жасау барысында өзара әрекеттесуі маңызды.

Бейнедәрістің мазмұны курстың тақырыбына және оқу жоспарына сәйкес ұйымдастырылады. Барлық ақпарат ғылыми тұрғыдан дұрыс болуы, нақты терминологияны қолдана отырып, ғылымның қазіргі заманғы көзқарастарынан шығуы, әрине, өзекті міндеттер қатарында. Тақырыптың ашылуы теориялық материалдарды нақты мысалдармен үйлестіріп, ұсынылған теориялық ұсыныстардың

тәжірибелік маңыздылығын айқындауға тиіс. Мәтін қысқа, грамматикалық және стилистикалық түрде дұрыс болуы маңызды.

Бейнедәрістің құрылымы келесі компоненттерден тұрады:

– Ақпараттық блок-дәрістің тақырыбы, дәріс оқушы туралы қысқаша мағлұмат пен бейне, құрылған жылы;

– Кіріспе бөлім – оқытушының сәлемдесуі, тақырыпты таныстыру, тақырыптың мақсаттары мен міндеттері, оқытылатын тақырыптың пәннің немесе пәнаралық орнын анықтау, тақырыптық жоспары, студенттерге бейнедәрістер бойынша ұсыныстар беру;

Негізгі бөлім – лектордың бейнесін арасында қосып, бейнеқатарларды қолдану арқылы бейнедәріс жоспарына сәйкес оқу материалы ұсынылады. Бейнеқатарға атақты ғалымдардың сөйлеген сөздерінің, эксперттердің сұхбаты, басқа оқытушылардың ойлары, процестер мен құбылыстардың көрсетілу үлгілері (табиғи, компьютерлік, графикалық, анимациялық), фотосуреттер, иллюстрациялар, графиктер, кестелер, диаграммалар, мәтіннен дәйексөздер, формулалар мен теңдеулер, негізгі анықтамалар мен түсініктер фрагменттері кіруі мүмкін.

– Қорытынды бөлімде – қорытындылар, бейнедәрісті тыңдағаннан кейін студенттерге ұсыныстар, ұсынылған әдебиеттер мен тақырыптарды әрі қарай оқу үшін интернет-дереккөздер, қорытынды сөз.

Бейне дәрістің кіріспе бөлімінде ұсынылған нұсқаулықпен қалай жұмыс істеу керектігі туралы ұсыныстар беру орынды (қай жерде бастау керек, фрагментті немесе бүкіл фильмді көргеннен кейін не істеу ұсынылады, қандай сұрақтарға жауап беру және т.б.).

Бейнедәрісті ұйымдастыру экран кеңістігін және уақытты ұтымды қолданумен анықталады. Бейнедәріс бір көлемі үлкен емес тақырыпқа арналуы керек. Бейнедәрістің тиімді ұзақтығы 15 минут, осы уақытта студент ақпаратты белсенді қабылдайды және игереді. Егер бейнедәріс үлкен және күрделі тақырыпқа арналса, кез келген кезекте қайталап көру мүмкіндігі бар бірнеше бөліктерге бөлген дұрыс. Бейнелердің саны бейнедәрістің ұзақтығымен ақпараттылығына тәуелді. Слайдта неғұрлым көп элементтер болса, адамның санасы үшін көбірек уақыт қажет. Бір бейнедәрісте графикалық бейнелермен және үлкен мәтіндерден тұратын слайдтардың саны 8-10-нан аспауы керек. Бейнеқатар мен оқылатын мәтін бір біріне қайшы келмеуі, бірақ олар бір бірін толықтай қайталамауы керек. Лектордың бейнесінің шығуы сюжетке байланысты экрандық кеңістіктің 25% тен 50%-ке дейінгі бөлігін алуы керек. Лектордың бейнесі ақпараттық блокта, кіріспе және қорытынды бөлімде болғаны міндетті.

Бейне дәрістің материалдарын ұсыну әдістемесі логика, дәлелдемелер және дәлелдеу қағидаттарына сәйкес болуы керек. Бейнедәрісті бір рет көргеннен максималды түрде меңгеруді қамтамасыз ететіндей ұсыну баяу түсінікті болуы керек. Негізгі ережелер мен тұжырымдарда ең маңызды ақпарат назар аударуға бағытталған көзбен көру параметрлері – суретті ұлғайту және кідірту, түстермен, кадрлармен ерекшелену, шрифттердің өлшемі және дыбыс параметрлері – дауыс интонациясы, кідірістерді пайдалану. Қарастырылған сұрақтардың соңында аралық нәтижелер, дәрістің соңында – соңғы қорытындылар өткізіледі. Лектор материалды еркін және жеткілікті түрде эмоционалды түрде беріп, студенттермен тікелей қарым-қатынас және қатысу әсерін тудыра алу маңызды нәтиже деп есептеуге болады. Монотонды бейнелік сүйемелдеу материалды қабылдауды және меңгеруді төмендетеді.

Бейнедәрістің эргонимикалық қабылдануы – оның дизайны мен дыбыстық сүйемелденуінің сапасына байланысты. Слайдтардағы түстер психофизикалық әсерлер береді: қызыл – назар аударады және жүйке жүйесін қоздырады, қызғылт-сары – тұрақты назар аударуға көмектеседі, сары – қызығушылығын оятады, көгілдір – тыныш ойлауға ықпал етеді, күлгін - назар аударады және ішкі белсенділікті арттырады. Слайдтарды әр түрлі түстерді шамадан тыс қолданбаған жөн. Лектордың фоны тыңдаушының назарын аудармау үшін бір түсті және бекітілген болуы керек. Дыбыс біркелкі деңгейлі, кедергісіз. Слайдта мүмкінгінше 3 шрифттен артық қолданбау. Слайдтың кестелік материалдарында 30-дан көп емес нөмірлер қолдану ұсынылады.

Бейнедәрістердің көрнекті құралдары, бейнематериалдарды іріктеу, жоспарды таңдау, монтаж, арнайы эффектілер, анимация, бояу түсін таңдау шешімі, фильмнің дыбыс қатары және лектордың дауыс ырғағы – бәрі студенттерге тақырыптың мәнін түсінуге, оқу материалын үйренуге көмектесу керек.

Бейнедәріс қолдану тәжірибеге келсек, түрлі технологиялар негізінде «Ақпараттық қауіпсіздік және ақпаратты қорғау» пәнінің аудио-бейне қолдау кешені құрылды. Жалпы аудио-кешеннің құрылымы 1-ші кестеде берілген.

Кесте 1 – «Ақпараттық қауіпсіздік және ақпаратты қорғау» пәнінің аудио-бейне қолдау кешенінің құрылымы

№	Тақырып	Бейнедеріс типі	Дәрістің қысқа сипаттамасы	Қолданылған ресурстар (программа)
1	Қауіпсіздік критерийлер негізінде ақпараттық қауіпсіздік деңгейін бағалау	Слайд-дәріс(скринкаст)	Мекеменің ақпараттық қауіпсіздік деңгейін бағалау. Қауіпсіздік саясаты туралы. Қауіпсіздік кластары	Camtasio Studio, ұзақтығы 50 мин және т.с.с
2	Хакер бейнесі	Аудиторияда жазылған бейнедеріс	Хакер образы. Киберкылмыс	Adobe Premiera Pro, Ұзақтығы 45 минут
3	Электрондық қызмет көрсетуде криптографиялық жүйелерді қолдану	Студияда жазылған бейнедеріс. Скрайбинг. Вебинар	Электрондық қызмет көрсету түрлері. Криптографиялық жүйелер және электрондық қызмет көрсету. Электрондық сандық қолтаңба.	Adobe Premiera Pro, VideoScribe, MyOwnConference қызмет көрсету сервисі

«Электрондық қызмет көрсетуде криптографиялық жүйелерді қолдану» дәрістің кіріспе бөлімі Premiera Pro бағдаламасында монтаждалып, студияда түсіріліп жазылды. «Электронды ресурстар мен қызмет көрсету түрлері», «Криптографиялық жүйелер және электрондық қызмет көрсету» тараулары скрайбинг технологиясы негізінде өңделді. «Электрондық сандық қолтаңбаның электрондық қызмет көрсетуде орындайтын рөлі» тарауы вебинар әдісімен жасалды [10-11].

Қорыта айтқанда, бейнедерісті жасай отырып, оқытушы білім мазмұнын көрнекті, пайлануға ыңғайлы, білім алушының дайындалу жағдайына сәйкес, қадағалауға да тиімді білім алу инфрақұрылымдық ортаның маңызды бір компонентін қалыптастырады. Ол осылай өзінің кәсіби білімдік электрондық базасын жинақтап жүйелей алады. Оны, әрине, тәжірибенің жеке «сандықшасы» деп есептеуге болады. Дегенмен, біртұтас нәтиже алу оңай жол емес екені айқын. Осы жолды таңдау жоғарыда айтылғандай көп технологиялардың қыр сырын меңгеруді, оларды өз тәжірибенен өткізуді, әрдайым бағдарламалық-техникалық құралдардың талаптарымен ұштастырып отыру қажет. Ал ол үшін, әрдайым ізденісте болу, белсенділік таныту, бейнедеріс жасау үрдісіне қызығу, қажетті де жеткілікті шарт.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2018 жылғы 10 қаңтар «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері». – 2018. – URL: http://www.akorda.kz/kz/addresses/addresses_of_president/kazakhstan-respublikasynyn-prezidenti-n-nazarbaevty-n-kazakistan-halkyna-zholdauy-2018-zhylgy-10-kantar [дата обращения 15.10.2018]

Ахромускин Е. А. Интерактивные видеолекции с синхронными слайдами в системе дистанционного обучения / Е. А. Ахромускин // Образовательная среда - 2005 : тез. докл. Всеросс. конф. - М.: ВВЦ, 2005. - С. 93-95.

Ахромускин Е.А. Классификация видеолекций по педагогическим и технологическим признакам. // Образовательная среда сегодня и завтра. Материалы III Всероссийской научно-практической конференции - М.: Рособразование, 2006. – С. 63-66.

Ахромускин Е. А. Применение видеотехнологий в современных автоматизированных учебных комплексах (АУК) по техническим дисциплинам / Е. А. Ахромускин // Современная образовательная среда : тез. докл. Всеросс. конф. – М.: ВВЦ, 2002. - С. 47-51.

Серов В. Н. Основные концепции создания видеолекций для электронного учебника // Дистанционные образовательные технологии. Пути реализации / Серов В.Н. – Вып. 1: сб. науч. трудов. – М., 2004. – Вып. 1. – С. 145-149.

Белоножкин Ю.Н. Практические основы создания видеолекций для студентов. Обучающий курс для преподавателей. – 2012. – URL: https://www.youtube.com/watch?v=JsudL_OZ_u8 [дата обращения 12.09.2018]

- Тавгеридзе Л. А. Видеолекции в учебном процессе// Язык, коммуникация и социальная среда
В Тавгеридзе Л.А. Выпуск 7. Воронеж: ВГУ, 2009. – С. 142-149.
- Жантасова Ж.З. Сенім көрсетілген компьютерлік жүйелердің қауіпсіздік критерийлері. Оқу-әдістемелік құралы. Өскемен: ШҚМУ «Берел», 2015 ж.
- Жантасова Ж.З. Жоғары білім беруде студенттердің ақпараттық қауіпсіздіктен сауаттылығын қалыптастыру/ Жантасова Ж.З., Болатова Қ.Б., Жаңабай А//Шығыстың аймақтық хабаршысы, – Өскемен.– Берел.– 2017. – №4(76), – б.23-30.

ӘОЖ 378.147.34
МРНТИ 14.35.09

Д.Н. Иманова¹, С.Б. Танирбергенова²

¹Б.з.к. Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің доцент м.а., Түркістан қаласы, Қазақстан,

²Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің оқытушысы, Түркістан қаласы, Қазақстан

АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯНЫ ОҚЫТУ ҮРДСІНДЕ ҚОЛДАНУ МҮМКІНДІКТЕРІ

Аңдатпа

Еліміздегі жоғары оқу орындарының басты ерекшеліктерінің бірі – білім беру кеңістігінде бәсекеге қабілетті маман даярлау болып отыр. Қазіргі таңда электрондық оқулықтарды, компьютерлік оқыту бағдарламаларын, дыбыстық және бейнелік оқу материалдарын пайдалануда мультимедиялық технологиялар оқыту үрдісіндегі инновациялық әдістерді жүзеге асыратын бірден-бір жаңа ақпараттық технология болып саналады. Еліміздегі жоғары оқу орындарында білім беруге деген талап күн өткен сайын артып келеді. Білім беруде тиімді инновациялық әдістерді пайдалану өзекті тақырып.

Бұл мақалада ақпараттық технологияларды қолдану барысында студенттер берілген тақырыптың мағынасын кең көлемде қарастырып, берілген тапсырманы орындау кезінде ғылыми зерттеуге бет бұратындығы, ізденушілік пен мамандыққа деген қызығушылығы артатындығы туралы жазылған. Интернет көздерінен ақпараттар қарастырғанда әртүрлі көрнекіліктермен танысуға болатындығы және білім алуда ақпараттық технология құралдарымен жұмыс жасай алудың қажеттілігі туралы мысалдар келтірілген.

Түйін сөздер: ақпараттық технология, молекулалық биология, компьютер, ғаламтор, оқулық, медицина, педагогика, ғылым.

Иманова Д.Н.¹, Танирбергенова С.Б.²

¹К.б.н., и.о. доцента Международного казахско-турецкого университета имени Ходжи Ахмеда Ясави, г. Туркестан, Казахстан,

²Преподаватель Международного казахско - турецкого университета имени Ходжи Ахмеда Ясави, г. Туркестан, Казахстан

ВОЗМОЖНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ

Аннотация

Одной из главных особенностей высших учебных заведений страны является подготовка конкурентоспособных специалистов в образовательном пространстве. В настоящее время использование мультимедийных технологий в электронных учебниках, компьютерных обучающих программах, применение аудио и видео учебных материалов являются единственной новой информационной технологией, реализующей инновационные методы в процессе обучения. С каждым

днем повышаются требования в качественном образовании в вузах страны. В связи с этим использование эффективных инновационных методов в образовании является актуальной темой.

7. статье рассматривается вопрос о роли использования информационных технологий студентами с целью глубокого понимания смысла данной темы, позволяющие при выполнении конкретной задачи ориентироваться на научные исследования, повышая интерес к специальности. При просмотре информации из интернет-ресурсов можно ознакомиться с различными наглядными пособиями. Приведены примеры о необходимости работы со средствами информационных технологий в обучении.

Ключевые слова: информационные технологии, молекулярная биология, компьютер, интернет, учебник, медицина, педагогика, наука.

D.N. Imanova¹, S.B. Tanirbergenova².

¹C.b.s., senior lecturer of the Khoja Ahmed Yasawi International Kazakh-Turkish University, Turkestan, Kazakhstan,

²Teacher, Khoja Ahmed Yasawi International Kazakh-Turkish University, Turkestan, Kazakhstan

THE POSSIBILITIES OF USING INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE LEARNING PROCESS

Abstract

One of the main features of higher education institutions of the country is the training of competitive specialists in the educational space. Currently, the use of multimedia technologies in electronic textbooks, computer training programs, the use of audio and video training materials are the only new information technology that implements innovative methods in the learning process. Every day the requirements for quality education in the country's universities are increasing. In this regard, the use of effective innovative methods in education is an urgent topic.

The article discusses the role of the use of information technology by students in order to deeply understand the meaning of this topic, allowing the implementation of a specific task to focus on research, increasing interest in the specialty. When viewing information from online resources, you can find a variety of visual aids. Examples of the need to work with the means of information technology in training.

Keywords: information technologies, molecular biology, computer, Internet, textbook, medicine, pedagogy, science.

Елбасының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласында: «Қазіргі таңда жеке адам ғана емес, тұтас халықтың өзі бәсекелік қабілетін арттырса ғана табысқа жетуге мүмкіндік алады. Бәсекелік қабілет дегеніміз – ұлттың аймақтық немесе жаһандық нарықта бағасы, я болмаса сапасы жөнінен өзгелерден ұтымды дүние ұсына алуы. Бұл материалдық өнім ғана емес, сонымен бірге, білім, қызмет, зияткерлік өнім немесе сапалы еңбек ресурстары болуы мүмкін. Болашақта ұлттың табысты болуы оның табиғи байлығымен емес, адамдарының бәсекелік қабілетімен айқындалады. Сондықтан, әрбір қазақстандық, сол арқылы тұтас ұлт ХХІ ғасырға лайықты қасиеттерге ие болуы керек. Мысалы, компьютерлік сауаттылық, шет тілдерін білу, мәдени ашықтық сияқты факторлар әркімнің алға басуына сөзсіз қажетті алғы шарттардың санатында», – деген болатын [1].

Болашақ мамандарымыздың қай салада болмасын бәсекеге қабілетті, аса білімді сонымен қатар ғылыми-техникалық прогреске ілесіп отыруы қажет екені нақтыланып айтылған.

Қазіргі кезеңдегі білім берудің мақсаты - жеке тұлғаның өзіне және қоғамға қажетті қабілеттерін дамыту, өзін-өзі тану және өздігінен білім алуды тиімді қамтамасыз ететін әлеуметтік құндылықтардың белсенділігін қалыптастыру болып табылады [2,3].

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңының 11-бабының 9 тармағында оқытудың жаңа технологияларын, оның ішінде кәсіптік білім беру бағдарламаларының қоғам мен еңбек нарығының өзгеріп отыратын қажеттеріне тез бейімделуіне ықпал ететін кредиттік, қашықтан оқыту, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды енгізу және тиімді пайдалану міндеті қойылған [4].

Ақпарат технологиясы – [ақпаратты](#) өңдеу үшін пайдаланылатын [технологиялық](#) элементтердің, құрылғылардың немесе әдістердің жиынтығы. Ақпараттық технология (немесе көпшілікке ІТ атымен

танымал ұғым) – қазіргі [компьютерлік технология](#) негізінде ақпаратты жинау, сақтау, өңдеу және тасымалдау істерін қамтамасыз ететін математикалық және кибернетикалық тәсілдер мен қазіргі техникалық құралдар жиыны [5].

Ақпараттық технология (ағылшын тілінен information technology, IT) – саланың ауқымды негізі бола отырып, мәліметтерді басқару мен өңдеудің, сонымен қатар есептеу техникаларында қолданылуына қатысты әрекеттер аумағы. Соңғы уақытта ақпараттық технологиялармен бірге компьютерлік технология ұғымы бірге айтылады. Ақпараттық технологиялардың компьютерлерді пайдалану мен ақпаратты сақтауда, түрлендіруді, қорғауды, өңдеуді, жіберуді, және қабылдауда бағдарламалық қамтамасыз етумен ортақ байланысы бар екенін білеміз.

Оқытудың компьютерлік технологиясы «ақпараттық үдеріс» термині тарихта қазіргі байланыстар жүйесінің және компьютерлі техниканың даму салдары ретінде пайда болды. Сондықтан ақпараттық білім беру технологиясы біріншіден, педагогикалық технологиядағы негізгі талаптарын қанағаттандыру керек, ал екіншіден зерттеу біліктерін және өзіндік оқу әрекеттерінің дағдыларын қалыптастыру, студенттердің тұлғалық сапаларын дамыту және оқытушының дидактикалық қаруын кеңейтуге мүмкіндік беретін компьютерлерді пайдалану.

Студенттердің қажеттілігін қанағаттандыру үшін білім көзі болып табылатын ақпаратты алуы мен оны меңгеруін қамтамасыз ету керек. Осылайша бұл қажеттіліктің негізгі тірегі оқудың бағдарламалық-педагогикалық құралы және компьютерді пайдалануды жүзеге асыру болып табылады [6].

Бұдан 200 жыл бұрын негізі қаланған әлемдік білім беру жүйесі соңғы онжылдықта өмір талаптарына, қоғамның сұраныстарына қайшы келуде. Бұл қарама-қайшылықтар соншалықты шиеленісіп, білім беру жүйесінде дағдарыс ретінде байқалуда. Білім беру жүйесін табысты дамытудың маңызды факторларының бірі оның әлемдік жүйеге кірігуі болып табылады. Оған еліміздің барлық білім беру жүйесін жаппай ақпараттандыру арқылы ғана қол жеткізуге болады. «Жоғары білімді ақпараттандыру нәтижесінде дамыған елдерде қол жеткізілген ақпараттық мәдениет деңгейіне дейін мамандарды даярлаудың тиімділігі мен сапасын түбегейлі арттыру мақсатында жаңа ақпараттық технологияларды пайдалану есебінен қоғамда зияткерлік қызметті жаһандық ұтымды етуге қол жеткізу керек» [7].

Білім берудің жаңа ақпараттық-коммуникациялық технологияларын меңгеру – қазіргі заманның аса қажет талабы. ХХІ ғасыр ақпараттық технология ғасыры екені белгілі. Дамып келе жатқан қазіргі қоғамдағы білім жүйесінің сапасын арттыруда ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың маңызы зор. Қазіргі таңда білім беру жүйесін ақпараттандыру және пәндерді ғылыми-технологиялық негізде оқыту мақсаттары өмір талабына айналууда. Ақпараттандыру технологиясының дамуы кезеңінде осы ғасырға сай білімді, әрі білікті мамандарды даярлау оқытушының алға қойған мақсаты болып табылады. Біздің қоғамымыздағы ақпараттандыру процестерінің қарқынды дамуы жан-жақты, жаңа технологияны меңгерген жеке тұлға қалыптастыруды күн талабы етіп қоюда.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында «Білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттың және жалпы адамзаттың құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау, оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» деп білім беру жүйесін одан әрі дамыту міндеттерін көздейді [4].

Ақпараттық технологияның мүмкіндіктері:

- оқытушы мен студент қысқа уақытта байланыс жасай алу;
- оқу объектілері, ақпаратты, заңдылықтарды, процестер мен құбылыстарды іс жүзінде болып жатқандай және "виртуалды түрде компьютерлік визуализация жасау;
- үлкен көлемдегі құнды ақпаратты мұрағатта сақтау және оны қажеттілікке қарай пайдалана алу, сонымен қатар келесі пайдаланушыға жеткізе алу;
- үдерістерді автоматтандыру, есептеу, ақпараттық – іздеу қызметі, сондай-ақ нәтижелерін өңдеу мен оқу эксперименттерін бірнеше рет қайталау мүмкіндіктері;
- оқу үрдісін ақпараттық-әдістемелік қамтамасыз ету, оқу қызметін бақылау және нәтижелерін меңгеруді тиімді бақылау үшін процестерді автоматтандырудың маңызы зор.

Атап айтқанда білім берудің ақпараттық технологиясы білімгерлердің ақпаратпен жұмыс жасай алуы үшін арнайы әдістер-педагогикалық инновациялық технологиялар, ақпараттық технологиялық құралдар жиынтығы. Білім берудің ақпараттық технологиясы оқытуды жаңаша беру жағдайларын жасау, яғни педагогикалық іс-әрекетті өзгерту арқылы білімді үйрету, білім сапасын бағалау, оқу-тәрбие процесінде студенттің жеке тұлғасын толыққанды қалыптастыру үшін пайдаланатын тәсіл.

Бүгінгі таңда білімді ақпараттандырудың негізгі мақсаты-жастарымызды ақпараттық қоғам жағдайында тұрмыстық, қоғамдық және кәсіби салалардың іс-әрекетіне толық араластыру болып отыр.

Бұдан саралайтынымыз дамыған елдердің қатарында болу үшін болашақ жастарымыз ақпараттық технологияны толық игеруі керек.

XXI ғасыр білім мен ғылым ғасыры болғандықтан білім берудің ең тиімді жолдарын қарастыруымыз керек. Дәл қазіргі кезде оқу орны мен студентті компьютерсіз елестету мүмкін емес. Кез келген сала мен мамандық бойынша толыққанды білім алу үшін компьютермен жұмыс жасай алу керек. Студент әр тақырыпқа дайындалғанда кітаптағы білімін ақпарат көздері арқылы толықтырып отыру қызығушылық пен ізденіске итермелейтіні анық. Ғылым тоқтаусыз жаңа ашылымдармен даму үстінде. Сондықтан осы ағысқа ілесу үшін оқытушы мен студент үнемі интернет көздерінен соңғы жаңалықтармен танысып отыруы тиіс.

Қазіргі кезде оқытушылар интернеттен ақпараттық ресурстарды төмендегі бағыттар бойынша пайдаланса болады:

- оқытушы өз тәжірибесін жетілдіру мақсатында басқа қала немесе шетел оқу орындарымен байланыс жасау;
- әр тақырыпқа дайындалу кезінде жаңа сабақ өту әдістерімен дайындалып, өз деңгейін көтеру;
- жаңа тақырып немесе тарау бойынша тереңдетіп конспект және дидактикалық материал дайындау;
- сабақтан тыс студент өзіндік жұмыс жұмыс жасағанда дербес түрде кеңейтіп қарастыруға бағдар беру;
- студенттердің білімін тақырып, тарау немесе пән бойынша тестілеу;
- қортындылау кезінде орталықтандырылған тест орталығын пайдалану.

Оқу процесі кезінде жаңа коммуникациялық технологияларды пайдаланудың алға қойған мақсаты студенттердің оқу материалын толыққанды түсінуі үшін оқу материалын тәжірибелік жағынан тиімді ұсынылуға жағдай жасау. Бұл деңгейге жету үшін электронды оқулықтар, оқыту бағдарламалары, тексеру тесттері сияқты құралдар пайдаланылады. Білім беру саласында компьютер студент үшін білім алу мен ізденіс құралы болса, оқытушы үшін білім беруді жоғары деңгейге жеткізу құралы болып табылады.

Ақпараттық технология мен компьютерді пайдалану арқылы жүргізіліп жатқан білім беру жүйесі студенттің жаңаша ойлау қабілетін қалыптастырып, сонымен қатар жүйелі байланыстар мен заңдылықтарды табуға жетелеп, қортындысында кәсіби потенциалдарының қалыптасуына жол ашатыны айқындалуда.

Дәріс немесе жеке және топтық жұмыс жүргізген кезде интерактивті тақтаға мультимедиялық проектор көмегімен көрнекіліктермен, демонстрациялық қосымшаларды пайдаланып өткізілетін сабақ өте жоғары деңгейде өтеді. Топтағы студенттер интернет желісін пайдаланып бір-біріне тапсырмалар беріп, нәтижесін барлық студенттер және оқытушы бір мезгілде көріп ортыруға болады. Қортындысын интерактивті тақтада көріп, әділ бағаланғанына көз жеткізеді. Сонымен бірге топтық және жеке жұмыс үлгілерін сәйкестендіріп, алдын-ала дайындап қоюға да болады.

Бірінші курс студенттері өзіндік жұмысын белгілі бір тақырыптар бойынша ғылыми ізденістермен орындауы керек. Сол тақырыптар бойынша ақпараттық технология көмегімен ғылымда қандай ашылған жаңалықтар бар екенін қарастырып, талдау жүргізуі керек. Нәтижесінде жоғары курстарда зерттеушілік деңгейге көтеріледі.

Қазіргі таңда көптеген ауруларды нақты анықтау, диагностикалауда компьютерлік деңгейлерге ауысқан. Сондықтан ақпараттық технологиямен бірінші курстан бастап жұмыс істей алуды дамытып отырғаны дұрыс.

Медицина факультеттерінде жүргізілетін молекулалық биология пәні биология ғылымының В ғасырдың 50-ші жылдары қалыптасқан жаңа саласы. Бұл ғылым саласында күн санап жаңа зерттеулер ашылуда. Медицинаның толыққанды жоғары деңгейге жетіп, барлық ауруларды молекулалық деңгейде анықтап, сол деңгейде емдеуі осы ғылым саласына тікелей байланысты. Сондықтан XXI ғасыр молекулалық биология ғасыры деп аталуы бекер емес. Аталған салада ашылған жаңалықтардың оқулықтарға еніп үлгермеуіне орай интернет көздерінен үнемі білімді толықтырып отыру қажет.

Бұл тек бір пән саласына келтірілген мысал, қалған пәндердеде интернет көздерінен материалдар алу мен іздену бүгінгі күн қажеттілігі екені айқын нәрсе.

Күнделікті сабаққа дайындалу кезінде оқулықпен қатар ақпаратты технологияны пайдаланудың тиімділігі жоғары.

Оқулықпен жұмыс жасағанда студент кітапты оқып өз бетінше түсініп оның түсінігін жаза алады, материалды оқып отырып көру арқылы да есте сақтайды, берілген сұраққа жауап іздейді, кейбір бөліктерін жаттап алуы да мүмкін. Кітап оқу оқыған нәрсені түсінуге тәрбиелейді. Бұл студентті жауапкершілікке әкеледі.

Саналы адамда кітап оқу адамзат дүниесіндегі ең ғажайып құбылыстардың бірегейі. Адамның рухани жан дүниесіне демеу беріп, адамның адами қасиетін арттыратын да осы кітап. Кітап білім алуда ыңғайлы құнды дүние екендігі анық. Ерекше қасиеті қолдану қарапайымдылығында. Дегенмен кітаптағы ақпарат мәтіндік түрде. Яғни көрініспен қимыл қозғалыспен толық түсіндіру мүмкіндігі жоқ.

Интернет желілермен жұмыс жасағанда студент компьютер мүмкіндіктерін пайдаланып әлемдік жаңалықтармен таныса отырып, тақырып деңгейін кең көлемде түсінуге және ізденіске ұмтылады. Интернет желілерімен жұмыс істегенде студенттердің ақпараттық мәдениеттілігі қалыптасады. Тапсырмаларды слайд түрінде жасап толыққанды түсінеді.

Оқытушы сабақ түсіндіргенде студенттің есінде төрттен бірі ғана сақталса, есту мен көру арқылы оқытқанда берілген білімнің жартысы, ал студент интерактивті мультимедиялық технологиямен өзі белсенді жұмыс жасағанда білімді толық игеретіні мәлім. Оқу үдерісін визуалды ақпараттар үлесін арттыру көмегімен жетілдіру мәселесі білім беру қызметінің әдістемелік, техникалық және ұйымдастырушылық аспектісін жетілдіруді талап етеді.

Оқу үдерісінде ақпараттық технологияларды қолданудың ерекше белгісі әртүрлі формадағы ақпаратты ұсыну болып табылады, олар: мәтіндер, кестелер, графиктер, диаграммалар, аудио және бейне үзінділер.

Осындай мультимедиялық білімгерге сана ішілік реакцияны қосумен оқу материалдарын жақсы қабылдау мен есте сақтауға қабілетті ететін психологиялық шарттар туғызады [4].

Бүгінгі таңда жаңа ақпараттық технологияларға ғалымдар әрқилы анықтамалар беріп отырғаны анық. Н.Макарова «жаңа ақпараттық технологияларға – қысқаша компьютер негізіндегі технология» деп анықтама берген [8].

Біздің студенттеріміз алған білімдерін маман болған кезде толық пайдалана алуы керек. Ол үшін электронды материалдарды жақсы игеріп, танымдық белсенділігі жоғары болып, шығармашылық жағдайда жұмыс жасай алуы қажет. Атап айтқанда елімізде медицина саласы цифрландыруға көшірілуде.

Бүгінгі таңда студенттерге оқулықтың маңыздылығымен қатар, компьютер де қоршаған әлемді кең көлемде танудың аса құнды құралы болып табылады. Сондықтан, барлық кабинеттерде компьютер немесе электронды тақталардың болуы – бүгінгі таңның кезек күттірмейтін өзекті мәселелерінің бірі.

Ақпараттық технология оқу орны мамандарының жұмысының тиімділігін жүзеге асыра отырып, студенттерге жан-жақты білім беруші құрал десекте болады.

Қорыта айтқанда ақпараттық технологияларды қолдану барысында студенттер мынадай мүмкіндіктерге ие болады:

- берілген тақырыптың мағынасын кең көлемде қарастырып, түсінеді;
- студент берілген тапсырманы орындау кезінде ғылыми зерттеуге бет бұрып, ізденушілік пен мамандыққа деген қызығушылық туындайды;
- интернет көздерінен ақпараттар қарастырғанда әртүрлі көрнекіліктермен танысады;
- студент оқытушымен және басқа студенттермен тез арада ақпарат алмаса алады;
- видео, анимациялық материалдар арқылы есте сақтауы артады;
- электронды оқулықтарды пайдалана алады;
- алыс және жақын шет ел оқу орындарының студенттерімен байланыс жасай алады.

Ақпараттық технологияны барлық оқытушы күнделікті сабақтарына енгізе отырып, студенттердің білім, білік дағдыларын қалыптастыруға қызығушылығын арттырып, логикалық ойлау қабілетін дамытып, ізденімпаздыққа итермелеуге болады. Егеменді еліміздің болашағының тізгінін ұстаушы жастарымызға елімізге еңбек етуде мол мүмкіндіктер ашу мақсатында, алған білімдерін инновациялық әдістермен толық игерте отырып, күнделікті өмірде қолдана білуге тәрбиелеу біздің басты міндетіміз екені анық.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

3 Назарбаев Н.Ә. *Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру.* – Астана, 12 сәуір 2017, интернет <http://egemen.kz>

B Ly Thi. Tran *Internationalisation of Vocational Education and Training: An Adapting Curve for Teachers and Learners // Journal of Studies in International Education.* – 2013. – №17. – P. 492-507.

B Stasz C., Hayward G., Su-Ann Oh, Wright S. *Outcomes and Processes in Vocational Learning: A Review of the Literature.*// – London: LSRC Research Report, 2004. – 205 p.

4.Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы, 27.07.2007, №319. <http://om114kaz.narod.ru/BilimZan.htm>

\endash Қазақ тілі терминдерінің салалық ғылыми түсіндірме сөздігі //Информатика және компьютерлік техника. Жалпы редакциясын басқарған – А.Қ.Құсайынов. – Алматы: Мектеп, 2002. – 456 бет.

\endash Беркімбаев К.М., Мейірбекова Г.П. Болашақ жаратылыстану мамандарына цифрлық технологияларды пайдалануға даярлаудың ғылыми-әдістемелік негіздері. – Түркістан: Тұран, 2017. – 18 бет.

\endash Гершунский Б.С. Компьютеризация в сфере образования: проблемы и перспективы. Учебник – М.: Педагогика, 2005.–С. 263.

\endash Макарова Н.В. Научные основы методической системы обучения студентов вузов экономического профиля новой информационной технологии: автореф.-докт. пед. наук – М., 1992 – С.23.

МРНТИ 14.35.09

Мизанбеков С.К. ¹

¹к.п.н., ассоциированный профессор, Алматинский технологический университет,

Кульбаева А.Ж. ²

²магистр, ст. преподаватель, Казахский национальный аграрный университет,

Умбетбекова К.М. ³

³ст. преподаватель, Алматинский технологический университет, г. Алматы, Казахстан

ОБУЧЕНИЕ ЯЗЫКУ СПЕЦИАЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ ТЕХНИЧЕСКИХ ВУЗОВ НА ОСНОВЕ ВЕРБАЛЬНО-ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОЙ НАГЛЯДНОСТИ МУЛЬТИМЕДИЙНЫХ СРЕДСТВ

Аннотация

Статья посвящена научно-методическим вопросам применения вербально-изобразительной наглядности мультимедийных средств при обучении профессиональному русскому языку. Авторами проанализировано и обобщено освещение современных технологий информационного взаимодействия в лингвистической, учебной и методической литературе в контексте современных требований, ориентированных на результат. Рассмотрены потенциальные возможности электронных образовательных ресурсов и практическое использование приемов и навыков деятельности в информационной образовательной среде. Внедрение инновационных педагогических технологий, разработка методологии электронного образования актуализируют личностные особенности студентов и создают хорошие предпосылки обучения иноязычному общению.

Использование электронных образовательных ресурсов позволяет обеспечить высокую информативную емкость учебно-языкового материала и способствует созданию оптимальных условий для подготовки будущих специалистов.

Ключевые слова: наглядность, мультимедийные средства обучения, коммуникативная компетентность.

С.К. Мизанбеков¹

¹ п.э.к., доцент, Алматы технологиялық университеті,

А.Ж. Көлбаева²

² магистр, аға оқытушы, Қазақ ұлттық аграрлық университеті,

К.М. Умбетбекова³

аға оқытушы, Алматы технологиялық университеті

ТЕХНИКАЛЫҚ ЖОО СТУДЕНТТЕРІНЕ КӘСІБИ ТІЛДІ МУЛЬТИМЕДИЯЛЫҚ ОҚУ ҚҰРАЛДАРЫ НЕГІЗІНДЕ ОҚЫТУ

Аңдатпа

Мақала кәсіби орыс тілін оқыту кезінде мультимедианың вербальды-визуалды анықтығын қолданудың ғылыми-әдістемелік мәселелеріне арналған. Авторлар заманауи нәтижеге бағдарланған талаптар аясында лингвистикалық, оқу және әдістемелік әдебиеттердегі ақпараттық өзара іс-қимылдың заманауи технологияларын қамтуды талдады және қорытындылады. Электронды білім беру ресурстарының әлеуеті және ақпараттық-білім беру ортасындағы әдістемелер мен дағдыларды практикалық қолдану қарастырылады. Инновациялық педагогикалық технологияларды енгізу, электронды білім беру әдіснамасын дамыту студенттердің жеке қасиеттерін өзектендіреді және тіліндегі коммуникацияны дамыту үшін жақсы алғышарттар жасайды.

Электрондық білім беру ресурстарын пайдалану бізге білім беру және тілдік материалдың жоғары ақпараттық қабілетін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді және болашақ мамандарды даярлаудың оңтайлы жағдайларын жасауға көмектеседі.

Түйін сөздер: визуализация, мультимедиялық оқу құралдары, коммуникативті құзыреттілік.

S.K. Mizanbekov¹

¹ Ph.D., associate professor, Almaty Technological University,

A.Zh. Kulbaeva²

4.

master, Art. Teacher, Kazakh National

Agrarian University, K.M.

Umbetbekova³

³ Art. Teacher, Almaty Technological University

TEACHING THE LANGUAGE OF SPECIALTY OF STUDENTS OF TECHNICAL UNIVERSITIES BASED ON MULTIMEDIA MEANS OF TRAINING

Abstract

The article is devoted to the scientific and methodological issues of the use of verbal-pictorial clarity of multimedia when teaching professional Russian language. The authors analyzed and summarized the coverage of modern technologies of information interaction in linguistic, educational and methodical literature in the context of modern results-oriented requirements. The potential of electronic educational resources and the practical use of techniques and skills in the information educational environment are considered. The introduction of innovative pedagogical technologies, the development of e-education methodology actualize the personality characteristics of students and create good prerequisites for learning foreign language communication.

The use of electronic educational resources allows to provide a highly informative capacity of educational and language material and contributes to the creation of optimal conditions for the training of future specialists.

Keywords: visualization, multimedia teaching aids, communicative competence.

Введение

Одним из приоритетных направлений современной теории речевой деятельности является применение вербально-изобразительной наглядности мультимедийных средств при обучении чтению, говорению и письму. В связи с этим особую важность приобретают вопросы целесообразного применения зрительной, зрительно-слуховой и слуховой наглядности, во-первых, адекватно отражающих специфику устного или письменного способа формирования и формулирования мысли, во-вторых, стимулирующих необходимую форму речевой деятельности [1].

Обзор литературы

Как известно, наглядность в медиаобразовательной педагогике рассматривается с двух точек зрения: а) наглядность как принцип обучения; б) наглядность как средство обучения, где первая подсистема определяет структуру и содержание второй.

В первом случае речь идет о следовании на занятиях одному из ведущих принципов обучения – принципу наглядности. Во втором случае – о создании и методике применения средств мультимедиа, реализующих в своей структуре дидактический принцип системного квантования и принцип когнитивной визуализации. Согласно этим принципам, учебно-языковой материал, расположенный компактно в определенной системе, лучше воспринимается, а выделение в нем смысловых опорных пунктов способствует эффективному запоминанию учебно-языкового материала.

Таким образом, с позиций системного подхода наглядность может трактоваться в виде двух подсистем, находящихся в тесной связи друг с другом и оказывающих заметное влияние не только на содержательную сторону образования, но и на формы и методы учебно-воспитательного процесса.

Первая подсистема, будучи системой более высокого порядка по отношению ко второй, определяет структуру и содержание. С другой стороны, система «наглядность как принцип обучения» является элементом системы «принципы обучения», в состав которой, помимо наглядности, входят также принципы сознательности, коммуникативной направленности обучения, учета влияния родного языка учащихся, стилистической дифференциации, синтаксической основы в изучении лексики и морфологии и др.

Особенности реализации принципа наглядности в учебном процессе были подчеркнуты А.Н. Леонтьевым в его известной работе «Психологические вопросы сознательности учения», где автор, в частности, пишет о двойной функции наглядности в обучении [2].

С одной стороны, говорит А.Н. Леонтьев, наглядность дает учащимся «живой красочный образ недостаточно известного им кусочка действительности» и тем самым делает для них «более конкретным, более реально и точно представленным тот или иной круг явлений». С другой стороны, наглядность «служит как бы внешней опорой внутренних действий, совершаемых ребенком под руководством учителя в процессе овладения знаниями».

Наглядность здесь, будучи средством моделирования фрагментов объективной действительности, выступает в качестве основы, на которой строится речь, т.е. имеет свои лингводидактические возможности для моделирования учебных речевых ситуаций, являющихся стержнем коммуникативности, и позволяет закрепить и расширить знания обучающихся, положительно влиять на коррекцию и развитие всех видов речевой деятельности.

Результаты исследования

Применительно к обучению профессиональному русскому языку особенности и возможности вербально-изобразительной наглядности мультимедийных средств можно определить как специально организованный показ языкового и экстралингвистического материала с целью помочь студентам в его понимании, усвоении и использовании в процессе речевой коммуникации. Так, психологическое действие видеоэффектов (логических ударений) связано с уменьшением времени зрительного поиска и фиксации оси зрения по центру главного объекта.

Например, на рисунке 1 представлен кадр анимации – изменение размера; выделение цветом, эффектом.

Разновидности формальных текстовых признаков (метаинформативных фрагментов) в структуре научных текстов:

маркеры, индикаторы, коннекторы

<p>Маркеры – это устойчивые словосочетания, определяющие тот или иной аспект содержания.</p>	<p>Индикатор – словесный оборот, характеризующий последовательность изложения в тексте.</p>	<p>Коннекторы (от англ. <i>connection</i> – связь) – слова, обеспечивающие межфразовые связи и отвечающие на вопрос: «Какой?».</p>
<p>Экспериментально доказано, что..., Опыт показал... и т.д.</p>	<p>1. Формулирующие тему документа: <i>Данная статья посвящена...; Далее будет рассмотрен вопрос о...</i></p> <p>2. Акцентирующие внимание читателя: <i>Следует подчеркнуть..., Важно заметить, что...,</i></p> <p>3. Резюмирующие: <i>Итак, ... Таким образом, ... Следовательно...</i></p>	<p>1) коннекторы, отсылающие к предшествующей части текста (<i>вышеуказанный, ранее представленный, этот, тот, такой</i>) и требующие для своего понимания операции типа «шаг назад» в тексте;</p> <p>2) коннекторы, отсылающие к последующей части текста, (<i>нижеприведенный, рассматриваемый далее, характеризуемый ниже и т.п.</i>) – «шаг вперед» в тексте.</p>

Виды индикаторов

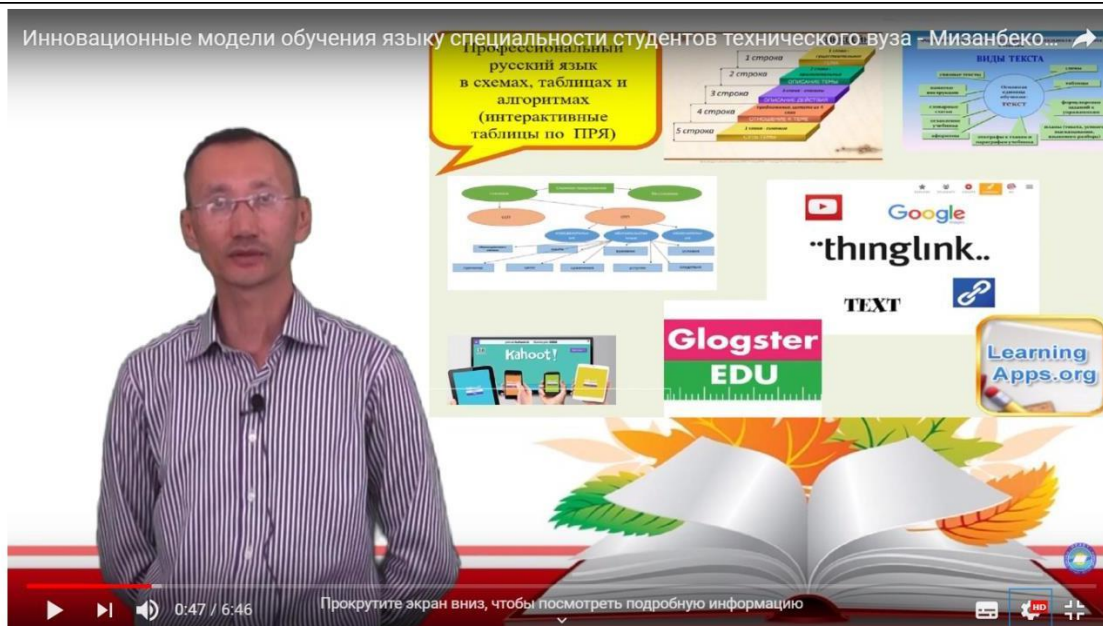
Так, справедливо считается, что содержание принципа наглядности применительно к занятиям по языку может быть углублено за счет раскрытия наглядными средствами как сущности объекта познания (характера логической структуры языкового явления, его существенных признаков и отношений), так и процесса познания (той системы операций, которую необходимо произвести для понимания и построения иноязычного высказывания).

При следовании этому принципу овладение языком специальности осуществляется в результате широкого и систематического использования вербально-изобразительной наглядности мультимедийных средств обучения, благодаря которым обеспечивается максимальная доступность объекта, передаваемого словом, чувственному восприятию и, как следствие этого, достигается образование правильных представлений и понятий об изучаемых явлениях и успешное развитие речевых навыков и умений.

Необходимо отметить, что Б.В. Беляев, расширяя содержание принципа наглядности, выделяет наглядность объектного и оперативного плана [3].

Наглядность объектного плана направлена на раскрытие сущности объекта, т.е. того языкового явления, на основе которого строится речь. Предметом наглядного выражения здесь будет логическая структура этого явления, ее отношения и признаки, а в качестве средства наглядного выражения в первую очередь должна использоваться наглядность графическая (таблицы, схемы). Наглядность оперативного плана раскрывает обучающимся операционную сторону действий, направленных на овладение объектом. Здесь также целесообразно использовать графическую наглядность, с помощью которой осуществляется управление функционированием заданных речевых действий – ориентировочной основой этих действий.

На рисунке 2 представлена реализация возможностей современных технологий информационного взаимодействия (сетевые версии обучающих курсов, образовательные Web-платформы Learning Apps, Kahoot, электронные схемокорсы и т.д.); глобальных (youtube.com, library.ru, elibrary.kz) и локальных сетей (open.atu.kz), способствующие укрупненному структурированию содержательной компоненты учебно-языкового материала – на странице отображается замещающее изображение, при щелчке мыши на котором активируются мультимедийные объекты в отдельном окне.

Обсуждение

Такой подход к определению места наглядности в общей системе знаний по реализации субъектно-ориентированной образовательной технологии, организации обучения с применением мультимедийных средств обучения базируется на следующих фактах: а) путь человеческого познания начинается с чувственного восприятия конкретных фактов и явлений, и следовательно, наглядность занимает ведущее место в процессе отражения действительности; б) язык, будучи своеобразной формой отражения действительности, усваивается лучше в процессе его презентации с помощью разнообразных средств наглядности, которые способствуют воссозданию ситуации общения (что особенно важно при обучении языку) и стимулирует обучающихся на высказывание в соответствии с заданной ситуацией.

Применение принципа наглядности на занятиях по профессиональному русскому языку имеет свою специфику, отражающую особенности анализируемого языкового явления. Будучи средством обучения языку, вербально-изобразительная наглядность используется с целью формирования речевых навыков и умений, в то время как при изучении других дисциплин основная цель применения наглядности – сообщение знаний о предметах и явлениях, составляющих содержание изучаемой дисциплины. Обучающиеся, работающие над заданием, обобщают, анализируют информацию, делают выводы, направленные на дальнейшее закрепление анализируемой лексики, а также формулируют правила-обобщения. Система речевых действий способствует переключению с усвоенной структуры на другие. В процессе работы внимание обучающихся сосредотачивается на содержании высказывания, в то время как форма высказывания благодаря приобретенным автоматизмам без затруднений участвует в оформлении высказывания. Именно на этом этапе работы проверяется устойчивость сформированного навыка и комплексное развитие речевых умений.

Понятие «наглядность» наряду со значением «принцип обучения» может быть использовано и в другом, более узком значении – «наглядность как средство обучения». В этом случае речь идет об изучении учебного материала на основе разработки и реализации сетевых образовательных программ, развития методики имитационного (симуляционного) обучения.

Использование таких средств оказывает существенное влияние на весь учебный процесс: они изменяют качественное соотношение между компонентами системы – переход к активным и проектным формам работы, индивидуализации обучения (например, изменяется роль на уроке преподавателя, целый ряд своих функций передающего техническим средствам; соотношение между прямым и опосредованным воздействием на аудиторию).

Учебный процесс с включением в него мультимедийных средств обучения представляет сложную систему, в которой участвует большое число переменных составляющих. Сам факт выбора принципиально нового образовательного контента и внедрения новых форм его освоения, иных видов взаимодействия преподавателя со студентом (с применением постановочных видеолекций, массовых открытых онлайн-курсов) определяется законом достаточной вероятности, согласно которому необходимость в пособии возникает лишь в том случае, если вероятностный эффект от его использования выражается величиной 0,5-0,6. В противном случае использование электронного пособия означает напрасную трату времени и средств [4].

Мультимедийные наглядные пособия (видеоролики, флеш-анимации и т.д.) – это образцы, которые специально создаются для использования на занятиях по русскому языку и включают методически обработанный лингвистический и экстралингвистический материал (образовательный контент), одновременно предполагающий применение специальной аппаратуры для построения зрительных и звуковых рядов (использование всплывающих подсказок, а также выделение цветом или подсвечиванием частей экрана или рисунков, т.е. тех фрагментов, на которых необходимо сконцентрировать внимание обучающихся).

На занятиях по русскому языку первостепенное внимание уделяется языковой наглядности, которая реализуется в процессе непосредственного показа образцов устной и письменной речи. При этом языковая наглядность может быть использована: а) для моделирования фрагментов объективной действительности, однако в отличие от предметно-образной наглядности не художественно-изобразительными, а собственно языковыми, т.е. описательными средствами; б) для характеристики существенных признаков функционирования языкового явления в рамках языковой модели, реализуемой в форме конкретного речевого образца.

Отличительная черта любого НП заключается в том, что оно представляет собой модель реальных предметов и языковых явлений. «Наглядное пособие, – справедливо замечает Е.В. Сыпин, – моделирует определенные стороны изучаемого объекта и дает возможность через модель представить оригинал».

НП на основе ощущений и восприятий формирует чувственный образ, который служит источником для соответствующих выводов и умозаключений. Характер возникающих у обучающихся представлений, в конечном счете, определяет необходимость и эффективность отобранного для занятий наглядного пособия и может быть использован для создания языковой среды и заданий с высокой степенью когнитивной трудности.

Наглядность, будучи реализованной в системе «средства обучения» в виде комплекса АВСО и ТСО, может при этом выполнять функцию как ведущего, так и вспомогательного средства в зависимости от избранного метода, целей, задач и этапа обучения, возраста и интересов обучающихся, наличия в распоряжении преподавателя соответствующих средств обучения, наконец, готовности и умения преподавателя использовать имеющиеся в его распоряжении средства.

Известно, что чем больше анализаторов участвует в процессе восприятия, тем больше образуется в коре головного мозга временных нервных связей и тем прочнее запечатляется образ в памяти. Значит, следование принципу наглядности подразумевает применение всех видов наглядности: языковой и неязыковой, внешней и внутренней, зрительной и слуховой, смешанной, мышечно-двигательной.

Выводы

Новейшие исследования в области внедрения инновационных педагогических технологий, разработки методологии электронного образования расширяют наше представление о роли и месте наглядности в обучении и позволяют уточнить направления использования наглядности на занятиях по русскому языку.

Из сказанного видно, что недостаточно под наглядностью подразумевать лишь образы, непосредственно воспринимаемые «с помощью зрения и осязания». Термин «наглядность» допускает более широкое толкование, а функционирование наглядности в процессе обучения языку опирается на деятельность всего многообразия органов чувств человека.

Таким образом, использование медиаконтента как средства специализированной коммуникации, синтетического средства обучения актуализирует личностные особенности студентов, а проблемность, аутентичность и интерактивность обеспечивают формирование коммуникативной мотивации и повышение качества профессиональной подготовки выпускников.

Список использованной литературы:

- 1 Жанпейс У.А., Жанкалова З.М. *Теория и практика реализации межпредметной коммуникации.* – Алматы: КазНМУ им. С.Д. Асфендиярова, 2010. – С. 80.
- 2 Леонтьев А.Н. *Психологические вопросы сознательности учения.* – Москва, 2005. – С. 235-302.
- 3 Беляев Б.В. *Очерки по психологии обучения иностранным языкам.* – Москва: Педагогика, 2001. – С.227.
- 4 Сытин Е.В. *Методика эффективного использования современных мультимедийных и компьютерных технологий для интенсификации обучения.* – Воронеж: ВГПУ, 2015. – С.89.
- 5 Мизанбеков С.К. *О работе над терминологической лексикой при обучении языку специальности.* – Иваново: Научно-технический журнал «Известия вузов. Технология текстильной промышленности», 2018, № 5 (377). – С. 248-251.

МРНТИ 14.35.01

Агранович Е.Н.¹

¹ докторант, КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан

**САМООРГАНИЗАЦИЯ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ
НА ОСНОВЕ ТЕХНОЛОГИИ «ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТ»**

Аннотация

В данной статье раскрыты теоретические и практические основы проблемы самоорганизации учебной деятельности студентов, выявлена сущность и структура учебной деятельности студентов вуза, а также определены педагогические возможности технологии «тайм-менеджмент» в развитии умений самоорганизации учебной деятельности будущих педагогов начального образования.

Современное состояние образовательной системы определяет необходимость поиска эффективных путей решения проблемы подготовки квалифицированных специалистов, готовых быстро адаптироваться к новым условиям труда, умеющих рационально организовать собственную учебно-профессиональную деятельность.

Автором обоснованы теоретико-методологические основы самоменеджмента студента, где самоорганизация учебной деятельности выступает в качестве интегративного качества личности студента, необходимость формирования которого обусловлена социально-экономической и образовательной системами. На основе глубокого анализа автором предложены структурно-содержательные основы самоорганизации учебной деятельности студентов, включающая теоретические и практические блоки, в которых определены цели, функции, принципы, компоненты самоорганизации учебной деятельности; разработаны критерии и показатели уровней сформированности умений самоорганизации учебной деятельности будущих учителей начальной школы; обобщены компоненты технологии «тайм-менеджмент», формы организации учебной деятельности, реализующие принципы тайм-менеджмента на практике, а также определены средства тайм-менеджмента для рациональной организации учебной и внеучебной деятельности бакалавров начального образования.

Ключевые слова: самоорганизация учебной деятельности, технология «тайм-менеджмент», бюджет времени студентов, профессиональная подготовка педагогов, учебно-воспитательный процесс вуза.

Е.Н. Агранович¹

¹ Абай атындағы Каз ҰПУ докторанты, Алматы қ., Қазақстан

«ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТ» ТЕХНОЛОГИЯСЫ НЕГІЗІНДЕ СТУДЕНТТЕРДІҢ ӨЗІНДІК ОҚУ ІС-ӘРЕКЕТІН ҰЙЫМДАСТЫРУ

Аңдатпа

Мақалада студенттердің өзіндік оқу әрекетінің теориялық және практикалық негіздері қарастырылған, ЖОО-ның студенттерінің оқу әрекетінің құрылымы және маңызы анықталған, сонымен қатар болашақ бастауыш мектеп педагогтарының өзіндік оқу әрекетін ұйымдастыру дағдыларын жетілдіруде «тайм-менеджмент» технологиясының педагогикалық мүмкіндіктері анықталған.

Қазіргі білім беру жүйесі еңбек *нарығына сай*, өзінің білім беру және кәсіби қызметін ұтымды ұйымдастыра алатын мамандарды дайындаудағы мәселелерді шешудің тиімді жолдарын іздестірудің қажеттілігін анықтайды,

Автормен студенттің өзіндік менеджментінің теориялық-әдістемелік негіздері негізделген, онда оқу іс-әрекетінің өзін-өзі ұйымдастыру элеуметтік-экономикалық және білім беру жүйелерімен шартталған студент тұлғасының интегративті сапасы ретінде әрекет етеді. Терең талдау негізінде авторы теориялық және практикалық блоктарды қамтитын студенттердің оқу іс-әрекетін өздігінен ұйымдастырудың құрылымдық-мазмұнды негізін ұсынды, онда оқу іс-әрекетінің мақсаты, функциялары, принциптері, құрамдас бөліктері анықталған; бастауыш мектептің болашақ мұғалімдерінің оқу қызметін өзін-өзі ұйымдастыру біліктілігінің қалыптасу деңгейінің өлшемдері мен көрсеткіштері әзірленді; "тайм-менеджмент" технологиясының компоненттері, практикада тайм-менеджмент принциптерін іске асыратын оқу қызметін ұйымдастыру формалары жинақталған, сондай-ақ бастауыш білім беру бакалаврларының оқу және оқудан тыс қызметін ұтымды ұйымдастыру үшін тайм-менеджмент құралдары анықталған.

Түйін сөздер: өзіндік оқу іс-әрекеті, «тайм-менеджмент» технологиясы, студенттің бюджет уақыты, педагогтардың кәсіби даярлығы, ЖОО-ның оқу-тәрбие үдерісі.

Ye. Agranovich¹

¹ Doctoral student of the Abay KazNPU, Almaty, Kazakhstan

SELF-ORGANIZATION OF TRAINING ACTIVITY OF STUDENTS BASED ON «TIME MANAGEMENT» TECHNOLOGY

Abstract

This article reveals the theoretical and practical foundations of the problem of self-organization of students' educational activities, reveals the essence and structure of educational activities of university students, and defines the pedagogical capabilities of the time management technology in developing the skills of self-organizing educational activities of future teachers of primary education.

The current state of the educational system determines the need to find effective ways to solve the problem of training qualified specialists who are ready to quickly adapt to new working conditions and who are able to rationally organize their own educational and professional activities.

The author substantiates the theoretical and methodological foundations of the student's self-management, where the self-organization of educational activities acts as an integrative quality of the student's personality, the need for the formation of which is due to the socio-economic and educational systems. Based on the in-depth analysis, the author proposed a structural and substantive basis for the self-organization of students' learning activities, including theoretical and practical blocks that define the goals, functions, principles, components of the self-organizing learning activities; criteria and indicators have been developed for the level of development of skills for self-organization of educational activities of future primary school teachers; components of the time management technology, forms of organization of educational activities that implement the principles of time management in practice are summarized, and time management tools for the

rational organization of educational and extracurricular activities of bachelors of primary education are defined.

Keywords: self-organization of educational activities, time management technology, students time budget, teacher training, educational process of the University.

Современное профессиональное педагогическое образование ставит перед вузами задачу подготовки учителей начальной школы, способных гибко адаптироваться к совершенствованию содержания образовательных программ; самостоятельно приобретать знания, умело применять их на практике для решения разнообразных возникающих проблем; самостоятельно критически мыслить, уметь видеть возникающие в реальной действительности проблемы и искать пути рационального их решения, используя современные технологии; быть способным генерировать новые идеи, творчески мыслить.

Подготовка педагога начального образования в современных условиях требует от студентов четкой последовательности действий, начиная с целеполагания, мотивирования и планирования, а также обеспечения контроля результатов учебной деятельности и корректировки её задач.

Самоорганизация учебной деятельности студентов университета определяется как осознанная работа по организации своей деятельности, планированию этой деятельности, рациональному использованию своего учебного и внеучебного времени, самостоятельному приобретению и использованию знаний из различных источников для решения практических задач, совершенствованию способов мыслительной деятельности, а также самоконтролю, рефлексии и коррекции своей деятельности [1, с.125]

Рассматривая проблему самоорганизации учебной деятельности студентов большинство исследователей выделяют такие основные её структурные составляющие как:

- мотивацию (Ryan R. M., Deci E.L., Keatu H.P. и др.)
- целеполагание, планирование, контроль (И.А. Зимняя, С.С. Котова, Ишков А.Д. и др.);
- программирование (В.И. Моросанова, Н.М. Пейсахов, М.Н. Шевцов и др.);
- волевые усилия (М.А. Пахмутова, Е.В. Шорохова, Т.А. Егорова и др.) [2, с.20-21].

Эффективность самоорганизации учебной деятельности зависит от потребностей и интересов, системы ценностей, мотивов и целей студента и коллектива. Студенческий возраст является сенситивным периодом для развития самоорганизации учебной деятельности. В связи с чем, развитие процессов самоорганизации студентов является важным условием как для развития личности, успешно проявляющей себя в повседневной деятельности вуза, так и для формирования личностных и профессиональных компетенций будущего специалиста [3, с.9981-9982].

В связи с чем, определены структурно-содержательные основы самоорганизации учебной деятельности будущих педагогов начального образования на основе технологии «тайм-менеджмент», которые раскрывают интеграцию теоретических и методических основ формирования умений самоорганизации учебной деятельности студентов на основе технологии «тайм-менеджмент».

Важнейшей составляющей профессионального становления будущего учителя начальной школы принято считать его педагогическую компетентность. Обобщённые требования к уровню теоретической и практической компетентности бакалавра содержатся в квалификационной характеристике выпускника, получающего специальность «Педагогика и методика начального обучения». Так, А.К. Маркова выделяет несколько её видов, характеризующих её готовность к профессиональной деятельности: специальная компетентность, социальная компетентность, личностная компетентность, индивидуальная компетентность [4, с. 34-35].

Профессия учителя начальной школы требует овладение общетеоретическими и специальными знаниями в объёме, необходимом для решения научно-методических, учебно-воспитательных, организационно-управленческих задач.

Компетентность в самоорганизации учебной деятельности включают в себя знание основ научной организации жизнедеятельности, которая складывается из умений планировать своё время и находить оптимальные способы её организации, умений самоконтроля, самоанализа и самооценки её результатов.

Иначе говоря, организация самостоятельной учебной деятельности требует от студента овладения гностическими, прогностическими, проектировочными, конструктивными, организаторскими, коммуникативными, рефлексивными и аналитическими умениями.

Самоорганизация учебной деятельности выполняет ряд функций: информационно-обучающая, развивающая, воспитывающая, ориентирующая (стимулирующая) и исследовательская (Ю.К. Бабанский, Н.М. Пейсахов, Ю.Н. Кулюткин, В. Граф, В.Н. Донцов, В.Я. Ляудис и др.), [5, с. 231].

Основными компонентами самоорганизации учебной деятельности студентов на основе технологии «тайм-менеджмент» нами выделены аксиологический, когнитивный, деятельный и рефлексивный компоненты.

Аксиологический компонент включает в себя систему ценностей, определяющих отношение студента к учёбе, её целям и средствам, к самому себе, той системе знаний, идей, норм, традиций, которые заложены в учебной деятельности. Формирование ценностного сознания студента, которое является результатом глубокого осмысления, становления гуманистического педагогического мировоззрения, профессионально-ценностных ориентаций (Ryan R.M., Deci E.L.), [6, с. 68-78].

На этапе обучения в вузе происходит формирование профессионально важных качеств будущего специалиста, структуры профессиональных ценностей. Именно на младших курсах обучения в педагогическом вузе происходит настройка профессионального саморазвития, закладывается вектор личностного саморазвития, его величина, направление, скорость и постоянство. Следовательно, необходимо создавать среду, способствующую развитию профессиональных мотивов и интересов, мотивационно-ценностного отношения к профессиональному росту, что обеспечивает профессиональное становление и саморазвитие личности студента – будущего учителя начальных классов [7, с.167-172].

Показателем высокого уровня саморазвития является четко выраженное эмоционально-ценностное отношение к учебно-познавательной деятельности [8, с.105].

Когнитивный компонент включает синтез базовых и специальных знаний, знания тайм-менеджмента, самоорганизацию учебной деятельности на аудиторных занятиях, в различных видах самостоятельной работы (СРС-самостоятельная работа студентов, СРСП-самостоятельная работа студентов под руководством преподавателя), текущем, рубежном, итоговом контроле и педагогической практике [9, с.421-423].

Деятельностный компонент предполагает направленность личности на эффективное использование бюджета времени студентов, способность рациональной организации индивидуальной учебной деятельности, планирование, проектирование и моделирование траектории профессионального становления, осуществление самоконтроля и коррекции учебной деятельности.

Рефлексивный компонент характеризуется такими показателями как: способность студента грамотно управлять своей жизнедеятельностью, анализировать свои реализованные цели, проблемы, результаты, трудности, осознавать «что делаю, как делаю и зачем», умения выражать свои чувства, переживания, их смену, причины, а также экспертирование, рецензирование и анализ результатов самоорганизации учебной деятельности [10, с. 110-113].

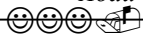
Для эффективной самоорганизации учебной деятельности студентов на основе анализа психолого-педагогической и специальной литературы нами определены следующие элементы технологии «тайм-менеджмент»: ценностное отношение ко времени, целенаправленность учебной деятельности, самоменеджмент, рациональное распределение физической и умственной нагрузки, контроль и оценка результатов учебной деятельности, коррекция самоорганизации жизнедеятельности.

Рассматривая организацию учебной деятельности в высшей школе следует отметить её такие основные формы как аудиторные и внеаудиторные занятия, имеющие теоретическую и практическую взаимосвязь (лекции, практические работы, СРС, СРСП, педагогическая практика). В процессе лекционных занятий осуществляется подача учебного материала путем логически построенного, систематически последовательного и ясного изложения. Для активной мыслительной работы в процессе учебного занятия студенту необходима предварительная самостоятельная подготовка, обеспечивающая успешное усвоение знаний, излагаемых педагогом. Это вырабатывает у студентов критическое отношение к существующим научным положениям, позволяет выполнять предлагаемые им мыслительные операции самостоятельно вникать в сущность изучаемого. Данные формы обучения на практике реализуются с помощью определенного комплекса средств технологии «тайм-менеджмент», который в модели самоорганизации учебной деятельности представлен следующими составляющими:

 учебно-методический комплекс дисциплины «Основы тайм-менеджмента»;

 разработка индивидуальной траектории профессионального становления посредством самоорганизации учебной деятельности;

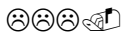
 разработка индивидуального бюджета времени студентов;

дневник самоменеджмента студента;

графические системы: диаграммы, интеллект-карты;

мобильные приложения и компьютерные программы: онлайн органайзеры, электронные ежедневники, хронокарты, планировщики задач, сервисы напоминания и др.

система релаксации: аутотренинги, занятия йогой, специальные упражнения

Таким образом, самоорганизации учебной деятельности студентов на основе технологии «тайм-менеджмент» представляет собой последовательную взаимосвязанную систему учебного процесса вуза, которая может быть основанием для дальнейших разработок в области организации учебной деятельности студентов; применения инновационных технологий; при совершенствовании умений самоорганизации учебной деятельности будущих педагогов; а также исследования навыков самоменеджмента студентов-бакалавров.

Список использованной литературы:

Агранович Е.Н. Самоорганизация учебной деятельности студентов средствами RP-технологий взаимодействия //Вестник Казахского государственного женского педагогического университета.– Алматы, Издательство «Қыздар университеті», 2018: №4 (76)

Самоорганизация учебно-профессиональной деятельности студентов: монография /С.С. Котова. Екатеринбург: Изд-во Рос.гос. проф.-пед. ун-та, 2012.

Shmurygina N. et al. Self-Organization Activities of College Students: Challenges and Opportunities – Look Academic Publishers. Open Access. International Journal of Environmental and Science Education. 2016, VOL. 11, NO. 17

Маркова А.К. Психология профессионализма. – М.: Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996.

Луцева И.Ю. Самоорганизация учебной деятельности студента //Science Time. – Казань, 2014 (№7).

Ryan R.M. and Deci E.L. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development and well-being. //American psychologist, 2000, vol. 55, N 1.

Неволина В.В. Психолого-педагогические условия саморазвития личности в юношеском возрасте//Казанский педагогический журнал. – Казань, 2015, №5-1 (112).

Маралов В.Г. Основы самопознания и саморазвития: учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений. 2-е изд.– М.: Издательский центр «Академия», 2004.

Суринов С.Д. Когнитивный компонент практической готовности к педагогической деятельности //Научное сообщество студентов: Междисциплинарные исследования: сб. ст. по мат. I междунар. студ. науч.-практ. конф. № 1 (6 декабря 2011 г.) – Новосибирск: Изд. «Сибирская ассоциация консультантов», 2011.

Таубаева Ш. Введение в методологию и методику педагогического исследования. Учебное пособие. – «Тұран» баспасы, – Түркістан: 2007.

Сарсекеева Ж.Е.

*д.п.н, профессор Карагандинского государственного университета
им. академика Е.А. Букетова, г. Караганда, Казахстан,*

Джабаева Г.Н.²

²*м.п.н, старший преподаватель, докторант Карагандинского государственного
университета им. академика Е.А. Букетова, г. Караганда, Казахстан*

СТРУКТУРА КРОСС-КУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

Формирование кросс-культурной компетентности является одним из актуальнейших вопросов современности, потребностью и одновременно характеристикой современного общества. Автором отмечена роль данной компетентности в условиях общекультурной и профессиональной подготовки специалистов в системе высшего образования.

Автором проведен теоретический анализ понятий «межкультурное взаимодействие», «кросс-культурная компетентность», «кросс-культурная грамотность», а также подходов к понятию кросс-культурной компетентности. Автор рассматривает структурные компоненты кросс-культурной компетентности: когнитивный, прагматический и мотивационный. В статье представлены результаты опроса студентов. На основании анализа научных теорий и взглядов по проблеме, опроса, автор делает выводы о компонентах кросс-культурной компетентности как части профессиональной подготовки будущих специалистов.

Ключевые слова: компетентность, межкультурное взаимодействие, кросс-культурная компетентность, кросс-культурная грамотность.

Ж.Е. Сарсекеева

*п.ғ.д, профессор, Е.А.Бөкетов ат. Қарағанды мемлекеттік университеті
Қарағанды қ., Қазақстан,*

Джабаева Г.Н.²

²*п.ғ.м, аға оқытушы, докторант, Е.А. Бөкетов ат. Қарағанды мемлекеттік университеті, Карағанды
қ., Қазақстан*

ЖОҒАРЫ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ СТУДЕНТТЕРДІҢ КРОСС-МӘДЕНИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРІНІҢ ҚҰРЫЛЫМЫ

Аңдатпа

Кросс-мәдени құзыреттілікті қалыптастыру қазіргі заманғы ең өзекті сұрақтарының бірі, қажеттіліктері, сонымен қатар, қазіргі қоғамның сипаты болып табылады. Автор жоғары білім жүйесіндегі мамандарды кәсіби және жалпымәдени жағдайда даярлауда бұл құзыреттіліктің рөлін жоғары бағалайды.

Автор «мәдениаралық әрікеттістік», «кросс-мәдени құзыреттілік», «кросс-мәдени сауаттылық» ұғымдарына, сонымен қатар, кросс-мәдени құзыреттілік түсінігіне деген қатынасқа теориялық талдау жасады. Автор кросс-мәдени құзыреттіліктің мынадай құрылымдық компоненттерін қарастырады: когнитивті, прагматикалық және мотивациялық. Мақалада студенттермен жүргізілген сауалнамалардың нәтижелері көрсетілген. Ғылыми теорияларда, мәселеге қатысты көзқарастарды,

сауалнамаларды негізге ала отырып, автор кросс-мәдени құзыреттілік болашақ мамандарды кәсіби даярлаудың бөлігі деп тұжырым жасайды.

Түйін сөздер: құзыреттілік, мәдениаралық әрікеттістік, кросс-мәдени құзыреттілік, кросс-мәдени сауаттылық.

Sarsekeeva Z.E.

Doctor of pedagogical sciences, Professor, Karaganda State University named after E.A. Buketov, Karaganda, Kazakhstan,

*Dzhabaeva G.N.*²

²*Master of pedagogical sciences, Teacher, doctoral student, Karaganda State University named after E.A. Buketov, Karaganda, Kazakhstan*

THE STRUCTURE OF STUDENTS' CROSS-CULTURAL COMPETENCE IN HIGHER EDUCATION

Abstract

The formation of cross cultural competence is one of the most pressing issues of our time, the need and at the same time characteristic of modern society. The author noted the role of this competence in the context of general cultural and professional training of specialists in the system of higher education.

The author has conducted a theoretical analysis of the concepts of «intercultural interaction», «cross cultural competence», «cross cultural literacy», as well as approaches to the concept of cross - cultural competence. The author examines the structural components of cross-cultural competence: cognitive, pragmatic and motivational. The article presents the results of a survey of students. Based on the analysis of scientific theories and views on the problem, the survey, the author draws conclusions about the components of cross - cultural competence as part of the training of future specialists.

Keywords: competence, intercultural interaction, cross - cultural competence, cross - cultural literacy.

Процесс мировой глобализации отражает политические, социальные, культурные трансформации, оказывает большое влияние на развитие общества и влечет существенное расширение взаимозависимости национальных и культурных интересов. В связи с этим расширение межкультурных связей во всех сферах современной человеческой деятельности предполагает расширение международных контактов, предполагающих рост межкультурного взаимодействия, определенного уровня кросс-культурной компетентности, так как представители других культур отличаются не только языками, но и мировоззренческими позициями.

Межкультурное взаимодействие предполагает поликультурность коммуникативного и образовательного пространства. На фоне этого, формирование кросс-культурной компетентности является одним из актуальных вопросов современности, потребностью современной молодежи.

Государственной программе развития образования на 2016-2019 годы предусмотрены **меры, направленные на позитивное развитие студентов, вовлечение студентов в реализацию проектов \endash рамках программы «Рухани жаңғыру» и в общественную жизнь формирование коммуникативной культуры, развитие жизненно важных навыков, необходимых для перехода от обучения к продуктивной занятости, воспитание толерантности [1].**

Соответственно, система образования должна в первую очередь укреплять межкультурные связи и согласие в Казахстане, что влечет за собой изменение требований к современным выпускникам высших учебных заведений, рост социального заказа на подготовку специалистов с высоким уровнем компетентности в области кросс-культурных отношений. Таким образом, высшие учебные заведения становятся местом интенсивной социализации личности и профессиональной подготовки.

Проблема заключается в существовании противоречия между растущей потребностью общества в подготовке специалиста с высоким уровнем кросс-культурной компетентности и недостаточной технологической разработанностью путей ее формирования в условиях высшей школы.

Формирование профессиональной компетентности студентов вузов изучалось учеными С. Мухамбеталиевым, Д.Н. Абишевой, В.А. Адольфом, Ю.В. Варданян и др. Формирование кросс-культурной компетентности и грамотности рассматривали исследователи Ш.М. Мухтарова,

Б.Ж. Жанкина, Л.С. Илюшин, М.Н. Лебедева и др. Сущность и структуру кросс-культурной компетентности исследовали ученые Л.С. Илюшин, А.Т. Колосовская, И.Н. Циборева и др.

Несмотря на множество трактовок кросс-культурной компетентности, многие авторы рассматривают ее как интегральное качество личности, включающее в себя знания об особенностях разных культур, готовность и умение правильно воспринимать кросс-культурную информацию, позитивный настрой на общение с представителями других культур, высокий уровень эмпатии и межэтнической толерантности.

Так, А.Т. Колосовская рассматривает понятие кросс-культурной компетентности как качество личности, включающее знание об особенностях иной культуры, умения интерпретировать инокультурную информацию, опыт коммуникативной деятельности, качества личности (эмпатию, толерантность), [2].

По мнению Р. Хенви, кросс-культурная грамотность – это постижение особенностей культуры и народа как ее носителя на уровне сознания, различий между своей и чужой культурами: готовность их понять при наличии таких черт личности как эмпатия, толерантность и др., проявление уважения и терпимости к разным привычкам, вкусам, взглядам, нормам жизни [3].

Параллельно с понятием кросс-культурной компетентности следует рассмотреть также термин «кросс-культурная грамотность».

и своих исследованиях А.Г. Лапшин рассматривает кросс-культурную грамотность как «осознание различий в идеях, обычаях, культурных традиций, присущих разным народам, способность увидеть общее и различное между разнообразными культурами и взглянуть на традиции собственного общества глазами других народов» [2].

В.Т. Рошупкин определяет кросс-культурную грамотность как «способность, умения человека принимать содержание и форму культуры другого народа, участвовать в совместной культурной деятельности, обогащающей и развивающей его как личность» [3].

Кросс-культурная грамотность, на наш взгляд, способствует постижению особенностей культуры и народа на уровне сознания, различий между своей и чужой культурами, готовность их понять, проявлять уважение и терпимость к разным взглядам, нормам жизни.

Кросс-культурная компетентность обеспечивает человека знаниями и опытом в области межкультурного взаимодействия. Кроме того, ее можно считать сложным личностным образованием, которое включает в себя знания о родной и чужой культуре, навыки их применения, качества личности, способствующие реализации этих навыков.

Таким образом, кросс-культурная грамотность представляет собой сложное системное образование, которое в себя включает знание, понимание, уважение языка, традиций, обычаев и национальной психологии того или иного этноса или народа.

и структуру профессиональной подготовки специалистов должно быть включено изучение основ межкультурного взаимодействия, что даст возможность формирования способности осуществлять восприятие и понимание всех аспектов кросскультурного диалога.

и аспекте межкультурного взаимодействия культура рассматривается как система поведенческих установок и ценностей, но и как контекст, в котором язык оперирует и проявляется.

Теоретический анализ научных работ в данной области показал, что ряд ученых рассматривают кросс-культурную компетенцию как личностное образование, включающее: общекультурный, социокультурный, лингвосоциокультурный компоненты [3].

Общекультурный компонент включает в себя осведомленность в области общекультурологических знаний и систем ценностей, существующих в различных странах.

Социокультурный компонент предполагает владение умениями межличностного вербального общения с представителями другой страны, соблюдение соответствующих этических и этикетных речевых норм.

Лингвосоциокультурный компонент подразумевает знание лексических и грамматических единиц, присущих языку различных стран, их правильное использование в коммуникативном процессе.

По поводу структурных элементов кросс-культурной компетенции И.С. Соловьев имеет другое мнение и рассматривает их как сферы: когнитивная, прагматическая и мотивационная.

и когнитивной сфере, по мнению И.С. Соловьева, накапливается информация о других культурах.

и прагматической сфере осуществляется приобретение практических умений, необходимых для межкультурного общения.

Мотивационная сфера предполагает формирование толерантности [4].

На наш взгляд, в данных компонентах И.С. Соловьев особое внимание уделяет психологическим аспектам кросс-культурной компетентности. Он утверждает, что последняя является готовностью к общению, неким уровнем владения культурным материалом, необходимым объемом общих кросс-культурных знаний.

Мы согласны с взглядом Н.Д. Гальсковой, И.Ф. Птицыной на вопрос структуры кросс-культурной компетентности, которые выделяют следующие компоненты:

- прагматический компонент: формирование страноведческих знаний, умений и навыков, способствующих приобщению к другим этнолингвокультурным ценностям;
- когнитивный компонент формирует когнитивные структуры, необходимые для восприятия и понимания другой культурной общности;
- эмоциональный компонент – вырабатывает положительное отношение к культуре народа, его язык, чуткое отношение и интерес к феноменам другой ментальности;
- поведенческий компонент включает в себя нормы повседневного этикета общения, отражающие особенности поведения и национальной ментальности представителей другой культуры, знаниями невербальных средств общения, принятых в данном культурном обществе [5].

Учитывая ориентацию нашего исследования на будущих специалистов, на основе анализа источников, мы сделали вывод о том, что кросс-культурная компетентность студентов представляет собой личностное качество, формирующееся посредством проникновения в другую культуру, традиции, историю, этимологию, а также коммуникативные навыки, проявляющиеся в процессе обмена культурным опытом.

В рамках нашего исследования, на базе Карагандинского государственного университета им. Е.А. Букетова среди студентов специальности «Педагогика и методика начального обучения» был организован социологический опрос студентов. Респондентам было предложено ответить на ряд вопросов. В опросе участвовало 62 студента 1-3 курсов.

На вопрос «Как вы понимаете слово «культура»?» были даны следующие ответы. Культуру как результат всей деятельности человечества понимают 32% студентов. 36% считают, что культура - это комплекс ценностей современного общества. Для 27% респондентов культура – это образованность. 5% понимают ее как умение вести себя.

При ответе на вопрос «Что значит для вас понятие «кросс-культурная компетентность?» практически все студенты (64%) отмечают ее как способность успешно общаться с представителями других культур.

Для 20% студентов кросс-культурная компетентность означает уважительное отношение к другим культурам и нациям.

16% студентов понимают кросс-культурную компетентность как качество личности, включающее комплекс межкультурных знаний, умений и личностных качеств, которые отражают его готовность к профессиональному общению, совокупность знаний, навыков и умений.

Важными признаками кросс-культурной компетентности 14% респондентов считают общекультурологические и культурно-специфические знания.

17% опрошенных отметили вариант «владение набором коммуникативных средств».

Вариант «открытость к познанию другой культуры и межкультурных различий» выбрали 5% студентов.

Психологический настрой на сотрудничество с представителями другой культуры отметили 12% студентов. И 24% опрошенных студентов как признак кросскультурной компетентности выделяют «соблюдение этикетных норм в процессе коммуникации».

На вопрос «Необходимо ли формирование кросскультурной компетентности? Если да, то укажите причину» ответы были следующими: 12% респондентов, к сожалению, считают, что формирование кросс-культурной компетентности не нужно. С ответом «да» согласились 87% студентов и указали следующие причины:

- процесс глобализации (32%);
- поликультурное образовательное пространство (24%);
- экономические и политические условия (23%);
- социальный заказ (21%).

Среди основных черт поликультурного образовательного пространства студенты выделяют:

- толерантность взглядов, суждений людей – 18 %;
- признание и свобода развития поликультурности общества – 24%;

– равные права, обязанности и возможности всех студентов – 14%;
– эффективное участие всех в принятии решений – 15%; – широкая возможность реализации межкультурного взаимодействия – 29%.

На вопрос «Как вы относитесь к другим культурам?» большинство опрошенных (70%) – выбрали ответ «положительно», 27% респондентов «нейтрально» и 3% опрошенных «отрицательно».

На основе анализа научных теорий и взглядов по проблеме исследования, проведенного опроса и специфики учебной деятельности студентов, мы сформулировали компоненты кросс-культурной компетентности как части профессиональной подготовки будущих специалистов.

Теоретический компонент предполагает овладение определенным объемом культурологических, психологических, языковых знаний. Формированию кросскультурной грамотности студентов будет способствовать изучение философии, культурологии и психологии, социологии, государственного и иностранного языков.

Практический компонент кросс-культурной компетентности включает в себя навыки общения, поведения и сотрудничества. В рамках данного компонента предполагается проведение коммуникативных тренингов, кураторских часов, мероприятий по взаимообогащению культур, опросов. Необходимо в содержание элективных курсов включать рассмотрение аспектов лидерства, корпоративной культуры, культуры межнационального общения и т.п. Так как карьера является важной частью жизни современного человека, дающей чувство собственного достоинства, психологического комфорта и стабильности, то владение кросс-культурной компетентностью должно выступать как часть успешной карьеры, что послужит сильным фактором самообучения и самовоспитания.

Таким образом, компетентность в сфере межкультурных отношений может возникнуть только на основе раскрытия духовно-нравственного потенциала каждой нации, этнических ориентаций студентов.

Кросс-культурная компетентность опирается, прежде всего, на общую культуру как совокупность устойчивых форм человеческой деятельности, частью которой является толерантность, т.е. терпимость \endash иному образу жизни, чувствам, мнениям и идеям, выражаемым представителями других культур.

Список использованной литературы:

1 Государственная программа развития образования на 2016-2019 годы // <http://online.zakon.kz/m/document/>.

к Колосовская Т.А. Формирование кросскультурной компетентности будущих учителей / дисс. ... канд. пед. наук. – Челябинск, 2012. - 195 с.

к Рошупкин В.Г. Формирование кросскультурной грамотности студентов в процессе обучения в педагогическом университете: Дис. ... канд.пед. наук: 13.00.01. - Самара, 2012. – С. 63.

4 Соловьева И.С. Педагогические условия формирования межкультурной компетенции. // <https://ysu.ru/avtoreferat/solovieva-is.pdf>

\endash Птицына И.Ф. Педагогические условия формирования межкультурной компетенции вторичной языковой личности студентов (на материале изучения японского языка и культуры): Автореф. дис. ... канд. пед. наук. — Якутск, 2014. – С. 25.

УДК 37.016.54
МРНТИ 14.33.09

Шоқыбаев Ж.А.¹

д.п.н., профессор, Института Естествознания и географии при КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан,

Корганбаева Ж.К.²

к.х.н., ст.преподаватель, Института Естествознания и географии при КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан,

Мустапаева Г.Т.³

Докторант 1 курс, Института Естествознания и географии при КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан

ИНТЕГРИРОВАННОЕ ОБУЧЕНИЕ КУРСА ХИМИИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация

В статье рассмотрены компоненты в инновационных образовательных технологиях, которые наполняют образовательные технологии инновационным содержанием, что предполагает повышение качества образования в условиях колледжа.

Одним из самых важных требований современного образования является формирование функциональной грамотности обучающихся студентов в профессиональных колледжах, что требует новых подходов и креативных идеи к построению и создания содержания образования, технологии обучения и системе оценки результатов обучения.

Одной из приоритетных проблем обновления содержания курса химии в профессиональном колледже является задача усиления его прикладной направленности

Ключевые слова: Химия, технология обучения, технология CLIL, послание, интегрированное обучение.

Ж.Ә. Шоқыбаев

п.ғ.д., Абай атындағы Қаз ҰПУ, Жаратылыстану және география институтының профессоры, Алматы қ., Қазақстан,

Қ.Ж. Қорганбаева²

х.ғ.к., Абай атындағы Қаз ҰПУ, Жаратылыстану және география институтының аға оқытушысы, Алматы қ., Қазақстан

Г.Т. Мустапаева³

Абай атындағы Қаз ҰПУ, Жаратылыстану және география институтының 1 курс докторанты, Алматы қ., Қазақстан

КӘСІПТІК БІЛІМ БЕРУДЕ ХИМИЯ ПӘНІН КІРІКТІРІП ОҚИТУ

Аңдатпа

Мақалада білім берудегі оқыту технологияларын жаңа мазмұнмен толықтыра отырып, колледждерде химия пәнінен білім беру сапасын арттыруға ықпал ететін жаңартпа оқыту технологияларының компоненттері қарастырылған.

Білім берудегі ең басты заманауи талаптардың бірі болып кәсіптік білім беретін колледждердегі шәкірттердің бойында функционалдық сауаттылықты қалыптастыру болып табылады. Ол білім беру

мазмұнын құрылымдауға, оқыту технологиясына және оқыту технологиясын бағалауға негізделген, креативті идеялар мен жаңаша жағдайларды жасауды қажет етеді. Химия курсы мазмұнын жаңартудың алғы шарттарының бірі кәсіптік колледждерде білім берудің қолданбалы бағытын оңтайландыру болып табылады.

Түйін сөздер: Химия, оқыту технологиясы, CLIL технологиясы, жолдау, кіріктірілген оқыту.

Zh.A. Shokybaev¹

*d.p.s. , Professor, Institute of Natural History and geograp hyat
KazNPU named Abai, Almaty, Kazakhstan,*

Zh.K. Korganbaeva²

*C.c.s. , seniorlecturer, Institute of Natural History and geograp hyat
KazNPU named Abai, Almaty, Kazakhstan,*

G.T. Mustapayeva³

*Docto alstudent of 1course. Institute of Natural History and geograp hyat
KazNPU named Abai, Almaty, Kazakhstan*

INTEGRETED LEARNING OF CHEMISTRY BASED ON PROFESSIONAL TDUCATION

Abstract

The article reports on the components of innovative educational technologies that fill educational technology with innovative content, which involves improving the quality of education in College.

One of the most important requirements of modern education is the formation of functional literacy of students in professional colleges, which requires new approaches and creative ideas to the construction and creation of the content of education, learning technology and the system of evaluation of learning outcomes.

One of the priority problems of updating the content of the course of chemistry in a professional College is the task of strengthening its applied orientation.

Keywords: Chemistry, training technology, CLIL technology, the message, integrated

Қазіргі таңда білім беру жүйесі түбегейлі жаңаша ойлауға негізделген іргелі реформалар кезеңіне қадам басты. Оған дәлел Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың 2018 жылғы 10 қаңтардағы «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» атты Қазақстан халқына Жолдауында;

– Орта білім беру саласында жаңартылған мазмұнға көшу басталды, ол 2021 жылы аяқталатын болады делінген [1].

Ендеше, бұл – мүлде жаңа бағдарламалар, сапалы оқулықтар, стандарттар және білікті кадрлар.

Осыған байланысты жалпы орта білім берудің барлық пәндері бойынша жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламалары әзірленді. Жолдауда педагогтардың білімін жетілдіру оқыту және олардың біліктілігін арттыру жолдарын қайта қарау керек болатыны басты назарға алынған. Бұл өзгеріс еліміздегі барлық оқу орындарында іске асып жатыр. Біздегі білімалушылардың жүктемесі ТМД елдерінің ішінде ең жоғары болып отырғанын және Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы елдеріне қарағанда орта есеппен үштен бір еседен көп екенін ескеріп, оны төмендету керек екені ескерілген.

Біздің зерттеуіміз Алматы қаласындағы **техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдарының** арналмақ. Жалпы алғанда қазіргі статистикаға сүйенсек Алматы қаласында 80-ге жуық колледж бар, соңғы бес жыл көлемінде саны жөнінде қатты өзгеріске ұшырамаған [2].

Жылдар Елді мекен	2014	2015	2016	2017	2018
Қазақстан Республикасы	775	780	779	779	769
Алматы қаласы	79	85	85	83	78

1 – кесте

Техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдарының саны

Осы аталған оқу орындарының 22-сі мемлекеттік меншік нысанындағы колледждер, соның ішінде 12-сі бастапқы кезде кәсіптік лицей болған 2013 жылдың ақпан айынан бастап мемлекеттік меншік нысанындағы білім беру ұйымдарына айналған [3].

№	2013 жылға дейін	Қазіргі таңдағы атаулары
1	№ 1 Кәсіптік лицей	Алматы сервистік қызмет көрсету колледжі, Алматинский колледж сервисногообслуживания АКСО
2	№ 2Кәсіптік лицей	Қызмет көрсету және тамақтандыру саласындағы инновациялық технологиялар колледжі, Колледж инновационных технологий в сфере обслуживания и питания
3	№ 3Кәсіптік лицей	Алматы сән және дизайн колледжі, Алматинский колледж моды и дизайнаАКМиД
4	№ 4Кәсіптік лицей	Алматы көпсалалы колледжі,Алматинский многопрофильный колледж
5	№ 5Кәсіптік лицей	Алматы полиграфия колледжі , Алматинский колледж полиграфии
6	№ 6Кәсіптік лицей	Алматы автомеханикалық колледжі, Алматинский автомеханический колледж
7	№ 7Кәсіптік лицей	Алматы құрылыс және халықтық кәсіпшілік колледжі, Алматинский колледж строительства и народных промыслов
8	№ 8Кәсіптік лицей	Алматы технология және флористика колледжі, Алматинский колледж технологий и флористики
9	№ 9Кәсіптік лицей	Алматы телекоммуникация және машина жасау колледжі, Алматинский колледж телекоммуникаций и машиностроения
10	№ 10Кәсіптік лицей	Алматы құрылыс-техникалық колледжі, Алматинскийстроительно-технический колледж
11	№ 11Кәсіптік лицей	Алматы электро механикалық колледжі, Алматинский электро механический колледж
12	№ 12Кәсіптік лицей	Қызмет көрсету және тамақтандыру саласындағы инновациялық технологиялар колледжі, Колледж инновационныхтехнологий в сфере обслуживания и питания

2 – кесте

Алматы қаласы Білім басқармасының техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдары

Біздің зерттеуіміздің басты нысаны **Алматы телекоммуникация және машина жасау колледжі**. Негізінен бұл колледжде «Тегістеу және металл өңдеу» және «Дәнекерлеу ісі», «Телекоммуникация және сымды хабар таратудың желілік құрылымдарын пайдалану» т.б. техникалық мамандықтарды дайындайды [4]. Кәсіптік лицейден колледждерге ауысқан оқу орындарында сағат саны әр мамандыққа байланысты бөлінген. Мысалы, зерттеуіміздегі Алматы телекоммуникация және машина жасау колледжінде химия пәніне 108 сағат бөлінген. Оның 49-сағаты бейорганика қалған 59 сағаты органикаға арналған. Болашақта осы колледждерге арнап жаңартылған білім мазмұнына негіздей отырып оқу құралын ұсынбақпыз. Мысалға, «Дәнекерлеу ісі» мамандығында оқитын білімалушыларға химия сабағына кіргенде бүгінгі өтілетін тақырып ертенгі жұмыс барысында қандай байланысы бар деген сұрақ болу керек.

Ал жаңа оқу жылында мектептерді жаңартылған білім беру бағдарламасына көшіру жалғастырылуда, 2018-2019 оқу жылынан бастап 3,6,8 сыныптарда енгізілетін болатын. Еліміздің 30

пилоттық мектептерінің 4,9,10 сыныптарында жаңартылған оқу бағдарламаларын, оқулықтар мен ОӘЖ сынақтан өткізу жүргізілуде. Жаңартылған білім мазмұны бойынша алғашқы рет «Химия» пәнін оқыту 7-сыныптан басталады. «Химия» пәнін жаңартылған мазмұнда оқыту білім алушыларға химиялық процестердің мағынасын, негізгі заңдар мен заңдылықтарды түсініп, оларды шынайы өмірде қауіпсіз қолдана алуға, сонымен қатар, эксперименттік және тәжірибелік дағдыларын дамытуға негізделген.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрі міндетін атқарушысының 2017 жылғы 25 қазандағы № 545 бұйрығымен бекітілген «Негізгі орта білім беру деңгейінің 7-9-сыныптарына арналған «Химия» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 23 тамыздағы № 1080 қаулысымен бекітілген Орта білім берудің (бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім беру) мемлекеттік жалпыға міндетті стандартына сәйкес әзірленген. Яғни, осы өзгешелік 9 – сынып бітіріп колледждерге түскен білімалушыларға арналған оқулықтарда басты назарға алынуы тиіс [5-6].

Сонымен қатар, «Химия» пәнін оқыту мен оқуда педагогикалық технологиялар мен әдістерді қолдану, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды енгізудің тиімді жолдарын пайдалану керек.

Қазіргі кезде кіріктірілген білім беру бағдарламасын табысты жүзеге асыру үшін белсенді оқыту, командалық оқыту, пәндік-тілдік кіріктірілген оқыту (CLIL), т.б. озық педагогикалық әдістерді қолдану талап етіледі. Кіріктірілген сабақтар оқушыға әлем туралы, заттар мен құбылыстардың өзара байланыстары туралы біртұтас мағлұмат береді, олар құрылысы бойынша белгілі қалыпқа сыймайды, сондай-ақ, оқу сағаттарын барынша үнемді пайдалануға мүмкіндік береді. Осы тектес сабақтарда білімалушылардың бейнелі ой-өрісі дамып, пәннің жалпы мазмұнын өмірмен байланыстыру арқылы шығармашылық мүмкіндіктері ашылады [7]. Мысалы, «Автомобиль механик» мамандарына металдар тарауын өткен кезде электролиз тақырыбын, аккумулятор батареясы тақырыбымен байланыстыруға болады.

Аккумулятор батареясы бұл химиялық энергияны электр энергиясына айналдыратын тоқ көзі. Мысалы, қышқыл қорғасынды аккумулятор батареясы 3 және 6 банкалы болып келеді. Оның қуаты 6 В немесе 12 В. Аккумулятор екі жартылай блоктан тұрады. Әр блок пластинкалардан тұрады. Ол пластинкалардың біреуі (-) теріс, екіншісі (+) оң болады және бір-біріне параллель орналасады. Міне осы бағытта аккумулятор пластинкалары сурьма қосылған қорғасын торларынан тұрады. Сурьма торға беріктік қасиет береді. Себебі қорғасын жұмсақ металл.

Аккумулятор PbO-нен тұратын қоймалжың массамен толтырылған оң және теріс зарядталған торлы пластинкалардан тұрады. Ол пластинкалар 30 пайыз H₂SO₄ ерітіндісіне батырылған PbO мен 30% H₂SO₄ ерітіндісінің әрекеттесуі нәтижесінде пластинка сыртында қиын еритін PbSO₄ түзіледі, осыдан қорғасын қышқылының қасиетін құрылысын түсіндіру қажет [8].

Кіріктірілген сабақтардың құрылымы нақтылығымен, сыйымдылығымен, орамдылығымен, сабақтың әр сатысындағы оқу материалының логикалық өзара келісімімен, материалдың зор ақпараттық мүмкіндігімен ерекшеленеді.

Жалпы орта білім берудің мақсаттары өзгерді, жаңа оқу жоспарлары және пәндерді кіріктіріп оқытудың жаңа тәсілдері әзірленуде. Ал білім беру мазмұнын жаңарту оқытуды ұйымдастырудың дәстүрлі емес әдістері мен түрлерін, сондай-ақ түрлі пәндерді кіріктіріп оқыту сабақтарын қолдануды талап етеді.

Қорыта айтқанда, зертеу тақырыбына байланысты жұмыстар өз жалғасын әрі қарай әдістемелік нұсқаулар, құралдар, арнайы курстарда жалғасын табу керек.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

\endash Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың 2018 жылғы 10 қаңтардағы «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» атты Қазақстан халқына Жолдауы, ҚР Президентінің ресми сайты [Электрон.ресурс]. – URL: http://www.akorda.kz/kz/addresses/addresses_of_president/kazakhstan-respublikasynyn-prezidenti-nm-nazarbaevty-n-kazakstan-halkyna-zholdauy-2018-zhylgy-10-kantar (10.01.2018)

\endash ҚР Ұлттық экономика министрлігі, Статистика комитеті ресми сайты [Электрон.ресурс]. – URL: http://stat.gov.kz/faces/wcnav_externalId/homeNumbersEducation?_afzLoop=1879006444940426#%40%3F_afzLoop%3D1879006444940426%26_adf.ctrl-state%3Ditlq0s2tf_51 (28.12.2018)

\endash Алматы қаласы Білім басқармасы ресми сайты [Электрон.ресурс]. – URL: <http://edualmaty.kz/kz/2016-10-06-08-50-32/almaty-alasyny-kolledzhderi4>.

В Алматы телекоммуникация және машина жасау колледжі ресми сайты [Электрон.ресурс]. – URL: http://aktim9.kz/?page_id=68&lang=ru_RU (2016-2017 оқу жылы)

5. Жалпы орта білім берудің жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламалары, Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы [Электрон.ресурс]. – URL: <https://nao.kz/loader/fromorg/2/25?lang=kz> (17.08.2017)

– Султанов С., Современное образование №2 (110) 2018 «Әлемдік кеңістіктегі ұлт мектебі», 48-49 б.

Суртаева К., «Кәсіптік білім беруде химия пәнін арнайы пәндермен байланыстыра оқыту» [Электрон.ресурс]. – URL: <https://infourok.ru/ksiptik-bilim-berude-himiya-pnin-arnayi-pndermen-baylanistira-oitu-912252.html> (26.02.2016)

МРНТИ 14.35.07

Р.Х. Курманбаев¹, Унгарбаева Г.Р.².

¹к.б.н., и.о. ассоц проф. Кызылординского государственного университета им. Коркыт Ата г.Кызылорда, Казахстан,

²магистр педагогики, старший преподаватель Кызылординского государственного университета им. Коркыт Ата, г.Кызылорда, Казахстан

ЛАБОРАТОРНЫЙ ПРАКТИКУМ КАК ОРГАНИЗАЦИОННАЯ ФОРМА ФОРМИРОВАНИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ У СТУДЕНТОВ-БИОЛОГОВ

Аннотация

Статья посвящена раскрытию роли лабораторных практикумов как организационной формы формирования исследовательской компетентности у студентов-биологов. На основе анализа педагогической литературы раскрывается суть понятий «организационные формы обучения», «лабораторный практикум», «лабораторные работы» и резюмируется, что организационные формы обучения влияют на конкретный ход и конечный результат педагогического процесса, содействуют его успешности. Наряду с этим обобщая литературные данные, делается вывод о том, что лабораторная работа может выступать в качестве метода, формы и средства обучения и в качестве самостоятельной практической деятельности, на которой путем проведения экспериментов, наблюдений происходит не только углубление и закрепление теоретических знаний, но и овладение методологическими знаниями и умениями, которые приведут к формированию исследовательской компетентности.

Ключевые слова: организационные формы обучения, лабораторный практикум, лабораторная работа, лабораторное занятие, исследовательская компетентность.

Р.Х. Курманбаев¹, Г.Р. Унгарбаева²

¹б.ғ.к., қауымд проф. м.а, Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті, Қызылорда қ., Қазақстан,

²педагогика магистрі, аға оқытушы, Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті, Қызылорда қ., Қазақстан

ЛАБОРАТОРИЯЛЫҚ ПРАКТИКУМ БИОЛОГ-СТУДЕНТТЕРДІҢ ЗЕРТТЕУШІЛІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ ФОРМАСЫ РЕТІНДЕ

Аңдатпа

Мақала лабораториялық практикумдардың биолог студенттердің зерттеушілік құзыреттілігін қалыптастыруды ұйымдастыру формасы ретіндегі рөлін ашуға арналған. Педагогикалық әдебиеттерге талдау жасау негізінде «оқытуды ұйымдастыру формалары» ұғымының мәні ашылып, «оқытуды ұйымдастыру формалары» ұғымына анықтама беріледі. Сонымен қатар, мақалада лабораториялық

практикум түсінігін және оның зерттеушілік құзыреттілік қалыптастыруды ұйымдастыру формасы ретінде болу мүмкіндігін анықтауға тырысады. Әдеби деректерді қорыта келе, лабораториялық жұмыс оқыту әдісі, формасы, құралы бола алатындығы және барысында эксперимент, бақылау жүргізу арқылы теориялық материалды тереңдетіп, бекітетін және зерттеушілік біліктер мен дағдылар қалыптасатын дербес практикалық іс-әрекет ретінде де бола алатындығы туралы қорытынды жасалынады. Ол үшін биологиялық пәндер бойынша лабораториялық жұмыстар нақты бір мақсаттарды көздеуі тиіс екендігі көрсетіледі.

Түйін сөздер: оқытуды ұйымдастыру формасы, лабораториялық практикум, лабораториялық жұмыс, лабораториялық сабақ, зерттеушілік құзыреттілік.

R.Kh. Kurmanbayev¹, G.R. Ungarbayeva²

¹*candidate of biological Sciences, Associate Professor, Korkyt Ata Kyzylorda State University, Kyzylorda, Kazakhstan,*

²*magister of pedagogy, senior lecturer, Korkyt Ata Kyzylorda State University, Kyzylorda, Kazakhstan*

LABORATORY PRACTICES AS AN ORGANIZATIONAL FORM OF FORMATION OF RESEARCH COMPETENCE AMONG STUDENTS-BIOLOGISTS

Abstract

The article is devoted to the disclosure of the role of laboratory practical work as an organizational form of the research competence formation in students. The essence of the concept "organizational forms of education" is elaborated based on the analysis of pedagogical literature and a definition of the concept "organizational form of education" is proposed. Along with this, an attempt is made to determine what a laboratory workshop is and whether it can serve as an organizational form of the research competence formation. Generalizing the literature data, it is concluded that laboratory work can serve as a method, form and means of teaching and as an independent practical activity, through which, by conducting experiments and observations, deepening and consolidation of theoretical knowledge and the formation of research skills takes place. For this, laboratory work on biological disciplines must pursue specific goals.

Keywords: organizational forms of training, laboratory workshop, laboratory work, laboratory class, research competence.

Введение

Процесс обучения реализуется только через организационные формы, которые выполняют интегративную роль, обеспечивая объединение и взаимодействие всех его компонентов. Целью статьи является изучение роли лабораторного практикума в формировании исследовательской компетентности студентов-биологов.

Основная часть

Четкого определения в педагогической науке понятий «форма организации обучения» или «организационные формы обучения», как понятия «формы учебной работы» как педагогических категорий пока нет. Проблема организационных форм рассмотрена во многих работах знаменитых ученых-педагогов, таких как И.М. Чередов, И.Я. Лернер, П.И. Пидкасистый, М.Н. Скаткин, И.Ф. Харламов и др [1-4]. В литературе понятие «организационная форма обучения» трактуется как дидактическая категория, которая обозначает внешнюю сторону организации образовательного процесса и которая связана с количеством обучающихся, местом и временем обучения, а также порядком его осуществления [1]; конструкция отрезков, циклов процесса обучения, реализующихся в сочетании управленческой деятельности педагога и управляемой учебной деятельности обучающихся по усвоению способов деятельности [2]; конструкция обучения, представляющая собой внутреннюю организацию содержания, которая в реальной педагогической действительности выступает процесс взаимодействия, общения учителя с учениками при работе над определенным учебным материалом

[3]; целенаправленная, содержательно насыщенная и методически оснащенная система познавательного и воспитательного общения, взаимодействия, отношений педагога и обучающихся. Они реализуются в педагогическом процессе как единство целенаправленной организации содержания, средств и методов [4] и др.

А.К. Игибаева, А.Т.Дюсенбаева определяют организационную форму обучения как внешнее проявление взаимодействия преподавателя и обучающихся [5].

3. своей работе мы берем за основу определение, данное А.К. Игибаевой и А.Т. Дюсенбаевой и резюмируем, что организационные формы обучения влияют на конкретный ход и конечный результат педагогического процесса, содействует его успешности.

Теперь попытаемся определить сущность и значение лабораторных практикумов как организационной формы формирования исследовательской компетентности у студентов.

Лабораторный практикум – существенный элемент учебного процесса вуза, в ходе которого студенты сталкиваются с самостоятельной практической деятельностью в конкретной области знания. *Лабораторный практикум* по биологии является одной из важнейших составных частей в обучении биологии, как школьного предмета и как учебной дисциплины в вузе.

Значение слова «лабораторный» (от латинского labor - труд, работа, преодолевать затруднения) указывает на сложившиеся понятия, связанные с применением умственных и физических усилий к поиску путей и средств для решения поставленных задач. Слово «практикум», (греческое – praktikos), означает «деятельный». В «Новом словаре методических терминов и понятий» авторы дают такое определение: «Практикум-это форма организации учебного процесса; самостоятельное выполнение учащимися практических и лабораторных работ [6].

По определению А.В. Хуторского практикум – это форма организации обучения, при котором учащиеся самостоятельно выполняют практические и лабораторные работы. Практикумы проводятся после изучения крупных разделов учебных курсов, а также могут предварять их изучение, создавая опытно-экспериментальный образ предстоящего теоретического материала. Выполнение лабораторных и практических работ не исключает их творческого и исследовательского уровня: проверку научной достоверности определенных закономерностей, теоретических положений, измерение постоянных величин и т. п. В ходе практикумов ученики решают задачи творческого характера: ставят химические опыты, проводят графические работы, физические, биологические, социальные, исторические, филологические исследования [7].

Как свидетельствуют вышеприведенные определения, понятие «лабораторный практикум» часто сочетается со словосочетаниями «лабораторные работы», «лабораторные занятия», «практическое занятие».

4. «Педагогике» А.М. Новикова дано детальное определение понятию лабораторные занятия: «лабораторные занятия, работы – метод обучения. Лабораторные занятия являются ведущей формой обучения в подготовке специалистов в сфере естественных наук вузе.

Лабораторные занятия подразделяются на лабораторные работы и лабораторно-практические работы.

По содержанию лабораторно-практических работ, выделяют следующие их виды:

- наблюдение и анализ (описание) различных производственных, технических, технологических, экономических, экологических явлений, процессов, свойств материалов, сырья, конечных продуктов;
- наблюдение и анализ (описание) устройства и работы машин, механизмов, приборов, аппаратов, инструментов, программных продуктов и т. д.;
- исследование количественных и качественных зависимостей между явлениями, величинами, параметрами, характеристиками; определение оптимальных значений этих зависимостей;
- изучение устройства и способов пользования контрольно- измерительными средствами; – диагностика неисправностей, регулировка, наладка, настройка различных технических объектов, программных средств и т. п.; изучение способов их обслуживания [8].

Все лабораторные работы по определенной учебной дисциплине объединяются в единую систему – носят название «лабораторный практикум», что позволяет говорить о существовании значительного сходства между лабораторными и практическими формами проведения занятий.

1. научной, психолого-педагогической и методической литературе существуют различные подходы к определению понятия лабораторная работа. Например, если Т.А. Ширшова и Т.А. Полякова рассматривают лабораторную работу как метод обучения и как форму организации учебного процесса

[9], а А.М. Новиков характеризует лабораторные занятия как метод обучения, а практические занятия – форма организации учебных занятий. [8].

По мнению Р.Ш. Избасаровой и Л.Жылкайдаровой, лабораторная работа может быть определена как форма обучения, где образовательная деятельность направлена на поиск нового знания и применение, углубление и развития теоретических знаний в сочетании с формированием необходимых для этого умений и навыков [10].

Исходя из приведенных выше определений, можно сделать вывод, что лабораторная работа может выступать в качестве метода, формы и средства обучения и что важно для нашего исследования, в качестве самостоятельной практической деятельности, на которой путем проведения экспериментов, наблюдений происходит углубление и закрепление теоретических знаний и формирование исследовательских умений и навыков.

О.В.Федина в своей диссертационной работе лабораторные занятия по своему назначению классифицирует следующим образом:

– Вводные или измерительные лабораторные занятия, которые проводятся в ряде ВУЗов по общенаучным и общетехническим дисциплинам. Их цель – проиллюстрировать основные закономерности изучаемой науки, ознакомить студентов с техникой эксперимента, теорией погрешностей и методами обработки экспериментальных данных, с устройством и принципом работы часто встречающихся измерительных приборов;

– Практикумы, которые являются переходным этапом накопления знаний и практических навыков, приобретаемых при усвоении общих курсов, к изучению специальных дисциплин и освоению методов научных исследований;

– Практикумы по дисциплине специализации (специальные практикумы), являющиеся заключительным этапом в практической подготовке студентов и способствующие формированию навыков экспериментальных научных исследований в определенной области науки или производственной деятельности [11].

Мы согласны О.В.Фединой, которая считает, что в формировании исследовательской компетентности студентов большое значение имеет второй тип лабораторных занятий, которые проводятся в дисциплинах специализации.

На основе анализа вышеприведенных работ и собственного опыта считаем, что лабораторный практикум – это система лабораторных работ, проводимых на лабораторных занятиях, где ведущей образовательной деятельностью является самостоятельная практическая деятельность обучающихся.

Для подтверждения вышеприведенного определения нами был планирован и проведен лабораторный практикум по цитологии. В начале лабораторного практикума студентам предлагается раздаточный материал с инструкцией лабораторных занятий, в которой дается тема лабораторного занятия, по которой студенты определяют цель занятия и задания для выполнения. В инструкции не дается теоретическое описание, только приводится список рекомендуемой литературы. Выполнение лабораторных работ начинается с определения цели занятия, далее студенты работают самостоятельно или в парах, находят в книге соответствующий материал, изучают его, выполняют задания, определяют, анализируют, сравнивают, зарисовывают и в ходе которых происходит открытие субъективно нового знания. Важным условием повышения эффективности лабораторных занятий является продуманная итоговая беседа о результатах проделанной работы, во время которой студенты подводят итог, осуществляя мыслительной переработки и словесного выражения результатов чувственного восприятия.

Выводы

При подготовке биологов-бакалавров особое значение имеет лабораторный практикум. Лабораторные работы в рамках лабораторного практикума помогают усвоить не только знания по дисциплине, но и овладеть методологическими знаниями и умениями, без которых невозможно формирование исследовательской компетентности будущего педагога.

Список использованной литературы:

В Харламов И.Ф. Педагогика: Учеб. – 6-е изд. / И.Ф. Харламов. – Мн.: Университетское, 2000. – С. 560.

В Педагогика. Учебное пособие для студентов педагогических вузов и колледжей / Под ред. П.И. Пидкасистого. – М.: Высшее образование, 2007. – С.430.

- Чередов И.М. Система форм организации обучения в советской общеобразовательной школе – И.М. Чередов. – М.: Педагогика, 1987. – С. 152.
- Айсмонтас Б.Б. Теория обучения: Схемы и тесты / Б.Б. Айсмонтас. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2002. – С. 176.
- Игібаева А.К., Дюсенбаева А.Т. Жоғары мектеп педагогикасы: оқу құралы. – Өскемен: ШҚМУ баспасы, 2013. – 147 б.
- Э.Г. Азимов, А.Н. Щукин. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). – М.: Издательство ИКАР, 2009. – С.448
- Хуторской А.В. Современная дидактика: Учебник для вузов. – СПб: Питер, 2001. – С.544 .: ил. – (Серия «Учебник нового века»)
- Новиков А.М. Педагогика: словарь системы основных понятий. – М.: Издательский центр ИЭТ, 2013. – С.268 . – С.88.
- Ширишова Т.А., Полякова Т.А. Лабораторные работы как средство мотивации и активизации учебной деятельности учащихся //Омский научный вестник, серия «Социально-экономические и общественные науки. – 2015. – № 4 (141). – С. 188 – 190.
- Избасарова Р.Ш., Жылкайдарова Л. лабораторных работ в обучении биологии//Научный альманах. – 2016, № 11-3(25) <http://isom.ru/na> · ISSN 2411-7609 · Science Almanac
- Федина О.В. Формирование исследовательских компетенций студентов-физиков в рамках лабораторного практикума по курсу общей физики: дис...к.п.н.: Рязань, 2011. – С.164.

МРНТИ 14.34.01

Mukasheva D.M.,¹ Zhexembiyev R.K.,² Kirshibayev Ye.A.³

¹2nd Year PhD Candidate in specialty 6D011300-Biology, Kazakh State Women's Teacher Training University, Almaty, Kazakhstan,

²c.b.s., professor, Kazakh State Women's Teacher Training University, Almaty, Kazakhstan,

³c.b.s., Acting Associate Professor, Kazakh State Women's Teacher Training University,

Almaty, Kazakhstan

EFFICIENCY OF GROUP WORK IN LEARNING THE STRUCTURE OF THE CELL

Abstract

In this article the short term plan of the demonstration lesson on the topic «Cell – the basic unit of life» in English taking into account group work during teaching practice is presented. Interactive methods of teaching were used in class. Group work is believed to be the basic form of interactive teaching organization. The aim of group work organization is provision of all three aspects. 1. Social aspect. 2. Emotional aspect. 3. Cognitive aspect. Well organized group work promotes development of the skills of students social relations, their efficient communication and problem solution. It in its turn encourages students to study actively and use the ways of thinking efficiently, and develop their creative abilities. Group work means cohesive work of students products production. Group work is aimed at solving rather complex problems, and not those ones that may be resolved individually. Thus, a student should not only receive knowledge in the finished form from teacher's explanations, but by discovering cognitively “new things ” relying on his/her own life experience and producing various products based on execution creative tasks.

Keywords: Group work, Jigsaw technique, poster, reflection, essay.

Д.М. Мукашева,¹ Р.Қ. Жексембиев², Е.А. Кіршібаев³

¹2 ші курс докторанты, 6D011300-Биология, Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан,

²б.ғ.к., профессор, Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан,

³б.ғ.к., қауымд. профессор м.а., Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан

КЛЕТКА ҚҰРЫЛЫСЫН ОҚЫП ҮЙРЕНУДЕГІ БІРЛЕСКЕН ТОПТЫҚ ЖҰМЫСТЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Аңдатпа

Бұл мақалада педагогикалық іс-тәжірибе барысында бірлескен топтық жұмысты ескере отырып, ағылшын тілінде «**Cell – the basic unit of life**» тақырыбында жүргізілген қысқа мерзімді ашық дәріс жоспары берілген. Дәрісте оқытудың интербелсенді әдістері қолданылған. Бірлескен топтық жұмыстар интербелсенді оқытуды ұйымдастырудың негізгі формасы болып табылады. Топтық жұмыстарды ұйымдастырудың мақсаты үш аспектінің барлығын қамту. 1. Әлеуметтік аспект. 2. Эмоциялық аспект. 3. Танымдық аспект. Жақсы ұйымдастырылған топтық жұмыс білімгерлер арасында әлеуметтік өзара қарым-қатынасты, тиімді араласу және проблемаларды шешу дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Бұл, өз кезегінде білімгерлерді өздерінің оқуларына белсенді қатысуға итермелейді және шығармашылық қабілеттілігін дамытып, ойлау жолдарын тиімді пайдалануға бағыттайды. Бірлескен топтық жұмыс – әлдебір өнім жасау үшін білімгерлер тобының бірлесіп жұмыс істеуін білдіреді. Топтық жұмыс жеке шешуге болатын тапсырмаларды емес, анағұрлым күрделі тапсырмаларды шешуді көздейді. Демек, білімгер білімді дайын күйінде оқытушының түсіндірмесінен алмай, өзінің өмірлік тәжірибесіне сүйену арқылы танымдық «жаңалық» ашуы, шығармашылық тапсырмаларды орындау негізінде әр түрлі өнімдер жасауы тиіс.

Түйін сөздер: Бірлескен топтық жұмыс, Джигсо әдісі, постер, рефлексия, эссе.

Д.М. Мукашева¹ Р.К. Жексембиев², Е.А. Кіршібаев³

¹PhD 2 курс, 6D011300-Биология, Казахский государственный женский педагогический университет, г. Алматы, Казахстан,

²к.б.н., профессор, Казахский государственный женский педагогический университет, г. Алматы, Казахстан

³к.б.н., и.о. ассоц. профессор, Казахский государственный женский педагогический университет, г. Алматы, Казахстан

ЭФФЕКТИВНОСТЬ СОВМЕСТНОЙ ГРУППОВОЙ РАБОТЫ ПРИ ИЗУЧЕНИИ СТРОЕНИЯ КЛЕТКИ

Аннотация

3. данной статье был дан краткосрочный план открытого урока на английском языке на тему «**Cell – the basic unit of life**» с учетом совместной групповой работы в ходе педагогической практики. На уроке применялись интерактивные методы обучения. Совместная групповая работа является основной формой организации интерактивного обучения. Цель организации групповой работы – обеспечение всех трех аспектов. 1. Социальный аспект. 2. Эмоциональный аспект. 3. Познавательный аспект. Хорошо организованная групповая работа способствует развитию навыков социальных взаимоотношений студентов, их эффективного общения и решения проблемы. Это, в свою очередь, побуждает студентов активно заниматься и эффективно использовать способы мышления, развивая творческие способности. Совместная групповая работа означает сплоченную работу студентов для производства продукции. Групповая работа нацелена на решение довольно сложных задач, а не тех,

которые можно решить самостоятельно. Таким образом, студент должен не просто получать знания в готовом виде из объяснений преподавателя, а путем открытия познавательного «нового», опираясь на собственный жизненный опыт и производства различной продукции на основе выполнения творческих заданий.

Ключевые слова: Совместная групповая работа, метод Джигсо, постер, рефлексия, эссе.

During teaching practice on September 08, 2018 I conducted demonstration lesson with the 3d year students of Kazakh group 301 in specialty 5B011300 “Biology” in English on the topic «Cell – the basic unit of life» taking into account group work. 14 students took part in the class.

The future of Kazakhstan is connected with polylinguistic education and it is thought to be the issue of improvement knowledge of specialists in accordance with global requirements in order to implement this aim in the field of education. Strengthening and extension economic, political and cultural relations of our state with the world progressive countries require qualified professionals that know some foreign languages. In this regard I decided to hold the demonstrative class in English using interactive methods of teaching.

As it was mentioned in the Message of our President to the people of Kazakhstan, “I suggest to implement three languages cultural program step-by-step. Kazakhstan should be recognized by the whole world as the cultural state that uses three languages. They are Kazakh as a state language, Russian as an international communication language and English as the language of joining the global economics”, so English is believed to be significant in the way of entering the global universe [1].

In order to reach the aim and goals of the lesson as well as to achieve high level of qualification, education, it is very important to pay special attention to these principle requirements:

- high level of organization and proper methods, namely use appropriately various complex methods and techniques, learning aids and the efficient structures of the lesson;
- encourage students to use efficiently the ways of thinking and develop creativity;
- direct the teaching process towards the individual, develop researching skills by teaching self search in the way of obtaining new knowledge as well as increase the interest in the subject [2].

Group work is the basic form of organization interactive teaching. Group work is very important in arrangement students learning activities in a class. General form of arrangement students learning activities is thought to be action in the lecture hall of a teacher and students, I mean selection the same task by all students, performance and compare, assess the results. The teacher conducts the work with the whole audience at the same time, so he/she is in direct connection with students and during explaining, displaying, speaking he/she should make the process of discussion interesting for students. Basic signs of the group work:

- in order to perform the certain tasks the students are divided into groups;
- every group should deal with the task that was specifically given to them and solve it under supervision of the group leader of the teacher;
- the tasks of the groups are performed so that it would be possible to assess individual contribution of each member of the group, and at the same time learning abilities of each student are taken into account.

As a result of this method, it is possible to establish trust relationships between the teacher and students as well as between the students, promotes team spirit of students. Also it helps students to learn to understand and correct their mistakes during the course of analysis and discussion and it provides their active actions. [3].

The participants of the group should talk to each other, explain the task to each other. According to Stenhouse (1967), they analyze by “thinking, working cooperatively, happily and fruitfully with others and enriching the experience”, help each other, ask questions and during communication they join and obtain knowledge. During the group work also communicative abilities of listeners are improved and teach the students during prove their opinion [4].

Group work / Топтық жұмыс / Групповая работа – organization of an activity in a classroom which provides small working groups (no more than 5-6 people) for collaborative performance of a learning task. It helps all students to participate in group work, to practice the skills of cooperation and interpersonal communication, which is not always possible when working in big groups. [5].

I used group work in order to create active audience. The aim of “active class formation” is to make sure that the teacher is not a central figure at the lesson. It was suggested to provide interactive teaching and teaching based on the concept where dominates “student’s speaking” instead of the teacher’s. [6].

Advantages: There are six advantages to working in a group:

9. Groups have more information than a single individual. Groups have a greater well of resources to tap and more information available because of the variety of backgrounds and experiences.

B Groups stimulate creativity. In regard to problem solving, the old adage can be applied that “two heads are better than one”.

People remember group discussions better. Group learning fosters learning and comprehension. Students working in small groups have a tendency to learn more of what is taught and retain it longer than when the same material is presented in other instructional formats.

Decisions that students help make yield greater satisfaction. Research suggests that students who are engaged in group problem solving are more committed to the solution and are better satisfied with their participation in the group than those who were not involved.

10. Students gain a better understanding of themselves. Group work allows people to gain a more accurate picture of how others see them. The feedback that they receive may help them better evaluate their interpersonal behavior.

Team work is highly valued by employers. Well developed interpersonal skills were listed by employers among the top 10 skills sought after in university graduates [6].

Group work is implemented for execution the following aims:

Table – 1. The aims of conducting group work.

Social	Cognitive	Emotional
<ul style="list-style-type: none"> • Experience and ideas exchange; • Find the way of solving the problem in cooperation; • Try to do best to achieve the highest collective results; 	<ul style="list-style-type: none"> • Suggest ideas about alternative ways of work and swap the point of views; • Develop significant skills and concepts 	<ul style="list-style-type: none"> • Draw on knowledge and experience of individual members of the group; • Provide friendly environment for performance complex tasks;

Below the plan of the lesson fragment on the theme «Cell – the basic unit of life» is presented.

Lesson plan

The theme of the lesson: «Cell – the basic unit of life»

Lesson: lecture		Kazakh State Women’s Teacher Training University, Almaty, Republic of Kazakhstan	
Date: 08.09.2018		The name of the teacher: 2nd Year PhD Candidate in specialty 6D011300-Biology, Mukasheva Danagul Madiyarovna	
Group: 301, Kazakh group		Present: 14 Absent: 0	
Aim of the lesson	Students will be introduced with the building of the cell and will make a conclusion		
Aims of the lesson:	<p>All students:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Give the cell definition. <p>Most of them:</p> <p>☞ Will explain the building and give organelles definition.</p> <p>Some of them:</p> <p>Able to compare prokaryote and eukaryote cells Able to compare plant and animal cells</p>		

Procedure of the lesson:

Planning time	Planning exercises	Formative assessment	Resources (visual aids)
0-5	Organization moment	Greeting, checking, classifying into 4 groups	
6-15 Students 10 minutes should read the text and translate it. 16-20	Solve the issue Students will give their opinion about cell and I will utilize Jigsaw methods, it helps translate the text.	<p><i>Using Bloom taxonomy I will ask 3 questions and make students critical thinking</i></p> <p>1. What is a cell? 2. Are there living organisms without cells? 3. Which cell organelles participate in cell division and in the formation of the cilia and flagella of some eukaryotic cells?</p>	<p>1. Biology. Ninth edition. 2. Essential Cell Biology. Third edition. 3. Introduction to Biology. Textbook.</p>

During 5
minutes they
shoud ask for

4.What are the main structures of the
cytoplasm present in animal cells?

4. Power Point
presentation

the questions and discuss		5. What is the difference between the smooth and rough endoplasmic reticulum? 6. Which organelle of the cell structure is responsible for intracellular digestion? 7. What are mitochondria? What is the basic morphology of these organelles and in which cells can they be found?	
21-25	Explaining a new them	<i>The differences of prokaryote, eukariote cells and cell organelles. Using Bloom taxsonomy I will ask 4 questions and make students critical thinking</i>	Power Point presentation
26-30	Terminology work, the text will be handed out and will highlight the terminology words of the text.	Give the definition to new terminologes	text
31-40 Extra information 26-35 Will watch the video clip and give own opinion	According to the theme «Cell structure» will be shown a video clip	Every group will make a conclusion and protect the theme «Cell structure». Posters will be given to all groups (Photo 1.).	video clip
41-45	Marking stage. I will check their understanding by essay 50 words	Marking criteria is in Essay - To students written 45-50 words 90-100 mark - 35-40, 80-90 mark - 25-35, 70-80 mark - 15-25, 60-70 mark	Essay
46-47	Homework:	«Cell structure»	
48-50 Reflection 1 minute	What was important for You at todays lesson?		
	Social program	I will identify 100% students understanding by social program	
Conclusion: To give lesson differently helps students to improve their interesting and develop to work individually, gained knowledge is able to use in practice and write an.			

Theoretical content of the text given for Jigsaw

Cells - the basic structural and functional units of every organism – are of two distinct types: prokaryotic and eukaryotic. Organisms of the domains Bacteria and Archaea consist of prokaryotic cells. Protists, fungi, animals, and plants all consist of eukaryotic cells (Figure 1).

A major difference between prokaryotic and eukaryotic cells is the location of their DNA. In **eukaryotic cell**, most of the DNA is in an organelle called the *nucleus*, which is bounded by a double membrane. In a prokaryotic cell, the DNA is concentrated in a region that is not membrane-enclosed, called the *nucleoid*. The word *eukaryotic* means «true nucleus» (from the Greek eu, true, and karyon, kernel, here referring to the nucleus), and the word *prokaryotic* means «before nucleus» (from the Greek pro, before), reflecting the fact that prokaryotic cells evolved before eukaryotic cells (Figure 2).

The **nucleus** contains most of the genes in the eukaryotic cells. (Some genes are located in mitochondria and chloroplasts). It is generally the most conspicuous organelle in a eukaryotic cell, averaging about 5 mm in diameter. The **nuclear envelope** encloses the nucleus, separating its contents from the cytoplasm (Figure 4).

Within the nucleus, the DNA is organized into discrete units called **chromosomes**, structure that carry the genetic information. Each chromosome contains one long DNA molecule associated with many proteins. Some

of the proteins help coil the DNA molecule of each chromosome, reducing its length and allowing it to fit into the nucleus. The complex of DNA and proteins making up chromosomes is called **chromatin** (Figure 3).

Ribosomes, which are complexes made of ribosomal RNA and protein, are the cellular components that carry out protein synthesis. Cells that have high rates of protein synthesis have particularly large numbers of ribosomes. For example, a human particularly large numbers of ribosomes.

The **endoplasmic reticulum** (ER) is such an extensive network of membranes that it accounts for more than half the total membrane in many eukaryotic cells. (The word *endoplasmic* means «within the cytoplasm», and *reticulum* is Latin for «little net».) The ER consists of a network of membranous tubules and sacs called cisternae (from the Latin *cisterna*, a reservoir for a liquid) (Figure 7).

After leaving the ER, many transport vesicles travel to the **Golgi apparatus**. We can think of the Golgi as a warehouse for receiving, sorting, shipping, and even some manufacturing. Here, products of the ER, such as proteins, are modified and stored and then sent to other destinations. Not surprisingly, the Golgi apparatus is especially extensive in cells specialized for secretion (Figure 8).

A **lysosome** is a membranous sac of hydrolytic enzymes that an animal cell uses to digest (hydrolyze) macromolecules. Lysosomal enzymes work best in the acidic environment found in lysosomes. If a lysosome breaks open or leaks its contents, the released enzymes are not very active because the cytosol has a neutral pH.

Vacuoles are large vesicles derived from the endoplasmic reticulum and Golgi apparatus. Thus, vacuoles are an integral part of a cell's endomembrane system. The vacuole is selective in transporting solutes; as a result, the solution inside a vacuole differs in composition from the cytosol.

Organisms transform the energy they acquire from their surroundings. In eukaryotic cells, mitochondria and chloroplasts are the organelles that convert energy to forms that cells can use for work. **Mitochondria** (singular, mitochondrion) are the sites of cellular respiration, the metabolic process that uses oxygen to generate ATP by extracting energy from sugars, fats, and other fuels. **Chloroplasts**, found in plants and algae, are the sites of photosynthesis. These organelles convert solar energy to chemical energy by absorbing sunlight and using it to drive the synthesis of organic compounds such as sugars from carbon dioxide and water (Figure 5-6).

Chromoplasts – two membrane organelles, which contain pigments (carotenoids). The main function of chromoplasts - coloration petals, mature fetus, roots vegetables.

Leucoplasts are colorless organelles. They have a regular spherical shape. membrane system inside poorly developed. Function – stock of nutrients [8,9,10].

I used group work for learning new lesson. The aim of conducting group work was to implement all three aspects. 1. *Social aspect*: reach a common decision, swap opinions, discuss in dialogues, suggest ideas and conclude in common opinion; 2. *Emotional aspect*: not break the rules of the group, friendly atmosphere, festive mood; 3. *Cognitive aspect*: Understand deep the content of the lesson, analyze, assess and realize creative genres; During the lesson I supervised these three aspects.

The students were given the time to understand the new theme and make up their own minds. I divide them into 4 groups, then gave texts to the groups. On the reverse side of the text I wrote the numbers 1,2,3,4. The students gathered into groups according to the numbers 1,2,3,4 and then they explained their texts by schemes. Then they all joined the initial group and explained the same theme to each other by simple way.

The students could understand the text deeply by **Jigsaw** method and they discussed and taught each other.

Jigsaw / Джигсо (мозаика) / Джигсо (мозаика) – a method of teaching and learning developed by Elliot

Aronson, providing for the students' learning in the form of cooperation with each other in the process of solving educational problems [5].

Arrangement of this group work was successful as I completely reached my **SMART** aim set before the lesson. My students made very nice output. I supervised all three aspects. During their implementation on a regular bases and using their methods and techniques 1. *On social aspect*: the students reached common decision, they swapped their opinions, discussed in dialogues, suggested their ideas and came to common conclusion; 2. *On emotional aspect*: students did not break the rules, the atmosphere was friendly, and there was festive mood; 3. *On cognitive aspect*: They understood deep the content of the lesson, used, analyzed and assessed;

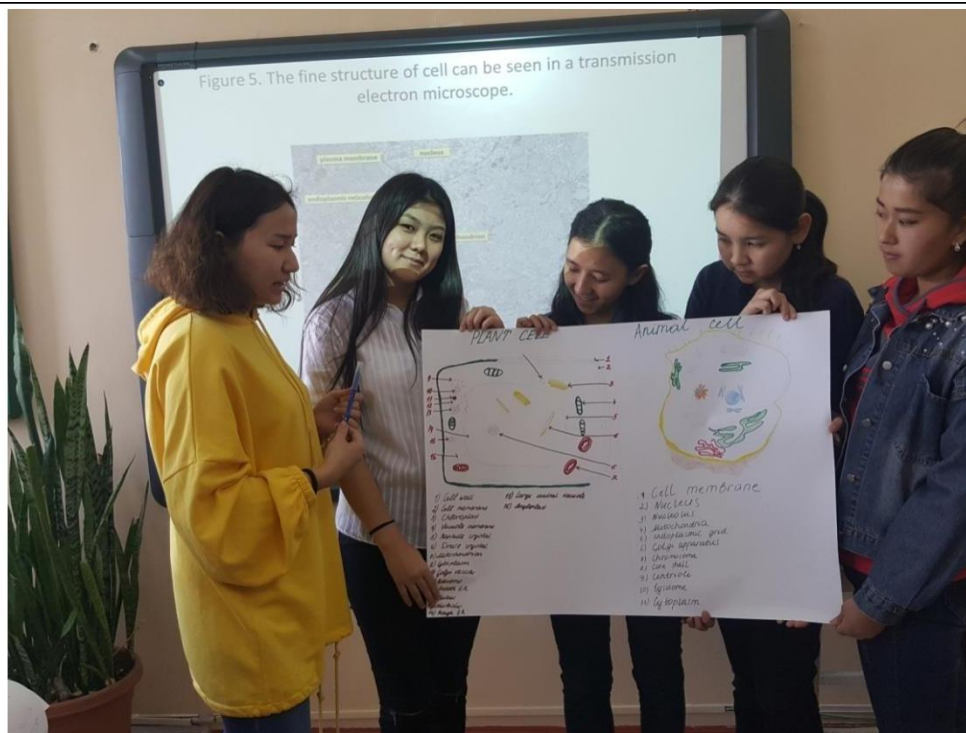

Photo 1. At defending the poster in English on the theme «Cell structure».

The students watch a video on the interactive board devoted to the theme «Cell structure» and then each group should come and defend it. The groups were given posters. The below given photos prove it.

What was valuable for You in our class? Or I conducted reflection by returning to the aim again and analyzing what the students learned and then the students gave correct answers.

Reflection / Рефлексия / Рефлексия (Latin *reflexio* – focus backwards) drawing a person’s attention to himself, in particular to personal activities’ and outcomes with the aim to reconsider. In philosophy reflection is usually defined as: 1. Intellect and thinking ability referred to oneself. 2. Knowledge analysis aimed at new knowledge acquisition. 3. Self-observation of mind and soul state. In pedagogy reflection is seen as a stage of learning activity, where gained knowledge is subjected to critical analysis, is associated to available knowledge and then is constructed into understanding. [5].

Students reflection: 1. The lesson was very interesting for me. At this lesson I learned about the structure of the cell. I knew the difference between the cells of plants and animals and learned their names in English. B I liked this lesson very much. The reason: I liked group work. We received various information. Some students wrote, “Danagul Madiyarovna, thank You so much!”

Summing up the reflection, I found out that students prefer group work.

References:

- Nazarbayev N.A. *Message to the People of Kazakhstan. New Kazakhstan in the New World.* – Astana. 2007.
- Tormanov N., Abylaykhanova N.T. *Innovative methods of teaching Biology. Teaching aid.* – Almaty: 2013. – p. 260.
- Taubayeva Sh.T., Imanbayeva S.T., Berikhanova A.Ye. *Pedagogy Textbook.* – Almaty: OHOH. 2017, p. 340.
1. Khairullina S.Kh. *Efficiency of organization team work. Trainer-Education. Republican Informative and Methodic Journal. October. 2015-№5.*
 2. «Glossary for the multilevel in-service training Programme for the pedagogic staff of the Republic of Kazakhstan, developed by the Center of Excellence jointly with the Faculty of Education of the University of Cambridge»: *Study guide* – Astana: Center of Excellence AEO «Nazarbayev Intellectual Schools». – 2012. – 164 p.
 3. *The program of additional professional education for final year students of higher educational institutions that perform pedagogical staff training, based on level programs of further qualification of*

pedagogical staff of the Republic of Kazakhstan. "Centre of pedagogical mastership". Astana. – 2015. – 275 p.

4. *Alison Burke. Group Work: How to Use Groups Effectively. The Journal of Effective Teaching, Vol. 11, No. 2, 2011, 87-95. 2011 All rights reserved.*

5. *Jane B. Reece, Lisa A. Urry, Michael L. Cain, Steven A. Wasserman, Peter V. Minorsky, Robert B. Jackson. Biology. Ninth edition. Manufactured in the United States of America. 2011. – 842 p.*

6. *B. Alberts, D. Bray, K. Hopkin, A. Johnson, J. Lewis, M. Raff, K. Roberts, P. Walter. Essential Cell Biology. Third edition.– New York, 2009.-731 p.*

7. *K.I. Batyrova, D.K. Aibarbaeva. Introduction to Biology. Textbook.– Almaty: Association of higher educational institutions of Kazakhstan , 2016. – 316 p.*

МРНТИ 14.01.45

Нурғалиева А.К.¹

¹PhD докторант 2- курса, Казахского национального педагогического университета им. Абая г. Алматы, Казахстан

РОЛЬ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКИ В ЗАКРЕПЛЕНИИ ЗНАНИЙ СТУДЕНТОВ БИОЛОГОВ

Аннотация

В данной статье рассматриваются актуальные вопросы: совершенству методической подготовки учителей биологии в педвузе. В условиях современного динамичного развития и глобальной конкуренции от образования требуется, чтобы оно было качественными непрерывным на протяжении всей жизни. С каждым годом возрастают требования к биологическому образованию школьников. И это привело к практико-ориентированной обучению и качественной подготовке студентов высшей учебной заведения. В процессе проведения практики мы поставили целью выяснить, как студенты овладевают методическими навыками в учебном процессе, какова роль методиста и учителя школы в совершенствовании методического мастерства будущего учителя.

Ключевые слова: образование, качество образования, педагогическая практика, студент-биолог

А.К. Нурғалиева¹

¹Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің Биология кафедрасының 2-курс, PhD докторанты, Алматы қ., Қазақстан

БИОЛОГ СТУДЕНТТЕРДІҢ БІЛІМІН БЕКІТУДЕГІ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ПРАКТИКАНЫҢ РӨЛІ

Аңдатпа

Бұл мақалада өзекті мәселелер қарастырылады: биология пәні мұғалімдерінің педагогикалық ЖОО-да әдістемелік дайындығын жетілдіру. Қазіргі динамикалық даму және білім беруден жаһандық бәсекелестік жағдайында ол өмір бойы сапалы үздіксіз болуы талап етіледі. Жыл сайын мектеп оқушыларының биологиялық біліміне қойылатын талаптар артып келеді. Бұл жоғары оқу орны студенттерінің практикаға бағыттап оқуына және сапалы дайындығына әкелді. Тәжірибені өткізу барысында біз студенттердің оқу үрдісінде әдістемелік дағдыларды қалай меңгеретінін, болашақ мұғалімнің әдістемелік шеберлігін жетілдірудегі мектеп әдіскері мен мұғалімінің рөлі қандай екенін анықтау мақсатын қойдық.

Түйін сөздер: білім беру, білім беру сапасы, педагогикалық практика, биолог- студент

Nurgalieva A.K.¹

¹ PhD 2 - year Doctoral student, Abai Kazakh National Pedagogical University
Almaty, Kazakhstan

THE ROLE OF PEDAGOGICAL PRACTICE IN CONSOLIDATING STUDENTS ' KNOWLEDGE OF BIOLOGISTS

Abstract

This article deals with topical issues: the perfection of methodological training of teachers of biology in pedagogical University. In the conditions of modern dynamic development and global competition, education is required to be of high quality continuous throughout life. Every year the requirements for biological education of schoolchildren are increasing. And this has led to practice-oriented learning and quality training of students of higher education. In the process of practice, we set a goal to find out how students acquire methodological skills in the educational process, what is the role of the methodologist and school teacher in improving the methodological skills of the future teacher.

Keywords: education, quality of education, pedagogical practice, biology student

Послании Президента Нурсултана Назарбаева народу Казахстана «Казахстанский путь-2050: Единая цель, единые интересы, единое будущее» особое внимание уделяется повышению качества образования. Особое значение имеет призыв Главы государства к модернизации системы образования

13. выводу его на международный уровень развития. Поставленные в нем задачи отражают новый этап активной деятельности всего общества и государства по созданию необходимых условий, которые должны обеспечить вывод республики к середине текущего века по вхождению Казахстана в число 30 самых развитых стран мира[1].

Важнейшим фактором достижения заданных целей выступает образование. В условиях современного динамичного развития и глобальной конкуренции от образования требуется, чтобы оно было качественным и непрерывным на протяжении всей жизни. Поэтому перед казахстанской системой образования поставлена задача овладения современными методиками и программы обучения, повышения уровня преподавания, обучения востребованным знаниям и навыкам, таким как трехязычие, (казахский, русский, английский), профессионально-педагогическая подготовка и т.д.

Совершенству методической подготовки учителей биологии в педвузе в последнее время уделяется должное внимание. С каждым годом возрастают требования к биологическому образованию школьников, что заставляет высшие учебные заведения искать новые резервы повышения качественной подготовки студентов, которые могли бы успешно работать в школе.

Эффективность преподавания в процессе биологического образования на практике со студентами рассматривается в работах ведущих ученых и методистов России Н.Д. Андреевой, В.В. Пасечника, С.В. Суматохина, И.Н. Пономаревой, Е.Н. Арбузовой, А.В.Теремова, М.А. Якунчева, а также в работах отечественных ученых биологов А.Аймаганбетовой, К.Кайм, Н.Торманова, Ж.Б. Чилдебаева, К.Жунусовой, Р.Алимкуловой, Р.Ш. Избасаровой, К.А. Жумагуловой. Изучив научные труды и исследования выше перечисленных авторов мы предполагаем, что учебные программы высшего педагогического образования необходимо привести в соответствие с новыми требованиями в контексте модернизации будущих специалистов биологов [2].

своей лекции в Первый Президент Республики Казахстан Н.А. Назарбаев отметил, что ключевым конкурентным Казахстаном на мировом рынке должен стать высококвалифицированный, мобильный человеческий капитал, а также постоянное внедрение инноваций [3]. В связи с этим цель современного образования заключается в обеспечении развития у обучающихся готовности к саморазвитию и самоуправлению посредством развития ключевых профессиональных компетенций практической работы.

Для подготовки современного специалиста необходимо включение в программу вузовской методики зарубежного опыта биологического образования учащихся. Освещение этого вопроса лучше проводить в сравнении с отечественной системой обучения, обратив особое внимание на научное обоснование процессуальных связей в преподавании и учении, содержании и методике его реализации соответствующими средствами и в определенных организационных формах.

Чтобы система подготовки учителя биологии была эффективной и максимально удовлетворяла потребности школы как социального института общества, она должна строиться на новейших достижениях педагогических науки и отражать передовой, новаторский опыт школьной практики. Вопросы организации и проведения педагогической практики студентов по специальности «Биология» имеют свою специфику. С этим связано много трудностей в подборе школ, в порядке подачи уроков по предметам, включая и занятия на школьном учебно-опытном участке. Такие вопросы решаются в том случае, если они основаны на единстве методических требований со стороны методистов вуза и со стороны учителей школы.

В процессе проведения практики мы поставили целью выяснить, как быстро студенты овладевают методическими навыками в учебном процессе, какова роль методиста и учителя школы в совершенствовании методического мастерства будущего учителя, при каких условиях педпрактика дает студентам максимум методических умений.

Выясняя роль методиста и учителя школы в подготовке студента к урокам биологии, были определены группы, где студенты в подготовке к урокам имели полную зависимость от методиста или учителя. При таком проведении практики студенты не имели возможность проявить свои методические способности. Их инициатива, как правило, подавлялась методистам. Студент в таких случаях выполнял все виды работ так, как ему говорили.

Намного лучше результаты были в том случае, когда методист выступал в роли консультанта. Например, после определения темы урока на первой консультации давалась общая установка с указанием методических источников для проработки, на основании чего студент самостоятельно составлял конспект урока. На второй консультации, при проверке конспектов урока, методист проводил беседу, выясняя: «Какая литература больше всего помогла в подготовке к уроку?», «Чем мотивирован выбор типа урока и методика его проведения?», «Каково назначение подобранных средств наглядности?», «Что должны усвоить дети в ходе проведения урока?» и т. д. Если у студентов возникали затруднения в подготовке, методист давал пояснения, советовал, рекомендовал, но не навязывал своего мнения.

При таком подходе студенту предоставлялась возможность выбрать наилучший вариант проведения урока, учитывая условия школы и особенности детского коллектива. Такой путь сложнее, но познакомившись с классом, подобрав соответствующую методическую литературу, уяснив учебно-воспитательную цель и вытекающие из нее задачи урока, подобрав методы и средства для решения поставленных задач, студенты приходят к выводу, что этим путем они быстрее познают сложности в работе педагога с учащимся в процессе обучения.

Опыт проведения практики показывает, что студенты испытывают большие затруднения в формировании биологических понятий из уроках. Они нередко оперируют фактами несознанно, так как не имеют навыка анализа или обобщения фактов (явлений), отсюда – скованность рассуждений, логических выводов. В ходе педпрактики, мы показываем студентам как, умело пользуясь знаниями логики и методики изложения, можно сложные вопросы довести до понимания учащихся, а легкие вопросы усложнить.

Успех практики во многом зависит от того, как студенты к ней подготовлены. Проверка показывает, что навыки анализа учебников, программ, наглядных средств обучения, полученные в стенах вуза (на лекциях и практических занятиях), находят свое продолжение в школьной практике при подготовке и анализе проведенных уроков в внеклассных занятиях по биологии.

Согласованность и единство действий учителя школы и методиста вуза помогают студентам закрепить методические навыки в организации и ведении всех видов учебно-воспитательной работы по биологии. При этом студент должен уяснить, что указания методиста-учителя школы и методических источников в каждом конкретном случае требует творческого подхода. Поэтому способность к методическому мастерству заключается в том, чтобы на глубоком знании психологии определенного школьного возраста, учитывая специфичность условий школы и изучаемого предмета, найти самые эффективные приемы обучения.

В процессе работы студент закрепляет методические умения в подборе учебных текстов из дополнительной литературы, в выборе и проверке эффективности использованных на уроке наглядных средств, а также выясняет значимость различных методов и методических приемов при раскрытии учебно-воспитательных задач урока.

Все это дает возможность определить отношение студента к педагогической профессии вообще, и в частности к избранной специальности учителя биологии [4]. В современном обществе

востребованы специалист-педагогы, обладающие фундаментальной подготовкой, способные творчески осуществлять профессиональную деятельность, характеризующую конкурентоспособность личности. Формирование готовности к педагогической деятельности предполагает совершенствование процесса и системы профессиональной подготовки, в большей степени на практику ориентированного обучения.

Современный студент-практикант должен хорошо ориентироваться в различных отраслях науки, основы которой он преподаёт. Он должен быть постоянно в курсе новых исследований, открытий [5].

Список использованной литературы:

- В Послание Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана. 17 января 2014 г.
2.Нурғалиева А.К., Чилдебаев Ж.Б. Педагогическая практика как условие становления профессионализма будущих учителей биологов// РГПУ имени А.И. Герцена международная научно-практическая конференция «Перспективные направления исследований в методике обучения биологии – экологии Санкт-Петербург 19-22 ноября 2018 г.
– Лекция Президента РК Н.А. Назарбаева в Евразийском Национальном Университете имени Л.Н. Гумилева.
– Е.Н. Арбузова Генезис учебных изданий по методике преподавания биологии. – Омск : Изд-во ОмГПУ, 2008. 210-213 стр.
5.Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 годы

УДК 378

МРНТИ 14.35.01

В.С. Турегалиева¹

¹аға оқытушы, магистр,

А.Е. Султанғалиева²

²оқытушы, магистр, Х.Досмұхамедов атындағы Атырау Мемлекеттік Университеті, Атырау қ., Қазақстан

СТУДЕНТТЕРДІҢ ОҚУ ЖӘНЕ КӘСІБИ ІС-ӘРЕКЕТ МОТИВАЦИЯСЫН ДАМЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Бұл мақалада студенттердің оқу және кәсіби іс-әрекет мотивациясын дамытудың ерекшеліктері ашып көрсетіледі. Мотивация білім беру практикасындағы ерекше мәселенің бірі болып табылады, ол студенттердің жеке белсенділік тетіктерін зерттеумен байланысты. Мотивация бұл тұлғаның күйі мен қарым-қатынасын өзгерту үрдісі, ол тұлғаны әрекет етуге, іс-қылық жасауға итермелейтін нақты қоздырушылар мен себептер деп түсіндірілетін мотивтерге негізделеді. Тұлғаның мотивациялық саласы иерархиялық бағынышты қоздырушылармен, мінез-құлықты саналы-ерікті басқару жүйесімен күрделі деңгейлі құрылымнан тұрады. Сонымен мотивация студенттерді білім мазмұнын белсенді меңгеруге, өнімді танымдық іс-әрекетке талаптандыратын үрдістер, әдістер, құралдар үшін жалпы атау ретінде қолданылады. Өзара байланысты қажеттіліктер мен қызығушылықтар, талпыныс пен эмоциялар, ұстанымдар мен мұраттар мотивтер рөлін атқаруы мүмкін. Оқу-кәсіби іс-әрекеттер мотивациясының сан алуан түрлі аспектілерін зерттеу жоғары оқу орнында білім берудің тиімділігін арттыру үшін үлкен мәнге ие. Оқу-кәсіби мотивация – бұл кәсіби білім, білік және дағдыны қалыптастыруға мүмкіндік беретін, сонымен қатар тұлғаның маман ретінде сапасын және кәсіби қабілеттерін дамытатын мотивтер (ішкі және сыртқы) мен оқу, танымдық және кәсіби іс-әрекеттерді реттеу тәсілінің кешені.

Түйін сөздер: мотив, мотивация, мотивациялық сала, тұлға, тұлғаның мотивациялық саласы, оқу әрекеті, кәсіби іс-әрекет, оқу-кәсіби іс-әрекет, оқу мотивациясы, кәсіби мотивация, оқу-кәсіби мотивация.

*Турегалиева В.С.*¹

8. *старший преподаватель,
магистр, Султангалиева А.Е.*

2

²*преподаватель, магистр Атырауский государственный университет имени Х.Досмухамедова, Атырау,
Казахстан*

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЕ МОТИВАЦИИ УЧЕБНОЙ И ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ

Аннотация

13. данной статье раскрываются особенности развитие мотивации учебной и профессиональной деятельности студентов. Мотивация является одной из особых проблем образовательной практики, так как ее изучение связано с механизмов личной активности студентов. Мотивация – это процесс изменения состояний и отношений личности, основывающаяся на мотивах, под которыми понимаются конкретные побуждения и причины, заставляющие личность действовать, совершать поступки. Мотивационная сфера личности представляет собой многоуровневую структуру с сознательно-волевой системой управления поведением, с иерархическим соподчинением побуждений. Таким образом, мотивация используется как общее название для процессов, методов, средств побуждения студентов к продуктивной познавательной деятельности, активному освоению содержания образования. Взаимосвязь потребности и интереса, стремления и эмоций, установки и идеалов могут выступать в роли мотивов. Исследование различных аспектов мотивации учебно-профессиональной деятельности имеет большое значение для повышения эффективности вузовского образования. Учебно-профессиональная мотивация – комплекс мотивов (как внешних, так и внутренних) и способов регуляции учебной, познавательной и профессиональной деятельности, способствующий формированию профессиональных знаний, умений и навыков, а также развитию качеств личности профессионала и профессиональных способностей.

Ключевые слова: мотив, мотивация, мотивационная сфера, личность, мотивационная сфера личности, учебная деятельность, профессиональная деятельность, учебно-профессиональная деятельность, учебная мотивация, профессиональная мотивация, учебно-профессиональная мотивация.

*Turegalieva V.S.*¹

¹*senior teacher master,*

*Sultangaliyeva A.E.*²

²*teacher, master Atyrau State University named after Kh.Dosmukhamedov,
Atyrau, Kazakhstan*

FEATURES DEVELOPMENT OF MOTIVATION TRAINING AND PROFESSIONAL ACTIVITY OF STUDENTS

Abstract

In this article reveals the features of the development of the motivation of students' educational and professional activities. Motivation is one of the special problems of educational practice, since its study is related to the mechanisms of students' personal activity. Motivation is a process of changing the states and attitudes of an individual, based on motives, by which are meant specific motivations and reasons forcing an individual to act and perform actions. The motivational sphere of the personality is a multi-level structure with a conscious-volitional system of behavior management, with hierarchical subordination of impulses. Thus, motivation is used as a general name for the processes, methods, means of encouraging students to productive cognitive activity, the active development of educational content. The relationship of need and interest, aspirations and emotions, attitudes and ideals can act as motives. The study of various aspects of the motivation of educational and professional activities is of great importance for improving the effectiveness of university

education. Educational and professional motivation - a complex of motives (both external and internal) and ways of regulating educational, cognitive and professional activity, contributing to the formation of professional knowledge and skills, as well as the development of professional qualities of a person and professional abilities.

Keywords: motive, motivation, motivational sphere, personality, motivational sphere of personality, educational activity, professional activity, educational and professional activity, educational motivation, professional motivation, educational and professional motivation.

Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» атты Қазақстан халқына жолдауында: Білім беру ісінде 4К моделіне: креативтілікті, сыни ойлауды, коммуникативтілікті дамытуға және командада жұмыс істей білуге басты назар аударылуда» – деп атап көрсетеді [1].

Бұл студенттердің оқу және кәсіби іс-әрекет мотивациясын дамыту мәселесінің өзектілігін айқындай түседі. Мотивация студенттің іс-әрекеттері мен мінез-құлқындағы негізгі қозғаушы күш, сонымен бірге болашақ мамандығы жөніндегі түсініктерін қалптастыру үрдісі болып табылады.

Педагогика және психология ғылымдарында тұлғаның мотивациялық саласын түсіндірудің бірқатар тұғырлары қалыптасқан, олар мотивацияны әртүрлі аспектіде зерттейді. Бұл мотив пен мотивацияның, сондай-ақ мотивацияның басқа да іс-әрекеттердің қозғаушы күштерімен арақатынасына байланыстылығын көрсетеді.

Көптеген авторлар мотивацияны анықтаудың екі бағытын ашып көрсетеді, оның біріншісі, мотивацияны құрылымдық ұстаным, фактор немесе мотивтер жиынтығы ретінде, ал екіншісі динамикалық білім, үрдіс, тетік ретінде қарастырады. Белгілі ғалымдар еңбектерінде мотивацияның динамикалық және мазмұндық жақтары өзара бірлікте қарастыруын сипаттайтын әдіснамалық қағида қалыптасқан. Мотивацияны зерттеуде осы қағида мән (құбылыс) мен мағына арақатынасы (А.Н. Леонтьев), мотивтер интеграциясы мен оның мағыналық (С.Л. Рубинштейн), тұлғаның бағыттылығы мен мінез-құлық динамикасы (Л.И. Божович) контекстінде, адамның қарым-қатынас (В.Н. Мясичев) және іс-әрекеттік бағдар (П.Я. Гальперин) жүйесінде есепке алынып зерттелінуде.

В.Г. Асеев адамның мотивациялық жүйесі берілген мотивациялық тұрақтылар қатарына қарағанда неғұрлым күрделі құрылымға ие дей отырып, мотивацияның құрылымынан процессуалдық және дискреттік сипаттамалардың бірлігін және оның негізінің оң және теріс құраушыларын бөліп көрсетеді [2].

Е.П. Ильин мотивацияны адамзат әрекеттерін тікелей өзгертетін мотив, қажеттілік, қызығушылық, талпыныс, мақсат, бейімділік, идеал және басқа да барлық қозғаушы күштер түрі деп түсіндіреді. Оның ойынша, мотивацияның компоненттері адамның санасында бейнелі формада көрініс табады, кез келген нақты жағдайда әрекеттер негізгі болып саналады. Нақты мотивацияның құрылымы адамның қабылдаған шешіміне қарай компоненттердің үйлесімділігінен тұрады. Әрбір адамның қабілетіне қарай құндылықтары, қығызғушылықтары, жағдаяттарды өзіндік бағалауы болатындықтан, олардың қажеттіліктерінің өзіне тән басымдылықтары ішкі мүмкіндіктеріне қарай көрініс табады [3].

Сонымен қатар мотивация бар мотивтерді жүзеге асыратын құралдар немесе тетіктер, яғни мотивтің көмегімен іс-әрекетті реттеу үрдісі, ол әрекетке негіз болатын мотивті қалыптастырудың динамикалық үрдісі болып табылады.

Мотивация адамның өмірлік іс-әрекетінің, мінез-құлқының күрделі, көп деңгейлі реттеушісі ретінде қарастырылады. Бұл реттеудегі ең жоғарысы саналы ерік деңгейі болып табылады. Адамның мотивациялық саласын жалпы жүйелік түрде көрсету зерттеушілерге мотивтерді жіктеуіне мүмкіндік береді. Жалпы психологияда мінез-құлық (іс-әрекет) мотивациясын әртүрлі негіздер бойынша шектейтіні белгілі. Осындай негіздер ретінде алынады: іс-әрекетке қатысу сипаты бойынша түсінікті, белгілі және шынайы жүретін, іске асатын мотивтер (А.Н. Леонтьев); іс-әрекетке себепші болу уақыты бойынша алыс-қысқа мотивация (Б.Ф. Ломов); әлеуметтік мәнділік бойынша әлеуметтік – жеке тұлғалық, (П.М. Якобсон); оларды іс-әрекеттің өзіне араласу немесе одан тыс болу фактісі бойынша кең әлеуметтік мотивтер – жеке тұлғалық (Л.И. Божович бойынша); іс-әрекеттің белгілі бір түрі, мысалы оқу мотивациясы және т.б.

П.М. Якобсон және т.б. зерттеушілер мотивацияны өзара байланысты, біріншіден, тұлғаның құрылымымен, ал екіншіден, нақты жағдаят ерекшелігімен анықталатын тұлғаның мінез-құлқының қозғаушы күштерінің иерархиялық құрылымы ретінде қарастырылады [4].

В.И. Ковалев тұлғаның мотивациялық саласының мәнін мотивтердің күрделі иерархияланған жиынтығы (оның мінез-құлқын бағыттайтын және реттейтін) және оған негізделген шынайлық қарым-қатынас жүйесі ретінде анықтайды [5].

Осындай сан алуан түрлі аспектілер іс-әрекеттің мотивациялық саласының құрылымы жөніндегі бірегей көзқарастың жоқтығын көрсетеді.

Р.С. Немов тұлғаның мотивациялық саласының мотив, қажеттілік, мақсат және қызығушылық компоненттерін бөліп көрсетсе [6], ал А.Б.Орлов академиялық табысқа неғұрлым көп әсер ететіні табысқа деген жоғары қажеттілікпен үйлескен танымдық қажеттілік дей отырып, мотивациялық салаға сыртқы (стимул, қажеттілік, т.б.) және ішкі (қызығушылық, мотивтер, т.б.); әлеуметтік (өмірлік мақсат, мұрат, құндылықтар, т.б.); биологиялық (аштық, өзін-өзі сақтау, т.б.) қоздырушыларды жатқызады [7].

Б.Г. Ананьевтің пікірінше, мотивтің негізгі қызметі тұлғаның қызығушылығымен келісе отырып, адамзаттық белсенділіктің бағыттылығы мен оның қажеттілігінің бірігуін қалыптастыру. Мұнда бағыттылық мотивацияға тән қоздырушының бағдарын сипаттайды [8].

Оқу іс-әрекетінің мотивациясы мотивацияның жеке түрі ретінде үйрену, оқу әрекетіне қатыстыруды анықтайды. Ол кез келген мотивация түрі секілді жүйелігімен, бағыттылығымен, тұрақтылығымен және динамикалығымен сипатталады. Оқу мотивациясы оның басқа түрлері сияқты жүйелі болып табылады, бағыттылығымен, тұрақтылығымен және өзгермелігімен сипатталады.

Л.И. Божович оқу іс-әрекетін зерттеу негізінде оқу мотивациясының мотивтер бағыныстылығымен анықталуы және олардың ішінде осы іс-әрекет мазмұнымен және оның орындалуымен байланысты ішкі мотивтер немесе оның қоғамдық қатынастар жүйесінде белгілі бір орынға ие болуға ұмтылуымен байланысты әлеуметтік мотивтер үстем болуы мүмкін ерекшеліктерін атап көрсетеді. Мұнда жасының ұлғаюымен бірге өзара әрекеттесу қажеттіліктері мен мотивтерінің дамуы, жетекші басымды қажеттіліктер мен олардың иерархиялануының өзгеруі жүреді. Оның пікірінше, оқу мотивациясы үнемі өзгеріп отыратын және бір-бірімен жаңа қатынастарға түсуші мотивтер қатарынан қалыптасады. Сондықтан мотивацияның жетілуі бұл жай ғана оқуға деген жағымды қатынастың өсуі немесе теріс қатынастың тереңдеуі емес, оның артында тұрған мотивациялық саласы құрылымының, оған енетін мотивтердің күрделенуі, олардың арасында жаңа, неғұрлым кемелденген, кейде қарама-қайшы қатынастардың пайда болуы [9].

Осыған сәйкес оқу іс-әрекетінің мотивациясын талдауда тек басымды мотивті анықтап қана қоймай, сонымен қатар адамның мотивациялық саласының құрылымын есепке алу да қажет. Оқу іс-әрекеті ең алдымен, танымдық қажеттілік әрекеттің жалпыланған тәсілінің өндіруі барысында анықталынады, яғни оған ішкі мотив себеп болады, сонымен бірге ол саналуан түрлі сыртқы мотивтер әсер етеді.

А.К. Маркова тұлғаның мотивациялық саласының құрылымына оқуға деген қажеттілік, оқудың маңыздылығы, оқу мотиві, мақсат, эмоция, қарым-қатынас пен қызығушылықты енгізеді. Ол танымдық және әлеуметтік мотивтерді бөліп көрсете отырып, танымдық мотивтер таным үрдісіне бағыттанып, білім, білік және дағдыны қалыптастырады, оның тиімділігін арттыру таным әдісі мен тәсіліне байланысты, ал әлеуметтік мотивтер оқыту барысындағы бірлескен іс-әрекет нәтижесіне, өзара әрекеттесу тәсіліне байланысты болады деп есептейді [10].

Студенттердің оқу және кәсіби іс-әрекетін зерттеу материалы негізінде көрсетілген ереже, социогендік қажеттіліктердің ішінде тиімділікке неғұрлым көп әсер ететін жетістікке деген қажеттілік, оның астарында адамның өз іс-әрекеті нәтижелерін жақсартуға ұмтылуы түсініледі. Оқуға қанағаттану осы қажеттіліктің қанағаттандырылу дәрежесіне тәуелді болады. Бұл қажеттілік студенттерді оқуға көбірек ден қоюға мәжбүр етеді және сонымен бірге, олардың әлеуметтік белсенділігін арттырады. Қарым-қатынасқа деген қажеттілік оқытуда маңызды, бірақ тек біржақты әсер етпейді. Интеллектуалдық жоспардағы мотивтер саналы түсінілген, ұғынылған, шынайы болып келді де, кез келген адам оларды білімге құштарлық, оны өз бойына сіңіру қажеттілігі, ой-өрісті кеңейтуге, білімдерді тереңдетуге, жүйелеуге ұмтылу ретінде сезінеді. Студенттер үшін кәсіби, оқу-танымдық және әлеуметтік, коммуникативтік мотивтер маңызды болып табылады.

Қорыта келгенде, жоғарыдағы ғалымдар еңбектері мен ғылыми әдебиет көздерін талдау тұлғаның мотивациялық саласын дамытудың мынадай заңдылықтарын бөліп көрсетуге мүмкіндік береді: мотивациялық саланың әртүрлі компоненттерінің өзара байланысы мен өзара әрекеттесуі. Тұлғаның мотивациялық саласын құраушылардың барлығы тұтастықта, реттілікпен (иерархияланған) ұсынылады. Жас ерекшеліктеріне қарай қалыптасқан мотивациялық сала күрделеніп ғана қоймайды, олардың жаңа мотивтері, соның ішінде басымдылары пайда болады да, қалғандары соған бағындырылады; мотивацияны қалыптастырудың іс-әрекеттік сипаты жаңа мотивтердің пайда

болуына мүмкіндік туғызатын жағдайлар, мысалы, іс-әрекетті орындау үрдісінде, оның мазмұнына қарай танымдық мотивтері пайда болады; мотивацияны іс-әрекеттің табысты түріне ауыстыру тенденциясы; мотивациялық шиеленістерді шешу тәсілі ретінде мағыналық интеграция ретінде полимотивациялық сипатқа ие, мұнда қысқа жағдаяттық сипаттағы мотивтер күші жоғары болады; мотивтердің динамикасын дамыту, жастық ерекшеліктеріне байланысты мотивтердің дамуы, өзгеруі, қайтадан құрылуы. Мұнда тұрақты басымды мотивтер адамның мінез-құлқында басымдылық көрсетіп, ерекше маңыздылықты иеленеді; ішкі және сыртқы мотивациялар жүйесін дамыту қажет. Сонымен тұлғаның мотивациялық саласы тұлғаның белсенділігін оятатын жүйенің иерархиялық ұйымдастырылуы, жаңа қажеттіліктің туындауы.

Мотивацияның маңыздылығы адамның белсенділігінің көзін, оның іс-әрекеттерін, мінез-құлқын қозғаушы күштерін талдаумен тығыз байланысты іргелі мәселенің біріне саналады. Оқу мотивациясы оқу іс-әрекетіне, оқудағы іс-әрекетке енетін мотивациялардың жеке түрі ретінде анықталады. Кез-келген басқа түр сияқты оқу мотивациясы да осы іс-әрекетке тән өзгеше факторлар қатарымен, атап айтқанда: білім беру жүйесімен, оқу іс-әрекеті жүзеге асатын білім беру ұйымдарымен; білім беру үрдісін ұйымдастырумен; білім алушының субъектілік ерекшеліктерімен (жасы, жынысы, интеллектуалдық дамуы, қабілеттері, жеке адам талабының дәрежесі, өзін-өзі бағалауы, басқалармен өзара әрекеттесуі); педагогтың субъектілік ерекшелігімен, ең алдымен, оның білім алушыға, ісіне деген қатынастар жүйесімен; оқу пәнінің өзгешелігімен анықталады.

Сондықтан студенттердің оқу және кәсіби іс-әрекет мотивациясын дамытудың ерекшелігінің мазмұны жүйелі білімді қалыптастыруға бағдарланған, болашақ маманның теориялық білімдер мен практикалық дағдылар жүйесін меңгеруіне, сол арқылы өзгермеелі жағдайда бейімделуіне, практикада шешім қабылдауына және оны жүзеге асыруына мүмкіндік туғызады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- \endash Мемлекет басшысы Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» Қазақстан халқына жолдауы. 2018 жылғы 5 қазан. www.akorda.kz.
- \endash Асеев В.Г. Мотивация поведения и формирование личности. – М.: Наука, 1976. – С.158.
- \endash Ильин Е.П. Мотивация и мотивы. – СПб.: Питер, 2002. – С.512.
- \endash Якобсон П.М. Психология чувств и мотивация. – М., 2011. – С.29..
- \endash Ковалев В.И. Мотивы поведения и деятельности. – М.: Наука, 1988. – С.192.
- \endash Немов Р.С. Психология: учеб. для студентов высш. пед. учеб. заведений. – 3-е изд. – М.: Владос, 1997. – С. 688.
- \endash Орлов А.Б. К вопросу о мотивации учебной деятельности студентов//Экономический журнал. – 2013. – №2.
- \endash Ананьев Б.Г. Психология и проблемы человекознания. – М.: Изд-во «Институт практической психологии», 2008. – С.384.
- \endash Божович Л.И. Проблемы формирования личности/Под ред. Д.И.Фельдштейна. – М.: «Институт практической психологии», 1995. – С. 352.
- \endash Маркова А.К. Формирование мотивации учения: кн. для учителя/А.К.Маркова, Т.а.Матис, А.Б.Орлов. – М., 2000. – С.212.

М.С. Кургамбеков¹

¹ п.ғ.к., Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті,

Н.С. Берекет²

² магистрант, Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті,
Ақтөбе қ, Қазақстан

ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯ АРҚЫЛЫ СТУДЕНТТЕРДІ КӨРКЕМДЕП ОЮҒА ҮЙРЕТУДІҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТӘСІЛДЕРІ

Аңдатпа

Мақалада қазіргі кезде егемен еліміздің білім берудің жүйесі жаңадан жасалып, әлемдік білім беру кеңістігіне еруге бағытталған жаңа технологияның бағытын көруге болады. Бұл оқу-тәрбие үрдісіндегі елеулі өзгерістерге байланысты болып отыр. Себебі, білім беру парадигмасы өзгерді, білім берудің мазмұны жанарып, жаңа көзқарас, жаңаша қарым-қатынас пайда болуда. Келер ұрпаққа қоғам талабына сай тәрбие мен білім беруде мұғалімдердің инновациялық іс-әрекетінің ғылыми-педагогикалық негіздерін меңгеруі маңызды мәселелердің бірі.

Инновациялық технологияның жаңа бағытының қалыптасуын, үздіксіз даму үстіндегі заманауи жетістіктердің біріне 3D-технологияларының ерекшеліктерін, осы технологиялар негізінде болашақ өнімдердің үш көлемді сұлбасын даярлап шығуға болатындығын көруге болады. Сонымен қатар, 3D-технологиялардың полиграфия саласында ғана емес жалпы күнделікті өмірде алатын орны ерекше екенін айқындайды. Соның ішінде ағаштан ойылып жасалатын 3D бұйымдарын ЖОО студенттеріне үйрету арқылы оның тиімділігін, уақыттың үнемділігін және жасалынған бұйымның сапалы болатынын дәлелдеп, осы уақытқа дейін қашаумен ойып жасалып келген бұйымдарымызды енді жаңаша бағытта жасауға мүмкіндік бар екендігі көрсетілген.

Түйін сөздер: Инновация, ою-өрнек, шығармашылық, техникалық, ғылым, тәрбие, тұлға, педагогика, 3D технология, өндіріс, ақпарат.

Кургамбеков М.С.¹

¹ к.п.н., Актюбинский региональный государственный университет имени К.Жубанова,

Берекет Н.С.²

² магистрант, Актюбинский региональный государственный университет имени К.Жубанова,
г. Ақтобе, Казахстан

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПРИЕМЫ ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ ХУДОЖЕСТВЕННОМУ ОРНАМЕНТУ ПОСРЕДСТВОМ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Аннотация

В статье можно увидеть курс новой системы образования суверенной страны, ориентированной на вхождение в мировое образовательное пространство. Это связано с значительными изменениями в учебно-воспитательном процессе. Потому что изменилась образовательная парадигма, обновляется содержание образования, появляются новые взгляды, новые отношения. Одной из важных проблем в воспитании и образовании подрастающего поколения является овладение научно-педагогическими основами инновационной деятельности учителей.

На основе этих технологий можно увидеть формирование нового направления инновационных технологий, особенности 3D-технологий одной из современных достижений непрерывного развития, возможность разработки трехмерной схемы будущей продукции. Вместе с тем, 3D-технологии отмечают особую значимость не только в области полиграфии, но и в повседневной жизни в целом. В

частности, обучение студентов вуза 3D-изделиям из дерева доказывает его эффективность, экономичность времени и качество изготовленного изделия.

Ключевые слова: Инновация, орнамент, творчество, технический, наука, воспитание, личность, педагогика, 3D-технология, производство, информация.

M.S. Kurgambekov¹

¹*c.p.s of Aktobe Regional State University named after K.Zhubanov,*

N.S.Bereket²

²*Master student, Aktobe of Regional State University named after K.Zhubanov,
Aktobe, Kazakhstan*

PEDAGOGICAL METHODS OF TEACHING STUDENTS THE ART OF ORNAMENTATION BY MEANS OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES

Abstract

In the article you can see the course of a new system of education of a sovereign country, focused on entering the world educational space. This is due to significant changes in the educational process. Because the educational paradigm has changed, the content of education is updated, new views and new relationships appear. One of the important problems in the education of the younger generation is the mastery of scientific and pedagogical foundations of innovative activity of teachers.

On the basis of these technologies it is possible to see the formation of a new direction of innovative technologies, features of 3D-technologies of one of the modern achievements of continuous development, the possibility of developing a three-dimensional scheme of future products. At the same time, 3D-technologies note the special importance not only in the field of printing, but also in everyday life in General. In particular, the training of students of the University 3D-wood products proves its effectiveness, time efficiency and quality of the manufactured product.

Keywords: Innovation, ornament, creation, technical, science, education, personality, pedagogy, 3D-technology, production, information.

Бүгінде әлем Төртінші өнеркәсіптік революция дәуіріне, технологиялық, экономикалық және әлеуметтік салалардағы терең және қарқынды өзгерістер кезеңіне қадам басып келеді. Жаңа технологиялық қалып біздің қалай жұмыс істейтінімізді, азаматтық құқықтарымызды қалай іске асыратынымызды, балаларымызды қалай тәрбиелейтінімізді түбегейлі өзгертуде. Біз жаһандық өзгерістер мен сын-қатерлерге дайын болу қажеттігін ескеріп, «Қазақстан-2050» даму стратегиясын қабылдадық. Алдымызға озық дамыған отыз елдің қатарына кіру мақсатын қойдық. 100 нақты қадам – Ұлт жоспары жүзеге асырылуда. Өткен жылы Қазақстанның Үшінші жаңғыруы бастау алды. Индустрияландыру бағдарламасы табысты іске асуда.

«Цифрлық Қазақстан» кешенді бағдарламасы қабылданды. Осыған орай, болашағынан зор үміт күтетін кез-келген тәуелсіз елдің, азат өмір сүру жолындағы кез-келген ұлттың ең қастерлі міндеті - өткен тарихымен үндес бола алатын, жас ұрпақтың санасын шыңдауға қызмет ететін білім жүйесін қалыптастыру. Ал мұндай білім жүйесі сол ұлттың төл болмысымен санасу арқылы жүзеге асады. Өйткені, өткен тарихтың сын көзінен өткен құнды ұлттық дүниетаным мұралары жас буынның рухына негіз болып қаланып, болашаққа бағыт жасап отырған жағдайда ғана ұрпақтар арасындағы сабақтастық үзілмейді. Осыған орай, Қазақстан Республикасының президенті Н.Ә. Назарбаевтың 2018 жылдың қаңтар айының 21 жұлдызындағы мақаласында айтылған ««Ұлы даланың жеті қыры» тұсында қазақ халқының рухани жаңғыру тәлімін арттырудың бірден-бір мақсаты қазақтың колөнеріне жаңаша жан бітіріп, қазіргі заманның озық технологиясына сай етіп тұрмыс тіршілікке енгізу болып табылады» деп айтқан сөзі дәлел бола алады [1].

Өнердің өте көне әрі күрделі түрі – ою-өрнек өнері. Қазақ колөнерінің барлық түрінде кенінен қолданылатын, колөнер туындыларының көркемдік-эстетикалық мәнін ашып, әшекейлеп, айшықтай түсетін өнер. Халық шеберлерінің қолынан шыққан бұйымдардың ою-өрнекпен безендірілмегені өте

сирек кездеседі. Қанша ғасыр өтседе қолөнер өзінің құндылығын жоғалтпай келе жатқан қазақтың киелі өнері. Қазақ қолөнерінің бастауы сонау атамзаманның аңызынан қалған Қорқыттың «қобызы» мен аңшының «домбырасынан» бастау алатын қазақ музыкалық аспаптары, күнделікті тұрмыс тіршілікте қолданыста болып, пайдаланылып жүрген кез келген қазақ бұйымдарын алар болсақ, сол кездің өзінен жасалған бұйымды әрлеу, сәндеу барысында қазақ тұрмысына тән геометриялық және ою-өрнектер қолданылған. Өрнектердің өте көне әрі күрделі түрі ою-өрнек өнері. Ою-өрнек халқымыздың тарихымен бірге ілгерілей дамып отырған. Ою-өрнек өнері тарихта « Андронов мәдениеті» дәуірінен бастау алған.

«Ою-өрнек» – геометриялық бейнелі элементтердің жүйелі ырғақпен қайталанып, үйлесімді құрылуы [2].

Әрбір азаматтың ата-тегін, елінің тарихын, ана тілін білуі, ұлтын сүюі қасиетті парызы, ал ұлтының әдет-ғұрпын, салт-дәстүрін, мәдениетін, өнерін өмір бойы сақтап, ұстануы, дамытуы ата-баба рухы алдындағы мәңгілік борышы мен міндеті. Кеткеніміз оралып, жоғалғанымыз табылып, өшкеніміз қайта жанған тәуелсіздік шапағаты төгілген осынау кезеңде, егемендігіміздің еңселі жылдарының жарқын бір жемісі – мемлекеттік «Мәдени мұра» бағдарламасының жасалып, жүзеге аса бастауы.

Оның мақсаты халқымыздың бірегей ұлттық мәдениет, мәдени құндылықтарын іздеп, тауып, зерттеп әлемге әйгілеу. Осыған орай аталмыш бағдарлама аясында қазақтың ұмытылып, назардан тыс қалыңқырап бара жатқан киелі де бірегей ұсталық кәсіп, зергерлік өнерін қайта тірілту, дамыту бағытында ізденістер, зерттеу жұмыстары жүргізілуде. Өткен ғасырда өмір сүрген қазақ ұсталары мен зергерлерінің мұраларын іздеп табу, оны келер ұрпаққа жеткізу, насихаттау, табылған жәдігерлерден көрмелер жабдықтау жұмыстары жүзеге асырылып, ел назарына ұсынылуда. Ұлы дала төсінде соңғы үш мың жыл бойы салтанат құрған көшпелі өмір салтының ең соңғы мұрагері қазақ халқы. Содан болар, көшпелі қазақтың материалдық және рухани мәдениеті тікелей байырғы салтпен шендесіп жатыр. Қазақ даласынан табылған Андронов заманындағы археологиялық олжалардың ішінде қолөнердің құрал – жабдықтары мол ұшырасады. Әсіресе тастан, металдан жасалған ұршық бастары, жауынгерлердің үстіндегі асыл металдан дайындалған киім мен қару – жарақтар көшпелілер арасындағы орныққан өндіріс деңгейі мен өнер үрдісін айқын аңғартады. Облыс аумағынан археологиялық қазбалар нәтижесінде табылған алтын, күміс, қола, темірден соғылған өте құнды тұтыну бұйымдары, ат әбзелдері, қару-жарақтар сапасы мен жасалу шеберлігі көпшілікті таңдандыруда. Ат әбзелдерінің осындай құнды бұйымдары біздің «Архелогия» залындағы экспозициядан көрініс тапты. Мұның өзінен осыдан мыңдаған жылдар бұрын өмір сүрген ата-бабаларымыз жер қойнауының құпиясын аша да, оның бар асылын пайдалана да білгенін, тұрмысқа қажетті тұтыну бұйымдарын, сан-алуан әсемдік әшекейлерді, қару-жарақтарды жасағанын байқатады.

Бұл заттар толықтай дерлік ер адамдардың қолымен жасалған дәстүрлі қолөнер туындылары. Демек ер адамдардың қолынан шыққан қолөнер түрлері атадан балаға мұра боп қалып, бізге дейін үзілмей жалғасып келе жатқан өнер. Шығыстың озық мәдениетін мойындағысы келмейтіндер көшпелілер (сақ, ғұн, қыпшақ) бертінге дейін отырықшы болып үй салған жоқ, егіншілікпен айналыспады, олардың кейінгі ұрпақтары қазақтардың да Ресейге қосылғанға дейін мәдениеті, өнері, білім, ғылымы болмады деп қасақана тарих шындығын бұрмалап келеді. Тіпті, олар құрылысы ерекше киіз үйді біздің ата-бабаларымыздың қалай ойлап тапқанына мән бермей, оның ішінде ерте кезден-ақ небір сәнді қолөнер туындылары – үй жиһаздарының да болғанын еске алмайды.

Ал шындығында қазақтың дәстүрлі қолөнер кәсібінің өзі іс саласына қарай әр түрлі түрге бөлінген. Мәселен, ағаш өңдеу өнеріне байланысты шеберлерді ағаш шеберлері деп аталған. Олардың өзі шеберлердің өндіретін бұйымдарына қарап үйші, ерші, арбашы, ұста (ағаш ұстасы) деп бөлінген. Бұлардың әрқайсысы жеке-жеке өнер түрі болған. Мәселен, киіз үйдің сүйегі мен ішіндегі жасау-жиһаздарын (сандық, кебеже, адалбақан, келі-келсап, ыдыс-аяқ) ағаштан жасайтын шеберлер «ағаш шебері» немес «ағаш ұстасы» деп аталған.

Ою-өрнек ісі тым ерте заманнан бастап-ақ қолөнерінің барлық түріне бірдей ортақ әсемдеп әшекейлеудің негізі болып келді. Шеберлер іске беріліп, жұмыс әдісіне төселе келе өздерінің көрген ою-үлгілерін жатқа жасап, оюға өз бетімен жаңа түрлер енгізу дәрежесіне жетті. Халық мұндай адамдарды «оюшы» деп атады.

Қазақта ою-өрнектің атауы да, саны да өте көп болғандықтан,

- Ай, күн жұлдыздарға – көк әлеміне байланысты өрнектер
- Малға, малдың денесіне, ізіне байланысты.
- Аңға, аңның денесіне, ізіне байланысты өрнектер.

- Құрт-құмырсқаларға байланысты өрнектер.
- Құстарға байланысты өрнектер.
- Жер, су, өсімдік, гүл, жапырақ, бұтақ бейнелі өрнектер.
- Қару-құралдарға байланысты өрнектер.
- Геометриялық фигуралар тектес өрнектер [3].

Халқымыздың ою-өрнек өнерін кезінде В.Куррер, Ф.Т. Куглер, С.В. Иванов, С.А. Давыдов, Н.В. Сумцов, А.Н. Бернштам, т.б. мен қатар қазақ ғалымдары мен ағартушылары, этнографтары да зерттеп зерделеген. Олар Ы.Алтынсарин, Ә.Марғұлан, Х.Арғынбаев, М.Мұқанов, С.Қасиманов, Ө.Жәнібеков, Ө.Тәжімұратов, В.Тұяқбаева, Б.Әлмұхамбетов, Б.Ибраев, К.Ибраева, Т.Жанысбеков, Ө.Қажығали, Г.Қабиджанова, М.Өмірбекова, Ө.Нұрпеисова, Ұ.Әбдіғапбарова, Д.Шоқпарұлы, Ж.Шәйкен, Ж.Балкенова, Ж.Асанова, Б.Байжігітов, А.Қамақов т.б.

Сол сияқты халқымыздың қазынасы ою-өрнек өнерінің үлгілерін толықтыра түсуге өз үлестерін қосқан оюшы-шеберлер Ғ.Иляев, С.Әзірбаева, С.Төленбаев, Ө.Нұрпейсов сынды өнерпаздар.

Қазіргі ХХІ-ғасыр жаңартылған технология дәуірінде де бұл ою-өрнектер ескірген емес. Қанша ғасыр өтседе өзінің құндылығын жоғалтпай келе жатқан қолөнерімізді қазіргі таңда жаңашалап, 3D станоктары арқылы ою ойып, ЖОО студенттеріне үйретіп, заман талабына сай етіп жасауымыз керек.

Соңғы жылдары 3D-технологиялардың жаңа бағыттары қалыптасуда. Үздіксіз даму үстіндегі заманауи жетістіктердің біріне 3D-технологияларды атап айтуға болады. 3D-технологиялары негізінде болашақ өнімдердің үш көлемді сұлбасын даярлап шығады. 3D-технологиялары компьютерде өңделіп, даярланған қажетті заттың моделін санаулы уақытта, тапсырыс бойынша талап етілетін көрсеткіштеріне сәйкес нақты бұйымды дайындап, басып шығарады. 3D-технологиялардың полиграфия саласында ғана емес жалпы күнделікті өмірде алатын орны ерекше. Мысалы, 3D-технологиялары халық шаруашылығының көптеген салаларда қажетті бөлшектер немесе бұйымдар басып шығарылуда. 3D-форматындағы жасалған модельдер әртүрлі материалдардан дайындалады. Мысалы, әртүрлі сұлбадағы модельдер пластиктерден, нейлоннан, ағаштан, металл сияқты материалдардан дайындалады. Соның ішінде ағаштан ойылып жасалатын 3D бұйымдарын ЖОО студенттеріне үйрету арқылы оның тиімділігін, уақыттың үнемділігін және жасалынған бұйымның сапалы болатынын көрсетеміз [4]. Осы уақытқа дейін қашаумен ойып жасалып келген бұйымдарымызды енді жаңаша бағытта жасауға мүмкіндік орасан зор.

Қорытындылай келе, қазіргі таңда осы ұрпақтан ұрпаққа жалғасып келе жатырған, ұлттық қолөнерімізді жаңаша бағытта дәріптеу мақсатында, бір қатар элементтерінің көрінісін 3D-технологиялары негізінде болашақ өнімдердің үш көлемді сұлбасын даярлап көрсету, мен үшін үлкен жетістік және осы өнеріміз алдыңғы уақытта өз орнын толық табады деген сенімдемін.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- В Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2018 жылғы 10 қаңтар
- В Д. Шоқпарұлы. Қазақтың қолөнері. Альбом – Алматы: Өнер, 2005-176 бет.
- В С.Қасиманов. Қазақтың халқының қолөнері.– Алматы: Қазақстан 1995.-240бет.
- В Нәби Ы. Компьютерлік графика негіздері: Оқу құралы/ Ы. Нәби. – Алматы: Бастау, 2009ж.

МРНТИ: 14.35.07

Абижанова А.Ш.¹, Муханова А.Т.², Бекешева А.С.³

¹Докторант 3 курса по специальности: «6D010700 – Изобразительное искусство и черчение»
Казахского Национального педагогического университета имени Абая Алматы, Казахстан,

²Магистр, преподаватель кафедры Изобразительного искусства и дизайна Атырауского
государственного университета им. Х. Досмухамедова Атырау, Казахстан,

³Магистр, старший преподаватель кафедры Изобразительного искусства и
дизайна Атырауского государственного университета им. Х. Досмухамедова
Атырау, Казахстан

ПОВЫШЕНИЕ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА СТУДЕНТОВ ПРИ ИЗУЧЕНИИ ТЕХНОЛОГИИ КОМПЬЮТЕРНОЙ ВЫШИВКИ

Аннотация

статье освящаются вопросы повышения творческого потенциала студентов при изучении технологии компьютерной вышивки в условиях высшей школы. Теоретический и практический раскрыто содержание становления и развития вышивального искусства в целом, а также представлены всевозможные виды компьютерных программ для вышивки, технология изготовления вышивки, что безусловно влияет на повышение творческого потенциала современных студентов. Определено, что формирование художественной культуры студентов базируется на создании творческого образовательного пространства, включающего мотивационно-личностный, креативный и практико-прикладной компоненты, которые отражают выразительные художественно-образительные средства искусства художественной вышивки в процессе проектирования изделий и способствуют формированию мировоззрения студентов, пониманию их сопричастности к развитию и функциональной ценности произведений вышивки, и как результат, современной востребованности искусства художественной вышивки на основе исторических художественных традиций и творческой интерпретации художественных образов с использованием оригинальных композиционных (конструктивных, колористических, технологических) решений в трактовке современных моделей. Раскрыта взаимосвязь мотивационно-личностного, креативного и практико-прикладного компонентов художественно-творческого образовательного пространства, обоснованы условия и способы формирования и повышения творческого потенциала студентов при изучении компьютерной вышивки

\endash условиях высшей школы.

Ключевые слова: творческий потенциал, студенты, технология компьютерной вышивки, декоративно-прикладное искусство, композиция, модель, дизайнер.

А.Ш. Абижанова¹, А.Т. Мұқанова², А.С. Бекешева³

¹ «6D010700-Бейнелеу өнері және сызу» мамандығының 3 курс докторанты, Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан,

² Бейнелеу өнері және дизайн кафедрасының оқытушысы, магистр, Х.Досмухамедов атындағы Атырау мемлекеттік университеті, Атырау, Қазақстан,

³ Бейнелеу өнері және дизайн кафедрасының аға оқытушысы, магистр, Х.Досмухамедов атындағы Атырау мемлекеттік университеті, Атырау, Қазақстан

КОМПЬЮТЕРЛІК КЕСТЕ ТІГУ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ОҚЫТУ БАРЫСЫНДА СТУДЕНТТЕРДІҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ӘЛЕУЕТТЕРІН АРТТЫРУ

Аңдатпа

Бұл мақалада компьютерлік кесте тігу технологиясын оқыту барысында студенттердің шығармашылық әлеуеттерін арттыру мәселесі қарастырылған. Кесте өнерінің шығу даму тарихы, кестенің түрлері, олардың жасалу, тігілу технологиясы, қажетті құрал-жабдықтары теориялық және практикалық мән-мағынасы мен мазмұны ұсынылған. Қолөнерінің тамаша туындыларын жасаудың қарапайым технологиясын осы күнде тұрмысқа қайта ендіріп, өсіп келе жатқан жасөспірімге қазақ халқының қолөнеріне қызығушылығын арттырып, шеберлігін дамытуға әсері болар деген сенімдемін. Кескіннің тарихы уақыт өте келе, бірақ біздің қоғамымыз тұрақты түрде дамып, жаңа және қызықты нәрселерді үнемі іздейді. Көптеген тәжірибелер үйрену және кесте тігу мен жаңа технологияларды көрсету әдістерін үйрену өте маңызды. Көптеген жылдар бұрын және бүгінгі күнге дейін білікті шеберлер айналысып келген, қазір компьютерлік кесте бойынша жаңа технологияларды жетілдіріп, көрсете алады. Заманауи бағдарламалар мен технологияларды қолданып, әртүрлі материалдардың қасиеттерін, олардың мәнерлі қабілеттерін, имиджді қалыптастырудағы әртүрлі материалдарды пайдалану қабілетін қалыптастыруға және кез-келген тұлғаның шығармашылық қызметін байыта түсетініне түсінік береді.

Түйін сөздер: шығармашылық әлеует, студенттер, компьютерлік кесте тігу технологиясы, сәндік қолданбалы өнер, композиция, үлгі, дизайнер.

Abizhanova A.Sh.¹, Mukhannova A.T.², Bekesheva A.S.³

¹ Doctoral 3 course of specialty: «6D010700 – Fine Arts and Drawing» Abai Kazakh National Pedagogical University Abai, Almaty, Kazakhstan

² Master teacher of department of the fine arts and design, Atyrau State University named after Kh. Dosmukhamedov, Atyrau, Kazakhstan,

³ Master senior teacher of department of the fine arts and design, Atyrau State University named after Kh. Dosmukhamedov, Atyrau, Kazakhstan

IMPROVING CREATIVE POTENTIAL OF STUDENTS WHEN STUDYING COMPUTER EMBROIDERY TECHNOLOGY

Abstract

In article issues of increase in creative potential of students when studying technology of a computer embroidery in the conditions of the higher school are consecrated. Theoretical and practical the content of formation and development of embroidery art in general is disclosed and also various types of computer programs for an embroidery, embroidery manufacturing techniques are presented that certainly influences increase in creative potential of modern students. It is defined that formation of art culture of students is based on creation of the creative educational space including motivational and personal, creative and practice-applied components which reflect expressive art and graphic means of art of an art embroidery in a designing process of products and promote formation of outlook of students, understanding of their participation in development and functional value of works of an embroidery and as result, modern demand of art of an art embroidery on

the basis of historical art traditions and creative interpretation of artistic images with use original composite (constructive, coloristic, technological) decisions in interpretation of modern models. The interrelation of motivational and personal, creative and practice-applied components of art and creative educational space is disclosed, conditions and ways of formation and increase in creative potential of students when studying a computer embroidery in the conditions of the higher school are proved.

Keywords: creative potential, students, technology of a computer embroidery, arts and crafts, composition, model, designer.

В современных условиях развития общества возрастает необходимость в развитии творческой самостоятельности, совершенствовании и преобразовании личности, опирающейся на передовую личностно-ориентированную педагогику. Развитие декоративного искусства на современном этапе, поиск новых идей во многом определяется прекрасными педагогами, выдающимися мастерами декоративного искусства, сложившимися педагогическими школами и методами обучения. Проблема развития личности, способной к поиску инновационных решений в созидательной деятельности является актуальной в современной педагогике. Демократизация системы образования, поиск новых методов и форм обучения, субъективно-личностная направленность – вот основные принципы современной педагогики.

Художественная педагогика ищет новые пути в раскрытии творческого потенциала личности. Современный уровень развития технологий, использование компьютера и высоко - технологичного оборудования позволяет добиться неповторимых тканых структур в дизайне текстиля, которые широко используются в современном интерьере. В наше время на смену известным канонам работы с текстилем пришли неординарные экспериментальные решения при создании текстильных образов, что позволяет современный уровень техники. На смену однообразного тиражирования однотипного образца пришло время авторских, эксклюзивных работ, малого тиража и разнообразного дизайна. И это требует от художника-дизайнера по текстилю развитого творческого воображения.

Проблема развития творческого воображения студентов художественно-графических факультетов педагогических вузов средствами декоративного искусства рассматривалась многократно. Объективный подход к этому вопросу предполагает изучение специальной литературы в различных областях знания – это и проблемы психологии, общепедагогические аспекты, труды по развитию творческого воображения и многое другое.

В своих разработках педагоги А.В. Привалов, Н.С. Боголюбов, Р.В. Акатова, Т.Н. Галич, А.П. Сухарева, Р.Е. Зохина, Е.В. Квятковский [1] ставят вопрос о недостаточном развитии творческого воображения, связывая его решение с необходимостью создания особых условий обучения. Об этом в свое время говорили Б.Г. Ананьев, О.И. Галкина, А.Д. Ботвинников, Е.Н. Кабанова-Меллер, С.П. Ломов, В.К. Лебедев, [2,3] рассматривая пространственное представление в творческом развитии художника-педагога, отмечали важность активизации воображения, помогающей рождать ассоциации, необходимые для протекания всех художественных процессов.

Традиционно в качестве основного механизма воображения рассматривались особые преобразования реальных образов. Так Дж. Селли указывал на то, что воображение имеет дело с чувственными образами. Ж. Пиаже [4] в своих поздних исследованиях рассматривал развитие воображения как развитие трансформирующих и предвосхищающих образов. В работах отечественных авторов подчеркивается роль образов в функционировании воображения.

Новое возникает на основе определенным образом осмысленного опыта и знания истории и традиций. Пренебрежительное отношение к культурным ценностям прошлого может нанести большой урон современному духовному и культурному развитию нации. Автоматическая вышивка широко использует компьютерные технологии, применяет интернет технологии для передачи данных, что, несомненно, очень удобно, а возможность использования автоматической вышивки в рекламных целях делает ее весьма привлекательной для предпринимательства, которое в тоже время остро ощущает на себе нехватку информации в этой сфере.

Компьютерная вышивка – это особенный вид вышивки, исполняемый специальными автоматическими машинами, действующими по заданной человеком программе. Этот человек – дизайнер, конструктор. Он создает программу вышивки (дизайн) – алгоритм действий машины, который в последствии может быть повторен неограниченное количество раз. Машина, следуя этой программе, автоматически исполняет вышивку на материале. Таким образом, главными особенностями машинной вышивки является отсутствие ручного труда на этапе непосредственного вышивания и возможность тиражирования экземпляров вышивки [5].

Компьютерной вышивкой – относительно недавний вид деятельности, в отличие от традиционной

ручной вышивки, существующей тысячи лет. Компьютерной вышивкой начала существовать приблизительно 50 лет назад и з 1980-х годах на профессию дизайнера машинной вышивки спрос начал расти. Не прекращается он и по сей день. За время существования машинной вышивки технология ее создания изменилась до неузнаваемости. Машины, использовавшие когда-то в качестве источника информации перфокарты, ограниченные в скорости и качестве вышивки, сменились микропроцессорными высокопроизводительными много головочными машинами с высокотехнологическими устройствами, оптимизирующими процесс вышивки. Процесс компьютерной вышивки технологически состоит из двух основных тесно взаимодействующих этапов:

Этап конструирования вышивки, или конструкторский этап машинной вышивки – это процесс создания программы для вышивальной машины. На этом этапе проявляются конструкторские составляющие компьютерной вышивки.

Технический этап – это непосредственное изготовление вышивки при помощи машины. На этом этапе проявляются технические составляющие компьютерной вышивки.

Оба этих этапа в тоже время являются достаточно самостоятельными с точки зрения производства, что позволяет их дифференцировать и выделить два основных вида предпринимательской деятельности соответственно. Речь идет о компаниях, специализирующихся непосредственно на изготовлении программ, либо на изготовлении вышивки материально. Каждая из этих отраслей деятельности развивает вокруг себя разветвленную инфраструктурную систему. Например, изготовители текстильных красителей специально корректируют их свойства и гамму, производители одежды изменяют конструкцию, адаптируя ее к технологии изготовления машинной вышивки. Область применения компьютерная вышивки [6].

Исторически вышивка носила, прежде всего, декоративный характер. Сегодня это неотъемлемое свойство благоприятно сказалось и на использовании ее в отрасли рекламы. Мы часто видим вышивку, несущую рекламно – информационный характер, на предметах одежды и других швейных изделиях.

Вышивка на ткани по многим показателям опережает своих «конкурентов», таких, как шелкография или декалькомания (трансфертная печать). Вышивка долговечнее, устойчивость окраски ниток выше, объемная фактура вышивки придает логотипу более дорогой и эффектный вид. Именно поэтому большинство фирм, занимающихся разработкой рекламных компаний, рекомендуют своим клиентам именно вышивку. Вышивку можно производить на различных частях одежды и на различных изделиях. На головных уборах (кепках, вязаных шапках), футболках, рубашках, толстовках, куртках, даже на обуви [7,8].

Так как рекламными свойствами вышивки пользуются прежде всего фирмы, то логично предположить, что одежда, предоставляемая ими в качестве «материала» для вышивки будет являться одеждой, предназначенной для работников какой-либо определенной специальности. С этой точки зрения такую одежду следует отнести к классу специальной одежды. Спецодежда (униформа) должна отвечать, прежде всего, утилитарным требованиям в каждой области использования, а эстетическая составляющая конструкции должна подчиняться утилитарной. Однако в европейских странах наблюдается в некотором отношении расплывчатые границы, разделяющей рабочую и повседневную одежду в обыденном понимании.

этой точки зрения такого вида одежду удобнее называть корпоративной одеждой. Естественно, каждая компания заинтересована в отличительных особенностях униформы своих сотрудников и рекламе своего бренда. Наличие своего товарного знака на одежде – один из самых распространенных

5. действенных рекламных методов. Товарный знак может быть изображен несколькими способами, и один из самых эффективных – вышивка. Изготовление такого рода вышивки очень распространено. Однако все эти методы предъявляют определенные требования к конструкции готовой одежды – это связано с особенностями технологического процесса их изготовления. В настоящее время компании-производители одежды учитывают это и используют специальные конструктивные решения [9].

Современный рынок профессиональной и повседневной одежды широко использует приемы ее адаптации к технологии вышивки. Дело в том, что этот метод нанесения изображения требует довольно свободного доступа к рабочей зоне материала с обеих сторон. Также негативно сказывается наличие на рабочей зоне сложных конструктивных участков изделия (швов, срезов, декоративных элементов). Другими словами, рабочая зона на изделии должна быть открыта.

Товарные знаки вышиваются на наиболее видимых частях одежды – спинке, полочке, верхней части рукава, фронтальной стороне бейсболки и т. п.

В связи с этим фирмы-производители одежды адаптируют эти области к вышивке. Например, в

изделии, на спинке которого в будущем может быть произведена вышивка, делают спинку цельнокроеной, убирают или перемещают членения с предполагаемых рабочих областей. Для многослойной одежды, одежды с подкладкой обеспечивают доступ к изнаночной стороне главного материала спинки [6].

Также материал рабочей зоны часто дополнительно дублируют или подбирают более плотный. Нередко даже цветовую композицию изделия подбирают с учетом возможного декорирования вышивкой. В настоящее время большинство европейских производителей корпоративной одежды учитывают данные требования и предлагают широкий модельный ряд изделий, адаптированных к вышивке, трансферной печати и др. Например, фирма Clipper International (главный офис в Швеции) предлагает коллекцию курток Best In Town, которая представлена 32 моделями курток. Их отличительной чертой является наличие разреза подкладки в области верхней части спинки, который застегивается на молнию. Также эта область дополнительно продублирована для обеспечения большей плотности материала рабочей зоны. Фирма Morija (главный офис в Германии) предлагает модельный ряд курток и теплых жилетов с подкладкой, застегивающейся на молнию по низу изделия, что технологически благоприятно для МВ и печати. Фирма NEW WAVE and Claque (Швеция) также вводит

3. модельный ряд спортивных изделий застежку на молнии в подкладке. Пиджаки для служащих от фирмы Ralawise из модельного ряда Premier Workwear также имеют данную адаптацию — в частности, жакет P852 имеет скрытую вертикальную застежку в подкладке в области нижних частей подборок для изготовления МВ на полах жакета.

Всемирно известная фирма Fruit of the Loom [10] с главным офисом в Лондоне предлагает широкий модельный ряд всесезонных изделий, адаптированных к МВ. Многослойная одежда имеет отлетную понизу подкладку, а модель теплого прогулочного жилета Outdoor Sleeveless Fleece имеет спинку с заниженной кокеткой, для того чтобы убрать шов притачивания кокетки из наиболее вероятной области вышивки. Такая адаптация характерна не только для верхней одежды. Она уместна и для поясной одежды, головных уборов (как правило, дублирование материала рабочей области), бытовых швейных изделий (рюкзаков, сумок) и даже обуви.

Обучение технике изготовления вышитых картин, при помощи современных программ и технологий, способствует пониманию свойств разных материалов, их выразительный возможностей, формирование умения использовать при создания изображения различные материалы, несомненно обогатит творческую деятельность любого человека.

Таким образом, вышивка всегда оценивалась на высоком уровне, особенно в наше современное время, когда компьютерная техника и искусственные технологии почти полностью заменили ручной труд, но при этом не уступая не чём старинным технологиям. В связи с этим, мы считаем, очень важным перенять опыт многих поколений и научиться вышивать и показать новые технологии в вышивке. Как когда то – много лет назад и до наших дней вышивали искусные мастерицы, теперь это можно усовершенствовать и показать новые технологии компьютерной вышивки.

Список использованной литературы:

- Богоявленская Д.Б. *Психология творческих способностей: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений.* – М.: Издательский центр «Академия» 2002. – С.320.
- Занковский А. И. *Формирование творческих способностей: сущность, условия, эффективность // Сб. науч. тр. Свердловск: СИПИ, 1990.* – С.28.
- Селевко Г. К. *Современные образовательные технологии: Учебное пособие.* – М.: Народное образование, 1998. – С.256.
- Мишина М. М. *Системная концепция интеллектуальной деятельности личности: монография /М. М. Мишина.* - М.: ИИУ МГОУ, 2013. – С.556.
- Монахова И. А., Кирьянова Ю. С. *Вышивка.* – М.: «Астрель», 2012. – С.210.
- Филипсон К. *Кельтские мотивы. Вышивка. Практическое руководство / Кэрл Филипсон.* – М.: Ниола-Пресс, 2018. – С. 729.
- Фурлетова О. И. *Машинная вышивка. Энциклопедия /О.И. Фурлетова.* – М.: Большая Российская энциклопедия, 2009. – С. 160.
- Герлингс Ш. *Вышивка. Пошаговые мастер-классы для начинающих /Шарлотт Герлингс.* - М.: Эксмо, 2014. - 633 с.
- Костельцова Т. С. *Декоративная вышивка /Т.С. Костельцова.* – М.: Феникс, 2009. – С. 112.
- Маринова Г. Г. *Вышивка. 100 главных швов и мотивов /Г.Г. Маринова.* – М.: Гостехиздат, 2013. – 128.

УДК 378.14

МРНТИ 14. 35. 09

Абубакирова К.Д.,¹ Воронова О.А.², Таныбаева Н.В.³, Зубова А.К.⁴

¹д.с.-х.н., профессор кафедры «ЮНЕСКО по устойчивому развитию» КазНУ имени аль-Фараби,
Алматы, Казахстан,

²к.б.н., доцент кафедры «ЮНЕСКО по устойчивому развитию» КазНУ имени
аль-Фараби, Алматы, Казахстан,

³к.х.н., и.о. доцента кафедры «ЮНЕСКО по устойчивому развитию» КазНУ имени аль-Фараби,
Алматы, Казахстан,

⁴к.т.н., ст. преподаватель кафедры «ЮНЕСКО по устойчивому развитию» КазНУ имени аль-Фараби,
Алматы, Казахстан

ФОРМИРОВАНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО МИРОВОЗЗРЕНИЯ И КУЛЬТУРЫ В ПРЕПОДАВАНИИ ДИСЦИПЛИН ПО СПЕЦИАЛЬНОСТИ «ЭКОЛОГИЯ»

Аннотация

В статье рассмотрена современная концепция высшего образования по специальности «Экология». Проанализирован системный подход в цикле базовых и профилирующих дисциплин специальности к формированию экологического мировоззрения. Выявлено, что проектная деятельность студентов является той качественной основой, которая способствует формированию творческой личности, деятельность которой направлена на воплощение своих идей, на преобразование окружающей среды, исходя из различных потребностей общества.

В системе высшего образования формирование экологического мировоззрения должно продолжаться, стать важным компонентом учебно-воспитательного процесса и характеризоваться междисциплинарным подходом, включающим в себя нравственные, правовые, эстетические и другие аспекты формирования личностных черт человека.

Представлена авторская методика разработки студентами экологического проекта на тему: «Экогород», которая является эффективным инструментом формирования экологической культуры студентов. А также рассмотрены реально осуществимые на практике экологические проекты, ставящие целью достижение небольших измеримых положительных изменений состояния окружающей среды, например, благоустройства образовательного пространства вуза (например, проект энергосбережения КазНУ).

Ключевые слова: экологическое мировоззрение, экологическая культура, экологическое воспитание, творческий проект, экогород.

К.Д. Абубакирова¹, Н.В. Воронова², А.К. Таныбаева³, О.А. Зубова⁴

¹ «Тұрақты даму бойынша ЮНЕСКО» кафедрасының профессоры а/ш.ғ.д., әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті, Алматы қ., Қазақстан,

\endash

«Тұрақты даму бойынша ЮНЕСКО» кафедрасының доценті б.ғ.к., әл Фараби атындағы ҚазҰУ, Алматы қ, Қазақстан,

³ «Тұрақты даму бойынша ЮНЕСКО» кафедрасының доцент м.а., х.ғ.к., әл Фараби атындағы ҚазҰУ, Алматы қ, Қазақстан,

⁴ «Тұрақты даму бойынша ЮНЕСКО» кафедрасының аға оқытушысы., т.ғ.к., әл Фараби атындағы ҚазҰУ, Алматы қ, Қазақстан

«ЭКОЛОГИЯ» МАМАНДЫҒЫ БОЙЫНА ПӘНДЕРДІ ОҚЫТУ БАРЫСЫНДА ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ДҮНИЕТАНЫМ МЕН МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аңдапта

Мақалада «Экология» мамандығы бойынша жоғары білім берудің заманауи тұжырымдамасы қарастырылады. Экологиялық дүниетанымның қалыптасуына мамандықтың жалпы және профильдік пәндерінің циклдарындағы жүйелік тәсіл талданады. Студенттердің жобалық қызметі қоғамның әртүрлі қажеттіліктеріне негізделген қоршаған ортаны өзгерту кезінде өз идеяларын жүзеге асыруға бағытталған шығармашылық адамның қалыптасуына ықпал ететін сапалы негіз болып табылатынын анықталды.

Жоғары білім беру жүйесінде экологиялық дүниетанымның қалыптасуы жалғасын табуы тиіс, оқу процесінің маңызды құрамдас бөлігі болуы керек және адамның жеке қасиеттерін қалыптастыратын моральдық, құқықтық, эстетикалық және басқа аспектілерін қамтитын пәнаралық тәсілмен сипатталуы тиіс.

Студенттердің экологиялық мәдениетін қалыптастырудың тиімді құралы болып табылатын «Эко-кала» тақырыбы бойынша студенттердің экологиялық жобасын әзірлеу әдістемесі ұсынылады. Сондай-ақ қоршаған орта жағдайын аз да болса жақсы өзгерістерге жетуге бағытталған шынайы экологиялық жобалар қарастырылған, мысалы, университеттің білім беру кеңістігін жетілдіруге (мысалға, ҚазҰУ-дің энергия үнемдеу жобасы).

Түйін сөздер: экологиялық дүниетаным, экологиялық мәдениет, экологиялық тәрбие, шығармашылық жоба, эко-кала.

Abubakirova K.D.¹, Voronova N.V.², Tanybaeva A.K.³, Zubova O.A.⁴

¹ Doctor of Agricultural Science, Professor of of UNESCO Department for Sustainable Development, al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan,

² associate professor of UNESCO Department for Sustainable Development, Candidate of Biological Sciences, al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan, E-mail: slovonine@mail.ru,

³ associate professor of UNESCO Department for Sustainable Development, Candidate of Chemistry Sciences, al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan, E-mail: Ainur.Tanybaeva@kaznu.kz,

⁴ senior lecturer of UNESCO Department for Sustainable Development, Candidate of Technical Sciences, al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan

FORMATION OF ECOLOGICAL WORLDVIEW AND CULTURE IN TEACHING DISCIPLINES BY SPECIALTY «ECOLOGY»

Abstract

The article considers the higher education's modern concept in the specialty "Ecology". The system approach in the cycle of basic and major disciplines to the ecological world outlook formation is analyzed. It is revealed that the students project activity is the quality basis that contributes to the creative person formation.

In the system of higher education, the formation of an ecological outlook should continue, become an important component of the educational process and be characterized by an interdisciplinary approach, which includes moral, legal, aesthetic and other aspects of the formation of human personality traits.

The authors present the methodology for developing student's environmental project on the subject: "Eco-city", which is an effective tool for shaping students' environmental culture. Also considered are realistically feasible environmental projects, for example, improving the educational space of a university (for example, the KNU energy saving project).

Keywords: ecological outlook, ecological culture, ecological education, creative project, eco-city.

Совершенствование системы образования и воспитания, а также передачи знаний следующим поколениям является одной из самых важных задач современности, особенно в период ломки стереотипов поведения и традиций, которые переживает не только наша страна, но и планетарное сообщество [1, с. 49; 2, с. 399]. В настоящее время в связи с глобальными нарушениями в природных экосистемах, вызванных антропогенным фактором, остро встает проблема экологического образования и формирования экологического мировоззрения молодого поколения. Наша обязанность – включить природу в наше общее образование и воспитание, сделать ее частью нашей культуры, проникнуться идеей единства человека и природы. «От экологической подготовки специалистов во многом зависят рациональное и эффективное использование природных ресурсов, темпы научно-технического, социально-экономического и культурного прогресса нашей страны» [3, с. 103].

Экологическое воспитание призвано способствовать изменению самого человека, его мировоззрения, стиля жизни, становлению нового типа культуры: не потребительской, а созидательной.

системе высшего образования формирование экологического мировоззрения должно продолжаться, стать важным компонентом учебно-воспитательного процесса и характеризоваться междисциплинарным подходом, включающим в себя нравственные, правовые, эстетические и другие аспекты формирования личностных черт человека [4, с. 94].

Экологическое мировоззрение – глубокое осознание жизненной необходимости сохранения общей для всего человечества среды жизни. Успех формирования экологической культуры основан на синергетических подходах, а эффективность напрямую зависит от принципа системности, который и является основой саморазвития. Составляющая культуры экологической, которая формируется посредством наследования опыта жизнедеятельности человека в его взаимодействии с окружающей средой.

Наша обязанность – включить природу в систему образования и воспитания, сделать ее частью нашей культуры, проникнуться идеей единства человека и природы.

Экологическое воспитание призвано способствовать изменению самого человека, его мировоззрения, стиля жизни, становлению нового типа культуры: не потребительской, а созидательной, главным отличительным признаком которой будет отношение к природе не как \endash объекту воздействия, а как к субъекту взаимодействия. Конечной целью формирования экологического мировоззрения является понимание человеком необходимости беречь и защищать природу как основу жизни и благополучия нынешнего и последующих поколений. Важную роль в этом играет преемственность, непрерывность, целостность образования, причем не только системы школа-вуз, но и послевузовское экологическое образование, которое осуществляется в процессе трудовой деятельности людей [5, с. 49].

Современная концепция высшего образования по специальности «Экология» основана на реализации принципов устойчивого развития. В соответствии с принципами устойчивого развития формирование экологического мировоззрения, культуры, то есть воспитание у студентов социального опыта служения обществу, гуманности и морально-нравственных ценностей, своей гражданской ответственности перед обществом обеспечивается в преподавании базовых (БД) и профилирующих дисциплин (ПД) специальности «Экология». Как показывает наш опыт, именно в цикле дисциплин БД и ПД осуществляется системный подход к формированию экологического мировоззрения. Вместе с тем, подготовка специалистов, глубоко осознающих свою социальную ответственность перед обществом, отвечает целям программы «Рухани Жангыру».

Такие межпредметные дисциплины как «Зеленые технологии», «Экологическое проектирование», «Управление природными ресурсами» и др. осуществляется в рамках проблемного обучения и требуют применения инновационного педагогического опыта.

Целью зеленой экономики является экономический рост и направление потока государственных и частных инвестиций в зарождающиеся «зеленые» отрасли. Ожидается, что данная трансформация позволит в будущем обеспечивать непрерывное экономическое развитие, необходимое для создания новых рабочих мест и сокращения уровня нищеты, при этом снижая объем потребления и производства ресурсов и энергии. Сформировавшиеся принципы «зеленой экономики» [6, с. 5]..

в процессе преподавания, ориентированного на приоритет развития творческих способностей, возникает необходимость использования значительного объема информации из смежных областей знания. Все это способствует поддержанию достаточно высокого уровня овладения предметом, значительно обогащает знания о практической стороне преподаваемого предмета, способствует мотивации обучения. Диагностирование качества знаний и умений обучающихся нуждается в систематическом контроле степени обученности, установления и устранения пробелов в осваиваемом учебном материале с последующей коррекцией в ходе учебного процесса и прогнозированием содержания и технологии обучения [7, с. 6].

Из опыта преподавания вышеуказанных дисциплин хотелось бы отметить важную роль самостоятельной работы студентов, которая осуществляется ими в большой степени через проектную и научно-исследовательскую деятельность. Проектная деятельность является той качественной основой, которая может реализовать гуманистический подход к обучению, так как способствует формированию творческой личности, деятельность которой направлена на воплощение своих идей, на преобразование окружающей среды, исходя из различных потребностей на основе своих возможностей. Метод проектов ориентирован на интерес, на творческую самореализацию развивающейся личности, развитие его интеллектуальных возможностей, творческих способностей в процессе деятельности по решению какой-либо интересующей его проблемы [8, с. 135].

Обучение студентов проектной деятельности на разных этапах его становления, даёт возможность формировать на основе экологической этики новое разумное отношение к природе. Согласны с авторами, которые утверждают, что «именно проектная деятельность носит четко выраженный практико-ориентированный характер и предполагает замену образования направленного на заучивание теоретических знаний, на образование, которое обогащает личный опыт обучающегося, предполагает освоение способа самостоятельного познания окружающего мира» [9, с. 25; 10, с. 12].

Любой проект – это набор задач, которые ставит перед человеком сама жизнь, когда ему необходимо выполнить законченную работу любой степени сложности. Вместе с тем, научить студентов самостоятельно решать комплексные проблемы на основе полученных знаний и

выработанных умений, подготовить их к самостоятельной трудовой деятельности и есть главная задача высшей школы.

качестве объединяющей все эти разноплановые дисциплины модели может быть выбрана имплементация концепции устойчивого развития. В нашей практике идеей творческого проекта был выбран «Экогород», целью которого является достижение гармонии природной и искусственной среды, поскольку концепция Экогорода требует междисциплинарного подхода в решении задач взаимодействия природной биосферы и ноосферы. Нам кажется, что этому в какой-то мере и способствует творческий проект.

«Экогород»

Устойчивый город, или экогород – это город, спроектированный с учётом влияния на окружающую среду, населённый людьми, стремящимися минимизировать потребление энергии, воды \endash продуктов питания, исключить неразумное выделение тепла, загрязнение воздуха углекислым газом CO₂ и метаном, а также загрязнение воды. Первым слово «экогород» использовал Ричард Регистер в 1987 г. В начале XXI века на глобальном форуме «Habitat-II» была принята концепция создания экогорода. Подсчитано, что около 50% населения планеты живёт в городах и городских поселениях. Эти большие сообщества создают как проблемы, так и хорошие возможности для экологически целенаправленных действий. Для того, чтобы сделать город более стабильным, проектирование и эксплуатация зданий, а также образ жизни и сознание жителей должны быть повёрнуты в сторону стабильного мышления [11, с. 314].

Предлагаемый для выполнения студентам творческий проект предусматривает участников как коллективной деятельности, так и индивидуальной. Поскольку проектный подход изначально ориентирован на самостоятельную работу студентов – индивидуальную, групповую или коллективную. С самого начала студенты усваивают алгоритм проектирования: начиная с выбора и обоснования темы, до защиты проекта.

На основе концепции по созданию экогородов студенты определяют базовые критерии создания города будущего. Поскольку город является процессом, а не набором зданий, он имеет характеристики экосистемы. Основной энергетической составляющей города является его население, мыслящие организмы, которые, в общей массе своей создают собственную биосферу, существующую параллельно с природной биосферой – ноосферу. И вот здесь студенту (или группе студентов), предстоит огромная творческая работа поиска дополнительного материала в результате которого происходит непрерывное пополнение знаний. Существующая концепция Экогорода согласуется с современными теориями и парадигмами таких дисциплин, как экология, биология, философия, физика, т.к. рассматривает город с точки зрения перманентно развивающейся самоорганизующейся системы, являющейся неотъемлемой частью природного мира, обладающей жизненными циклами и влияющей на глобальные биохимические процессы планеты.

На основании поиска студенты устанавливают, что экогород должен быть:

«Прозрачным» для потоков энергии, вещества, перемещения живых существ: по вертикали – для проникновения осадков в почву, инсоляции; по горизонтали – для миграций представителей флоры и фауны, перемещения жителей самого поселения и окрестных населенных мест, проветривания.

Гармонично встроенным в естественные экоциклы. Это может осуществляться путём: восстановления нарушенной флоры и фауны на территории города и в прилегающей к нему зоне; усиления интенсивности биологических процессов в городской среде; увеличения биоразнообразия на территории города; наращивания почвенного слоя в местах интенсивного придомового садоводства (на принципах пермакультуры, биоинтенсивного земледелия); проектирования и строительства зданий с учётом полного цикла использования строительных материалов (от их добычи, производства и применения в строительстве, до вторичной переработки и конечной утилизации в приемлемой для природы форме). Биопозитивным, то есть привлекательным и приспособленным для развития растений, животных на территории экогорода в непосредственной близости от человека.

Обеспечивающим эффективное взаимодействие между тремя основными компонентами среды обитания человека в городе, такими как – «природный каркас» (парки, скверы, бульвары, лесные массивы, долины рек и другие ландшафтные образования); «техногенный каркас» (его транспортная, инженерная инфраструктуры); «городская ткань» (территории, занятые городской застройкой). Природный и техногенный каркас поселения должны обладать свойством непрерывности в пространстве города, для чего они не должны пересекаться в одном уровне.

и Используемым: поверхность земли для размещения элементов городской среды, которым требуется контакт с живой природой (жилье, работа, отдых); подземное пространство для элементов, не требующих контакта с живой природой (системы обслуживания жизнедеятельности людей: инженерная и транспортная инфраструктуры, зона внешнего транспорта, коммунально-складская зона, промышленные предприятия и т.д).

и Оборудованным децентрализованными, автономными системами жизнеобеспечения: местным теплоснабжением с использованием возобновляемых источников энергии; местным электроснабжением с использованием альтернативных источников энергии, малых электростанций; местным производством пищи (в теплицах, придомовых участках); системами сбора, использования и рециклинга дождевой воды для технических нужд; местной очисткой сточных вод, переработкой отходов.

и Рассчитанным на разнообразие образов жизни горожан. Люди должны иметь возможность выбора разных типов жилья для проживания в черте города. То есть здесь должны быть – благоустроенные квартиры в урбанизированных кварталах, районах; квартиры с садиком в блокированном доме с участком; квартиры или коттеджи с участками для интенсивного огородничества и садоводства.

и Ориентированным на использование местных строительных материалов: дерева, камня, керамики. Эти материалы относятся к категории экологически чистых. Они относительно дешевы, доступны и безвредны для человека; легко перерабатываются для вторичного использования и утилизируются.

и Построенным с использованием местных, региональных эстетических традиций в архитектуре.

Таким образом, изучив проблемы города, студентами самостоятельно были выбраны основные приоритеты создания экологически чистого города:

для населения города:

- \endash Повышение уровня качества жизни населения
- \endash Постоянное экологическое воспитание людей
- \endash Обеспечение здоровья и безопасности жителей
- \endash Достижение экономии энергии, вообще экономичности жилья
- \endash Повышение эстетических качеств города. Восприятие города как естественного

компонента природной среды, включение его в экосистему

для окружающей среды:

- \endash Восстановление биосферы
- \endash Увеличение площади зеленых насаждений в городе
- \endash Сокращение загрязнений природы от города
- \endash Использование возобновимой энергии и сокращение потребления невозобновимой

энергии, невозобновимых материалов

- \endash Поддержание экологического равновесия между освоенными и естественными территориями. На наш взгляд, инструментом эффективного формирования экологической культуры студентов

могут также стать практико-ориентированные, реально осуществимые на практике экологические проекты, ставящие целью достижение небольших измеримых положительных изменений состояния окружающей среды, например, благоустройства образовательного пространства вуза. Например, в проекте энергосбережения КазНУ им. аль-Фараби ставились конкретные задачи:

- проведение расчета расхода электроэнергии на территории университета;
- разработка рекомендаций по водо- и энергосбережению;
- создание инициативных групп студентов, контролирующих потребление воды и электроэнергии на территории университета;
- выработка рекомендаций по водо-, энергосбережению;
- разработка информационных плакатов с идеями водо- и энергосбережения.

Считаем, что помимо активного вовлечения в сами проекты, студенты имеют возможность выбирать, планировать, организовывать, воплощать и проводить оценку, придавая значимость и проявляя постоянный интерес. В гражданской среде оно альтернативно называется *правом голоса молодёжи*. Кроме того, студенты могут пропагандировать, например, в школах и других образовательных учреждениях, ответственное отношение каждого к окружающей среде.

В рамках проекта «Вторая жизнь бытовых отходов» совместно со студентами КазНУ имени аль-Фараби организовали выставку «Вторая жизнь бытовых отходов» на базе одной из школ г. Алматы

которого решили применить экологические возможности дизайна на практике и придумать изделия из бросового материала, такого как пластиковые бутылки, капроновые изделия, лоскуты материала. В результате своей деятельности учащиеся под руководством студентов изготовили из бытовых отходов замечательные, необычные вещи. Данная работа имеет большое воспитательное значение для формирования экологического мировоззрения и школьников, и студентов, так как экологизации подвергается сам человек во всех сферах своей деятельности: в воспитании, обучении и быту. Чему же учит работа над этим проектом? Прежде всего, на конкретных примерах, студент убеждается, что человек очень тесно связан с окружающей его природой и что только правильное, обдуманное, хорошо проанализированное отношение к ней может способствовать гармоничному развитию информационно-экологического общества человека.

Проектная работа может развиваться во всех направлениях, включая различные сферы человеческой деятельности. Другим примером является изучение студентами специфических факторов и качества продуктов питания, влияющих на спрос этих продуктов у покупателей. Нами опрошены 365 человек разного возраста, социального положения и с разным доходом (студенты, пенсионеры, работающие). Это проект, который затрагивает вопросы экологии питания человека. Результаты социологического опроса показали, что только 18% людей в первую очередь обращают внимание на свойства упаковки. 44% учитывают при покупке товара срок хранения. 38% обращают внимание на производителя. Установлено, что на 38% покупателей оказывает влияние реклама, 48% предпочитают продукты без консервантов. 69% в первую очередь при покупке руководствуются ценой. И 68% опрошенных людей хотели бы покупать экопродукты.

Таким образом, осуществимые на практике экологические проекты, ставящие целью достижение небольших измеримых положительных изменений состояния окружающей среды, являются весьма эффективным инструментом формирования экологической культуры студентов. При этом, создаются систематизированные возможности для повышения мотивации обучения, творческую самореализацию, поддержания достаточно высокого уровня овладения предметом, развития аналитических навыков.

Список использованной литературы:

1. Сотникова Е.Б. Формирование экологического мировоззрения в системе школа-вуз // *Современные проблемы науки и образования*. – 2015. – № 4. – С. 48-54.
- Копосова Е.Н. Значение экологического образования и воспитания в формировании экологической культуры у подрастающего поколения // *Эколого-экономическая эффективность природопользования на современном этапе развития Западно-Сибирского региона: Материалы II Международной научно-практической конференции*. – Омск, 2008. – С. 399.
- Примбетова А.И. Формирование экологического мировоззрения и культура экологического сознания студентов // *Образование и наука в современных реалиях: материалы III Междунар. Науч. – практ. конф. - Чебоксары: ЦНС «Интерактив плюс», 2017. – С. 102-105.*
- Еценко С.М. Механизм формирования экологического мировоззрения // *Молодой ученый*. – 2017. – №24. – С. 94-96.
- Миркин Б.М., Наумова Л.Г. Проблема формирования экологического менталитета. *Экология и жизнь*. – 2011. – № 7. – С. 49-54.
- Жилбаев Ж.О., Сырымбетова Л.С., Жетписбаева Б.А. Значение «зеленых навыков» для формирования экологической культуры обучающихся // *Вестник КазНПУ им. Абая, серия «Педагогические науки», 2017. – №1(53). – С. 5-10.*
- Байтукаева А.Ш., Смагулова А.С. Диагностическое обеспечение контроля знаний студентов в условиях модернизации системы образования // *Вестник КазНПУ им. Абая, серия «Педагогические науки», 2018 – №1(57). – С. 6-11.*
- Мельникова О.Ю., Терлеева И.Б. Развитие экологического мировоззрения студентов. – Омск: *Изд-во ОмЭИ, 2007. – С. 150.*
- Татур Ю.Г. Компетентность в структуре модели качества подготовки специалистов // *Высшее образование сегодня*. – 2004. – № 3. – С. 25-28.
- Хорошилова Л.С., Трофимова И В. Формирование экологического мировоззрения у студентов // *Профессиональное образование в России и за рубежом*. – 2013. – №3 – С.11-13.
- Пахомова А.И. Современные экогорода: опыт и перспективы развития // *Вестник ИрГТУ*. – 2010. – №5. – С. 312-316.

Sh. B. Kalbergenova¹

¹Master of education, senior teacher of Kazakh National Women's Teacher Training University
Kazakhstan, Almaty ,

S. Salihova²

²Master of pedagogical science, teacher of Kazakh National Women's Teacher Training University Kazakhstan,
Almaty ,

A.N. Ashimova³

³Master of pedagogical science, senior teacher of Kazakh National Women's Teacher Training University
Kazakhstan, Almaty

PEDAGOGICAL BASICS OF TEACHING ENGLISH FIRST YEAR ECONOMICS STUDENTS

Abstract

The article discusses various features of the process of teaching English to students' economists' first course. It shows the role of foreign language skills in the context of globalization and internationalization of economic relations and substantiates the importance of quality English language proficiency not only in terms of the needs of the student - economist, but from the standpoint of improving the corporate culture of the organization, where economist will work in the future. Various aspects of the organization of training activities offered methods of training to meet future needs of economists are disclosed. Considered methods of teaching English cover a wide range – from the classic study of business letters and economic texts in the original before the business games, simulation and presentation of speeches. Particular attention is paid to the education of students in the skills of independent learning English, examines the role of knowledge of etiquette and culture during business negotiations. After study of pedagogical features of English language teaching economics students of the first course, which are considered in the article , the teacher can improve the quality of learning experience and provide students with the skills of self-study language with its further active use in its activities.

Keywords: English language teaching, economic, students, teaching.

Калбергенова Ш.Б. ¹

¹Магистр образования, старший преподаватель Казахского национального
женского педагогического университета, Казахстан, Алматы,

Салихова С. ²

²Магистр педагогических наук, преподаватель Казахского национального
женского педагогического университета, Казахстан, Алматы,

Ашимова А.Н. ³

³Магистр педагогических наук, старший преподаватель Казахского национального
женского педагогического университета, Казахстан, Алматы,

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРЕПОДАВАНИЯ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА СТУДЕНТАМ ПЕРВОГО КУРСА ЭКОНОМИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ

Аннотация

В статье рассматриваются различные особенности процесса преподавания английского языка студентам-экономистам первого курса. Показывается роль знания иностранного языка в условиях

глобализации и интернационализации экономических связей, и обосновывается значимость качественного владения английским языком не только с точки зрения потребностей студента-экономиста, но и с позиции улучшения корпоративной культуры организации, в которой в будущем будет трудиться экономист. Раскрываются разнообразные аспекты организации учебной деятельности, предлагаются методы проведения занятий с учетом будущих потребностей экономистов. Рассмотренные методы преподавания английского языка охватывают широкий диапазон – от классических деловых писем и изучения экономических текстов в оригинале до проведения деловых игр, имитации выступлений и проведения презентаций. Особое внимание уделяется вопросу воспитания в студентах навыков самостоятельного изучения английского языка, рассматривается роль знания этикета и культуры при проведении деловых переговоров.

результате изучения педагогических особенностей преподавания английского языка студентам-экономистам первого курса, которые рассмотрены в статье, преподаватель может повысить качество обучения и привить студентам навыки самостоятельного изучения языка с его дальнейшим активным использованием в своей деятельности.

Ключевые слова: Английский язык; преподавание; экономический; студенты; преподавание; курс.

Ш.Б. Калбергенова¹

¹*Білім магистрі, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университетінің аға оқытушысы
Қазақстан, Алматы*

С. Салихова²

²*Педагогика ғылымдарының магистрі, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университетінің
оқытушысы, Қазақстан, Алматы*

А.Н. Ашимова³

³*Педагогика ғылымдарының магистрі, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университетінің аға
оқытушысы, Қазақстан, Алматы*

ЭКОНОМИКАЛЫҚ МАМАНДЫҚТАРДЫҢ БІРІНШІ КУРС СТУДЕНТТЕРІНЕ АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Аңдатпа

Мақалада бірінші курс студенттеріне ағылшын тілін оқыту процесінің ерекшеліктері талқыланады. Жаһандану және экономикалық қатынастарды интернационалдық контекстінде шет тілін білу рөлі көрсетілді. Ағылшын тіліндегі сапа біліктілігінің маңыздылығын ғана емес, студент экономистің қажеттіліктері сонымен бірге корпоративтік жетілдіру тұрғысынан экономист болашақта жұмыс істейтін ұйымның мәдениеті. Білім беру қызметін ұйымдастырудың әртүрлі аспектілері, экономистердің болашақ қажеттіліктерін ескере отырып, сабақ өткізудің ұсынылатын әдістері. Ағылшын тілін оқыту әдістемесі классикалық бизнес әріптерден және кең ауқымды қамтиды, іскерлік ойындар өткізуден бұрын түпнұсқадағы экономикалық мәтіндерді зерттеу, имитациялық спектакльдер және презентациялар өткізу. Ағылшын тілін өз бетінше меңгеру дағдыларына студенттерді оқыту мәселесіне ерекше назар аударылады, іскерлік сөздер барысында этикет пен мәдениетті білу рөлі қарастырылады. Мақалада талқыланған бірінші курс студенттеріне арналған ағылшын тілін оқытудың педагогикалық ерекшеліктерін зерттеу нәтижесінде мұғалім оқытудың сапасын жақсарту алады және студенттерге өздерінің жұмысында одан әрі белсенді түрде пайдалану арқылы тәуелсіз тіл үйрету дағдыларын үйретеді.

Түйін сөздер: ағылшын, оқыту, экономикалық, студенттер, оқыту, курс.

The new millennium became the era of fundamental changes in almost all spheres of life - from economics and international politics to technology, science and psychology of people. Therefore, today, in the context of the increasing globalization of international business and economics, knowledge of the English language, which is a means of communication between people, is becoming a vital necessity.

The basis of corporate culture, and hence its internal and external manifestations, are communications. In turn, the quality of communication is determined by the level of proficiency in the language in which communication takes place. It should be understood that social and business communications are very different and knowledge of the English language, sufficient for everyday communication, is not enough to conduct high-quality business negotiations or economic research, etc. [1, с. 23]

In general, business communications can be divided into three levels:

- a level sufficient to perform standard (routine) operations. On such a level is spoken by the maintenance and technical personnel;
- the independent user level is the minimum level of knowledge of the language required for senior and middle management personnel. Economist, knowing English at this level, able to cook correspondence and report writing, search and processing information, and productively participate in discussions and negotiations;
- professional level of language proficiency - allows you to speak with professional presentations and presentations, actively discuss with opponents for whom English is a native language, and seek success in negotiations thanks to advanced skills communications. Examples of such people, for example, are the chairperson European Central Bank, Mario Draghi, Italian by nationality, or Arab Mohammed El-Arian, founder of the world's largest investment fund PIMCO.

From the above facts, we can draw the following conclusion: today is increasing the need of the economy and society as a whole for qualified economists possessing thinking analytical type, capable of active independent search various information, as well as those who are able to process it qualitatively for adoption effective solutions. Therefore, in the process of preparing such specialists becomes the role of the university, or rather the process of organizing the teaching of English first-year economics students, which allow students to develop a base, based on which will improve and specialize their English. The process of business communication itself is one of the most important moments of the process. [2, c. 41]

Communication of economic and business circles, respectively, a training program for beginners Economists should ensure that they become competent specialists. The very process of teaching future economists a foreign (English) language is a combination of two factors. This is the so-called Business English (Business English), which is a relatively new branch of the English language in Russia, and complex comprehensive science of economics. It should be noted here that the economy, with one hand, is a system of economic knowledge, on the other hand – cognitive activities aimed at obtaining new economic knowledge. Both sides economies mutually influence each other, constantly feeding each other with new results, providing addition, clarification of old knowledge, and creation essentially new ones. Thus, the economy can be represented in the form of a huge tree, the large crowns and branches of which have formed many economic schools and directions. From this it follows that the process of teaching a foreign language is an economist and first-year students who are destined to become economists, financiers, managers, etc., is a multifaceted and complex process consisting of many levels and sublevels. [3, c. 12]

It should also be noted that when teaching business English you need to pay close attention not only to the formation of skills between novice economists' language, and instilling intercultural dialogue and business communication skills. Thanks knowledge of different cultures and business etiquette can be avoided common personal and intercultural clashes, while building effective and mutually beneficial business dialogue. This will also help knowledge of business English. Obviously, the first implied teaching factors are English, is a good command of a foreign language.

As mentioned above, the other side of effective business communication includes in the development of knowledge about other cultures, allowing economists and executives from different countries to understand the culture, behaviors and attitudes adopted in the country of the interlocutor

Therefore, we can say that in teaching English to economists' first-year students, special attention should be paid to the development of business communication skills and instilling good language skills with intercultural knowledge. The totality of these factors will greatly facilitate the process of training high-quality professionals in the economy.

To achieve these goals, you can use a number of methods that are given below:

- examination of authentic business correspondence samples. These are orders and requests, press releases, questionnaires, etc.
- organization of business games that imitate the presentation of a product, company or brand.
- active mastering of communication skills using audio and videos, as well as regular meetings with native English speakers.
- mastering the skills of public speaking by participating in student conferences on economics, in conversational clubs, etc.

It is also necessary to actively use the latest business textbooks and manuals. English, economics and related disciplines. This is Olivie Blanchard "Macroeconomics", Burda and Wyploz "Macroeconomics: The European Text", "New Insights into Business» Graham Tullis, Tonya Trappe, «Business Objectives» Vicki Hollett, etc. [4, c.12]

The use of these methods in teaching English to first-year economists will:

- provide students with the conceptual and categorical apparatus necessary for their specialty;
- give students an understanding of grammatical phenomena and exceptions inherent business and economic English;
- enable a first-year student to develop their skills communication in English is not in the «greenhouse» educational conditions audience, and conditions as close to reality.

Modern economics, finance, business and trade require skills from specialists make quick and balanced decisions, solve current problems, achieve set goals and work well with information flows and documents. Also important is the ability to conduct presentations and speeches, research economy, to participate actively in meetings, forums and conferences, following standards of corporate culture. Thanks to the combined use. The foregoing methods form a solid foundation for future economists, which will serve as the basis for improving English in senior courses. [5, c. 20]

It should also be noted the importance of reading periodicals and scientific literature on economics, which will allow students from the first course «Plunge» into modern English economists. To such books, in addition to educational Literature, can be attributed books on economics and finance, written in genre detective investigation. These are the books “Liars' Poker”, “The big down game”, “How math wizards earned billions and nearly crashed the stock market”, Undercover Economist, the Economist on the Couch, etc.

Such books arouse genuine interest among first-year economists, so how they describe in detail and accessible the most complex economic phenomena: the causes of the global crisis of 2008, the specifics of customer psychology, which allow companies to earn billions thanks to competent marketing, etc. need to read, of course, in the original language. [6, c. 32]

It is also necessary to actively use the English course for economists of authentic texts from foreign economic press, booklets and brochures, examples of real English-language documentation, etc. You can develop several simulation examples of conducting classes on spoken English:

- job search - resume submission - interviewing - employment;
- communication in a team - building relationships with your colleagues, as well as with customers;
- creating an article on economics – protecting the report in the audience – a discussion with critics and opponents, etc. [7, c. 10]

At the same time, to increase the general level of knowledge of the English language for economists, it will be useful to give first-year students to study articles published in publications and websites like “The Economist”, “Bloomberg”, “The Wall-Street Journal”, “Financial Times”, etc. In the course of work with economic and business texts, you can use all kinds of reading: introductory reading, viewing reading, learning etc. It should also be noted that first-year students need to instill the ability to separate useful information from secondary. Thanks to this skill, students save time and keep motivation when working with articles and texts of significant volume. In the center of the learning process is the student must conduct the student’s cognitive activity, moreover, the process of knowledge independently. That is, it is no longer just teaching, and teaching. The specific requirement of this field of study is independent activities on the formation of the necessary skills and abilities, as well as mastering a variety of speech activities. Thus, on the one hand, it is necessary to increase the flexibility of the teaching system so that it allows the student to acquire knowledge under the most convenient conditions for themselves. On the other hand, independent work in English does not mean only work with the computer at the user level, but also active use authentic information that is found in various Internet resources. For example, economists often use statistics when conducting their research different countries, which they download from the English-language sites of the relevant departments. These could be Census Bureau of Statistics, Eurostat, etc. In addition, economists and first-year students will study various economic disciplines (macro- and microeconomics, international trade, etc.), therefore, they need to work actively with modern teaching literature, most of which is written in English language. Therefore, students should be good at a number of different types of reading, be able to use electronic dictionaries and reference books in the process of studying educational materials, etc. [8, c. 25]

Independent study of the English language should not be conducted in a passive rhythm. On the contrary, the teacher must from the very beginning involve the student in cognitive activities and stimulate the active use of the knowledge gained to solve a number of tasks - from purely economic to communicative (in business negotiations and presentations). Thus, when teaching English to students of the first year it is important to conduct joint projects with native speakers. Using the methods and approaches given in both sections of the article, it becomes it is possible to help first-year economists to work out a reliable foundation in knowledge of English, increase competence and develop skills self-language learning in the future

References:

- \endash Chuvilina O. V. "Methods of teaching students of a non-linguistic university independent work with media materials when using the Internet technologies (English language) «The dissertation on the competition of a scientist Degrees Candidate of Pedagogical Sciences, Nizhny Novgorod, 2009
- \endash Kolmakova O. A. "Methods of teaching foreign language scientific presentation future international economists (English), abstract dissertations for the degree of candidate of pedagogical sciences, Irkutsk - 2008
- \endash Aksakalova, O.O., Kuznetsova, I.V., Pinilla, J., Skopintseva, T.S., Skurlatova, G.V., Tsvetkova A.A. "Program MaE 2012–2013", Department of English NES
- \endash Bochkarev. «The importance of continuous learning of foreign languages in present stage of development of society», HSE, 2010
- \endash Vysokinskaya I.N., Sokolov Yu.V. "New information technologies in learning English", HSE, 2010
- \endash Dmitrieva E.V. «On the issue of learning intercultural communication», NRU HSE, 2010
- \endash Prokosheva I.I. «Some aspects of the organization of the course» Business English» for students of non-linguistic universities, HSE, 2010
- \endash Garkavi S.Z. «Independent work of students in the study of foreign language, HSE, 2010

МРНТИ 14.31.07

Саудабаева Г.С.¹

¹д.п.н., ассоциированный профессор КазНПУ им. Абая,
г. Алматы, Қазақстан,

Айтбаева М.А.²

²к.п.н., и.о. ассоциированного профессора КГУ им. Коркыт Ата
г. Кызылорда, Казахстан

**САМОСТОЯТЕЛЬНАЯ РАБОТА КАК ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ
КОМПЕТЕНЦИЙ СТУДЕНТОВ**

Аннотация

\endash статье поднимается вопрос компетентностного обучения студентов педагогических специальностей вузов, а именно, о роли и значении самостоятельной работы в формировании компетенций будущих педагогов. В настоящий момент компетентностный подход является основополагающим в подготовке профессионалов любой сферы деятельности. Рассматриваются вопросы организации самостоятельной работы студентов. Выделяются условия, обеспечивающие успешное выполнение самостоятельной работы. Подчеркивается значимость педагогических условий, при соблюдении которых самостоятельная работа может быть более плодотворной и эффективной. Указывается на важность обеспечения правильного сочетания объемов аудиторной и внеаудиторной самостоятельной работы как условия успешности обучения. Определяются дидактические цели самостоятельной работы. Раскрываются этапы выполнения самостоятельной работы студентов. Дается классификация видов самостоятельной работы студентов.

Ключевые слова: компетенции студентов, самостоятельная работа студента.

Г.С. Саудабаева¹

¹ п.ғ.д, қауымдастырылған профессор, Абай атындағы ҚазҰПУ
Алматы қ., Қазақстан,

М.А. Айтбаева²

² п.ғ.к., қауымдастырылған профессор м.а., Қорқыт Ата атындағы ҚМУ,
Қызылорда қ., Қазақстан

СТУДЕНТТЕРДІҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСЫ ОЛАРДЫҢ ҚҰЗІРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ СЕБЕПКЕР ШАРТЫ РЕТІНДЕ

Андатпа

Мақалада ЖОО-ның педагогикалық мамандықтарының студенттерін компетенциялық оқыту мәселесі, атап айтқанда, болашақ педагогтардың компетенцияларын қалыптастырудағы өзіндік жұмыстың рөлі мен маңызы туралы айтылады. Қазіргі уақытта құзыреттілік тәсіл кез келген қызмет саласының мамандарын даярлауда негіз қалаушы болып табылады. Мақалада студенттердің өзіндік жұмысын ұйымдастыру сұрақтары қарастырылады. Өзіндік жұмыстың табысты орындалуын қамтамасыз ететін жағдайлар атап айтылады. Педагогикалық жағдайлардың маңыздылығы атап көрсетіледі, себебі оларды сақтау кезінде өзіндік жұмысы жемісті және тиімді болады. Оқу жетістігінің шарты ретінде аудиториялық және аудиториядан тыс өзіндік жұмыс көлемінің дұрыс үйлесуін қамтамасыз етудің маңыздылығы көрсетіледі. Өзіндік жұмыстың дидактикалық мақсаттары анықталады. Студенттердің өзіндік жұмысын орындау кезеңдері айтылады. Студенттердің өзіндік жұмыс түрлерінің жіктелуі беріледі.

Түйін сөздер: студенттердің құзыреттілігі, студенттің өзіндік жұмысы.

G.S. Saudabayeva¹

¹ doctor of pedagogical sciences, associate professor, Kazakh National Pedagogical University
named after Abay, Almaty city, Republic of Kazakhstan

M.A. Aitbayeva²

² candidate of pedagogical sciences, Kyzylorda State University named after Korkyt Ata,
Kyzylorda city, Republic of Kazakhstan

INDEPENDENT WORK AS A FACTOR OF FORMATION OF STUDENTS' COMPETENCES

Abstract

The article raises the question of competence training of students studying pedagogical specialties, namely, the role and importance of independent work in the formation of the competencies of future teachers. At the moment, the competence approach is fundamental in the training of professionals in any field of activity. Questions of the organization of independent work of students are considered. There are conditions that ensure the successful performance of independent work. The importance of pedagogical conditions under which independent work can be more fruitful and effective is emphasized. The importance of ensuring the correct combination of the volume of classroom and extracurricular independent work as a condition for the success of training is pointed out. The didactic purposes of independent work are defined. The stages of independent work of students are revealed. The classification of types of independent work of students is given.

Keywords: competence of students, independent work of the student.

Саморазвитие, самосовершенствование, самореализация – ключевые процессы формирования компетентного педагога.

Задача образования в современных условиях – подготовка компетентного педагога. Необходимо совершенствовать организацию и процесс обучения в направлении формирования компетенций. В мировой образовательной практике понятие компетентности как цели образования выступает в качестве одного из центральных понятий. Актуальность данной проблемы обусловлена социальными запросами общества, в соответствии с которыми современный педагог должен иметь не только высокий уровень теоретической подготовленности, но обладать способностью и профессиональными навыками принимать самостоятельные решения, уметь ориентироваться в информационном пространстве и выбирать, обрабатывать информацию, нужную для решения конкретной проблемы. В современных условиях, когда успех любой деятельности зависит на 90% от стратегии, от способности видеть и предвидеть изменения, от умения адаптироваться к этим изменениям, необходимо формировать инициативных, предприимчивых, компетентных педагогов. В материалах модернизации образования именно компетентностный подход провозглашается как одно из важных концептуальных положений обновления содержания образования.

Для успешного обновления и развития методики обучения в современной высшей школе необходимо понимать, что конечным продуктом образовательного процесса является компетентность.

Компетенции – это способность обращения знаний, умений, навыков и личностных характеристик в практические социально значимые результаты.

Будущим педагогам важно понимать, что для того, чтобы стать компетентным специалистом и развить себя как неординарную, творческую личность, студентам необходимо стать активным участником процесса обучения, познавательной деятельности, а не пассивным приемником знаний, необходимо активизировать познавательную мыслительную деятельность обучающихся. Включение мыслительной деятельности будущих педагогов происходит только в процессе самостоятельной работы.

Именно самостоятельность в действиях позволяет перейти от уровня "репродукции" к уровню "умений" и "творчества", позволяет перейти к формированию своих компетенций. Исследования показали, что в настоящее время знания обесцениваются очень быстро – около 15-20% в год, иными словами, через 3-5 лет выпускник учебного заведения теряет большую часть знаний, полученных за годы учёбы. Поэтому одна из основных современной высшей школы – научить учиться.

Задача преподавателя - дать нужное направление творческому мышлению студента, стимулировать творческий поиск, создавая соответствующие ситуации и условия, дать толчок к систематическому исследованию, анализу, поиску новых, своих собственных путей решения той или иной проблемы. Правильно сформулированные цели и задачи способствуют развитию творческого мышления. Самостоятельная работа способствует развитию навыков и умений, относящихся к организации собственной работы. Это планирование своей деятельности, умение оценить свои возможности, умение работать с информацией, что особенно важно в связи с интенсивным ростом объема научно-технической информации и быстрым обновлением знаний в условиях информационного общества. Происходит принципиальное изменение организации образовательного процесса: сокращение аудиторной нагрузки, замена пассивного слушания лекций возрастанием доли самостоятельной работы студентов

Самостоятельная работа – это планируемая работа студентов, выполняемая по заданию и при методическом руководстве преподавателя, но без его непосредственного участия. Самостоятельная работа студентов является основой обучения.

Самостоятельная работа как дидактическое явление представляет собой, с одной стороны, учебное задание, составленное для достижения определённой дидактической цели. С другой стороны – форму проявления соответствующей познавательной деятельности: памяти, мышления, творческого воображения при выполнении студентами учебного задания, которое, в конечном счёте, приводит его либо к получению совершенно нового, ранее неизвестного ему знания, либо к углублению и расширению сферы действия уже полученных знаний.

Организуя самостоятельную работу студентов, необходимо учитывать, что самостоятельная работа включает не только закрепление и углубление знаний, но и самостоятельное изучение, и усвоение материала. Вот почему существуют в системе профессионального образования такие формы обучения, как экстернат и заочное обучение, развиваются дистанционные технологии обучения. Самостоятельная работа позволяет хорошо разобраться в изучаемом материале; позволяет студенту

вырабатывать свои убеждения и взгляды; формирует у студента трудолюбие, творческий подход к делу, целеустремленность, силу воли, самостоятельность мышления и системность в распределении времени; вырабатывает потребность в приобретении и углублении знаний; навыки работы с литературой, приемы и методы общения с людьми для достижения поставленной цели.

Для реализации всех этих преимуществ крайне важно методически правильно организовать самостоятельную работу. Так, например, в монографии П.И. Пидкасистого выделено пять уровней самостоятельной работы, с которыми необходимо соотносить индивидуальные возможности, способности обучаемого.

Первый уровень – дословное и преобразующее воспроизводство информации.

Второй уровень – самостоятельная работа по образцу.

Третий уровень – реконструктивно-самостоятельная работа (составление кроссвордов, интервью, рассказ и т.п.).

Четвертый уровень – самостоятельная эвристическая работа.

Пятый уровень – творческая (исследовательская, опытническая) работа.

К условиям, обеспечивающим успешное выполнение самостоятельной работы, относятся:

- мотивированность учебного задания;
- четкая постановка познавательных задач;
- алгоритм выполнения работы;
- метод выполнения работы, знание студентом способов ее выполнения.

Эффективность ситуации успеха зависит от учета функций и условий ее реализации на каждом этапе взаимодействия преподавателя и студента.

Условиями реализации ситуации успеха в учебной деятельности являются следующие положения:

- предложенное для выполнения задание должно быть достижимым;
- следует учитывать индивидуальные особенности каждого студента;
- предлагаемая деятельность должна приносить удовлетворение, а для этого необходимо, чтобы она скрывала в себе элементы творчества;
- студент должен быть мотивирован, чтобы приложить усилия для саморазвития;
- усилия должны быть правильно оценены преподавателем для сохранения мотивации;

Главными условиями правильной организации самостоятельной работы являются:

- обязательное планирование самостоятельных занятий;
- серьезная работа над учебным материалом;
- систематичность самих занятий;
- самоконтроль.

Не менее значимым является создание педагогических условий, при соблюдении которых самостоятельная работа может быть более плодотворной и эффективной:

- наличие у студента положительной мотивации;
- четкая постановка познавательных задач и пояснение способа их выполнения;
- определение преподавателем форм отчетности, объема работы, срока сдачи;
- определение видов консультационной помощи и критерия оценок;
- осознание студентом полученного нового знания как личностной ценности.

При выдаче задания на самостоятельную работу необходимо четко поставить перед студентами цель, актуализировать и мотивировать ее, дать алгоритм выполнения задания и рекомендовать литературу, которая поможет выполнить задание, установить форму и сроки сдачи выполненной работы, определить сроки консультаций (оказание помощи в организации работы), установить критерии оценки.

Важным условием успешности обучения является обеспечение правильного сочетания объемов аудиторной и внеаудиторной самостоятельной работы студентов, т.е. необходимо оптимально структурировать учебный план и программы не только в смысле последовательности изучения отдельных тем и курсов, но разумного соотношения аудиторной и внеаудиторной работы;

При выполнении самостоятельной работы студенты проходят следующие этапы:

- определяют цель работы;
- конкретизируют проблемную ситуацию;
- делают оценку собственных знаний для выполнения задачи;
- планируют и выполняют работу.

При планировании и организации самостоятельной работы студентов необходимо учитывать, что выбор и формулировка дидактических целей должны определять выбор видов самостоятельной деятельности студентов как в рамках учебного занятия, так и внеаудиторной работы.

К дидактическим целям самостоятельной работы студентов относятся:

- \endash Систематизация и закрепление полученных теоретических знаний и практических умений;
- \endash Углубление и расширение теоретических знаний;
- \endash Формирование умений использовать справочную, правовую, нормативную документацию и специальную литературу;
- \endash Развитие познавательных способностей и активности студентов;
- \endash Формирование у студентов самостоятельности мышления, способности к саморазвитию, самосовершенствованию и самоактуализации;
- \endash Развитие исследовательских умений.

При организации самостоятельной работы у будущих педагогов важным и необходимым условием становятся формирование умения самостоятельного приобретения знаний, навыков развития самостоятельности и ответственности личности, ориентация студентов на саморазвитие, самообразование, самореализацию.

Организуя самостоятельную работу и руководя ею, преподаватель должен помнить, что «обучаемые используют умственные усилия 2 – х видов: репродуктивные и продуктивные, которые разнятся между собой по эффективности воздействия на интеллектуальное развитие обучаемых».

Усилия репродуктивного характера применяются при выполнении самостоятельных работ, протекающих в русле прочно сложившихся образов, с использованием имеющихся знаний, умений и навыков.

Усилия продуктивного характера используются при выполнении работ творческого характера. Это работы, которые направляют мыслительную деятельность по пути поиска приемов, способов, средств решения учебных проблем. Именно такие работы обеспечивают формирование творческого мышления, развивают умственные способности. Поэтому при работе со студентами следует давать задания как репродуктивного, так и продуктивного характера.

Таким образом, для успешного осуществления самостоятельной работы студентов необходим комплексный подход к ее организации, сочетание всех ее уровней, обеспечение эффективного контроля над качеством выполнения со стороны преподавателя.

Различают аудиторную и внеаудиторную самостоятельную работу. Внеаудиторная самостоятельная работа студентов по дисциплинам предусмотрена учебными планами специальностей (разница между максимальной нагрузкой и обязательными аудиторными часами). Внеаудиторная самостоятельная работа студентов по дисциплине представляет собой логическое продолжение аудиторных занятий, проводится по заданию преподавателя и обязательно оценивается. Режим работы выбирает сам студент в зависимости от своих способностей и конкретных условий. Это требует от него не только умственной, но и организационной самостоятельности.

Содержание и формы внеаудиторной самостоятельной работы находят отражение в рабочих программах по дисциплинам, в учебно-методических комплексах. Управление самостоятельной работой осуществляет преподаватель, который на протяжении всего периода обучения формирует и развивает у студента компоненты его самостоятельной работы: самоорганизацию, самоконтроль, саморегуляцию и самооценку.

Внеаудиторная самостоятельная работа студентов должна оказывать важное влияние на формирование личности будущего специалиста, она планируется студентом самостоятельно. Каждый студент самостоятельно определяет режим своей работы и меру труда, затрачиваемого на овладение учебным содержанием по каждой дисциплине. Он выполняет внеаудиторную работу по личному индивидуальному плану, в зависимости от его подготовки, времени и других условий.

Одной из разновидностей самостоятельной внеаудиторной работы студентов, выполняемых традиционными методами является домашние задания, так как являются необходимой частью учебного процесса. При разработке домашнего задания для будущих педагогов нужно подходить дифференцировано, учитывая индивидуальные способности студентов.

Все многообразие видов самостоятельной работы может быть классифицировано по критерию цели самостоятельной работы будущего педагога:

- репродуктивная работа – заполнение таблиц, схем, конспектирование;
- реконструктивная работа – подготовка и защита реферативных сообщений и докладов,

составление аннотаций, рецензирование первоисточников;

- созидательная работа – учебные проекты;
- творческая (поисковая) работа – анализ проблемной ситуации, выполнение учебно-исследовательских заданий, разработка проектов и др.
- Основные виды самостоятельной активной деятельности будущего педагога:
- составление тезисов и конспектов при работе с учебной, специальной, справочной и методической литературой;
- самостоятельное изучение темы с использованием учебной и справочной литературы;
- работа по заданию преподавателя с новинками литературы по подготовке материала для опережающего обучения и сообщение его на занятиях;
- поиск практических примеров в обществе, в средствах массовой информации по изучаемым темам, разделам и дисциплине в целом;
- подготовка сообщений к семинарам и практическим занятиям;
- оформление отчетов по лабораторным занятиям;
- написание рефератов;
- выполнение практических работ;
- выполнение проектов;
- подготовка кейсов;
- тестирование;
- подготовка тематических докладов;
- разработка компьютерных моделей;
- написание эссе;
- подготовка вопросов для тематических, олимпиад, рекламы, выставок, презентаций;
- самостоятельная работа с нормативно-образовательными документами;
- подготовка сообщений на конференциях;
- выполнение курсовых работ и дипломных проектов:
- научно-исследовательская работа и др.

Самостоятельно выполняя задания, участвуя в групповых мероприятиях, создавая конечный продукт в виде докладов, проектов, будущий педагог вырабатывает у себя определённое отношение к жизни, людям, своей деятельности.

Список использованной литературы:

– Джулаева А.М. Методические рекомендации по выполнению СРС при изучении курса «Организация бизнеса» на основе проектно-организованного подхода к обучению. – А.: «Қазақ университеті», 2014.

– Компетентностный подход. Инновационные методы и технологии обучения: учебно-методическое пособие/сост. Н.В. Соловова, С.В. Николаева. – Самара: «Универс групп», 2009.

*Г.С. Саудабаева*¹

¹*п.ғ.д, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан,*

*Г.К. Шолпанқұлова*²

²*п.ғ.к., профессор м.а. Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Астана қ., Қазақстан*

СТУДЕНТТЕРДІҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСТАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Андатпа

Бұл мақалада студенттердің өзіндік жұмыстарын ұйымдастырудың ерекшеліктер қарастырылады. Ақпараттарды жаңартудың қазіргі заманғы жағдайында болашақ мамандардың өзіндік жұмыстарды орындауының кәсіби біліктілігі мен дағдысын жетілдіруге үйрету қажет. Қазіргі уақытта кәсіби білім беру болашақ мамандардың еңбек нарығында бәскеге қабілеттілігін қамтамасыз ететін түйінді құзыреттіліктерін қалыптастыруға бағдарланған. Осыған байланысты жоғары мектеп студенттердің өзіндік іс-әрекеттерін ұйымдастыруға, өзіндік жұмыс дағдыларын қалыптастыруға басты назар аударуы керек. Студенттерді өзіндік жұмыстарға дайындау өзін-өзі жобалау, өзін-өзі іс жүзінде көрсету, рефлексиялау, құзыреттіліктерін дамыту қабілеттерін меңгеруге мүмкіндік береді. Мақалада сонымен қатар студенттердің өзіндік жұмыстарын ұйымдастыру үрдісін гуманизациялаудың мақсаты ашып көрсетіледі, ол әрбір студенттің білім алу траекториясын қалыптастыруға және олардың жеке қабілеттерін айқындауға мүмкіндік туғызумен сипатталады.

Түйін сөздер: ізгілендіру, гуманитаризациялау, демократизациялау, білім беру, мәдениет, ақпарат, сыни ойлау, өзіндік жұмыс, өзіндік жұмысты ұйымдастыру.

*Саудабаева Г.С.*¹

¹*доктор педагогических наук, профессор, Казахский национальный педагогический университет им. Абая, г. Алматы, Казахстан,*

*Шолпанқұлова Г.К.*²

²*к.п.н., и.о. профессор, Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева
г. Астана, Казахстан*

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ

Аннотация

В данной статье рассматриваются особенности организации самостоятельной работы студентов. В современных условиях обновления информации важно научить будущих специалистов совершенствовать профессиональные умения и навыки самостоятельной работы. В настоящее время профессиональное образование ориентировано на формирование ключевых компетенций будущих специалистов, которые обеспечивают их конкурентоспособность на рынке труда. В связи с этим высшая школа должна обращать внимание организации самостоятельной деятельности студентов, выработке навыков самостоятельной работы. Подготовка студентов к самостоятельной работе дает возможность овладению способностями по самопроектированию, самореализации, рефлексии, развития компетенции. В статье также раскрыта цель гуманизации процесса организации самостоятельной

работы студентов, которая заключается в выявлении их индивидуальных способностей и создания образовательной траектории обучения каждого студента.

Ключевые слова: гуманизация, гуманиитаризация, демократизация, образование, культура, информация, критическое мышление, самостоятельная работа, организация самостоятельной работы.

*Saudabayeva G.S.*¹

²*Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Kazakh National Pedagogical University named after Abay, Almaty, Kazakhstan,*

*Sholpankulova G.K.*²

²*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, L.N. Gumilev Eurasian National University, Astana, Kazakhstan*

FEATURES OF THE ORGANIZATION OF INDEPENDENT WORK OF STUDENTS

Abstract

In this article discusses the features of the organization of independent work of students. In modern conditions of updating information, it is important to teach future professionals to improve their professional skills and skills in independent work. Currently, vocational education is focused on the formation of key competencies of future specialists, who ensure their competitiveness in the labor market. In connection with this, the higher school should pay attention to the organization of independent activity of students, the development of skills for independent work. Preparing students for independent work provides an opportunity to master the skills of self-design, self-realization, reflection, and development of competence. The article also discloses the goal of humanizing the process of organizing students' independent work, which is to identify their individual abilities and create an educational trajectory of learning for each student.

Keywords: humanization, humanitarianization, democratization, education, culture, information, critical thinking, independent work.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» атты Қазақстан халқына жолдауында (2018): «Білім беру ісінде 4К моделіне: креативтілікті, сыни ойлауды, коммуникативтілікті дамытуға және командада жұмыс істей білуге басты назар аудару қажеттілігін ерекше атап көрсетуі білім беру жүйесінің алдына көптеген міндеттер жүктейді [1].

Осыған байланысты білім беру саласында бұл міндеттерді іске асыру бағытында жұмыстар жүргізілуде. Сондықтан оқытудың кредиттік технологиясы бойынша оқу процесін ұйымдастыру қағидалары Қазақстан Республикасы Білім және ғылыми министрінің 2018 жылғы 12 қазандағы № 563 бұйрығына қосымшасына енгізілген бірқатар ұғымдар, соның ішінде «белсенді үлестірме материал» анықтамаларына назар аударылды: Белсенді үлестірмелі материалдар (БҮМ) (hand-outs) – білім алушының тақырыпты шығармашылықпен табысты меңгеру үшін оқу сабақтарында таратылатын көрнекі безендірілген материалдар (дәріс тезистері, сілтемелер, слайдтар, мысалдар, глоссарийлер, өз бетінше жұмыс істеуге арналған тапсырмалар) деп анықталады [2].

Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру саласындағы заңнамалық жаңа нормалары контекстінде студенттердің өзіндік жұмысын ұйымдастыруға ерекше мән беруді талап етеді. Сонымен қатар ХХІ ғасырдағы білім берудің басымды мақсатының бірі – әртүрлі пәндік білімді өз бетімен меңгерудің тәсілдерін игеруге және оны өмірдің сан алуан жағдаяттарында пайдалана алатын өзін-өзі дамытатын, өзін-өзі жетілдіретін және өзін-өзі тәрбиелейтін тұлғаны қалыптастыру. Бүгінгі таңда ақпараттың қарқынды өсуі жағдайында білім беру сапасын арттыру студенттердің өзіндік жұмыстарын ұйымдастыру үрдісін ізгілендіру мәселесін өзектендіреді.

Жоғары оқу орнындағы білім беру үрдісін гуманизациялаудың педагогикалық-психологиялық аспектілері және оған ықпал ететін факторларын: білім мазмұнын гуманитаризациялау (В.П. Зинченко, Б.Б. Коссов, Ю.В. Сенько, В.А. Сластенин.); оқу үрдісін дифференциациялау және индивидуализациялау (Д.А. Белухин, В.И. Загвязинский, И.С. Якиманская); оқытудың компьютерлік

және мультимедиялық технологияларын қолдану (К.К. Колин, А.Трофимов); білім беру еңістігін гуманизациялауға оқытушыларды дайындау (Т.И. Блинова, М.Н. Берулава, В.В. Сериков) бағыттарында қарастырған ғылыми зерттеу жұмыстарының маңызы зор.

Гуманистік педагогиканың көрнекті өкілі *А.Кумбс* психология «мінез-құлық ғылымы» ретінде анықталып, мотивацияны адамның талпынысы емес, талап етуі тұрғысынан бақылау мен басқару әдісін айлалы әрекет жолымен ынталандырып, адам табиғаты тар көзқараспен қарастырылады», - дей келе, гуманистік тәрбиенің тиімділігі адамның мінез-құлқын ғана емес, оның ішкі дүниесінің маңызын түсінуге байланысты білім алушының ішкі дүниесінің басым мақсатын мойындау арқылы білім беру жүйесі жетістікке жететіндігін айқындады. Ол мектептің ең басты мақсаты дербес, шығармашылықпен ойлайтын, әр түрлі мәселені шеше алатын адамгершілігі мен жауапкершілігі бар азаматты тәрбиелеу екендігін дәлелдейді, американдық мектептегі оқытудың дәстүрлі прагматикалық бағытын мойындап, білім беру міндеттеріне гуманистік өзгертулер енгізді [3].

Гуманистік педагогиканың қазіргі өкілдері *Дж.Холт* педагогикалық деспотизмге, тұлғаны менсінбеушілік қарым-қатынасқа қарсы «Ашық мектепті» ұсынады, оның ерекшелігі мынада: баланың «табиғаты мен қажеттілігін» басшылыққа алып, оның тұлғалық дамуын қолдауы қажет; мұғалім сенімділік, шыдамдылық, жомарттық, тапқырлық, саналылық, білім құмарлық, жете білушілік, тілектестік, іскерлік пен дағды сияқты тұлғалық-психологиялық және рухани – адамгершілік қасиеттеріне бағыттап әсер етуі керек; осы қасиеттер тұлғаға өмірде саналы таңдау жасауына көмектесіп, бостандық пен абырой әкеледі [4].

Қазіргі қоғамда оқытуды ізгілендіру мәселесі педагогикалық және психологиялық әдебиеттерде кеңінен және жан-жақты қарастырылған мәселенің бірі.

Отандық ғалым *А.А. Бейсенбаеваның* пікірінше, білім берудің қазіргі заманғы теориясында білім беруді гуманитаризациялаудың әртүрлі аспектілерін сипаттайтын тәсілдер қалыптасқан. Оның бірінші тәсілі әлеуметтік-гуманитарлық цикл пәндерінің маңызды әлеуетіне назар аударудың қажеттілігін көрсетеді. Бұл жағдайда гуманитаризация – алдымен кез келген маманды жалпы даярлаудағы гуманитарлық білімнің мөлшерін көбейтуді, гуманитарлық ғылым саласындағы мамандарды даярлаудың санын арттыруды көздейді. Екінші тәсіл пәнаралық диалог контекстінде барлық оқу пәндерінің табиғи байланыста болуын сипаттайтын пәнаралық байланысты жүзеге асыру үрдісін қамтиды, олардың табиғи бірлігі тұлғаның тұтас дүниетанымын қалыптастыруға мүмкіндік беретін тәрбиенің негізі болуы мүмкін [5].

Ресей зерттеушілері (*А.П. Сманцер, Е.М. Рангелова*) ғылыми жұмыстарында университеттік білім беру жағдайында педагогикалық үдерісті гуманизациялау және демократизациялаудың теориялық және практикалық аспектілері қарастырылып, студенттерді оқыту үрдісін гуманизациялау және демократизациялаудың әдіснамалық негіздері зерттелінеді [6].

Сонымен бірге студенттердің өзіндік жұмыстарын ұйымдастыру мәселесін де көптеген ғалымдар зерттеген.

Қазіргі заманғы жағдайда студенттердің өзіндік жұмысы жоғары оқу орнында болашақ маман ретінде кәсіби білім алу барысында өз білімін жүйелі және мақсатты деңгейде арттыруға бағытталған білім базасын қалыптастырудың басымды және тиімді түрі ретінде зерттелінеді.

Сондықтан студенттердің өзіндік жұмысын оны ұйымдастырудың теориялық (оқу әрекеті тұжырымдамасы, іс-әрекет теориясы ілімі) және әдіснамалық (міндеттік тәсіл тұрғысынан smart мақсатты айқындау) негіздерін және оқытудың компьютерлік технологиясы негізінде дидактикалық мүмкіндіктерін айқындау қажет.

Е.Ю. Лаптева студенттердің өз бетімен жұмысын ұйымдастыруды тұлғалық, іс-әрекеттік, проблемалық, модульдік, мәдениет, контекстік, дифференциация, жекелік тұрғыдан зерттейді. Ол Ресей және Ұлыбритания студенттерінің өз бетімен жұмысын ұйымдастырудың гуманистік тәсілдерін салыстыра отырып, негіздейді. Студенттердің өз бетімен жұмыстарын жетілдірудің дидактикалық шарттарын анықтап, осы үрдісті ұйымдастырудың басымды бағыттарын айқындайды [7].

Е.А. Михалевич студенттердің өзіндік жұмыстарын жоғары оқу орнының педагогикалық үдерісін гуманизациялау факторы ретінде зерттейді. Ол жоғары кәсіби білім мәселесін зерделеп, педагогикалық шарттарын айқындайды. Оның пікірінше, өзіндік жұмыстар педагогикалық үдерісті гуманизациялау факторы ретінде студенттің өзін-өзі өзіктендіруіне, оның өзіндік жұмысқа, тұлғалық және пәндік тұрғыдан өзін-өзі реттеуіне, жалпы дайындығын дамытуына мүмкіндік туғызады. Сондай-ақ оқытушылардың кәсіби педагогикалық іс-әрекетінің гуманистік бағыттылығының болашақ мамандардың тұлғалық-кәсіби фасилитациясына негізделген рөлін анықтайды [8].

Н.В. Муревьеваның пікірінше, технологиялық, инструменталдық, мультимедиялық, білім алушылардың субъектілік тәжірибесін және жеке ерекшеліктерін ескеру, оқу әрекетін жоспалау және рефлексиялау, бақылау және өзін-өзі бақылау студенттердің өзіндік жұмысының мәнді белгілері болып табылады [9].

Мұнда рефлексияға қабілеттілікті ерекше атап көрсетуге болады, ол студенттердің субъект ретінде өзінің ішкі түйсігін ажырата алудан басталып, шығармашылық ойлау, өзіндік сыни көзқарасын, субъектілігін дамытуына мүмкіндік береді.

Студенттердің дербестігі мен белсенділігі олардың өз бетімен орындайтын танымдық іс-әрекетіндегі бір-бірімен қарым-қатынасы барысында қалыптасады. Сондықтан қарым-қатынастың В.К.Дьяченко сипаттаған құрылымын қолдану маңызды болып табылады. Ол оқытудың қарым-қатынас үрдісінде өзіндік жұмыстың жұптық, топтық, ұжымдық және жекелік формаларын бөліп көрсетеді. Оның пікірінше, оқыту үрдісінде осы формалар оқытудың мақсатын жүзеге асыруға, сонымен бірге студенттердің оқу әрекетін белсендендіруге мүмкіндік береді [10].

Студенттердің өз бетімен танымдық іс-әрекетін белсендендіруге қойылған мақсат пен міндеттерді жүзеге асыру, шешу тәсілдерінің күрделілік дәрежесіне қарай кеңінен қолданылады.

А.А. Леонтьев студенттердің оқыту үрдісінде мақсаты мен жоспарлауы бойынша түрлі ерекшеліктерге ие өзіндік жұмыс жасауының төрт түрін бөліп көрсетеді: алдағы қызметті оқытушымен бірге жоспарлау көмегімен жүзеге асырылатын жұмыстар; оқытушы мақсат қойғаннан соң, студенттің өз бетімен жоспарын құрастырып, орындайтын жұмыстар; берілген тапсырма шеңберінде студенттің өзіндік қызметінің мақсаты мен жоспарын анықтауға мүмкіндік беретін жұмыстар; студенттің оқытушының көмегінен оқу қызметін автономды түрде толықтай өз бетімен жүзеге асыратын жұмыстар [11].

Сонымен студенттердің оқыту үрдісінде осы бағыттардағы өз бетімен орындайтын жұмыстары өзінің танымдық әрекетін жоспарлау, танымдық дербестігін қалыптастыру тәжірибелерін жинақтауға мүмкіндік береді. Мұндағы ең маңыздысы білім алуға ізгілік қарым-қатынасын қамтамасыз ететін жағдайларды жасау болып табылады.

Педагогикалық және педагогикалық әдебиеттерде жоғары оқу орнындағы өзіндік жұмыстың түрлері мен құрылымы, оны ұйымдастырудың дифференциацияланған тәсілі, басқару сапасы, ұйымдастыру технологиясы, ұйымдастыру қағидалары, оқу әрекетіне қабілеті арқылы студенттердің өзіндік жұмысының мәні ашып көрсетіледі.

Студенттердің өзіндік жұмысын ұйымдастыру олардың интеллектуалдық типіне сәйкес өзектендіріледі. Диагностиканың қазіргі заманғы деңгейі студенттердің ойлау ерекшелігін, интеллектісінің типін анықтауға мүмкіндік береді.

Сондықтан өзіндік жұмыстар үшін сараланған тапсырмалар олардың интеллектуалдық типіне сәйкес меңгеріледі. Интеллектінің визуалды типі зерттелінетін объектінің графикалық суретіне сүйенеді. Бұл типтегі студенттер үшін тапсырма ретінде қазіргі заманғы әдістерді ұсынуға болады, олар: оқу кроссворды, педагогикалық матрица, кесте, сықбанұсқа, терминологиялық кесте, модель. Бұл интеллектуалды типтегі студенттерге ұғымдар, теориялар, ережелер түсініктемесін графикалық формада гистограмма, диаграмма, коллаж түрінде жасауды ұсынуға болады. Ал аудиальды типтегі ақпаратты тыңдау арқылы меңгеретін, сөйлеу дағдысы қалыптасқан студенттерге топтық жұмыстарды ұсыну қажет. Сонымен бірге студенттерге ұжымдық жоба дайындауды ұсынуға болады, онда топтың әрбір мүшесі мүмкіндігіне сәйкес жұмыстар орындайды.

Өзіндік жұмыстарды ұйымдастыру барысында қандай да бір себептермен әлі де өзін-өзі дамыта алмаған интеллект типіндегі студенттерді анықтауға болады. Визуалды типтегі студенттерге ақпаратты ауызша қабылдауына үйрету қажет. Ол үшін ауызша формадағы дидактикалық материалдарды таңдауына мүмкіндік туғызу керек. Сол сияқты аудиальды типтегі студенттерге белсенді үлестірме материалын ұсыну қажет. Интеллектінің кинестикалық типіндегі студенттерге «Сөйлемдерді аяқтау», «франжирлеу» және басқа да олардың ойлануына мүмкіндік беретін дидактикалық материалдармен жұмыс жасату керек. Ақпаратты оқу-танымдық түрде қабылдау және түсіну мүмкіндігіне ие студенттерге іскерлік ойындарды ұсыну керек.

Қорыта келгенде, студенттердің өзіндік жұмыстары үшін тапсырмаларды саралау оқытудың маңызды қағидасының бірі студенттердің өз білімінің маңызды элементтерін, атап айтқанда, ой-пікірі, көзқарасы, мақсаты, іс-әрекет мазмұны, формасы және түрі, жұмыс тәсілі, оқу құралы, білім нәтижелерін бағалау критерийді өз бетімен таңдау еркіндігін жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Студенттің өзінің ойлау стиліне сәйкес оқу ақпаратын кодтау нәтижесінде дербес өзінің білім өнімін

алудағы өзінің білім алу жолы, траекториясы қалыптасады. Сондықтан студенттердің өзіндік жұмыстарын ұйымдастыру үрдісін ізгілендірудің мақсаты бірегей білім өнімін, білімнің мәдени-тарихи аналогын құру жолымен олардың жеке мүмкіндіктерін ашу болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

В Мемлекет басшысы Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» Қазақстан халқына жолдауы. 2018 жылғы 5 қазан. www.akorda.kz.

В Оқытудың кредиттік технологиясы бойынша оқу процесін ұйымдастыру қағидалары Қазақстан Республикасы Білім және ғылыми министрінің 2018 жылғы 12 қазандағы № 563 бұйрығына қосымшасы.

В Кумбс Ф. Кризис образования в современном мире. Системный анализ. /Под.ред. Г.Е. Скорова. – М.: Прогресс, 1971.– С.260.

В Дж.Холт. Причины детских неудач. Изд.: кристалл. – С-П., 1996 – С.356.

В Бейсенбаева А.А. Теория и практика гуманизации школьного образования. Монография. – Алматы: Ғылым, 1998.– С.225.

В Сманцер А.П. Гуманизация и демократизация педагогического процесса в условиях университетского образования. – Минск: БГУ, 2011.

В Лаптева Е.Ю. Дидактические условия использования опыта организации самостоятельной работы студентов Великобритании в вузах России: дис. ... канд. пед. наук. – Казань, 2001. – С.205.

В Михалевич Е.А. Самостоятельная работа студентов как фактор гуманизации педагогического процесса торгово-экономического вуза: дис. ... канд. пед. наук. – Иркутск, 2007. – С.217.

В Муравьева Н.В. Сущность самостоятельной работы студентов в условиях информатизации и гуманизации образования// Сибирский педагогический журнал: Новосибирский государственный педагогический университет. – 2011. – №5. – С. 69-74.

В Дьяченко В.К. Организационная структура учебного процесса и ее развитие. – М.: Педагогика, 1989. – С.159.

В Леонтьев А.А. Основы психолингвистики. – М.: Академия, 1999. – С.288.

МРНТИ 14.07.03

Жексембаева Ж.Р.¹

¹ кандидат педагогических наук, старший преподаватель, Жетысуский государственный университет имени И.Жансугурова, г. Талдыкорган, Казахстан

ФОРМИРОВАНИЕ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ К ПРЕПОДАВАНИЮ ПРЕДМЕТА «ПОЗНАНИЕ МИРА»

Аннотация

Данная статья посвящена к вопросу подготовки будущих учителей начальной школы которая обусловлена рядом противоречий, вызванных как ходом развития начального образования, так и процессами, связанными с обеспечением качества учебно-методических комплексов в высших образовательных учреждениях. Показаны цель, задачи и элементы содержания этой учебной дисциплины, и её значение в формировании у младших школьников целостного восприятия окружающей действительности.

Изучение методики предмета поможет будущим учителям сознательно и творчески формулировать цели обучения, выбирать содержание, формы, методы и средства проведения учебных занятий по предметам естественно-научного цикла в начальной школе.

Методическая компетентность является одной из важных составляющих профессиональной компетентности педагога, служит основой профессионализма педагога.

Ключевые слова: начальное образование; модернизация; обновление; качество; воспитание; обучение, совершенствование.

Ж.Р. Жексембаева¹

¹ педагогика ғылымдарының кандидаты., аға оқытушы, І. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті, Талдықорған қ, Қазақстан

«ДҮНИЕТАНУ» ПӘНІН ОҚЫТУҒА БОЛАШАҚ БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ ДАЙЫНДЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аңдатпа

Бұл жұмыс болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін дайындауда бірқатар қарама-қайшылықтарға негізделген, бастауыш білімді дамыту барысымен, сондай-ақ үрдістермен, жоғары білім беру мекемелерінде оқу-әдістемелік кешендердің сапасын қамтамасыз етумен байланысты сұрақтарға арналған. Бұл оқу пәнінің мақсаты, мазмұнының элементтері мен міндеттері, және кіші оқушыларға айналадағы әрекетті тұтас қабылдауын қалыптастырудың маңызы көрсетілген.

Пәннің әдістемесін оқыту болашақ мұғалімдерге бастауыш мектептегі жаратылыстану-ғылыми бағытындағы пәндер бойынша оқу сабақтарын өткізу құралдары мен әдістерін, түрлерін, мазмұнын таңдауға, оқу мақсаттарын саналы және шығармашылықпен құрастыруға көмектеседі.

Әдістемелік құзыреттілік педагогтің кәсіби құзыреттілігін құрайтын маңызды бір бөлігі, педагогтің кәсібилігінің (профессионализм) негізі.

Түйін сөздер: бастауыш білім; жаңғырту; жаңарту; сапа; тәрбиелеу; оқыту, жетілдіру.

Zheksembayeva Zh.¹

¹ candidate of pedagogical Sciences, senior lecturer, Zhetysu State University named after I.Zhansugurov, Taldykorgan, Kazakhstan

FORMATION OF THE PREPAREDNESS FOR FUTURE TEACHERS OF THE ELEMENTARY SCHOOL TO TEACHING THE "WORLD AWARENESS"

Abstract

The present work is devoted to the issue of the preparation of future primary school teachers, which is caused by a number of contradictions caused both by the course of the development of primary education and by the processes connected with ensuring the quality of teaching and methodological complexes in higher educational institutions. The aim, tasks and elements of the content of this academic discipline are shown, and its significance in the formation of a holistic perception of the surrounding reality among younger schoolchildren.

Studying the methodology of the subject will help future teachers consciously and creatively formulate the learning goals, choose the content, forms, methods and means of conducting classes on the subjects of the natural science cycle in primary school.

Methodological competence is one of the important components of the professional competence of the teacher, it is the basis of the teacher's professionalism.

Keywords: primary education; modernization; update; quality; upbringing; training, improvement

и современном мире обновления содержания образования развитие функциональной грамотности школьников определяется как одна из приоритетных целей образования на начальном этапе обучения. Функциональная грамотность как результат обучения формируется посредством каждого школьного учебного предмета. Одним из функционально значимых предметов в становлении личности ребенка является предмет «Познание мира», который направлен на изучение и понимание общественных, культурных, природных процессов и явлений в их многообразии и тесном взаимодействии, он способствует формированию у учащихся целостного восприятия окружающей действительности. Основная идея школьного предмета «Познание мира» призвана пробуждать у учащихся любопытство и развивать их воображение, заставляя думать о следующем: «Кто мы? Откуда пришли? Где живем? Что нас окружает? Каково наше прошлое, и каким будет наше будущее?»

Программа по предмету «Познание мира» дает общую картину социальной, моральной, творческой и коммуникативной стороны жизни населения Казахстана, способствует развитию у учащихся понимания окружающего мира, первоначально на основе вопросов о себе, доме и семье.

Содержание программы по предмету «Познание мира» направлено на развитие знаний, которые способствуют пониманию исторических, географических и социальных процессов, происходящих в окружающем мире. Так, если «история» формирует временное измерение – чувство времени, то «география» отвечает за пространственную перспективу – чувство места и пространства, «обществознание» формирует социальное измерение – чувство общества.

Структура Программы основана на интеграции содержания указанных предметов, использовании принципа «спирали» при определении учебного материала и учебных целей. Содержание учебной программы охватывает такие ключевые аспекты окружающей действительности, как семья, общество, сообщество, нация, государство, взаимоотношения, климат, ландшафт, природные и техногенные катаклизмы, культура, религия, здоровье и т.д.[1].

Таким образом, учебный предмет «Познание мира» – интегрированный по содержанию, что представляет трудность как для его восприятия младшими школьниками, так и для преподавания. В этой связи, компетентный, личностно-ориентированный, деятельностный подходы в 12-летней школе предполагают развитие комплекса качеств младших школьников, поэтому изменяются и требования к личности педагога, его мастерству. Основываясь на применении интегративных методик и технологий обучения, необходимо сформировать у будущих учителей начальной школы методические компетенции для работы с младшими школьниками.

Однако, как следует из анализа результатов исследования, отсутствие системности в модернизации высшего образования в соответствии с требованиями Организации экономического сотрудничества и развития не позволяет в полной мере обновления содержания действующих программ и учебно-методических комплексов в высших образовательных учреждениях, в частности, требования существенно измененного стандарта начального общего образования входят в противоречие с содержанием вузовских учебников, написанных в парадигме «знаниевой» педагогики. Подготовка будущих учителей начальной школы к преподаванию курса «Познание мира» находится в противоречивой ситуации. Наши выводы подтверждает старший координатор социального сектора Всемирного банка по региону Центральной Азии. С. Айрапетян резюмирует, что «учителя в Казахстане недостаточно владеют современными педагогическими методиками, позволяющими развивать критическое мышление у учеников, использовать навыки в решении практических, нестандартных задач» [2].

Чтобы внести свой вклад в линию исследований, изучающих подготовку будущих учителей начальной школы в условиях обновленного содержания обучения, автор в настоящей работе проанализировал существующее положение по подготовке будущих учителей начальной школы к преподаванию предмета «Познание мира». В этой связи, была изучена законодательная база в области начального образования. В процессе работы были проведены анализ научной и методической психолого-педагогической литературы по проблемам подготовки будущих учителей, ознакомление с учебно-методической документацией, анализ учебных программ начальной школы, образовательной практики в школах Талдыкоргана, беседа со студентами и учителями школ, наблюдение за обучающимися.

При проведении исследования использованы методы сравнительного анализа, системного и логического анализа, метод обобщения информации.

В Жетысуском государственном *университете* имени *И.Жансугурова* при подготовке студентов по специальности «Педагогика и методика начального обучения» значительное место уделяется знакомству студентов со специальными методиками педагогической науки, которые определяют специфику обучения и воспитания в системе школьных учреждений. Составной и необходимой частью является дисциплина «Методика преподавания дисциплины «Познание мира» на 3 курсе.

Цель освоения дисциплины «Методика преподавания дисциплины «Познание мира» – владение выпускником современными методиками и технологиями ведения образовательной деятельности по данному предмету в начальной школе с последующим формированием у учащихся целостного представления о картине мира, понимания общественных, культурных, природных процессов и явлений в их многообразии и тесном взаимодействии.

Методическая подготовка преподавателя - это процесс овладения системой методических знаний, умений, навыков и его результат – готовность к их реализации в профессиональной деятельности.

Успешность подготовки будущего учителя начальной школы зависит от уровня развития его методической компетенции. Практическая составляющая методической подготовки, по мнению Т. Э. Кочарян, включает следующие умения: уверенно ориентироваться в многообразии современных научно-педагогических подходов и методических решений; адаптировать готовые методические решения, но и самостоятельно выполнять научно-методическую работу [3].

Методика преподавания предмета «Познание мира» имеет свой объект и предмет исследования, сложившийся тезаурус научных представлений, теоретико-методологические основания, методы познания окружающей действительности. Это позволяет выделить её среди других методик обучения младших школьников. Методика преподавания предмета «Познание мира» имеет межнаучные связи с различными областями научного знания: философией, психолого-педагогическими, естественными, общественными и социальными науками. Философия служит фундаментальной основой гуманитарных наук. Она предлагает универсальные подходы, модели и методы научного познания общих законов, принципов и способов исследования окружающего мира. На основании диалектической теории познания формируется методика развития представлений и понятий в сознании обучающегося. Педагогика расширяет теорию и практику преподавания предмета «Познание мира» представлениями из теории обучения и воспитания, что обуславливает использование идей компетентностного и системно-деятельностного подходов в формировании у обучающихся универсальных учебных действий [4].

Использование идей компетентностного подхода направлено на формирование необходимых компетенций обучающихся для реализации учебно-методических задач при осуществлении педагогической деятельности. Процесс профессиональной подготовки ориентирован к реализации образовательной программы по учебному предмету в соответствии с требованиями образовательных стандартов и развития у преподавателей способности использования возможности образовательной среды для достижения личностных, метапредметных и предметных результатов обучения и обеспечения качества учебно-воспитательного процесса средствами преподаваемых учебных предметов.

Компетенция в переводе с латинского «competentia» означает круг вопросов, в которых человек хорошо осведомлен, обладает познаниями и опытом. Компетентный в определенной области человек обладает соответствующими знаниями и способностями, позволяющими ему обоснованно судить об этой области и эффективно действовать в ней. Хуторской А.В. предлагает трехуровневую иерархию компетенций: ключевые компетенции, общепредметные компетенции, предметные компетенции. Ключевые компетенции, на взгляд автора, это универсальные, применимые в различных жизненных ситуациях, компетенции [5].

Модернизация образования на основе принципов компетентностного подхода (И.С. Артюхова, А.В. Бездухов, Е.В. Бондаревская, В.И. Гусаров, А.К. Макарова, И.П. Подласый и др.) объективно потребовала разработки понятий «педагогическая компетентность» и «методическая компетентность».

Педагогическая компетентность – максимально широкое понятие, включающее в себя как часть профессиональную компетентность; явление, сочетающее элементы профессиональной и общей культуры, педагогического опыта, обогащенного знанием результатов научных исследований и самостоятельных поисков педагогических смыслов и действий [6].

Профессиональная компетентность педагога – это владение им необходимой суммой знаний, умений и навыков, определяющих сформированность педагогической деятельности и педагогического общения [7].

в свою очередь, профессиональная компетентность определяется как целостная многоуровневая и многофункциональная система взаимосвязанных компетентностей, частью которой выступает методическая компетентность [8].

в структуру профессиональной компетентности педагога В.А. Адольф включает следующие компоненты: теоретико – методологический, культурологический, предметный, психолого-педагогический, технологический [9].

в трактовке В.А. Сластенина, определение профессиональной компетентности выражает единство теоретической и практической готовности к осуществлению педагогической деятельности, при этом качество решения педагогических задач определяется уровнем профессиональной компетенции педагога, его мастерства [10;11].

Остановимся на одной из ключевых компетенций, от сформированности которой существенно зависит эффективность процесса подготовки будущих учителей начальной школы. Методическая компетентность является одной из важных составляющих профессиональной компетентности педагога

2 служит основой профессионализма педагога. Процесс формирования методической компетентности у педагогов – это целенаправленный, содержательно насыщенный и организационно оформленный процесс овладения учителями методическими способами, приемами и технологиями достижения педагогических целей.

Методическая компетенция обозначает способность и готовность к целенаправленному, планомерному образу действия при выполнении профессиональных заданий и решении проблем (например, при планировании рабочих шагов). При этом самостоятельно выбираются, применяются, а при необходимости усовершенствуются изученные методы мышления и способы работы или стратегии решения для преодоления рабочих заданий и проблем. Методическая работа охватывает самостоятельную организацию и оценку; это требует собственной инициативы и творчества [12].

Для формирования методических компетенций будущих учителей необходимо опираться на целевые установки технологии личностно ориентированного обучения и использовать практические задания по развитию данного вида компетенций. Данные практические задания соответствуют интерактивным методам обучения и способствуют повышению внутренней мотивации учащегося

Личностно ориентированное обучение предполагает выполнение определенных правил:

1. следить за тем, чтобы учебные задания не только соответствовали возрастным ограничениям, но 3 имели уровень оптимальной сложности, способствовали проявлению мастерства и компетентности учащегося;

6. предоставлять ученику право выбора учебной задачи, не ограничивая при этом его свободы в выборе метода;

7. желательно подбирать учебные задания и методы обучения с элементом новизны и непредсказуемости, что способствует формированию внутреннего интереса в процессе их выполнения [13, с.51].

Структурно-функциональная модель процесса формирования методической компетенции специалиста состоит из трех этапов:

Первый этап – это этап по формированию представлений о ценностях и идеалах профессиональной деятельности учителя, установок на совершенствование педагогической деятельности, психолого-педагогических знаний и умений, необходимых для осуществления воспитательной и образовательной деятельности в школе. Это этап приобретения начального опыта взаимодействия с учащимися, знаний

4. умений, необходимых для преподавания своего предмета; овладения аудиовизуальными и информационно-коммуникационными технологиями, необходимыми для создания дидактических и методических материалов, используемых в учебной и вне учебной деятельности.

Второй этап нацелен на актуализацию знаний и умений по теории и методике преподавания профильных предметов – общей и частной, по психолого-педагогическим дисциплинам, начального опыта взаимодействия с учащимися по достижению целей учебного процесса, использование аудиовизуальных и информационно-коммуникационных технологий обучения для отработки отдельных методических способов, приемов достижения педагогических целей.

Третий этап – это этап формирования опыта применения в совокупности знаний и умений по теории 5. методике преподавания профильных предметов – общей и частной, по психолого-педагогическим дисциплинам, начального опыта взаимодействия с учащимися по достижению целей учебного процесса для создания методических и дидактических материалов.

Становление компетентного педагога осуществляется в соответствии с логической цепочкой: информирование ^ тренировка ^ практика ^ профессиональное саморазвитие на базе инновационных и информационных компетенций [14].

Правомерно в структуре методической компетентности выделяются два вида компетенций.

Общеметодические компетенции представляют совокупность компетенций: мотивационную, отражающую личностную заинтересованность в самопроектировании методической подготовки; когнитивную, характеризующую способности к повышению своего методического мастерства; информационную, отражающую наличие умений и навыков получения, обработки и применения информации в процессе самопроектирования методической подготовки на современном теоретико – методологическом уровне; коммуникативную, характеризующую умения проектировать и

устанавливать педагогически целесообразные взаимоотношения; социальную, характеризующую осознание социальной значимости собственного методического развития.

Специальные методические компетенции обусловлены предметом обучения: целевая предполагает умение педагога определять цели обучения; содержательная – умение определять содержание обучения; проектировочная – умение проектировать образовательный процесс; рефлексивная – умение обосновывать эффективность выбранных методических подходов; мониторинговая – умение отслеживать результаты обучения [15].

Таким образом, анализ данного понятия привел нас к выводу о том, что методическая компетентность преподавателя – это интегральная профессионально – личностная характеристика педагога, выраженная в его готовности выполнять все необходимые функции и добиваться высоких результатов в педагогической деятельности, реализуясь в ней лично и профессионально.

Методическая компетентность проявляется в методической деятельности. Под методической деятельностью мы понимаем самостоятельный вид профессиональной деятельности педагога по проектированию, разработке и конструированию, исследованию средств обучения, позволяющих осуществлять регуляцию обучающей и учебной деятельности по отдельному предмету или циклу учебных дисциплин. Вид методической деятельности – это устойчивые процедуры осуществления планирования, конструирования, выбора и применения средств обучения конкретному предмету, обуславливающие их развитие и совершенствование.

Методическая деятельность проявляется опосредованно через методические продукты: учебно-методические комплексы дисциплин, электронные методические и дидактические материалы, обучающие программы методические разработки, методические рекомендации, дидактический аппарат контроля, электронные тестовые программы, алгоритмы решения задач; рабочие тетради, публикации, уроки мастер-класс, педагогические мастерские. К видам методической деятельности, выполняемым педагогами профессиональной школы, мы относим учебно-методическую и научно-методическую деятельность. Под научно-методической деятельностью мы понимаем специальный комплекс мероприятий, базирующийся на достижениях науки и передового педагогического опыта и направленный на всестороннее повышение компетентности и профессионального мастерства каждого преподавателя.

Вслед за А.Л. Зубковым, Т.Э. Кочаряном мы полагаем, что существенно влияет на развитие методической компетентности уровень сформированное у преподавателя методического мышления. Методическое мышление – явление многоуровневое, так как в нем отражаются конкретные установки, психолого-педагогические знания, профессионально-личностные качества, способы умственных и практических действий. Установлено, что преподаватель может овладеть высоким уровнем методического мышления лишь в случае, если ему свойственны творческая самостоятельность, самоорганизация, а также дидактические, организационно-аналитические и личностные способности

Высшей формой активности и творческой самостоятельности преподавателя может служить методическая культура, понимаемая как стимул и условие совершенствования учебного процесса, как предпосылка для возникновения новых методических идей и путей их решения. Методическая культура учителя выступает как субъектный аспект его профессиональной деятельности, как способность преломлять обобщенный методический опыт в своей деятельности. Исследователи полагают, что методическая культура формируется при максимальном проявлении творчества (Г.В. Абросимова, И.Ф. Исаев и др.).

Преподаватель, обладающий методической компетентностью, должен владеть системой компетенций, состоящей из общеметодических (история возникновения и развития учебной дисциплины, основополагающие идеи и принципы преподаваемой дисциплины, ее цели и задачи, содержание, воспитательно-развивающий потенциал дисциплины, формы, методы и средства обучения, методическая рефлексия) и частно-методических компетенций (знание темы или раздела, конкретного занятия), [16].

Таким образом, методическая компетентность преподавателя обеспечивает результативность процесса обучения студентов, поскольку позволяет с научной точки зрения определять и реализовывать принципы, содержание, формы, методы профессиональной подготовки. Эффективность развития методической компетенции преподавателя зависит от создания в педагогическом коллективе положительной психологической атмосферы, свободы выбора форм методической работы, актуализации готовности к повышению профессионального мастерства, возможности творчества.

Формирование элементов методической компетенций происходит поэтапно в ходе освоения дисциплины при изучении теоретического материала, выполнении лабораторных и иных видов заданий. Виды деятельности обучающихся на аудиторных занятиях и в процессе самостоятельной подготовки по каждому разделу дисциплины отражены в технологической карте дисциплины, представленной в фонде оценочных средств. При помощи разнообразных оценочных средств, перечень которых представлен в паспорте фонда оценочных средств по дисциплине, на занятиях осуществляется текущий контроль формирования знаний, умений, навыков и опыта деятельности.

Таким образом, результаты проведенного исследования расширяют существующие научно-теоретические исследования по обеспечению качеством воспитания и обучению на начальном этапе, что может служить ориентиром для дальнейших исследований по проблемам развития начального образования. Изучение и анализ современного состояния подготовки педагогических кадров в Республике Казахстан позволяют определить основные направления и условия совершенствования подготовки будущих учителей. Решение ряда перечисленных выше проблем, стоящих перед педагогическим образованием, позволило бы повысить качество подготовки современного педагога с определенным интегративным набором ключевых профессиональных компетенций.

Мы полагаем, что предложенное исследование не исчерпывает всех аспектов обозначенной проблемы. Дальнейшая работа может быть продолжена в следующих направлениях: проектирование системы саморазвития методической компетентности учителя начальной школы, организация мониторинга методической компетентности учителя, применение информационных технологий в развитии методической компетентности преподавателя.

Список использованной литературы:

8. *Познание мира. Учебная программа для начальной школы (1-4 классы) в рамках обновления содержания среднего образования (пробный вариант для апробации в 30-ти пилотных школах).* – Астана, 2015. – С.39.

9. *«Национальный доклад о состоянии и развитии системы образования Республики Казахстан», 2016 год.* Ирсадиев С., Култуманова А., Тулеков Э., Булдыбаев Т., Кусиденова Г., Искаков Б., Забара Л., Барон Л., Коротких Е. – Астана: АО «Информационно-аналитический центр», 2017 – С.349.

10. *Кочарян Т.Э. Развитие методической компетентности преподавателя среднего профессионального учебного заведения в условиях последиplomного образования: Автореф. дис. канд. пед. наук.* – Ставрополь, 2004. – С. 21.

11. *Дёмкина Е.В. Методические принципы профессионального воспитания будущего специалиста* 7. *Общественные науки.* 2011. № 5. – С. 132-138.

5. *Хуторской А.В. Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения* 10. *А.В. Хуторской.* – М.: Изд-во МГУ, 2003. – С. 416.

9. *Профессия - учитель: (Беседы с молодыми учителями) /В.Г. Г.Онушкин, С.Г. Вершиловский, Ю.Н. Кулютн и др.; Под ред. В.Г. Онушкина и др.; АПН СССР, НИИ общ. Образование взрослых.* – ММ.: Педагогика, 1987. – С. 193.

10. *Нестеренко В.М. Технология формирования развивающего содержания профессиональной подготовки специалистов.* – Самара: СамГТУ, 2000. – С 77.

11. *Грешунский Б.С. Философия образования для XXI века.* – М.: Совершенство, 1998. – С. 69.

9. *Адольф В.А. Формирование профессиональной компетентности будущего учителя* \endash *Педагогика.* – 1998. – № 1. – С. 72-75.

1 *Сластенин В.А. Профессионализм педагога: акмеологический контекст //Педагогическое образование и наука.* – 2002. – № 4. – С. 4-9.

2 *Сластенин В.А., Мищенко А.И. Профессионально-педагогическая подготовка современного учителя.* – М.:Логос, 2000. – С. 422.

3 *Уматалиева К.Т. Развитие профессиональных и методических компетенций преподавателя колледжа в процессе повышения квалификации с применением современных технологий обучения //Молодой ученый.* – 2012. – №3. – С. 419-423. – URL <https://moluch.ru/archive/38/4359/> (дата обращения: 08.04.2018).

4 *Кашилев С.С. Интерактивные методы обучения : учебно-методическое пособие / С.С. Кашилев.* – Минск :Тетра Систем, 2011. – С.51.

5 *Филатова О.П. Процесс формирования методической компетенции педагогов при освоении аудиовизуальных технологий обучения //Научное обеспечение системы повышения квалификации*

кадров. 2013. №1 (14). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/protsess-formirovaniya-metodicheskoy> (дата обращения: 08.04.2018).

21. Соловова Н.В. Методическая компетентность преподавателя вуза в условиях реформирования \endash модернизации системы высшего профессионального образования // Сибирский педагогический журнал. 2008. №3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/metodicheskaya> (дата обращения: 08.04.2018).

В Шаган В.С. Педагогическое сопровождение процесса развития методической компетентности преподавателя колледжа: Автореф. дис. канд. пед. наук. – Ижевск – 2010 – С. 21.

МРНТИ 14.35.07

А.М. Усенова¹

¹PhD, М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті,

Ш.Ж. Арзымбетова²

¹п.ғ.к., доцент, ОңтүстікҚазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті,

Г.А. Кулжабаева³

³п.ғ.м., оқытушы, М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті, Шымкент қ., Қазақстан

ӘЛЕУМЕТТІК ТАБЫСТЫЛЫҚ – БОЛАШАҚ БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ КӘСІБИ ҚАЛЫПТАСУЫНЫҢ МАҢЫЗЫ

Аннотация

Бұл мақалада болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің әлеуметтік табысқа жету мәселелері қарастырылады және қазіргі заманғы мұғалімнің кәсіби табыстылығын педагогикалық еңбектің нәтижелігіне құндылық негізінде талпыныс тудыратын, педагогикалық іс-әрекеттегі тұлғалық жетістіктермен өмір сүруін сипаттайтын субъектілі-тұлғалық жағдайы деп, *тұлғалық табыстылықты* өзіне деген жағымды қатынасты қалыптастырған, өзін-өзі өзгерте алатын, оған қуана алатын табысты тұлғаның күйі деп түсінуге, *ал әлеуметтік табыстылықты* тұлғалық және кәсіби тұлғалық табыстылықтардың жиынтығы.

Түйін сөздер: әлеуметтік табыстылық, іс-әрекет табыстылығы, кәсіби сапа, құзыреттілік, жеке тұлға, оқушы

Усенова А.М.¹

¹доктор философии (PhD), Южно-Казахстанский Государственный Университет им М.Ауезова,

Арзымбетова Ш.Ж.²

²к.п.н., доцент, Южно-Казахстанский государственный педагогический университет,

Кулжабаева Г.А.³

³м.п.н., преподаватель, Южно-Казахстанский Государственный Университет им М.Ауезова, г. Шымкент, Казахстан

СОЦИАЛЬНАЯ УСПЕШНОСТЬ – КАК ОСНОВА ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛИЗМА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Аннотация

2 данной статье рассматриваются проблемы социального успеха будущих учителей начальных классов и профессиональную успешность современного учителя как субъектно-личностное состояние,

характеризующее его собственные достижения в педагогической деятельности, способствующие к результативности педагогического труда, как состояние успешной личности, способной изменить себя, сформировав личностную успешность, а социальную успешность составляют личностные и профессиональные успехи.

Ключевые слова: социальный успех, действие успеха, профессиональное качество, компетентность, личность

*A.M. Usenova*¹

¹*Doctor of Philosophy (PhD) South Kazakhstan State University named after M.Auezov,*

*Sh.Zh. Arzymbetova*²

²*k.p.s., associate professor, South-Kazakhstan State University of Pedagogi,*

*G.A. Kuljabayeva*³

^и*master of Education South Kazakhstan State University named after M.Auezov
Shymkent, Kazakhstan*

SOCIAL SUCCESS IN THE BASE OF COMPONENT OF PROFESSIONAL FORMATION OF FUTURE TEACHERS OF PRIMARY CLASSES

Abstract

The article considers the problems of the social success of future primary school teachers and the professional success of a modern teacher as a subject-personal state, describing his own host of accomplishments in teaching, contributing to the effectiveness of pedagogical work, as a state of a successful person, able to change himself by forming personal success, and social success is personal and occupational success.

Keywords: social success, success action, professional quality, competence, personality

Жоғары кәсіптік білімнің деңгейі мен сапасы мемлекетіміздің тұрақты дамуының алғышарты, әлемдік еңбек нарығында қазақстандық мамандардың бәсекеге қабілеттілігінің кепілі болып табылады. Жоғары білім жеке тұлғаның белсенді әлеуметтік бағдарын, өзі таңдаған қоғамдық өмірде алдын-ала белгіленбеген және ғылыми негізде атқаратын табысты зияткерлік іс-әрекетін, сонымен қатар таңдаған іс-әрекет аумағында шығармашылық даму әлеуетін және осы бағыт бойынша жаңа нысандарды өздігінен игеруін қамтамасыз ететін білім беру үдерісі болып табылады.

Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін дайындау үрдісінің мазмұнында олардың бәсекеге қабілеттілігін дамытуына, қоғамды игі өзгерістермен дамытуға үлес қоса алатын жас ұрпақты тәрбиелеуіне қажетті тұлғалық, кәсіби сапаларды, соның ішінде әлеуметтік табыстылықты дамыту қажеттігіне көз жеткіздік.

Әлеуметтік табыстылықты зерттеудің «категориялық» тұрғысы перспективалық концептуальды тәсіл болып табылады, себебі ол кәсіби іс-әрекеттегі маманның табыстылығының құрылымдық компоненттерінің сапалық айырмашылығын көрсетеді. Табыс пен табыстылық феноменін құрылымдық талдау іс-әрекет тиімділігінің маманның тұлғалық ерекшеліктерімен байланыстылығын, кәсіби іс-әрекетте тұлғаның өзін іс жүзінде көрсете алуын бағалауға мүмкіндік береді.

Отандық ғалым А.Қ. Рысбаева педагогика ғылымында «іс-әрекеттің табыстылығы» ертеден қалыптасқан категория екендігі және оның білім беру, оқыту, тәрбие, әлеуметтендіру, т.б. негізгі категориялармен тығыз байланыстылығын ашып көрсетеді. Ғалым педагог «іс-әрекеттің табыстылығы табысты оқыту мен тәрбиенің маңызды ішкі өлшемі, табыстылық ХХІ ғасырдағы педагогика ғылымының басты категориясы болып табылады» - деп тұжырымдайды. Сонымен бірге педагогика ғылымы категорияларының пайда болуының тарихи бірізділігін кезеңдерге бөліп қарастырады және

категория тізбегін төмендегідей сипаттайды: ХҮІІ-ХХІғ.ғ. оқыту (Я.А. Коменский), ХVІІғ. білім беру (Д.Локк, И.Г. Песталоцци), ХVІІІ ғ. тәрбие (Р.Оуэн), ХІХ ғ. педагогикалық үдеріс (П.Каптерев), ХХғ. әлеуметтену (С.Т. Шацкий, П.П. Блонский), ХХІ ғ. іс-әрекет табыстылығы (Н.Д. Хмель, А.Қ. Рысбаева). Және «іс-әрекеттің табыстылығы» ұғымының пайда болу тарихының тәрбие

мен білім беруді жақсартуға бағытталған әртүрлі теориялар мен тұжырымдамаларға тікелей байланыстылығына ерекше мән береді [1].

Сондықтан «табыс» ұғымын әлеуметтік маңыздылық және адамның іс-әрекеттерін мойындау және нәтижеге немесе белгілі бір мақсатқа жетуге бағытталған өмірдің мәнін көрсететін тұлғаның тағдыры контекстінде талдау қажет. Жалпы кез келген тұлғаның табыстылық күйі педагогикалық іс-әрекеттегі табыс жетістігі нәтижесінде пайда болған, беделіне қарай бағаланған жағдай ретінде сипатталады.

Табысты нәтижеге қол жеткізу, әсіресе мұғалімнің кәсіби іс-әрекетінің сапасын жетілдіру мәселесінің ерте заманғы педагогикада көрініс тапқанын көрсетеді.

Н.А. Аминов қазіргі заманғы табысты мұғалім типінің төмендегідей сипаттамасын ұсынады: «Бұл бала тұлғасын эмоциялық және әлеуметтік факторларға сүйене отырып дамытуға талпынатын мұғалім. Оған оқытудың еркіндік әдебі, жеке дара тәсілі, адал және достық мінезі тән. Табысты мұғалім креативті педагог (шығармашылыққа аса бейім), өмір сүру салты тұрғысынан мұндай мұғалімдер тіршіліктің сан алуан саласында жан-жақты, қызығушылығы мен құмарлығы кен» болуы тиіс деп тұжырымдаса, «Мұғалімнің кәсіби табыстылығы» категориясын - кәсіби іс-әрекет табыстылығының сыртқы (әріптестері мен басқа да адамдардың кәсіби шеберлігіне берген оң бағасы, кәсіби шеберлігін бағыттаушы) және ішкі (өз іс-әрекетінің табыстылығын өзіндік бағалау) өлшемдерін бөліп көрсете отырып, ішкі бағалаудың кәсіби іс-әрекеттің нәтижелілік, жұмысқа белсенділік (инициативасы) және әріптестерімен дұрыс қарым-қатынасы, ғылымның дамуына үлес қосуы, субъектінің іс-әрекеттегі сұраныс-тарын қанағаттандыру, еңбегі үшін марапаттау сапаларына байланыстылығын ерекше атап көрсетеді О.Н. Родина [2,3].

А.Бандура, т.б. ғалымдар табыстылықты табысқа жетудің нәтижесінде немесе үміттенуінде пайда болатын күй ретінде қарастырды. Бірқатар ғалымдар өз зерттеулерінде (Н.В. Кузьмина, А.К. Маркова, Л.М. Митина. т.б.) педагогикалық іс-әрекет табыстылығы педагогикалық қабілетті дамытуды анықтайтынына назар аударды [4].

А.К. Маркова «педагогикалық іс-әрекет табыстылығын зерттей отырып, педагог үшін жағымды өзін-өзі бағалауды қалыптастыру маңызды болып саналады, одан мұғалімде өзін жағымды қабылдау пайда болады, өзіне деген сенімділігі артады, өзінің мамандығына және жұмысының тиімділігіне қанағаттанады» – деп есептесе, Л.М. Митина мұғалімнің кәсіби іс-әрекетінің табыстылығын оның «Мен-тұжырымдамасы» мен өзіндік сана-сезімінің даму деңгейімен байланыстырады. Ол мұғалімнің табысты тұлғасын дамытуды біліктілік деңгейін көтеру және педагогикалық бағыттылық құрылымын жетілдіру үрдісі ретінде қарастырады, құзыреттілік, эмоциялық икемділік арқылы өзін-өзі дамыту және өзін-өзі жетілдіру қажеттілігін мұғалімнің саналы түсінуі керек деп санайды. Тұлғаның табыстылығын дамытудың негізгі факторы тұлғаның ішкі ортасы, оның белсенділігі мен өзін-өзі танытуы деп тұжырымдайды [5,6].

Е.В. Ерофеева мұғалімнің кәсіби табыстылығын «жағымды педагогикалық нәтижеге алып келетін кәсіби іс-әрекетті орындау» ретінде зерттей отырып, «табыста бір жағынан, субъективті талап, жағымды эмоция және адамның мүмкіндіктері (субъективті құрылымы), екінші жағынан, оның жетістіктері (объективті құрылымы), сонымен қатар нақты жетістікке жетудегі іс-әрекеттер жүйесі (аралық, объективті-субъективті құрылымы) көрініс табуы тиіс» – деп санайды [7].

С.А. Дружилов тұлғалық және кәсіби өмірлік табыс деп бөліп көрсете отырып, субъектілік пен отбасылық жайлылықты сезінумен байланысты тұлғалық жетілу деңгейін, екіншіден, шығармашылық өзіндік ерекшеліктің нәтижесі және оның іс-әрекетінің өнімін, үшіншіден, тұлғалық пен кәсіби табысты оңтайлы үйлестірудің қажеттілігін дәлелдейді. Оның көзқарасынша, кәсіби табыстылыққа жету кәсіби құзыреттіліктің қажетті деңгейін қамтамасыз етумен байланысты [8].

А.Н. Тесленко әлеуметтік табыстылықты дамытудың негізгі өлшемдерін бөліп көрсетеді: әлеуметтік мақұлданған жетістік, әлеуметтік белсенділік және табысты жағдаяттағы іс-әрекетті реттеу ерекшелігі. Педагогикалық мағынада табыстылық жағдаяты – бұл нақты өлшем (әлеуметтік маңызды нәтижеге жету, белсенділік (шығармашылық, ерік-жігер, қатынас) бойынша бағаланатын, педагогпен дайындалған стратегия мен тактика [9].

С.В. Славнов болашақ маманның кәсіби іс-әрекет табыстылығы мәселесін екі өзара байланысты контексте қарастырады: кәсіби жарамдылық өлшемі және кәсіби өсу болашағы. Кәсібилік субъектінің кәсіби іс-әрекетінің операциялық және мотивациялық саласы тұрғысынан қарастыруды ұсынады. Операциялық жағы тұлғалық кәсіби маңызды қасиеттерді енгізеді және мотивациялық саланың кәсіби өсу үшін маңызды мәнін анықтайды. Оның пікірінше, мотивациялық саланың даму дәрежесі кәсіби өсу перспективасын айқындайды [10].

Сондықтан әлеуметтік табыстылық болашақ маман ретінде студенттің өз әрекетін және оның нәтижелерін, қабілеттілігін, мінез-құлық мотивтерін, идеяларын, сезімдерін, жалпы өзін-өзі бағалауы мен өмірдегі өз орнын түсінуін анықтайды.

Ғалымдардың пікірінше «әлеуметтік табыстылық» ұғымы «оқу бағдарламасындағы мақсаттар мен әлеуметтік мақсат іс-әрекетінің нәтижелерінің сәйкес келу өлшемі» ретінде анықталады. Онда «егер оқушы оқытудың барлық компоненттерін, атап айтқанда, білім, білік, дағдыны қанағаттанарлық деңгейде меңгерсе ғана оқытудың табыстылығы қанағаттанарлық түрде бағаланады» -деп атап көрсетеді Ж.Наурызбай.

Тұлғалық табыстылық белгілеріне: сана-сезім, «Мен»-тұжырымдамасы; әрекеттену және әлеуметтік мүмкіндіктер деңгейі; эмоциялық тұрақтылық, белсенділік; өзін-өзі жетілдіру жатқызылса, ал *кәсіби табыстылық белгілеріне* кәсіби-педагогикалық қабілеттілік, кәсіби-педагогикалық құзыреттілік, шеберлік, профессионализм/кәсіпқойлық; мұғалім мен оқушының өзара әрекеттестігінің жағымды нәтижесі, шығармашалық әрекетте өзін-өзі таныту, кәсіби жұмылдырушылық, мұғалімнің педагогикалық міндеттерді табысты шешуі арқылы оқушыны ұжымда өзін-өзі танытуына әбден әсер етеді.

Бүгінде әлеуметтік табыстылықтың жоғарыда бөліп көрсетілген деңгейлік мәселелерінің ішінде әсіресе, әлеуметтік табыстылықты іс-әрекет түріндегі құндылық ретінде қарастыруға деген ғылыми қызығушылық өсті. Бұл қоғамның сауатты және құзыретті болашақ мамандарға сұранысымен түсіндіріледі. Әлеуметтік табыстылық адамның санасында маңызды іс-әрекетке жетумен, қоғамның тарапынан қолдау және мойындау табуымен, қоғамда белгілі орынға, абырой мен беделге ие болумен байланысты.

Осы орайда «Бастауышта оқыту педагогикасы мен әдістемесі» мамандығы бойынша кәсіби қызмет түрлеріне:

– диагностикалық – оқушы тұлғасын зерттеу;

– ұйымдастырушылық-технологиялық, педагогикалық технологияларға аса басымдылық беріледі.

Сонымен бірге «5B010200 – Бастауышта оқыту педагогикасы мен әдістемесі» бойынша бакалаврдың түйінді құзіреттеріне қойылатын талаптарына тоқталайық:

Арнайы құзіреттілік – пәндік, психологиялық-педагогикалық, әдістемелік және әлеуметтік-гуманитарлық қабілеттілікті игеру;

Коммуникациялық құзіреттілік – басқа адамдармен қажетті байланыс орнатуға және қолдану, түсінікті болуы, өзін-өзі еркін ұстау және т.б.

Ақпараттық құзіреттілік – ақпараттық технологияларды меңгеру қабілеттілігі, ақпараттың барлық түрлерімен жұмыс істеу, қажетті ақпаратты өз бетінше іздеп, талдап және сұрыптап ұйымдастыру, түрлендіру, сақтау, жеткізу;

Зайырлылық құзіреттілік – өз міндетін атқаруға кешенді түрде қарау, барлық ойшыл істерді жоғары деңгейде меңгеруге, жеке тұлға ретінде өз пікірін және өзіндік даму әдістерін меңгеру;

Әлеуметтік құзіреттілік – әлеуметтік өзара әрекеттесуде қалыптасып өмір сүру қабілеттілігі: өзгеру және бейімделу; тиімді және жауапты пікір таласта басқалармен бітімгершілікке жету; өзінің кәсіби еңбегінің нәтижесіне әлеуметтік жауапкершілік алып жүру.

Дербес құзіреттілік – жеке тұлғаның өз дамуын ойластыру және бағалауы, кәсіби қызметіне қоғамдық өміріне талап және шектеуі; меншікті дарынын көрсету, тіршілік жоспарын құру және дамыту, физикалық, рухани және интеллектуалды өзіндік реттеу және өзін сүйемелдеу, өз жұмысының нәтижесін жақсартуға дайындығы және қабілеттілігі, өзінің жеке тұлғалық ерекшелігін және кәсіби-психологиялық мүмкіншілігін пайдалана отырып еңбегінің нәтижесін көтеру, өзі туралы, адекватты баға, ерекшелігі, талғамы, мақсаты туралы көрсетуі.

Кәсіптік-бағдарлық құзіреттілік – кәсіби бағдарлау жұмысына қабілеттілігі, кәсіби оқуына байланысты білім беру мазмұнын іріктеп алу, білім беру процессін жобалау және ұйымдастыру; инновациялық әдістерді модификациялау, кәсіби бағдарлау алдындағы және кәсіби сыныптарға бейімдеу; кәсіби сыныптағы оқушыларды зерттеу жұмыстарын ұйымдастыруды; ең озық қазіргі заманғы әдістемелер негізінде кәсіби сыныптағы оқышыларды өзіндік және өзіндік білім алу жұмыстарын ұйымдастыруға бейімделу.

Бастауыш сынып мұғалімдерін дайындау мәселелері К.Абдуллаев, С.И. Волкова, В.Ф. Ефимов, Г.М. Коджаспирова, О.В. Тарасова Ш.А. Амонашвили, В.В. Давыдов, Л.В. Занков, С.Н. Лысенкова, Н.Ф.Талызина, В.Ф. Шаталов, (Ресей) ғалымдарының еңбектерінде зерттелсе, бастауыш білім берудің әдіснамалық, технологиялық, дидактикалық және әдістемелік аспектілерін Қ.Аймағамбетова, С.Р.

Рахметова, Ш.Х. Құрманалина, Ә.С. Әмірова, С.Н. Жиенбаева, Жұмабаева Ә.Е. және т.б. ғалымдар Қазақстандық бастауыш сынып мұғалімдерін дайындау, бастауышта білім беру мен бастауыш сынып мұғалімін даярлаудың тарихы мен дамуын Р.К. Бекмағамбетова, Қ.Т. Ыбыраимжанов және т.б., бастауыштағы білім интеграциясы, бастауыш сынып оқушыларының оқу әрекеттері, дүниеге көзқарасы, тәрбиелеу мәселесі тұрғысынан Ә.М. Мұханбетжанова, Р.К. Төлеубекова, А.Х. Аренова және т.б. зерттеген еңбектер бастауышта оқытуды жетілдіруге, мұғалімдерді даярлаудың сапасын арттыруға қосылған мол үлес болып саналады.

Болашақ бастауыш сынып мұғалімі қазіргі өзгермелі әлеуметтік жағдайға тез бейімделіп, шығармашылықпен ойлай білетін, педагогикалық үрдісті жүйелі түрде алдын-ала болжай алатын, оқушылармен ынтымақтаса отырып, кәсіби психологиялық-педагогикалық-әлеуметтік қызметті жеке шығармашылық-табыстылық тұрғыда ұйымдастыра алатын болуы керек.

Сондықтан болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін дайындау үрдісінде студенттік топ ретінде ұжымына, оның өзіндік белгілеріне баса назар аудару қажет дей отырып, ғалымдардың көзқарастарына тоқталамыз. Атап айтсақ:

а *Жалпы әлеуметтік маңызы бар ортақ мақсаттың болуы.* Мақсат қандай да болмасын топта болады. Мысалы, көлікке отырған жолаушыда, балалардың тұрғын жайындағы жолдастары ортасында және т.б. болады.

а *Әрекет етуде өзара бірлескен іс-қимылдың болуы.* Білім алушылар ортақ мақсатқа жетуде бірлесе іс-қимыл жасайды. Ол үшін оның әрбір мүшесі бірлескен өзара әрекетке белсенді қатысуы міндетті.

а *Өзара қарым-қатынаста жауапкершіліктің болуы.* Яғни, өзара әрекеттесу барысында, оның әрбір мүшесінен жоғары әлеуметтік жауапкершілігі талап етіледі. Соған сәйкес, ұжымның әрбір мүшесінің өзара ерекше қарым-қатынасы белгіленеді: көңіл-күйдегі әсерленушілікте, моральдық межеде, өзара пікір алмасуда, белгілі бір мәселеге қатысты бірыңғай ортақ көзқарастың пайда болуында.

а *Ортақ сайланған басқару ұйымының болуы.* Ұжымда демократиялық қатынас орнайды. Соған сәйкес белгілі бір басқару ұйымы құрылады. Ол тікелей және ашық сайлау негізінде қалыптасады [11].

Қоғамдағы өзгерістер адамзат өмірінің барлық саласына, тұлғаның әлеуметтік табыстылығын дамытуға әсер етеді. Әлеуметтік табыстылықты қалыптастыру үрдісі әсіресе болашақ өмірдің негізі қалана бастайтын кіші мектеп жасындағы оқушылар үшін маңызды. Еліміздің болашағының дамуында әрбір оқушы және оның даму траекториясын анықтау бастауыш сынып мұғалімдеріне байланысты. Мұғалім бұл жаста әлеуметтік және тұлғалық өзгерістерге қарамастан әлеуметтендірудің рефренттік агенті болып табылады.

«Бастауыш оқыту педагогикасы мен әдістемесі» мамандығы профессиограммасының күрделілігі мен өзіндік ерекшелігі бастауыш сынып мұғалімінің пән мұғалімі, сынып жетекшісі, кеңесші, әдіскер-зерттеуші қызметтерін біріктіреді.

Мұғалімдердің осы өзара байланысты рөлдерді бастауыш мектептің білім беру кеңістігінде тиімді іске асыруы педагогикалық іс-әрекеттің негізін құрайтын кәсіби біліктіліктерге, әлеуметтік құзыреттілікке байланысты.

Бүгінгі таңда бастауыш сынып мұғалімі бір мезгілде білімді тасымалдаушы, балалар әрекетін ұйымдастырушы, тәрбиеші, оқушымен және оның ата-анасымен қарым-қатынасқа және қоғамдық іс-әрекетке белсенді қатысушы, педагогикалық үрдісті зерттеуші, кеңесші, ағартушы болып табылады.

Қазіргі заман жағдайында жаңартылған білім беру бағдарламасы бойынша бастауыш сынып мұғалімдерінің жаңа әлеуметтік-тәрбиелік қызметтері пайда болды, олар: тұлғаның әлеуметтік дамуына қолдау көрсету, оқушының әлеуметтенуіне оқу іс-әрекеті мен тәрбиесі жағынан жағымды жағдай жасау; осыған сәйкес педагог тұлғаның әлеуметтік қасиеттерін, әлеуметтік табыстылығын қалыптастыру технологиясын меңгеруі, оны жобалауы қажет.

Жоғарыдағы теориялық әдебиеттерді талдау нәтижесі қазіргі заманғы *мұғалімнің кәсіби табыстылығын* педагогикалық еңбектің нәтижелілігіне құндылықтардың негізінде талпыныс тудыратын, мұғалімнің педагогикалық іс-әрекетіндегі тұлғалық жетістіктермен өмір сүруін сипаттайтын субъектілі-тұлғалық жағдайы деп, *тұлғалық табыстылықты* өзіне деген жағымды қатынасты қалыптастырған, өзін-өзі өзгерте алатын, оған қуана алатын табысты тұлғаның күйі деп түсінуге, *ал әлеуметтік табыстылықты* тұлғалық және кәсіби табыстылықты құрайды деп тұжырымдауға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

В Рысбаева А.К. *Успешность деятельности как категория педагогики. Монография.* – Алматы,

2014. – С. 266.

Аминов Б.Г. *Задатки, способности и одаренность учителя*// Мир психологии. – М., 1997. – №2. – С.220.

Родина О.Н. *Предпосылки успеха в труде психолога*// Вестник МГУ (психология). – 2000. – №4. – С. 55-64.

Бандура А. *Теория социального научения*. – СПб.: Изд-во «Евразия», 2000. – С. 322.

Маркова А.К. *Психология профессионализма*. – М.: Междунар. Гуманит. Фонд «Знание», 1996. – С.140.

Митина Л.М. *Формирование профессионального самосознания личности учителя* // Вопросы психологии. – 1990. – №3. – С.58-63.

Ерофеева Е.В. *Факторы профессионально-педагогической успешности: автореф. ... канд педа. наук*. – Саратов, 2001. – С.22.

Дружилов С.А. *Психология профессионализма: Инженерно-психологический подход*. – Харьков: Издательский дом «Гуманитарный центр», 2011. – С 296.

Тесленко А.Н. *Педагогика*. – Астана, 2010. – С. 465.

10. Славнов С.В. *Структурно-динамические характеристики образа успешного профессионала* // Психология. Журнал. 2003. – Т. 24, №1. – С. 82-90.

Усенова А.М. «*Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің әлеуметтік табыстылығын дамыту*». *Философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін дайындалған диссертация*. – Алматы, 2016.

МРНТИ 14.35.07.

Кобер И.Х.¹, Касымов С.Б.², Шарипова Г.К.³

¹ к.п.н., профессор Таразского Государственного университета имени М.Х. Дулати, г.Тараз, Казахстан,

² профессор Таразского Государственного университета имени М.Х. Дулати, г.Тараз, Казахстан,

³ старший преподаватель Таразского Государственного университета имени М.Х. Дулати, г.Тараз, Казахстан

ТВОРЧЕСКАЯ НАПРАВЛЕННОСТЬ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ КАК МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЙ ОБЪЕКТ ИССЛЕДОВАНИЯ

Аннотация

статье авторами раскрыто содержание творческой направленности будущих учителей, а также анализируются содержательные принципы подготовки учителей физической культуры. В данной статье освещаются современные научные взгляды ученых о развитии творческих способностей личности. Авторами представлены обоснованные теоретические и методические формы развития творческого потенциала будущих специалистов. В статье раскрывается сущность концепций, теоретических знаний и практических аспектов по формированию и развития творческих способностей будущих учителей физической культуры. В этой связи авторами рассматриваются вопросы о том, что в процессе профессионального обучения у будущих специалистов физической культуры формируются знания в разных областях науки. Одна из важнейших задач подготовки педагогических кадров – это развитие их творческого потенциала. В основе успешного осуществления педагогической деятельности лежит творчество.

Ключевые слова: учитель, творческая направленность, творческие способности, учитель физической культуры, творческий потенциал, педагогическая одаренность, студенты, будущие специалисты.

*И.Х. Кобер*¹, *С.Б. Касымов*², *Г.К. Шарипова*³

¹*М.Х. Дулати атындағы Тараз мемлекеттік университетінің п.ғ.к., профессоры
Тараз қ., Қазақстан,*

^В*М.Х. Дулати атындағы Тараз мемлекеттік университетінің профессоры
Тараз қ., Қазақстан,*

^{II.}*М.Х. Дулати атындағы Тараз мемлекеттік университетінің аға оқытушысы
Тараз қ., Қазақстан*

БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМДЕРДІҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ БАҒЫТТЫЛЫҒЫ ЗЕРТТЕУДІҢ ПӘНАРАЛЫҚ НЫСАНЫ РЕТІНДЕ

Аңдатпа

Бұл мақалада болашақ мұғалімдердің шығармашылық бағыттылығының мазмұны жан-жақты қарастырылған, сонымен қатар, дене мәдениеті мұғалімдерін болашақ білікті мамандарды дайындаудың мазмұндық қағидалары талданған. Мақалада тұлғаның шығармашылық қабілеттерін дамыту туралы ғұлама ғалымдардың заманауи ғылыми көзқарастары мен ой-пікірлері сипатталған. Осы орайда, болашақ білікті мамандардың шығармашылық әлеуетін дамыту мен қалыптастырудың теориялық және әдістемелік түрлері ұсынылған. Болашақ дене мәдениеті мұғалімдерінің шығармашылық қабілеттерін дамыту мен қалыптастыру бойынша қағидалар, теориялық білімдер мен практикалық қырларының мән-мағынасы ашылып сипатталған. Шығармашылық әлеуетті дамыту мен қалыптастыру жағдайы болашақ педагог кадрларын дайындаудың маңызды мақсат-міндеттердің бірі болы табылады. Педагогикалық қызметті сәтті де, сапалы жүзеге асыру жағдайының түп негізінде шығармашылық әрекет жатыр. Болашақ мұғалімдердің шығармашылық бағыттылық педагогикалық дарындылықтың негізгі құрайушы ретінде білім беру үрдісінде маңызды орын атқарады.

Түйін сөздер: мұғалім, шығармашылық бағыттылық, шығармашылық қабілет, дене мәдениеті мұғалімі, шығармашылық әлеует, педагогикалық дарындылық, студент, болашақ мамандар.

*I.Kh. Kober*¹, *S.B. Kasimov*², *G.K. Sharipova*³ *c.p.s, professor of M.Kh.Dulaty Taraz State University, Taraz,*

Kazakhstan, ²*professor of M.Kh.Dulaty Taraz State University, Taraz, Kazakhstan,*

^B*lecturer of M.Kh.Dulaty Taraz State University, Taraz, Kazakhstan*

CREATIVE DIRECTION OF TEACHER'S PERSONALITY AS A INTERDISCIPLINARY OBJECT OF RESEARCH

Abstract

In the article, the authors disclose the content of the creative direction of teacher's personality, as well as analyze the substantive principles of training future teachers of physical culture. The authors present modern scientific views of scientists on the development of the creative orientation of the individual. Substantiated theoretical and methodological forms of the development of the creative potential of future specialists. The article reveals the essence of fundamental ideas, concepts, theoretical knowledge and practical aspects of the formation and development of creative abilities of future teachers of physical culture. In this regard, the authors consider issues that in the process of vocational training, future specialists of physical culture form knowledge in various fields of science. One of the most important tasks of teacher training is the development of their creative potential. The basis of the successful implementation of educational activities is creativity.

Keywords: teacher, creative orientation, creative abilities, physical education teacher, creative potential, pedagogical talent, students, future specialists.

Социально-экономические преобразования, происходящие на современном этапе развития Республики Казахстан, требуют новых подходов к системе высшего профессионального образования. В Государственной программе «100 конкретных шагов» и в Послании «Третья модернизация Казахстана: глобальная конкурентоспособность» Президент Республики Казахстан Н.А. Назарбаев, уделяя внимание развитию науки и образования, особый акцент делает на улучшении качества человеческого капитала и повышении качества высшего образования, образовательных программ [1]. В связи с этим, одной из приоритетных задач современного педагогического вуза является фундаментальная теоретическая подготовка специалистов с учетом социального заказа и расширение перечня профессиональных компетентностей выпускника вуза, что и намечено Государственной программой развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 годы [2].

На сегодняшний день любой личности важно осознавать свою значимость, сопричастность к успеху и общественно значимой деятельности, важно иметь позитивную Я-концепцию. Необходимо руководствоваться этим и при подготовке будущих учителей физической культуры. Стимулируя развитие креативных (творческих) способностей студентов в процессе обучения невозможно без создания атмосферы доверия на занятиях, без предоставления возможности высказывать свою точку зрения по рассматриваемому вопросу, не боясь вызвать негативную оценку.

Каждая деятельность предполагает конкретную цель. Способность достичь её формирует чувство уверенности в своих силах. Для учащегося – это успешное овладение учебным материалом, для учителя – чувство профессиональной компетенции. Именно взаимный успех совместной деятельности формирует чувство собственной значимости, компетентности, что очень важно для положительной Я-концепции как самому преподавателю, так и студенту, причем это имеет пролонгированные последствия. Позитивная самооценка педагога придает ему уверенности, в большей мере способствует раскрытию не только собственных креативных возможностей, но и способствует в большей мере раскрытию таковых у учащихся.

Формирование и укрепление позитивной Я-концепции в ходе подготовки кадров – важная направленность всего учебного процесса. Выявить свойства личности будущего специалиста, сделать их очевидными как для него самого, так и для ближайшего круга его профессионального становления помогают моделирование различных ситуаций, обыгрывание их в сценической форме. Важно освободить студента от искусственности проявления собственных свойств, ибо именно она придает закрытость реальному личностному содержанию, меняет естество потенциального специалиста и привносит ложность в межличностные отношения. Поэтому необходимо раскрепостить студента в его креативных устремлениях – как можно меньше оценочных осуждений и как можно больше информации о том, что каждый чувствует, ощущает. Иначе говоря, больше информации для рефлексии, как личностной, так и групповой, что является неременным условием реализации личностно-ориентированного обучения [3].

качестве основных параметров обучения, способствующих профессионально-личностному росту учителя и формированию его будущего авторитета, могут служить следующие принципы:

- исключение предъявления набора готовых профессионально-личностных ценностей;
- актуализация прошлого опыта студента и преодоление психологических барьеров, что создает предпосылки для более творческого овладения атрибутами профессиональной компетентности, методическим мастерством и технологическим разнообразием (профессиональный компонент авторитета учителя);
- обстоятельная информативная диагностика личностных особенностей и Я-концепции, позволяющая в большей мере реализовывать личностно-ориентированное обучение и предметный подход в плане личностного изменения в русле профессиональных потребностей;
- содействие ценностному обмену и деловому сотрудничеству в процессе межличностного общения на занятиях, совершенствование техники развивающегося диалогового взаимодействия;
- активное эмоциональное подкрепление когнитивной деятельности, стимулирование наряду с рационально-интеллектуальным философско-художественного освоения педагогической деятельности при активном стимулировании эмоционально-чувственной сферы и интуитивно-образных способов приобщения к педагогической культуре;
- деятельностная экстернизация (внутреннее содержание личности должно преобразовываться в

его внешнюю деятельность), развитие социально обусловленных способностей будущих учителей [4].

Таким образом, личностно-деятельностный подход можно рассматривать как основу учебной активности студентов. Личностно-ориентированное обучение позволяет соблюсти интересы и учесть меру развитости индивидуальных возможностей студентов. Специфическими свойствами содержания обучения при личностно-ориентированном подходе к обучению является целостность, актуальность.

Успех овладения профессиональными основами мастерства во многом зависит от направленности личности, её интересов, потребностей. Это тот потенциал, который будет определять меру готовности будущего специалиста воспринимать учебный процесс и активно в нём участвовать.

Следует заметить, что преподавание весьма осложняется, если педагогические проблемы, которые рассматриваются, приходится представлять абстрактно. Необходимо учитывать наличие предыдущего педагогического опыта у студентов.

Как правило, учителя не свободны в своей профессиональной деятельности от собственного предыдущего опыта, который они приобрели, будучи учениками, испытав на себе влияние поведения учителя, выражение им гаммы чувств, оценок, отношения. Достаточно проблематично, с нашей точки зрения, полностью скорректировать возможные негативные последствия школьной жизни потенциального учителя, к тому же нельзя исключить, что вузовский преподаватель не лишен недостатков. Видимо, будущему учителю физической культуры должна быть предоставлена возможность открыто высказываться о чувствах, которые у него остались со школы, общения с учителями, не менее важно помочь критически осмыслить установки, заложенные взрослыми в детстве. Здесь, нам кажется, уместно рассмотреть три аспекта личности, предложенные известным ученым Э. Берном [5]. В любом взрослом, по утверждению Э. Берна, могут обнаруживать себя три состояния. Неформально проявления этих состояний называются «Родитель», «Взрослый», «Ребенок». Важно развивать «Взрослого» в будущем профессионале.

Вести себя по – взрослому – значит самостоятельно и объективно оценивать ситуацию и непредвзято излагать ход размышлений, формировать проблемы и выводы. Человек перерабатывает информацию и прогнозирует вероятные ситуации, в которых придется ориентироваться, чтобы эффективно взаимодействовать с окружающим миром. «Взрослый» контролирует действия «Родителя» и «Ребенка», является посредником между ними. Состояние «Родителя» – это наши убеждения, верования и предрассудки, ценности и установки, многие из которых мы воспринимаем как свои собственные, как принятые нами самими, тогда как на самом деле они внесены извне посредством включения внутрь значимых для нас людей. Поэтому Родитель – наш внутренний комментатор, редактор и оценщик.

Взрослое Я воспринимает и перерабатывает логическую составляющую информации, принимает решения преимущественно обдуманно и без эмоций, проверяя их реалистичность. Взрослое Я, в отличие от Родительского, способствует адаптации не в стандартных, однозначных ситуациях, а в уникальных, требующих размышлений, дающих свободу выбора и вместе с тем предусматривающих необходимость осознания последствий принятого решения. Функция состояния «Взрослый» заключается в проверке информации, заложенной в нашем Родительском и Детском Я, и сопоставлении ее с реалиями окружающей действительности. На поведение существенно влияют скрытые чувства из детства. Детское Я проявляется, когда человек не чувствует достаточно сил для самостоятельного решения проблем, не способен преодолеть трудности или/и противостоять давлению другого человека.

позиции Родителя «играется» не только собственно родительская роль, но и роль педагога, начальника. Для оптимального функционирования личности с точки зрения контактного анализа необходимо, чтобы в личности были гармонично представлены все три состояния Я. Часто встречающаяся проблема – ослабление Взрослого Я. [6].

Существует несколько способов укрепления Взрослого: научиться распознавать своего Ребенка и Родителя; быть чутким к Ребенку в других; давать Взрослому время на обдумывание; выработать свою систему ценностей и т.п.

В определенной степени вышесказанное может служить ориентиром в процессе подготовки учителя. По сути, педагогическая деятельность, как уже говорилось, осуществляется в основном с позиции Родителя, поэтому в ней существенно будут сказываться родительские данные. Каждому будущему специалисту необходимо дать возможность разобраться, что именно в Родительских данных

б. них имеется и каков предшествующий опыт. С этих позиций, возможно, и воспринимается, и оценивается информации относительно их будущей профессиональной деятельности. Создавая ситуации, способствующие раскрытию Родительских данных, тем самым мы даем основание для развития рефлексии. Очевидно, что процесс подготовки специалиста в области педагогической деятельности должен носить личностно – ориентированную направленность. Это диктуется не только

индивидуальными психологическими, интеллектуальными различиями, но и имеющимся жизненным опытом.

В этой связи, важно как можно шире дать информацию будущему учителю о самом себе, что послужит содержательным моментом для рефлексии. Вооруженный данными о своем качественном состоянии, студент, рефлексировав полученную информацию, сможет найти личностный смысл в процессе обучения. Тренинги, практикумы, студии, различные модификации лекционных занятий, для которых отнюдь не характерно монологическое изложение, – все это является возможными способами реализации личностно-ориентированного обучения [7].

Следует также заметить, что личностно – ориентированное обучение предполагает создание творческой атмосферы в процессе обучения. Творчество студентов можно рассматривать как предпосылку построения их профессионального авторитета. Творчество – особый вид одаренности. Рядом исследователей утверждается, что проявление истинного творчества в большей степени определяется природными особенностями, чем воспитанием. По данным американского исследователя Торранса, подлинно творческих людей не более 2-5%. Однако положение, что творческие способности развиваются на фоне интеллектуальных, признается практически всеми. И творческие, и интеллектуальные способности проявляются очень рано, но в конечном итоге многое будет определяться личностной направленностью, на что существенное влияние оказывает воспитание.

Существуют различные направления проявления творчества. Так, ведущий ученый Г.Селье описал три типа направленности в деятельности ученых: творцы, генераторы идей; энциклопедисты, систематизаторы; ученые-критики. Наверное, эти направления вполне можно взять за основу, организуя учебный процесс в учебных педагогических заведениях. Как правило, крайне редко можно наблюдать интегральное проявление всех рассматриваемых направлений в одном человеке [8,9].

Для того чтобы развивать все типы творческой направленности, необходимо учебным занятием придавать разноплановый характер. В практике подготовки специалистов не имеет, например, широкой реализации вариант проведения занятий, посвященных критическому обсуждению статей, книг, идей. Еще очень важное условие – творческая личность должна быть, по сути, независимой, но комфортной. В системе подготовки специалистов – это самостоятельная задача. Демократическая, дискуссионная атмосфера общения, возможности объединиться единомышленникам в процессе подготовки проведения занятий позволяют формировать свободную, но комфортную личность. Однако в практике подготовки специалистов существует система оценивания, когда фиксируются и, следовательно, оцениваются преимущественно энциклопедические способности. Следует заметить, что уйти от этого не так просто, потому что обнаружить наличие или отсутствие знания по рассматриваемым проблемам можно с большей очевидностью, чем убедиться в творческих способностях [10].

В процессе подготовки будущего специалиста необходимо целенаправленно создавать ситуации, требующие проявления творчества студента. Конкурс идей, разработка открытых тем позволяют раскрыть творческий потенциал студентов. Однако существенной проблемой в реализации предложенного является мотивация студентов, их внутренняя активность.

Таким образом, для развития и реализации творческого потенциала личности существенными являются следующие условия организации учебного процесса: безоценочный климат отношений; устранение стрессовых факторов на занятиях; создание открытых, обучающих ситуаций (работа над нерешенными проблемами будущего, развитие предвидения, организация общения с людьми альтернативных взглядов по одному и тому же вопросу); снятие конформизма. В это связи, решение проблемы развития креативных способностей заключается не в навязчивом требовании творчества от всех, а в предоставлении возможности для всех его проявлять и в целеустремленном стимулировании этого процесса.

Список использованной литературы:

8. Программа «100 конкретных шагов» Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева. Газета «Казахстанская правда» от 06 мая 2015 г. №80 (27956); Послание Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева народу Казахстана «Третья модернизация Казахстана: глобальная конкурентоспособность». 31 января 2017 г. - www.akorda.kz.
9. Государственная программа развития образования в Республике Казахстан на 2011-2020 годы. - Астана, 2011. – www.edu.gov.kz
10. Креативность как ключевая компетентность педагога. Монография / Под ред. проф. М.М. Кашапова, доц. Т.Г. Киселевой, доц. Т.В. Огородовой. Ярославль: ИПК «Индиго», 2013. – 392 с.
11. Асмолов А.Г. Психология личности: Учебник. – М.: МГУ, 1990.

- \endash Антонова Е. Е. Педагогическая креативность как ведущий компонент структуры педагогической одаренности. Педагогическое образование и наука, № 12, 2008, С. 92-98.
- \endash Богоявленская Д.Б. Психология творческих способностей: Учеб. пособие. – М.: Академия, 2002. – 320 с.
- \endash Рахимов А.З. Творческое мышление: Монография. – Уфа, 2008. – С. 224.
- \endash Абдуллина О.А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования. – М., 1990. – С. 208.
- \endash Хуторской А.В. Развитие одаренности школьников: Методика продуктивного обучения. – М.: Владос, 2008. – С. 140.
- \endash Пашкова Л.В. Подготовка учителей физической культуры на основе творческой ориентации: дис. канд. пед. наук. – СПб., 1997. – С 205.

УДК 373.2
МРНТИ 14.23

Г.З. Таубаева¹

¹ п.ғ.к., Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің доценті
Алматы қ., Қазақстан Республикасы

ТӘЖІРИБЕГЕ БАҒДАРЛАНҒАН ОҚЫТУДЫҢ МІНДЕТТЕРІН ІСКЕ АСЫРУДАҒЫ ЖОО-Ы МЕН МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНЫҢ ӨЗАРА БАЙЛАНЫСЫ

Аннотация:

Мақалада болашақ мектепке дейінгі тәрбиеші-педагогтарды кәсіби тұрғыда даярлау міндеттерін шешуге ЖОО-мен мектепке дейінгі ұйым арасындағы өзара байланысы туралы сөз болады. Өзара байланыс нәтижесінде тәрбиеші-педагогтардың ғылыми-әдістемелік деңгейі, олардың ғылыми потенциалы, оқытуға дайындығы, педагогикалық инновацияны меңгеруі анықталады. Жоғары білім беру жүйесінде практикаға бағдарланған оқытудың бірнеше түрлері бар, студенттердің оқу, өндірістік және диплом алдындағы практикасын ұйымдастыру, оны өткізу барысында болашақ мамандарда қалыптасатын білім, білік және дағдылар туралы сөз болады. Тәжірибеге бағдарланған білім берудің мақсаты - білімге, дағдыға, қабілетке және тәжірибеге бағытталған студенттердің кәсіби және әлеуметтік маңызды құзыреттіліктерін қалыптастыру екендігі баяндалады. Сонымен қатар, жоғары оқу орындарында тәжірибеге бағдарланған білім беру ортасын дамыту үшін (білім беру ортасының кеңдік, белсенділік, қарқындылық, үйлесімділік және т.б.) аса маңызды параметрлерін көрсетеді. Сондай-ақ, тәжірибеге бағдарланған білім беру ортасын сақтауға және дамуына теріс әсер ететін бірнеше факторларға тоқталады. Абай атындағы ҚазҰПУ-де болашақ тәрбиеші-педагогтардың заман талабына сай білім алу мақсатында атқарылып жатқан жұмыстар туралы сөз болады.

Түйін сөздер: мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты, білім беру бағдарламалары, тұлғаға бағдарланған оқыту, болашақ тәрбиеші-маман, жоғары оқу орны, мектепке дейінгі білім беру ұйымдары, өзара байланыс, білім, білік және дағды, практиканың түрлері (оқу-таныстыру, өндірістік және дипломалды)

Таубаева Г.З. ¹

¹ К.п.н., доцент Казахского Национального педагогического университета имени Абая,
г. Алматы, Республика Казахстан

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ВУЗОВ И ДОШКОЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ В РЕАЛИЗАЦИИ ЗАДАЧ ПРАКТИКО-ОРИЕНТИРОВАННОГО ОБУЧЕНИЯ

Аннотация:

статье рассматриваются вопросы взаимосвязи между вузом и дошкольной организацией для решения проблемы профессиональной подготовки будущих воспитателей-педагогов. В результате такой взаимосвязи определяется научно-методический уровень воспитателей-педагогов, их научный потенциал, готовность к преподаванию, усвоение педагогических инноваций. В системе высшего образования существует несколько видов практико-ориентированного обучения, в связи с этим обсуждаются вопросы организации образовательной, производственной и преддипломной практики студентов, а также знания, умения и навыки, формируемые в будущих специалистах. Целью практико-ориентированного обучения является формирование у студентов профессиональных и социально-компетентных навыков в знаниях, умениях и практике.

Наряду с этим в статье освещаются наиболее важные показатели развития образовательной среды обучения (широта, интенсивность, мобильность, гармония, обобщенность образовательной среды). В статье отмечаются некоторые факторы, негативно сказывающиеся на развитии практико-ориентированной среды. Излагаются перспективы работы преподавателей КазНПУ им. Абая при подготовке будущих воспитателей-педагогов, направленных на современное образование.

Ключевые слова: государственный общеобязательный стандарт образования, образовательная программа, практико-ориентированное обучение, будущие воспитатели-педагоги, высшие учебные заведения, дошкольная образовательная организация, взаимодействие, знание, умение и навыки, виды практики (учебная, производственная и преддипломная).

Taubayeva G.¹

¹*cand. of ped. sc, associate professor Abay Kazakh national pedagogical university
Republic of Kazakhstan, Almaty*

THE INTERACTION OF UNIVERSITIES AND PRE-SCHOOL ORGANIZATIONS IN ACHIEVING THE GOALS OF PRACTICE-BASED LEARNING

Abstract:

The article discusses the interaction between the university and the pre-school organization to solve the problem of professional training of future educators and teachers. As a result of this interaction, the scientific and methodological level of educators, teachers, and their scientific potential, readiness for teaching, mastering of pedagogical innovations is determined. In the system of higher education there are several types of practice-oriented education; because of that, the organization of educational, industrial and pre-diploma practice of students, as well as the knowledge and skills that generated in future specialists, are discussed. The goal of practice-oriented learning is to develop students' professional and social-competent skills in knowledge, skills and practice.

Along with this, the article highlights the most important indicators of the development of the educational learning environment (breadth, intensity, mobility, harmony, generalization of the educational environment). The article points out some factors that adversely affect the development of a practice-oriented environment. It outlines the prospects for the work of Abay KazNPU teachers in the preparation of future educators, teachers, aimed at modern education.

Keywords: state obligatory education standard, educational program, practice-oriented education, future educators, teachers, higher educational institutions, pre-school educational organization, interaction, knowledge, skills and abilities, practices (educational, industrial and pre-diploma).

Кіріспе. Қазақстан Республикасы педагогикалық білім берудің даму жана сатысына, әлеуметтік-мәдени жағдайына, әлемдік үрдістерге сәйкес кәсіптік оқытуды ұйымдастырудың жана формаларын қарастырады. Білім беруді жанашаландыру жағдайында мектепке дейінгі білім беру бағдарламалары, нысандары мен технологиясының өзгермелілігі жағдайына өтеп бере алатын, педагогикалық қызметтің жеке стилін меңгерген, тек ғылыми ойлауы ғана емес, сонымен қатар өздігінен білім беру бағыттарын анықтай алатын, кәсіби мәселелерді шығармашылық түрде шешуге қабілетті, «жаңа әлеуметтік-мәдени» ортада өзін көрсете алатын тәрбиеші-педагог қажет. Бұл жөнінде Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың жыл сайынғы қазақстан халқына арнаған жолдауында «... жедел дамып келе жатқан

ортада өмір сүруге қабілетті; ұлттық тілді, тарихты жетік меңгерген, ұлттық мәдениетті бойында сіңірген; шығармашылығы дамыған жеке тұлғаны қалыптастыру» қарастырады [1].

Қазақстан Республикасы білім беруді және ғылымды дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы білім беруді тұрақты дамытудың механизмін құруға мүмкіндік берді. Кәсіптік білім берудің құзыреттілік негізі кәсіптік білімді жаңартудың практикалық бағыттылығын нығайту, оның негізгі сипатын сақтау болып табылады [2].

Қазақстан Республикасының Білім туралы Заңында: «Білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау; оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді акпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу», – деп білім беру жүйесін одан әрі дамыту міндеттері көзделеді [3]. Бұл міндеттерді шешу үшін әрбір білім беру мекемесіндегі ұжымның, әрбір педагогтің күнделікті ізденісі арқылы барлық жаңалықтар мен қайта құру, өзгерістерге батыл жол ашатын жаңа практикаға, жаңа қарым-қатынасқа өту қажеттілігі туындайды.

Кәсіптік білім беруді дамытудың қазіргі бағыттары болашақ тәрбиеші-педагогтардың шынайы педагогикалық әрекеттерін кәсіби құзыреттілікке негізделген тәсілдерді енгізу болып табылады.

Болашақ педагогтардың кәсіби дамуы мектепке дейінгі ұйымдағы ұйымдастырылған оқу әрекетінде белсенді әдістерді қолдана отырып, кәсіби құзыреттілікті қалыптастыруға бағытталып, практикаға бағдарланған тұғырларды өзектендіру тұрғысынан жүзеге асырылады.

Практикаға бағдарланған тұғыр – педагогикалық білімнің мақсаты мен мазмұнын анықтауда құзыреттілікке негізделген тәсілдерді енгізудің жаңа әдіснамалық бағыты [4].

Практикалық бағдарланған оқыту – бұл аудиторияда емес, шын мәнінде, оқытудың нақты практикалық тапсырмаларын орындауға барысында студенттердің кәсіптік құзыреттіліктерін (жалпы кәсіби және арнайы) қалыптастыру.

Жоғарғы білім беру деңгейін жаңғыртудың негізгі мақсаты – практикаға бағдарланған мазмұнды оқыту болып табылады. Ал міндеті – нарықтың шынайы қажеттіліктерін ескере отырып, студенттердің білімі мен әлеуметтенуін дараландыру, бейінділіктің икемді жүйесін жасау және барлық сатыдағы (бастауыш, орта және жоғары мектеп) білім беру ұйымдарының деңгейін біріктіретін жүйесін құру. Практикаға бағдарланған оқыту дегеніміз оқу жоспарын әзірлеудің «идеологиясын» өзгертуді, қалыптасқан білік пен дағдылардың практикалық маңыздылығын түсінуге көмектесетін теориялық білімдерді таңдауды білдіреді [5]. Кәсіби білім беруге көшу тұлғаға-бағытталған және практикаға бағдарланған білім беру принциптерін жүзеге асыру арқылы білім беру мен дамытудың кең ауқымды мақсаттарын көздейді: - жеке пәндерді тереңдетіп оқытуды қамтамасыз ету; - жекелеген білім беру траекториясын құрудың кең мүмкіндіктеріне жағдай жасау; - білім беру мазмұнының қолданбалы, практикалық сипатын нығайту; – ерекше дамып жатқан тәжірибеге бағдарланған білім беру ортасын құру; – оқу жоспарында қарастырылған негізгі әрекетті жүзеге асыруға байланысты практиканың мақсатын тұжырымдау; – студенттерді практикада туындаған жағдайларды шешуге дайындау; -теорияны тәжірибемен байланыстыру; – педагог пен студенттің өзара әрекеттесуінің тақырыптық сипаты.

Осылайша, тәжірибеге бағдарланған білім беруді құру қажеттілігі қоғамның әлеуметтік, білім беру, экономикалық мәселелерді жан-жақты шешуге негізделген және болашақ тәрбиеші-педагогтың құзыреттілігін қалыптастыруда жоғары оқу орны мен мектепке дейінгі ұйым арасындағы өзара байланысты ұйымдастыру қажеттілігі туындайды.

Негізгі бөлім. Тәжірибеге бағдарланған оқыту жоғары оқу орындары мен мектепке дейінгі ұйымдардың арасында тығыз ынтымақтастықты талап етеді, нәтижесінде студенттерде кәсіби қызметтің негізгі көрсеткіштері, еңбек қызметін жүзеге асыру үшін қажетті біліктілік пен дағдылары қалыптасады. Мақсаты - болашақ тәрбиеші-педагогтарды кәсіби даярлау үдерісін жетілдіру, мектепке дейінгі білім беру саласында жоғары білікті мамандарды жұмысқа тарту мақсатында олардың практикалық бағыттылығын нығайту болып табылады [6].

Жоғары білім беру жүйесінде практикаға бағдарланған оқытудың бірнеше түрлері бар, студенттердің оқу, өндірістік және диплом алдындағы практикасын ұйымдастырумен байланысты, өз кәсібіне деген көзқарасын нақты мамандық талаптарымен салыстырады, күнделікті іс-әрекетте оны пайдалана біледі. Практиканың түрлері кәсіпке бағдарланған оқыту технологияларын, кәсіптік қызметтің білім, білік және дағды сияқты кәсіби-маңызды қасиеттерін болашақ мамандарды қалыптастыруға бағытталады. Тәжірибеге бағдарланған білім берудің мақсаты – білімге, дағдыға,

кабілетке және тәжірибеге бағытталған студенттердің кәсіби және әлеуметтік маңызды құзыреттіліктерін қалыптастыру, бұл тәжірибеге бағдарланған әдісті қызметтік-құзыреттілік тәсіл деп атайды.

Қазіргі заманғы еңбек нарығының талаптарын ескере отырып, кәсіптік білім беру білім, білік пен дағдыны сапалы жаңа деңгейге бағыттауы тиіс. Соңғы жылдары бітіруші-түлектерді жұмысқа орналастыру тәжірибесі мамандарды іріктеуде жұмыс берушілер арнайы білімнен гөрі, жұмыс тәжірибесі (еңбек өтілі) бар қызметкерлерге қызығушылық танытады. Басқаша айтқанда, мамандықтарымен қоса, практикалық білімді де талап етіледі.

Білім беру ортасының белгілі бір «бейнесін» алған соң оны одан әрі дамыту стратегиясы білім беру мақсаттары туралы идеялар негізінде анықталады. Жоғары оқу орындарында тәжірибелік-бағдарланған білім беру ортасын дамыту үшін (кеңдік, белсенділік, қарқындылық, үйлесімділік және т.б.) аса маңызды параметрлерді максималды мәнге келтіріп, арнайы шарттар жасалады.

Кесте – 1. Тәжірибеге бағдарланған білім беру ортасын құрудың ұйымдастырушылық педагогикалық шарттары

Тәжірибеге бағытталған білім беру ортасының параметрлері	Тәжірибеге бағдарланған білім беру ортасын дамытудың параметрлерін арттыру шарттары
Білім беру ортасының кендігі	Әлеуметтік әріптестіктің жақсы дамыған механизмі: – кәсіби бағыттағы білім беру ұйымдарына экскурсиялар; – студенттер мен оқытушыларды тағылымдамадан өту орындарын ұсыну; – студенттер мен оқытушыларға екі жақты білім алмасу бағдарламаларын дамыту; – студенттер мен оқытушылардың қарым-қатынасы барысында сұхбаттар, дөңгелек үстелдер, дискуссиялар, мастер-класс ұйымдастыру (жұмыс берушілер, қоғамдық білім беру ұйымдары және т.б.); – тәжірибеге бағдарланған білім беруге қызығушылық клубтарын ұйымдастыру; – жұмыс берушілердің талаптарына сәйкес жақсы кабинеттер мен зертханалармен жабдықтау;
Білім беру ортасының қарқындылығы	– педагогтардың білім берудегі тәжірибелік-бағытталған нысандары мен әдістері нақтылығы; – оқу-әдістемелік талаптарға сәйкес білікті мамандармен жүйелі жұмыс жүргізу.
Білім беру ортасын біріктіру	– бірыңғай білім беру стратегиясын саналы түрде жүзеге асыру мақсатында педагогикалық ұжымды ұйымастыру; – білім беру ұйымының тұжырымдамасын ұжымның түсінуі және қолдауы;
Білім беру ортасының үйлесімділігі	– қажет болған жағдайда, мамандығы бойынша түлектерді жұмысқа орналасуға көмек көрсету; – жұмыс берушілердің өтініштеріне сәйкес бітірушілерге білім беруді жүзеге асыру; – қазіргі қоғамда табысқа жету үшін студенттердің тұлғалық және кәсіби қасиеттерін дамыту үшін ЖОО-да психологиялық-педагогикалық жұмыстарға бағыттау;
Білім беру ортасының белсенділігі	– мектепке дейінгі ұйым жетістіктерін тарату жұмыстарын ұйымдастыру; – білім беру ортасында тәжірибеге бағдарланған бітіруші-түлектердің бәсекеге қабілеттілігі;
Білім беру ортасының мобилділігі	– жұмыс берушілердің қажеттіліктеріне қарай бағдарланған білім беру ұйымының профилін өзгерту; – тәжірибеге бағдарланған технологиялармен педагогтарды мақсатты оқытуды ұйымдастыру; – қосымша кәсіби дайындықтан өткеннен кейін педагогтар өзінің профилін өзгерте алады; – оқу үдерісі заманауи көрнекі құралдар оқытудың техникалық құралдарына негізделеді.

Тәжірибеге бағдарланған білім беру ортасын сақтауға және дамуына теріс әсер ететін бірқатар факторларды бақылау қажет. Бұл факторлар 2-кестеде келтірілген.

Кесте – 2.

Тәжірибеге бағдарланған ортаны енгізу мен дамытуға жасалатын жағдайлар	Тәжірибеге бағдарланған ортаны дамытуға теріс әсер ететін факторлар
жұмыс берушілердің білім беру бағдарламалары мен жобаларын әзірлеуге қатысуы	жұмыс берушілердің білім беру бағдарламалары мен жобаларға қатысуға қызықпауы
жұмыс берушілер ресурстарды өзара тиімді алмасу кезінде әлеуметтік әріптестік механизмін енгізу;	білім беру ұйымдары ауылдық жерлерде орналасқан, әлеуметтік серіктестермен байланыс орнату қиын
педагогикалық кадрлардың біліктілігін кәсіптік салалық жаңа технологиялар мен инновациялық тәсілдер арқылы арттыру және қалыптастыру;	педагог қызметкерлерінің жаңашылдығына назар аударылмайды
кәсіптік білім берудің мақсаты мен міндетіне сәйкес білім беру үдерісін материалдық-техникалық және ғылыми-техникалық кешенімен қамтамасыз ету	білім беру ұйымдарының қаржылық мүмкіндіктері
білім беру бағдарламаларының тәжірибеге бағдарланған параметрлерге сәйкес болуы	педагог қызметкерлерінің тәжірибеге бағдарланған параметрлерге сәйкес келмеуі, сағаттың дұрыс бөлінбеуі

Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының желісін құру білім беру ортасын байытуға, өзара әрекеттесуге және болашақ тәрбиеші-педагогтардың біліктілігін арттырудың бірыңғай білім беру ортасын құруға ықпал етеді. Білім беру ортасының мұндай интеграциясы студенттің нақты білім беру үдерісін «тәнті» етіп, олардың тәуелсіздігі мен жауапкершілігін дамытуға, оқытушылар мен тәрбиешілердің басшылығымен педагогикалық қызметтің өзіндік стилін дамытуға ықпал етеді.

ЖОО мен мектепке дейінгі ұйым арасындағы өзара байланысы оқытудың тәжірибеге бағдарланған кәсіби құзыреттілікті қалыптастыруды, студенттің еңбек функцияларын дамытуға ынталан-дырылуын, қолданылатын іс-әрекеттердің орындалуын түсінуді қамтамасыз етеді. Бұл процесс мынадай кезеңдер арқылы жүзеге асырылады: ЖОО-ң оқытушының басшылығымен мектепке дейінгі ұйымда практикалық сабақтарды ұйымдастыруға, тәрбиешілердің жетекшілігімен кәсіби білік пен дағдыларды қалыптастыруға, сондай-ақ, инновациялық технологиялар шеңберінде баланың даму ерекшеліктеріне, нақты жағдаяттарға сәйкес іс-әрекеттердің және кәсіптік іс-әрекеттер жүйесінің орындалуы [7].

Болашақ тәрбиеші-педагогтардың практикалық дайындығы бірыңғай кәсіптік қызметке игерілген еңбек функцияларын және кәсіптік іс-әрекеттерді синтездеуді қамтамасыз етеді. Бұл білім алушыны нақты білім беру ұйымдарындағы кешенді әлеуметтік өзара әрекеттесу жүйесіне қосуына ықпал етеді; педагогикалық тәжірибені және психологиялық-педагогикалық зерттеулердің мазмұнын ғылыми тұрғыда негіздеу үшін қажетті эмпирикалық материалдарды жинақтауға мүмкіндік береді.

Жоғары оқу орындары мен мектепке дейінгі ұйымдардың өзара байланысы ұйымдастырушылық деңгейде жүзеге асырылады, оқыту үдерісінде материалдық-техникалық базаны пайдалана отырып, мектепке дейінгі ұйым тәрбиеші-педагогының сипатын және дәрежесін айқындайды. Осы өзара байланыс нәтижесінде мектепке дейінгі ұйымның педагогын кафедраның штаттық кестесіне қосқызметтілікке енгізуге болады, бұл оқу бағдарламасын бірлесіп әзірлеуге, оны жүзеге асыруға және оқу үдерісін практикалық тұрғыда жүзеге асырылуын қамтамасыз етеді [8].

Сонымен қатар, болашақ тәрбиеші-педагогтарды даярлау барысында студенттерді тәжірибеге бағдарланған оқытуға дайындаудың жалпы даму стратегиясы мен педагогикалық кеңестің мәселелерін талқылауды, оқу жоспарына сәйкес кейбір әдістемелік пәндердің бір бөлігін (негізгі, таңдау) мектепке дейінгі ұйымда өткізуге болады.

Әрине, мектепке дейінгі ұйымда тәрбиеші-педагогтың балалармен ұйымдастырылған оқу қызметін өткізу деңгейіне ерекше назар аударылады. Осындай ынтымақтастықтың нәтижесі көрсеткендей, бұл талаптарды ғылыми дәрежесі бар оқытушылар, жоғары білімді білікті оқытушылар мен осы салада оқитын магистр-мамандар атқара алады.

ЖОО оқытушылары мен тәрбиеші-педагогтарының өзара байланысының нәтижесі ғылыми-әдістемелік деңгейі, олардың ғылыми потенциалы, дайындығы, инновацияның ашықтығы арқылы анықталады. Мектепке дейінгі ұйымның өзара байланысы жағдайында білім беру ортасы байытылып, жоғары оқу орындары оқытушыларының педагогикалық қызметі арқылы ғылыми-әдістемелік құрамымен толықтырылады.

Тәжірибеге бағдарланған оқыту – бұл оқытудың бір түрі, оның басты мақсаты бүгінгі күні жұмыс берушілердің талап етіп отырған кәсіби құзыреттіліктерін қалыптастыру, сонымен қатар алынған

құзыреттілікті практикада қайда, қалай және не үшін қолданатынын түсінуін қалыптастыру. Оқытудың нәтижесі тәжірибелік қызметте өз іскерлік пен дағдыларын тиімді қолдануға қабілетті маман болуды көздейді.

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің педагогика және психология институтында тәжірибеге бағдарланған оқыту үшін барлық қажетті жағдайлар жасалынған. Біріншіден, болашақ мектепке дейінгі тәрбиеші-педагог мамандығының Қазақстан Республикасының мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартына (МЖМБС) сәйкес білім беру бағдарламаларының дайындалуы, жұмыс оқу жоспары жасалынып, ондағы міндетті және таңдау (элективті) пәндер тізбесінің нақтылануы, сонымен қатар практикаға үлкен мән берілуі. Педагогикалық практиканың 20 кредиттен кем болмауын қадағалау – оқу орнының міндеті екені белгілі. Әрине, практика – практикалық тәжірибенің негізгі «тұтқасы» болып табылады және кәсіби қызметтің түріне қарай білімдердің жинақталуына септігін тигізеді. Әрбір жұмыс беруші өздерінің ұйымдарына жаңадан жұмысты бастаушы емес, білімді де білікті маманды жұмысқа қабылдағысы келеді. Аталмыш институттағы 5В010100-Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу мамандығы бойынша практиканың тәжірибесі көрсеткендей, әрбір академиялық топта мектепке дейінгі ұйымда тәжірибеден өткен студенттер сол ұйымға жұмысқа қабылданатындығы анықталып отыр. Бұл дегеніміз, студент-практикант бүкіл практика барысында өзін кәсіби маман ретінде өзін көрсете алғандығын байқатады [9].

Екіншіден, аталмыш институтта аудиториялық сабақтарды өткізу үшін тәжірибеге бағдарланған оқытуға жағдай жасалынған. Әдістемелік пәндерге арнайы жабдықталған аудиториялар қоры бар. Онда оқу үдерісіне байланысты оқу-әдістемелік оқулықтар мен оқу құралдары, интернет желісі, демонстрациялық және үлестірмелі материалдармен қамтамасыз етілген. Оқу үрдісін ұйымдастырудың әртүрлі формаларын қолдану арқылы қол жеткізілді: мамандықтың жұмыс оқу жоспарларын құруда мектепке дейінгі білім беру ұйым мамандарын жұмысқа тарту; тәжірибелі педагог-мамандарды оқыту үдерісіне (диплом жетекшілігіне) жұмылдыру; кейбір әдістемелік пәндерді білім беру ұйымдарының базасында ұйымдастыру және өткізу; практикалық тапсырмаларды орындау үшін студенттерді кәсіби жұмысқа орналастыру. Сонымен қатар, аталмыш институттағы ғылыми-зерттеу жұмыстары мектепке дейінгі ұйымдарда (жобалар дайындау, курстық және диплом жұмыстары, диссертациялар, ғылыми мақалалар) жүзеге асырылады. Институттың студенттік ғылыми үйірмелері, мамандық бойынша өткізілетін кейбір іс-шаралар, педагогикалық эксперименттер білім беру ұйымдарының базасында жүргізіледі.

Тәжірибеге бағдарланған оқыту нәтижесінде Абай атындағы ҚазҰПУ-і мен мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының арасында өзара тығыз байланыс орнатылған. Оқу үрдісіне студенттерді шынайы жағдайда бақылап, тәрбиешілердің еңбек әрекетін талдау, туындаған қиындықтардың себептерін түсіну, өз позициясын ұстану, болашақ педагогтардың кәсіби даму үдерісін күшейту, олардың педагогикалық мәселелерді шеше білуге баулу болып табылады. 5В010100-Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу мамандығының студенттері ҚР БЖҒМ-н МЖМБС-на, жұмыс оқу жоспарына, оқу бағдарламасына және академиялық күн тізбесіне сәйкес мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында оқу, педагогикалық және өндірістік тәжірибеден өтеді [9].

Студенттердің әр тобына немесе әрбіріне тапсырмалар беріледі. Тапсырмалар алдын-ала кафедра және институт отырысында қаралып, талқыдан өтіп бекітіледі. Практикаға жетекшілікті кафедраның білімді де білікті профессор-оқытушылары жетекшілік жасайды. Студенттер мектепке дейінгі ұйымның қызметкерлерімен танысып, жұмыс тәртібі мен ішкі ережелерін басшылыққа ала отырып, күнделікті балалармен білімдік-тәрбиелік жұмыстарды жүргізеді.

Қорытынды. Мектепке дейінгі ұйымдағы оқу қызметі мен ондағы өткізілетін іс-шараларды қадағалай отырып, біз теория мен практиканың тығыз байланыстылығына тағы да көз жеткіздік. Тәжірибеге бағдарланған оқыту танымдық және қызықты ақпараттар арқылы мамандардың қызығушылықтарын оятады, күтпеген фактілер мен мәліметтерге назар аударып, оқу қызметінің тек қызықтылығымен ғана емес, студенттер үшін қаншалықты маңызды екендігін түсінуге көмектеседі.

Мектепке дейінгі ұйымда ұйымдастырылған оқу қызметі барысында біз тәрбиеші-педагогтың имиджіне назар аудардық. Тәрбиеші-педагог өз мамандығын сүйетін, балаларды жақсы көретін, шығармашылыққа толы, жаңашылдыққа жаны құмар, білікті және жауапкершілігі мол кәсіби маман ретінде өзін танытты. Әрбір баламен жеке-дара жұмыс істейтін, бақылайтын және ішкі тәртіп пен іскерлік атмосфераны сақтауы тиіс. Сонымен қатар, тәрбиеші-педагог балалармен өте еркін, сенімді сөйлеседі, дауысы ашық, мәнерлі болуы тиіс. Оқу қызметінің мақсаттары дұрыс құрастырылып, балалардың жас ерекшеліктеріне қарай жүргізіліп отырады.

Біз тәжірибеге бағдарланған оқытуды, атап айтқанда, кәсіптік білім беру деп есептейміз, себебі, бұл тәжірибеде қалыптасқан тұлғалық-кәсіби біліктері мен дағдылары қалыптасқан бәсекеге қабілетті

маман даярлауға мүмкіндік береді. Мұндай тәсіл оқытудың тиімділігін айтарлықтай жақсарты алады. Бұл білім алушыларға алған білімдері мен дағдыларының маңыздылығы мен практикалық мәнділігін бағалауға көмектесетін оқу материалының мазмұнын таңдауға көмектеседі. Тәжірибеге бағдарланған оқыту студенттердің өмірлік тәжірибесіне негізделіп, құзыреттілік тұрғыда жаңа тәжірибе белсенді түрде қалыптасады. Бұл тәжірибе студенттердің дамуына негіз болады. Демек, болашақ кәсіби маманның бәсекеге қабілетті тамаша үлгісі қалыптасады[10].

Осылайша, ЖОО-мен мектепке дейінгі ұйым арасындағы өзара байланыс пен ынтымақтастық нәтижесінде болашық тәрбиеші-педагогтарды кәсіптік білім беру деңгейінде (бакалавриат және магистратура) кешенді оқытуға және оларды инновациялық қызметке белсенді тартуға мүмкіндік алады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

14. Қазақстан Республикасының Президенті Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2018 жылғы 05 қазанындағы «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» атты Қазақстан халқына жолдауы <http://www.akorda.kz/kz> (қаралған күні: 26.02.2019).

15. Қазақстан Республикасы Білім және ғылымды дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы / <http://adilet.zan.kz> (қаралған күні: 28.02.2019).

16. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» туралы Заңы 27.07.2007 (өзгерістер мен толықтырылудан кейін 21.02.2019 ж.). – [Электронный ресурс]: URL: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30118747 (дата обращения: 25.02.2019)

17. Скоткин М.Н. Совершенствование процесса обучения. – М., 1971.- С.135

18. Бөрібекова Ф., Жанатбекова Н.Ж. Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар. Оқулық. – Алматы: ҚР Жоғары оқу орындарының қауымдастығы, 2014

19. Захарова, Л.М. Профессионально-ориентированная направленность подготовки будущих воспитателей дошкольных организаций [Текст] / Л.М. Захарова, М.М. Силакова // Научное мнение, 2015. – №1 – С. 26-32.

20. Жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдары қызметінің үлгі ережелері. (ҚР Білім және ғылым министрінің 29.10.2018 №595 (алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін қолданысқа енгізіледі) [Электронный ресурс]: URL: <http://online.zakon.kz> (қаралған күні: 12.12.2018).

21. Бұзаубақова К.Ж., Сарыбекова Ж.Т. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту: жаңа стандарт, бағдарлама және технологиялар. – Тараз, 2011

22. Мектепке дейінгі оқыту мен тәрбиелеу Қазақстан Републикасы мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты. – Астана, 2016

23. Инновационные образовательные технологии как средство оптимизации профессиональной подготовки будущего специалиста// Журнал Современные проблемы науки и образования. – 2016. – № 5 [Электронный ресурс]: URL: <https://www.science-education.ru/> <https://www.google.kz> (дата обращения: 28.02.2019).

УДК 37.002
МРНТИ 14.01.29

Г.К. Шолпанқұлова¹

¹*п.ғ.к., профессор м.а. Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Астана, Қазақстан,*

К.И. Исламова²

²*педагогика ғылымдарының кандидаты, Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік
университеті, Ақтөбе, Қазақстан*

БОЛАШАҚ ПЕДАГОГ-ПСИХОЛОГТАРДЫҢ АҚПАРАТТЫҚ МӘДЕНИЕТІН ДАМЫТУДЫҢ МӘНІ

Аннотация

Бұл мақалада болашақ педагог-психологтардың ақпараттық мәдениетін дамытудың мәні ашып көрсетіледі. Бүгінде ақпараттық мәдениет педагогтың жалпы мәдениетінің маңызды құраушысы және мамандықтардың өзіндік ерекшеліктерін ескере отырып, білім алуы барысында студенттерде оның негіздерін қалыптастыру қажет. Жаңа ақпараттық технологиялар білім және оны шығармашылық тәсілді талап ететін қалыпты емес жағдаятта пайдалану біліктілігі ақпараттық мәдениеттің бөлінбейтін бөлшегі болып табылады. Қазіргі заманғы ақпараттық технологияларды қолданудың тиімділігі әртүрлі, соның ішінде педагогикалық білім саласындағы болашақ мамандардың ақпараттық мәдениет деңгейіне қойылатын жоғары талаптарына негізделеді. Бүгінде ақпараттық қоғамның жаңа мүшелерін оқыту және тәрбиелеу міндеттерін жүзеге асыру үшін ақпараттық мәдениетті меңгерген педагог жоғары сұранысқа ие. Ақпараттық мәдениет ақпараттармен мақсатты бағытта жұмыс істей білу және оны алу, өңдеу және беру үшін компьютерлік ақпараттық технологияны, қазіргі заманғы техникалық құралдар мен әдістерді пайдалану біліктілігі болып табылады. Ол өзіне құрылымына басқа да ғылымдар саласынан өзінің дамуына және нақты іс-әрекет түрлеріне бейімделуіне мүмкіндік беретін білімді де енгізеді.

Түйін сөздер: мәдениет, ақпарат, ақпараттық мәдениет, ойлау, сыни ойлау, тиянақты ойлау, үнемді басқару, үнемді технология, білім беру үрдісі.

Шолпанқұлова Г.К. ¹

¹*к.п.н., и.о. профессор Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева
Астана, Казахстан,*

Исламова К.И. ²

²*кандидат педагогических наук, Актюбинский Региональный государственный университет им.
К.Жубанова, Актөбе, Казахстан*

СУЩНОСТЬ РАЗВИТИЯ ИНФОРМАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ И ПСИХОЛОГОВ

Аннотация

4 данной статье раскрывается сущность развития информационной культуры будущих педагогов и психологов. Сейчас информационная культура рассматривается как важная составляющая общей

культуры педагога и ее основы необходимо формировать у студентов во время обучения с учетом специфики их специальности. Неотъемлемой информационной культуры являются знания новой информационной технологии и умения ее применять в неординарных ситуациях, требующих нетрадиционного творческого подхода. Эффективность использования современных информационных технологий обуславливает высокие требования к уровню информационной культуры будущих специалистов в различных областях знания, в том числе и педагогической. Педагог, владеющий информационной культурой, сегодня востребован для реализации задач обучения и воспитания новых членов информационного общества. Информационная культура является умением целенаправленно работать с информацией и использовать для ее получения, обработки и передачи компьютерную информационную технологию, современные технические средства и методы. Она включает в себя знание из тех наук, которые способствуют ее развитию и приспособлению к конкретному виду деятельности.

Ключевые слова: культура, информация, информационная культура, мышление, критическое мышление, бережливое мышление, бережливое управление, бережливые технологии, образовательный процесс.

Sholpankulova G.K.¹

¹*Candidate of Science (pedagogic), Associate Professor, L.N. Gumilev Eurasian National University, Astana, Kazakhstan,*

Islamova K.I.²

²*candidate of pedagogical sciences, Aktobe Regional State University after K. Zhubanov Aktobe, Kazakhstan*

THE ESSENCE OF INFORMATION CULTURE DEVELOPMENT FUTURE TEACHERS AND PSYCHOLOGISTS

Abstract

In this article reveals the essence of the development of information culture of future teachers and psychologists. Nowadays information culture is considered as an important component of the general culture of a teacher and its basics must be formed among students during their studies, taking into account the specifics of their specialty. Knowledge of the new information technology and the ability to apply it in extraordinary situations that require non-traditional creative approach are integral to the information culture. The effectiveness of the use of modern information technologies makes high demands on the level of information culture of future specialists in various fields of knowledge, including pedagogical. The teacher who owns the information culture is now in demand for the implementation of the tasks of training and educating new members of the information society. Information culture is the ability to work purposefully with information and use computer information technology, modern technical means and methods to receive, process and transmit it. It includes knowledge of those sciences that contribute to its development and adaptation to a particular type of activity.

Keywords: culture, information, information culture, thinking, critical thinking, lean thinking, lean management, lean technologies, educational process.

Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» атты Қазақстан халқына жолдауында: «Білім беру ісінде 4К моделіне: креативтілікті, сыни ойлауды, коммуникативтілікті дамытуға және командада жұмыс істей білуге басты назар аудару қажеттілігін атап көрсетеді [1].

Бұл жиырма бірінші әлемдік қоғамдастықты белсенді ақпараттандыру ғасырының жаңа дағдыларды және біліктілікті меңгеруге қажетті ойлау парадигмасының да алмасуы, интернеттің адамдардың ақпаратты меңгеруіне және білім алуына қолжетімділік тәсілдерін өзгертуі талабына сай адамзаттық капиталға сұранысты зерттеуді талап етеді. Сонымен бірге сандық байланыс денсаулық сақтау, білім беру, коммуникация, демалыс, сондай-ақ өмір мен тұрмыс жағдайы саласында үлкен мүмкіндіктердің көзін ашуда.

Қарастырылып отырылған мәселе келесідей бағыттарда зерттелінген; әртүрлі сала мамандарының ақпараттық мәдениетін шетелдік ғалымдар постиндустриализм тұжырымдамасы арнасында (Д.Белл, К.Вербах, Р.Кан, Л.Робертс, Р.Рэддик, т.б.); ақпараттық мәдениеттің әдіснамалық негіздері (А.А. Гречихин, Н.Б. Зиновьева, В.А. Фокеев, Ю.А. Шрейдер, т.б.); тұлғаның ақпараттық мәдениетін қалыптастырудың мазмұндық аспектісі (А.А. Виноградов, А.Г. Кушниренко, Е.А. Медведева, т.б.); әлеуметтік-педагогикалық контекстегі ақпараттық мәдениет теориясы (В.И. Загвязинский, А.В. Мудрик, В.А.Сластенин, Т.Ф.Яркина, т.б.) және т.б. Отандық ғалымдар (Д.М.Джусубалиева, Г.Н. Нұргалиева, т.б.) қашықтан оқыту жағдайында студенттердің ақпараттық мәдениетін қалыптастыру, ақпараттық технология мәселесін зерттеді.

Жоғарыдағы ғалымдар зерттеулерін зерделеу әлеуметтік сала мамандарының ақпараттық мәдениетін қалыптастыру және дамыту ақпараттық қоғам өміріндегі маңызды алғышарттардың алдын алудың қажеттілігін көрсетеді, оның ішінде, қоғамның дамуы бойынша әртүрлі әлеуметтік институттардың ақпараттық әлеуетін үздіксіз өсіру басты орын алады.

Сондықтан кәсіби іс-әрекеттің әлеуметтік маңызды түрінде ақпараттық қажеттіліктердің үнемі өсуі байқалады; маманның кәсіби құзыреттілігі оның әлеуметтік қабілетінен бастап ақпараттық мәдениетінің дамуына байланысты болады. Мамандардың құзыреттілігі социумның ақпараттық әлеуетін пайдалана алу біліктілігімен анықталады, ал оны ары қарай дамыту болашақ мамандардың ақпараттық мәдениетін жетілдірісіз мүмкін емес.

Осы орайда әлеуметтік сала мамандарының, соның ішінде болашақ педагог-психологтардың ақпараттық мәдениетін дамыту үрдісін зерттеу әдіснамалық және әдістемелік тұрғыдан ерекше маңызға ие өзекті мәселе. Осыдан адам мен компьютер арасындағы білімнің қарқынды өсуімен, болашақ мамандар ретінде студенттердің ақпараттық-аналитикалық қабілеттері мен біліктіліктерін дамыту мәселесі өзектендіріледі.

Заманауи қоғамның ақпарат, коммуникация, мамандық немесе кәсіп және басқа саласындағы ғаламдық өзгерістері білім берудің мазмұндық, әдістемелік, технологиялық аспектілеріне түзету енгізуді, бұрынғы құндылық басымдықтарды, мақсатты ұстанымдар мен педагогикалық құралдарды қайта қарауды талап етеді.

Ғалымдардың пікірінше, бұл ресурс сапасын интеллектуалды құраушы, тәрбие, білім, ақпараттық жабдықталуы, инновациялық әлеует, сондай-ақ белгілі бір құзыреттіліктер жиынтығы анықтайды [2]

Осы орайда бүгінгі таңда адамға қойылатын талаптар бағыттары, атап айтқанда, лидерлік сапалар, еңбекке мотивация, жасампаздық, өз дағдысын жетілдіру, өздігінен білдім алу, шешім қабылдау және оған деген жауапкершілік және т.б. бақылануда. Күнделікті өмірде қазіргі заманғы жаңа техникалық құралдарды, жаңа ақпараттық техника мен технологияларды пайдалану жаңа типтегі компьютерлік сауаттылықтың пайда болуын анықтады. Сондықтан ақпараттық мәдениет ұғымы шетелдік практикада «ақпараттық сауаттылық» деп қолданылады.

Қазақ тілінде «сауаттылық» сөзі білім алудың алғашқы деңгейімен байланысты бастапқы оқу және жазу қабілеттілігі мағынасын білдіреді. Осыдан отандық тәжірибеде «ақпараттық сауаттылық» ұғымын қолдану адам мен ақпараттың өзара әрекеттесуі секілді күрделі феноменге элементарлық, қарапайым мән берумен шектелген. Бірақ осы мағына бойынша термин кейде сауаттылықтың басқа түрлеріне де жатқызылады. Мысалы, функционалды сауаттылық, компьютерлік сауаттылық. Функционалды сауаттылық тұлғаның әлеуметтік-қоғамдық ортада әрекетінің түрлерін (тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым, тілдесім, іс-әрекет) өзінің мақсатына қарай еркін қолдана алу мүмкіндіктерінің қалыптасқан жүйесі болса, ал компьютерлік сауаттылық функционалды сауаттылықтың құрамдас бөлігі және оны қамтамасыз ету құралы болып табылады.

Жаңа ақпараттық технология саласында мамандар жұмысына ақпараттық мәдениет ұғымының жаңа мазмұнмен толықтырылуы ерекше әсер етеді. «Ақпараттық мәдениет» ұғымы алғаш рет 1970 жылы пайда болып, 1980 жылдың аяғында пәнаралық ұғым ретінде категориялық статус деңгейінде барлық ғылым саласында зерттеліне бастады. Г.Г. Воробьев ақпараттың басқару мен ұйымдастырудағы рөлін, ақпараттық жұмысты механикаландыру мәселесін зерттей отырып, бұл ұғымға өндірістік еңбекті арттыруға мүмкіндік беретін білім, қабілеттер мен практикалық дағдыларды енгізеді, яғни мұнда интеллектуалдық іс-әрекетті тиімді ұйымдастыру мәдениеті жайлы сөз қозғалады. Сондықтан оның пікірінше, ақпараттық мәдениет ақпараттық тәсілді қолдана білу, ақпараттық жағдайды талдай білу және ақпараттық жүйесін аса тиімді ету [3].

Философиялық көзқарас (А.А. Виноградов, Э.П. Семенов, А.Д. Урсул, С.М. Вишнякова) тұрғысынан «ақпараттық мәдениет» ұғымы тұтас қоғамның, әртүрлі әлеуметтік топтың, жеке тұлғаның

рухани маңызды компоненті ретінде қарастырылады. Қазіргі ғылыми-техникалық прогресстің дамуы барысында ақпараттық мәдениет ақпараттық дағдарыс мәселелерін (ақпарат теориясы, кибернетика, информатика, семиотика, т.б.) шешуді қамтамасыз ететін ақпараттармен жұмыстың жаңа тұғырларын жүзеге асыру үшін негіз болады. [4].

Компьютерлік сауаттылықты меңгеру үрдісінде мәтінді жазу және редакциялау, ақпараттар іздеу, сурет салу, қарапайым бағдарламаны құрастыру, міндеттерді шешу алгоритмін құру, т.б. компьютерді пайдалана алу біліктіліктері қалыптасады.

А.П. Ершов, В.М. Монаховтың тұжырымдамасында тек компьютерлік сауаттылықты ғана емес, компьютерлік мәдениетті қалыптастырудың жаңа тұғырлары қарастырылады. Мұнда тұжырымдамаға сәйкес компьютерлік сауаттылықтың негізіне математикалық моделдеу әдістері жөніндегі білім және қарапайым математикалық моделді құрастыру; негізгі алгоритмдік құрылымдау және оны математикалық модель міндеттерін шешуде қолдану, жоғары деңгейде бағдарламалау біліктіліктері алынады [5].

И.Я. Лернер педагогикалық көзқарас тұрғысынан, ақпараттық мәдениетті алғашқылардың бірі болып сипаттады. Оның пікірінше, тұлғаның ақпараттық мәдениеті жалпы оқу мәдениетіне тікелей қатынасын, яғни бұл басқа пәндер мәліметтерін табысты меңгеруі үшін өзара байланысты жалпы оқу біліктілігін сипаттайды [6].

Н.М. Розенберг ақпараттық мәдениетті көпкомпонентті құбылыс ретінде қарастырып, оның жалпыоқу мәдениеті, мәдениет диалогы, компьютерлік мәдениет секілді компоненттерін бөліп көрсетеді. Ол тұлғаның ақпараттық мәдениетін жалпы білім беру мазмұны контекстінде қарастырады, мұнда педагогикалық теория мен практикадағы ақпараттық мәдениетті жетілдіру мәселесін зерттеу, жаңа ақпараттық технология жағдайында оқытуды ұйымдастыру формасы мен тиімді әдістемесін үздіксіз білім беру жүйесінде зерттеуге басты назар аударылады [7].

Ғалымдардың пікірінше, жас ұрпақты болашақтың сұраныстарына сай дайындау үшін ойлау парадигмасын алмастырудың қажеттілігі туындауда. Үнемді ойлау ұғымы ұйымдастырушылық, жауапкершілік, мақсатқа бағытталушылық, тәртіптілік, талпынушылық, топта жұмыс істеу біліктілігі мен үздіксіз өзін-өзі жетілдіру секілді өлшемдерді сипаттайды. Бұл ұғым жапондық көлік өнеркәсібінен енді, белгілі ресурстарды ұтымды пайдалануға және басқаруға мүмкіндік беріп, есеппен ойлау деген мағынаны білдіреді. Сондықтан бұл ұғым экономика саласында қолданылатын үнемді өнеркәсіп және үнемді өндіріске ғана тиіс емес, педагогика және психология ғылымдарында да қолданысқа ие болуда [8].

Адамның білім, білік, дағдысын қалыптастыратын алғашқы саты мектеп болып табылады. Білім үрдісін өндіріске теңестіру өндірістің «өнімі» білім алушылардың білім, білік және қалыптасқан құзыреттіліктер деңгейі болып табылады. Мұнда адамның қалыптасуы мен дамуының негізгі факторларының бірі ретінде білім маңызды рөл атқарады [9].

Н.И. Гендина мұғалімнің ақпараттық мәдениетін адамның әлеуметтік табиғатымен байланысты және оның сан алуан түрлі шығармашылық қабілеттерінің өнімі болып табылатын тұлғаның жалпы мәдениетін құраушы деп түсіндіреді [10].

Жалпымәдени дағдылар деңгейінде көптілділік пен көпмәденилік; жоба мен үрдісті басқара отырып, шығармашылық жұмысқа қабілеттілік; сыни, үнемді немесе тиянақты, креативті ойлау арқылы интеллектуалдық әлеуетін көтеру негізінде конспектілеу, резюме жазу, өзінің көзқарасын дәлелдеу, каталог пен картотеканы пайдалану, т.б. Ол ақпараттық қоғам мәдениеті субъектісінің өзін-өзі дамыту және өзін-өзі тәрбиелеу үшін медиаиндустрия объектілерін тиімді қолдану, оны өз бетімен құра білу, рухани-адамгершілік және интеллектуалдық деңгейін қалыптастыруға ықпал ету дәрежесін және медианы адекватты қабылдау, талдау, бағалау қабілеттерінде байқалатын динамикалық біртұтас сапасы ретінде тұлғаның медиамәдениетін сипаттайды. Жалпы медиамәдениет ақыл-ой, сезім, әрекет мәдениетін біріктіріп, сипаттайды.

Е.В. Бурькованың пікірінше, ақпараттық құзыреттілік тұлғаның үнемі өзін-өзі жетілдіру және жаңа ақпараттық технологияларды пайдаланудағы бағдары есебінен ақпараттық үрдістерді жүзеге асыруға және кәсіби міндеттерді шығармашылықпен шешуге қабілеттілігі [11].

В.П. Беспалько білім мен біліктілікті меңгеру деңгейлері түрінде білім сапасы жөнінде төмендегідей сипаттама береді: 1-деңгей – білім алушы меңгерілген материалды қайталау негізінде еске түсіріп, білуге қабілетті (үйренуші). Бұл деңгейде меңгеру құбылыс, объекті жөніндегі жаслпы түсінікпен шектеліп, сол секілді бұрыннан белгілі объектілерін қатарынмен тансуына мүмкіндік береді; 2-деңгей, білім алушы материал немесе оның жеке жақтарын сыртқы қолдаусыз өз бетімен меңгеруге қабілетті

(алгоритмдік); 3-деңгей, білім алушы нақты міндеттерді шешуге, зерттеу арқылы белгілі және белгісіз жағдаяттағы материалдарды өз бетімен өңдеу жолымен объективті ақпараттар алуға қабілетті (эвристикалық, әрекетті таңдау); 4-деңгей, білім алушы жаңа жағдаятта міндеттерді шешуге алынған ақпарат арқылы материалды құрылымдауға және трансформациялауға қабілетті (әрекетті іздеу), [12].

Қазіргі таңда іргелі білім беру үш қағидамен сипатталады: интеграция мен дифференциацияның бірлігі қағидасы, ол білімді өздігінен ұйымдастыру тәсілін көрсетеді; антропоцентризм қағидасы, ол интегралды білім беру жүйесінде білім алушы мен білім берушінің орнын анықтайды; мәденисәйкестілік қағидасы білімнің мәдени ортасына қатынасын сипаттайды.

Демек, осы үш қағида білім беруді ұйымдастырудың ішкі, адамзаттық, сыртқы аспектілерін қамтиды. Білімнің интеграциясы жаңа білімнің пайда болуына алып келеді, антропоцентрикалық, дамитын білімнің маңызды көрсеткіштері білім алушының жаңа мәтінді интеграциялау қабілеті болып табылады; дамитын типтегі білім беру жүйесіндегі педагог білім алушыға орталық орын беріп, оның санасын интеграция факторы ретінде мойындайды. Дидактикалық тұрғыдан бұл білім алушыға жұмыс істеуге мүмкіндік беретін оқу мәтіндері мен интеграциялық механизмдердің көптүрліліктен (тілі, ойлау стилі, әртүрлі ғылымға тиістілігі, мәдениеті, т.б.) тұратын жүйесін қамтамасыз етеді.

Қорыта келгенде, әрбір қоғам қандай да бір оқиғалармен сипатталады, ХХІ ғасырда ол өзгешілік ақпараттың жылдам өсуімен, техниканың қарқынды дамуымен байланысты ақпараттық коммуникативтік ресурстарды тиімді қолдану арқылы жүзеге асырылатын ақпараттық-білім беру ортасының базалық компоненттерін тандестіретін үрдіс.

Қоғам күнделікті ақпараттар ағымын қабылдап, оны үнемі өзгеріп отыратын жағдайларға икемді етіп өңдеуді қажет етеді. Ақпараттық мәдениет дәстүрлі және жаңа ақпараттық технологияны қолданумен кәсіби ақпараттық қажеттіліктерді тиімді қанағаттандыру бойынша дербес іс-әрекетті қамтамасыз ететін білім, білік және дағды жүйесі және ақпараттық дүниетанымы, ақпаратқа және білімге қажеттілікті тудыру, ақпараттық сұранысты дұрыс қалыптастыру дағдысын дамыту, мәліметтерді алу, оны өңдеу және сыни тұрғыдан бағалау ретінде болашақ педагог-психологтардың кәсіби іс-әрекетінің ерекшеліктерін белгілейді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

Мемлекет басшысы Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» Қазақстан халқына жолдауы. 2018 жылғы 5 қазан. www.akorda.kz.

Петрова В.С. Проблемы школьного экономического образования в России//Восемнадцатая Всероссийская студенческая научно-практическая конференция. г.Нижевартовск, 5-6 апреля 2016 года. Отв. ред. А.В. Коричко. – Нижевартовск: Изд-во Нижевартовского гос. университета, 2016. – С. 794-799.

Воробьев, Г.Г. Информационная культура управленческого труда. – М.: Экономика, 1971. – С.108

Вишнякова С.М. Профессиональное образование: словарь. Ключевые понятия, термины, актуальная лексика/С.М. Вишнякова. – М.: НМЦ СПО, 1999. – С.538 .

Еришов А.П., Монахов В.М. Изучение основ информатики и вычислительной техники. Методическое пособие для учителей и преподавателей средних учебных заведений в 2-х частях. Часть 1. - М.: Просвещение, 1985. –С. 96.

Лернер И.Я. Базовое содержание общего образования//Педагогика. – 1991. - №11. – С. 34-38

Розенберг Н.М. Информационная культура в содержании общего образования// Советская педагогика. – 1991. - №3. – С. 33-38.

Ковальчук Е.М. Управление бережливым производством в образовании/Актуальные проблемы экономики и бухгалтерского учета: Сборник научных статей. – Н.Новгород: ННГУ им. Н.И.Лобачевского. – 2017. – С. 618-621.

Вэйдер М. Инструменты бережливого производства. – М., 2007. – С. 125 .

Гендина Н.И. Информационная культура и медиаграмотность в России// Знание. Понимание. Умение. – 2013. - №4. – С. 77-83.

Бурькова Е.В. Формирование информационной компетентности будущих специалистов в области вычислительной техники: дис. ... канд. пед. наук. – Оренбург, 2006. – С.190.

Беспалько В.П. Параметры и критерии диагностической цели//Школьные технологии. – 2006 – №1. – С.118-128.

УДК 37.02
МРНТИ 14.07.01

Г.М. Мусина¹

¹аға оқытушы, магистр,

Т.Ж. Бисембаева²

²аға оқытушы, магистр, Х.Досмұхамедов атындағы Атырау Мемлекеттік Университеті, Атырау қ.,
Қазақстан

БОЛАШАҚ ПЕДПАГОГ-ПСИХОЛОГТАРДЫҢ КРЕАТИВТІ ӘЛЕУЕТІНІҢ ҚҰРЫЛЫМДЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Бұл мақалада болашақ мамандардың, соның ішінде болашақ педагог-психологтардың креативті әлеуетінің құрылымдық ерекшеліктері ашып көрсетіледі. Креативті әлеует болашақ шығармашылық кәсіби іс-әрекет үшін негіз болып табылатын сипаттарды біріктіреді. Психологиялық және педагогикалық әдебиеттерді теориялық талдау креативті бағыттылық, креативті сауаттылық, креативті біліктілік, креативті қабілеттерден тұратын креативті әлеуеттің құрылымын жасауға мүмкіндік береді. Болашақ мамандардың креативті әлеуеті құрылымының бұл құраушылары оның даму деңгейін анықтайды. Болашақ маман ретінде студенттердің креативті әлеуетін дамыту үрдісі бағыттылық, сабақтастық, кезеңдік, қайтымсыздық секілді кез келген үрдіске тән белгілермен сипатталады. Болашақ мамандарды шығармашылық іс-әрекетке үйрету студенттердің шығармашылық оқу-кәсіби іс-әрекетін ұйымдастырудан көрінеді және олардың креативті әлеуетін дамытуда маңызды болып табылады. Сондықтан, оқу-кәсіби іс-әрекет жүйелі сипатқа ие және кәсіби-тұлғалық сапалар мен әлеуметтік, коммуникативтік, когнитивтік, зерттеушілік, ақпараттық құзыреттіліктерді дамытуды қамтамасыз етеді, сонымен бірге студенттердің креативті әлеуетін дамытуға бағытталған.

Түйін сөздер: креативтілік, әлеует, креативті әлеует, ойлау, креативті ойлау, креативті бағыттылық, креативті сауаттылық, креативті біліктілік, креативті қабілет.

\endash Мусина Г.М.¹
старший преподаватель, магистр,

Бисембаева Т.Ж.²
²старший преподаватель магистр, Атырауский государственный университет
имени Х.Досмұхамедова, Атырау, Казахстан

СТРУКТУРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ КРЕАТИВНОГО ПОТЕНЦИАЛА БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ И ПСИХОЛОГОВ

Аннотация

9. данное статье раскрывается структурные особенности креативного потенциала будущих специалистов, в том числе будущих педагогов и психологов. Креативный потенциал объединяет характеристики, которые являются основой для будущей творческой профессиональной деятельности. Теоретический анализ психолого-педагогической литературы позволяет сконструировать структуру креативного потенциала, которая состоит из креативной направленности, креативной грамотности, креативного умения и креативной способности. Данные составляющие структуры креативного потенциала будущих специалистов определяет уровень его развития. Процесс развития креативного потенциала студентов как будущего специалиста характеризуется такими признаками, как направленность, преемственность, этапность, необратимость, которые свойственны любым процессам. Обучение творческой деятельности будущих специалистов выражается в организации творческой учебно-профессиональной деятельности студентов и является значимой в развитии их креативного потенциала. Таким образом, учебно-профессиональная деятельность имеет системный характер,

которая обеспечивает развитие профессионально-личностных качеств и социальной, коммуникативной, когнитивной, исследовательской, информационной компетенций, а также направлен на развитие их креативного потенциала.

Ключевые слова: креативность, потенциал, креативный потенциал, мышление, креативное мышление, креативная направленность, креативная грамотность, креативное умение, креативная способность.

Mussina G.M.¹

¹ *senior teacher master,*

Bissembaeva T.Zh.²

² *senior teacher master, Atyrau State University named after Kh.Dosmukhamedov, Atyrau, Kazakhstan*

STRUCTURAL FEATURES OF CREATIVE POTENTIAL OF FUTURE TEACHERS AND PSYCHOLOGISTS

Abstract

In this article reveals the structural features of the creative potential of future specialists, including future teachers and psychologists. Creative potential combines characteristics that are the basis for future creative professional activities. The theoretical analysis of psychological and pedagogical literature allows us to construct the structure of creative potential, which consists of creative orientation, creative literacy, creative skills and creative ability. These components of the structure of the creative potential of future professionals determines the level of its development. The process of development of the creative potential of students as a future specialist is characterized by such features as the direction, continuity, phasing, irreversibility, which are characteristic of any process. Training of creative activity of future specialists is expressed in the organization of creative educational and professional activity of students and is significant in the development of their creative potential. Thus, educational and professional activities have a systemic nature, which ensures the development of professional personal qualities and social, communicative, cognitive, research, information competencies, and also aims to develop their creative potential.

Keywords: creativity, potential, creative potential, thinking, creative thinking, creative orientation, creative literacy, creative skill, creative ability.

Елбасы Н.Назарбаевтың «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» атты Қазақстан халқына жолдауында: «Білім беру ісінде 4К моделіне: креативтілікті, сыни ойлауды, коммуникативтілікті дамытуға және командада жұмыс істей білуге басты назар аудару қажеттілігін атап көрсетуі қарастырылып отырған мәселенің өзектілігін айқындай түседі [1].

Болашақ мамандардың креативтілігін қалыптастыру үрдісі жоғары педагогикалық білім берудің маңызды құрамдас бөлігі ретінде әртүрлі аспектіде зерттелінген: креативтілік феноменін зерттеу тәсілдері (Р.Стенберг, В.Н. Дружинин, М.А. Холодная және т.б.); болашақ мамандардың креативтілігін қалыптастыру (Б.А. Оспанова, А.С. Швайковский және т.б.), студенттердің креативтілігін қалыптастыру мақсатында инновациялық технологияларды пайдалану (Г.Қ. Нұрғалиева, Қ.М. Нағымжанова, және т.б.), мұғалімдерді шығармашылық әрекетке даярлау (В.В. Шахгулари, Р.Ш. Сыздықова және т.б.), педагогтердің шығармашылық әлеуетін дамыту логикасы (Б.А. Тұрғынбаева және т.б.).

Болашақ педагог-психологтардың креативті әлеуетінің құрылымдық ерекшеліктері оның базалық ұғымдарының мазмұнымен сипатталады. «Әлеует» латын сөзі «rotēpiā» күш, бір нәрсеге қабілеттілік дегенді білдіреді. Түсіндірмелі әлеуметтік сөздікте «әлеует» белгілі рөлдерді немесе нақты өнімді орындауға қатысты жеке адамның, ұйымның немесе сектордың білім, білік немесе қабілеттерінің жиынтығы ретінде қарастырылады [2].

«Креативті әлеует» тұлғаның шығармашылық күштерінің жиынтығын, мүмкіндіктерін көрсететін сапа ретінде қарастырылып, шығармашылық тұрғыдан өзін-өзі іс жүзінде көрсету, өзін-өзі дамыту мүмкіндігі мен оған дайындығын анықтайды. Креативті әлеуеттің мазмұндық сипаттамасын ашып

көрсетуде оның құрылымына басты назар аударылады. Түсіндірмелі сөздікте құрылым «кез келген нәрсенің негізгі бөліктерінің жүйелілігі, өзара енуі және байланысы» деп анықталады [3]. Сонымен бірге кәсіби іс-әрекетке жұмылдандырылатын ішкі ресурс ретінде адамның шығармашылыққа қатынасын (ұстанымын, нұсқауын, бағыттылығын) бейнелейді, тұлғаның басқа адамдармен тиімді өзара әрекеттесуін және олардың іс-әрекеттерінің өнімділігін қамтамасыз етеді.

Б.А. Оспанованың ойынша, болашақ мамандардың креативтілігін қалыптастыруда белсенділік маңызды рөл атқарады, өйткені, белсенділік тұлғаның іс-әрекетін, мінез-құлық стратегиясын және қарым-қатынасын жобалайды [4].

Г.М. Марданованың пікірінше, креативті әлеует адамның ақыл-ой әрекетінің жоғары формасын сипаттайды. Жоғары креативті әлеуетті иеленген адам басқа адамдардан интеллектуальдық деңгейімен, шығармашылық ойлауымен, қарама-қайшылықты табу біліктілігімен, өзінің іс-әрекет нәтижесін құрылымдау қабілетімен, оқыту үрдісінде туындаған проблемалық жағдаяттарды шығармашылықпен шешуімен ажыратылады [5].

Демек креативті тұлғаға зерттеушілік қабілет тән, ол тұлғаны өзінің оқу әлеуеттерін өздігінен реттеуіне мүмкіндік береді. Болашақ мамандардың коммуникативтік, тәрбиелік, ұйымдастырушылық функцияларының мазмұнын аша отырып, бірқатар ғалымдар (Н.Ф. Гоноволін, Э.Ф. Зеер, В.А. Кан-Калик және т.б.) креативті әлеуетті жүзеге асыру ерекшеліктерін айқындаудың қажеттілігін дәлелдейді.

Н.Д. Никандров және В.А. Кан-Калик мұғалімнің шығармашылық іс-әрекетінің үш саласын, атап айтқанда, шығармашылық өзін-өзі тәрбиелеуін, әдістемелік және коммуникативтік шығармашылығын бөліп көрсетеді [6].

Б.А. Тұрғынбаева «мұғалімнің шығармашылық әлеуеті оның арнайы білімдері, кәсіби, тұлғалық, рухани сапаларының, акмеологиялық бағыттылығының жиынтығынан тұратын, педагогикалық әрекетті жаңашылдықпен жүзеге асыруға негіз болатын кіріккен кешенді сапасы» деп анықтайды [7].

П.И. Пидкасистыйдың пікірінше, педагогикалық шығармашылық шығармашылыққа мотивация, педагогтың кәсіби-тұлғалық ерекшелігі, кәсіби құзыреттілік компоненттерінен тұрады [8].

Ғылыми әдебиеттерді талдау шығармашылық әлеуеті құрылымының келесі компоненттер жиынтығынан тұратынын көрсетеді:

– мотивациялық компонент (шығармашылық іс-әрекет мазмұны мен үрдісіне эмоционалдық оң қатынасы, шығармашылыққа бағыттылық, шығармашылық жетістікке талпыныс); мазмұндық компонент (білімнің саналылығы, тереңдігі және беріктігі, оларды қабылдау үрдісіндегі сыни ойлау, дербестік, білім жүйесін құрастыру, оны жаңа жағдайда қолдану); операциялық компонент (шығармашылық іс-әрекетке қажетті білік пен дағдыны қалыптастыру, ақыл-ой әрекетінің тәсілдерін меңгеру, шығармашылық оқу-танымдық іс-әрекет тетіктерін игеру) (Е.А. Глуховская), [9];

– өзіндік-әлеуетті құраушы (жеке психикалық үрдістер, қабілеттер); мотивациялық құраушылар (ішкі құрылым ретінде сенім, дайындық, индивидтің мәнді күшін – қажеттіктерін, құндылық бағдарын, мотивтерін өрістетуге әлеуметтік-психологиялық нұсқауды және қабілеттердің өзектілігін қамтамасыздандыру тетіктері); когнитивтік құраушылар (білім алу нәтижесінде меңгерілген шығармашылық іс-әрекет, білім, білік, қарым-қатынас, іс-әрекет тәсілдерін әлеуметтендіру үрдісіне қатыстыру, өзін-өзі айқындау), (В.Г. Рындак) [10].

В.А. Слостенин педагогикалық іс-әрекет мұғалім тұлғасының кәсіби маңызды сапаларынан тұрады, педагогикалық бағыттылық (кәсіби іс-әрекетке қызығушылығын оятатын басымды мотивтер жүйесі) оның негізін құрайды деп тұжырымдайды [11].

Жоғарыдағы тұжырымдарға сүйене отырып, болашақ мамандардың креативті әлеуетін креативті бағыттылық, креативті сауаттылық, креативті біліктілік, креативті қабілет деп топтастыруға болады.

Креативті бағыттылық тұлғаның шығармашылық кәсіби іс-әрекетіне түрткі, кәсіби ұстанымына нұсқау, кәсіби-құндылық бағдары мен мотивтерінің жиынтығы негізге алынатын сапасы деп түсіндірілсе, креативті сауаттылық тұлғаның креативті әлеуетінің мәнін, оның құрылымын және дамыту үрдісін, қазіргі заманғы креативті оқыту технологиясын, креативті әлеуеттің өзін-өзі дамыту әдістері жөніндегі хабардарлығын білдіреді.

Креативті біліктілік креативті әлеуетті өздігінен дамыту әдісі, креативті оқыту технологиясы жөніндегі жалпы және интегративті білім негізінде өзінің педагогикалық іс-әрекетін жоспарлау және ұйымдастыру біліктілігі; педагогикалық іс-әрекетте креативтілігін рефлексиялау және өзін-өзі бағалау біліктілігі; өзін-өзі бағалау нәтижесін есепке ала отырып, іс-әрекетті коррекциялау біліктілігін

сипаттаса, ал креативті қабілеттер мәселені шешуде сан алуан түрлі стратегияны қолдануын болжау, шапшаңдық, икемділік, бірегейлік және жасампаздық қасиеттерімен сипатталады.

Ғалымдардың пікірінше, креативті бағыттылық табысқа талпынысын сипаттайтын жетістікке жету мотивациясына қажеттілігін, үнемі өзін-өзі жетілдіруге талпынуы, өзінің креативті әлеуетін дамытуға саналы, тұрақты қызығушылығының болуын сипаттаса, ал креативті сауаттылыққа «әлеует», «шығармашылық әлеует», «креативтік әлеует» ұғымдарының мәнін түсінуі және осы ұғымдар, оның мазмұны жайлы білімді меңгеруі, креативті оқыту технологиясын, креативті әлеуеттің диагностикалық әдістерін білуі жатады. Креативті біліктілік өзінің педагогикалық іс-әрекетін жалпы білім және шығармашылық іс-әрекет жайлы білім негізінде дербес жоспарлауы, өзінің педагогикалық іс-әрекетін өзгеше, өзбетімен ұйымдастыра білуі, оны дамытудың аса өнімді стратегиясын таңдауы, шығармашылық педагогикалық іс-әрекет нәтижесін өзіндік бағалауы және рефлексиялауы, коррекция енгізе білуі. Креативті қабілеттер күтілетін нәтижені жоғары деңгейде болжай білу, көптеген жаңа идеяларды өндіре білу, туындаған проблеманы егжей-тегжейлі талдай білуі [12].

Осыдан оқу-кәсіби міндеттерінің кешені креативті әлеуетті дамытудың негізгі құралы ретінде қолданылады. А.Н. Леонтьев психологиялық көзқарас тұрғысынан міндетті белгілі бір жағдайдағы мақсат деп сипаттаса [13], А.Я. Пономарев міндет субъектінің әрекетін анықтайтын, жағдаятты өзгерту жолымен қажеттілікті қанағаттандыру жағдаяттары, ал шығармашылық міндеттерді шешуде табысқа жетудің негізін іштей жоспарлау деңгейімен айқындалатын ақыл-ой әрекеті құрайды деп тұжырымдайды [14].

В.Ф. Спиридонов «міндетті» анықтаудың дәстүрлі үш анықтамасын ұсынады: міндет белгілі бір проблемалық жағдаятты сөзбен айту; міндет әртүрлі тәсілдермен шешілетін мақсат; міндет мақсат ғана емес, ол адамның әрекет бағытымен анықталатын, мақсатқа жететін тәсілді анықтау [15].

Жалпы теорияда оқу және кәсіби міндеттер жеке жеке жіктелетіні белгілі. Д.В. Элькониннің пікірінше, оқу міндеті қандай да бір практикалық маңызды әрекеттерді орындау тетігі немесе үрдісті, тәсілді, қағиданы меңгеруге мүмкіндік беретін жағдаят. Оқу міндеттері оқу әрекетінің негізгі құрылымдық компоненті, оқу үрдісінің бөлшегі, білім алушылар үшін минималды оқу жобасы, оқушыдан талап етілетін ақыл-ой әрекеті [16].

Демек, оқу-шығармашылық міндет осы бағыттағы іс-әрекеттерді педагогикалық ұйымдастыру құралы, оны шешуде белгілі алгоритм, іс-әрекет тәсілі, шығармашылық жағдаяттар қолданылады. Педагогикалық үрдістегі оқу-кәсіби міндет кәсіби теориялық және оны практикалық қолдануға, оқу әрекеті құрылымының маңызды элементі ретінде студентті болашақ кәсіби әрекетімен бірге белгілі әрекетті орындауға мүмкіндік туғызады. Сонымен бірге оқу-кәсіби міндет жалпы және кәсіби білім, білікті қолдану негізінде шығармашылық үрдісті сипаттайтын тиімді кәсіби әрекеттерге дайындауға бағытталған проблемалық жағдаяттар. Олардың құрылымына пәндік сала, оның объектілері ретінде қарым-қатынас, қойылатын талаптар, орындаушы субъектілер (оқытушы-студент) жатқызылады.

Қорыта келгенде, креативтілік тұлғаның шығармашылық педагогикалық іс-әрекет үрдісінде дамытын интегративті сапасы ретінде үнемі жаңа ресурстармен толықтырылып отырылатын дамытын үрдіс. Оған бағыттылық, сабақтастық, кезеңдік, қайтымсыздық сипаттар тән, болашақ мамандардың креативті әлеуетін дамыту үшін шығармашылық оқу-кәсіби іс-әрекеттері қолданылады. Бұл шығармашылық оқу-кәсіби іс-әрекеттер болашақ мамандар ретінде студенттердің бірегей ойларын дамытуға, жаңа идеяларды өндіруіне бағдарлайды, тұтас алғанда, креативті әлеуетін дамытады. Сондықтан болашақ мамандардың, соның ішінде болашақ педагог-психологтардың креативті әлеуеті шығармашылық кәсіби іс-әрекетінің ары қарай табысты болуын интеграциялауға негіз болатын сапаларды (креативті бағыттылық, креативті сауаттылық, креативті біліктілік, креативті қабілет) жоғары оқу орнында студенттердің бойында дамытудың қажеттілігін көрсетеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

– Мемлекет басшысы Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» Қазақстан халқына жолдауы. 2018 жылғы 5 қазан. www.akorda.kz.

– Большой толковый социологический словарь: В 2 т.: русско-англ., англо-русский//Сост. Д.Д. Джери, Дж.Джери. – М.: Вече Аст, 1999. – Т 2; – С. 528.

– Большой толковый словарь русских существительных: Идеографическое описание. Синонимы. Антонимы/Под ред. Л.Г. Бабенко. – 2-е изд. стер. – М.: АСТ-ПРЕСС КНИГА, 1999. – С.864.

- Оспанова Б.А. Педагогические основы формирования креативности будущего специалиста в системе университетского образования: автореф. дис. ... док. пед. наук. – Туркестан, 2006. – 44б.
- Марданова Г.М. Технология развития креативного потенциала учащихся общеобразовательной школы искусства: автореф. дис. ... канд. пед. наук. – Ижевск, 2005. – С.22.
- Кан-Калик В.А., Никандров И.Д. Педагогическое творчество. – М., 1990. – С. 144.
- Тұрғынбаева Б.А. Біліктілікті арттыру жүйесінде мұғалімдердің шығармашылық әлеуетін қалыптастыру: пед. ғыл. док. ... дис. – Алматы, 2006. – 320б.
- Пидкасистый П.И. Подготовка студентов к творческой педагогической деятельности: учебно-методическое пособие. – М.: Пед. общество России, 2007. – 192с.
- Глуховская Е.А. Развитие творческого потенциала старшего школьника в учебной деятельности (на примере обществоведческих дисциплин): дис. ... канд. пед. наук. – Оренбург, 1997. – С.24.
- Рындак В.Г. Непрерывное образование и развитие творческого потенциала учителя (теория взаимодействия): Монография. – М.: «Педагогический вестник», 1997. – С.244.
- Сластенин В.А. Педагогика: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. – М.: Академия, 2002. – С.576.
- Регуш Л.А. Психология прогнозирования: успехи в познании будущего. – СПб.: Речь, 2003. – С.352.
- Леонтьев А.Н. Избранные психологические произведения. В 2-х т. – Т. 1. – М.: Педагогика, 1983. – С.392.
- Пономарев А.Я. Психология творчества и педагогики. – М.: Педагогика, 1976. – С.280.
- Спирidonов В.Ф. Психология мышления: Решение задач и проблем: учебное пособие. – М.: Генезис, 2006. – С.319.
- Эльконин Д.В. Избранные психологические труды. Проблемы возрастной и педагогической психологии/Под ред. Д.И.Фельдштейн. – М.: Международная педагогическая академия, 1995. – С.224.

УДК 378

МРНТИ 14.35.07

П.Е. Жарылгасова ¹

¹6D010300 – Педагогика және психология мамандығының I курс докторанты,
Ш.Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг университеті,
Ақтау, Қазақстан

БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТАРДЫ ДАЙЫНДАУДА ТӘЖІРИБЕГЕ БАҒЫТТАЛҒАН ОҚЫТУДЫҢ МӘНІ

Аннотация

Мақала болашақ педагогтардың кәсіби дайындығын жетілдіруге арналған. Бұл міндет мемлекеттік тапсырысты және қоғамның уақыт талабына жауап бере алатын жаңа формациядағы педагогтарға деген сұраныстарын ескере отырып, бұрынғысынша өзекті және маңызды болып табылады. Автор бұл мақсатқа жетудің ең тиімді жолы ретінде оқу және кәсіби қызметтің барынша жақындауын қамтамасыз ететін педагогикалық кадрларды даярлаудың тәжірибеге-бағытталған оқыту бөліп көрсетеді, бұл болашақта студенттерге маңызды кәсіби міндеттерді тиімді шешуге мүмкіндік береді. Болашақ педагогтарды даярлаудың тәжірибеге – бағытталған оқытудың әдіснамалық негізі ретінде автор іс-әрекеттік тәсілді санайды.

Түйін сөздер: әрекет, тәжірибеге бағытталған оқыту, іс әрекет тәсілі, құзыреттілік, оқу әрекеті, өзін-өзі бағалау, өзара әрекеттесу, қарым-қатынас, мотивация, қимыл-қозғалыс, кәсіптік білім беру, болашақ педагогтарды кәсіби дайындау.

Жарылгасова П.Е.¹

¹ докторант 1-курса по специальности 6D010300 – Педагогика и психология, Каспийский государственный университет технологий и инжиниринг имени Ш.Есенова

СУЩНОСТЬ ПРАКТИКО-ОРИЕНТИРОВАННОГО ОБУЧЕНИЯ В ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

Аннотация

Статья посвящена совершенствованию профессиональной подготовки будущих педагогов. Эта задача является по-прежнему актуальной и значимой, учитывая государственный заказ и растущие потребности общества в педагогах новой формации, способных отвечать на вызовы времени. В качестве наиболее эффективной автор выделяет практико-ориентированную систему подготовки педагогических кадров, обеспечивающую максимальное сближение учебной и профессиональной деятельности, что в дальнейшем позволяет студентам эффективно решать значимые профессиональные задачи. В качестве методологических оснований практико-ориентированной системы подготовки будущих педагогов автор считает деятельностный подход.

Ключевые слова: деятельность, практико-ориентированное обучение, способ деятельности, компетентность, учебная деятельность, самооценка, взаимодействие, общение, мотивация, движение, профессиональное образование, профессиональная готовность будущих педагогов.

P.E. Zharylgassova¹

¹ *1-doctoral course by specialty 6D01030 – Pedagogy and psychology, Caspian state university of technology and engineering named after Sh. Yesenova Aktau, Kazahzstan*

THE ESSENCE OF PRACTICE-ORIENTED TRAINING IN THE TRAINING OF FUTURE TEACHERS

Abstract

The article is devoted to the improvement of professional training of future teachers. This task is still relevant and important, given the state order and the growing demands of society for teachers of the new formation, able to respond to the challenges of the time. As the most effective, the author identifies the practice-oriented system of teacher training, providing the maximum convergence of educational and professional work, which further allows students to solve important professional tasks effectively. As the methodological basis of practice-oriented system of training of future teachers, the author considers the activity approaches.

Keywords: activity, practice-oriented training, mode of activity, competence, educational activity, self-assessment, interaction, communication, motivation, movement, professional education, professional readiness of future teachers.

Білім беру міндеттерін шешудің заманауи тәсілдері оқу процесінің дәстүрлі және инновациялық құрамдас бөліктерін біріктіруі тиіс. Бұл, ең алдымен, болашақ педагогтарды гуманистік парадигманы жүзеге асыруға, ЖОО-да оқу процесінде өз бейнесін, өзін-өзі ашуға, алдағы кәсіби қызметте өзінің құнды әлеуетін анықтауға және белсендіруге дайындауға қатысты.

Алайда, мамандарды көп деңгейлі даярлауға көшуіне, білім берудің іргелі жоғарылауына, педагогикалық пәндер мен элективтік курстар көлемінің өсуіне қарамастан, әртүрлі бейіндегі педагог кадрларды даярлауда елеулі кемшіліктер сақталуда, соның ішінде төмендегілерді атап өтуге болады:

- студенттердің кәсіби қызметінің мазмұны туралы толық түсінігінің қалыптаспауы;
- оқу үдерісін шамадан тыс теорияландыруға байланысты кәсіби міндеттерді жоғары деңгейде шешуге дайын болмауы;
- педагогикалық өзара әрекеттестіктің стандартты емес жағдайларына дұрыс жауап бере алмауы.

Біздің ойымызша, оларды дәстүрлі білім беру ерекшеліктерімен түсіндіруге болады, А.А. Вербицкийдің пікірінше [1] келесі қайшылықтармен сипатталады:

– оқу іс-әрекеті дамыған танымдық мотивацияны көздейді, ал тәжірибеде кәсіби құзыреттілік талап етіледі;

– оқу пәні дерексіз ақпараттарды беруден тұрады, ал еңбек пәні – нақты табиғи, техникалық және әлеуметтік объектілер болып табылады;

– оқыту мазмұны өзара байланысты емес көптеген оқу пәндерінен тұрады, ал еңбекте оны жүйелі түрде қолдану қажет болады;

– оқу процесінде студенттер стандартты міндеттерді шешеді, ал өмір мен еңбек ықтималдық және проблемалық сипатқа ие;

– оқыту адамның қабылдау және есте сақтау процестеріне сүйенеді ("есте сақтау мектебі"), ал өмірде ол тән, жан мен рухтың үшбірлігін білдіреді ("ойлау және белсенді әлеуметтік әрекет және қылық мектебі»);

– оқушы пассивті, "жауап беруші" позицияда болады, ал өмірде және өндірісте одан белсенділік пен бастамашылық талап етіледі;

– студент тұрақты оқу ақпаратын жинақтайды, ал еңбекте ол уақыт пен кеңістікте қарқынды түрде болатын өзгерістерге бейімделгіштік көрсетуі қажет болады;

– дәстүрлі оқыту теория мен практиканың алшақтығына әкеледі, ал тәрбие процесі аудиториядан тыс болады.

Жоғарыда көрсетілген қайшылықтарды жеңуге ғалымның пікірі бойынша, осы зерттеу үшін үлкен мәнге ие контекстік оқыту теориясы бағытталған.

Контекстік оқытудың негізгі принциптері мен заңдылықтары тәжірибеге бағытталған оқытудың теориялық негіздерін әзірлеу кезінде негізгі қалаушы ретінде пайдаланылады.

Біздің ойымызша, оларды шешу, болашақ мұғалімдердің кәсіби даярлығын қалыптастыру бағыттарының бірі ЖОО-ның оқу үдерісін тәжірибеге бағытталған негізге көшіру болып табылады.

Тәжірибеге-бағытталған оқытуды жүзеге асырудың педагогикалық шарттарын, оны енгізу үлгілерін зерттеумен, кәсіби даярлауда тәжірибеге-бағытталған тәсілді негіздеумен көптеген ғалымдар айналысқан, соның ішінде С.С. Алферьев, С.А. Берлина, М.Ю. Бокарев, Ю.П. Ветров, Е.И. Герасимов және т.б.

Болашақ мамандарды даярлауда тәжірибеге бағытталған оқыту дегеніміз не?

Жоғары білім беру жүйесінде тәжірибеге-бағытталған оқытудың бірнеше тәсілдері бар.

Бірінші тәсіл оны студенттің оқу, өндірістік және диплом алдындағы практикасын ұйымдастырумен кәсіби ортаға енуімен байланыстырады (Е.Ветров, Н.Клушина), [2].

Екінші тәсілді (авторлар Т. Дмитриенко, П.Образцов) ұстанушылар тәжірибеге-бағытталған білім беруді кәсіби – бағдарланған технологиялар жүйесі ретінде, соның ішінде контекстік оқыту технологиясы ретінде түсінеді [3].

Үшінші, ең кеңірек көзқарасты Ф.Г. Ялалов іс-әрекеттік-құзыреттілік парадигмасы негізінде білім, білік, дағдыларды игеріп ғана қоймай, кәсіби және әлеуметтік маңызы бар құзыреттіліктерге қол жеткізу мақсатында практикалық іс-әрекет тәжірибесін алуға бағытталған білім беру жүйесін тұжырымдады [4, с. 90].

Бұл білім алушыларды белсенділікке және мұғалімнің қызметімен салыстыруға болатын жұмысына тартуды қамтамасыз етеді. Теориялық материалдарды зерттеудің мотивациясы практикалық мәселені шешу қажеттілігінен туындайды. Тәжірибеге бағытталған білім берудің бұл тәсілі – іс-әрекеттік-құзыреттілік болып табылады.

Осылайша, тәжірибеге бағдарланған білім беруді құру үшін жаңа іс-әрекеттілік құзыреттілік тәсілін қажет етеді.

Білімнің игерілуіне бағытталған дәстүрлі білімнен айырмашылығы, тәжірибеге бағытталған білім, біліктілік, дағдыға, іс-әрекеттік тәжірибеге ие болуға бағытталған.

Жалпы білім беру жүйесінде әрекет тәжірибесі оқу -танымдық іс-әрекет тәжірибесін білдіреді. Ал тәжірибені игерудің өзі дәстүрлі дидактикалық үштігі «білім – білік – дағды» аясында білім алушыларда практикалық дағдылар мен біліктіліктерді қалыптастыру арқылы жүзеге асырылады. Іс-әрекет- құзыреттілік тәсілінде дәстүрлі триада жаңа дидактикалық бірлікпен толықтырылады: білім-білік – дағды-іс-әрекет тәжірибесі .

Соңғы жылдары түлектерді жұмысқа орналастыру тәжірибесінде жұмыс берушілер мамандарды іріктеуде арнайы білімі мен жұмыс тәжірибесімен қатар жұмыс істейтін қызметкерлерге қызығушылық

танытуда. Сондықтан бүгінгі таңда жас мамандар еңбек нарығында бәсекеге түсуде және қызмет жағдайына бейімделуде қиындықтарды бастан өткеруде. Біліктілігін арттыру оқу орнынан кейін бірнеше жыл өтеді және жас мамандардың өздері жұмыс істейтін мекемелерінен қайта даярлауға арналған ақшалай шығындардың қосымша күштерін талап етеді.

Бітірушілердің төмен кәсіби біліктілігінің және олардың бәсекеге қабілетсіздігінің негізгі проблемасы болашақ кәсіптік қызмет саласындағы проблемаларды шешуде тәжірибе болмауы.

Белгіленген проблемаларды еңсеру үшін бүгінгі күні кәсіптік білім берудің мазмұнын қалыптастыру қағидаларын, әдістерін және рәсімдерін қайта анықтау, сондай-ақ мамандарды белгілі бір облыстың кәсіби стандарттарымен оқыту стандарттарын үйлестіру қажет.

Мамандарды даярлауды ұйымдастыру және білім беру мазмұнын қалыптастыру кезінде диалогия мен тәжірибеге бағдарланған қағидаттарға назар аудару керек. Бұл болашақ мамандардың диалогтық дағдыларды қалыптастыруға, әріптестерінің пікірлері мен көзқарастарына төзімділікпен қарауға, проблеманы жалпы жағдайдан оқшаулауға, үздік шешімді таңдауға, маманның кәсіптік құзыреттілігінің критерийлеріне сәйкес келетін нәтижелерді болжауға және талдауға мүмкіндік береді.

Осы мәселе бойынша педагогикалық және әдістемелік әдебиеттерді талдап, біз мынадай қорытындыға келдік: тәжірибеге-бағытталған оқыту студенттердің өндірістік тәжірибесін жүзеге асыру кезінде де оқу пәндерін оқу кезінде де, оқу-танымдық іс-әрекетті ұйымдастыру кезінде де мүмкін болады.

Өкінішке орай, педагогтарды тәжірибеге-бағытталған оқытуға арналған іргелі зерттеулер жоқ. Осыған байланысты жүргізілген зерттеу өзекті және пайдалы болып табылады.

Болашақ педагогтарды тәжірибеге-бағытталған оқыту әрбір студенттің әлеуметтік және оқу тәжірибесін, мінез-құлықтық ерекшеліктер кешенін, тұлғалық қасиеттерін ескере отырып, білім беру қызметін құруды қамтамасыз етеді.

Сонымен қатар, оқытудың барлық кезеңдерінде студенттің болашақ кәсіби қызметіне көңіл бөлу қажет, өйткені ол олардың жеке басын дамыту мен қалыптастырудың негізі, құралы және басты шарты болып табылады.

Білім беру мекемелерінде тәжірибеге-бағытталған тәсіл оқытудың алғашқы күнінен бастап ақ қолданылуы және әрі қарай студенттің жеке тұлғасының кәсіби құзыреттілігін кезең-кезеңмен қалыптастыруға ықпал етуі тиіс.

Вкезең-мағыналық

Білім беру кеңістігіне бейімделу кезеңі. Студенттерде мәдени сұраныстар мен қажеттіліктер, болашақ мамандығының мәні мен әлеуметтік маңыздылығын түсіну, оған тұрақты қызығушылық білдіру қалыптасады.

\endash кезең-құндылық

Маманданудың басталуы, студенттердің кәсіби мүдделерін нығайту және тереңдету кезеңі. Кәсіби және жеке даму міндеттерін анықтаудағы дербестік. Зертханалық-практикалық жұмыстардың тапсырмалары жеке іздеу қызметіне бағытталуы тиіс, онда студент оқу материалының негізгі теориялық ережелерін ғана меңгеріп қоймай, оқу міндеттерін шешудің таңдалған тәсілі бойынша өз пікірлерін және ұстанымдарын болжауды, жоспарлауды, диалогта ашуды, өз қызметін өз бетінше ұйымдастыруды үйренеді. Зертханалық-практикалық жұмыстарды орындауда АКТ-ны пайдалана отырып ұйымдастыру орынды.

\endash кезең-практикалық

Кәсіби модульдерді меңгеру және оқу тәжірибесінен өту кезеңінде кәсіби қызметпен тікелей танысу, өзінің кәсіби деңгейін саралап бағалауға дайындық және позиция белсенділігі қалыптасатын кезең.

Оқу пәндерін, пәнаралық курстарды меңгеру кезеңінде студенттер 5-6 адамнан тұратын кіші топтарда жобалар әзірлейді, онда жұмыс негізіне диалог қойылған. Диалог мәселені және оны шешу жолдарын анықтау құралы болып табылады. Бұл кезеңде зерттеу қызметінің толық циклі орындалады: пәндік саланы зерттеу және мәселені бөлуден бастап оны іске асыруға дейін.

Оқу тәжірибесінің нәтижесі өзекті мәселелер шеңберінен таңдап алынған, көлемі жағынан шағын міндеттерді шешу үшін мамандардың басшылығымен әзірленген бағдарламалар болып табылады. Практикалық жұмыстардан басқа болашақ мамандар өндірістің нақты міндеттерімен, олардың шешімімен, құжаттарымен және презентациясымен танысады.

4 кезең – қорытынды

Өз қызметін ұйымдастыруға, кәсіби міндеттерді орындаудың типтік әдістері мен тәсілдерін таңдауға, олардың тиімділігі мен сапасын бағалауға дайын болу кезеңі.

Оқытудың қорытынды кезеңіне:

– кәсіптік қызмет түрі бойынша өндірістік тәжірибе, кәсіптік модуль бойынша емтихан (біліктілік) тапсыру;

– диплом алды тәжірибе және дипломдық жобаны (жұмысты) қорғау жатады.

Сонымен қатар, болашақ педагогтарды тәжірибеге-бағытталған оқытудың әдістемелік негізі болып табылатын оқыту теориясындағы маңызды тәсілдердің бірі іс-әрекет тәсіліне тоқталған жөн деп есептедік.

Ол кәсіби қызмет құрылымының әртүрлі деңгейлерінде себеп-салдарлық байланыстарды орнатуға және адамның кәсіби дамуының жеке әлеуеті мен ерекшеліктерін қалыптастыруға және оның кәсіби деңгейін айқындайтын құбылыстардың мәніне енуге мүмкіндік береді.

Іс-әрекет тәсілі білім беру процесінің субъектілерін шығармашылық, оқу-танымдық және практикалық міндеттерді шешуге мүмкіндік беретін кәсіби қызметінің оңтайлы дағдыларын қалыптастыруды, мұғалімнің кәсіби жетістіктеріне алып келетін жалпы кәсіпқойлығын дамытуды көздейді.

Бұл тәсілдің негізін әрекет ұғымы құрайды, ол өкінішке орай әлі де болса нашар әзірленген.

С.Л. Рубинштейннің көрсеткеніндей, біз әрекетті қажеттіліктерді қанағаттандыруға бағытталған адамның қоршаған ортамен белсенді, мақсатқа бағытталған өзара әрекеттесуі деп түсінеміз [5].

В.А. Беликовтың іс-әрекет теориясына негізделе отырып, педагогикалық құбылыстарды зерттеуді жүзеге асыруға бірнеше әдіснамалық талаптар қойылады:

– жеке тұлғаның білімі (тәрбие, оқыту және даму) тек қана әрекетті меңгеру арқылы қамтамасыз етілуі мүмкін;

– әрекетті меңгеру белсенді тұлғаны қалыптастырудың шарты (негізі) болып табылады;

– білім беру тиімділігі әрекет белгілері (нысаналық, мақсатты, құрылымдық, әрекеттің түрленгіштік сипаты) болғанда ғана қамтамасыз етілуі мүмкін;

– білім беру сыртқы (пәндік) жоспардан ішкі (теориялық) жоспарға ауысу арқылы кез келген деңгейде әрекетті кезең-кезеңмен игеру жолымен жүзеге асырылады;

– егер әрекеттің құрылымында зат (мотив), түрі, мақсаты, қимыл-қозғалыс, шарттары және операциялары болса, онда білім беру тиімді болып табылады [6].

Біз осы талаптарды тәжірибеге бағытталған оқытуға қатысты түсіндіруге тырыстық.

Оқытудың бұл тәсілі бойынша білім алушылар мынадай әрекет түрлерін игеруі қажет етіледі: оқу

– зерттеушілік, ізденушілік, конструкторлық, шығармашылық және т. б.

Бұл жағдайда білім әрекет тәсілдерін меңгерудің салдары болып табылады. Әрекетті меңгерумен қатар білім алушы әлеуметтік қолдау көрсететін құндылықтар жүйесін қалыптастыра алады. Білім алушы білімді пассивті тұтынушыдан білім беру қызметінің субъектісі болады. Бұл тәсілде әрекет ұғымы фундаментальды және мағыналы болып табылады.

Білім берудің әрекеттік аспектісі білім беру мазмұнының проблеманы шешуге байланысты әрекет етуі және әлеуметтік норманы меңгеруге бағытталған коммуникациялық әрекеті, яғни оқу үдерісі өзара әрекеттесу және проблемалық (коммуникативтік) міндеттерді шешу процесі болып табылады. Мұнда өзара әрекеттесу болмыс тәсілі болса, ал оқу мазмұны жағынан әр түрлі, білім алушыға мотивацияланған әрекет. Бұл үшін қажетті шарт – білім беру ортасындағы қарым-қатынастың сенімділікке, ынтымақтастыққа, тең серіктестік негізінде құрылуы. "Мұғалім-оқушы", "оқушы-оқушы" қатынасындағы өзара әрекеттесуде басқа адамды, топты, өзін, басқа пікірді, қарым-қатынасты, фактілерді қабылдауға үлкен мән беріледі. Түсіну және қабылдау әрекетке бағыттап, мәселеге, міндеттерді шешуге назар аударады.

Оқу іс-әрекетін ұйымдастыруда зияткерлік-танымдық жоспардың міндеттері маңызды болып келеді, білім алуға оқушылардың өздері ынталы болады, сонымен қатар ой-өрісін кеңейтетін іс-әрекет тәсілдерін меңгеруге деген қажеттілік туындайды.

"Әрекет арқылы оқу" тұжырымдамасын америкалық ғалым Д.Дьюи ұсынды [1]. Олар оқытудағы іс-әрекет тәсілінің негізгі қағидаларын анықтады:

– оқушылардың қызығушылығын есепке алу;

– ой мен әрекетті оқыту арқылы оқу;

– таным және білім-қиындықтарды жеңудің салдары;

– еркін шығармашылық жұмыс және ынтымақтастық.

Отандық педагогика мен психологияда әрекет теориясы Л.С. Выготского, А.Н. Леонтьев, Д.Б. Эльконин, П.Я. Гальперин, В.В. Давыдов зерттеулерінің арқасында қалыптасты.

Іс-әрекеттік тәсілді білім алушылардың оқу-танымдық қызметін ұйымдастыруда ақпараттарды пассивті "қабылдағыш" емес, ал өздері оқу процесіне белсенді қатысушысы ретінде қалыптасуына мүмкін беретін тәсіл деп айтуға болады.

Оқытудағы іс-әрекет тәсілінің мәні "қарқынды, тұрақты күрделенетін қызметті ұйымдастыруға арналған барлық педагогикалық шаралар" бағытында құрылады, өйткені тек өз әрекеті арқылы адам ғылым мен мәдениетті, әлемді тану мен қайта құру тәсілдерін меңгереді, тұлғалық қасиеттерді қалыптастырады және жетілдіреді".

Л.С. Выготский айтқандай " процестің негізіне оқушының жеке іс-әрекеті қойылуы тиіс...» [7]. Іс-әрекет барысында білім алушы жаңа нәрселерді игереді және алға қарай дами түседі. Ол өз

мүмкіндіктерінің өрісін кеңейтеді, ол осы әрекет процесінде дамып келе жатқан қатынастарды байланыстырады. Ол болашақта пайдалана алатын әртүрлі тәсілдерді байқап көреді, өзінің танымдық саласын кеңейтеді, ойлауын дамытады, кейбір әлеуметтік іс-әрекеттерді игереді. Сондықтан, білім алушылар үшін оқу әрекеті жай ғана қарапайым әрекет болмауы тиіс, ал ол ары қарай оның өмір тіршілігіне ықпал ететін әрекет болуы қажет.

Сонымен, білім алушының ұстанымынан оқытудың іс-әрекеттік тәсілі тұлғалық-мағыналық сипаты бар, проблемалық міндеттерді шешу үшін әртүрлі іс-әрекеттерді жүзеге асырудан тұрады. Оқу міндеті әрекеттің интегративті бөлігіне айналады. Бұл ретте іс-әрекеттердің маңызды құрамдас бөлігі ақыл-ой іс-әрекеттері болып табылады. Осыған байланысты іс-әрекет стратегиясын әзірлеу процесіне, оқу міндеттерін шешу тәсілдері ретінде айқындалатын оқу әрекетіне ерекше көңіл бөлінеді. Оқу іс-әрекетінің теориясында оның субъектісі тұрғысынан мақсатты болжау, бағдарламалау, жоспарлау, бақылау, бағалау іс-әрекеттері ерекшеленеді. Ал әрекеттік тұрғыда – қайта құрушы, орындаушылық, бақылау іс-әрекеттерімен ерекшеленеді. Оқу әрекетінің жалпы құрылымында бақылау (өзін-өзі бақылау) және бағалау (өзін-өзі бағалау) іс-қимылдарына аса көңіл бөлінеді. Мұғалімнің өзін-өзі бақылауы мен бағалауы өзін-өзі бағалауды қалыптастыруға ықпал етеді. Іс-әрекеттік тәсіл бойынша мұғалімнің әрекеті оқыту процесін басқару қызметінде көрінеді. Л.С. Выготский "мұғалім тек рельс болуы тиіс, олар бойынша вагондар еркін және өздігінен қозғалуы керек, олардан тек өз қозғалыс бағытын ғана алады" демекші педагог оқыту процесінде бағыттаушы, ұйымдастырушылық рөлін ғана атқаруы тиіс [7].

Білім берудегі іс-әрекет тәсілі

– білім беру мақсаты өзгереді: оқу үдерісінде білім беріліп ғана қойылмайды (білімнің маңыздылығы), сонымен бірге білім алушылардың жалпы мәдени, тұлғалық және танымдық дамуы қамтамасыз етіледі (оқу іскерлігімен қаруландыру).

– оқу бағдарламаларының мазмұнына қойылатын жаңа талаптарды анықтайды (олар оқушылардың пәнге деген жоғары мотивациясын қамтамасыз етуі тиіс),

– оқытуды ұйымдастыруға қойылатын жаңа талаптарды анықтайды – белсенді әдістермен білім беру технологияларына көшу (оқытудың әр түрлі нысандары, әдіс-тәсілдері, технологиялары)

– оқушының рөлін өзгертеді-ол объект емес, субъект, оқуға қатысушы (осыдан-мотивация, белсенділік, танымға қызығушылық).

– педагог рөлін өзгертеді: ол жалғыз ғана білімнің көзі, ақпарат беруші, бақылаушы ғана емес, ұйымдастырушы, үйлестіруші, тьютор, тәлімгер, көмекші, кеңесші.

– студенттердің негізгі құзыреттіліктерін қалыптастыруға ықпал етеді

Тәжірибеге бағытталған оқыту психикалық және заттық әрекетті меңгеруге бағытталған, ол тек тәжірибенің молаюына ғана ықпал етіп қоймайды, сонымен қатар кәсіби қызметке белсенді енуге мүмкіндік беретін жеке тұлғалық құрылымдарды қалыптастырады. Студенттің тәжірибеге бағытталған оқыту барысында бірнеше рет жүзеге асырылған іс-әрекеттерімен операциялары жаңа жағдайларда қайта іске асырылуы үшін интериоризацияланады.

Тәжірибеге бағытталған оқытудың маңызды сипаттамасы оқу -танымдық іс-әрекеттің уәждемесі болып табылады, ал оның мақсаты болашақ педагогтардың кәсіби іс-әрекетке дайындығын құзыреттілік деңгейде қалыптастыру болып табылады.

Сонымен қатар, тәжірибеге бағытталған білім беру жүйесі көптеген жүйелерден тұрады, іс-әрекеттер мен операцияларды қамтиды, оқу және кәсіби қызметті барынша жақындастыруға ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

Ваниева В.Ю. *Практико-ориентированный подход к подготовке студентов – будущих логопедов* // Интернет-журнал «Науковедение». – 2015. – Т. 7.

– №5 (30)

Ветров Ю., Клушина Н. *Практико-ориентированный подход* // *Высшее образование в России*. 2002. № 6. – С. 43-46.

Дмитренко, Т.А. *Профессионально-ориентированные технологии в системе высшего педагогического образования как педагогическая проблема* / Т.А. Дмитренко // *Alma Mater*. 2002. №7. – С.55-56.

Ялалов Ф.Г. *Деятельностно-компетентный подход к практико-ориентированному образованию* [Электронный ресурс] // *Высшее образование в России*. 2008. № 1. С. 89-93.

Рубинштейн С.Л. *Основы общей психологии* / С.Л. Рубинштейн. – СПб: Питер, 2000. – С.712.

Аджимуллаева Р.А. *Становление практико-ориентированных методов обучения в высшей школе* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/stanovlenie-praktiko-orientirovannyh-metodov-obucheniya-v-vysshey-shkole>.

Выготский Л.С. *Педагогическая психология*. М.: Педагогика-Пресс, 1999. – С.536.

А.Ш. Абижанова¹

¹ «6D010700-Бейнелеу өнері және сызу» мамандығының 3 курс докторанты,
Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті
Алматы қ., Қазақстан

БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ӘЛЕУЕТІН ДАМУ

Аңдатпа.

Бұл мақала болашақ педагогтардың шығармашылық әлеуетін дамыту мәселелеріне арналған. Мақалада болашақ жоғары қабілетті мамандарды дайындауда шығармашылық әлеуеттің маңыздылығы жіті талданған. Тұлғаның шығармашылық әлеуетінің даму жағдайы басқа объектілермен өзара байланысы қарастырылған. Болашақ педагогтардың шығармашылық әлеуетін дамытудың педагогикалық және психологиялық қағидалары мен оңтайлы тәсілдерімен қоса, олардың тиімді жүзеге асу заңдылықтары бойынша теориялық-тәжірибелік негіздері жан-жақты қарастырылады. Студенттің шығармашылық әлеуетін дамыту үрдісі тұлға дамуының мәні мен динамикасынан туындайтын кезеңдерге жіктеледі. Кезеңді сипаты болашақ маманның шығармашылық әлеуетін дамытуды уақытылы бақылау мен түзетуді қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, студенттердің физикалық даму ерекшеліктері сипатталған.

Түйін сөздер: студент, болашақ маман, педагог, шығармашылық әлеует, тұлғаның дамуы, жоғары оқу орнындағы оқу-тәрбие үрдісі.

Абижанова А.Ш.¹

¹ Докторантка 3 курса по специальности:
«6D010700-Изобразительное искусство и черчение» Казахского Национального педагогического университета имени Абая (г.Алматы, Казахстан).

РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

Аннотация.

Статья посвящена проблеме развития творческого потенциала будущих педагогов. Авторами проанализирована весомая значимость творческого потенциала в подготовке будущих ведущих специалистов-педагогов. Современное состояние развития творческого потенциала личности тесно взаимосвязана с другими объектами образовательного процесса в условиях высшей школы. В статье рассмотрены и проанализированы педагогические и психологические принципы и передовые методы развития творческого потенциала будущих педагогов, а также представлены теоретические и практические основы их успешного усовершенствования. Процесс развития творческого потенциала студентов подразделяются на периоды и динамики развития и становления личности. Представленные периоды дают неиссякаемую возможность контролировать и корректировать развития творческого потенциала будущих специалистов. Описаны особенности физического развития студентов.

Ключевые слова: студент, будущий специалист, педагог, творческий потенциал, развитие личности, учебно-воспитательный процесс высшего учебного заведения.

Abizhanova A.Sh.¹

¹Doctoral 3 course of specialty: «6D010700 – Fine Arts and Drawing»
Abai Kazakh National Pedagogical University
(Almaty, Kazakhstan).

DEVELOPMENT OF CREATIVE POTENTIAL OF FUTURE PEDAGOG

Annotation

The article is devoted to the problem of developing the creative potential of future teachers. The authors analyzed the weighty significance of creative potential in the preparation of future leading professional teachers. The current state of development of the creative potential of the individual is closely interrelated with other objects of the educational process in the conditions of higher education. The article discusses and analyzes the pedagogical and psychological principles and advanced methods of developing the creative potential of future teachers, and also presents the theoretical and practical aspects of their successful improvement. The process of development of creative potential of students are divided into periods and dynamics of the development and formation of personality. The presented periods provide an inexhaustible opportunity to control and correct the development of the creative potential of future specialists. The features of the physical development of students are described.

Keywords: student, future specialist, teacher, creative potential, personal development, educational process of a higher educational institution.

Әрбір студент жоғары оқу орнына түскеннен кейін педагогикалық білім беру жүйесіне қосылады және педагогикалық мәдениеттің субъектісіне айналады. Студент оқу-тәрбие процесінің субъектісі ретінде педагогикалық мәдениет жүйесінде өзін-өзі дамытады, меңгереді, бағалайды, өзгереді, жасайды. Студент барлық құндылықтар мен нормаларды өзінің жеке игілігіне айналдыра бермейді, тек өзіне тұлғалық мәні белгілі болған және материалдық және рухани қажеттіліктері қанағаттандырылатын нормаларды ғана қабылдайды. Сонымен қатар, сөйлеу мәдениеті, сыртқы келбеті, қимыл-қозғалыс мәдениеті, серіктеспен өзара әрекеттестік мәдениеті т.б. болады. Студенттердің оқу қызметінің негізгі мақсаты – жеке кәсіби қызметіне дайындық, демек, болашақ педагогтардың шығармашылық әлеуетін дамыту ЖОО оқу-тәрбие үрдісінің құрамдас бөлігі болуы қажет. Жоғары оқу орны жағдайында студенттерді дайындаудың мақсаты жеке қабілеттер мен біліктілікті дамыту емес, студенттердің шығармашылық әлеуетін «өсіру» болуы керек, бұл болашақ маманның тұлғасы «өздігінен дамиды және өзін-өзі реттейтін жүйе түрінде болып, оның мақсатты бағытталған белсенділігі саналы, тұтас, таңдамалы деңгейге ауысуы үшін қажет».

Студенттік жастық шақта (17-25 жас) дамудың ең жоғары мүмкіндіктері болатыны сөзсіз. Студенттердің физикалық даму ерекшеліктерін ескеру керек, олар бұлшық ет массасының жоғары деңгейімен, реакцияның жылдамдығымен, қозғалыс жылдамдығымен және гипертония, диабет, гастрит, жүйке-психикалық бұзылыстар және т.б. бойынша көшбасшылықпен сипатталады [1].

Б.Г. Ананьевтың басшылығымен жүргізілген зерттеулер деректері бойынша 18 жастағы жас адамдарға (1 курс студенттерінің басым бөлігі) ойлаудың, зейіннің белгілі тұрақтануы, жүйке жүйесінің қозуының динамикалылығы т.б. тән болып келеді. Он тоғыз жас, яғни 2 курс студенттерінің басым бөлігінің жасы бұл вербалды және вербалды емес зияткерліктің, ойлаудың, есте сақтаудың, жүйке жүйесінің тежелуінің динамикасының, психомоторлық қызметтердің функционалдық деңгейінің артуы. Бұл жас зияткерлік және жады қызметінің ең жоғары деңгейімен сипатталады. 20 жаста (3 курс) вербалды және вербалды емес зияткерліктің, зейін көрсеткіштерінің төмендеуі байқалады [2].

Заманауи ғылымда даму күрделі процесс ретінде қарастырылады, бұл қарапайымнан күрделіге, төменнен жоғарыға қарай қозғалыс түрінде болады, жаңаның пайда болуы, жаңарту процесі, тұлға үшін барлық салаларда рухани өзгеріс процесі т.б. түрінде болады. Тұлғаның дамуы – бұл оның болашақтағы міндеттерін сәтті жүзеге асыруының нәтижесі болады.

Заманауи педагогикалық және психологиялық білімде «даму» ұғымы ортамен өзара әрекеттестіктегі дербес жүйелі объектінің бағытты түрленуі және қандай да бір психологиялық

өзгерістердің орын алуы ретінде түсіндіріледі. Ол жүйенің дамуына сыртқы факторлардың белсенділігіне баса назар аударуға мүмкіндік береді.

Г.И. Шукина көзқарасы бойынша тұлғаның дамуының мәні ол субъект ретінде әрекеттесетін қызметтің сапалық өзгерісі деп есептейді. Бұл өзгерістер мақсаттардың, міндеттердің, әрекеттердің, операциялық және мотивациялық іс-әрекет қырларының, сонымен қатар, тұлғаның өз позициясы тұрғысынан орын алады, ол тәжірибе жинақтай келе белсенді және дербес болып табылады [3].

Тұлғаның дамуы – тұлғаның әлеуметтенуі нәтижесінде тұлғаның заңды өзгеруі процесі. Тұлғаның дамуы іс-әрекетте жүзеге асырылады. Тұлғаның дамуы – адамның жаңа әлеуметтік ортаға кіруі және оған осы процесс нәтижесіне кірігуі. Тұлғаның шығармашылық әлеуетінің дамуын біз полижүйелі құрылым ретінде қарастырамыз, олар кіші жүйелерді (объектілер) басқа объектілермен өзара байланысы мәнмәтінінде қаралады. Шығармашылық әлеуеттің дамуы процесі «студенттің зерттелетін заттар мен құбылыстардың болмысына кірігуіне, қиындықтарды жеңудің жаңа тәсілдерін қолдануға, жаңашылдық элементтерін және оқу тапсырмасын орындау тәсілдерін енгізуге талпынуын» ынталандыруы керек [4].

Педагогтарды дайындаудың мақсатты бағытталған процесі тек мақсатқа жетудің әдістері бірегей жүйені құраған жағдайда ғана жүзеге асырылады, олар әдістемелік негіздемеде негізгі міндеттемелердің шешімін табады.

Жүйелік тәсіл әлеуметтік, биологиялық реттілік жүйесін жан-жақты зерттеу үшін қолайлы мүмкіндік тудырады (мысалы, даму үстіндегі тұлға), олар жоғары динамикалығымен, күрделілігі және көпфакторлығымен ерекшеленеді. Кез келген күрделі жүйеде жалпы сипаттамалармен қатар, бірқатар арнайы мақсаттылық, күрделі техникалық, тірі және әлеуметтік жүйелері болады, олардың өзіндік ерекшеліктері өздерінің жеке құрылымы болады.

Жүйелік тәсіл күрделі объектінің сипаттамасы (жүйе) оны құрамдаушы элементтің ерекшеліктерімен шектелмейді, ол ең алдымен элементтер арасындағы өзара әрекеттестіктің сипатымен байланысты болады. Бірінші орында осы қатынастар мен байланыстар механизмі сипатын тану міндеті тұрады.

Тұтастық тәсілінің арнасында «даму» сапалық түрлендірулердің сызықты емес, әркелкі процесі ретінде қарастырылады, ол тұтастық деңгейін арттырумен байланысты жаңа мүмкіндіктерді жинақтайды және күрделі қатынастар жүйесінде дүниені жаңаша қабылдауға – неғұрлым құрылымды, кіріктірілген және мазмұнды болуға жағдай жасайды.

Дамудың жүйелік-тұтастық тәсіл гуманитарлық типті педагогикалық үрдісте креативтілік, гуманизм секілді өзекті (кіріктірілген) сипаттамаларға негізделіп, жүзеге асырылады. Аталған жағдайда даму бір жақты болады және тұтастықтың уақытша күйі ретінде анықталады. Тұтастықтың қалыптасуының өзегі өзіне деген адалдық, өз табиғатымен жүруге ерікті талпынысы болады, ал тұтастық эталоны субъектілі ақиқаттың ішіне орналастырылады [5, 6].

Адам өзін сапалы түрде түрлендіреді, жаңа қасиеттерді иеленеді, өзін өзгертеді және бір мезгілде өзінің тұтастығын сақтайды. Мұғалім тұлғасының дамуы жаңа тұтастық деңгейіне алып келетін сапалық өзгерістер арқылы жүзеге асырылады. Тұлғаның дамуы барысында оның тұтастығының қалыптасуы орын алады, ол келесілерге негізделеді: 1) тұлғаның құрылымының барлық элементтерін оның негізгі басымдығы – оның дамуының барлық кезеңдерінің үздіксіздігі, сабақтастығын қамтамасыз етеді; 2) әлі жоқ қасиеттерді, тұлғаға қажетті қасиеттерді иелену.

Тұлғаның дамуының негізгі құралы және жетекші шарты тұлғалық-іс-әрекет тәсілі болып табылады. Бұл тәсіл студентті оқытатын және тәрбиелейтін педагог тұлғасын зерттейтін зерттеушіден тұлғаның бірегейлігін мойындауды, оның зияткерлік және құқықтық еркіндігі мен құрметтеу құқығын мойындауын қажет етеді.

Осылайша, іс-әрекет жүйенің қызметін қамтамасыз ететін негізгі ішкі фактор болып табылады. Алайда, тұлғаны осындай қызметке не ынталандырады? А.П. Леонтьев бұл сауалға жауап табу үшін «Қызметтің не үшін жүзеге асырылатынын, оны не нәрсеге бағытталғанын, қызметтің қандай әдіс және тәсілдермен жүзеге асырылатынын» анықтап алу қажет деп есептейді. Қойылған сауалдарға жауап іздеу, бізді субъект талпынатын мақсат пен себептерге алып келеді. Осылайша, себептер, мақсаттар, қол жеткізу құралдары (қажеттіліктің мақсаты, пәні) тұлғаны іс-әрекетке ынталандыратын негізгі механизмдер болып табылады. Тұлғалық тәсіл мотивацияны күшейту, кәсіби қызметке, шығармашылық даму және тұлғаның өзін-өзі дамытуына оң бағдарды қалыптастыруға сәйкес шарттар қалыптастырады [7].

Тұлғалық – іс-әрекеттік тәсіл тұлғаға қатысты оңтайлы ішкі және сыртқы шарттарды, тұлғаның шығармашылық әлеуетін дамытудағы жүйенің тиімді қызметін қамтамасыз етеді.

Болашақ педагогтың шығармашылық әлеуетінің дамуы оқу-тәрбие процесінің тұтас жүйесінде жүзеге асырылады.

Қазіргі уақытта ЖОО үлкен жүйе түрінде болады, сол себепті оның бөлімшелерінің әр түрлі иерархия деңгейіндегі қызметін сипаттайтын сандық және сапалық көрсеткіштерін әзірлеу болашақ педагог тұлғасының шығармашылық әлеуетін дамыту мәселесінің жүйелі шешімін табудың қажетті шарты болып табылады. Басқа да ұйымдасқан жүйелердегі секілді мұнда басқару оқытудың белгілі құрылымын сақтауды қамтамасыз етеді, оқу қызметінің мақсаттарын жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Тұтас оқу-тәрбие процесі проекция, болашақ педагогтың шығармашылық әлеуетін дамыту процесінің көрінісі болуы керек және оның даму міндеттеріне бағынуы тиісті. Адам диалектикалық субъект ретінде – оқу мен тәрбие объектісі, ол мұнда зияткерлік, психоэмоциялық және физикалық ұйымдасуының органикалық бірлігі ретінде қарастырылады.

Мұғалімнің кәсіби қалыптасуының тағы бір маңызды шарты әлеуметтік тәжірибені теориялық меңгеру және «осы байлықтың барлығын басқа тұлғалармен қатынаста шығармашылық көрсету» қабілеті болып табылады.

Бұл процеске органикалық кірігу тек шығармашылық әлеуеті дамыған тұтас тұлғаның ғана қолынан келеді. Бұл жағдайда даму сыртқы ықпалдың ассимиляция процесін, оның ықпалын шығуды анықтайды, сыртқы әсерді бейтараптайды.

Н.М. Борытқоның пайымдауынша, объектіні жүйе ретінде сипаттау үшін оның құрамындағы барлық элементтерді ерекшелеу жеткілікті болады, сонымен қатар, жүйе ішінде өзара байланыстар мен құрылымды анықтау керек [8].

П.Е. Решетниковтың көзқарасы бойынша, шығармашылық, кәсіби қасиеттерді қалыптастырудың тиімділігіне біршама әсер ететін негізгі қасиеттер: ішкі бірлік – тұлғаның тұтастығы; кәсіби рефлексияға қабілет – өзін-өзі тану процесі, өзін-өзі талдау және өз қызметін сезіну. Өзінің мүмкіндіктерін төмен бағалау негізінен тұлғаның шығармашылық қабілеттерінің дамуын тежейді. Өзін-өзі бағалау жоғары болған жағдайда да көп мәселе туындайды. Шығармашылық даму үшін ең қолайлы жағдай өзін-өзі тиісті түрде бағалау жағдайында орын алады [9].

Кез келген әлеуетті құрылымның дамуын ғалымдар көп деңгейлі процесс ретінде қарастырады. Мысалы: а) әлеуеттің дамуының уақытша деңгейі (өткен, осы шақ, болашақ); б) репродуктивті (ағарту міндеттері тұрғысынан жаңа өзекті деңгейді жаңғырту); в) продукивті (қол жеткізілген нәтижелердің «қоғамдық даму эволюциясы векторы» бағытымен өзгеруі). Бұл жағдайда зерттеушілер әрбір келесі кезеңде қалыптасқан қабілеттер тұлғалық-психикалық құрылымның: қызығушылық, қажеттілік, себеп т.б. жаңа синтезіне енеді деп есептейді.

Шығармашылық әлеуеттің бастапқы (өзекті) даму деңгейі екі мүмкін жолды болжайды: бұрынғы жетістіктердің қайталануы, шеберлікті жетілдіру немесе инновациялық қызмет.

Шығармашылық – бұл тұлғаның дамуының неғұрлым нақты формаларының бірі екендігі сөзсіз немесе Н.И. Понамаревтің сөзімен айтқанда, тұлғаның өнімді түрленуі механизмі болып табылады [10].

Іс-әрекеттің субъектісі ретінде шығармашыл тұлға үшін қайшылықтарды іздеуге талпыныс тән болады, ол жеке мақсатты бағытталған анықтама болып табылады. Мұндай тұлға қарама-қайшылықтардың шешімін табуда өзінің даму көзін көре алады және бұл оған осындай даму тенденциясы мен жолдарын анықтауға мүмкіндік береді. Осы орайда, даму үрдісіне студенттердің шығармашылық әлеуетінің бастапқы даму деңгейін алдын ала диагностикалау үшін студенттердің шығармашылық әлеуетін дамытудың төмен, орташа және жоғары үш деңгейін бөліп көрсетуге мүмкіндік берді.

Бөлінген үш деңгейдің әдістемелік негіздемесі болады. Даму жүйелі – тұтас процесс, жүйенің даму жолы келесілерді қамтиды: 1) тұтас емес (байланыспаған); 2) тұтас (байланысқан); 3) оңтайлы байланысқан біртұтас.

Деңгейлер сипаттамасы:

Төмен – бұл деңгейде орын алған тұтастық барлық тұлға көріністерінен байқалатын болады: тұлғаның шығармашылық әлеуетін дамытудың маңыздылығын түсіну, шығармашыл адам болу ниеті, шығармашылық процесіне бағдарлану, нақты жоспарлау, жағдайды жылдам бағалау және оңтайлы шешімді таңдау, өзіне деген сенімділік, өзінің әрекеттерін басқару қабілеті, қойылған міндеттерді жоғары сапалық деңгейде шешу.

Орташа – бұл деңгейде тұлғаның дамуының жаңа тенденциялары жеңеді және оның қайта құрылуы орын алады, тұтастық, жан-жақтылық, тұлғаның заманауи қоғам талаптарына үйлесімділігі пайда болады. Мұнда тұлғаның шығармашылық әлеуетінің интегралды құрамдауыштары бастапқы орынға шығады және студент әрекетіндегі өзінің жүйе қалыптастыру рөлін орындайды. Орын алған жағдайға шығармашылық тәсіл, жаңалыққа жылдам бейімделу, жылдам шешім қабылдау және қойылған міндеттердің шешімін табу, сирек жағдайда аздаған қателіктер мен дәлсіздіктер орын алады.

Жоғары – бұл деңгейде тұлғаның көріністері тұтас емес, бір жақты және үйлесімсіз болады. Тұтастық, тұлғаның үйлесімі бұл кезеңде қалыптаспайды, шығармашылық әлеуетін дамытуға қызығушылық болмайды, қателіктер мен дәлсіздіктер орын алады.

Зерттеу логикасы болашақ педагогтың шығармашылық әлеуетінің даму кезеңдерін және осы кезеңдер міндеттерін айқындауды талап етеді.

Студенттің шығармашылық әлеуетін дамыту процесі тұлға дамуының мәні мен динамикасынан туындайтын кезеңдерге жіктелген. Кезеңді сипаты болашақ маманның шығармашылық әлеуетін дамытуды уақытылы бақылау мен түзетуді қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Сонымен, тұлға оқыту және тәрбие берудің субъект-объектісі ретінде оның зияткерлік, психоэмоциялық және физикалық ұйымдасуымен бірлікте болады. Тұтас оқу-тәрбие процесі оқыту мен тәрбие берудің және білім алушының өзінің жалпы жүйемен өзара әрекеттестігі сипатын көрсетеді. Оны жүзеге асыру тек тұлғаның танымдық және әлеуметтік белсенділігі бар болған жағдайда, қоғамдық талаптарға және оқу-тәрбие процесін ұйымдастыру жүйесіне сәйкес мүмкін болады.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Крысько В. Г. *Психология и педагогика: Вопросы-ответы. Структур. схемы : учеб. пособие для студентов вузов* / В. Г. Крысько. – М.: ЮНИТИ, 2004. – 336 с.

2. *Профессиональная педагогика: Учебник для студентов, обучающихся по педагогическим специальностям и направлениям. Под ред. С.Я. Батышева, А.М. Новикова. Издание 3-е, переработанное.* М.: Из-во ЭГВЕС, 2009.

3. Раковская О. В. *Развитие творческой активности студентов средних профессиональных образовательных учреждений в логике учебного проекта: диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук: 13.00.08 / О. В. Раковская.* – Москва, 2008. – 25 с.

4. Смирнова Е.Е. *Психолого-педагогические условия формирования творческих способностей студентов при изучении общепрофессиональных дисциплин в техническом вузе.* – Тула, 2005. – 28 с.

5. *Основы педагогического мастерства: Учеб. пособ. / Под ред. И.А. Зязюна.* - М.: Просвещение, 2003. - 302с.

– Виленский М.Я., Зайцева С.Н. *Педагогические основы формирования опыта творческой деятельности будущего учителя: Учебное пособие.* – М., 1993. – 117 с.

– Андреев В.И. *Педагогика. Учебный курс для творческого саморазвития.* – 2-е изд. – Казань, 2000. - 600с.

– Громкова М. *О педагогической подготовке преподавателя высшей школы.* — Высшее образование в России. — 1994. — №4

– Кузьмина Н. В. *Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения.* — М.; Высшая школа, 1990

– Шайденко Н.А. *Формирование творческой личности учителя в учебном процессе педагогического вуза / Н.А. Шайденко.* – М.: Прометей, 1992. – 96 с.

Г.Т. Уразова¹

¹*Х.Досмұхамедов атындағы Атырау мемлекеттік университеті,
Мектепке дейінгі және бастауыш білім беру кафедрасының аға оқытушысы,
Атырау қ., Қазақстан, e-mail: zhide.tanatarova@mail.ru*

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДА МҰҒАЛІМДЕРДІ ДАЙЫНДАУДЫҢ АСПЕКТІЛЕРІ

Аңдатпа

Бұл мақалада қазіргі таңда Қазақстада әлемдік білім беру кеңістігіне бағытталған жаңа білім беру жүйесінің қалыптасуы жайлы айтылған. Бұл үрдіс педагогикалық теория мен практикадағы елеулі өзгерістермен қатар жүреді.

Білім беру мазмұнын жаңарту мұғалімдерге жаңа талаптар қояды: педагогтарды білім беруге құзыреттілік тәсіл шеңберінде жұмысқа дайындау, педагогтарды денсаулық сақтау технологияларымен қамтамасыз ету, білім беру үдерісін дараландыру жағдайында жұмыс істеуге дайындықты қалыптастыру. Біздің өміріміздің кез келген саласында сапалы өзгерістер, сонымен қатар білім беруде мұғалімнің өз орны мен оқу үдерісіндегі рөліне деген жаңа көзқарасын, оқушыға деген жаңа көзқарасты қалыптастырмау мүмкін емес. Мұғалімдердің оқытудың жаңартылған мазмұны мен технологиясындағы жаңа мақсаттар мен міндеттерді, оқытудың құзыреттілік - бағдарлы тәсілін ескере отырып бағалаудың жаңа формаларын түсінбестен мұны іс жүзінде жасау мүмкін еместігі көрсетіледі.

Түйін сөздер: жаңартылған білім, үрдіс, құзыреттілік, технология, тәсіл, қалыптастыру, тұғыр, критерий, мұғалім, құндылық, сала, оқыту, бағалау, модель, дағды.

Уразова Г.Т. ¹

¹*старший преподаватель Атырауского государственного университета им. Х.Досмухамедова, г.
Атырау, Казахстан. e-mail: zhide.tanatarova@mail.ru*

АСПЕКТЫ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЕЙ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

В современном Казахстане идет становление новой системы образования, ориентированной на мировое образовательное пространство. Этот процесс сопровождается существенными изменениями в педагогической теории и практике.

Переход на обновление содержания образования предъявляет новые требования к кадровому ресурсу: подготовка педагогов к работе в рамках компетентного подхода к образованию, обеспечение педагогов здоровьесберегающими технологиями, формирование готовности работать в условиях существенно возросшей индивидуализации образовательного процесса. Качественные изменения в любой области нашей жизни, а тем более в образовании невозможны без формирования нового взгляда учителя на свое место и роль в учебном процессе, нового отношения к ученику. Без осмысления учителями, новых целей и задач в обновленном содержании и технологии обучения, новых форм оценивания с учетом компетентно-ориентированного подхода в обучении это сделать, наверное, практически невозможно.

Ключевые слова: обновленное образование, процесс, компетенция, технология, метод, формирование, подход, критерий, учитель, ценность, сфера, обучение, оценка, модель, умение.

G.Urazova¹

\endash

senior teacher, ASU named after H.Dosmukhamedov,
Atyrau, Kazakhstan.

ASPECTS OF TEACHERS TRAINING IN CONDITIONS OF THE UPDATED EDUCATION

Abstract

In modern Kazakhstan, there is the formation of a new education system focused on the world educational space. This process is accompanied by significant changes in pedagogical theory and practice.

The transition to updating the content of education imposes new requirements on the human resource: training of teachers to work within the competence approach to education, providing teachers with health-saving technologies, formation of readiness to work in conditions of significantly increased individualization of the educational process. Qualitative changes in any area of our lives, and especially in education are impossible without the formation of a new view of the teacher's place and role in the learning process, a new attitude to the student. Without teachers' understanding of new goals and objectives in the updated content and technology of training, new forms of assessment, taking into account the competence-based approach to learning, this is probably almost impossible.

Keywords: intellectual, intellectual potential, method, methodology, cognition, society, professional, intellectual nation, strategy, actions, modern, ability, assimilation, resourcefulness.

Елбасы Н.Ә. Назарбаев «Қазақстанның әлеуметтік жаңаруы: жалпыға бірдей еңбек ететін қоғамға 20 қадам»: «... Қазақстандағы білім беру жүйесін жаңарту үш басты бағытқа негізделуі абзал: білім беру мекемелерін оңтайландыру; оқу-тәрбие үрдісін жаңарту; білім саласындағы қызметтердің тиімділігі мен қолжетімділігін жетілдіру» мақаласынан халықаралық және ұлттық беталыстар педагогикалық білімді жаңарту қажеттілігінің туындап отырғанын көрсетеді [1, 3-4 б.].

Заманауи әлемдік дамудың өзіндік ерекшелігі жетекші елдердің инновациялық қоғамының қалыптасудың жаңа кезеңіне ауысуы – білімдерді іздестіру, тарату және пайдалануға айрықша негізделген экономиканың құрылуы болып табылады. Осыған орай, экономикалық өсімнің жаңа моделінің негізгі түйіні – білім жүйесінің өзгеріске ұшырап, субъективті идеялардың жүзеге асырылуында.

2016 – 2019 жылдарға білім беру және ғылымды дамытудың Мемлекеттік бағдарламасының басты міндеттерінің бірі ретінде педагогикалық кадрлардың сапалы құрамын жоғарылату; педагогтар кәсібінің мәртебесін жетілдіру және олардың сапалы құрамының жоғарылауы; бәсекеге қабілетті кадрлардың сапалы даярлығын қамтамасыздандыруы; әлемдік беталыстар мәнмәтінінде жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім мазмұнының жаңаруы болып табылады [2]. Сондықтан білім беру жүйесінің жаңаруы – мемлекеттің ауқымды бағдарламасы болып табылады.

Бастауыш сынып пәндеріне арналған оқу бағдарламаларындағы оқу мақсаттары оқушылардан шынайы мәселелерді анықтап зерттей білуді талап етеді. Жаңартылған білім жүйесі құзыреттілікке және сапаға бағытталған бағдарлама. Жаңартылған білім берудің маңыздылығы – оқушы тұлғасының үйлесімді қолайлы білім беру ортасын құра отырып сын тұрғысынан ойлау, зерттеу жұмыстарын жүргізу, тәжірибе жасау, АҚТ-ны қолдану, коммуникативті қарым-қатынасқа түсу, жеке, жұппен, топта жұмыс жасай білу. Жаңа білім беру бағдарламасы сыни тұрғыдан ойлауға, шығармашылықты қолдана білуді және оны тиімді жүзеге асыру үшін қажетті тиімді оқыту әдіс-тәсілдерді (бірлескен оқу, модельдеу, бағалау жүйесі, бағалаудың тиімді стратегиялары) түйретеді [1].

Мұғалімдерді дайындау төмендегідей тұғырлармен анықталады: Құзыреттілік тұғыр, белгілі бір әрекетті жүзеге асыру үшін қажетті білім, білікпендағдылар жиынтығы ретінде қарастырылады.

Кесте – 1.

Оқыту	Даярлық	Кәсіби дағдылар	Кәсіптік қасиеттері
Алдағы міндеттерді орындауға, дайындықты қалыптастырудың арнайы ұйымдастырылған үдерісі	Міндеттердің белгілі бір жиынтығын табысты орындау үшін қажетті біліктілік, білім, икемділік және дағдылардың болуы	Дидактикалық, ұйымдастырушылық, сындарлы болжам, коммуникативті және т.б.	Құндылықтары, қабілеттері, мінез ерекшеліктері және т.б.

и Әрекетшілдік тұғыр, аталған тәсілдемені қолдаушылар белгілі бір салада жұмыс істеуге мүмкіндік беретін білімді, икемдер мен дағдыларды игеру процесі ретінде қарастырады. \endash Жүйелілік тұғыр, құрылымдық және функционалдық компоненттердің өзара байланысын және өзара әрекеттесуімен сипатталатын «жүйе» ұғымына негізделген тәсіл.

Жаңартылған білім беру жағдайында білім берудің негізгі мақсаты қатаң белгіленген білім, дағды, икем қоры бар маман емес, керісінше, өз білімін үздіксіз толықтыруға және тереңдетуге қабілетті, жалпы теориялық және кәсіби деңгейін арттыруға, сыртқы әсерлерге тәуелсіз шешім қабылдауға қабілетті маман тұлғасы [119].

Жаңартылған бастауыш білім беру мазмұнының мақсатын іске асыруда түйінді рөлді құзыретті мұғалім тұлғасы атқарады. Мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі – кәсіби педагогикалық қызметтің жоғары деңгейін қамтамасыз етуде тұлғаның теориялық және тәжірибелік әзірлігі мен қабілеттілігінің бірлігі.

Жалпымәдени критерийі - білім беру қызметі саласында маманға жақсы жалпы білім қажет, оның әртүрлі саладан кең және терең дүниетанымы болуы қажет. Жалпымәдени критерийі бойынша мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі үш көрсеткішке бөлінеді: жалпы білімділігі және дүниетанымының кендігі; мәдени жаңалықтар саласынан хабардарлығы; сөйлеу мәдениеті. **Жалпыкәсібилік критерийі** - мұғалімнің теориялық және тәжірибелік білімі, ұйыдастырушылық, басқарушылық қасиеті, кәсіби жинақылығы басым болуы керек.

Коммуникативтік критерийі – балалармен тілдік қарым-қатынас мәдениеті; тілдік қарым-қатынаста кері байланысқа түсу; сындарлы тілдік қарым-қатынас. **Тұлғалық критерийі** – табысты қызмет ету үшін мұғалім көптеген тұлғалық қасиеттер мен қабілеттерге ие болуы керек. Тұлғалық критерийі бойынша мұғалімнің кәсіби құзыреттілігінің үш көрсеткіші: тұлғаның кәсіби бағыттылығы; тұлғалық өсу және жауапкершілік, кәсібилік үлгі тұтушылық, таңдаған мамандыққа деген сүйіспеншілігі; арнайы кәсіби қасиеттерінің болуы: алға ұмтылушылық, талап қоюшылық, әділдік, икемділік, зияткерлік белсенділік, креативтілік; арнайы психофизиологиялық қасиеттердің болуы: жүйке жүйесінің шыдамдылығы, ішкі сезім, жігерді реттей алуы, жұмыс жасау қабілетінің жақсы болуы және психо-эмоциялық жүктемеге төзімділігі. **Өзіндік даму және өзіндік білім алу критерийі** – мұғалімнің кәсіби педагогикалық мүмкіндігі бір күнге және мәңгіге қалыптаспаған. Іс-тәжірибе қызметін жинақтау үдерісінде кәсіби жетілу мұғалімнің өзіне және өз жұмысына жауапкершілік пен сыни қатынастар негізінде іске асырылуы керек. Үнемі тұлғалық және кәсібилілік өсу мұғалімнің кәсібилілігінің ажырамас бөлігі ретінде алға шығады.

Өзіндік даму және өзіндік білім алу критерийі бойынша мұғалімнің кәсіби құзыреттілігінің үш көрсеткіші: өзіндік сын, өзіне деген талап қоюшылық; педагогикалық қызметте теориялық және іс-тәжірибелік жаңаруға қажеттілік, инновациялық қызметке деген қызығушылық; қызметтің зерттеушілік түрі. Жоғарыдағы критерийлерді басшылыққа алып, зерделей отырып бастауыш сынып мұғалімдерінің кәсіби құзыреттілігінің критерийлеріне төмендегей сипаттама бердік.

Жалпы мәдени критерийі	Жалпы кәсіби критерийі	Коммуникативтік критерийі	Тұлғалық критерийі	Өзіндік даму және өзіндік білім алу критерийі
жалпы білімділігі және дүниетанымының кендігі мәдени жаңалықтар саласынан хабардарлығы сөйлеу мәдениеті	Теориялық және тәжірибелік білімі, ұйымдастырушылық, басқарушылық қасиеті кәсіби жинақылығы басым болуы керек	балалар мен тілдік қарым-қатынас мәдениеті тілдік қарым-қатынасты кері байланысқа түсу сындарлы тілдік қарым-қатынас	арнайы кәсіби қасиеттерінің болуы: алға ұмтылушылық, талап қоюшылық, әділдік, икемділік, зияткерлік белсенділік, креативтілік арнайы психофизиологиялық қасиеттердің болуы: жүйке жүйесінің шыдамдылығы, ішкі сезім, жігерді реттей алуы, жұмыс жасау қабілетінің жақсы болуы және психоэмоциялық жүктемеге төзімділігі	өзіндік сын, өзіне деген талап қоюшылық, педагогикалық қызметте теориялық және іс-тәжірибелік жаңаруға қажеттілік, инновациялық қызметке деген қызығушылық қызметтің зерттеушілік түрі

Сурет – 1. Бастауыш сынып мұғалімдерінің кәсіби құзыреттілігінің критерийлері.

Қазіргі ақпараттық қоғамда адам өздігінен білімін жетілдіріп отыруы арқылы бәсекеге қабілетті, еркін жан-жақты дамыған тұлға бола алады. Өздігінен білім алу үрдісінің құнды жақтарының бірі ретінде тұлғаның жеке танымдық белсенді іс-әрекетпен шұғылдануын атауға болады. Бұл үрдісте адам мақсат-міндеттерді өзі анықтайды, өзі білім алу құралдарын іздестіреді, өзі-өзіне мұғалім болып, өзін-өзі білімге жетелейді. Өздігінен білім алудың тағы бір маңызды ерекшелігі ретінде адамның білімді ізденудегі құлшынысының, ынта-ықыласының барлығы адамның өз еркінен туындайтынын, сырттан келетін ешқандай ықпалдардың болмайтындығын атап өтуге болады.

Білім берудің мазмұны жаңарып, жаңаша көзқарас пайда болды. Осыған байланысты ұстаздар алдында оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жаңартып отыру және технологияларды меңгеру, оны тиімді қолдана білу міндеті тұр. Мемлекетіміздің білім беру үдерісіне енген жаңартылған білім беру бағдарламасы – заман талабына сай келешек ұрпақтың сұранысын қанағаттандыратын тың бағдарлама.

Мұғалімге қойылатын негізгі талаптар:

- қоғамның алдыңғы қатарлы идеяларын игеру;
- жан-жақты білімдарлық өмірдің әртүрлі саласынан хабардар болу;
- оқытатын пәнін, соған байланысты ғылымдарды, олардың жетістіктерін, ағымын жақсы білу керек.

- жұмысына шығармашылық көзқарас;
- баланы жете білу, олардың жан дүниесін түсіну, педагогикалық сенім, оптимизм;
- педагогтік техниканы меңгеру, қисынды, мәнерлі сөйлеу;
- педагогтік әдептілік тактіні меңгеру;
- балаға деген сүйіспеншілік пен әділдік.

Болашақ педагогтардағы адамға деген қатынасты жоғарғы құндылық ретінде қалыптастыру мәнді болыптабылады. Мұндай нәтижеде адамның ішкі әлемімен жұмыстың механизмі мен заңдарына тереңдеп бойлауы жоғары адамгершіліктік императивпен анықталады. Осындай жолмен, зерттеуші педагогтың кәсіби интеллектісінің маңыздылығымен оның жұмысының жалпы гуманитарлық бағыттылығы бір-бірімен тығыз байланысты болып келеді. Сондықтан, ғалым В.А. Пономаренко пікірінше анық профессионал үшін рухани кеңістік – метафора емес, ол өзінің ар-ұятының өзарақатынасының әлеуметтік шындығы болып табылады [4]. Мұның өзі профессионалды маманнан айырып тұратын жүйелі қасиет. Өзінің іс-әрекеті ретінде педагог мамандығын таңдап алған адамдар қарапайым маманнан жоғары деңгейдегі профессионалға дейінгі кезеңдегі оның жүзеге асу үшін қажет әдістемелік түр-пішіндерді және әрбір сатының мазмұнды толықтырылуын жақсы түсіну керек.

Болашақ педагог маманның сапалық сипаттамалары және олармен анықталған және университет алдында тұрған білімберушілік міндеттер бүгінгі жоғары мектепте маманның кәсіби дайындығы жүйесінің негізгі ұстанымдарының сипатын анықтайды. Олар ұстанымдардың бірқатарын айқындайды.

С.И. Гессен жоғары мектепте білім берудің негізгі ұстанымдарын анықтайды. Оларға мыналар енгізіледі: университетте ғылыми білімнің толық болуы; дәріс беру және оқыту үдерісіндегі еркіндік және шығармашылық рухы; оқытушылармен ғалымдарды дайындау жолымен университеттің өзін-өзі тәрбиелеуге қабілеттілігі [5].

Өз мәнісінде жоғары мектеп аталмыш ғалымның көзқарасы бойынша ешқандай билікке төзбейтін ғалымдардың одағы болып табылады. Қазақстандық зерттеушілер жоғары мектепте білім беру ұстанымдарының маңыздылығын ерекше көрсетеді. Олар бүгінгі жоғары мектепте мамандарды дайындау жүйесінің төмендегідей негізгі ұстанымдарын анықтайды:

- білім беру мазмұнының ғылыми іргелілігі мен жүйелілігі ұстанымы;
- білім берудің қол жетерлік ұстанымы;
- ғылыммен, өндіріспен алынатын білім жүйесінің кешенділік және кіріктірілген ұстанымы;
- мамандар дайындаудың жаңашылдық және ақпараттылық бағдарлаушылық принципі;
- білім берудің болжаушылық және жан-жақтылық принципі;
- кәсіби құзырлылықтың көп нұсқалылығы және таңдамалық ұстанымы;
- алынатын біліктіліктің қолданбалы нәтижелілігінің ұстанымы;
- білім беру мазмұны мен құрылымының көпдеңгейлі және үздіксіздік ұстанымы;
- біліктілік сертификаты мен әр баспалдағының кәсіби аяқталу немесе академиялық ұстанымы;
- білім беру мақсаттарының әлеуметтік-экономикалық айқындаушылық ұстанымы;
- оқу үдерісін ұйымдастырудың проблемалылығының және интерактивтілігінің ұстанымы;

- білім берудің гуманизациялау ұстанымы;
- оқыту үдерісінде ынтамақтастық пен серіктестік ұстанымы;
- білім беру мазмұнының коммуникативтілік мәдениетаралық ұстанымы;
- мамандардың кәсіби және академиялық біліктілігінің халықаралық-мәртебелік деңгейін қамтамасыз ету ұстанымы;
- бағдарлаушылық көзқарасы ұстанымын айтамыз;
- оқытуда жеке және тұлғаға бағытталған көзқарас ұстанымы.

Қорытындылай келе, қазіргі жағдайда жоғары кәсіби құзыретті, білім, білік және дағдылары қалыптасқан маманды дайындауда бірінші орында оқу пәндерінің мазмұнына, оқытудың тәсілдері мен әдістерін таңдауға қойылған ерекше талаптарды шеше алатын мұғалімдерді дайындау міндеті тұр.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

Қазақстанның Үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік. Мемлекет басшысы Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы. – 2017, қаңтар -31.

Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016 – 2019 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы. – Астана, 2016. - № 205.

Пралиев С.Ж., Жампеисова К.К., Хан Н.Н., Колумбаева Ш.Ж., кайдарова А.Д. Концептуальные основы системной модернизации педагогического образования в Республике казахстан // Педагогика \endash психология. – 2015. - № 1. – с. 44-60.

\endash Пономаренко В.А. Психология духовности профессионала. – ИПАНРАН-М., 2004 – С.162.

\endash Гессен С.И. <http://www.twirpx.com/file/779791/5>

МРНТИ 14.35.09

А.М. Жубандыкова¹

^кҚазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университетінің п.ғ.к., қауымд.профессоры,

Р.А. Набуова²

²Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университетінің п.ғ.к., қауымд.профессор м.а., Алматы, Қазақстан,

Ж.С. Султанова³

³Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университетінің PhD докторы, қауымд.профессор м.а.

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАСЫ ИДЕЯЛАРЫН ЖОО-НЫҢ ОҚУ ҮДЕРІСІНДЕ ҚОЛДАНУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Мақалада талантты және дарынды балаларды оқыту модуль идеяларын жоғары оқу орындарының оқу үдерісіне енгізудің қазіргі таңдағы маңыздылығы жөнінде айтылған. Ұсынылып отырған модуль аясында: талантты және дарынды балаларға қолдау көрсетудің негізгі бағыттары қарастырылған: талантты және дарынды балаларды оқыту барысында үздіксіз әлеуметтік педагогикалық қолдау көрсету, балалардың даму көрсеткіштерін мониторингілеу, сонымен қатар талантты және дарынды балалармен жұмыс жүргізе алатын педагогикалық кадрларды дайындауды ұйымдастыру, балалардың сабаққа деген қызығушылығын арттыру және оқыту үдерісін ғылыми-әдістемелік, ақпарат құралдарымен қамтамасыз ету жөніндегі мәселелер қарастырылған.

Қазіргі білім беру саясатының негізгі міндеттерінің бірі – білім беру сапасын көтеру болып табылады. Осы тұста талантты және дарынды балаларды анықтау, дамыту және олармен жұмыс жасай білу болашақ маманның негізгі міндетіне айналмақ.

Түйін сөздер: оқыту, талантты және дарынды балалар, қабілеттілік, модуль, білім сапасы

*Жубандыкова А.М.*¹

\endash *к.п.н., асоц.профессор Казахского государственного женского педагогического университета,*

*Набуова Р.А.*²

\endash *к.п.н., и.о.асоц.профессор Казахского государственного женского педагогического университета,*

*Султанова Ж.С.*³

³*PhD доктор, и.о.асоц.профессор Казахского государственного женского педагогического университета, Алматы, Қазақстан*

ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИДЕИ ОБНОВЛЕННОЙ ПРОГРАММЫ ОБРАЗОВАНИЯ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ ВУЗА

Аннотация

\endash предлагаемой статье рассматривается актуальная проблема внедрения в учебный процесс высших учебных заведений идеи модульного обучения талантливых и одаренных детей начальных классов. В рамках предлагаемого модуля: рассмотрены актуальные направления поддержки одаренных детей: выявление и мониторинг их развития, непрерывное социально-педагогическое сопровождение, профессиональная ориентация одаренных детей в процессе учебной деятельности, организация подготовки педагогических кадров к работе с одаренными детьми, обеспечение мотивационной поддержки этого процесса, его научно-методическое и информационное обеспечение. Главная задача образовательной политики – обеспечение современного качества образования. В этой связи, выявление, развитие и работа с одаренными и способными детьми, являются одним из важнейших аспектов деятельности будущего педагога.

Ключевые слова: обучение, талантливые и одаренные дети, способность, модуль, качество знания.

*A.Zhubandykova*¹

¹*Ph.D., Associate Professor of Kazakh State Women's Pedagogical University,
Almaty city, Kazakhstan,*

*R. Nabuova*²

²*PhD, Senior Lecturer of the Kazakh State Women's Pedagogical University
Almaty city, Kazakhstan,*

*SultanovaZh.*³

³*PhD, Senior Lecturer of the Kazakh State Women's Pedagogical University
Almaty city, Kazakhstan*

RECONSTRUCTION OF SCADA UPDATED PROGRAMME OF EDUCATION IN EDUCATIONAL PROCESS OF THE UNIVERSITY

Abstract

The proposed article deals with the actual problem of introducing into the educational process of higher educational institutions the idea of teaching talented and gifted children of primary classes. In the framework of the proposed modules: relevant areas of support for gifted children are considered: identifying and monitoring their development, continuous social and pedagogical support, professional orientation of gifted

children in the process of learning activities, organizing the training of teaching staff to work with gifted children, providing motivational support for this process, its scientific -methodical and informational support.

The main task of the educational policy is to ensure the modern quality of education on the basis of preserving its fundamental nature and compliance with the current and future needs of the individual, society and the state. In this regard, the identification, development and work with gifted and capable children is one of the most important aspects of the work of the teaching staff.

Keywords: training, talented and gifted children, ability, module, quality of knowledge.

Қазіргі жаңартылған білім беру бағдарламасының негізгі бағытының бірі дарынды және талантты балаларды оқыту болып табылады. Дарынды және талантты балаларға қатысты бұл - ойлауды, талқылауды және мұқият жоспарлауды талап ететін едәуір күрделі мәселе.

Барлық педагогтар балаларға білім беруде барынша жоғары жетістіктерге қол жеткізу үшін қолайлы орта жасауға тырысады.

Соңғы отыз жылда «дарынды» және «талантты» деген ұғымдар бірқатар өзгеріске ұшырады. Бұл өзгерістерге 1972 жылы Құрама Штаттардың Білім басқармаларына ұсынылған Marland есебінен бастау алды. Соңғы жылдары дарынды және талантты балалармен жұмыс істеу жеткілікті қамтамасыз етілмегендігін көрсетіп отыр.

Дарынды және талантты оқушылар ерекше қажеттіліктері бар балалар ретінде зерттелуі тиіс екендігін мойындаумен қатар, «дарынды» және «талантты» деген санаттарды анықтауда бір аспектіліктен көп аспектілікке қарай ойысу орын алды. Дарындылар мен таланттылардың бір аспектілік тұрғыдан қарастыратын анықтамасы бір ғана критерийге негізделеді – зият деңгейі және оның IQ балдары негізінде анықталуы.

Ренцулли [1, 6 б.] (1978) дарындылықты адами қасиеттердің үш негізгі тобының өзара әрекеттестігі негізінде нақты анықтады: • ортадан жоғары қабілетінің болуы; • тапсырмаларды орындауда жоғары деңгейдегі уәжділік; • жоғары деңгейдегі шығармашылық. Ренцулли мен Райс (1985) дарынды және талантты балалар күрделі қабілет иелері, әрі олар адам қызметінің кез келген құнды саласында өз қабілеттерін көрсетуге бейім деген пікір білдіреді. Олар осы санаттағы оқушылар әдетте кәдімгі мектепте ұсыныла бермейтін көптеген білім беру мүмкіндіктері мен қызметтерін қажет етеді деп санайды. Дарындылық пен талант түсінігін бір аспектіліктен көп аспектілік тұрғыдан түсінуге көшу зияттың өзі не екенін түсінуде өзгеріс қажет екендігін меңзейді. Бұл енді біртұтас нәрсе ретінде емес, зияттың қырлары жағдайында қаралады. Зияттың қырлары идеяларын жақтаушылардың арасында зияттың сегіз түрін анықтаған Гарднерді (2006) атап өткен жөн:

- Логикалық-математикалық;
- Лингвистикалық;
- Кинестетикалық;
- Кеңістіктік;
- Музыкалық;
- Тұлғааралық;
- Тереңдетілген;
- Табиғи.

Аталған зият түрлерін зият саласы емес, ерекше қабілет саласы ретінде қарастыруға болады. Гарднер зиятты қабілеттер, таланттар немесе ақыл қабілеттерінің жиынтығы ретінде анықтайды, бұл адамдарға проблемаларды немесе міндеттерді оның шешімі бір немесе бірнеше мәдени мәнмәтіндерге пайдалы болатындай етіп шешуге мүмкіндік береді. Дарындылар мен таланттылардың көп аспектілі анықтамасы оқушыларды жоғарыда аталған зият түрлерінің кез келгеніне сәйкес дарынды және талантты деп есептеуге мүмкіндік береді.

Макэлпайн мен Рид [1, 68 б.], (1996) дарынды және талантты оқушылардың мінез-құлықтарының пайдалы тізімін жасап ұсынды. Шындығында, бірде бір дарынды оқушы келтірілген сипаттамалардың барлығына ие бола бермейді: олар барлығына да ие болуы мүмкін немесе бір санаттағы барлық сипаттамаларға сәйкес болып, бірақ басқасында «ақсауы» мүмкін. Дарынды және талантты оқушылардың қалай оқитынының сипаттамасы:

- Логикалық және сараптамалық ойлау жүйесі дамыған.
- Заңдылық пен өзарабайланысты тез анықтайды.

Фриман (1998) [2, 70 б.] төменде көрсетілген, ғылыми негізделген критерийлерді дарынды және талантты балаларды анықтауда оңтайлы қолдануға болады деп санайды:

- олардың есте сақтау қабілеттері өте жоғары; олар ақпаратты біліп қана қоймай, оны пайдалана алады;
- олар оқу үдерісінің қалай жүретінін басқаларға қарағанда жақсы біліп, өздерінің оқуын реттей алады;
- олар жоспарлауға көп уақыт жұмсауы мүмкін, бірақ жоспарды тез жүзеге асырады;
- олар ақпаратты толықтырып, олардың қайшылықтарын анықтап, мәніне тезірек жетеді;
- олар оқуда және проблемаларды шешуде балама шешімдерді көріп, қабылдай алады;
- басқаларға қарағанда олардың тәртібі жақсы;
- қызығушылығын арттыру үшін олар күрделі ойындар мен тапсырмаларға ұмтылады;
- ерте жасынан бастап ерекше қабілеттерін ұзақ уақытқа шоғырландыра алады;
- олар ерте жасынан сөйлей, оқи және жаза бастайды (Freeman, 1998).

Эйр (2001) Выготский мен Катцтың еңбектерінен дәйек сөз келтіре отырып, теория мен зерттеулерді табиғатты зерттейтін «міндеттер» ретінде қарастырады. Міндет қоя отырып жұмыс істеу оқушыларды жайлылы қаймағынан аздап шығатын деңгейде жұмыс істеуге міндеттейді. Ол, Выготский бойынша, тым күрделі жұмыс балаларға орындалмайтын, ынтасын жоятын жұмыс болып көрінетіндігін дәлелдейтін «Жақын арадағы даму аймағы» теориясы негізінде балалардың өзекті қабілеттерінің деңгейлерін бағалаудың тиімді екендігін баса айтады. Эйр теорияның осы бөлігін пайдалана отырып, дарынды балаларға арналған оқу жоспарына өзгеріс енгізу жөніндегі ұсынысында ол жоспарда жоғары деңгейлі ойлау, біліктілігін дамыту және проблемаларды шешу дағдылары қамтылуы керектігін айтады.

Ренцулли мен Райс (1985) дарынды және талантты оқушылардың білімін жетілдіру бойынша қызметтің өзара байланысты үш кезеңдерінің негізінде модель жасап шығарды: • Бірінші кезең – жалпы зерттеу жаттығулар (жетілдіру, байыту). • Екінші кезең – топтық оқу жаттығулары (үдеріс). • Үшінші кезең – нақты проблемаларды жеке және шағын топтарда зерттеу (нәтиже). Білім жетілдірудің бірінші кезеңі оқушыларға әртүрлі тақырыптағы көптеген тапсырмалар мен жаттығулар түрлерін ұсынады. Бірінші кезең баспа материалдарын, БАҚ, саяхат, болмаса баяндамашыларды шақыру және т.б. қамтитын кез келген сабақ түрінде өткізілуі мүмкін. Осы кезең балаларды стандартты оқу бағдарламаларынан тыс, оқушылар үшін тартымды және қызықты салаларда дамытуға ықпал етеді.

Білімді жетілдірудің екінші кезеңі оқушыларда зерттеу жүргізуге және бірқатар эмоциялық әрі зияткерлік үдерістерді жүзеге асыру үшін қажетті дағдыларды қалыптастыру мақсатында әзірленген. Ренцулли мен Райстің пікірі бойынша, олар шығармашылық ойлаудың, проблемаларды шешу қабілетінің, сын тұрғысынан ойлаудың болуын, шешім қабылдауға және аффектілік үдерістерге дайын болуды, зерттеушілік дағдының, қарым-қатынас жасау дағдысының, қалай оқу керектігін үйрену дағдысының болуына өздейді.

Жоғарыда зерттелеген ғалымдардың ой-пікірлерін зерделей келе: «Дарынды балалар ретінде білімнің барлық саласынан бірдей дәрежеде көріне алатын балаларды қарастыратын болсақ, талантты бала ретінде тек бір салада даму деңгейі жоғары оқушыларды атауға болады», деген ой-тұжырымға келдік.

Жаңартылған білім беру бағдарламасының «Талантты және дарынды балаларды оқыту» модулін біз өз тәжірибемізде пайдаландық. Бұл модуль жеті модульдің ішінде маңызды болып табылады. Себебі болашақ бастауыш сынып мұғалімі маманы ретінде өз оқушыларының бойынан таланты мен дарынын анықтаудан гөрі талантты және дарынды балалармен жұмыс жүргізуде оқытудың әртүрлі стилінің талаптарына сәйкестігін анықтау маңызды міндеттерінің бірі. Сондықтан баланың өмірден өз орнын табуы үшін оның қабілетін дамытуды ерте бастан қолға алу, шығармашылық әрекетті тұрақты түрде жүргізу, берілген тапсырманы жүйелі түрде бағыттау мұғалімнен асқан шеберлікті талап етеді. Кәсіби даярланған педагог – өз ісінің білгірі, талантты да дарынды, оқушылардың қабілеттеріне қарай жұмыс жасай алатын маман. Әр оқушының бойында белгілі бір бағытта бейімі болады. Мұғалімнің алдында осындай қабілеттерді, дарындылықты, талантты танып, көре біліп, әрі қарай дамыту міндеті тұрады. Осы тұрғыда талантты және дарынды оқушылардың білім алуын арттыруда қолданылатын кеңейтілген тапсырмаларды мақсатты, сауатты пайдаланудың маңызы зор. Кеңейтілген тапсырмалар қарапайым оқу күні шеңберінде сыныпта өткізілетін жалпы, басты жұмысқа негізделген. Талантты және дарынды оқушылардың білім алуын арттыруда қолданылатын кеңейтілген тапсырмалар он екі идеяға негізделіп құрылған, әрбір идеяның мазмұны жүйелі жұмыстың жиынтығы мен жан-жақты әдіс-тәсілдерді сапалы пайдаланудың бағдары іспеттес.

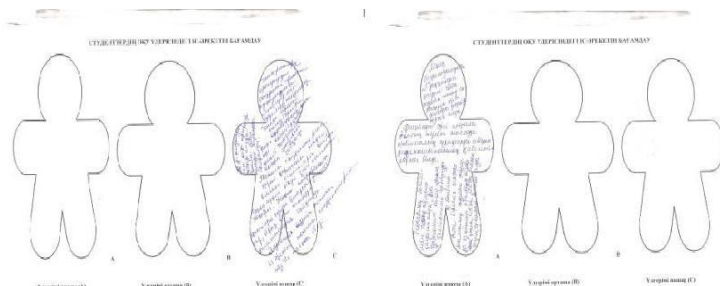
Оқытудың әртүрлі стилдері туралы айтарлықтай жеткілікті жазылған. Бірнеше үлгілері бар, Колба жұмысында және оның ұжымдары оқушыларды төрт топқа жіктеуді ұсынады: белсенділер, релектор, теорияшыл және практик. Айтарлықтай кеңінен тараған үш стилін белгілейді: визуалды, аудиалды

Ауа райы

Далада 40°С суық, ауадағы көліктің ішінде ауырдан алып кінген ет, сүт және құрт бар.

Тұжырымдамалар	Дәлелдемелер
1. Ет өзінің қалынан бұзылмайды (жалынсыз иіс шығара бастайды)	жоқ Ет 40°С өз қалпын сақтап тұрады.
2. Сүттің күйі өзгереді иә	Сүт айық күйден, қатты күйге ауысады
3. Құрт өз күйін өзгертпей қыла бастайды	жоқ Құрт 40°С өз қалпын сақтайды. Себебі суық құрттың төлеушісімен өз қалпын өзгертпей сақтайды

Кафедраның профессор-оқытушыларының қатысуымен Lesson Study тәсілін қолдану арқылы А,В,С деңгейлі білім алушы бақылау және талқылау жүргізілді, студенттің іс-әрекетін бақылаушы оқытушылар мәтін, деректермен жұмыс жүргізуі, топтағы іс-әрекеті, нақты өз тәжірибесінен фактілерге сүйене отырып, ойын жеткізуі, ойды тұжырымдамалы түрде жеткізе алуы, топтағы студенттермен қарым қатынасы сынды критерийлері бойынша айқындалды және бірлескен талқылау жүргізілді. Қосымша 3

А, С деңгейлі студенттерді оқу үдерісіндегі бақылау парақшалары

Осы тұста байқағанымыз, оқытушылар өзекті мәселелерді әріптестерімен бөлісуді, бірлесе шешім іздеуді үйренді. Талқылау тиімді әрі нәтижелі болуы үшін зерттеу сабағына бақылау жүргізу аспектісі өзекті болғанына көз жеткіздік. Қосымша 4

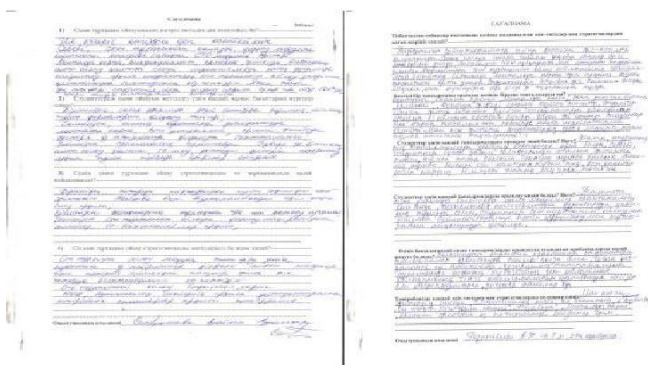

Оқытушы профессорлармен ұйымдастырылған Lesson Study тәсілі

Lesson Study тәсілі оқытушылардың үздіксіз кәсіби дамуына жол ашылды, жаңа әдіс-тәсілдер білім алушылардың ғылыми жұмыстары, зерттеулеріне оң ықпал етті, бірлесе жұмыс атқарған іс-әрекет арқылы оқытушылардың ынтымақтастығы арта түсті деуге болады.

Сабақтың соңында «Сын тұрғысынан ойлауға үйрету» модулі тақырыбындағы сабақтан соң оқытушылармен сауалнама алынды. Сауалнамада сын тұрғысынан ойлауыңызға өзгеріс енгіземін деп есептейсіз бе?, білім алушың сын тұрғысынан ойлауын жетілдіру үшін қандай жұмыс бағыттарын жүргізер едіңіз?, өз тәжірибеңізде қалай қолданасыз?, жетілдіресіз бе?» сұрақтарға сын тұрғысынан ойлауға бағытталған әдістерді тиімділігі, меңгергенін және жетілдіруге бағытталғаны байқалады.

Қосымша 5.

Оқытушы-профессорлардан алынған сауалнама

Сабақтың соңында «Дарындылық даралықтың дамуы» Блум таксономиясына құрылған тапсырма жеке жұмыс ретінде алынды.

Қосымша 6

Ойлау деңгейлері	Тапсырмалар	Студент жауабы
Білу	Инклюзивті тәсіл дегеніміз не?	
Түсіну	Қабілетті (үздік) қалай анықтауға болады?	
Қолдану	Мектептегі тәжірибе кезеңінде аталмыш модуль идеяларын қалай ықпалдастырасыз және қандай тиімді стратегияларды қолданасыз?	
Талдау	Мектептегі тәжірибе кезеңінде қолданылатын күрделендірілген тапсырмаларды (құзырлылық, Блум таксономиясы) маңыздылығын салыстырыңыз.	
Жинақтау	«Дарындылық даралықтың дамуы» ой толғау жазу	
Бағалау	Дарынды және талантты балаларды оқыту қаншалықты маңызды?	

а

Білім алушың модуль идеяларын қаншалықты меңгергеніне талдау жүргізілді: 20 студенттің 14-і нақты тұжырымды жауап берсе, студенттің 6-ы сипаттамалық тұрғыда жауап берген.

Аталмыш модуль идеяларын «Күрделенген тапсырмалармен таныстыру» ресурстарын пайдалану арқылы студенттер құзырлылық тапсырмалар түрін білді, қолдану ерекшеліктерін түсінді және пән аясында мектеп тәжірибесінде оқушылардың жеке қажеттіліктеріне сай тапсырмалар құрастыру дағдысы қалыптаса бастады; Блум таксономиясы қолдану арқылы ойлау ерекшеліктеріне сай студенттер сұрақтар жүйесі мен тапсырмаларды дайындай алу дағдысына машықтанды.

Әр тапсырма, жаттығу жұмыстарынан кейін қалыптастырушы бағалау стратегиялары ұсыну арқылы студенттер бойында даму, өсу деңгейінің көтерілгені байқалды.

Сабақтың әлсіз тұстары

Рефлексия жасау арқылы осы модульдің қаншалықты меңгеруге бағытталғанын байқап, талдау жасадық.

№	Іс-әрекеттер	Түсіндірулері
1	Құзырлылық тапсырманы құрастыруда кедергілер болды.	Құзырлылық тапсырманың кеңейтілген тапсырмаға қарағанда мәтінді және тұжырымдалған ойды құрастыру үшін уақыттың қажеттілігін айқындадым.
2	Блум таксономиясының талдау, жинақтау, бағалау ойлау деңгейлеріне сай сұрақтар құрастыруда қиындықтар туындады.	Пәннің ерекшелігіне сәйкес ойлау деңгейінің жоғарғы дәрежелерін қолдануға (талдау, жинақтау, бағалау) бағытталған сұрақтар тізбесін беру арқылы бағыттауым керек.
3	Lesson Study тәсілі талқылауға қатысуда қиындық туындады.	Lesson Study тәсілі оқытушылардың алғаш қолдануы болғандықтан түсінуде, талқылауға қатысуда қиындық туындады.

Сабақтың әлсіз тұстарын жетілдіру үшін ұсыныстарымыз:

Сабақ үрдісінде әр қадам, әр іс-әрекетте талантты және дарынды балаларды оқыту маңыздылығын түсіне отырып, жүйеленген жұмыстардың жүргізілуі маңызды екенін түсіндік.

Біздің пікірімізше, тренингтер мен жаттығулар төмендегідей мәселелерді қамтылуын қажет ететініне көзімізді жеткіздік: 1) білім алушының қажеттілігіне қарай жұмыс түрлерін ұйымдастыру); ішкі уәжге бағыттай отырып, жұмыс жасау; 2) білім алушыны ауызша аналитикалық талдау жүргізуге бағыттау; 3) болашақта Lesson Study тәсілінің талқылау кезеңінің мақсатын, нысанын, мүмкін бағыттарын, реттілігін, қадамдарын айқындай отырып, зерттеу барысында жинақтаған білімімен әріптестерімен бөлісудің, көпшілік талқысын ұйымдастырудың, талқылау нәтижелерінің жүйелі түрде жариялануының маңыздылығын негіздеу, жетілдіру.

Білім алушыларға берілген тапсырмалар қарапайым деректерді есте сақтау емес немесе жаттанды рәсімдерді қарапайым қайталау емес, олар когнитивті өңдеудің жоғарғы деңгейін талап ететіні сөзсіз. Білім алушылар дарындылықты дамыту нәтижесінде оқушылардың интеллектуалдық қабілеті артады, ғылыми зерттеу жұмыстарына қызығушылығы қалыптасады, шығармашылық қабілеті дамиды, қазіргі техниканы пайдалану мәдениетіне бейімделеді, өзін-өзі дамытуға құштар, икемді, ақпараттық және интеллектуалдық ресурстарды қолдануға қабілетті жан-жақты дамыған жеке тұлға болып қалыптасатынына көздері жетті.

Қорыта келе, дарынды балаларға білім беру нәтижесіне жету жолының үлгісінде мақсатты іске асыру мемлекеттік стандарт шегінен ауқымды, терең білім игерту арқылы оқушылардың креативтік пайымы (жас ерекшеліктеріне орай) жасауға жағдай туғызу көзделеді. Оның міндеттері білім мазмұны мен оқыту мазмұны нәтижесіндегі оқушының интеллектуалды әлеуетін өркендетудің жолдары, амал - тәсілдері, құралдары сараланады. Міндеттерді шешуде ұлттық негіз, ортаазия сипаты, әлемдік сипат секілді кеңістіктерге қатысты білім мазмұны арқылы білім мен тәрбие тұтастықта меңгеріледі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- \\endash Студенттерге арналған нұсқаулық, 2015 ж.
- \\endash Тренерге арналған нұсқаулық, 2015 ж.
- \\endash Дәріс материалдары, бірінші бетпе-бет кезеңі, 3 апта 3 күн. Талантты және дарынды балалармен жұмыс: оқытудың әртүрлі стилі талаптарына сәйкестігі. Issue 1, Date: 09/12/2011.
- \\endash Методические рекомендации по работе с одаренными детьми в системе дополнительного образования / <http://ielf.ucoz.ru>
- \\endash Система работы с одаренными детьми / [http:// do.gendocs.ru](http://do.gendocs.ru)

Т.Т. Тұрғанбаева¹

¹ магистр, аға оқытушы, Қазақ Ұлттық Қыздар Педагогика университеті,
Алматы, Қазақстан

ЖОО ЖАРАТЫЛЫСТАНУ БАҒЫТЫНДАҒЫ ПӘНДЕРДЕ CLIL ӘДІСІН ҚОЛДАНУ

Аңдатпа

Мақалада жаратылыстану бағытындағы пәндерді оқыту барысында мазмұн мен тілді кіріктіріп оқыту (CLIL) бағыты қарастырылған. Сондай – ақ бүгінгі күндері ағылшын тілінің ролі оның ішінде мазмұн мен пәнді кіріктіріп оқыту айтылғын. Бүгінгі таңда көптеген елдер CLIL бағытын оқу үрдісінде кеңінен қолданылып жүр. Студенттер өз мамандығын ағылшын тілінде оқуға дағдыланып тіл мен өз мамандығын меңгеруге үлкен қызығушылық танытуда. Десек те, пән мен тілді кіріктіріп оқытудың (CLIL) проблемалары да баршылық. Бұл әдісті оқу үрдісінде қолданылудың дәстүрлі оқыту әдісінен артықшылықтары бар. Бұл әрине студентке де сондай-ақ оқытушыға да тиімді.

Түйін сөздер: әдіс, CLIL, кіріктірілген, технология, коммуникация, жаратылыстану пәндері.

Турганбаева Т.Т. ¹

¹ магистр, старший преподаватель, Казахский Национальный Женский педагогический университет, Алматы, Казахстан

ПРИМЕНЕНИЕ МЕТОДА CLIL НА ПРЕДМЕТАХ ЕСТЕСТВЕННО НАУЧНОГО ЦИКЛА В ВУЗЕ

Аннотация

— статья рассматривается сущность предметно-языкового интегрированного обучения предмета и языка, метод CLIL и специфики его использования в преподавании естественных наук .

А также роль английского языка на сегодняшний день и цели, особенности и области применения метода CLIL в интегрированном образовании предмета и языка. Многие страны успешно внедряют технологию CLIL на практике и выделяют как плюсы, так и некоторые проблемы в ее реализации в процессе обучения. Используя этот подход в обучении, учащимся предоставляется возможность одновременно изучать предметное содержание определенной дисциплины и иностранный язык, что повышает их мотивацию к обучению. Преимущество CLIL от традиционного обучения заключается в его эффективности как обучающегося, так и преподавателя дифференцируются несколько преимуществ в этого метода.

Ключевые слова: метод, CLIL, интегрированный, технология, коммуникация естественнонаучные предметы.

Т.Турганбаева¹

¹ master of pedagogical and psychological science, senior teacher
Kazakh national women's pedagogical university, Almaty, Kazakhstan

STUDY OF THE CLIL METHOD ON THE SUBJECTS OF THE NATURAL SCIENCE CYCLE

Abstract

The article deals the essence of the integrated subject-language approach to learning Content language integrated learning and the specificity of its use in the teaching of natural sciences. As well as the role of english language today and the goals, features the applications of the CLIL method in integrated subject and language education. Many countries have successfully implemented Content language integrated learning in

practice, and highlight both the pluses and some problems in its implementation in the learning process. Using this approach in teaching students are given the opportunity to learn discipline and language same time, language development is natural, which increases their motivation for learning.

The article deals with the role of the English language today and the purpose, features and application of the CLIL method in integrated subject and language education. The advantage of Content language integrated learning from traditional training is its effectiveness both to the learner and the teachers, several advantages of this method are differentiated.

Keywords: method, CLIL, integrated, technology, communication, natural science subjects.

Елбасымыз Н.Назарбаев «Мен білім беру жүйесіндегі іс жағдайын түбегейлі өзгертуді стратегиялық міндет деп санаймын»; «Білім беру реформасы – Қазақстанның бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін аса маңызды құралдардың бірі. Бізге экономикалық және қоғамдық жаңару қажеттіліктеріне сай келетін осы заманғы білім беру жүйесі қажет» – деп атап көрсетті Қазақстан халқына жолдаған жолдауында. Дамыған мемлекеттердің қатарынан көрінуіміз үшін біз сауаттылығы жоғары кәсіби мамандар дайындауымыз керектігін айтты.

Білімді толық игеру үшін студенттердің ойлау қабілетін дамыту, еркін сөйлеуіне, өз ойын ашық және толық айтуға үйрету, ой-өрісін кеңейту – оқытудың ең басты мақсаты. Әрбір студентті өз мүмкіндігіне қарай білім, дағды алатындай етіп оқытуымыз керек. Педагогтердің кәсіби құзыреттілігін дамыту – білім сапасын көтеру құралы. Қазіргі ғылым мен техника дамыған қоғамда білім беру жүйесінде кәсіби құзыреттілігі дамыған, бәсекеге қабілетті мамандарды талап етіп отыр. Білікті де білімді маман болу үшін әр ұстаз өз білімін үздіксіз жетілдіріп, заман талабына сәйкес кәсіби біліктілігін үнемі үздіксіз жетілдіріп отыруы тиіс. Педагог оқытудың жаңа әдістерін барынша жетік меңгеріп, неғұрлым шығармашылығы жоғары болса, мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі соғұрлым кең болмақ. Қазіргі заманауи талапқа сәйкес өзіндік көзқарасы бар жан-жақты дамыған жеке тұлғаны қалыптастыру мұғалімдер үшін маңызды мәселе болып отыр. Жас ұрпаққа білім беруде, оларды болашақ еліміздің тірегі етіп тәрбиелеу әр ұстаздың, әр мектептің жауапкершілікпен атқаратын міндеті. Осы міндеттерді орындау мақсатында білім беру саласында тың өзгерістерді талап етіп отыр. Білімді толық игеру үшін студенттердің ойлау қабілетін дамыту, еркін сөйлеуіне, өз ойын ашық және толық айтуға үйрету, ой-өрісін кеңейту – оқытудың ең басты мақсаты. Әрбір студентті өз мүмкіндігіне қарай білім, дағды алатындай етіп оқытуымыз басты талап.

Бүгінгі таңда ақпараттық және коммуникативтік құзыреттілікпен қатар, көпмәдениеттілікте жаһандық білім беру қауымдастығының тануынша білім беру саласының негізгі құзыретті, әрі жаһандық білім кеңістігін қалыптастырудағы басты бағыттарының бірі болып саналады. Ақпараттық және коммуникациялық технологиялардың рөлі үнемі артып келеді. Негізгі құзыреттілігін қалыптастыруға CLIL әдісімен (Content and Language Integrated Learning) өткізілген ағылшын тілінде оқыту ықпал етеді. CLIL (Content and Language Integrated Learning) термині 1990 жылдардан бастап кеңірек қолданыла бастады. (Eurydice, 2006). Еуропа қоғамының қажеттіліктеріне сай болу үшін білім беру, моделіне өзгерістер енгізу қажеттіліктері туындауда (Zarobe, 2008). Еуропа халықтарының арасында көптілділікті қалыптастыру мен жүзеге асырудың негізгі құралы болып табылады (Zarobe, 2008). CLIL, Кіріктірілген бағдарлама арқылы жүзеге асырылатын болса екінші тілді дамытудың өте жақсы құралы болып табылады (March.2002). CLIL яғни пән мен тілді кіріктіріп оқыту әдісі.

Бұл әдіспен оқытудың ерекшелігі, мұнда түрлі оқыту жағдайларда сабақ және оқу мақсаттарының берілген кезеңіне тиісті тілді пайдаланып, сабақты өткізу екі тілде яғни ана тілінде және шет тілінде жүзеге асырылады.

CLIL әдістемелік тәсілінің негізгі принциптері анықтау кезінде Еуропа елдерінде 4C (DoCoyle, 2008) деп аталатын төрт негізгі аспектілері анықталады:

Content (мазмұны) – бұл ақпараттық құзыреттілігін қалыптастыратын пәндік аймақтағы білім, іскерлік, дағды, яғни, өздігінен іздеу, талдау, таңдау, өңдеу және қажетті ақпаратты жіберу қабілеті мен іскерлігі;

Communication (байланыс) – сабақта шетел тіліне үйренуге емес, шетел тілі білімін қосымша қолдануды ұсынатын тілде оқыту, осылайша, оқушылар шетел тілін оқу кезінде қолданады, сондай-ақ, оны қалай пайдалану керектігін үйренеді. Бұл аспект коммуникативті құзырлықтарды қалыптастырады, себебі тыңдай білу, сұрақтар қоя білу және оларға нақты жауаптар құрастыру, қарастырылатын мәселелерді мұқият тыңдау және белсенді талқылау, серіктесінің пікірін түсіну және оларға сыни баға беру секілді жеке тілдік қатынас қабілетін дамытады;

Cognition (таным) танымдық және ойлау дағдыларын дамытуды жүзеге асырады және бір немесе бірнеше оқу салаларында студенттердің жақсы даярлығын қамтамасыз ететін білім беру құзыретін қалыптастыруға ықпал етеді;

Culture (мәдениет) – мәдениет тілін меңгеруді қамтамасыз ететін, әлемді тану жолдарымен, өзін мәдениет бөлшегі ретінде ұсынумен, балама мәдениетті ұғыну және қабылдаумен жалпы мәдени құзыреттілігін дамыту аспектісі болып табылады.

Осылайша, CLIL әдісі бойынша ағылшын тілінде жүргізу метапәндік байланыстарды қамтамасыз етеді және жаңа білім беру стандарты принциптерін дамытуда практикалық нәтижелерге жетуге мүмкіндік береді, атап айтсақ, мәдени хабардарлығын, интернационализациялау, тілдік құзыретін дамытады, тек оқуға ғана даярлығын емес, сонымен қатар жаңа білімін өмірде қолдана білуге және сәйкесінше өмірлік дәлелдемесін көтеруге, табысқа мақсатталған, сайып келгенде, басты мақсатқа қол жеткізуге – болашақ маманның кәсіби құзыреттілігін қалыптастыруға, олардың ұтқырлығы мен тез өзгеретін өмірлік жағдайларға бейімделу қабілетін арттыруға әкеледі.

Жаңартылған білім мазмұны аясында пән мұғалімдерінің CLIL технологиясы арқылы үштілділік саясатын жүзеге асыру тәжірибесімен танысады.

Елімізде білім беру мазмұны жаңарып, «Пәндік-тілдік кіріктіру технологиясы (CLIL) қадамнан қадамға» әдістемелік нұсқаулық оқытудың жаңашыл көзқарас пайда болуын қалыптастырады.

Осы орайда, Жалпы білім беретін жаратылыстану бағытындағы мектеп мұғалімдері үшін, орта білім беру мазмұнын жаңарту негіздерінің бірі, үштілді білім беруде заманауи CLIL әдісін белсенді қолдану өте тиімді. CLIL оқу процесінде мазмұн мен тілді кіріктіру әдістемесі болып табылады: шетел тілін қолдану арқылы пән мазмұны зерделенеді және сонымен қатар бір уақытта тілдік жаратылыстану бағытындағы пәндерді оқыту әдістемесін меңгеруі бағдарламаның мақсаты болса, бағдарламаның міндеттері: 1) ағылшын тілін меңгеру деңгейін кезең-кезеңмен жетілдіру; 2) АКТ CLIL ағылшын тілінде жаратылыстану бағытындағы пәндерін кіріктіріп оқыту әдістемесінің негізінде оқытудың ерекшеліктерін зерделеу; 3) ЖБ пәндері бойынша XXI ғасыр дағдыларына сәйкес оқытудың белсенді әдістерін пайдаланып, АКТ CLIL әдісі бойынша сабақты жобалау біліктерін қалыптастыру; 4) оқу процесінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (бұдан әрі – АКТ) қолдану бойынша педагогтердің құзіреттілігін қалыптастыру болып табылады. Кіріктіріп оқыту дегенде ең алдымен сабақта пәнаралық байланыстарды дамытуды қарастыру маңызды екені ескеріледі. Тіл мен пәнді пәнаралық байланысты жүзеге асырып оқыту танымдық міндеттерді, ұсыныстар жасауды, студенттің шығармашылық әлеуетін жүзеге асыруға көп жағдай жасалады. Ағылшын тілі арқылы жаратылыстану бағытындағы атап айтқанда биология, химия пәндерін кіріктіріп оқытудың ұстанымдары мен тәсілдерін қазіргі білім жүйесінде кеңінен ауқымды түрде қарастырып жатқаны мәлім. Жалпы білім беретін жаратылыстану бағытындағы мектеп мұғалімдері үшін, орта білім беру мазмұнын жаңарту негіздерінің бірі, үштілді білім беруде заманауи CLIL әдісін белсенді қолдану өте тиімді. Ағылшын тілі арқылы жаратылыстану бағытындағы атап айтқанда биология, химия пәндерін кіріктіріп оқытудың ұстанымдары мен тәсілдерін қазіргі білім жүйесінде кеңінен ауқымды түрде қарастырып жатқаны мәлім. Жаратылыстану бағытындағы пәндерді оқыту контекстінде Қазақстандағы ең маңызды тіл ағылшын тілі болып саналады, сондықтан да кіріктіріп оқытудың негізін ағылшын тілі сабақтары алады. Ағылшын тілін оқыту процесіне кіріктіруді енгізу - ең алдымен, студенттің сабақ үстінде дамуы мен оның психологиялық жағдайын ескере отырып, оқытуды нығайту мүмкіншіліктеріне бағытталған. CLIL оқу процесінде мазмұн мен тілді кіріктіру әдістемесі болып табылады: шетел тілін қолдану арқылы пән мазмұны зерделенеді және сонымен қатар бір уақытта тілдік құзыреттілік деңгейі мен пәнді үйренуге деген уәждеме көтеріледі. Тілдік бойлау (сіңу) бағдарламалары бұл оқытылуында екі немесе одан да көп тіл қолданылатын бағдарламалар. Оның бірі ана тілі болса, екіншісі шет тілі. Тілдік бойлау (сіңу) бағдарламалары Канаданың Монреаль қаласынан Квебек провинциясында ағылшын тілінде оқитын балалар үшін Канаданың екі ресми тілін де ағылшын және француз тілдерін үйренуге мүмкіндік беретін бағдарламалар жасалған кезден бастау алады. Ағылшын тілін жаратылыстану бағытындағы пәндермен кіріктіріп оқыту арқылы оқушыларды білім алуға қызығушылықтарын арттыруға, оларды ғылыми тіл дағдыларын дамытуға, химиялық элемент терминдерін ана тілінде ғана емес, ағылшын тіліндегі баламасын қолдануға және олардың ағылшын тілінде сауатты түрде «Үштілділік» ұлттық жоба аясында білімін дамытуға болады. Кіріктірілген білім беру бағдарламасының ерекшеліктері: Студенттер алған білімдерін оқудағы және өмірдегі мәселелерді шешуде пайдалануды үйретуге бағдарлау; Тілдерді деңгейлік үйретуді ұйымдастыру; Пәндерді кіріктіру; Жаңа пәндерді енгізу; Оқуға арналған пәндерді жоғары мектепте тандау құқығы; Жоғары оқу

орындарына түсуге мақсатты түрде дайындалу; Бағалаудың критерийлік жүйесі. Осы бағдарлама негізінде студенттердің дағдыларын дамыту: Сын тұрғысынан ойлау; Білімдерді шығармашылықпен

пайдалана білу; Зерттеушілік дағдыларды қалыптастыру. Және бұл жерде мазмұнды (контентті) зерделеу тілді үйренбей мүмкін емес сондай-ақ, тілде де мазмұннан және мәтіннен оқшаулана сөйлеу мүмкін емес. Ағылшын тілін жаратылыстану бағытындағы пәндермен кіріктіріп оқыту арқылы студенттерді білім алуға қызығушылықтарын арттыруға, оларды ғылыми тіл дағдыларын дамытуға, биология терминдерін сондай-ақ химиялық элемент терминдерін ана тілінде ғана емес, ағылшын тіліндегі баламасын қолдануға және олардың ағылшын тілінде сауатты түрде «Үштілділік» ұлттық жоба аясында білімін дамуға болады. Кіріктірілген білім беру бағдарламасының ерекшеліктері: Оқушыларға алған білімдерін оқудағы және өмірдегі мәселелерді шешуде пайдалануды үйретуге бағдарлау; Тілдерді деңгейлік үйретуді ұйымдастыру Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. Бүгінгі күн адамның білім алуға сұранысын шығармашылық тұрғыда ойлайтын, әрекет етуге өздігінен жетілуге қабілетті адам үлгісіне ауысып отыр. Жаңарудың басты мақсаты үйлесімді дамыған ХХІ ғасырда сәтті өмір сүру үшін қажетті дағдылар қалыптасқан азамат тұлғасы. Білім беру мазмұнын жаңарту аясында пәндерді, екінші және үшінші тіл арқылы оқытуда мұғалім CLIL әдісін кеңінен қолдануда. CLIL (Content and Language Integrated Learning) термині 1990 жылдардан бастап кеңірек қолданыла бастады.

Тілдерді және басқа тілде пәндерді игеруді жүзеге асыру үшін әзірлеген жалпы CLIL әдісінің бес аспектісі (The 5 dimensions of CLIL The Culture Dimension, The Environment Dimension, The Language Dimension, The Content Dimension, The Learning Dimension) үштілде оқытылатын әдістерге не жатады: пән мен тілді кіріктіріп оқыту, оның халықаралық атауы CLIL (Content and Language Integrated Learning) және оны іске асыру әдістері мыналар болып табылады:

– Мәдениет аспектісі бұнда басқа елдердің мәдениетін түсіну және зерттеу, мәдениет аралық байланыстарын дамыту, көрші ұлттар мен аудандардың ерекшеліктерін зерттеу, мәдени байланыс түсініктерін кеңейту;

– Әлеуметтік аспектіге халықаралық сертификат алу үшін емтихан тапсыру мүмкіндігі мектеп бағдарламасы аясында білім деңгейін көтеру;

– Тілдік аспекті тілдік құзіреттіліктің жалпы деңгейін көтеру, коммуникативтік дағдыларды дамыту, ағылшын тілін немесе шет тілін терең түсіну және ағылшын тілін және шет тілін қолданбалы мақсаттарға пайдалану;

– Пәндік аспект бойынша пәнді жан-жақты зерттеу мүмкіндігі ағылшын тілі және шет тілі арнайы пәндік терминологияға қол жеткізу оқу жалғастыруына немесе жұмысқа дайындалу;

– Оқыту аспектісі бұл әртүрлі оқыту стратегияларын қолдану мүмкіндігі, сынып жұмысының әртүрлі әдісі мен формаларын қолдану, студенттердің уәжін көтеру.

Халықаралық практика CLIL әдісін орынды пайдаланған жағдайда жақсы нәтиже беретінін көрсеткен. Өйткені, пән мазмұнымен тілді оқыту өзара терең байланыста болады. Екеуі өзара әрекеттесу үшін тілді пайдалана отырып, адамдар өздерінің ойлау қабілетін жақсартады, бұл өз кезегінде олардың оқу қабілетін жақсартуына септігін тигізуі мүмкін.

Білімді толық игеру үшін студенттердің ойлау қабілетін дамыту, еркін сөйлеуіне, өз ойын ашық және толық айтуға үйрету, ой-өрісін кеңейту – оқытудың ең басты мақсаты. Әрбір студентті өз мүмкіндігіне қарай білім, дағды алатындай етіп оқытуымыз дұрыс. Мұғалім өз ісінің маманы болуымен қатар, оның бойында баланы жақсы көру, баланың көзқарасы мен пікірін сыйлау, тек өз пәнінің төңірегінде ғана қалып қоймай, қоғамда болып жатқан өзгерістерге құлағы түрік, көзі ашық, жан-жақты талдау жасай білетін маман болуы шарт. Қорыта айтқанда, шығармашыл, құзіреттілігі жоғары оқытушы маман дайындауға бар күш-жігерін салары анық.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасы.
- Б.А.Тұрғанбекова «Мұғалімнің шығармашылы қәлеуетін біліктілікті арттыру жағдайында дамыту: теория және тәжірибе» – Алматы – 2005
- Kelly, Keith. *Macmillan Vocabulary Practice Series: Science*. б.м. : Macmillan ELT, 31 Jan 2008.
- Marsh D., (1994), *Bilingual Education & Content and language Integrated Learning*, International Association for Cross-cultural Communication, “Language Teaching in the Member States of the European Union (Lingua) University of Sorbonne”, Paris.
- Coyle D., P. Hood and D. Marsh (2010) *CLIL-Content and Language Integrated Learning*. Cambridge University Press.

УДК 378
МРНТИ 14.35.05

Беркимбаев К.М.¹

¹д.п.н., профессор Международного казахско-турецкого университета им. Х.А. Ясауи, г. Туркестан, Казахстан,

Бураева Ж.Б.²

PhD докторант 2-курса Международного казахско-турецкого университета им. Х.А. Ясауи, г. Туркестан, Казахстан

РОЛЬ ВОСПИТАНИЯ В ФОРМИРОВАНИИ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КРЕАТИВНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

Аннотация

Основным направлением государственной образовательной политики является подготовка педагогических кадров, создание условий для формирования творческой личности учителя, реализации его возможностей и способностей.

Педагогические навыки учителя развиваются в течение всей его педагогической деятельности, а его творческая деятельность является одним из ключевых факторов достижения общечеловеческих успехов в его деятельности. Только творческий учитель может повысить мотивацию учащихся к знаниям, поэтому каждый учитель должен развивать свое творчество, что является показателем его профессиональной компетентности.

24.этой статье рассматривается роль воспитательного процесса и учителя в формировании педагогической креативности будущих учителей, создание условия для развития креативного мышления студентов.

Ключевые слова: педагогика, высшее образование, креативность, педагогическая креативность, учитель, воспитание, креативное мышление, развитие личности, творческий потенциал, ценностная ориентация.

К.М. Беркимбаев¹

¹п.ғ.д., Қ.А. Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің профессоры, Түркістан қ., Қазақстан,

Ж.Б. Бураева²

Қ.А. Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің 2-курс PhD докторанты, Түркістан қ., Қазақстан

БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМДЕРДІҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ КРЕАТИВТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ТӘРБИЕНІҢ РӨЛІ

Аңдатпа

Педагогикалық қызметкерлерді даярлау, ұстаздың шығармашылық тұлғасын қалыптастыру үшін жағдай жасау, оның мүмкіндіктері мен қабілеттерін жүзеге асыру мемлекеттік білім беру саясатының негізгі бағыты болып табылады.

Оқытушының ұстаздық шеберлігі, оның бүкіл педагогикалық қызметі барысында дамиды және оның қызметінде биік шыңдарға қол жеткізуіндегі шешуші факторлардың бірі – оның шығармашылығы болып табылады. Тек шығармашыл ұстаз білім алушылардың білімге деген құштарлығын арттыра алады, сондықтан әрбір педагог өзінің кәсіби құзырлығының көрсеткіші болып табылатын креативтілігін дамытуға тиіс.

Бұл мақалада болашақ мұғалімдердің педагогикалық креативтілігін қалыптастырудағы тәрбие процесінің және оқытушының рөлі, сонымен қатар студенттердің креативті ойлауын дамыту үшін тиімді жағдайлар қарастырылады.

Түйін сөздер: педагогика, жоғарғы білім, креативтілік, педагогикалық креативтілік, мұғалім, тәрбие, тұлғаның дамуы, шығармашылық әлеует, құндылықтық бағдар.

K.M. Berkimbayev¹

*5D.Ed., Professor of the Kh.A. Yassawi International Kazakh-Turkish University,
Turkestan, Kazakhstan,*

Zh.B. Burayeva²

*2nd year PhD student of the Kh.A. Yassawi International Kazakh-Turkish University,
Turkestan, Kazakhstan*

THE ROLE OF UPBRINGING IN THE FORMATION OF PEDAGOGICAL CREATIVITY OF FUTURE TEACHERS

Abstract

The main direction of the state educational policy is preparation of teaching stuff, creation of conditions for formation of the creative person of the teacher, realization of his/her opportunities and abilities.

Pedagogical skills of the teacher develop during all his/her pedagogical activity, and his/her creative activity is one of key factors of achievement of universal progress in his/her activity. Only the creative teacher can increase motivation of pupils to knowledge therefore each teacher has to develop the creativity that is an indicator of his/her professional competence.

In this article the role of educational process and the teacher in formation of pedagogical creativity of future teachers and creation of condition for development of creative thinking of students is considered.

Keywords: pedagogics, higher education, creativity, pedagogical creativity, teacher, education, creative thinking, personal development, creative potential, valuable orientation.

Главная цель образования – обучать и воспитывать будущих ученых, художников, инженеров, предпринимателей, которых можно воспитать, развивая креативный потенциал. Креативное мышление – это единственный навык, который закладывает основы искусства, науки, философии и технологий. Для улучшения положения нации продуктивные люди необходимы во всех сферах, будь то экономические, культурные и индивидуальные, которые могут принести креативный потенциал. Различные образовательные программы, стратегии и политика должны быть разработаны для обеспечения качественного образования для всех детей. Одним словом, образование на всех уровнях несет основную ответственность за развитие креативного потенциала учащихся для развития страны [1].

Высшие учебные заведения являются пространством жизнедеятельности и развития личности, поэтому проблема воспитания студентов является актуальной проблемой, так как университеты готовят будущих специалистов, которые будут создавать будущее своего народа. Все взаимодействия студентов со сверстниками и учителями, а так же полученные знания и компетенции во время обучения, являются значимой предпосылкой формирования креативности личности студентов.

До сих пор ученые не пришли к единому мнению о том, считать ли креативность характеристикой, унаследованной лишь немногими людьми, или имманентным качеством, присущим любому человеку в той или иной мере. Тем не менее, в современной психологии точка зрения о том, что все люди обладают творческими способностями, становится все более популярной. Индивидуальность личности складывается из его личных качеств, присущего ему типа мышления и творческих способностей. Мы считаем, что креативность являясь имманентным качеством личности, поддается развитию при создании определенных условий в процессе обучения [2].

И, так же, в современной науке нет точного определения феномена креативности, так как и зарубежные и отечественные ученые разделяются во мнений и каждый из них предлагает разные варианты объяснения данного понятия.

Е.П. Ильин изучив мнения многих ученых по поводу генезиса способностей и одаренности, сделал вывод что, творческий потенциал личности – динамическая составляющая, вектор которой зависит как от самого субъекта (в частности, от его интеллектуальных задатков), так и от системы его воспитания и развития [3].

По причине того, что в своем исследовании, мы изучаем формирование педагогической креативности будущих учителей информатики, а так же креативность в образовании, в данной статье мы рассматриваем, развитие педагогической креативности в процессе воспитания.

Педагогика – это наука, которая охватывает законы образования и воспитания. Педагогика необходима для практического применения эффективных способов достижения педагогических целей и задач, методов обучения и преподавания.

Педагогическая креативность – это способность учителя описывать готовность новых идей, необходимых для эффективности учебно-воспитательного процесса, то есть формирование педагогического творчества состоит из реализации двух процессов: 1) воспитания и 2) образования.

Воспитание является одной из основных концепций педагогической науки. В психологическом словаре дается следующее определение:

Воспитание (психологический аспект) :

– в широком смысле – процесс социализации индивида, становления и развития его как личности на протяжении всей жизни в ходе собственной активности и под влиянием природной, социальной и культурной среды, в том числе специально организованной целенаправленной деятельности родителей и педагогов;

– обретение индивидом общественно признанных и одобряемых данным сообществом социальных ценностей, нравственных и правовых норм, качеств личности и образцов поведения в процессах образования. В обоих этих значениях воспитание представляет собой взаимодействие внутренних, психических процессов, связанных с активным полаганием себя вовне, самовоспитанием, саморазвитием и самореализацией, и внешних влияний; результатом такого взаимодействия выступает индивидуальность человека как уникальный сплав интеллектуального и социокультурного знания, переживания и опыта. Содержательная характеристика воспитания воплощается в конечном счете в категориях права, морали и нравственности [4].

В педагогическом словаре дается следующее определение: Воспитание (как педагогическое явление):

10. целенаправленная профессиональная деятельность педагога, содействующая максимальному развитию личности ребенка, вхождению его в контекст современной культуры, становлению как субъекта собственной жизни, формированию его мотивов и ценностей; целостный, сознательно организованный педагогический процесс формирования и образования личности в учебно-воспитательных учреждениях специально подготовленными специалистами;

11. целенаправленная, управляемая и открытая система воспитательного взаимодействия детей и взрослых, в которой воспитанник является паритетным участником и есть возможность вносить в нее (систему) изменения, способствующие оптимальному развитию детей (*в этом определении ребенок является и объектом, и субъектом*);

12. предоставление воспитаннику альтернативных способов поведения в различных ситуациях, оставляя за ним право выбора и поиска своего пути;

13. процесс и результат целенаправленного влияния на развитие личности, ее отношений, черт, качеств, взглядов, убеждений, способов поведения в обществе (*в этой позиции ребенок — объект педагогического воздействия*);

14. целенаправленное создание условий для освоения человеком культуры, перевода ее в личный опыт через организованное длительное воздействие на развитие индивида со стороны окружающих воспитательных институтов, соц. и природной среды, с учетом его потенциальных возможностей с целью стимулирования его саморазвития и самостоятельности;

15. (в самом узком, конкретном значении) составные части целостного воспитательного процесса: умственное, направленное и т. д. воспитание [5].

Учитывая вышеуказанные определения, мы делаем вывод, что воспитание – это процесс формирования целенаправленного, систематического формирования сознания человека, духовного поведения путем изучения практического образа жизни молодого поколения, условий и знаний, накопленных опытом старшего поколения.

Воспитание осуществляется по таким направлениям как, физическое, социально-психологическое
14. духовное развитие. В процессе обучения должны формироваться аспекты личностных качеств человека, а именно: ответственность, активность, саморегуляция, самоопределение и творческие способности.

По мнению Е.Е. Щербаковой, преподаватель и студент – обязательные участники воспитательного процесса. В согласованной работе педагог амплифицирует студента. Студент, в свою очередь, вооружаясь необходимыми педагогическими технологиями, обогащает профессиональную компетентность преподавателя [6].

Мы согласны с данным мнением, так как взаимосвязь учителя и студента очень важна как для студента, так и для учителя. В развитии не только креативных способностей студента, а в его развитии
15. становлении личности в целом, учителя и учебные заведения, образование и воспитание играют огромную роль.

Leadbeater считает, что смысл образования должен заключаться не в том, чтобы привить совокупность знаний, а в том, чтобы развить способности: базовые навыки грамотности и счета, а также способность действовать ответственно по отношению к другим, проявлять инициативу и работать креативно и совместно [7].

Storley заявляет, что учителя, способствующие креативности, поощряют студентов к самостоятельной учебе и имеют совместный, социально интегрированный стиль преподавания. Такие учителя считают, что мастерство в фактическом знании способствует дивергентному мышлению и дает достаточно времени для формулирования идей, поощряющих гибкое мышление. Студентам рекомендуется оценивать себя и справляться со стрессом неудачи. Предложения и вопросы студентов должно приниматься всерьез [8].

Alencar исследовал профиль учителей, которые обычно способствуют креативному мышлению учащихся, и обнаружил, что эти учителя демонстрируют следующие характеристики:

Хорошая подготовка и богатое знание контента в определенной области.

Высокий интерес как к своей дисциплине, так и к своим студентам.

Способность стимулировать студентов к выработке идей и поиску новых знаний.

Уважение к личностям своих студентов.

Умение использовать разнообразные методики обучения.

Гибкость и открытость для критики и предложений со стороны студентов.

Вера в ценность идей студентов.

Естественно, даже когда учителя обладают этими характеристиками, им также необходима соответствующая среда, для успешного развития креативного мышления студентов. Alencar обнаружил, что современные системы образования характеризуются рядом широко распространенных практик, которые подавляют креативность через чрезмерный акцент на следующем:

– «Правильный» ответ, который усиливает у студентов страх перед ошибками.

– Воспроизведение знаний, которые перегружают память учащихся внеконтекстной информацией.

– Сосредоточение на невежестве и неспособности студентов, а не на их сильных сторонах и компетенциях.

– Послушание и пассивность студентов, а не их личные качества, которые являются фундаментальными для реализации их креативного потенциала.

Несомненно, вышеупомянутые практики игнорируют важность воображения как важных аспектов для творческого мышления учащихся и, кроме того, создают враждебную среду для выражения любого креативного действия [9].

По определению В.В. Мороз, креативность студентов выступает аксиологическим ресурсом модернизации университетского образования, отражая ценностное отношение личности к самореализации, творчеству и познанию. Формирование готовности студентов отвечать на вызовы изменяющегося мира, нестандартно решать сложные задачи напрямую зависит от устойчивости ценностных ориентаций на самовыражение, коммуникацию и взаимодействие и развитие креативности [2].

О ценностных отношениях в формировании креативности говорит и Е.Е. Щербакова, в своем исследовании она определяет их обоснование как основы развития педагогической креативности. И считает, что позитивные ценностные ориентации студентов вуза в условиях профессиональной подготовки можно развить, формируя педагогическую креативность как интегративное образование. Наиболее перспективной парадигмой, развивающей положительные ценностные ориентации

студентов в условиях вуза, является креативная методология, развивающая творческое отношение к будущей профессии [6].

По мнению отечественного ученого Н.С. Алкожаевой, в настоящее время целью высших школ является содействие развитию высоких человеческих ценностей в молодом поколении, содействие доброте, благотворительности, терпимости и нравственности. А нравственные и духовные качества молодежи являются проявлением совокупного влияния гуманитарного и нравственного поведения, то есть гуманного общения и действия. Общеизвестно, что на формирование духовно-нравственных качеств студента высшей школы влияет среда и ее окружение. В современной среде на их непосредственное окружение влияют не только влияние семьи и отдельных групп, но также и общее состояние сообщества, то, как живет и дышит мировое сообщество [10].

По мнению В.А. Слостенина, при развитии креативности основную важность имеют такие личностные параметры, как самооценка, на которую влияет уровень притязаний и удовлетворенность деятельностью; значение и смысл деятельности; ответственность перед собой и обществом за результаты деятельности; коммуникативные качества. На проявление и развитие креативности оказывает влияние также воображение, интуиция, неосознаваемые компоненты умственной активности [11].

О.Я. Емельянова, И.В. Шершень считают, что чувство гармонии позволяет объединять собственную энергию с другими внешними, что умножает творческий потенциал. Особую значимость для реализации творческой личности имеет искусство целеполагания, стратегического и тактического планирования своей жизнедеятельности [12].

Для того чтобы студенты готовы были получить необходимое образование, нужно создать необходимые условия, которые помогут им реализовать себя в полной мере. Необходимо создать, творческую и созидательную среду, морально-психологическое спокойствие в учебно-воспитательном процессе, это в свою очередь, поможет усовершенствованию активности студентов и самоуверенности.

Подытожив все вышеуказанные, мы считаем, что поведение учителей и воспитательный процесс в вузах напрямую влияют творческому развитию студентов, поэтому, для развития и формирования педагогической креативности студентов, учителя должны понимать и нести ответственность за развитие своего творческого потенциала, педагогического мастерства, креативного мышления и правильного стиля поведения. И в то же время, учителям важно расставлять приоритеты в тех направлениях, которые позволяют учащимся стать самостоятельными и творческими личностями, например организовывать мероприятия и воспитательные процессы, направленные на стимулирование творчества и поощрение различных идей и решения проблем; предоставлять возможность, поделиться своими идеями; мотивировать к генерированию идей.

Список использованной литературы:

В Mali A., Mahiwal G. *Role of modern strategies towards nurturing creative thinking in teaching-learning process. International Journal of Applied Research* 2017; 3(6): 1108-1111.

В Мороз В.В. *Развитие креативности студентов университета в процессе обучения иностранному языку // Вестник Оренбургского государственного университета. - № 10 -2017 (210). – 112-115 с.*

В Ильин Е.П. *Психология творчества, креативности, одаренности.: Питер; СПб.; 2009. – 434 с.*

В [Психологический словарь. Электронная версия. <http://psychology.net.ru/dictionaries/psy.html?word=155>].

В Коджаспирова Г.М., Коджаспиров А.Ю. *Педагогический словарь: Для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений. – М.: И; М.: Издательский центр «Академия», 2000. 176 с.*

В Щербакова Е.Е. *Педагогическая креативность как фактор профессионального развития студентов : дис. . док. пед. наук: 13.00.08 / Щербакова Елена Евгеньевна. – Чебоксары, 2006. – 548 с.*

В Leadbeater Ch. (2000) *The Weightless Society*, pp 226-227

В Cropley A.J. (1997), *Fostering creativity in the classroom: general principles*, in Runco M.A. (Ed.), *Creativity Research Handbook, Vol. 1*, Hampton Press, Cresskill, NJ, pp. 83-114.

В Alencar E. M. L. S. (2002). *Mastering creativity for education in the 21st century. In B. Clark (Ed.), Proceedings of the 13th Biennial World Conference of the World Council for Gifted and Talented Children (pp. 13-21). Northridge, CA: World Council for Gifted and Talented Children.*

В Алкожаева Н.С. *Студент жастарга рухани тәрбие беру мәселелери // Вестник КазНУ, серия «Педагогические науки». – 2011. - № 3(34). – 70-73с.*

- В Слостенин В.А. Педагогика: Инновационная деятельность / В. А. Слостенин, Л. С. Подымова. М.: Магистр, 1997. - 224 с.
- Емельянова О.Я., Шершень И.В. Феномен креативности: природа содержания и факторы развития // В сборнике «Проблемы развития инновационно-креативной экономики». – 2009 – с. 589-615. – URL: <http://bgscience.ru/lib/10607>

МРНТИ 14.35.05

Э.Р. Зарединова¹

В к.п.н., доцент, Институт проблем воспитания НАПН Украины, г. Киев, Украина

РОЛЬ ЛИЧНОСТИ ПЕДАГОГА В ФОРМИРОВАНИИ СОЦИОКУЛЬТУРНЫХ ЦЕННОСТЕЙ СТУДЕНТОВ

Аннотация

В статье рассматриваются характерные особенности педагога в формировании социокультурных ценностей студентов. Акцентировано внимание на влиянии личности педагога, его профессионально-личностных качеств на процесс формирования социокультурных ценностей. Социокультурные ценности создают основу для осознанного познания и создания целостного образа социального мира, обеспечивает реализацию моделей поведения и деятельности, адекватных требованиям конкретной социокультурной среды. Роль личности педагога в формировании социокультурных ценностей студентов заключается в привлечение студентов к культурным ценностям общества, формирование у студента собственных позиций и мнений, собственного мировосприятия и мироощущения. Создание благоприятных условий для всестороннего развития студентов, их обучения и воспитания должно происходить в интересах личности, общества и государства.

Ключевые слова: формирование, педагог, личность педагога, ценности, социокультурные ценности, студент, формы работы.

E.R. Zaredinova¹

\endash *c.p.s, assistant professor, The Institute of Problems on Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine*

THE ROLE of TEACHER'S PERSONALITY in FORMATION of STUDENTS' SOCIOCULTURAL VALUES

Abstract

The features of the teacher in the socio-cultural values formation of students are considered in the article. Attention is focused on the influence of the teacher's personality, his professional and personal qualities on the process of socio-cultural values formation. The socio-cultural values create the basis for the conscious cognition and creation of a holistic image of the social world, which ensures the implementation of behavior models and activities that are adequate to the requirements of a specific socio-cultural environment. The role of the teacher's personality in shaping students' sociocultural values is to attract students to the cultural values of society, to form the student's own positions and opinions, their own world perception and attitude. The creation of favorable conditions for the comprehensive development of students, their training and education should take place in the interests of individuals, society and the state.

Keywords: formation, teacher, teacher's personality, values, sociocultural values, student, forms of work.

Постановка проблемы. Профессиональная деятельность педагога – это духовный, интеллектуальный и культурный потенциал, который позволяет развивать студента в личностном и профессиональном аспектах. Важность роли педагога и результатов его деятельности вызывает соответствующие высокие требования, как к личности, так и к профессиональной стороне и мастерству преподавателя.

Принцип гуманизации и демократизации привели к переориентации образовательной парадигмы. Современному образованию характерны гуманистические приоритеты, профессионально ориентированные мотивы, педагогические ценности и способности, профессиональные интересы и личностные качества. Усиление требований к личности повышают значимость формирования у подрастающего поколения социокультурных ценностей, овладение которыми обеспечивает единство общей и национальной культур, способность эффективно ориентироваться в социокультурном пространстве. В этих условиях усиливается культуротворческая роль образования, формируется новый идеал студента как «человека культуры», который владеет социокультурными ценностями, определяющими активную жизнедеятельность личности, обеспечивающими ее способность ориентироваться в различных сферах социальной и профессиональной деятельности, гармонизирующими внутренний мир и отношения с социумом.

Современная педагогическая наука уверенно доказала, что процесс обучения неразрывно связан с процессом воспитания. Предоставляя студентам определенную сумму знаний, преподаватель воспитывает их самостоятельность, целеустремленность, развивает критическое мышление, формирует умение анализировать и рассуждать, вырабатывать собственную точку зрения. Эффективность и сила воздействия на сознание и эмоции студентов в большой степени зависит от личности самого преподавателя. Педагог выступает центральной фигурой образовательного процесса, его личный пример – мощный фактор воспитательного воздействия, что и обуславливает актуальность данной проблемы.

Анализ исследований по проблеме. Внимание вопросу взаимодействия педагога и студента уделяется в работах педагогов-классиков Я.А. Коменского, В.А. Сухомлинского, К.Д. Ушинского. На современном этапе роль личности педагога рассматривается в таких аспектах как вопросы педагогической этики, взаимодействие преподавателей и студентов (И.Д. Бех, Загвязинский В.И., Т.В. Кравченко, Л.В. Кондрашова); взаимодействие преподавателя и студента как условие успешности учебно-воспитательного процесса (И.А. Зязюн, А.Э. Рахимова); взаимодействие преподавателя и студента как многоуровневый процесс (Л.А. Долинская); организация педагогического общения, регулирования общения в учебно-воспитательном процессе (В.А. Кан-Калик, М.В. Кларин). Проблеме социокультурного образования посвящены ряд публикаций, в том числе Н.М. Бориско, М.В. Бородько, О.В. Киричука и др. Методологическим и теоретическим аспектам обозначенной проблемы посвящены исследования Л.А. Воловича, А.Я. Гуревича, Р.Г. Гуровой и др. Однако актуальными остается вопрос б.выявлении роли личности педагога в формировании социокультурных ценностей, который влияет на формирование личностных и профессиональных основ студенческой молодежи.

Цель статьи – проанализировать состояние исследуемой проблемы и выявить роль личности педагога в формировании социокультурных ценностей студентов.

Изложение основного материала. Центральной фигурой образовательного процесса является педагог, который руководит и направляет деятельность студента, развивая интеллектуальный и творческий потенциал и уровень. Педагог не просто воспитывает в значении «учит», но прежде всего, формирует нравственную, свободную, социально-активную, самостоятельную и самодостаточную личность; определяет фундаментальные, системные, действенные знания, которые впоследствии молодой человек может использовать не только в учебной, но и в личной и профессиональной деятельности; развивает личность активную, креативную, с сильным, гибким мышлением. Поэтому современный образовательный процесс ориентирован на педагогическое взаимодействие между студентами в аудитории и построение партнерских отношений в системе «Преподаватель-Студент», «Студент-Преподаватель». Взаимоотношения эти носят субъектно-субъектный характер. Педагог – в системе этих отношений выступает ядром взаимоотношений, так как он тот, кто закладывает общекультурный базис, формирует ценности, и тот, кто воспитывает для культуры [1]. К тому же, педагог не выступает лицом, передающим информацию, а идет за ней, и всегда связывает свое учение с социокультурными ценностями [2]. Педагог пытается воспитать успешного во всех отношениях студента, с базовым набором компетенций: общекультурных, общенаучных, специализированных и инструментальных. По утверждению А. Дистервега, педагог – это человек, благодаря которому «человечество движется вперед». Он сформулировал требования к преподавателю, согласно которым можно создавать наиболее благоприятные условия для учебно-воспитательного процесса. Он считал, что «искусство обучения включает в себя не умение рассказывать, а умение возбуждать, пробуждать, оживлять» [3, с. 450-463]. Настоящие педагоги, преданные своему делу всегда стремятся не только к передаче и трансляции накопленного знаний и опыта, но и к раскрытию и развитию потенциала

личности студента, создавая тем самым благоприятные условия для его успешного развития и становления. А это в свою очередь и обуславливает формирование ценностей, в частности социокультурных ценностей студентов.

Следует отметить, что глобальные изменения, которые происходят в современном обществе, социокультурной сфере ведут к содержательному наполнению образовательного процесса социокультурным компонентом. Основными параметрами современного образования на всех ее уровнях должны быть глубокие фундаментальные знания, практические умения и навыки, компетенции, способность к переквалификации в современных рыночных условиях и к быстрому реагированию на социальные и научно-технические преобразования. На этапе современного развития, в процессе реформирования системы образования и высшей школы, возникает потребность в изменении приоритетов ценностных ориентаций личности, а, следовательно, взят ориентир на гуманизацию и демократизацию процессов обучения и воспитания. Обучение и воспитание – два взаимосвязанных компонента единого педагогического процесса, направленные на формирование социальной зрелости, реализацию интеллектуальных и творческих способностей будущего специалиста. Следовательно, обучение и воспитание интегрируется в образовательный процесс.

Будучи элементом сознания, социокультурные ценности через призму субъективного, личностного восприятия отражают не только коренные интересы и основные потребности человеческого бытия, но формулируют более или менее четкие представления человека о смысле жизни, человечности, сопереживании и т.п. Однако, поскольку в обществе люди по-разному воспринимают принятые социальные ценности, они нередко формируют собственные ценности, которые могут существовать либо как «идеальная» категория, порождая противоречия между сознанием и практическим поведением, либо носят упрощенный характер, не выходя за рамки повседневных представлений и, будучи в этом случае не очень стойкими, входят в неразрешимые противоречия с общественными нормами и ценностями [13, с. 282].

Формирование социокультурных ценностей молодежи основано на социокультурном подходе, который предполагает переход от информационно-познавательной и научной составляющей к общекультурной системе обучения и воспитания в целом. Такой подход в педагогике дает возможность повысить производительность и творчество в деятельности, как педагога, так и студента. А.Я. Гуревич условно выделяет группу социокультурных ценностей:

- жизненно необходимые (жизнь, здоровье, безопасность, благополучие, сила, качество жизни, экологические ценности, практичность, комфорт и т.д.);
- социальные (социальный статус, трудолюбие, богатство, профессия, семья, патриотизм, терпимость, дисциплина, склонность к риску и др.);
- политические (свобода слова, гражданские свободы, государственность, законность, порядок, конституция, гражданский мир и т.д.);
- моральные (добро, благо, любовь, дружба, долг, честность, верность, взаимопомощь, справедливость, уважение к старшим, любовь к детям и т.д.);
- религиозные (закон Божий, вера, спасение, благодать, ритуал, церковь);
- эстетические (красота, идеал, стиль, гармония, новизна, традиционность, культурная самобытность и т.д.) [4, с. 225-228].

Поэтому педагог выступает как обладатель и ретранслятор системы ценностей. Принимая во внимание приведенные высказывания, хотели бы отметить, что речь идет не о противопоставлении личностных и социокультурных ценностей, а об их максимальном сближении. Безусловно, имеются в виду личностные ценности, которые не противоречат принятым в данном обществе, в данной культуре.

В.А. Слостенин определяет личность педагога не просто как совокупность свойств и характеристик, но и как «целостное и динамичное образование, логическим центром и основанием которого является потребностно-мотивационная сфера, составляющая социальную и профессиональную позицию и сферу деятельности» [5, с. 76-84].

В свою очередь, В.И. Андреев соотносит личность педагога с творчеством: «личность педагога проявляется в органическом единстве с высоким уровнем творческих способностей и критического отношения к самому себе, которые позволяют ему достигнуть прогрессивных, социально- и лично-значимых творческих результатов в любом виде деятельности» [6, с. 58]. Также ученый отмечает, что «моральные качества личности характеризуют нравственно-этические нормы и идеалы личности педагога» [6, с. 71-74], которые являются значимыми в аспекте формирования социокультурных ценностей и взглядов студентов.

Продуктом образовательной и воспитательной деятельности педагога является формируемый индивидуальный опыт обучающегося во всей совокупности его аксиологических, нравственно-этических, эмоционально-смысловых и оценочных составляющих. Бесспорно, результатом педагогической деятельности является интеллектуальное развитие студентов, их совершенствование и становление в личностном плане, но не менее важным – культурный уровень. Преподаватель должен уметь учитывать индивидуальные особенности каждого студента, что помогает правильно анализировать случаи разбалансированности мотивов и поступков, управлять поведением каждого студента, наставлять, убеждать. В настоящее время в педагогической литературе выделяют основные компоненты учебной и воспитательной деятельности педагога:

- организационный компонент, который заключается в умении организовать свою педагогическую деятельность и деятельность студентов, в умении управлять и направлять их деятельность;
- конструктивный компонент: педагог в ходе своей деятельности должен умело отбирать и правильно использовать учебно-воспитательный материал в соответствии с возрастными и индивидуальными особенностями обучающихся, гибко планировать педагогический процесс обучения \endash воспитания;
- ориентационный компонент педагогической деятельности формирует у обучающихся активное отношение к явлениям и процессам окружающей их действительности, идеалы, мотивы социального поведения, то есть он определяет содержание ценностных ориентаций студентов в обществе;
- мобилизационный компонент проявляется в обучающей и воспитательной деятельности педагога, в ходе которого способствует реализации принципа связи обучения и воспитания с жизнью и формированию у обучающихся познавательной активности и самостоятельности;
- информационный компонент педагогической деятельности связан с умениями приобретать и использовать знания, а также с умением ораторского искусства;
- коммуникативный компонент означает установление правильных взаимоотношений педагога с обучающимися, чему способствуют такие умения, как управлять своим настроением и поведением, анализировать межличностные и регулировать внутриколлективные отношения, а также умение находить оптимальные формы обучения и воспитания;
- развивающий компонент отражает единство обучения, воспитания и развития. Развивающий аспект предполагает наличие у педагога таких умений как формирование у обучающихся приемов интеллектуальной деятельности, умений анализировать, обобщать, систематизировать факты, дифференцировано проводить и проблемно организовывать процесс обучения и воспитания;
- исследовательский компонент педагогической деятельности заключается в научном и в то же время творческом подходе к самому процессу обучения и воспитания. Исследовательский компонент предполагает наличие у педагога следующих умений: умение изучать и анализировать индивидуальные особенности обучающихся и коллектива, прогнозировать результаты своей педагогической деятельности по обучению и воспитанию и деятельности обучающихся и коллектива, умение выдвинуть гипотезу и найти решение проблемы [7, с. 69-70].

Непосредственно деятельность педагога играет ведущую роль в становлении человека как личности, так как личностные особенности педагога оказывают существенное влияние на формирование студенческой молодежи в современном стремительно изменяющемся мире. Важными в процессе взаимодействия субъектов образовательного процесса выступают ряд личностных качеств педагога, обеспечивающих успех в деятельности. К ним следует отнести: жизнерадостность, оптимизм, тактичность, открытость, доброжелательность, эмпатию, толерантность, альтруизм, честность, чувство собственного достоинства; так и профессионально-значимые: профессионально-педагогическая культура, интеллигентность, эрудиция, коммуникативность, авторитет, объективность, компетентность, требовательность и принципиальность к себе и студентам, креативность, способность к саморазвитию, динамизм личности педагога и др. Задача преподавателя заинтересовать студента учебной дисциплиной, выбранной специальностью и будущей профессией.

По мнению В.А. Кан-Калика, педагог своими действиями и поведением «задает эталон общения для обучающихся» [8, с. 67]. Мы убеждены, что педагогическое общение способствует развитию личности \endash ориентировано на построение гуманных взаимоотношений педагога со студентами.

Говоря о педагогическом общении М.В. Кларин выделил умения, которыми должен владеть педагог:

- гибкость, то есть умение быстро ориентироваться в меняющейся обстановке педагогического и воспитательного процесса;

- искренний интерес к студенту, который выражается в терпеливом выслушивании его точки зрения, действительном интересе к его суждениям и мнениям, впечатлениям;
- широту, то есть способность педагога убеждать обучающихся в своей точке зрения, не подавляя при этом их и не стараясь во что бы то ни стало настоять на своем;
- терпимость, суть которой заключается в спокойном восприятии возможных ошибок;
- конструктивность и творческое отношение к ходу обсуждения, умение поддержать, деликатно направить обучающихся к поиску результатов;
- доброжелательность, принятие личности обучающегося, что означает положительное отношение личности обучающегося, восприятие его мыслей, чувств, склонностей [9, с. 165-167].

Диалог во взаимодействии преподавателя и студента представлен как многоуровневый процесс, во время которого происходит одновременное усвоение как мотивационно-смысловой, так и предметно-операционной сторон педагогической профессии, то есть происходит как личностный, так и профессиональное становление и рост (Л. А. Долинская) [10, с. 42]. При этом преподаватель воспринимает студента как интересную во всех отношениях личность, ориентируется на его неповторимую индивидуальность, создает условия для саморазвития, а студент видит в преподавателе профессионала, наставника, старшего товарища, советчика, авторитетную личность [11].

Для будущего специалиста первичными личностными характеристиками должна быть заинтересованность к овладению профессиональными знаниями и умениями, желание стать хорошим специалистом, овладеть организаторскими способностями, коммуникативными навыками, обрести гордость за выбранную специальность, быть уверенным в завтрашнем дне и будущем, видение перспективы ее места в общественном развитии. Студент рассматривается как активный субъект образовательной среды и личностного развития:

- на начальном этапе учебно-воспитательной деятельности студента важно изучить его индивидуальные особенности;
- провести диагностику относительно интересов, склонностей, идеалов, ценностей, мотивов выбора профессии, отношения в будущей профессиональной деятельности, этапов самоопределения и становления.

Можно сказать, что преподаватель имеет высокий уровень социально-педагогической, организационно-управленческой и рефлексивно-коммуникативной компетентности, выбрал правильный стиль управления процессом обучения, умело оперировал своими профессионально-личностными качествами [12].

Считаем, что деятельность личности педагога в организации образовательного процесса и внеаудиторной работы по формированию социокультурных ценностей студента будет результативной при соблюдении следующих условий:

- выделение в дисциплинах специальных тем, вопросов, проблем, ситуаций, которые могут повлиять на развитие духовной сферы личности студента;
- включение каждого студента в активную деятельность по изучению, анализу, осмыслению социокультурных ценностей;
- формирование у студентов умений и навыков публичного изложения своих взглядов, позиции по актуальным вопросам;
- повышение роли практической направленности учебных занятий, выработка устойчивых мировоззренческих позиций;
- обеспечение взаимодействия преподавателей всех кафедр по вопросам формирования социокультурных ценностей студентов;
- формирование высокого культурного уровня педагога.

Таким образом, педагог – личность, по характеру и содержанию своей профессиональной деятельности должна обладать совокупностью универсальных качеств, системой ценностей и идеалов. Система ценностей человека выступает как основа ее отношения к миру. Социокультурные ценности представляют инвариантную составляющую культуры и определяются, как принятие и соблюдение которых обеспечивает существование и развитие человеческого рода, человеческой культуры. Наличие социокультурных ценностей создает основу для осознанного познания и создания целостного образа социального мира, обеспечивает реализацию моделей поведения и деятельности, адекватных требованиям конкретной социокультурной среды. Роль личности педагога в формировании социокультурных ценностей студентов заключается в привлечении студентов к культурным ценностям общества, формировании собственных позиций и мнений, собственного мировосприятия и мироощущения. Создание благоприятных условий для всестороннего развития студентов, их обучения и воспитания должно происходить в интересах личности, общества и государства.

Список использованной литературы:

- Kopač V. *Teacher's Contribution to Promote a Cultural Partnership in Educational Process [Electronic recourses]*. – URL : <http://www.pef.uni-lj.si/atee/978-961-6637-06-0/765-771.pdf> (дата обращения 10.12.2018)
- Ahmad A. *Role of Teacher in Student's Personality Development [Electronic recourses] // Psychology and Behavioral Science International Journal*. – URL : <https://juniperpublishers.com/pbsij/pdf/PBSIJ.MS.ID.555581.pdf> (дата обращения 10.12.2018)
- Разум сердца : мир нравственности в высказываниях и афоризмах / сост.: В.Н. Назаров, Г.П. Сидоров. – М. : Политиздат, 1990. – 605 с.
- Гуревич А. Я. *Категории средневековой культуры* / А. Я. Гуревич. – М. : Искусство, 1984. – С.350.
- Сластенин В.А. *Формирование социально-активной личности учителя* / В.А. Сластенин 9. *Советская педагогика*. – 1981. – № 4. – С. 76-84.
- Андреев В.И. *Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности* / В.И. Андреев. – Казань : Изд-во Казанского университета, 1988. – 238 с.
- Рахимова А.Э. *Развитие социокультурной компетенции обучающихся в условиях Интернет – проектов* : дис. ... к. пед. н. : 13.00.01 / А.Э. Рахимова. – Казань, 2007. – С.187.
- Кан-Калик В.А. *Педагогическое творчество* / В.А. Кан-Калик, Н.Д. Никандров. – М. : Педагогика, 1990. – С.144.
- Кларин М.В. *Инновации в мировой педагогике* / М.В. Кларин. – М. : «Педагогический центр «Эксперимент» 1998. – С.180.
- Рябченко В. *Деякі концептуальні проблеми навчання і виховання студентів у сучасних вищих навчальних закладах України* / В. Рябченко // *Вища освіта України*. – 2005. – № 1. – С. 40–44.
- Бех І.Д. *Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 2. Особистісно орієнтований підхід : науково-практичні засади* / І.Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – 344 с.
- Петрик Л. *Особистість викладача ВНЗ у процесі формування управлінських якостей студентів [Електронний ресурс]*. – URL : http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/1771/1/L_Petryk_ISP_FLMD_PL.PDF (дата обращения 10.12.2018)
- Этика: навч. посібник / Т.Г. Аболіна, В.В. Єфименко, О.М. Лінчук та ін. – К. : Либідь, 1992. – 328 с.

УДК 378.14
МРНТИ 14.35.07

Жолтаева Г. Н.¹, Тойболдиев А.А.,²

\endash к.п.н., доцент ЖГУ имени И.
Жансугурова, г.Талдыкорган,
Казахстан,

² магистрант специальности 6M010500 – Дефектология ЖГУ имени И. Жансугурова г.Талдыкорган,
Казахстан

\endash **ПОДГОТОВКЕ ПЕДАГОГОВ – ДЕФЕКТОЛОГОВ К
КОНСУЛЬТАТИВНО-ПРОСВЕТИТЕЛЬСКОЙ РАБОТЕ В УСЛОВИЯХ
ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ**

Аннотация

\endash статья на основе изучения нормативно-правовых актов и научно-педагогических материалов по проблемам развития инклюзивного образования обосновывается актуальность подготовки будущих педагогов-дефектологов к консультативно-просветительской работе. Дается анализ научных исследований зарубежных и отечественных ученых по повышению эффективности инклюзивного образования, затрагиваются вопросы разработки методических подходов и педагогических технологий формирования готовности будущих педагогов-дефектологов к консультативно-просветительской работе в условиях инклюзивного образования. Описываются методы исследования используемые для определения стратегии организации и построения системы подготовки педагогов-дефектологов к работе в инклюзивном образовательном пространстве.

Формирование готовности педагогов-дефектологов к консультативно-просветительской работе в условиях инклюзивного образования будет способствовать созданию педагогической среды, адаптированной к образовательным потребностям любого ребенка, консолидации социального

сообщества, расширению компетенций педагогов, работающих с детьми с особыми образовательными потребностями.

Ключевые слова: педагог-дефектолог, инклюзивное образование, лица с особыми образовательными потребностями, консультативно-просветительская работа, готовность педагога.

Г. Н. Жолтаева¹, А.А. Тойболдиев²

¹ п.э.к., доцент, І.Жансүгіров атындағы ЖМУ,
Талдықорған қ., Қазақстан,

² 6M010500-Дефектология мамандығының магистранты, І.Жансүгіров атындағы ЖМУ,
Талдықорған қ., Қазақстан

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДА ПЕДАГОГ-ДЕФЕКТОЛОГТАРДЫ КОНСУЛЬТАТИВТІ-АҒАРТУШЫЛЫҚ ЖҰМЫСҚА ДАЙЫНДАУ ТУРАЛЫ

Аңдатпа

Мақалада инклюзивті білім беруді дамыту мәселелері бойынша нормативтік-құқықтық актілер мен ғылыми-педагогикалық материалдарды зерделеу негізінде болашақ педагог-дефектологтарды консультативтік-ағартушылық жұмысқа дайындаудың өзектілігі негізделді. Инклюзивті білім берудің тиімділігін арттыру бойынша шетелдік және отандық ғалымдардың ғылыми зерттеулеріне талдау жасалады, инклюзивті білім беру жағдайында консультациялық-ағартушылық жұмысқа болашақ педагог-дефектологтардың дайындығын қалыптастырудың әдістемелік тәсілдері мен педагогикалық технологияларын әзірлеу мәселелері қозғалады. Инклюзивті білім беру кеңістігіндегі жұмысқа педагог-дефектологтарды дайындау жүйесін құру және ұйымдастыру стратегиясын анықтау үшін қолданатылатын зерттеу әдістер сипатталады.

Педагог-дефектологтардың инклюзивті білім беру жағдайында консультациялық-ағартушылық жұмысқа дайындығын қалыптастыру кез келген баланың білім беру қажеттіліктеріне бейімделген педагогикалық орта құруға, әлеуметтік қауымдастықты шоғырландыруға, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істейтін педагогтардың құзыреттілігін кеңейтуге ықпал ететін болады.

Түйін сөздер: педагог-дефектолог, инклюзивті білім беру, ерекше білім беру қажеттіліктері бар тұлғалар, кеңестік-ағартушылық жұмыс, педагогтың дайындығы.

G. N. Zholtayeva¹, A.A. Toiboldiyev²

¹ c.p.s., Associate Professor of Zhetysu State University named after I. Zhansugurov
Taldykorgan, Kazakhstan,

² Master's Degree Student of 6M010500 – Defectology specialty, Zhetysu State University named after I. Zhansugurov, Taldykorgan, Kazakhstan

CONCERNING TRAINING OF SPECIAL EDUCATION TEACHERS TO ADVISORY AND EDUCATIONAL WORK UNDER CONDITIONS OF INCLUSIVE EDUCATION

Abstract

The relevance of training future special education teachers to advisory and educational work is justified in the article based on the study of normative legal acts and scientific and pedagogical materials on the problems of the inclusive education development. The analysis of scientific researches of foreign and domestic scientists to improve the effectiveness of inclusive education is given, the issues of developing methodological approaches and pedagogical technologies on providing readiness of future special education teachers for advisory and educational work under conditions of inclusive education are raised. The research methods used in order to determine the strategy of organizing and building a system for training special education teachers to work in an inclusive educational space are described.

Forming readiness of special education teachers for advisory and educational work under conditions of inclusive education will help create a pedagogical environment adapted to the educational needs of any child, consolidate the social community, and expand the competencies of teachers working with children with special educational needs.

Keywords: special education teacher, inclusive education, persons with special educational needs, advisory and educational work, teacher readiness.

Одним из приоритетных направлений государственной политики Республики Казахстан в области образования является развитие инклюзивного обучения. В Законе «Об образовании» Республики Казахстан понятие инклюзивного образования (ст.1 подпункт 21-4) определено как – «процесс, обеспечивающий равный доступ к образованию для всех обучающихся с учетом особых образовательных потребностей и индивидуальных возможностей» [1].

Необходимость обеспечения равных условий и безбарьерного доступа к образованию лицам с особыми образовательными потребностями, а также потребность в разработке учебно-методического обеспечения и расширении технологий образования лиц с особыми образовательными потребностями отражены в Государственной Программе развития образования и науки Республики Казахстан на 2016-2019 годы [2].

Изучение теоретических и научно-практических материалов показало, что в странах Западной Европы, США и Канады накоплен значительный опыт по реализации инклюзивного образования лиц с особыми образовательными потребностями.

Многие зарубежные исследователи справедливо отмечают взаимосвязь идей инклюзивного образования и школьной культуры (Sh. Benjamin, S. Carrington, J. Collins, J. Corbett, K. Hall, M. Nind, R. Robinson, K. Sheehy и др.). Так, J. Corbett выделяет три аспекта, влияющих на становление школьной культуры. «Во-первых, глубинные личностные установки (убеждения и страхи) педагогов относительно способностей, особенностей учащихся с ОВЗ. Во-вторых, предубеждения детей с нормальным психофизическим развитием по отношению к сверстникам с ОВЗ. В-третьих, толерантность к объединению тех групп детей, которые составляют культурное меньшинство. Каждый из аспектов, обозначенных J. Corbett, представляет собой задачу, решение которой обеспечивает формирование школьной культуры инклюзивного образования» [3].

Английские педагоги R. Bond и E. Castagnera отмечают, что успешность инклюзивного образования достигается благодаря использованию разнообразных способов педагогической поддержки и сопровождения детей с ограниченными возможностями здоровья. По мнению авторов, в оказании такой поддержки должны участвовать не только педагоги, но и обучающиеся с нормальным психофизическим развитием [3]. С этим трудно не согласиться, т.к. практика показывает, что не все родители готовы принять идею обучения их детей совместно с детьми, имеющими особенности развития и, что эти вопросы могут обсуждаться в семье и сказываться на установках и поведении отдельных учащихся по отношению к детям с особыми образовательными потребностями. Кроме того, большинство педагогов, приступающих к реализации инклюзивной практики, испытывают затруднения при организации учебно-воспитательного процесса в классе. Самостоятельно решить проблемы недостатка специальных знаний педагоги решить не могут, они нуждаются в сопровождении реализации инклюзивного образования ребенка с особыми образовательными потребностями в общеобразовательной школе. Для решения этой проблемы можно наметить несколько путей. Одним из них является комплексное сопровождение всех участников инклюзивного образовательного процесса.

Целью комплексного сопровождения является реализация комплекса превентивных, просветительских, диагностических и коррекционных мероприятий, направленных на создание социально-психологических, педагогических условий для всех участников инклюзивного образовательного процесса.

и теории сопровождения важным положением выступает утверждение, что носителем проблемы развития ребенка в каждом конкретном случае выступает сам ребенок и его родители, педагоги и ближайшее окружение ребенка. Именно они и выступают субъектами комплексного сопровождения в инклюзивном образовательном процессе.

и рамках комплексного сопровождения ребенка с особыми образовательными потребностями выделяют консультативно-просветительское направление. Содержание консультативно-просветительской работы может включать вопросы медицинского, профессионального, личностного, психолого-педагогического, социально-педагогического, организационно-содержательного характера.

области инклюзивного образования для лиц с особыми образовательными потребностями велась

ведутся разработки и в странах ближнего зарубежья.

Так, значимым условием внедрения и развития инклюзивного образования по мнению российских (С.В. Алехина, Е.Н. Кутепова, Н.Я. Семаго, Т.Ю. Четверикова, И.М. Яковлева и др.), белорусских (Т.И. Мороз, Т.П. Евдокимова) исследователей является подготовка компетентных педагогов, способных и готовых эффективно работать в условиях инклюзивного образования.

последние годы появились исследования, посвященные подготовке педагогов к работе в условиях инклюзивного образования Кузьмина О.С. [4], контекстному подходу к формированию у учителей компетентности в области инклюзивного образования И.Н. Хафизуллина [5], подготовке будущих педагогов к обеспечению психологической безопасности среды в инклюзивном образовании Беляева Т.Б., [6], формированию готовности педагогов к инклюзивному образованию в системе повышения квалификации Возняк И.В. [7].

Казахстане вопросами внедрения инклюзивного образования и формирования профессиональной готовности педагога к инклюзивному образованию детей занимаются ученые Р.А. Сулейменова, З.А. Мовкебаева, А.Т. Искакова, Г. Закаева, А.Б. Айтбаева, А.А. Байтурсынова, Рсалдинова А.К. и др.

На современном этапе, благодаря политике государства, в республике вопросам инклюзивного образования уделяется все больше внимания: средствами массовой информации активно затрагиваются и обсуждаются вопросы социализации, интеграции людей с особыми образовательными потребностями, в высших учебных заведениях целенаправленно осуществляется подготовка специалистов к профессиональной деятельности в сфере инклюзивного образования, открываются центры психолого-педагогического сопровождения инклюзивного образования, осуществляется переподготовка и повышение квалификации специалистов.

Между тем анализ изученных работ и педагогического опыта свидетельствует о том, что как зарубежом, так и в нашей республике признается значимость проведения в инклюзивном образовательном пространстве консультативно-просветительской работы.

Вследствие этого, важнейшей задачей профессионального образования является специальная подготовка педагогов-дефектологов к консультативно-просветительской работе, включающей индивидуальные консультации педагогов по конкретному случаю и групповые в форме научно-методических семинаров по разработанному плану, семейных консультаций, обучающих семинаров по специальным программам, ознакомление с учебной и научной литературой по проблемам инклюзивного образования и др. То есть целью консультативно-просветительской работы является организация мероприятий, направленных на принятие идеологии инклюзивного образования, формирование толерантного отношения к лицам с особыми образовательными потребностями их окружения.

Изучение научных исследований, материалов международных конференций, нормативных и методических документов показало недостаточную разработанность методических подходов и педагогических технологий формирования готовности педагогов к консультативно-просветительской работе в условиях инклюзивного образования.

Таким образом, на современном этапе развития образовательной инклюзии в Республике Казахстан актуальность данного вопроса определяется социальным заказом общества на подготовку педагогов-дефектологов к консультативно-просветительской работе в условиях инклюзивного образования, обладающих определенными профессиональными и личностными качествами необходимыми для данной работы.

Одной из возможных стратегий организации и построения системы подготовки будущих педагогов-дефектологов к консультативно-просветительской работе выступает необходимость осуществления междисциплинарного взаимодействия, интеграции дисциплин в рамках учебных планов по подготовке специалистов дефектологического образования. Предполагается, что разработка методики формирования готовности педагога-дефектолога к консультативно-просветительской работе на основе междисциплинарного подхода и интеграции учебных дисциплин позволит сформировать у будущих педагогов-дефектологов необходимые компетенции для осуществления своей профессиональной деятельности в условиях инклюзивного образования.

При проведении исследования будет использоваться комплекс теоретических и эмпирических методов: анализ социологической и психолого-педагогической литературы, анализ профессиональной деятельности педагога-дефектолога для определения функций, формируемых из потребностей субъектов инклюзивного образовательного пространства и позиции участников инклюзивного образовательного пространства; SWOT-анализ инклюзивной готовности педагогов-дефектологов для оценки сильных и слабых ее сторон, а также для построения стратегии использования сильных сторон

возможностей для укрепления слабых сторон; моделирование процесса формирования готовности

педагогов-дефектологов; проектирование для разработки методики формирования готовности педагогов-дефектологов консультативно-просветительской работе в условиях инклюзивного образования; наблюдение для получения сведений относительно эффективности мер по формированию готовности педагогов-дефектологов к консультативно-просветительской работе в условиях инклюзивного образования; опрос (беседа) для выявления отношения и оценки участников образовательного процесса к организации инклюзивного образования; анкетирование для составления представлений о состоянии подготовки педагогов к инклюзивному образованию и др.

Будут использованы табличный и графический способы обработки данных.

Формирование готовности педагогов-дефектологов к консультативно-просветительской работе в условиях инклюзивного образования будет способствовать решению важной социальной задачи – созданию педагогической среды, адаптированной к образовательным потребностям любого ребенка, консолидации социального сообщества, расширению компетенций педагогов, работающих с детьми с особыми образовательными потребностями.

Список использованной литературы:

- Закон Республики Казахстан «Об образовании» от 27 июля 2007 года №319-III (с [изменениями и дополнениями](#) по состоянию на 05.05.2017 г.) URL: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z070000319>
- Государственная Программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2016-2019 годы. –Астана, 2016. URL:<http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1600000205>
- Никулина Е.Г., Кузьмина О.С. Тенденции развития инклюзивного образования за рубежом. //Инклюзивное образование: теория и практика: сборник материалов международной научно-практической конференции /отв. ред. О.Ю. Бухаренкова, И.А. Телина, Т.В. Тимохина. – Орехово-Зуево: Редакционно-издательский отдел ГГТУ, 2016. – 955 с. – С.79-87.
- Кузьмина О.С. Подготовка педагогов к работе в условиях инклюзивного образования. Диссертация кандидата педагогических наук: 13.00.08 / Кузьмина Ольга Сергеевна; [Место защиты: Омский государственный педагогический университет].- Омск, 2015.- 319 с.
- Хафизуллина И.Н. Формирование инклюзивной компетентности будущих учителей в процессе профессиональной подготовки. Диссертация ... кандидата педагогических наук: 13.00.08 / Хафизуллина Ильмира Наильевна: [место защиты: Астраханский государственный университет]. – Астрахань, 2008. -213 с.
- Беляева Т.Б., Беляева П.И. Подготовка будущих педагогов к обеспечению психологической безопасности среды в инклюзивном образовании. //Инклюзивное образование: теория и практика: сборник материалов международной научно-практической конференции /отв. ред. О.Ю. Бухаренкова, И.А. Телина, Т.В. Тимохина. – Орехово-Зуево: Редакционно-издательский отдел ГГТУ, 2016. – 955 с. -С.773-778.
- Возняк И.В. Формирование готовности педагогов к инклюзивному образованию в системе повышения квалификации. Диссертация ... кандидата педагогических наук: 13.00.08 /Возняк Ирина Владимировна;[Место защиты: ФГАОУВО Белгородский государственный национальный исследовательский университет]. -Белгород, 2017. -225 с.
- Мовкебаева З.А. Вопросы подготовки педагогических кадров в Республике Казахстан к работе в условиях инклюзивного образования. //Педагогика и психология. - № 2 (15). – 2013. – С. 6-11.

УДК 378
МРНТИ 14.35.07

Альмухамбетова Б. Ж.¹

¹докторант специальности 6D010300 – «Педагогика и психология», Жетысуский государственный университет им. И. Жансугурова, г.Талдыкорган, Казахстан

ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ПРОФОРИЕНТАЦИОННОЙ РАБОТЫ ЛИЦ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ В ВУЗАХ

Аннотация

Статья посвящена вопросам организации профориентационной работы лиц с особыми образовательными потребностями в вузе. На основе теоретического анализа современного состояния

организации профориентационной работы рассматриваются вопросы профессиональной ориентации молодых людей с особыми образовательными потребностями. В статье делается анализ проведенному анкетированию по изучению профессиональных самоопределений студентов с инвалидностью с учетом их медицинских показаний. Делается акцент на организацию комплексной системы профессиональной ориентации инвалидов ищущих работу, что позволит в будущем их успешную социализацию и внесение личного вклада в развитие общества. Уделяется особое внимание проблеме эффективности профориентационных мероприятий, которые во многом будут зависеть от того, насколько комплексный, последовательный характер носят эти мероприятия и пронизывают все стороны учебного и воспитательного процесса.

Ключевые слова: профориентационная работа, профессиональное образование, трудоустройство, молодежь с особыми образовательными потребностями.

Б. Ж. Альмухамбетова¹

¹6 D010300 – «Педагогика және психология» мамандығының докторанты, І. Жансүгіров ат. Жетісу мемлекеттік университеті, Талдықорған қ., Қазақстан

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУ ҚАЖЕТТІЛІГІ БАР ТҰЛҒАЛАРДЫҢ КӘСІПТІК БАҒДАР БЕРУ ЖҰМЫСЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Аңдатпа

Мақала ЖОО-да ерекше білім беру қажеттілігі бар тұлғалардың кәсіптік бағдар беру жұмысын ұйымдастыру мәселелеріне арналған. Кәсіптік бағдар беру жұмысын ұйымдастырудың қазіргі жай-күйін теориялық талдау негізінде ерекше білім беру қажеттілігі бар жастардың кәсіби бағдарын қалыптастыру мәселелері қарастырылады. Мақалада мүгедектігі бар студенттердің медициналық көрсеткіштерін ескере отырып, кәсіптік өзін-өзі анықтау бойынша жүргізілген сауалнамаға талдау жасалады. Жұмыс іздеп жүрген мүгедектерді кәсіптік бағдарлаудың кешенді жүйесін ұйымдастыруға баса назар аударылады, бұл болашақта олардың табысты әлеуметтенуіне және қоғамның дамуына жеке үлес қосуға мүмкіндік береді. Кәсіптік бағдар беру іс-шараларының тиімділігі мәселесіне ерекше көңіл бөлінеді, олар көбінесе осы іс-шаралардың кешенді, дәйекті сипатының қаншалықты болуына және оқу және тәрбие процесінің барлық жақтарын енуіне байланысты болады.

Түйін сөздер: кәсіби білім беру, жұмысқа орналастыру, ерекше беруді қажет ететін бар жастар.

Almukhambetova B.Zh.¹

¹Doctoral student of the specialty 6D010300 – "Pedagogy and Psychology", Zhetysu State University named after I.Zhansugurov, Taldykorgan, Kazakhstan

PROBLEMS OF MODERN ORGANIZATIONS OF VOCATIONAL GUIDANCE OF PERSONS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS IN UNIVERSITIES

Abstract

The article is devoted to the organization of career guidance of persons with special educational needs in high school. On the basis of the theoretical analysis of the current state of the organization of career guidance, the issues of professional orientation of young people with special educational needs are considered. The article analyzes the survey on the study of professional self-determination of students with disabilities, taking into account their medical indications. The emphasis is placed on the organization of a comprehensive system of vocational guidance for disabled job seekers, which will allow in the future their successful socialization and personal contribution to the development of society. Special attention is paid to the problem of the effectiveness of career guidance activities, which will largely depend on how complex, consistent these activities are and permeate all sides of the educational process.

Keywords: career guidance, vocational education, employment, youth with special educational needs

современном Казахстане наблюдается стремительный процесс гуманизации в отношении государства и общества к лицам с особыми образовательными потребностями, возрастает их интеграция в разнообразных областях социально-экономической жизнедеятельности страны. По данным министерства труда и социальной защиты, в нашей стране на сегодняшний день насчитывается 674,2 тысячи лиц с особыми образовательными потребностями, из них 61,9% трудоспособного населения, но трудоустроены менее 5% лиц имеющих инвалидность.

Одним из неотъемлемых условий социализации и самореализации лиц с особыми образовательными потребностями является получение ими профессионального образования и полноценное их участие в общественной жизни. Это определяет значимость психолого-педагогического сопровождения молодежи до вхождения в мир профессий и профессионализации будущего специалиста. Процесс вхождения молодых людей с инвалидностью в профессию имеет многоэтапность и взаимосвязан с дифференцированной профессиональной ориентацией – проблемой почти неразработанной в педагогической науке. В изучении вопроса профессиональной ориентации молодежи с инвалидностью мы ориентировались на труды исследователей в области педагогики и психологии Б.С. Братуся, Л.И. Божович, Л.С. Выготского; в области социальной педагогики работы Л.И. Акатова [1, с. 25], О.Л. Гончаровой [2, с. 47]. При этом в педагогике профессиональная ориентация рассматривается в рамках личностных возможностей и запросов социума. Подготовленность личности

– трудовой жизнедеятельности, к профессиональной культуре формируются в процессе профессионального обучения. В то же время, как показано в исследованиях Е. Гордиевской [3, с. 54], С.С. Лузан [4, с. 69] в области профессиональной ориентации, лица с особыми образовательными потребностями испытывают значительные сложности в процессе профессионального самоопределения в силу индивидуальных психофизиологических факторов ограничивающие их возможности.

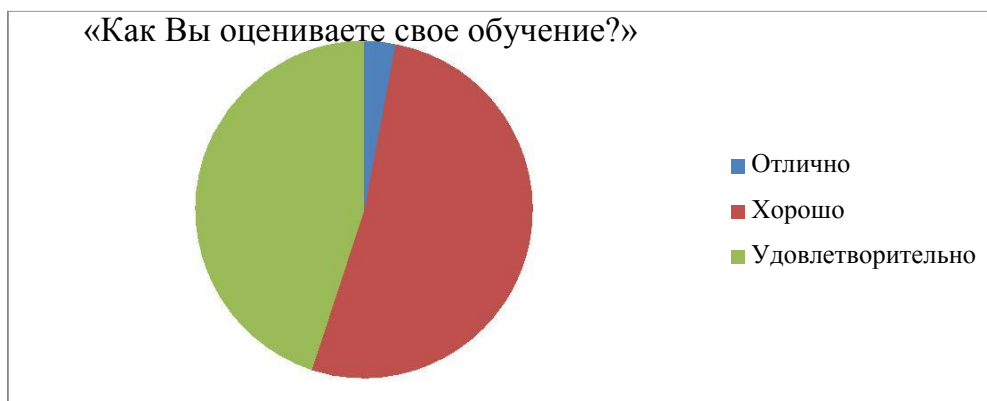
Профориентация в Казахстане является достаточно самостоятельной системой и в настоящее время осуществляет деятельность в виде предоставления информации и консультационной помощи обучающимся в соответствии с профессиональными интересами, индивидуальными способностями и психофизиологическими особенностями. С развитием инклюзивного образования и модернизацией профессионального образования в Казахстане, вопросы профессиональной ориентации и профессионального самоопределения лиц с особыми образовательными потребностями, приобрели особую актуальность с учетом их личностных, социальных установок и психофизиологических возможностей. Принятие законов «Об образовании», «О социальной защите инвалидов» позволяет инвалидам получать как профессиональное, так и высшее образование. Государством создаются условия для получения образования, коррекции нарушений развития и социальной адаптации лиц с особыми образовательными потребностями на основе специальных педагогических подходов. Увеличивается число образовательных организаций, предоставляющих им образовательные услуги. Но нынешняя социально-экономическая ситуация, когда рыночные отношения кардинально определяют интенсивность, напряженность труда, когда среди населения с каждым годом увеличивается количество лиц с инвалидностью, актуализируется проблема самореализации личности с особыми образовательными потребностями, где профессиональная деятельность занимает особое место. На сегодняшний день в научной литературе недостаточно теоретического обоснования и разработок, практических методов и средств, профессиональной ориентации лиц с особыми образовательными потребностями, которые бы способствовали решению указанных проблем. Комплексная система профессиональной ориентации инвалидов ищущих работу, которая позволила бы социализацию и внесение личного вклада в развитие общества у названной категории обучающихся, к сожалению, в нашей стране отсутствует [5, с. 85].

Анализ современного состояния организации профориентационной работы в Казахстане, позволил выявить основные противоречия между огромной значимостью профориентации для личности с особыми образовательными потребностями, между потребностью общества в эффективной ее организации, с одной стороны, и относительно недостаточным применением методов и средств для ее организации, реальной недооценкой данной работы, преимущественно не системной, эпизодической помощью специалистов с другой стороны.

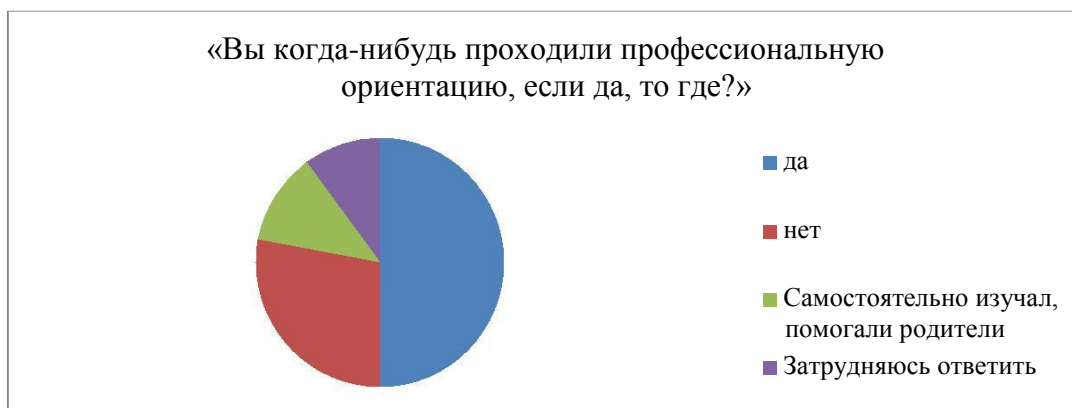
Известно из практики, что чаще всего в вузах обучаются лица с особыми образовательными потребностями профессионально самоопределившиеся, не специально организованной деятельностью и посредством изучения своих индивидуально-психологических, физиологических особенностей и возможностей по получению информации о мире профессий, психологическому

изучению и классификации профессий наиболее востребованных обществом и овладение которыми было бы доступно им. Чаще всего это студенты, которые попали на свои специальности, также, как и другие здоровые студенты, на общих основаниях. В связи с такой низкой, на наш взгляд, организованностью профессиональной ориентации молодежи с особыми образовательными потребностями в вузах, в целях исследования их профессиональных самоопределений с учетом медицинских показаний, было проведено анкетирование студентов с инвалидностью, обучающихся в городе Талдыкорган.

В анкетировании приняло участие 25 респондентов, из них 47% девушек и 53% молодых людей, в возрасте от 17 до 35 лет. Результаты анкеты были следующие. Респондентам были предложены следующие вопросы. Вопрос «Как Вы оцениваете свое обучение?»

Молодые люди, обучающиеся на «хорошо» и «отлично» определяют с профессией целенаправленно и идут в ВУЗ с целью поступления именно на эту специальность. Тогда как, обучающиеся «удовлетворительно», очень часто поступают не туда, куда хотели бы, а поступают туда, куда смогли, а таковых оказалось 45%. Вопрос «Вы когда-нибудь проходили профессиональную ориентацию, если да, то где?»

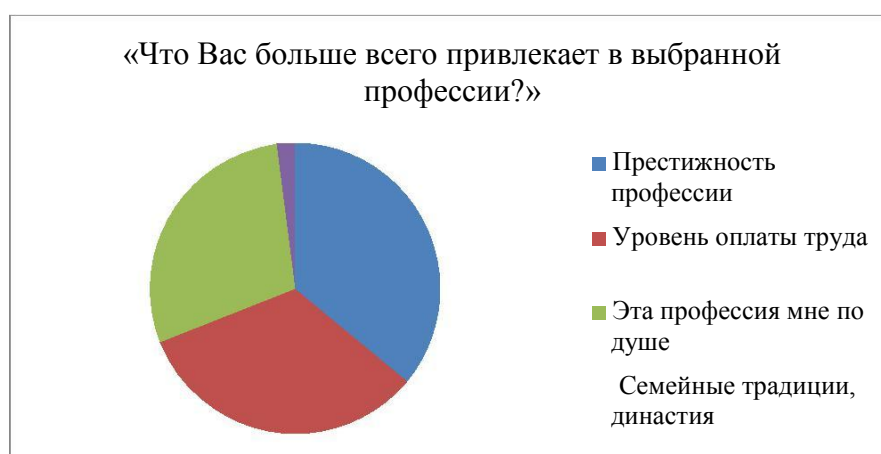

Данные показатели весьма неблагоприятны. Для того чтобы молодой человек мог правильно выбрать себе профиль, основываясь не только на свои желания, но прежде всего, ориентироваться на свои возможности, он должен пройти те или иные профориентационные мероприятия. Что бы в последствии, развивать свои способности гораздо успешнее с помощью профиля, которые ему действительно подходит. Но 28% респондентов, к сожалению, не принимали участия в профориентационных мероприятиях. Можно поставить под сомнение правильность выбранного профиля. Из тех опрошенных, кто не проходил профориентации на вопрос, «Если Вы не проходили профориентацию, хотели бы Вы ее пройти?» ответили положительно 45%, основным аргументом при этом было желание узнать свои способности (55%). 12% молодежи – самостоятельно пытались изучать литературу, в этом им также содействовали их родители. Школьные психологи или социальные педагоги работающие в наших школах, не проходят специальной подготовки для проведения профориентационных мероприятий, возможно, это и является одной из причин низких показателей.

Если молодой человек не проходил профдиагностики, то о какой профориентации может идти речь. Не зная своих способностей и качеств, которые могут соответствовать той или иной профессии нельзя сделать правильный выбор. При всем при этом, из всей доли проходивших профориентацию 20% считают, что для них она была полезной 30% – считают, что нет. В выбранных профессиях по прежнему лидируют профессии юрист и экономист. Достаточно велика доля тех, кто решил стать психологом. Среди определившихся с выбором, ни кто не желает получать рабочие специальности. Вопрос «Какие факторы и мотивы оказали влияние на выбор Вами профессии?»

Такие показатели говорят, о том, что семья в жизни молодого человека, выбирающего свою будущую профессию, играет огромную роль. И решает, по сути, за молодого человека, его судьбу. Это, весьма часто, имеет нежелательные последствия, которые выражаются со временем не удовлетворенностью человека в его профессиональной деятельности, в неспособности закончить обучение по выбранной профессии, нежелании идти работать по специальности, а так же в большом числе молодежи, которая после получения образования идут получать совершенно другую профессию, нежели их первая. Вопрос «Что Вас больше всего привлекает в выбранной профессии?»

Можно говорить о том, что иерархия престижа профессии в сознании молодежи у данной категории, выступает одним из основных механизмов их профессионального самоопределения и привлекательность, значимость профессии понимается на основе определенных ценностей. Также по результатам ответов видно, что материальная сторона заботит молодежь, но не является единственным приоритетом при выборе профессии. Немаловажную роль для молодежи играет стремление к самореализации, для них призвание значит больше, чем престиж и высокие заработки, об этом

свидетельствуют ответы 29% респондентов. У 2% участников опроса выбранная профессия была актуальна в силу того, что они являются представителями семейных династий. Таким образом, по итогам анкетирования можно сказать, о том, молодежь с особыми образовательными потребностями обучающиеся в вузе, возможно определились с профессией, но остается открытым вопрос соответствия выбираемой профессии их интересам, склонностям, способностям и возможностям, есть ли перспективы его самореализации в будущей профессиональной деятельности. Ведь получение желаемой профессии и последующее трудоустройство выпускника с проблемами в развитии – это его пропуск в социум, возможность активной, полноценной, самостоятельной жизни, самореализации. А для общества это возможность стать более толерантным и духовно богатым.

Список использованной литературы:

- \endash Акатов Л.И. Социальная реабилитация детей с ограниченными возможностями здоровья к Психологические основы: учеб. пособие. – М.: Гуманит. изд. центр Владос, 2003.
- \endash Гончарова, О.Л. Педагогическая поддержка профессионального самоопределения обучающихся, в процессе преемственности начального и среднего профессионального образования // Профес-сиональное образование. Столица. Научные исследования в образовании. – 2009. – № 2 – С. 7-11.
- \endash Гордиевская Е. Профессиональная проба в процессе профессиональной ориентации лиц с ограниченными возможностями здоровья как средство их профессионального самоопределения.
- \endash Лузан С.С. Организация дополнительного образования детей: практикум 2003; 260 стр., ISBN: 5-691-00885-4
- \endash Свистунова, Е.В., Ананьева, Е.В. Комплексный подход к профориентации и профконсультированию подростков с ограниченными возможностями здоровья /Е.В. Свистунова, Е.В. Ананьева // Системная психология и социология. 2011. – №4.

УДК 378:37.033
МРНТИ 14.35.05

Искакова М.О.,¹ Салимова У.Д.²

¹ к.п.н., доктор PhD, Государственный университет имени Шакарима города Семей, г. Семей, Казахстан

² магистрант Государственного университета имени Шакарима города Семей, г. Семей, Казахстан

ВОСПИТАТЕЛЬНЫЙ ПРОЦЕСС ВУЗА КАК СОЦИАЛИЗИРУЮЩАЯ СИТУАЦИЯ РАЗВИТИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ СТУДЕНТОВ

Аннотация

\endash статье автор сделал попытку раскрыть сущность высшего учебного заведения – как социального института, отвечающего за становление личности, за формирование профессиональных компетенций.

Автор рассматривает непосредственно воспитательный процесс вуза как социализирующую среду развития экологического воспитания студентов. Данный вывод был сделан по результатам анализа определений ученых понятию «воспитанность», приведенных в контент-анализе.

Также в статье описывается средовой подход, как методологический инструмент организации воспитательной работы вуза по развитию экологического воспитания. Подчеркивается, что использование различных экологоориентированных мероприятий региона, направленных на защиту окружающей среды будет положительным в экологическом воспитании студентов, только в том случае, если в организации и проведении данного мероприятия принимали участие непосредственно сами студенты. То есть, ниша должна быть студенческая, а сам подход должен дать им обобщенный взгляд на практику с захватывающими стихиями.

Ключевые слова: экологическое воспитание, социализирующая ситуация, вуз, средовой подход.

М.О. Искакова¹, У.Д. Салимова²

¹ п.э.к., PhD доктор, Семей қаласының Шәкәрім атындағы мемлекеттік университеті, Семей қ., Қазақстан,

² магистрант, Семей қаласының Шәкәрім атындағы мемлекеттік университеті, Семей қ., Қазақстан

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНЫҢ ТӘРБИЕ ПРОЦЕСІ – СТУДЕНТТЕРДІҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ТӘРБИЕСІҢ ДАМУЫНЫҢ ӘЛЕУМЕТТЕНДІРУ ЖАҒДАЙЫ

Аңдатпа

Мақалада автор жоғары оқу орнын болашақ мамандардың тұлға ретінде қалыптасуына, кәсіптік біліктілікті арттыруға негізгі үлес қосатын әлеуметтік институт ретінде қарастырды.

Автор ЖОО-ның тәрбие жұмысына ерекше көңіл бөлді. Ол тәрбие жұмысын студенттердің экологиялық тәрбиесінің дамуының әлеуметтендіру жағдайы ретінде қарастырды. Бұл қорытынды ғалымдардың «тәрбиелелік» ұғымына берілген анықтамаларының нәтижесінде шығарылды.

Сонымен қатар, мақалада ЖОО-ның тәрбие жұмысын студенттердің экологиялық тәрбиесінің дамуына методологиялық тұрғыдан орта тәсілдемесі қарастырылған. Тәрбие жұмысында аймақтық экологиялық бағытталған іс-шараларды қолдану, және сол іс-шараларда студенттердің қатысуы, ыңталары болған жағдайда экологиялық тәрбие нәтижелі болады.

Түйін сөздер: экологиялық тәрбие, әлеуметтендіру жағдайы, жоғары оқу орны, орта тәсілдеме.

M.Iskakova¹, U.Salimova²

¹ *Candidate of Pedagogical Sciences, PhD, Shakarim State University of Semey, Semey, Kazakhstan,*

² *master student, Shakarim State University of Semey, Semey, Kazakhstan*

THE EDUCATIONAL PROCESS OF THE UNIVERSITY AS A SOCIALIZING SITUATION OF DEVELOPMENT OF STUDENTS ECOLOGICAL EDUCATION

Abstract

In the article the author made an attempt to reveal the essence of higher educational institution – as a social institution responsible for the formation of personality and professional competencies.

The author considers directly the educational process of the University as a socializing environment for the development of environmental education of students. This conclusion was made based on the analysis of the definitions of scientists to the concept of "good breeding" given in the content analysis.

The article also describes the environmental approach as a methodological tool for the organization of educational work of the University for the development of environmental education. It is emphasized that the use of various environmental-oriented activities in the region aimed at protecting the environment will be positive in the environmental education of students, only if the organization and conduct of the event was attended directly by the students themselves. That is, the niche should be student, and the approach should give them a generalized view of the practice with exciting elements.

Keywords: environmental education, socializing situation, University, environmental approach

Высшее учебное заведение – социальный институт, отвечающий за качественное предоставление подготовленных, образованных и воспитанных членов общества.

На сегодняшний день, вопрос воспитания студентов вуза остается актуальным. Приоритетным направлением деятельности вуза наряду с образовательной должна стать и воспитательная, так как молодежь содержит в себе огромный потенциал преобразователей.

Воспитательная работа основывается на деятельности каждого субъекта педагогической системы вуза – преподавателя и студента. Как подчеркивает Е.И. Артамонова, какие бы реформы и модернизации не проводились в области образования, какие бы научно обоснованные пути его перестройки не намечались, все они, в конечном счете, замыкаются на преподавателе. Школа такова, каков учитель [1, с. 5].

К сожалению, подход преподавателей к воспитательной работе различен. Так, если первая группа занимается воспитательной работой студентов из чувства долга перед подрастающим поколением, то вторая группа выполняет эту работу по вынуждению администрации, а третья считает, что достаточно опосредованное «чтение морали и правил» во время учебного занятия.

Современная система образования, являясь социальным механизмом совершенствования общества, должна выполнять аксиологические функции, одной из которых является экологическая, акцентирующая внимание на сохранении биосферы [1, с. 8].

В силу ограниченности временными рамками организационной формы воспитательной работы в вузе, по мнению В.А. Слостенина, в воспитательной работе можно предусмотреть лишь последовательное решение конкретных задач, ориентированных на достижение цели [2, с. 103]. В нашем случае целью воспитательной работы в вузе является экологическое воспитание студентов, результатом которого должна стать экологическая воспитанность субъекта.

«Воспитанность» по «Педагогическому энциклопедическому словарю» означает не только соблюдение правил поведения и общения, принятых в данном обществе, но и внутреннюю культуру человека, отражающуюся в его мировоззрении. В таблице 1 приведен краткий анализ определений «экологическая воспитанность».

Таблица 1

Контент анализ определения «экологическая воспитанность»

Автор / источник	Определение
Л.Я. Лавренко [3, с. 17-19].	совокупность мотивов и ценностно-нравственных ориентаций, научных понятий и опыта практической природоохранной деятельности, как систему взглядов и убеждений, обуславливающих экологическую направленность всей жизнедеятельности личности, ее отношение к природной среде и самой себе.
Е.В. Экзерцева [4, с.30]	сформированность экологической культуры, которая выступает как свойство личности, характеризующейся достаточно сформированными социально-значимыми качествами, в обобщенной форме отражающих систему отношений учащихся к окружающему миру, умственному и физическому труду, к людям и самому себе, которые мы рассматриваем в связи с мотивами поведения
О.И. Салтыкова [5, с.14]	отражение отношения человека к природе, результатом осознания себя как активно действующего составляющего целостной экосферы и практического преобразования окружающей среды
Л.С. Глушкова [6, с.42]	интегральное качество индивидуальности в совокупности с системой качеств личности, позволяющее человеку жить в гармонии с окружающей природной и социальной средой, и его поведение, отвечающее принципам экологических ценностей
Т.А. Маловидченко [7, с.10-11]	характеристика развитости субъекта, мера реализации его сущностных сил в отношениях «человек-природа-общество».
Д.Л. Теплов [8, с.57]	итог воздействия особых педагогических и методических условий развития биоэкологических понятий в системе «человек-природа-общество». И рассматривать его надо через призму экологического воспитания в контексте социокультурного развития личности, сущность которого состоит в переводе экокультурных ценностей в лично значимые.

Искакова М.О. [9, с.60]	устремленность личности развивать экологическую культуру, следуя закону и проявляя ответственность, доброту и любовь к природе (окружающей среде, к людям и самому себе).
-------------------------	---

Приведенные выше определения доказывают, что воспитанность проявляется не только по отношению к людям, но и животным, окружающей природе. Воспитанность формируется с раннего детства и обусловлена развитием культуры в обществе, социальной средой, системами воспитания в семье, учебном заведении и др. В рамках нашего исследования, социальная среда вуза должна способствовать развитию экологического воспитания студента.

Многими учеными доказано, что принцип коллективного воспитания является ведущим организационным основанием в социальном воспитании.

Л.В. Мардахаев в своей работе «Социализирующая ситуация развития личности как явление и процесс: социально-педагогический анализ» писал, что для каждой категории людей характерна своя «социализирующая ситуация развития». Социализирующая ситуация развития как процесс – это своеобразие протекания качественно-количественных изменений в социальности человека под воздействием определенного движителя на протяжении жизненного цикла или определенного периода. В качестве движителей социализирующей ситуации развития выступают:

- воспитательная деятельность;
- факторы среды;
- целенаправленная деятельность;
- длительность погружения человека в деятельность, отношение в ней и ее результативность.

Вышеперечисленное полностью охватывается образовательным учреждением, так как воспитательный процесс в вузе строится системно. Формированием и развитием экологического воспитания должны заниматься не только в рамках управленческой работы в вузе, но и в самостоятельной работе обучающиеся. Для системности и грамотного составления плана работы вуза с целью экологического воспитания каждая кафедра предоставляет план запланированных мероприятий в данном направлении, что в дальнейшем позволяет составить план воспитательной работы вуза.

Также хочется подчеркнуть, второй движитель – факторы среды и его влияние на развитие экологического воспитания студентов.

Как мы все знаем, роль среды в воспитании личности люди признали еще с древних времен. В организации педагогического процесса немаловажную роль данного подхода признали и великие умы педагогики. «Воспитывает не сам воспитатель, а среда», – писал А.С. Макаренко.

С.К. Нартова-Бочавер в своей монографии «Психологическое пространство личности» пишет, что субъект и среда находятся в постоянном взаимообмене информацией и энергией различного содержания. Субъект «вычерпывает» из среды необходимые и доступные ему ресурсы.

Средовой подход в основном опирается на метод наблюдения как максимально сохраняющий естественность повседневных психических проявлений.

Потребность субъектов образовательно-воспитательного процесса во взаимодействии с социокультурной и природной средой, обусловленной характером методической подготовки будущих специалистов, а также потенциальными возможностями эколого-образовательной среды региона в формировании экологической компетентности будущих специалистов обуславливают возможность и необходимость применения средового подхода к системе методической подготовки студентов.

Использование различных экологоориентированных мероприятий региона, направленных на защиту окружающей среды будет положительным в экологическом воспитании студентов только в том случае, если в организации и проведении данного мероприятия принимали участие непосредственно сами студенты. То есть, ниша должна быть студенческая, а сам подход должен дать им обобщенный взгляд на практику с захватывающими стихиями. Это технология получения среды с надлежащими значениями образующих ее ниш, и, в конечном итоге, развивающейся в среде и формирующейся под ее влияниями личности. Это составляет цель средового подхода в воспитании [10, с. 22-23].

Под воздействием данных мероприятий и сроков погруженности в целенаправленную деятельность происходит качественное изменение социальности человека:

- совершенствуется мировоззрение;
- усваиваются новые правила и нормы поведения;
- приобретается или утверждается социорольное положение в социуме;
- формируется определенное отношение к миру вещей и явлений;
- накапливается опыт социального поведения в определенной социокультурной среде.

Вышеизложенное подтверждает также Л.Г. Пак в своей работе «Субъектность как базис социализации студента в образовательном процессе вуза», где пишется, что образовательно-воспитательный процесс вуза является координатором жизнедеятельности будущего специалиста и выступает организатором его дальнейшего самосовершенствования в личном и социальном планах.

Таким образом, вуз – социальный институт, образовательно-воспитательный процесс которого является социализирующей ситуацией развития экологического воспитания студентов.

Список литературы:

Артамонова Е.И. Педагогическое образование в условиях социальной интеграции – М.: МАНПО, 2013. – 116 с.

Гафурова Н.В., Бугаева, Т.П. Воспитательный процесс в вузе как система //Высшее образование в России. 2009. №6. С. 102-106

Лаврененко Л.Я. Развитие экологической воспитанности школьников. (Проблемы теории, методики и диагностики). – М., изд-во МГОПУ, АНОО НОУ, 1998. – 95 с.

Экзерцева Е.В. Экологическое воспитание старшеклассников в учреждениях дошкольного образования. – Дисс....канд.пед.наук. – Ярославль, - 1997. – 166 с.

Салтыкова О.И. Проблема метода изучения экологической воспитанности учащихся : диссертация... кандидата педагогических наук : 13.00.01. – Москва, 1999. – 136 с.

Глушкова Л.С. Формирование экологической воспитанности школьников : диссертация --- кандидата педагогических наук : 13.00.01. – Калининград, 1999. – 232 с.

Маловидченко Т.А. Формирование экологической воспитанности старших подростков в школе – автореферат дис....кандидата педагогических наук : 13.00.01. – Москва, 1999. – 22 с.

2. Теплов Д.Л. Экологическая воспитанность как результат биоэкологического образования / Биологическое и экологическое образование студентов и школьников: актуальные проблемы и пути их решения материалы II международной научно-практической конференции, посвященной 100-летию со дня рождения профессора М.П.Меркулова. Поволжская государственная социально-гуманитарная академия, ответственный редактор А.А.Семенов. 2014. С. 54-59.

3. Искакова М.О. Формирование экологической компетентности будущих учителей начальных классов (на примере вузов Казахстана): дис. ...канд.пед.наук: 13.00.08 / Московский педагогический государственный университет. – Москва, 2017. – 253 с.

4. Мануйлов Ю. С. Средовой подход в воспитании : автореф. дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01 / Мануйлов Юрий Степанович. – М., 1998. – 49 с.

УДК 377 МРНТИ

14.01.11

Абуханова А.Б.¹

¹Докторант Жетысуского гос. университета им. I Жансугурова,
г.Талдыкорган, Казахстан

КОНТЕНТЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ УЧИТЕЛЯ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

статье рассматриваются процессы модернизации и обновление содержания образования, которые диктуют обновление учителя новой формации и профессиональную подготовку будущего педагога.

Автор статьи концентрирует внимание на тенденциях современного образования, системе оценки и измерения учебных результатов учащихся современной школы, новом портрете учителя, систематизирует те контенты образования, которые коренным образом меняют личность педагога. Автор говорит о человекоцентрическом подходе на который должно сместиться внимание нашего поколения. Данный подход связан с формированием нового взгляда учителя на свое место и роль в учебном процессе. Без осмысления и понимания учителем новых компетенций, целей и задач в обновлённом содержании и технологии обучения, новых форм оценивания с учетом компетентно-ориентированного подхода в обучении развить и сформировать новое мышление новую точку зрения.

Ключевые слова: обновление содержания образования, компетентностно-ориентированный подход, образовательный процесс, инновационная деятельность, формирование, профессиональное развитие

А. Б. Абуханова¹

¹*Г. Жансүгіров ат. Жетісу мемлекеттік университеті,
Талдықорған қ., Қазақстан*

БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН JAҢAPТУ JAҒДАЙЫНДАҒЫ МҰҒАЛІМНІҢ КӘСІБИ ДАМУ ТҮСТАРЫ

Аңдатпа

Мақалада жаңа формациядағы мұғалімнің жаңаруын және болашақ педагогтың кәсіби даярлығын білдіретін білім беру мазмұнын жаңарту мен жаңғырту процестері қарастырылады.

Мақала авторы заманауи білім беру үрдістеріне, қазіргі мектеп оқушыларының оқу нәтижелерін бағалау және өлшеу жүйесіне, мұғалімнің жаңа портретіне назар аударады, педагог тұлғасын түбегейлі өзгертетін білім мазмұнын жүйелейді.

Автор біздің ұрпағымыздың назарын аударуы тиіс адамоцентрикалық көзқарас туралы айтады. Бұл тәсіл мұғалімнің өз орны мен оқу үрдісіндегі рөліне жаңа көзқарасын қалыптастырумен байланысты. Мұғалімнің жаңа құзыреттіліктерді, оқытудың жаңартылған мазмұны мен технологиясындағы мақсаттар мен міндеттерді, оқытудағы құзыреттілік-бағдарлы тәсілді ескере отырып бағалаудың жаңа формаларын түсінбей, жаңа көзқарасты дамыту және қалыптастыру мүмкін еместігін айтады.

Түйін сөздер: білім беру мазмұнын жаңарту, құзыреттілік-бағытталған тәсіл, білім беру процесі, инновациялық қызмет, қалыптастыру, кәсіби даму

A.B. Abukhanova¹

¹*Doctoral student I Zhansugurov Zhetysu State University,
Taldykorgan, Kazakhstan*

CONTENTS OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF TEACHERS IN TERMS OF UPDATING THE CONTENT OF EDUCATION

Abstract

The article deals with the processes of modernization and updating of the content of education, which dictate the renewal of the teacher of the new formation and professional training of the future teacher.

The author focuses on the trends of modern education, the system of evaluation and measurement of learning outcomes of students in modern schools, a new portrait of the teacher, systematizes the contents of education that radically change the personality of the teacher.

The author speaks about the human-centric approach which should shift the attention of our generation. This approach is associated with the formation of a new view of the teacher on his place and role in the educational process. Without understanding and understanding by the teacher of new competencies, goals and objectives in the updated content and technology of training, new forms of assessment, taking into account the competence-based approach in learning to develop and form a new thinking a new point of view.

Keywords: updating the content of education, competence-oriented approach, educational process, innovation, formation, professional development

Модернизация национальной системы образования, который переживает в настоящий момент казахстанское общество, по сути является свидетельством его успешности, развития и формирования нового мышления. Мы бы сказали более весомо, это человекоцентрическое мышление, ориентированное на личность, персонал.

10. Государственной программе развития образования Республики Казахстан на 2011–2020 гг. развитие человеческого капитала рассматривается как один из системообразующих факторов повышения конкурентоспособности образования [1].

Таким образом, модернизация и обновление – это неизбежные процессы для казахстанского социума. Поскольку мир развивается с большой скоростью и изменения обусловлены динамикой развития науки и техники, информационного пространства.

Что в этих условиях необходимо? Сразу конкретизируем: от современной личности требуется многое. Прежде всего, независимо от возраста, личность должна быть мобильной, а ее действия результативными. Второе, эффективность индивидуума определяет не количество полученных им знаний, а разнообразие умений и навыков, которыми он овладел, и возможностями их применения. Это ключевые контенты, которые выступают ориентиром особенно для молодежи-мобильной, разумной и быстрой.

Названные факторы существенно изменили требования к школьному обучению и профессиональной подготовке педагога в вузах. Хотя нужно отметить, что вузы в некоторой мере до сих пор отставали и не отражали в своем содержании образования школьные реформы. Сейчас эта проблема решается, причем интенсивно. В модульно-образовательные программы, рабочие учебные планы введены предметы, раскрывающие контент школьной программы. А в методиках обучения предусматриваются различные формы подготовки – Blended-learning (смешанное обучение), сочетающее «face-to-face» (обучение в аудитории) и «On-line» обучение и др.

Следующий контент связан с формированием нового взгляда учителя на свое место и роль в учебном процессе. Без осмысления и понимания учителем новых компетенций, целей и задач в обновленном содержании и технологии обучения, новых форм оценивания с учетом компетентностно-ориентированного подхода в обучении развить и сформировать новое мышление, новую точку зрения – произвести профессиональную реформу практически невозможно. Это своеобразная аксиома.

Не может вызывать вопросов тот факт, что действующий школьный учитель или будущий педагог ясно понимают: в период интернета нет нужды запоминать множество фактов, дат, событий. Достаточно получить навыки работы с информацией, развить критичность мышления, сформировать умение устанавливать аналогии между фактами и интерпретировать их. Тогда проще менять профессиональные направления, повышать собственную результативность и, следовательно, конкурентоспособность на рынке труда.

Процесс модернизации и обновление содержания образования способствовали, на наш взгляд, возникновению новой парадигмы. В Концепции высшего педагогического образования [2] и Концепции непрерывного педагогического образования [3] вводится понятие «**учитель новой формации**». Это духовно развитая, творческая личность, обладающая способностью к рефлексии, профессиональными навыками, педагогическим даром и стремлением к новому, личность, представленная не как простая сумма свойств и характеристик (как это традиционно излагалось в квалификационных характеристиках по учительским специальностям), а целостное динамическое образование, логическим центром и основанием которого является потребностно-мотивационная сфера, составляющая ее социальную и профессиональную позиции» [2].

В учителю новой формации предъявляются определенные требования: в идеале учитель должен ясно понимать самоценность образования, быть «человеком в культуре», прекрасно знать собственный предмет, методику преподавания предмета, педагогику и психологию, использовать личностно-ориентированные педагогические методы и обладать мотивацией к дальнейшему росту и развитию своей личности [3].

Опираясь на исследования ученых, систематизируем те контенты, которые необходимы в профессиональном развитии учителя:

- фундаментальность— научное обоснование закономерностей профессионального развития;
- системность — определение профессионального развития как подсистемы относительно профессиональной деятельности, системы образования, социальной среды;
- комплексность— рассмотрение профессионального развития как процесса в совокупности всех его элементов;
- функциональность — процесс профессионального развития неразрывно связан с выполнением педагогом социальных функций;
- субъективность— мотивационно-ценностная сфера и профессиональный потенциал личности педагога носит индивидуальный характер.

– изменением парадигмы образования, что повлекло за собой изменение деятельности и статуса педагогов, на так называемую, новую когнитивную волну встали и школьники. Обновленное содержание школьного образования представляет собой новые подходы к обучению и оцениванию детей. Согласно новым требованиям, существенно изменился подход к получению учащимися знаний, где важно не количество репродуктивной информации, освоенной ребенком, а развитие критического мышления, умение сопоставлять и анализировать факты. Как видим, время и модернизация диктуют обновление и перестройку всех структурных единиц системы образования, начиная с учащихся, учителя и будущих педагогов.

В связи с обновлением педагогических измерений знаний и умений учащихся, следует сказать о критериальном оценивании учебных достижений школьников СОР и электронном дневнике.

Критериальное оценивание — это новаторский подход в определении успеваемости ученика. Эта технология позволяет оценить личные достижения учащегося, выявить его сильные стороны и указать те аспекты, над которыми следует поработать.

Как показали наши недавние исследования в рамках диссертационной работы, школьные учителя единодушны во мнении, что критериальность помогает школьнику развивать свои умения и навыки, адекватно рассматривать личные успехи и просчеты. Такое оценивание может проводиться как по определенному виду заданий, которые выполняет ученик, так и по теме, которую изучают на уроке. При этом формальное выражение оценки может быть различным в виде каких-то символов или записи учителя. Родителям в этом случае сложно сориентироваться, каковы же успехи ребенка, потому что поточных оценок нет. Об эффективности усвоения ребенком учебного материала они узнают из показателей контрольного теста, которым завершится изучение той или иной темы. Этот результат (СОР — суммарное оценивание раздела) имеет процентное выражение, то есть показывает, на сколько процентов ученик справился с заданиями. Сумма всех СОР составляют результат за четверть. Все эти данные учитель представляет в электронном дневнике ученика, с которым родители всегда могут ознакомиться в on-line.

К отмеченным нововведениям можно добавить переход на латиницу, новые предметы и электронные учебники, снижение учебной нагрузки и времени на домашнее задание, пятидневное обучение, виды деятельности на уроках физкультуры: дети получают возможность 1 час заниматься хореографией, играть в спортивные игры. Безусловно, нововведения не могут не отразиться в вузовских компонентах обучения и будущий педагог должен овладевать соответственными компетенциями.

Задачами индивидуальной программы развития профессиональных компетенций выступают:

- диагностика профессионального мастерства, самоопределения педагога;
- составление и коррекция индивидуальной образовательной программы;
- реализация индивидуальной образовательной программы;
- рефлексивный анализ реализации индивидуальной образовательной программы.

Таким образом, резюмируя свои размышления о тенденциях обновленного содержания образования, сформулируем умения для развития профессионализма будущего педагога:

- готовность к переменам, мобильность, способность к нестандартным трудовым действиям, ответственность и самостоятельность в принятии решений;
- формулировать учебные цели для достижения результатов;
- строить учебный процесс по организации усвоения учебного материала;
- готовить учебные материалы в соответствии с учебными целями;
- использовать потенциал информационной среды для учебного процесса ;
- создавать условия для опережающего развития;
- создавать атмосферу психологического комфорта и поддержки;
- готовить учащихся к самообразованию, самоопределению и самореализации;
- оценивать текущие результаты, направленные на достижение поставленных целей;
- самообразование личности, постановка цели и рефлексия собственной педагогической деятельности.

Индивидуальная программа развития компетенций говорит о необходимости управления этим процессом. По мнению специалиста в области кадрового менеджмента А.Р.Фонарева, в сфере человеческих ресурсов в современных условиях происходят радикальные сдвиги по ряду направлений:

- от узкой специализации и ограниченной ответственности за порученную работу к широкому профессиональным и должностным компетенциям;
- от спланированного карьерного пути к гибкому выбору траектории профессионального развития;

- от ответственности менеджеров за развитие персонала к ответственности самих работников за собственное профессиональное развитие;
- от контроля над проблемами работников к созданию возможностей для всестороннего профессионального роста каждого работника;
- от закрытого рассмотрения факторов успеха, вакантных мест и отбора специалистов к открытому обсуждению уровня компетентности работников, имеющихся вакансий и путей их заполнения [4; 31].

Управление профессиональным развитием педагогов строится на теоретически обоснованных подходах к образованию взрослых, которые с 1970 г. разрабатывались Ш.Ноулзом и другими исследователями. М.Ш. Ноулз сформулировал основные положения новой области знаний:

- обучающемуся (а не обучаемому) взрослому принадлежит ведущая роль в процессе обучения;
- он является сформировавшейся личностью, ставит перед собой конкретные цели обучения, стремится к самостоятельности, самореализации, самоуправлению;
- обладая профессиональным и жизненным опытом, знаниями, умениями, навыками, стремится использовать их в процессе обучения;
- взрослый ищет скорейшее применение полученным при обучении знаниям и умениям;
- процесс обучения в значительной степени определяется временными, пространственными, бытовыми, профессиональными, социальными факторами, которые либо ограничивают, либо способствуют ему;
- процесс обучения организовывается в виде совместной деятельности обучающегося и обучающего на всех его этапах [5].

Таким образом, современная система образования нуждается в высокообразованных и высококвалифицированных специалистах, способных к профессиональному росту и профессиональной мобильности в условиях информатизации общества и развития новых технологий.

Возвращаясь к начальной мысли о человекоцентрическом подходе подытожим мысль, что будущее нашего общества зависит не только от уровня технического прогресса и экономического роста, оно все больше определяется человеком, готовым решать главные социально-экономические проблемы на благо и во имя человека.

Модернизация образовательной системы, меняющиеся в связи с этим профессиональные установки, отсутствие установившихся требований к результатам деятельности школы, профессиональным качествам будущего педагога, как отмечают многие ученые и исследователи, вынуждают его постоянно выбирать между естественным стремлением личности к стабильности и необходимостью ломки старых представлений, преодолению профессиональных кризисов [6,7,8].

Педагог – главный субъект системы образования, поэтому успешное профессиональное становление и развитие личности педагога должно стать приоритетным направлением системы образования государства.

Список использованной литературы:

- В Государственная программа развития образования РК на 2011–2020 гг. // [ЭР]. Режим доступа: zan.kz
- В Концепция высшего педагогического образования РК. // [ЭР]. Режим доступа: zan.kz
- В Концепция непрерывного педагогического образования педагога новой формации Республики Казахстан // [ЭР]. Режим доступа: adilet.zan.kz.
- В Фонарев А.Р. Психология личностного становления педагога-профессионала: Автореф. дис. ... д-ра психол. наук. — М., 2007. — 49 с.
- В Knowles, M. S. (1968). *Andragogy, not pedagogy. Adult Leadership*, 16(10), 350—352, 386.
- В Чемоданова Г.И., Власенко С.В. Совершенствование практических навыков молодого учителя в условиях общеобразовательной школы // *Современные проблемы науки и образования. (РИНЦ 0,093). // Педагогические науки. — № 3. — С. 16–18*
- Окрепилов В.В. *Управление качеством: учебник для вузов. — М.: Наука, 2010. — 912 с.*
- Кошербаева А.Н. и др. *Наука, образование и когнитивная компетентность на основе электронного обучения – Вестник НАН РК, 1-изд, 2019г.*

МРНТИ 14.07.03

С.Т. Иманбаева¹, Р.Қ. Қарсыбаева², Ф.Б. Асылбаева³

¹П. э. д., профессор, Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы, Қазақстан,

²П. э. к., қауымдастырылған профессор, Қазақ ұлттық мемлекеттік қыздар педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан,

³П. э. к., қауымдастырылған профессор, Қазақ ұлттық мемлекеттік қыздар педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА ОҚЫТУШЫЛАРДЫҢ БІЛІКТІЛІГІН АРТТЫРУ БАҒДАРЛАМАСЫНЫҢ ІСКЕ АСУЫ

Аңдатпа

Мақалада жоғары оқу орындарындағы педагогикалық мамандықтары бойынша оқытушылардың біліктілігін арттыру бағдарламасының іске асуы туралы алыс шетелде өткен білімді жетілдіру курсының маңызы мен ерекшеліктеріне жан-жақты тоқталады.

Еліміздің білім беру жүйесінің Лиссабон конвенциясы және Болон декларациясында қамтылған талаптарға сай елімізде жоғары білім беру жүйесінің әлемдік білім кеңістігімен кіріктірілуі жоғары мектеп профессор - оқытушы құрамының біліктілігін арттыруға мүмкіндік беріп отырғаны шетелдегі білім беру мазмұнындағы жаңа көзқарастар, жаңа даму бағыттары, жаңа парадигмалардың іске асу жолдары қарастырылады. Шетелдердегі жалпы біліктілікті арттыру бағдарламасының мақсаты оқытудың заманауи технологиялары саласында және еліміздің жоғары білім жүйесіндегі бәсекеге қабілеттілікті арттыру үшін оқыту мақсатында ЖОО-дағы педагогикалық мамандықтар бойынша оқытушылардың біліктілігін арттырудың маңыздылығы ашылған.

Түйін сөздер: Жоғары оқу орындары, біліктілікті арттыру, әлемдік білім кеңістігі, шетелдегі білім беру мазмұнындағы жаңа көзқарастар.

Иманбаева С.Т.¹, Карсыбаева Р.К.,² Асылбаева Ф.Б.³

¹д.п.н., профессор, КазНПУ им.Абая, г. Алматы, Қазақстан,

²К.п.н, ассоциированный профессор КазЖенНГПУ, г. Алматы, Казахстан,

³К.п.н, ассоциированный профессор КазЖенНГПУ, г. Алматы, Казахстан

РЕАЛИЗАЦИИ ПРОГРАММЫ ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Аннотация

4 статье подробно изложена значимость и особенности курса повышения квалификации преподавателей по педагогическим специальностям в высших учебных заведениях.

5 соответствии с требованиями Лиссабонской конвенции и Болонской декларации, интеграция системы высшего образования в стране с мировым образовательным пространством позволяет повысить квалификацию профессорско - преподавательского состава высшей школы. Приведены новые подходы в содержании образования за рубежом, новые направления развития, пути реализации новых парадигм.

Выявлена цель программы повышения квалификации в дальнем зарубежье: изучение современных технологий обучения, важность повышение квалификации преподавателей по педагогическим специальностям, конкурентоспособности в системе высшего образования.

Ключевые слова: Высшие учебные заведения, повышение квалификации, мировое образовательное пространство, новые подходы в содержании образования за рубежом.

Imanbayeva S. T.¹, Karsibaeva R.K.², Asilbaeva F.B.³

¹*d.p.s., professor, Abay Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan,*

²*Candidate of pedagogical Sciences, Associate professor Kazakh State womens teacher training University, Almaty, Kazakhstan,*

6. *Candidate of pedagogical Sciences, Associate professor Kazakh State womens teacher training University, Almaty, Kazakhstan*

IMPLEMENTATION OF THE TEACHER REFRESHER PROGRAM OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Abstract

The significance and features of teacher refresher program in pedagogical specialties of higher educational institutions are considered in the article.

according to the requirements of the lisbon convention and the bologna declaration, the integration of the higher education system in the country with the world educational space allows you to improve the qualifications of the faculty of higher education. new approaches in the content of education abroad, new directions of development, ways of implementing new paradigms are given in the article.

The goal of the teacher refresher program in foreign countries is revealed such as the study of modern learning technologies, the importance of improving the qualifications of teachers in pedagogical specialties, competitiveness in the higher education system.

Keywords: higher educational institutions, advanced training, world educational space, new approaches in the content of education abroad.

Қазақстан Республикасы егеменді ел болып, тәуелсіздіктің тұтқасын берік ұстанғаннан бері қоғамдағы әлеуметтік-экономикалық, саяси, мәдени өзгерістер де жаңа сапалық деңгейде көріне бастады. Ал қоғамдағы өзгерістердің барлығы білім беру саласына, өсіп келе жатқан жас ұрпақтың санасына тікелей әсерін тигізетіні анық. Сол себептен білім беру мазмұнында да жаңа көзқарастар, жаңа даму бағыттары, жаңа парадигмалар пайда болып, оларды іске асыру жолдары іздестірілуде.

Қазақстан Республикасы білім беру жүйесінің басшы және ғылыми-педагогикалық қызметкерлерінің біліктілігін арттыратын республикалық институтының ұйымдастырып отырған ЖОО педагогикалық мамандықтары бойынша оқытушылардың біліктілігін арттыру бағдарламасы қоғамның интеллектуалдық әлеуетін нығайтуға, болашағымыздың, білім сапасының іргетанысының берік қалануының кепілі болып табылады.

Еліміздің білім беру жүйесінің Лиссабон конвенциясы және Болон декларациясында қамтылған талаптарға сай елімізде жоғары білім беру жүйесінің әлемдік білім кеңістігімен кіріктірілуі жоғары мектеп профессор - оқытушы құрамының біліктілігін арттыруға мүмкіндік беріп отыр.

Жалпы біліктілікті арттыру бағдарламасының мақсаты: оқытудың заманауи технологиялары саласында және еліміздің жоғары білім жүйесіндегі бәсекеге қабілеттілікті арттыру үшін оқыту мақсатында ЖОО-дағы педагогикалық мамандықтар бойынша оқытушылардың біліктілігін арттыру.

Біліктілік бағдарламасының міндеттері: педагогикалық кәсіби әрекетті жетілдіру, педагогикалық үдерісті заманауи технологиялар мен сандық технологияларды игеру. Біліктілікті арттыру курсының бірінші этапы – қашықтықтан оқыту түрінде өткізіледі. 4 модуль бойынша тапсырмаларды орындалды және ағылшын, орыс тілдерінде жалпы педагогика бойынша тест тапсырмаларына жауап берілді.

Екінші этапы Испания Королдігі, Валенсия қаласы, Валенсия политехникалық университетінде дәрістер тыңдалып, практикалық тұрғыда оқытушылар мен тыңдаушылар арасында диспут, тренинг, дөңгелек үстел, әңгімелесу түрінде әртүрлі іс - шаралар жүргізілді. Тыңдалған дәрістердің өзіндік ерекшелігі мен жаңашылдығына тоқталатын болсақ **«Жобалар негізінде оқыту»** дәрісін атауға болады. **Лектор: М Jose Ballester Bordes.**

Дәрістің мазмұны негізінен архитектуралық жобаларды дайындау мәселесін, оның эстетикалық, техникалық, конструктивтік жағын қамтыды. Архитектуралық жобаларды құрудың дидактикалық бірліктері алдын - ала талдау, алдын-ала жобалау, негізгі жоба, жобаны дайындауға (безендіруге) тоқталды.

Презентация жасауға дайындық жұмыстары, өздік жұмысқа тапсырмалар, бағалау, пайдаланатын ресурстар, топтық жұмыстарға тоқталды. Негізінен архитектуралық мамандыққа арналған. Жобалар

негізінде оқытуда педагогика саласы бойынша ғылыми жобаларға аса мән беріп отырғаны белгілі. Еуропалық көптеген жоғары оқу орындарда бітіруші студенттердің дипломдық жұмыстарының, дипломдық проекттерінің нәтижесі өндіріске енетін ғылыми еңбектер мен жаңалықтар тұрғысында дайындалатыны белгілі [1].

«Оқу процесін жоспарлау». Лектор Pilar Sacerec Gonzalez.

Еуропалық кредиттік жүйе бойынша (ESTS) жоспарлау, оқу бағдарламаларын құрумен таныстырылды. Бұл тақырып тренинг тұрғысынан дамыды. Тыңдаушылармен бірге еркін талқылау тұрғысынан өтті. Профессор Ж.А. Қараевтың технологиясы бойынша салыстырмалы түрде жүргізілді.

Еуропа ғалымдары Блум таксономиясын негізге ала отырып білім беруді ұйымдастыратынын байқадық. Блум таксономиясы негізінде ойлау дағдыларының деңгейі, ойлау әрекетінің деңгейлері бойынша білу, түсіну, қолдану, талдау, синтез, бағалау сатылы тұрғыда іске асатынын мысалдар келтіре отырып түсіндірілді.

Оқу үдерісін жоспарлауда американдық педагог Дж.Дьюи негізін салған жобалау технологиясының ерекшелігіне баса назар аударылды. Жобалау технологиясы, проблемалық оқыту технологиясының идеяларын өзара пайдалана отырып, олардың айырмашылығын ашып берді.

Жобалау технологиясы бойынша студенттің теориялық білімі мен практикалық байланысына аса мән берілген. Еуропада дуалдық оқыту жүйесінің теория мен практиканың өзара бірлігі жақсы қойылғанын көре білдік. Оқу үдерісін жоспарлауда коммуникативтік іскерліктер, сыни ойлау, жүйелі ойлау, логикалық ойлау, ақпараттық технологияны пайдаланудың ерекшеліктерін ашып берді [2].

Дуалдық жүйе бойынша білім беру Испания Корольдігінде жақсы дамып отырғанын байқауға болады. Үкімет 16 мен 30 жас аралығындағы жастар кәсіби білім алуының қажеттігі туралы қаулы қабылдады. Оқу орнында оқушының 1-3 жылға белгіленген оқу мерзімінің үштен бір бөлігі кәсіпорындарында өндірістік практикалық тұрғыда өтуі сапалық деңгейдің жоғарылығынан аса мән берілген. Осы уақытқа дейін кәсіптік мектептерде өндірістік практикаға мән берілмей келгені өндірістің дамуына кері ықпалы болғанына да испандық білім беру жүйесі баса назар аударып отырғанын көреміз. Испания Премьер-Министрі дуалдық жүйе бойынша білім беруге негізделген кәсіп орындарға 100 пайызға әлеуметтік тұрғыда жеңілдік жасады. Мұның себебі, көптеген кәсіпорындардың қызметкерлердің дуалды оқыту шығынына кететін қаржы өндіріс үшін тиімді емес екенін негізге алуына байланысты туындауы дуалды жүйенің дамуына ықпал ету.

Испаниядағы *Seat автомобиль концерні* кәсіптік білім беруге байланысты дуалдық үлгідегі жүйені енгізді. *Seat автомобиль концернінің* басшылары «Испания қазір кризисте. Біз болашақты ойлауымыз керек және жастарды нақты істермен айналысуға баулуымыз керек», – деген мақсаттарын нақты іске асырып отыр. *Seat автомобиль концерні* жаңа дуалдық жүйенің оқу жоспарын дайындап, қалыптасқан 2950 сағаттың орнынан 4625 енгізіп, сағаты санын 57 пайызға көтеріп отыр. Оқу бағдарламасы білім беру мекемесіндегі оқыту мен өндірістік практикаға теңдей екіге бөліп береді. Бұл жерде олар немістің дуалдық жүйесін емес, Вольфсбург концернінің тұжырымдамасын негізге аламыз деп атап көрсетеді.

Дуалды оқыту жүйесінің тиімділігі:

- теория мен практиканың тікелей байланысы тұлғаның кәсіби қалыптасуына ықпал етеді;
- білім беру мен кәсіпорын арасында тығыз байланыстың орнауына мүмкіндік жасайды;
- жұмыс беруші мекемелердің де жауапкершілігін арттырады;
- білім алушының теориялық және практикалық дағдысын қалыптастырумен қатар білім алушыны жан-жақты дайындайды;
- білім алушының жаңа технологияны меңгере отырып, еңбек нарығында сұранысқа ие бола алатындай жұмыс күшін қалыптастырады;
- дуалды жүйе бойынша білім алған колледж түлектердің жұмысқа орналасу көрсеткіші жоғарылайды және жұмыссыз қалу мүмкіндігі төмендейді;
- дуалдық білім беру жүйесі - бәсекеге қабілеттілікті арттырудың негізі болып табылады [3].

«Автодидакты». «Концептауалды карта». «Оқыту ресурстары». Лектор Eloina Garcia Felix.

Лектор оқытудың негізгі компетенциясы – автономно оқытуды қарастырды. Негізгі қағидасы тұлға өзінің оқуына байланысты саналы түрде жауапты: әр уақытта белсенділік көрсету, біліміне және жеткен жетістіктеріне әуақытта бақылау, оқытушының білімі, т.б.

Лектордың ұсынып отырған негізгі әдісі тұлғаға білімді жүйелі және мақсатты шешуге бағытталған мүмкіндіктер мен жағдаяттарды туғызу. Бұл жерде студенттер үшін не қажет және қалай білімді менгеру мәселесі басты орында тұр. Оқыту әдістерінің түрлерін таңдауда оқытушының қатысуы мен бақылауы және студенттің қатысуы мен өзін-өзі бақылауы, яғни субъект-субъект

қатынасы тұрғысынан қарастырып отыр. Негізгі әдістерге: автономды білім берудің негізгі аспектілерін сәйкестендіру, автономды білім беруге ықпал ететін тапсырмаларды дайындау; студенттердің автономды білім алуын әртүрлі техникалық көмектер арқылы бағалау. Бұл жерде студенттердің еркін қатысуымен дәріс, өзара қарым-қатынас үдерісі арқылы оқыту; өз бетімен оқуы (автодидакт). Аталған дәріс жаңашылдық тұрғысынан тыңдаушыларға қызықты болды. Негізгі жаңашылдық идея – тьютор мен студент арасындағы еркіндік, шығармашылық ізденістер, субъект – субъект қатынастар, дәрісті студенттердің еркін меңгеріп келуі, ізденістері негізінде іске асуында болып отыр [4].

«Кейс әдісі». Лектор Eugenia Babiloni Grifion.

Негізгі мақсаты: Нақты мәселелерді практикалық тұрғыда шешуде студенттердің дайындығы. Берілген мәселелерді альтернативтік тұрғыда нақты шешу, білу, бағалау, талдау, талқылау да студенттердің таным, белсенділік т.б. әрекеттерін дамыту. Еуропалық білім беру жүйесінде кейс әдісі кенінен қолданылады. Бұл да біздің оқу-тәрбие үдерісімізге кеңінен пайдалануға болатын әдістердің бірі деп бағалаймыз. Кейс әдісі студенттердің топта және жеке оқыту барысында белсенді оқытудың жолдарын табу таным қалыпт мүмкіндік туғызады. Топ жұмысы барысында меңгерген тәж сонымен қатар шындықты түсіну, жеке іс тәж талдау алатын қасиеттерімен бірге қажет емес шешімдерді болдырмауға мүмкіндік жасайды [5].

«Компетенция бойынша бағалаудың негізгі аспектілері». Лектор: Amparo Fernandes March.

Дәріс судья және тренер тұрғысынан тренинг түрінде өтіледі. Бағалау дегеніміз не, не үшін бағалаймыз, бағалаудың стратегиясы, қалай және қашан бағалаймыз. Лектор ХХ ғасырдағы бағалау мен бүгінгі талаптарға байланысты Еуропадағы бағалау жүйесіне тарихи шолу жасады. Бағалау үдерісін ұйымдастыруға қойылатын талаптарға студенттің қатысуы және өзара әрекеттестігі: бірін-бірі бағалау, өзін-өзі бағалау, бағалау пікірі. Критериалды бағалау студенттің оқуға деген қызығушылығын дамыту, оқу үдерісінде білім алушыларды қолдау, білім алушылардың оқуға деген ынтасын одан әрі нығайту, зерттеу, шығармашылық іс-әрекеттерге қатысу үшін пайдаланылады. Қалыптастырушы бағалау оқу үдерісінде білім алушылардың білімді меңгеруі мен дағдылары қалыптасуы деңгейін анықтау үшін қызмет атқарады, білім беру үдерісін түзетуге мүмкіндік береді, кері байланысты жүзеге асыру үшін жүргізіледі.

Білімнің когнитивтік моделі бастапқы, дебютант, компетенттік, эксперт тұрғысынан қарастыра отырып, даму индикаторларын айқындауы да жаңашылдық тұрғысынан қарастыруға болады [6].

«Технологиялық ресурстар». Лектор: Miguel Ferrando Bataller.

Оқытуда электрондық жабдықтарды және информациялық коммуникативтік технологияларды пайдалану, студенттерге ноутбукпен, мобильдік технологияларды пайдалануы, студенттердің оқу жоспарындағы білімді меңгеруі т.б. Лектор программалық жүйелерге тоқтала отырып, оның білім беру жүйесінде пайдалуы ашылды. «SAKAI» программалық жүйесі бойынша жаңашылдықпен таныстық. Қашықтықтан оқыту жүйесі бойынша материалдармен танысуға мүмкіндік болды. Тыңдаушылар ақпараттық жүйе арқылы дәрістерді оқу тәжірибесінен өтті.

«Оқыту әдістерінің негізгі аспектілеріне талдау» тақырыбы бойынша топтық портфолио дайындалды, оны қорғауға мүмкіндік болды. *Портфолио* – студенттің оқу үдерісіне қалайша қатысатындығын көрсететін жұмыстарының жиынтығы ретінде оқудың тиімділігі деңгейін айғақтайды, оқу үдерісінің білім алушылар үшін қандай нәтиже беретіндігін көрсетіп, олармен *кері байланыс* құру тәсілі болып табылады. Бұған қоса портфолио білім алушылардың бірлесе жұмыс жасап, ұстаздармен әрекеттесуге септігін тигізеді, өйткені ол шәкірттердің жетістіктері мен дамуының динамикасын талдау жұмысына білім алушылардың өздері мен ұстаздың қатысуын талап етеді.

Аталған білімді жетілдіру курсынан Еуропадағы білім беру жүйесінде болып жатқан жаңашылдықтармен танысуға мүмкіндік болды. Әсіресе олардың қолданып жатқан білім берудегі әдіс – тәсілдері, құзырлылық, білімді бағалау т.б. біздің білім беру жүйемізде пайдалануға еркін болады. Курстың ерекшелігі лектор мен тыңдаушылар арасындағы сұрақ-жауап, диспут, тренинг түрінде өтуі де білім жетілдіру курсының жоғары деңгейде өтуіне мүмкіндік туғызды [7].

Сонымен қатар, «Қүзіреттілікке негізделген оқытудың нәтижесін анықтау» тақырыбында өткен дәрісте: білім берудегі бағалау жүйесінің ролін талдай отырып, Еуропада бағалау жүйесі дегеніміз не, не үшін бағалаймыз, бағалау стратегиясы және қай мезгілде бағаланады деген сұрақтарға жауап алынды. Дәрістің мақсаты құзіреттілікке негізделген оқытудың нәтижесін анықтауда білім беру моделіне арналған логикалық бағалау жүйесіне талдау жасау; бағалау жүйесінің қажетті элементтерін анықтау; бағалау техникасын айыра білу. Бұл дәрісте құзіреттілік бойынша білімді бағалау, бағалау

студенттің және мұғалімнің көзімен, ұғымдарды нақтылай және түсіне білуі, бағалау жүйесі, әдісі, бағалау критерийлері т.б. қамтылды. Бағалаудың маңыздылығына тоқталатын болсақ, студенттер мен оқытушылардың менгеретін білімнің ақпарат көлемі, білімнің тереңдігі мен деңгейлері негізге алынады [8].

Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Интеллектуалды ұлт – 2020» ұлттық бағдармасының [9] негізгі бағыттары қоғамды ақпараттандыру, жаңашылдық және рухани-адамгершілік құндылықтарды қалыптастыруда Білім беру жүйесінің басшы және ғылыми-педагогикалық қызметкерлерінің біліктілігін арттыратын республикалық институтының ұйымдастырып отырған ЖОО педагогикалық мамандарының біліктілігін арттыру бағдарламасы іргелі іс атқарып отырғанын баса айту керек.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі :

- \endash *M Jose Ballester Bordes* Проектирование. Политехнический университет Валенсии. Курс лекции. 2015. – С. 45.
- \endash *Pilar Sacrec Gonzalez* Основные принципы университетской педагогики. Политехнический университет Валенсии. Курс лекции. 2015. -45 с.
- \endash Интернет көзі: <http://kaz.caravan.kz/news/qazaqstanda-ozyq-denggejli-zhanga-6-tekhnikalyq-kolledzh-qurylady-newsID168642.html>
- \endash *Eloina Garcia Felix* «Автодидакты». «Концептауалды карта». «Оқыту ресурстары». Испания Корольдігі. Валенсия политехникалық университеті. Дәрістер курсы. 2015. -25 б.
- \endash *Eugenia Babilioni Grifion* «Кейс әдісі». Испания Корольдігі. Валенсия политехникалық университеті. Дәрістер курсы. 2015. – 16 б.
- \endash *Amparo Fernandes March* Обице аспекты оценивания на основе компетенций. Политехнический университет Валенсии. Курс лекции. 2015. – 25 с.
- \endash *Miguel Ferrando Bataller* «Технологиялық ресурстар». Испания Корольдігі. Валенсия политехникалық университеті. Дәрістер жинағы. 2015. - 45 б.
- \endash *Др.Хосе-Луис Поса-Лухан, Др. Мигель Ребойо Педруэло* Технологические ресурсы поддержки образования: «Логбук». Политехнический университет Валенсии. Курс лекции. 2015. – 45 с.
- \endash *Қазақстан Республикасының үздіксіз білім беру жүйесінде ұлттың интеллектуалды әлеуетін дамыту тұжырымдамасы. – Алматы. Абай атындағы ҚазҰПУ. «Ұлағат», 2013. 36 б.*

УДК 37.013

МРНТИ 14.09.07

*Е.М. Мұхиддинов*¹

¹*Абай атындағы ҚазҰПУ профессоры, п.ғ.к., «Дене шынықтыру және спорт»
кафедра меңгерушісі,*

*Б.М. Доскараев*²

²*ҚазСТА Спорт ФЗИ директоры, п.ғ.д., профессор,*

*Е.Т. Алтынбек.*²

²*ҚазСТА Спорт ФЗИ, ғылыми қызметкер,
Алматы қ., Қазақстан Республикасы*

**«ҰЛЫ ДАЛАНЫҢ ЖЕТІ ҚЫРЫ» АЯСЫНДА БОЛАШАҚ ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ
МҰҒАЛІМДЕРІН ДАЯРЛАУДАҒЫ ҚАЗАҚ КҮРЕСІНІҢ ТАРИХИ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ**

Аңдатпа

Дене шынықтырудың тәрбиелік мүмкіндіктері спорт аясында жинақталған және тәрбиелік түрде бағытталған қатынастар жүйесі арқылы іске асырылады. Спорт әлеуметтік-педагогикалық жүйеге

кіргендіктен дене тәрбиесінің ықпалды құралы болып табылады, ал спорттың күрес түрлерімен шұғылдану нәтижесінде еңбек және әскери қызметтің маңызды компонентіне айналады. Ал мұндай мәселелердің өскелең ұрақ тарапынан дұрыс жүзеге асуы үйретуші мұғалімнің екені баршаға аян.

Сондықтан бұл мақалада Елбасының «Ұлы даланың жеті қыры» мақаласы аясында және тарихи деректер негізінде адамзат өміріндегі ежелгі дәуірлерден бастап күрес спорты дамуының басталары туралы, оның Кеңестік дәуір кезеңінде және Қазақстан аумағында қалыптасып орнығуы, сондай-ақ, әлем елдеріндегі күрес түрлерінің дамуының кейбір тенденциялары туралы баяндалады. Мұнда, сонымен бірге қазақтың «Қазақша күрес», өзбектің «Кураш», грузиннің «Чаодоба» және т.б. осы сияқты ұлттық күрес түрлерінің ұмытылып кеткен түрлері жөнінде қызықты мысалдар келтіріле отырып тарихи экскурс жасалады. Мақалада кезінде ұмыт болған көне дәстүрлерді жаңғырта отырып, жалпы күрестің бүгінгі таңдағы мәні мен маңызы және оның әлеуеттік мүмкіндіктері туралы сөз қозғалады. Бұл мақала спорттық және тарихи сипатқа ие, сондықтан ол күрес дәстүрлерімен танысуға мүмкіндік береді. Заманауи көзқарас және жаңаша тұрғыда, күрестің алғашқы бастауларын негізге ала отырып, оны әрі қарай дамытудың тенденцияларына қатысты мәселелерді талқылау айырықша қызықты болып табылады.

Түйін сөздер: тарих, дерек, күрес, ұлт, халық, спорт.

Мұхиддинов Е.М.¹

¹*к.п.н., профессор КазНПУ имени Абая, Кафедра «Физическая культура и спорт» зав.кафедрой,*

Доскараев Б.М.²

²*д.п.н., профессор, директор НИИ спорта КазАСТ,*

Алтынбек Е.Т.²

²*научный сотрудник НИИ спорта КазАСТ, г. Алматы, Республика Казахстан*

ИСТОРИЧЕСКАЯ ЗНАЧИМОСТЬ КАЗАХСКОЙ БОРЬБЫ В ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ В КОНТЕКСТЕ «СЕМЬ ГРАНЕЙ ВЕЛИКОЙ СТЕПИ»

Аннотация

Образовательные возможности физической культуры реализуются через систему накопленных и образовательно-ориентированных отношений. Поскольку спорт представляет собой социально-педагогическую систему, он является эффективной формой физического воспитания и в результате занятий спортом становится важным компонентом труда и военной службы.

Поэтому в этой статье в рамках статьи Елбасы «Семь граней Великой степи» и на основании исторических источников излагаются об основных истоках развития борьбы в жизнедеятельности человечества, начиная с древнейших времен, о ее появлении и становлении в Советский период и на территории Казахстана, а также о некоторых тенденциях развития видов борьбы в разных странах мира. Здесь, также историческими экскурсами приводятся интересные примеры о забытых видах национальной борьбы, как «Казахша курес» у казахов, «Кураш» у узбеков, «Чаодоба» у грузинов и т.п.

В статье описываются значения и потенциальные возможности общей борьбы в современный период с возвратом старых забытых традиций. Эта статья имеет спортивный и исторический характер и дает возможность ознакомиться с традициями борьбы. Является особенно интересным обсуждение

вопросов касающихся тенденциям дальнейшего развития борьбы основываясь на ее первоначальные истоки, через призму современных взглядов и новых подходов сегодняшнего дня.

Ключевые слова: история, источник, борьба, нация, народ, спорт.

*Muhiddinov E.E.*¹

¹*k.p.s., professor of KazNPU named after Abay, Department "Physical culture and sport" head.department,*

*Doskarayev B.M.*²

²*d.p.s., professor, director of Research Institute of Sports of the KazAST,*

*Altynbek E.T.*²

²*researcher of Research Institute of Sports of the KazAST*

HISTORIC MEANING OF KAZAKH WRESTLING IN PREPARING FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL EDUCATION IN CONTEXT «SEVEN FACES OF THE GREAT STEPPE»

Abstract

Educational opportunities of physical culture are realized through a system of accumulated and educational-oriented relations. Since sport is a socio-pedagogical system, it is an effective form of physical education and as a result of playing sports it becomes an important component of work and military service.

So, in this article, in the framework of the article "Seven Facets of the Great Steppe" by Elbasy and on the basis of historical sources, the main origins of the struggle in the vital activity of mankind, starting from ancient times, its appearance and formation in the Soviet period and on the territory of Kazakhstan, as well as some trends in the types of struggle in different countries of the world. Here, also historical excursions provide interesting examples about forgotten types of national struggle, such as "Kazahsha kures" among the Kazakhs, "Kurash" among the Uzbeks, "Chaodoba" among the Georgians, etc. The article describes the values and potential possibilities of the common struggle in the modern period with the return of old forgotten traditions. This article has a sporty and historical character and provides an opportunity to get acquainted with the traditions of the struggle. It is particularly interesting to discuss issues related to the trends of the further development of the struggle based on its initial sources, through the prism of modern views and new approaches of today.

Keywords: history, source, fight, nation, people, sport.

Кіріспе. Тарихқа терең үңілер болсақ, біз халықтық спорт түрлерін ұлттық мәдениеттің өзіндік бір элементі ретінде қарастыруымыз қажет. Өйткені олар, дене тәрбиесінің халықтық жүйесінің негізі ретінде заманауи міндеттерді шешудің құралы тәрізді қолданылуы тиіс. Әсіресе, күрестің дамуын талдау, оны үйретуші болашақ мұғалімдерді даярлау аса өзекті мәселеге айналып келеді. Мұнда, тарихи тәжірибе, оны дамытудың дұрыс жолдарын табуға мүмкіндік береді. Осы мәселеге қатысты құнды әрі ауқымды тарихи дәйектер Елбасының «Ұлы даланың жеті қыры» атты мақаласында айқын келтіріледі.

Зерттеу мақсаты: күрес спортының қалыптасуы мен даму процесін бақылау және дене шынықтыру мұғалімдерін даярлаудағы күрес спортының алар орны туралы мәселелерді зерделеп көрсету.

Зерттеу әдісі: мақалалар, мамандардың жұмыс тәжірибелері мен пікірлерін, әдеби деректік қорытындылар мен тұжырымдарды, тарихнамалық және тарихи салыстырмалы түрде талдау.

Зерттеу нәтижелері. Табиғаттағы барлық нәрселерге тән нәрсе – бұл, олардың барлығының бастапқы себептері мен бастауының болуы есептеледі.

Осы орайда, Ел Президенті Н.Назарбаев : «Ұлы даланың жеті қыры» атты өз мақаласында, кеңістік – барлық нәрсенің, ал уақыт – бүкіл оқиғаның өлшемі. Уақыт пен кеңістіктің көкжиегі тоғысқан кезде ұлт тарихы басталады дей отырып, дәйекті, негізді әрі мәнді шынайы тарихи мысалдарды негізге алған.

Елбасының осы аталған терең тұжырымды мақаласының бірінші қыры бойынша мынадай дәйектер келтіріледі: «Атқа міну мәдениеті мен жылқы шаруашылығы жер жүзіне Ұлы даладан тарағаны

тарихтан белгілі. ...Жылқының қолға үйретілуі атқа міну мәдениетінің де негізін қалады. Бес қаруын асынған салт атты сарбаз айбарлы көшпенділер империялары тарих сахнасына шыққан дәуірдің символына айналды. Ту ұстаған салт атты жауынгердің бейнесі – батырлар заманының ең танымал эмблемасы, сонымен қатар, атты әскердің пайда болуына байланысты қалыптасқан көшпенділер әлемі «мәдени кодының» айрықша элементі. ...Атқа міну мәдениеті салт атты жауынгердің ықшам киім үлгісін дүниеге әкелді. Ат үстінде жүргенде ыңғайлы болуы үшін бабаларымыз алғаш рет киімді үстіңгі және астыңғы деп екіге бөлді. Осылайша, кәдімгі шалбардың алғашқы нұсқасы пайда болды. Бұл салт атты адамдардың ат құлағында ойнауына, ұрыс кезінде еркін қимылдауына мүмкіндік берді» [1].

Бұл дегеніміз тарих қойнауында атқа міну, ат құлағында ойнау, ұрыс кезінде еркін қимылдау сияқты адамның физикалық дене күшіне қатысты элементтердің болуының, сол замандардан-ақ дене күшін арттыратын арнайы аударыспақ, күресу, секіру, жүгіру тәрізді жаттығулардың көпшілігінің ұлы дала қойнауында пайда болып, жалпақ дүниеге таралғанын көрсетеді.

Осы сөзіміздің айғағы ретінде аталмыш мақалада «...зор мәдени жетістіктер шоғыры даламызға сырттан келген жоқ, керісінше, көпшілігі осы кең байтақ өлкеде пайда болып, содан кейін Батыс пен Шығысқа, Күнгей мен Теріскейге таралды» керемет негізді мысал мазмұндалған. Мәселен, осы орайда айта кетерлік нәрсе, ұлы даланы мекен еткен халықтар жер үстінде күресуден бөлек ат үстінде күресуді (аударыспақ) дүниеге әкеліп, меңгеріп қойған кезде, әлемнің басқа бөліктеріндегі халықтар жай ғана жерде жүріп күресуді енді үйреніп жатқан.

Күрес бұл тарихи қалыптасқан құбылыс. Ол адамзат қоғамының алғашқы кезеңдерінде өзіндік бір мектеп ретінде пайда болған, яғни онда адам физикалық дене күші беріктігі мен өзіндік бір іріктеуге ие болды. Қоғам мен мәдениеттің дамуы және жаңа әлеуметтік-экономикалық қатынастардың пайда болуы процесінде, күрестің мазмұны мен бағыттылығы өзгерді. Тарих беттерінен мәдениеттердің өзара ықпалдастығы, өзара байланыстары және өзара кірігулері анық байқалады. Сондықтан да тек осында жолда ғана ашылымдар мен шығармашылық жетістіктер жасауға мүмкіндіктер туады. Белгілі американ ғалымы Сэмюел Крамердің тұжырымдауы бойынша, жер бетінде алғаш рет күресті негіздеушілер шумер болып табылады екен.

Көптеген зерттеушілердің пікірлері мен қорытындыларында, шумерлер тілінің түркілер (қазақтар) тілімен ұқсастық жақтары байқалатыны айтылады. Осы мәселе жөнінде, соңғы кездері Қазақстанда жарыққа шыққан ауқымды еңбектің бірі болып саналатын «Великая степь и олимпийские игры древней Греции. Происхождение спорта» атты Ж.Г.Байжумин мен Қ.Қ.Закирьяновтың кітабында мынадай керемет зерттеулік үзінді келтіріледі: «Немецкий ассириолог Ф.Хоммель еще в 1915 году выделил в шумерских текстах 200 слов, совпадающих с тюркскими. Сегодня подобных слов исследователи насчитывают более 300. Являвшийся до этого противником такого сближения, после своего открытия Хоммель стал активно поддерживать гипотезу о генетическом родстве шумерского и тюркских языков» [2].

Осыдан бес мың жыл бұрын жазу өнері пайда болып, ол алғаш рет көне шумер халықтарының арасында тарады. Астарында қарсыласты тұтқындаудың әскери тәсілдері негіз болып жатқан, белдемшеден ұстап күресу культі көрініс тапқан қола статуя түріндегі ежелгі ескерткіш біздің дәуірімізге дейінгі 2800 жылы дайындалған екен. Ол Ирактағы Бағдат музейінде сақталған. Ал, жаңа жылдық мереке кезінде Мардук құдайының құрметіне арнап өткізілген ғұрыптық сайыстар, антикалық гректердің Олимпиадаларынан мың жыл бұрын пайда болған [3].

Антикалық дәуірде Олимпиалық ойындардан басқа Пифиялық, Истмиялық, Немейлік, Панафейлік ойындар да болған, оларда күрес ойынның орталық негізгі түрі болып табылған. Мысалы, әлемге әйгілі философ Платон (шын есімі Аристофан б.д.д. 450-370 жж.) күресу бойынша жарыстарда Истмиялық ойындардың жеңімпазы болған. Оның шәкірті Аристотель өзінің зерттеулерінде агонистиканы (грекше «агония» - күрес) сынап отырып, гимнастика мен күрестегі физикалық дене жүктемелері туралы тұжырымдар мен қорытындылар жасаған [4].

Сонымен қатар, айта кетерлік қызықты жәйттің бірі, атақты Шыңғысхан мен Әмір Темірлердің заманында күрес ресми саясаттың деңгейіне дейін көтерілген. Бұл жөнінде тарихшы Макагия келесідей тарихи дәйектер келтіреді: «бір ірі жарыстың кезінде екі атақты палуандар кездеседі, оның бірі Мангу ханның, екіншісі Хұлағу ханның ордасынан еді. Онда Хұлағу ханның Садун атты палуаны жеңіске жетеді. Осы жеңісі үшін ұлы хан оған арнайы «жазба қағазын» беріп, оның 9 қылмысын алдын-ала кешеді».

Келесі бір қызықты тарихи дәйектің бірінде, испан елшісі Гонсалес Клавиханың былай деп хабарлағаны айтылады: «Әмір Темір тұрақты түрде жауынгерлер арасында күрестен сайыс өткізіп тұруды қатаң тапсырды» [5].

Ерте ортағасырлардағы Орта Азия мәдениетінің өз заманындағы атақты жаңашыл новаторлары Махмұд Қашғари мен Жүсіп Баласағұн керемет бастапқы материалдарды жазып қалдырды. Онда халықтық ойындар мен сауықтар жарысқа қатысу мен табиғи берекені тұтыну ретінде мазмұндалады, оның көмегімен дені мен тәні сау ұрпақ дайындығын жүргізуге болады. Олар халық ойындарының рөлі туралы өздерінің трактаттарымен, басқа елдердің көптеген ойшылдарын, әсіресе, «Қайта өрлеу» дәуірінде дене тәрбиесінің пионерлері атанған Батыс Еуропаның гуманист-ғалымдарын (Верон, Фельтр, Верджеро т.б.) әлдеқайда басып озған еді.

Елімізде бекітілген «Мәдени мұра» Мемлекеттік бағдарламасының шеңберінде ғұлама ғалым әл-Фарабидің еңбектері кеңінен зерделенді, оның трактаттарында гимнастика мен денсаулық туралы айтылады. Сондай-ақ, күш, ептілік және төзімділік туралы ибн-Сина, Саади, Хафиздің еңбектері мен трактаттарында және «Қабуснамада» көптеп келтірілген.

Абай Құнанбаевтың шығармаларында халықтық дене шынықтыру мен халықтық спорт дене тәрбиесінің әдістері мен құралдарын айқын көрсететіндей жеке-дара түрде келтірілмейді. Бұл дүниелер ақынның ойларын толықтырып отырады, оның философиялық, психологиялық және педагогикалық көзқарастарына үлкен көрнекілік беріп тұрады. Абай шығармашылығының мұндай ерекшелігі, оның табиғат құбылыстарын өзара байланыс, үнемі қозғалыс пен даму түрінде қарастырғанымен түсіндіруге болады. Мысалы оның бір өлеңінде былай делінеді:

«Мінінді ұрлап жасырып, майданға түспей бәйге алма!».

Абай, мақтаншақтықтың адам баласын көрік бермейтіндігіне, мақтану – немқұрайдылықтың айқын белгісі екенін айтады. Ақын қарапайымдылыққа, шектен шықпауға, азды қанағат тұтуға және ашық көңілділікке шақырады. Абайдың өсиеттік нұсқамалары Аристотельдің идеяларымен сабақтасып жатыр [6].

Мұнымен бірге, осы тақырыпқа ХХ ғасырдың 20-30 жылдарындағы Қазақстанның Ж.Аймауытов, Д.Дулатов, М.Жұмабаев сияқты көптеген педагог-ғалымдары да өз еңбектерін арнаған.

Жалпы осы кезеңдерде Қазақстанда дене шынықтыруды дамыту бойынша басты тәжірибелік шараның бірі, жергілікті кеңестерге 1928 жылғы 1 қаңтарға дейін Дене шынықтыру Орталық кеңесіне қазақ ұлттық ойындары туралы барлық губерниялардан жиналған материалдарды ұсыну болып табылды. Осының нәтижесінде 1938 жылдан бастап тұрақты түрде жарыстар өткізіле бастады.

Сол кездері атақты болған Балуан Шолақ, Қажымұқандардан басқа, Қазақстанның алғашқы абсолютті чемпиондары Е.Досқалиев, К.Бакижанов, Н.Садуақасов, Ш.Бишаровтар да халық арасында танымалдылыққа ие болды. «Қазақша күресте» белгілі палуандар А.Айханов, К.Байдосов, Ж.Үшкемпіров, А.Бұғыбаев, А.Габсаттаров, Д.Тұрлыханов және басқалар өздерінің алғашқы кадамдарын жасады.

«Қазақша күрестің» ғылыми жағын айтар болсақ, оның теориясы мен әдістемесіне М.Гунер, М.Рахымкулов, М.Таникеев, К.Байдосов, А.Бүркітбаев, Б.Төтенаев, А.Асубаев, Д.Биткозов, М.Жахитов, Т.Досмұханбетов, Е.Мұхитдинов, М.Болғанбаев, Б.Жаналин, Е.Әлімхановтар өздерінің үлкен үлестерін қосты. Ал «қазақша күрес» спортын халықаралық дәрежеде танымалдылыққа жеткізуде сол кездегі Федерация президенті С.Тукеевтің еңбегін айтпай кетуге болмайды.

Бүгінгі таңда, Қазақстанда «Қазақ күресі» спортының атын әлемге паш етіп, оны республикалық және халықаралық дәрежеде толыққанды насихаттап, 2011 жылы тұңғыш «Қазақстан Барысы» турнирінің дүниеге келуіне «Қазақстан Барысы» қазақ күресін дамыту қорының Қамқоршылық Кеңесінің Төрағасы Шураев Арман Төлегенұлының жасаған еңбегі орасан зор болып табылады.

Ең негізгі мәселе ретінде халықтық дене шынықтырудың дамуына Ислам дінінің әсері зор, әрі оң болғандығын айтқанымыз жөн. Қасиетті Құран кітабында осы бойынша көптеген құнды нәрселер бар, мысалы, әке өз баласын тәрбиелеу процесінде оған жақсы есім беріп, атпен жүруге, күресуге, жүзуге үйретіп, соңында үйлену тойын жасап беруге міндеттеледі. Ислам тұрақты түрде дене жаттығулары, спорттық ойындар арқылы тән саулығын сақтап, нығайтуға кеңес етеді [7].

КСРО Еңбек сіңірген жаттықтырушысы П.Ф. Матушак, күрестің (грек-рим, еркін, самбо, дзюдо т.б.) танымалды болуының себебін, оның қазақтың ұлттық қазақша күресімен үздіксіз байланысынан байқауға болады деп есептейді [8].

Ұлттық спорт түрлерінің арасында өзінің бұқаралығы және танымалдылығы жағынан қазақша күрес алдыңғы қатарларды иеленеді. Ондағы басты қызмет, осы спорт бойынша Азия және Әлем

чемпионаттарын өткізіп келе жатқан Федерацияның еншісінде. Тарихи деректерге сәйкес, қазақтарда күрестің бірнеше түрлері болған, яғни шапан киіп күресу, белдемшемен күресу, шапансыз және белдемшесіз күресу. Ежелде түрлі мейрамдарда атлеттер жапонның «сумосына» ұқсас келетін, күрестің «отырып күресу» түрі бойынша күш сынасқан.

Қазіргі кезде күрестің мұндай түрлері ұмыт болған, сондықтан қазақша күрес ережелері бойынша мамандар арасында талас-тартыстар туып отырады және ол негізсіз емес.

Грузин ғалымы В.И. Элашвилидің пікірі бойынша, ол өзінің жерлес палуандарының әлемдік аренадағы жетістіктері мен күрестің Грузида шарықтап дамуының себептерін «Шидаоба», «Чаодоба» халықтық күресімен байланыстырып, әрі бүгінгі таңдағы көптеген спорт түрлерінің өкілдері сол мектептен өткен деп есептейді [9].

Көршілес өзбектерде қазіргі кезге дейін бұхара және ферғана ережелері бойынша «белбогликураш» және «кураш» деген сияқты күрестің түрлері сақталған.

Е.Әлімханов өзінің зерттеулерін былай деп жазады: «Дәстүрлі қазақ күресі, тарихи қалыптасқан ұлттық болмысынан алшақтап кетті, себебі, қазақ күресіне арналған ереже ХХ ғасырда Кеңес өкіметі ұсынған идеологияға сай, түрі – ұлттық, мазмұны – социалистік болып өзгертілген еді» [10].

Жоғарыда аталғандарға сәйкес, спорттың ұмыт болған түрлері қайта қалпына келтірілуі тиіс, елде кем дегенде қазақша күрестің ұлттық нақыштағы екі түрі дамытылуы қажет. Біздің санамызды сіңіп қалған жалған нәрселерден тазартып, шынайы ұлттық мәдениетімізге оралатын кез жетті. Спорттың бұл түрі үлкен көңіл бөлуге және мемлекет тарапынан қолдау көрсетуге тұрарлық, өйткені оның астарында әлі ашылмаған әлеует жатыр. Мамандар мен ғалымдар қазақша күресті әрі қарай зерттеп, оның әдістемелері мен мүмкіндіктерін аша түсулері тиіс. Осы орайда, Қазақстанның «Қазақ күресі» Федерациясының алғашқы президенті, елге белгілі күрес спортының маманы, ғалым Е.Мұхиддинов өзінің бір мақаласында: «Қазақ күресі – белдіктен төмен ұстамай, аяқтың көмегімен тік тұрып күресетін спорттық өнер. Оның әдіс-тәсілдері де сан алуан. Қазақ күресінде алды-арттан шалу, қырқа шалу, іштен шалу, жамбасқа салу, кеудеден асыра лақтыру, арқадан асыра тастау секілді көптеген әдіс-тәсілдер қолданылады. Қалай болғанда да ұлттық күресіміздегі балуандар күрешке немесе шалақ шалбар кимеуі тиіс. Ұлттық бояумен көз тартатын спорттық киім түрі қандай болуы керектігін нақты бекіту болашақтың еншісіндегі шаруа» - деп мәнді де маңызды кәсіпқойлық көзқарастарын білдіреді [11].

Ол спорт қолдан әдейі түрде тоқтатылып, оның тамырына арнайы балта шабылған. Мәселен, шығыста орналасқан халықтар сумо, дзюдо, айкидо, таэквондо, киокушинкай сияқты спорт түрлерін біріктіруге мүлдем келіспес еді, ал біздің қазақ ағайындар мұндай келеңсіздіктерге кедергі келтірген де жоқ.

Қалай десек те, Елбасы айтқандай «Қазақ тарихында біз ұялатын ештеңе жоқ» демекші, күрмеуі көп көне тарихтың небір сырлары Еуразияның ұлы даласында жасырулы жатыр. Осы мәселе төңірегінде, өзінің ғылыми мақаласында археолог-ғалым З.Самашев, басқа да белгілі зерттеушілердің пікірімен қатар, ресейлік тарихшы Б.И. Маршактың еңбегінен мынадай керемет үзінді келтіреді: «география распространения мотива борьбы очерчивает круг культур, унаследовавших традиции древних кочевников Евразии» [12].

Елбасының «Ұлы даланың жеті қыры» атты мақаласында: «...біз айтқалы отырған зор мәдени жетістіктер шоғыры даламызға сырттан келген жоқ, керісінше, көпшілігі осы кең байтақ өлкеде пайда болып, содан кейін Батыс пен Шығысқа, Күнгей мен Теріскейге таралды» дегенін негізге ала отырып, күрес спортының алғашқы белгілерінің бастау көздерінің біздің ұлы даламыздың аумағынан шыққанын ауыз толтыра айтуымызға болады.

Қорытынды. Жалпы алғанда, халықтық спорт түрлерін пайдаланудың жаңа кезеңі басталды. Бұл - бірқатар әдістемелік және ұйымдастырушылық мәселелерді шешу арқылы оның дамыту масштабын кеңейту қажет деген сөз. Ол үшін біз қазіргі кезде «қазақша күрестің» қалай дамып отырғанына үңіліп, түйсініміз керек. Есік алдынан бастап, алаңша, спорт алаңы, спорт зал мен стадиондарға дейінгі түрлі жағдай мен ортада халықтық ойынды дұрыс қолдану үшін әдістемелік және ғылыми әдебиеттерді көптеп шығару аса қажет.

Сонымен қатар келесілерге көңіл бөлген жөн:

– елімізде көнеден сақталып келген ұлттық спорт түрлері мен ойындарының рөлі мен маңызын негіздеп, нақтылы тұжырымдамасын жасау;

– теориялық міндеттерді шешуде маңызды фактор болып табылатын спорттық-дене шынықтыру қозғалысын дамытудың прогрессивті тенденциялары негізінде, жасалған жұмыстар мен әрі қарайғы жетілдіру қажеттілігіне қарай, ұлттық спорт пен ойындарды ұлттық, этнопедагогикалық және этномәдени құбылыс ретінде қайта тұжырымдай отырып спорттық-дене шынықтыру жұмыстарының жаңа методологиясын жасау;

– дене шынықтыру және спорт бойынша елдегі уәкілетті органдар тарапынан, ұлттық спорт түрлерін маңыздылығына қарай олимпиадалық спортқа теңестіру, тарихи дәйектер негізінде «қазақ күресінің» ұмыт болған шынайы ережелерін, ұлттық нақыштағы киім үлгілерін қалыптастыру және онымен айналысудың бұқаралық сипатын дамыту үшін қолда бар үлкен, әрі жан-жақты әлеуеттерді пайдалану.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 2 Н.Ә.Назарбаев. «Ұлы даланың жеті қыры» мақаласы. Астана, 2018.
- 3 Ж.Г.Байжумин, Қ.Қ.Закирьянов. Великая степь и олимпийские игры древней Греции. Происхождение спорта. Алматы: КазАСТ, 2018. – 244 с.
- 4 Zimmern: Das Babylonische Neujahrfest. Der Alte Orient, Leipzig, 1926. 3-я тетрадь, – С.17-18.
- 5 Л.Кун. Всеобщая история физической культуры. Москва: Радуга, 1982. – с. 65-66.
- 6 Б.М.Доскараев. Историко-педагогические основы становления и развития системы физической культуры в Казахстане. Дисс.на соис. д.п.н. Алматы, 2009. – с.67-69.
- 7 Б.М.Доскараев. «Қазақ күресінің өткені, бүгіні мен болашағы» ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. Астана, 2013 жыл 13 қараша. – 17 б.
- 8 Шамма Фреда. Исламское воспитание детей. Московский центр Карнеги, - М.: 2002. -190 с.
- 9 П.Ф.Матуцак. 100 уроков вольной борьбы. Алматы, 1990. – 65 с.
- 10 Б.М.Доскараев. «Қазақ күресінің өткені, бүгіні мен болашағы» ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. Астана, 2013 жыл 13 қараша. – 19 б.
- 11 Е.Әлімханов. Қазақтың балуандық өнері: оқу құралы. Алматы, 2008. – 3-6 б.
- 12 Е.Мұхиддинов. «Қазақ күресінің өткені, бүгіні мен болашағы» ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. Астана, 2013 жыл 13 қараша. – 15 б.
- 13 З.Самашев. «Қазақ күресінің өткені, бүгіні мен болашағы» ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. Астана, 2013 жыл 13 қараша. – 24 б.

**ОРТА ЖӘНЕ ОРТАДАН КЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ ЖӘНЕ ТӘРБИЕЛЕУ МӘСЕЛЕЛЕРІ
СРЕДНЕЕ И ПОСЛЕСРЕДНЕЕ ОБРАЗОВАНИЯ: ВОПРОСЫ ОБУЧЕНИЯ И
ВОСПИТАНИЯ**

УДК 377.12
МРНТИ 14.01.33

П.К. Искакова,¹ Г.Д. Ашикбаева²

¹педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент м.а.

²аға оқытушы, Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті,
Түркістан қ., Қазақстан

**БІЛІМ БЕРУ МЕКЕМЕСІНДЕГІ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҮДЕРІСТІ
БАСҚАРУ ЕРЕКШЕЛІГІ**

Аңдатпа

Білім беруді басқару үдерісінің тиімділігі нақты даму процесінің логикасына, басқару субъектісі шешімдерінің жеделдігіне және шешілетін проблеманың барабарлығына, білім беру мекемелері басшыларының жағдайды бағалау қабілетіне, тәуекелдерді басқару және болжау дағдыларын меңгеруіне сәйкес келеді. Инновациялық үдерісті басқаруға сыртқы және ішкі ортаның түрлі факторлары әсер етеді және басқаруды өзара байланысты үдерістерді жиынтық басқару ретінде қарастыруға болады.

Мақалада білім беру мекемесіндегі инновациялық үдерісті басқару ерекшелігі қарастырылады. Инновациялық үдерісті басқаруды кешенді түрде жүзеге асырудың аспектілері қамтылған.

Инновацияны басқарудың маңызды құрамдас бөлігі инновациялық стратегия мен басқарудың инновациялық механизмі арқылы іске асырылатыны ескерілген. Сонымен қатар, инновацияны басқарудың әртүрлі міндеттерін орындау ережелері мен процедураларының жүйесі болып табылатын әр түрлі әдістері көрсетілген.

Түйін сөздер: білім беру мекемесі, инновациялық үдеріс, басқару, инновациялық стратегия, инновациялық механизм, әдістер.

P.K. Iskakova¹, G.D.Ashikbayeva²

¹ candidate pedagogical science, associate professor,

² senior lecturer, International Kazakh-Turkish University named after Khoja Akhmet Yasawi, Kazakhstan. Turkestan

FEATURES OF MANAGEMENT OF INNOVATIVE PROCESS IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Abstract

On the problems of education management, the effectiveness of the management process is determined by the correspondence of the logic of the real process of development, efficiency of decisions of the subject of management and the adequacy of the problem to be solved, the ability to assess the situation by the heads of educational institutions, the possession of skills of forecasting and risk management on the management of innovation process is influenced by various factors of the external and internal environment and management can be considered as a total management of interrelated processes.

The article deals with the features of management of innovative process of educational institution. They cover aspects of integrated management of innovation processes. It is noted that the most important component of innovation management is implemented through innovation strategy and innovative management mechanism. In addition, various methods are presented, which are a system of rules and procedures for performing various tasks of innovation management.

Keywords: educational institution, innovation process, management, innovation strategy, innovation mechanism, methods.

Искакова П.К.,¹ Ашикбаева Г.Д.²

¹ кандидат педагогических наук, доцент,

² старший преподаватель, Международный казахско-турецкий университет имени Ходжи Ахмеда Ясави, Казахстан, Туркестан

ОСОБЕННОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫМ ПРОЦЕССОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО УЧРЕЖДЕНИЯ

Аннотация

По проблемам управления образованием, эффективность управленческого процесса определяется соответствием логике реального процесса развития, оперативностью решений субъекта управления и адекватностью решаемой проблеме, способностями оценить ситуацию руководителями образовательных учреждений, владению навыками прогнозирования и управления рисками на управление инновационным процессом влияют различные факторы внешней и внутренней среды и управление можно рассматривать как совокупное управление взаимосвязанными процессами.

3. статье рассматриваются особенности управления инновационным процессом образовательного учреждения. Охватывают аспекты комплексного осуществления управления инновационными процессами. Отмечается, что важнейшая составляющая управления инновациями реализуется посредством инновационной стратегии и инновационного механизма управления. Кроме того, представлены различные методы, являющиеся системой правил и процедур выполнения различных задач управления инновациями.

Ключевые слова: образовательное учреждение, инновационный процесс, Управление, инновационная стратегия, инновационный механизм, методы.

Кіріспе. Білім беру мекемесін басқаруға қазіргі таңда қалыптасқан көзқарастар тұрғысынан қарайтын болсақ, мұнда мектепті басқару объектісі ретінде қарастыру мен мектеп басшысының басқару әрекетіне қойылатын нақты талаптарының негізгі көзі ретінде қарастыру басым. Бүгін, мектеп, ең алдымен, мектеп басшысының ең маңызды болып табылатын білім беру үдерісімен ғана емес, сонымен бірге, осы әрекетті қамтамасыз ететін басқа да үдерістермен, мектеп ұжымымен, сыртқы ортамен өзара әрекетін қалыптастыратын күрделі де ашық жүйе ретінде қабылданады. Сондықтан басқарудың мәні кездойсоқтық пен белгісіздікті толық жоюда емес, оның мәні мен маңызы – оқу-тәрбие үдерісінің барлық қатысушыларын: барлық әкімгерлер мен менеджерлерді, ұстаздар мен оқушыларды ортақ жағымды нәтижеге жету жолында бір мақсатқа жұмылдыру мен ұйымдастыру, олардың әрекеттерін бір ортаға үйлестіру, кіріктіру, шоғырландыру.

Материалдар мен әдістер. Мұғалімдер, оқушылар мен ата-аналар арасында жаңа педагогикалық идеяларды қалыптастыру бойынша іскерлік, рөлдік, эвристикалық ойындар өткізуге болады. Сонымен қатар, мектепті инновациялық режимде басқару бұл инновацияны басқарудың әртүрлі міндеттерін орындау ережелері мен процедураларының жүйесі болып табылатын әр түрлі әдістердің көмегімен жүзеге асырылады.

П.Н. Завлин, А.К. Казанцев, Л.Э. Миндели инновацияны басқаруда өзінің тиімділігін дәлелдеген әдістерді көрсетті:

5. пікірлерді анықтау әдістері (сұхбат, пікір, сауалнама, сараптама);
6. аналитикалық әдістер (жүйелік талдау, сценарий жазу, желілік жоспарлау, функционалдық талдау, экономикалық талдау);
7. бағалау әдістері (тәуекел, мүмкіндіктер, инновациялардың тиімділігі және т. б.);
8. идеяларды генерациялау әдістері (ми шабуылы, синектика әдісі, морфологиялық талдау, іскерлік ойындар және т. б.);
9. шешімдерді қабылдау әдістері (шешімдер кестесі, шешім ағаштарын құру, баламаларды салыстыру);
10. болжамдау әдістері (сараптамалық, ұқсастықтар, дельфи әдісі, имитациялық модельдер), көрнекі көрініс (графикалық модельдер, лауазымдық сипаттамалар және нұсқаулықтар);
11. дәлелдеу әдістері (презентациялар, келіссөздер жүргізу), [1].

Сондай-ақ, инновациялық қызметті басқарудың мынадай әдістерін пайдалануға болады: шығармашылық, зерттеу топтарын қалыптастыру; мотивация (ынталандыру, креативті алаң құру, ынталандырушы бақылау); педагогикалық ұжым мүшелерінің кәсіби өсуі үшін жағдай жасау; ұжымдағы әлеуметтік-психологиялық ахуалды реттеу, мектептің даму мақсаттарына қол жеткізуде инновациялық үдеріс субъектілерінің күш-жігерін біріктіруші мектепшілік мәдениетті қалыптастыру.

Әдебиеттерге шолу. М.М. Поташник инновациялық үдерісті басқару – белгілі бір жүйе мен іс-әрекеттер жиынтығын қамтитын күрделі, көпфункционалды процесс деп көрсетеді. Оларға стратегиялық және тактикалық мақсаттар қою, тәуекелді ескере отырып сыртқы ортаны талдау, мекеменің инфрақұрылымы мен мүмкіндіктерін талдау, нақты қалыптасқан жағдайдың диагностикасы, мекеменің болашақ жағдайын болжау, шығармашылық идеялар мен оларды қаржыландыру көздерін іздеу, инновациялық қоржынды қалыптастыру, стратегиялық және жедел жоспарлау, ғылыми және әдістемелік әзірлемелерді басқару, ұйымдық құрылымдарды жетілдіру, инновациялардың тиімділігін талдау және бағалау және т. б. жатқызуға болады [2].

Т.И. Шамова мен П.И. Третьяков мектептің біртұтас даму контексінде инновациялық үдерісті басқару кешенді түрде жүзеге асырылуы және келесі аспектілерді қамтуы тиіс деп есептейді [3]:

- инновациялық-педагогикалық қызмет үшін алғышарттар жасауға бағытталған мотивациялық орта құру;
- мектепке енгізілген жаңалықтарға отбасының оң көзқарасын қалыптастыруға бағытталған ата-аналармен жұмыс жасау және ата-аналарды инновациялық үдеріске қатысуға тарту;
- мектепте бар ресурстарды барынша пайдалану мақсатында мектепшілік басқарудың барлық субъектілерін тарту (қамқоршылық, басқарушы кеңестер, мектептегі өзін-өзі басқару және т. б.);
- білім беру қажеттіліктерін неғұрлым толық қанағаттандыру және мектепке қосымша ресурстарды тарту үшін қоршаған ортамен байланысты жандандыру;

инновациялық қызметті ақпараттық қамтамасыз етуді, бақылауды, талдауды және реттеуді жүзеге асыру.

Инновацияны басқарудың маңызды құрамдас бөлігі инновациялық стратегия болып табылады. С.А. Репин инновациялық стратегияны – бұл маңызды бағыттарды анықтау, басымдықтарды таңдау, ұйымның даму перспективаларын және оларға қол жеткізу үшін қажетті іс-шаралар кешенін әзірлеу жөніндегі мақсатты қызмет деп санайды. Ал, В.С. Лазарев пен Б.П. Мартиросян мектептің даму стратегияларының келесі негізгі топтарын бөліп көрсетеді [4]:

– мектеп өмірінің жекелеген бөлімдерін жақсартуға, жаңартуға, белгілі бір нәтижелерге қол жеткізуге бағытталған жергілікті өзгерістердің стратегиясы (мысалы, жеке пәндер бойынша оқытудың жаңа әдістерін меңгеру және т.б.);

– бірнеше кешенді өзгерістер енгізуді көздейтін модульдік өзгерістер стратегиясы. Бұл стратегия мектептің көптеген бөлімдеріне бағытталған, демек, инновациялық үдеріске педагогикалық ұжымның едәуір бөлігін тартады, басқаруды күрделендіреді, кадрлық, материалдық, ақпараттық қамтамасыз етуді талап етеді;

– қызметтің барлық компоненттерін қайта жаңартуға бағытталған жүйелік өзгерістердің стратегиясы (мақсаты, мазмұны, ұйымдастырылуы, технологиясы және т. б.)

Аталған стратегияның барлығы терең өзгерістерді, қайта құрулардың біртұтас жүйесін жүзеге асыруға, бүкіл мектеп ауқымында инновациялық үдерісті реттеуге, бүкіл педагогикалық ұжымды жүйелі өзгерістерге тартуға мүмкіндік береді. Осылайша, инновацияның неғұрлым қуатты стратегиялық және жүйелік ресурсқа ие болғанын, білім беру мекемесін басқарудағы оның салдарын ескеру қиын екенін атап өтуге болады. Өйткені инновациялық үдеріс -бұл жоғары белгісіздікпен және тәуекелдермен, нақты және қатаң мақсатты қолдану мүмкін еместігімен сипатталатын ықтималдық процесс.

Инновациялық үдерісті тиімді басқару инновациялық механизм арқылы іске асырылатынын ескеру қажет. Н.Х. Розов инновациялық механизмді -бұл инновациялық қызметті табысты жүзеге асыруға және оның нәтижелерінің тиімділігін арттыруға ықпал ететін ұйымдастырушылық, басқарушылық, қаржы-экономикалық, құқықтық, ақпараттық, техникалық және моральдық-психологиялық факторлардың жиынтығы деп көрсетеді [5].

Демек, инновациялық механизмнің элементтеріне: инновациялық заңнаманы, инновациялық қатынастардың ұйымдық нысандарын, инновациялар нәтижелерінің тиімділігін басқару, қаржыландыру және бағалау әдістерін, инновациялық белсенділікке әсер етудің моральдық-психологиялық әдістерін, инновациялық үдерісті ақпараттық-технологиялық жабдықтау шараларын жатқызуға болады.

Нәтижелер және талқылау. Білім беру мекемелері басшыларының стратегиялық және тактикалық сипаттағы маңызды дербес шешім қабылдауларының маңыздылығы күннен күнге өсіп келе жатқан макро және микросоциум талаптары аясында күшейе түсуде. Мектеп басшысының басқару біліктілігінің кәсіби деңгейінің жоғарылауы білім берудегі инновациялық үдерістердің табыстылығының басты шарты болып табылады және ол білім менеджменті саласында да жүзеге асырылуы тиіс. Бүгінгі мектеп басшылары стратегиялық жобалау, мекемедегі болып жатқан процесстерді жүйелі модельдеу мен педагогикалық ұжымдағы тұлғааралық және кәсіби қарым-қатынасты тиімді ұйымдастыру дағдыларын меңгеруге ынталы.

Тиімді басқару – толық деңгейде өзінің мақсатына, өзінің ұғымына сәйкес басқаруды айтуға болады. Сондықтан, басқарудың міндетін анықтаудың кез-келген нұсқаларында, ең алдымен, оны қоғамдық мұқтаждықты қанағаттандыруға, әлеуметтік маңызды құндылықтарға қызмет етуге және өз ұжымының ішкі мұқтаждығын, қажеттігін қанағаттандыруға бағытталған әрекет ретінде қарастыру керек.

Білім беруді басқару үдерісінің тиімділігі нақты даму процесінің логикасына, басқару субъектісі шешімдерінің жеделдігіне және шешілетін проблеманың барабарлығына, білім беру мекемелері басшыларының жағдайды бағалау қабілетіне, тәуекелдерді басқару және болжау дағдыларын меңгеруіне сәйкес келеді. Сонымен қатар, инновациялық үдерісті басқаруға сыртқы және ішкі ортаның түрлі факторлары әсер етеді. Демек, басқаруды өзара байланысты үдерістерді жиынтық басқару ретінде қарастыруға болады.

Қорытынды. Білім беруді басқару тәжірибесінде инновациялық күштерді интеграциялаудың, инновациялық әлеуетті арттыру және мұғалімдерді инновациялық қызметке тартудың түрлі нысандары қолданылады. Оларға мектеп жұмыс істейтін өзекті мәселелер бойынша семинарлар,

тағылымдама, біліктілікті арттыру, сараптамалық-әдістемелік кеңестер, дөңгелек үстелдер, түрлі тақырыптағы пікірталастарды жатқызуға болады. Демек, білім беру мекемесіндегі инновациялық үдерісті басқару бұл мектептің жүзеге асыратын жұмыстарының мақсаты, мазмұны мен ұйымдастырылуы арқылы білім беру нәтижесін арттыруға бағытталған басқарушылар мен басқарылатын жүйелердің арнайы және белгілі бір түрде ұйымдастырылған өзара іс-қимылы деп қорытындылауға болады.

Айта кету керек, өмірдің барлық талаптарына сай келетін және барлық жағдаяттар мен талаптарға жауап бере алатын басқарудың әмбебап әдістері жоқ. Сондықтан, қазіргі жағдайда білім беру мекемелерін басқаруда тек жүйелі, кешенді тәсілдемені пайдалану ғана білім мекемесін табысты басқаруды және оқу мен тәрбие үдерісінің тиімділігі мен белгіленген мақсатқа қол жеткізуді қамтамасыз ете алады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

В Завлин П.Н., Казанцев А.К., Миндели Л.Э. *Инновационный менеджмент.* - М.: Центр исследований и статистики науки, 1998. - С.94-97

В Поташиник М.М. *Инновационные школы России: становление и развитие.* - М.: Новая школа, 1996. - 320с.

В Шамова Т.И., Третьяков П.И. *Управление развитием инновационных процессов в школе.* М.: МПГУ, 1995. - 217 с.

В Лазарев В.С., Мартиросян Б.П. *Педагогическая инноватика: объект, предмет и основные понятия // Педагогика.* 2004. № 4. С.77-81

В Розов Н.Х. *Теория и практика инновационной деятельности в образовании.* – М.: Макс Пресс, 2007. – 187 с.

МРНТИ 14.29.01

Сивинский А.М.,¹ Куламбаева К.К.,² Таргамадзе В.³

¹докторант, магистр технических наук,
г. Петропавловск, Казахстан,

²доктор педагогических наук, доцент, Кокшетауский университет имени Абая Мырзахметова, г. Кокшетау, Казахстан

³доктор социологических наук, профессор, Вильнюсский университет,
г. Вильнюс, Литва

ПРОГРАММНО-АППАРАТНЫЕ СРЕДСТВА ПОДДЕРЖКИ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПРОЦЕССА В СОВРЕМЕННОЙ ШКОЛЕ

Аннотация

В данной статье выявляются особенности применения компьютерных средств при обучении детей и современной школе, описываются основные направления и способы их включения в учебный процесс, предлагаются варианты совершенствования используемых в настоящее время методов включения информационно-коммуникационных технологий в систему образования.

Авторами раскрывается роль программного и аппаратного обеспечения в различных системах обучения, в том числе и коррекционных, рассматривается их использование в трех направлениях: администрирование организации образования, индивидуальная реализация компонентов специального образования, учебный процесс в рамках традиционной классно-урочной системы.

Научно обосновывается необходимость изучения вопроса использования новых информационных технологий на занятиях в школе, разработки современных методов их применения и поиска

актуальных компьютерных программ, способных обеспечить реализацию всех сторон образовательного процесса.

Ключевые слова: информационные технологии, современная система обучения, школьники, программное обеспечение, специальное образование, методика, технические средства обучения.

А.М. Сивинский¹, К.К. Куламбаева², В.Таргамдзе³

¹*докторант, техника ғылымдарының магистрі,
Петропавл қ., Қазақстан,*

²*педагогика ғылымдарының докторы, доцент, Абай Мырзахметов атындағы
Көкшетау университеті, Көкшетау қ., Қазақстан,*

³*алеуметтану ғылымдарының докторы, профессор, Вильнюс университеті,
Вильнюс қ., Литва*

ЗАМАНАУИ МЕКТЕПТЕРДЕ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ПРОЦЕССТІ ҚОЛДАУҒА АРНАЛҒАН БАҒДАРЛАМАЛЫҚ АППАРАТТЫҚ ҚҰРАЛДАР

Аңдатпа

Берілген мақалада заманауи мектептерде балаларды оқыту кезінде компьютерлік қондырғыларды пайдаланудың ерекшеліктері мен оларды оқу үрдісінде қолданудың бағыттары, әдістері сипатталған, білім жүйесінде қолданылатын ақпаратты-коммуникативтік қазіргі кездегі технологиялық әдістердің жақсартылған нұсқалары ұсынылған.

Сонымен қатар бағдарламалық және аппараттық қамтамасыздандырудың рөлдерін автор анық ашып өткен. Түзету жұмыстарында қолданудың үш бағыты қарастырылған: білім беретін әкімшілік ұйымдар, жеке компоненттер арқылы арнайы білім беруде, дәстүрлі сабақтар арқылы оқу үрдісінде.

Ғылыми негізде мектептерде сабақ барысында жаңа ақпараттық технологияларды қолдану, оларды меңгеру қажеттіліктері туындайды.

Түйін сөздер: ақпараттық технологиялар, білім берудің жаңартылған жүйесі, оқушылар, бағдарламамен қамтамасыздандыру, арнайы білім беру, әдістер, оқытудың технологиялық құралдары.

Sivinskiy A.M.¹, Kulambayeva K.K.², Targamadze V.³

¹*doctoral student, Master of technical sciences,
Petropavlovsk, Kazakhstan*

²*Doctor of pedagogical sciences, docent, Abay Myrzakhmetov Kokshetau University,
Kokshetau, Kazakhstan,*

³*Hab. Doctor of social, professor, Vilnius University,
Vilnius, Lithuania*

SOFTWARE AND HARDWARE TOOLS OF SUPPORTING THE EDUCATIONAL PROCESS IN MODERN SCHOOL

Abstract

This article identifies the features of the use of computer tools in teaching children in modern school, describes the main directions and ways of their inclusion in the educational process, suggests ways to improve the currently used methods of integrating information and communication technologies into the education system.

The authors revealed the role of software and hardware in various training systems, including remedial, their use in three areas: administration of the organization of education, individual implementation of special education components, the learning process within the traditional classroom system.

The necessity of studying the issue of using new information technologies in the classroom, developing modern methods for their use and finding relevant computer programs that can ensure the implementation of all aspects of the educational process is scientifically substantiated.

Keywords: information technology, modern education system, schoolchildren, software, special education, methods, technical means of education.

Информатизация и связанные с ней современные технологии уже давно стали неотъемлемой частью нашей жизни, поэтому широкое использование компьютерных средств в сфере образования – логичное к неоспоримое следствие данного факта. Многие государства активно поддерживают и внедряют в образовательную систему передовые методы информационного взаимодействия, так как на сегодняшний день это самый действенный способ развития национального интеллектуального потенциала. Наша страна активно включилась в данный процесс, обозначив в стратегии «Казахстан – 2050» и программе «Информационный Казахстан» приоритетные направления – модернизацию системы образования при масштабной поддержке информационных и телекоммуникационных технологий [1].

Интеграция компьютерных средств обучения в отечественную педагогическую среду уже на данный момент достаточно глубока. Обновление и расширение технической базы организаций образования, совершенствование методик включения программно-аппаратных компонентов в учебный процесс, обеспечение развития информационной культуры педагогов и обучающихся – это задачи, успешно решаемые в рамках казахстанской образовательной политики [2]. Поэтому цель данной статьи – выявить особенности применения актуальных компьютерных средств в школах Республики Казахстан, описать основные направления и способы их включения в учебный процесс, предложить варианты совершенствования используемых в настоящее время методов.

Фундаментальные исследования ученых, занимавшихся вопросами обучения и воспитания детей (Я.А. Коменский [3], Ж.Ж. Руссо [4]), показали, что постоянное отсутствие наглядного материала на уроках приводит к частой утомляемости, рассеянному вниманию, увеличению временного интервала, необходимого для понимания содержания изучаемой темы. Рассматривая данную проблему с современной точки зрения, исходя из возможностей имеющихся на данный момент технических средств, педагоги Е.А. Эйрих [5] и Ф.Г. Хабибуллина [6] говорили о необходимости постоянно использовать мультимедийные, вычислительные и коммуникационные возможности компьютерного и периферийного оборудования для решения образовательных задач.

На наш взгляд, чтобы полностью раскрыть роль информационных технологий в современной системе обучения, необходимо рассматривать их использование в трех направлениях: администрирование организации образования, решение специфических задач (например, индивидуальная реализация коррекционного компонента на занятиях по формированию произношения в школе для детей с нарушениями слуха) и, непосредственно, учебный процесс в рамках традиционной классно-урочной системы.

Итак, первая категория программно-аппаратных средств – системы автоматизации управления школой. После успешного запуска проекта «Электронное правительство» Казахстан начал активно внедрять электронный документооборот во все государственные учреждения [7]. Благодаря этому все школы получили доступ к национальной системе хранения, обработки и мониторинга данных результативности обучения каждого ребенка «Kundelik.kz». Однако помимо оценок, каждая организация образования имеет огромный массив информации, включая сведения о контингенте, организационные и учебные материалы. Быстрый доступ к такой информации всех участников педагогического процесса может в значительной мере облегчить выбор индивидуальной траектории обучения, а также обеспечить более эффективную реализацию принципа дифференцирования.

На сегодняшний день массового внедрения таких автоматизированных систем не происходит, школы самостоятельно компьютеризируют внутренний документооборот в той или иной степени. Этот процесс заключается как в задействовании ресурсов педагогического коллектива и обслуживающего персонала, так и в использовании проприетарного программного обеспечения. Примером такого коммерческого продукта может быть российская система «1С: Управление школой», предоставляющей возможности автоматизированного управления как учебной, так и хозяйственной

деятельностью. При этом, изначально не обладая инструментарием для поддержки специфических особенностей казахстанских школ, этот программный комплекс достаточно вариативен, чтобы адаптировать его функционал под нужды отечественных организаций образования.

Таким образом, ввиду отсутствия на данный момент системности в автоматизации внутришкольного управления, самостоятельное решение проблемы электронного документооборота может говорить о заинтересованности школы в качественном образовании. Если она будет придерживаться такого подхода, то, по утверждению И. Г. Захаровой [8], рациональное применение информационных технологий в области администрирования педагогического, учебно-воспитательного и сопутствующих процессов позволит успешнее решать следующие задачи:

- обеспечивать планирование и системную работу организации образования;
- осуществлять мониторинг эффективности обучения, реагировать на изменения динамики;
- реализовывать принцип индивидуализации и дифференциации;
- поддерживать здоровьесберегающий режим, благоприятную психологическую атмосферу;
- организовывать непрерывное взаимодействие всех субъектов образовательной системы.

Далее, рассмотрим вторую категорию информационно-коммуникационных средств, решающих специфические задачи, на примере школы для детей с нарушениями слуха. Важность коррекционной работы (особенно индивидуальной) в таких школах сложно переоценить. Ученые и педагоги О.И. Кукушкина, Т.К. Королевская, Ю.Б. Зеленская [9], изучавшие вопросы применения информационных технологий при формировании произношения у детей с нарушениями слуха, обосновывали необходимость индивидуальных занятий. Комплексная система развития речи и слухового восприятия у таких детей сохраняет единство форм и методов на протяжении всего периода их обучения. Сурдопедагогами на таких занятиях раскрываются возможности остаточного слуха и сохранных анализаторов для создания у ребенка ясной картины слуховых, слухо-зрительных и сензитивных образов, вырабатываются навыки коммуникации в речевой среде.

Технические средства визуализации звуков и голоса начали использоваться при обучении детей с нарушениями слуха достаточно давно (с середины XX века), сегодня их заменили специальные компьютерные тренажеры. Они позволяют не только повысить эффективность работы сурдопедагога, но и поддерживать перманентный интерес ребенка, так как на индивидуальных занятиях важна двухсторонняя активность [9].

число самых популярных компьютерных средств в отечественной сурдопедагогике входят локализованная версия американской программы «Видимая речь» и российский программно-аппаратный тренажер «Дэльфа». Данные программы позволяют представить отдельные компоненты устной речи в виде интерактивных анимированных образов, наглядно показывая детям правильность произнесения ими тех или иных звуковых структур. Сторонник компьютеризации специального образования Н.Н. Малофеев [10] в своих публикациях также подтверждал положительное влияние информационно-технических средств, используемых на индивидуальных занятиях с неслышащими либо слабослышащими детьми, на обучение речевому дыханию, правильному звукопроизношению, развитию слитной речи и фонематического слуха.

Следует отметить, что работа с описанными выше программными продуктами со временем затрудняется ввиду прекращения их поддержки производителями, и, как следствие, несовместимостью 2. новым оборудованием. Альтернативных им вариантов на отечественном рынке не представлено. Исходя из того, насколько эффективным компьютерные средства делают процесс коррекционного воздействия на детей с нарушенной слуховой функцией, их отсутствие может стать серьезной проблемой. Этот вопрос должен решаться на государственном уровне с привлечением отечественных и зарубежных разработчиков программного обеспечения, так как школы сами по себе не имеют ни технической, ни финансовой возможности выхода из данной ситуации. На наш взгляд, актуальность данной проблемы лишь подтверждает необходимость изучения вопроса использования информационных технологий на индивидуальных коррекционных занятиях в школе для детей с нарушениями слуха, разработки современных методов их применения и поиска актуальных компьютерных приложений.

Теперь рассмотрим третью, наиболее обширную категорию компьютерных средств, используемых в современной школе – учебно-методические программы и системы поддержки педагогического процесса. Американский профессор Л.Робертсон [11] констатировал широкое включение информационных технологий в процесс преподавания учебных дисциплин в различных организациях образования. По данным его исследований от 84% до 98% педагогов (в зависимости от особенностей

обучающихся) так или иначе используют компьютерные программы или мультимедийное оборудование на каждом учебном занятии.

Казахстанский профессор А.Н. Кошербаева [12], рассматривая современные подходы к организации педагогического процесса, отмечала преимущества электронных средств визуализации в развитии познавательной сферы школьников. Выделим четыре ситуации, в которых использование информационно-коммуникационных технологий обосновано и результативно:

– обучение компьютерной грамотности на уроках информатики (действующая на сегодняшний день учебная программа по данному предмету предполагает освоение широкого круга прикладных программ);

– применение компьютерных средств наглядности и визуальной интерпретации учебного материала при изучении различных предметных дисциплин (самыми популярными приемами на сегодняшний день являются просмотр видеороликов на экране проектора и работа с презентацией на интерактивной доске);

– работа с электронными учебниками, цифровыми образовательными ресурсами, Интернет-энциклопедиями, системами тестирования и контроля (дозированное включение таких видов деятельности позволяет не только повысить интерес детей к обучению, расширить и углубить их знания, но и привить самостоятельность в работе с новой информацией);

– интегрирование нескольких учебных предметов при помощи систем компьютерного моделирования и специализированных программных комплексов (наш педагогический опыт показывает, что для устойчивого овладения знаниями детям необходимо давать возможность их практической реализации, при этом многие эксперименты, которые можно осуществить в рамках школьной базы, успешно реализуемы только средствами компьютерной модели).

На наш взгляд, каждое использование информационных технологий во время урока должно организовываться целенаправленно и быть объективно оправданным. Например, выбор аппаратных средств сопровождения педагогической деятельности зачастую определяется, исходя из состояния школьной материально-технической базы и ее финансовых возможностей. Функционально разнообразные модели одной категории периферийного оборудования сходны (так, например, интерактивные доски различных поколений глобально решают одну задачу – вывод изображения с компьютера на большой экран с возможностью удобного с ним взаимодействия), поэтому эффективность их использования определяется в большей степени мастерством учителя и его умением доступно и информативно представлять учебный материал. В то же время выбор программного обеспечения обуславливается многими факторами, так как в него изначально закладывается определенный методический потенциал.

Сегодня рынок учебных компьютерных программ представлен достаточно широко. Поэтому перед учителем, решившим включить в свой урок работу с электронными приложениями, стоит важная задача – правильно подобрать необходимое программное обеспечение. Слишком сложные либо не обладающие достаточным функционалом программы могут не только сформировать у детей ошибочное представление об изучаемой теме, но и существенно снизить интерес к обучению. Мы предлагаем при подготовке к уроку с использованием информационных технологий придерживаться следующего алгоритма:

– проанализировать выбранную тему и материал урока, определить перечень возможных взаимодействий с программным обеспечением (наблюдение, поиск информации, практическая работа);

– определить потенциальные возможности учащихся, исходя из индивидуальных особенностей их развития и познавательных возможностей;

– выяснить, требуется ли дополнительная подготовка детей к учебному занятию (например, было ли изучено подобное программное обеспечение на уроках информатики);

– изучить выбранную программу, сопоставить ее функционал задачам урока и способностям детей;

– разработать учебно-методическую базу, необходимую для проведения занятия.

Приведем примеры использования программно-аппаратных средств обучения на различных уроках 5. школе для детей с нарушениями слуха. Вариант первый – использование трехмерной модели солнечной системы «Sponli.com» на уроке географии. Она позволяет не только наглядно представить общую картину расположения космических тел, но и детально рассмотреть каждую планету в отдельности, отследить динамику перемещений. Так как в рамках данного урока достаточно визуального представления материала, интерактивность от такого программного продукта не

требуется. Однако если изучать ту же солнечную систему в рамках уроков физики, где требуется проводить расчеты масс и скоростей движения планет, простой трехмерной модели будет уже недостаточно. В данном случае можно, например, использовать электронные таблицы «Excel» либо среды программирования («PascalABC», «Java»), [13].

Вариант второй – применение текстовых процессоров при изучении языков. Практика показывает, что дети активнее включаются в учебный процесс, если используются новые для них приемы. Например, набор диктанта на компьютере вместо записи его в тетради позволяет несколько разнообразить урок, и иногда такой подход может быть весьма интересным. Кроме того, средства текстового редактора «Word» поддерживают добавление графических изображений, таким образом можно предложить детям проявить свое творчество при выполнении стандартного задания. Многие известные программы на сегодняшний день мультязычные, поэтому такую работу можно проводить как на уроках русского языка, так и казахского, английского, сохраняя при этом весь перечисленный функционал.

Третий вариант – использование виртуальных лабораторий на уроках химии. В среднем звене это могут быть такие программы, как «ВиртуЛаб», позволяющие наглядно продемонстрировать некоторые опыты. Представленные в них системы заданий, как правило, излагаются доступным языком и иллюстрируются, таким образом, у детей не возникнет особых трудностей в их освоении. В старших классах можно использовать более сложные программы, например, «ChemLab». Предлагая большой выбор приборов и реактивов, интерфейс таких программ предоставляет также возможность отслеживания и контролирования многих химических параметров, что делает проведение опытов в рамках данной компьютерной модели вариативным, достоверным и, кроме того, безопасным. Дидактически не уступая традиционным практическим занятиям, подобные программные комплексы могут быть использованы при невозможности проведения реальных лабораторных работ, закрепляя при этом знания учащихся.

Таким образом, различные формы применения информационных технологий в современной школе на сегодняшний день не экспериментальная инновация, а объективная необходимость, приобретающая статус образовательной парадигмы. Действительно, в существующих на данный момент условиях нельзя отказываться от возможности повышения качества педагогического процесса, особенно если все необходимые для этого технические средства доступны каждому субъекту школьной системы, главное – умение и желание их использовать. Подводя итог, хочется отметить, что наибольший положительный эффект от применения информационных технологий в процессе обучения зависит не столько от их технических и методических характеристик, сколько от мастерства педагога и его желания сделать свой урок интересным и продуктивным. Рассмотренные в данной статье примеры показывают, что современное учебное программно-аппаратное обеспечение – не замена учителя, а лишь средство повышения эффективности его педагогического воздействия на обучающегося.

Список использованной литературы:

Постановление Правительства Республики Казахстан от 12 декабря 2017 года № 827 «Об утверждении Государственной программы "Цифровой Казахстан"». <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1700000827>

Кенесбаев С.М., Оралбекова А. К. Проблемы интеграции информационной и коммуникационной технологии в начальном образовании РК // Вестник КазНПУ им. Абая. Серия «Педагогические науки». – 2015. – № 1(45). – С. 4-7.

Коменский Я.А. Избранные педагогические сочинения / Под редакцией с биографическим очерком и примечаниями А.А. Красновского. – М.: Учпедгиз, 1955. – 655 с.

Руссо Ж. Ж. Педагогические сочинения: в 2 т. Т. 1. Эмиль, или О воспитании / Под ред. Г.Н. Джибладзе, сост. А.Н. Джуринский. – М.: Педагогика, 1981. – 656 с.

Эйрих Е.А. Применение информационно-коммуникационных технологий в учебном процессе – требование международных стандартов // Вестник Инновационного Евразийского университета. – 2012. – № 1(45). – С. 104-106.

Хабибуллина Ф. Г., Куренова Н. А., Зиганишина Г. Г. Использование наглядности на начальном этапе обучения в условиях реализации нового стандарта // Проблемы и перспективы развития образования: материалы VI Междунар. науч. конф. (г. Пермь, апрель 2015 г.). – Пермь: Меркурий, 2015. – С. 47-50.

Указ Президента Республики Казахстан от 15 февраля 2018 года № 636 «Об утверждении Стратегического плана развития Республики Казахстан до 2025 года и признании утратившими силу некоторых указов Президента Республики Казахстан». <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1800000636#z13>

Захарова И. Г. Информационные технологии в образовании: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2003. – 192 с.

Кукушкина О. И. Информационные технологии в обучении произношению / О. И. Кукушкина, Т. NNN. Королевская, Ю. Б. Зеленская; Ин-т коррекционной педагогики РАО. – Москва: Полиграф сервис, 2004. – 158 с.

Малофеев Н. Н. Специальное образование в меняющемся мире. Европа: учеб. пособие для студентов пед. вузов. – М.: Просвещение, 2009. – 319 с.

Roberson L. Integration of computers and related technologies into deaf education teacher preparation programs // American Annals of the Deaf. – 2001. – № 146. pp. 60-66.

Sivinskiy A. M., Kosherbaeva A. N. The role of information technology in the modern educational system for hearing-impaired children // Materials of the International Conference «Scientific research of the SCO countries: synergy and integration» – Reports in English. – Beijing, 2019. – pp. 112-119.

Сивинский А. М. Компьютерное моделирование на интегрированных уроках физики и информатики: методическое пособие для специальных (коррекционных) школ / А. М. Сивинский, А. С. Дьяченко, С. А. Сивинская. – Петропавловск: филиал АО «НЦПК «Өрлеу» «ИПК ПР по СКО», 2017. – 166 с.

УДК 37.022

МРНТИ 14.07.07

П.З. Ишанов¹

П.з.к., Ph.D., профессор, Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, Қарағанды қ., Қазақстан,

К.Б. Копбалина²

П.з.м., Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, Қарағанды қ., Қазақстан,

В.Т. Мусина³

П.з.м., Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, Қарағанды қ., Қазақстан

КРИТЕРИАЛДЫ БАҒАЛАУ НЕГІЗІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОҚУ-ТАНЫМДЫҚ ҚҰЗІРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Андатпа

Мақала мазмұнында, авторлар критериалды бағалау білім берудің мақсаты мен мазмұнына негізделген оқушылардың оқу-танымдық құзіреттілігін қалыптастыруда алдын-ала белгіленген жетістіктерімен салыстыру үрдісі, яғни, белгілі бір критерийлер арқылы бағалау үрдісі екендігін ғылыми тұрғыдан негіздеп, критерий арқылы бағалау мұғалімдерге сапалы нәтиже алуды қамтамасыз ететін критерийлерді құруға, өз жұмысын талдау және жоспарлау үшін ақпарат алуға,

оқу үрдісінің сапасын жақсартуға, әрбір оқушының жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оқудың траекториясын құруға мүмкіндік беретіндігін анықтаған. Сонымен қатар, критериалды бағалау жүйесінде ең маңыздысы - оқу үрдісі, сол арқылы оқушы өзін-өзі бағалауды үйреніп, өз білімінің

артықшылықтары мен кемшіліктерін көріп, әрі қарай қалай даму керектігін түсінеді, яғни бұл жүйеде оқушының қалай жұмыс жасағаны, қалай ойланғаны бағаланатындығы тұжырымдалған.

Түйін сөздер: күзiреттiлiк, оқу-танымдық күзiреттiлiк, критериялды бағалау, қалыптастырушы бағалау, жиынтық бағалау, дескриптор, керi байланыс, модерация.

Ишанов П.З.¹

К.п.н., доктор философии Ph.D., профессор, Карагандинский государственный университет им. Е.А. Букетова, г. Караганда, Казахстан,

Копбалина К.Б.²

М.п.н., Карагандинский государственный университет им. Е.А. Букетова, г. Караганда, Казахстан,

Мусина В.Т.³

М.п.н., Карагандинский государственный университет им. Е.А. Букетова г. Караганда, Казахстан

ФОРМИРОВАНИЕ УЧЕБНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧАЩИХСЯ НА ОСНОВЕ КРИТЕРИАЛЬНОГО ОЦЕНИВАНИЯ

Аннотация

Содержании статьи, авторы на научной основе обосновывают, что критериальное оценивание является процессом сравнения достигнутых результатов формирования учебно-познавательной компетентности учащегося, основанного на цели и содержания образования, а также процесс создания условий для анализа и планирования учебной деятельности, повышения качества образовательного процесса, учёт индивидуальных особенностей каждого ученика и осуществления собственной траектории обучения. Кроме того, концептуально обосновывается, что самое важное в системе критериального оценивания, это процесс обучения, при котором учащийся изучает самооценку, оценивает работу, видит преимущества и недостатки своих знаний и понимает, как развиваться дальше.

Ключевые слова: компетентность, учебно-познавательная компетентность, критериальное оценивание, формирующая оценка, итоговая оценка, дескриптор, обратная связь, модерация.

Ishanov P.Z.¹

Ph. D., Professor, Karaganda State University of the name of academician E.A. Buketov Karaganda, Kazakhstan,

Kopbalina K.B.²

MSi, teacher, Karaganda State University of the name of academician E.A. Buketov, Karaganda, Kazakhstan,

Musina V.T.³

MSi, senior teacher, Karaganda State University of the name of academician E.A. Buketov Karaganda, Kazakhstan

THE STUDENTS' LEARNING AND COGNITIVE COMPETENCE DEVELOPMENT ON THE BASIS OF CRITERIA-BASED ASSESSMENT

Abstract

In the article, the authors substantiate on a scientific basis that the criteria-based assessment is a process of comparison the achieved results of the student's educational and cognitive competence development based on

the purpose and content of education, as well as the process of creating conditions for the analysis and planning of educational activities, improving the quality of the educational process, taking into account the individual characteristics of each student and the implementation of its own learning path. In addition, it is conceptually justified that the most important in the system of criteria-based assessment is the learning process where the student studies a personality self-assessment, evaluates the work, sees the advantages and disadvantages of their knowledge and understands how to develop further.

Keywords: competence, educational and cognitive competence, criteria-based assessment, formative assessment, final assessment, descriptor, feedback, moderation.

Еліміздің білім беру жүйесінде көп жылдар бойы білім мен іскерлікті тексерудің түрлі әдістері қолданылып келді. Бұл үдерісте бағалаудың түрлері мен тәсілдері, бақылау-өлшем іс-шаралары, оның мазмұны, оқушыларға әсері, ынталандыру элементтері және басқа факторлар үнемі жетілдіріліп отырды.

Заманауи білім беру үдерісінің жүйелі болуы керектігіне ешкім күмән келтірмейді, себебі осы талапқа жауап бермесе оның нәтижелігі төмендейді. Ал, білім беру мекемесінде педагогикалық үдерісті дұрыс бағыттай отырып қана оқушылардың бірін-бірі толықтырып отыратын қайшылықсыз жағымды және оңтайлы нәтижеге қол жеткізуге болады.

Осы орайда, қазіргі білім беру жүйесінің мақсатының бірі – әлемдік білім беру кеңестігіне ықпалдастырылған және қоғам қажеттіліктеріне сай көп деңгейлі үздіксіз білім берудің ұлттық үлгісін қалыптастыру.

Бүгінгі күні білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау – оқу үдерісінің маңызды да салмақты бөлігі болып табылады. Сол себептен, зерттеу іс-әрекеттерін кеңінен қолданып, білім алушылардың жетістіктерін бүгінгі күннің талабына сай жаңаша бағалау жүйесі қажет етіледі. Өйткені, қазіргі таңда формативті бағалаудың жүзеге асыру механизімін білу аса маңызды. Менің түсінігім бойынша, бағалау – оқытудың құрамдас бөлігі және қорытындылау сатысы болып табылады.

Сонымен қатар баланың білім деңгейін анықтау, білім алушы еңбегін мадақтау, білім алушының жауапты ойланып беруіне уақыт бөлу, жауаптарын мұқият тыңдау, айтар ойымен санасу болып табылады. Сындарлы оқытудың екінші кезеңінде, яғни мектепте өткен тәжірибе кезеңінде жеті модуль идеяларын басшылыққа ала отырып сабақтар өткізу тиіс.

Әрине, білім беруге қойылған талаптардың қарапайымдылығына қарамастан, оларды толықтай жүзеге асыру қиындығы жоғары объективті және субъективті себептерге келіп тіреледі. Сол арада, бірыңғай оқыту-тәрбиелеу кеңістігіндегі нақты оқу орнының аясында, білім алушы тұлға нысанда болған жағдайда қалыптастыру міндеті өте өзекті болып табылады.

Бұл жерде оқушылар өзін-өзі бағалау, бірін-бірі бағалау, топтық бағалауда оқу үдерісінің белсенді қатысушысы бола алады. Өйткені, дәстүрлі бағалау процесінде мұғалім білім алушыға жауап бергені үшін немесе сабақ оқымағаны үшін баға қояды. Сонда білім алушы қаншалықты әділ баға алғанын білмей қалады, күмәнмен қарайды. Бағалаудың жаңа әдісінде білім алушы бағаны қандай критерийлер бойынша алғанын, келесі сабақтарда қандай критерийлерге көңіл бөлу керектігін ұғынады.

Осы мәселелер бойынша «100 нақты қадам» Ұлт жоспарының қадамдарын және Білім мен ғылымды дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын іске асыру мақсатындағы жаңартылған білім мазмұны кезең-кезеңмен көшу жұмыстарын бастады [1].

Білім беру бағдарламасының негізгі мақсаты – білім мазмұнының жаңаруымен қатар, критериялды бағалау жүйесін енгізу және оқытудың әдіс– тәсілдері мен әртүрлі құралдарын қолданудың тиімділігін арттыруды талап етеді.

Негізінен жаңартылған білім жүйесі құзыреттілікке және сапаға бағытталған бағдарлама. Жаңартылған білім берудің маңыздылығы – оқушы тұлғасының үйлесімді қолайлы білім беру беру ортасын құра отырып, сын тұрғысынан ойлау, зерттеу жұмыстарын жүргізу, тәжірибе жасау, АКТ – қолдану, коммуникативті қарым – қатынасқа түсу, жеке, жұппен, топта жұмыс жасай білу, функционалды сауаттылықты, шығармашылықты қолдана білуді және оны тиімді жүзеге асыру үшін қажетті тиімді оқыту әдіс-тәсілдерді (бірлескен оқу, модельдеу, бағалау жүйесі, бағалаудың тиімді стратегиялары) қолдану болып табылады.

Бағдарламаның міндеттері: бастауыш сынып пәндері бойынша жаңартылған білім беру бағдарламасындағы оқу мақсаттарына қол жеткізу мақсатында критериялды бағалау жүйесін түсініп, қолдана білуін қамтамасыз ету; мұғалімдердің бойында орта білім мазмұнын жағдайында бастауыш

сынып пәндері бойынша жаңартылған білім беру беру бағдарламасын іске асыру үшін қажетті дағдыларды қалыптастыру [2].

Жаңартылған оқу бағдарламасы аясында тек өз пәнін, өз мамандығын шексіз сүйетін, бала үшін ғұмырын құдіретті деп санайтын білімді мұғалімдер ғана жұмыс істей алады.

Бағалау жүйесі де өзгеріске ұшырап, критериалдық бағалау жүйесіне өтіп жатыр. Критериалды бағалау кезінде оқушылардың үлгерімі алдын ала белгіленген критерийлердің нақты жиынтығымен өлшенеді. Оқушылардың пән бойынша үлгерімі екі тәсілмен бағаланады: қалыптастырушы бағалау және жиынтық бағалау. Бұл бағалау жүйесінің артықшылығы – баланың ойлау қабілетін дамытып, ғылыммен айналысуына ықыласын туғызады. Сонымен бірге мұғалім бағалаудың әдіс-тәсілдерін тиімді пайдалана отырып, оқытуда заманауи әдіс-тәсілдердің мүмкіндіктерін өз тәжірибесінде қолданады, оқушылардың өзін-өзі бағалай алуына жағдай туғызады.

Оқушының оқуға көзқарасы, сабаққа ынтығасы, қызығушылығы, белсенділігі артады, топпен бірге жұмыс жасайды, бірін-бірі сыйлайды, қолдау көрсетеді, тыңдап үйренеді, ұйымшыл болуға қалыптасады. Білімді бірлесіп алуда немесе пікір алмасу барысында тең құқылы болады [3].

Критериалды бағалау – бұл білім берудің мақсаты мен мазмұна негізделген оқушының оқу-танымдық құзырлығын қалыптастыруда алдын ала белгіленген жетістіктерімен салыстыру үрдісі, яғни, белгілі бір критерийлер арқылы бағалау.

Критериалды бағалауды енгізудің мақсаты – мектепте оқыту сапасын көтеру. Бұл жағдайда өзін-өзі бағалауға баса назар аударылады. Критерий арқылы бағалау мұғалімдерге сапалы нәтиже алуды қамтамасыз ететін критерийлерді құруға, өз жұмысын талдау және жоспарлау үшін ақпарат алуға, оқу үрдісінің сапасын жақсартуға, әрбір оқушының жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оқытудың траекториясын құруға мүмкіндік береді. Критериалды бағалау қалыптастырушы және жиындық болып екіге бөлінеді.

Қалыптастырушы бағалау – оқушыларға өз оқуын жақсарту туралы кері байланысты беру мақсатында үздіксіз жүргізіледі.

Жиындық бағалау – оқу бағдарламасының мазмұнын меңгеру деңгейін балл түрінде бағалау үшін өткізіледі [4].

Критериалды бағалау оқушылардың дағдыларын дамыту деңгейін бағалауға мүмкіндік береді және сабақ беру, бағалау мен оқытудың өзара байланыс принциптері негізінде дайындалады. Критериалды бағалау:

- оқушының дағдыларын дамытады, мотивациясын жоғарлатады;
- мұғалімдердің білімі мен дағдыларын дамытады;
- заманауи әдіс-тәсілдерді кіріктіреді;
- сабақты жоспарлау үшін ақпарат береді;
- оқушының алға қарай жылжуын көрсетеді;
- сабақ беруде және оқытуда әртүрлі жұмыстарды қолдануға мүмкіндік береді.

Критериалды бағалау жүйесінде ең маңыздысы – оқу үдерісі, сол арқылы оқушы өзін-өзі бағалауды үйреніп, өз білімінің артықшылықтары мен кемшіліктерін көріп, әрі қарай қалай даму керектігін түсінеді, яғни бұл жүйеде оқушының қалай жұмыс жасағаны, қалай ойланғаны бағаланады. Бағалауды өткізу үшін, оқушылардың нені білетіндігін және істей алатындығын анықтау, яғни интерпретациялау қажет.

Интерпретация қызығушылық тудыратын мәселелерге, мәселен, ерекше дағдылар, көзқарастар немесе оқыту түрлеріне қатысты жүргізіледі. Мұндай өлшемдерді көбінесе критерий деп атап, оларды оқу мақсаттарына немесе міндеттеріне жатқызады. Әдетте, бағалау бөлігі ретіндегі қадағалау алдын ала қалыптастырылған өлшемдер бойынша жүргізіледі, бірақ кейде мұғалімдер жоспарланбаған өзара әрекеттесушілікті немесе нәтижелерді бақылайды және өткенді шолу өлшемдерін қолданады.

Интерпретацияның көмегімен мінез-құлықты сипаттау ғана емес түсіндіруге талпынуға болады; немесе мінез-құлыққа қарап логикалық қорытынды жасауға болады, мысалы, бала айтқан нәрсе оның миында болып жатқан құбылыстың нәтижесі болып табылады. Осыған байланысты интерпретацияны кейде логикалық қорытынды деп айтуға болады.

Мәліметтерді интерпретациялау негізінде қорытынды жасалады, ол бағалауды көздейді.

Бұл кезеңде бағалау үдерісі түрлі мақсаттарға және алынған ақпарат қолданылатын міндеттерге байланысты әртүрлі нысанда жүруі мүмкін.

Критериалды бағалау – бұл білім берудің мақсаты мен мазмұнына негізделген оқушының оқу-танымдық құрыреттілігін қалыптастыруда алдын ала белгіленген жетістіктермен салыстыру үдерісі,

янғи белгілі бір критерийлер арқылы бағалау болып табылады. Критериалды бағалаудағы негізгі терминдер мен анықтамалар:

– Өртүрлі деңгейдегі тапсырмалар – оқушылардың қабілеттерін есепке алатын дифференциаланған білім беруді ұйымдастыру үшін қолданылатын өртүрлі деңгейдегі тапсырмалар.

– Бағалау критерийі – білім алушының оқу жетістігі деңгейін анықтайтын белгі немесе өлшем.

– Балл қою критерийлері – оқушының (жиынтық бағалауда) жұмысты қаншалықты дұрыс орындағанын бағалайтын тұжырым.

– Дескрипторлар – тапсырма бойынша орындаған жұмыс деңгейінің немесе сапасының сипаттамасы.

– Жиынтық бағалау – білім алу кезеңдері мен сатылары аяқталғанда болатын бағалау, белгілі мерзім бойынша оқушының дайындық деңгейінің көрсеткіші болып табылады, бағалаудың бірыңғай критерийлерінің негізінде жүзеге асады.

– Кері байланыс – нақты іс – әрекет жасау туралы хабарлау және түсініктеме алу үдерісі, мақсатқа қол жеткізудегі белгілі іс-әрекет пен оқиғаға дұрыс баға беру негізіндегі жауап түрі.

– Критериалды бағалау – оқушылардың оқу жетістіктерін білім беру мақсаттары мен мазмұнына сәйкес, ұжым ішінде өңделген, оқушыға, ата-анаға және мұғалімге түсінікті, нақты анықталған критерийлерге негізделген үдеріс.

– Қалыптастырушы бағалау – мұғалімдерді, оқушыларды және педагогикалық үдерістің басқа да қатысушыларын оқуды жетілдіру үшін қажет ақпаратпен қамтамасыз ететін оқудың ағымдағы бағалануы (нәтижесі баға ретінде тіркелмейді).

– Модерация – мұғалімдердің бағаларды стандарттау мақсатында бағалаудың әділ және шынайы болуын қамтамасыз ететін, бір пән және сынып бойынша оқушылардың жұмыстарына талқылау жасайтын үдеріс.

Критериалды бағалау қалыптастырушы және ішкі жиынтық болып екіге бөлінеді. Қалыптастырушы бағалау тоқсан бойы күнделікті сабақ беруде үнемі жүргізіледі және сабақтың бөлінбейтін бөлігі. Қалыптастырушы бағалау оқушылардың білім деңгейін өлшеу үшін қолданады және сабақты жоспарлауда көмек көрсетеді.

Қалыптастырушы бағалау үнемі жүргізіліп отырады, балл мен баға қойылмайды, мұғалім мен оқушының арасындағы кері байланыс әрекеті арқылы оқыту үдерісін уақытында түзетіп отыруға, оның өлшемін анықтауға, сабақты ары қарай жоспарлауға ықпал етеді.

Қалыптастырушы бағалау кезінде мұғалім оқушының жаңа сабақты, тарауды қалай меңгеріп жатқандығын жүйелі түрде бақылап, қадағалап отырады. Бұл жиынтық бағалау жұмысына дейінгі оқушының білім деңгейін қалыптастырып, дамытып, жетілдіру. Қалыптастырушы бағалау жұмысы сабақтың толық бөлігін қамтуы міндетті емес. Ол сабақтың соңғы бөлімінде жүргізіледі. Уақыт көлемі тапсырма деңгейіне сәйкес 5-10 минут болуы мүмкін. Сабақ барысында қалыптастырушы бағалаудың формальді, формальді емес әдістерін тиімді, әрі жүйелі қолдану қажет.

Формальді бағалау әдісі нақты оқу мақсатына негізделіп жүргізіледі. Дескрипторлар мен бағалау критерийлері тапсырмаға сай құрылып, оқушы білімінің нәтижесі ауызша немесе жазбаша түрде бағалау бойынша қортындыланады.

Сабақта қалыптастырушы бағалауды жүйелі өткізу – жиынтық бағалаудың нәтижелі, сапалы болуының саралайтын жұмыс, яғни осы жұмыстың бастауы негізгі қалыптастырушы бағалауда қолданылады. Бүгінгі таңда оқушы білімін критериалды жүйе бойынша баспалдағы. Жиынтық бағалау тоқсан соңындағы оқушы білімінің жетістігін саралайтын жұмыс, яғни осы жұмыстың бастауы негізгі қалыптастырушы бағалауда қолданылады.

Бүгінгі таңда оқушы білімін критериалды жүйе бойынша бағалаудың өміршеңдігі мен ұтымдылығы дәлелденіп отыр. Жиындық бағалау мұғалімдер мен оқушыларға белгілі бір оқу кезеңін аяқтағанда (әр бөлім немесе ортақ тақырып бойынша, тоқсан соңында) оқушыға балл және баға қою арқылы оқу нәтижесінің ілгерілеуі туралы ақпарат беру үшін өткізеді.

Қалыптастырушы және жиындық бағалауға арналған тапсырмалар барлық оқушыларға бірдей мүмкіндіктер беретін жағдайда құрастырылуы тиіс. Бұл басшылықта көрсетілген тоқсандық жиынтық бағалау нәтижесінде қойылатын балдар саны мен модерация үрдерістері оқу жетістіктерінің сенімді болуын қамтамасыз етеді, мұғалім мен оқушыға сабақ беру және оқыту туралы тиімді ақпарат береді.

Критериалды бағалау мұғалімді сынып жұмысында қолдауға, оқыту үдерісінде оң ықпал жасауға негізделген. Нәтижелер мұғалімге өзінің сабағына рефлексия жасауға және одан кейінгі жұмысын жоспарлауға мүмкіндік береді.

Бастауыш сынып оқушыларын критериалды бағалау жүйесінің жеңіл түрі алынады. Мұндай бағалау жүйесінде біз балаларды оқытуда жеке жұмыс, топтық жұмыс, ой қозғау, ББҮ кестесі (INSERT), топтастыру, рефлексия сияқты бірнеше әдістерді қолдана аламыз.

Оқушылардың оқу мақсаттарына жету дәрежелері Б.Блум таксономиясының ойлау дағдыларының деңгейлері білу, түсіну, қолдану, талдау жинақтау, бағалау бойынша жүйеленеді. Оқушылардың оқу мақсатына жетуі тыңдалым, оқылым, айтылым, жазылым дағдылары арқылы сипатталады [5].

Осы орайда, бағалау - одан арғы оқу туралы шешімді қабылдау мақсатымен оқытудың нәтижелерін жүйелі түрде жиынтықтауға бағытталған қызметті белгілеу.

Формативті бағалау немесе оқыту үшін бағалау дегеніміз не? Білім беруде әдістерді және осы мүмкіндіктерді іске асыру түрлерін жақсарту мүмкіндіктерін анықтауға бағытталған бағалау формативті немесе оқыту үшін бағалау болып табылады.

Жалпы алғанда, бағалау және өзін-өзі бағалау жүйесі – білім беру процесінің өз-өзін қадағалап отыратын, ерекше маңызға ие нақты механизмі. Жалпы білім беретін мектептердегі білім алушылардың оқу жетістігін бағалауды қазіргі тәжірибеге енгізудің негізін критериалды бағалау жүйесі анықтайды. Бұл бағалау рәсімдерінің сапалылығын, олардың халықаралық стандарттарға сәйкестігін және әр білім алушының оқудағы қажеттілігін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Біздің жүргізілген талдауымызбен зерделеу нәтижесінде, оқудың тиімді бағасын және оқыту үшін тиімді бағаны түсіну оқыту мен оқудағы барлық жаңа тәсілдермен тығыз байланысты екендігін анықтадық. Білім алушылар өздерінің түсініктерін құра алатын белсенді тұлға болатын болса, онда мұғалімдер үшін де, оқушылар үшін де осы түсініктің мәнін білу қажет, өйткені ол оқуда алға қадам басуға және оған қолдау көрсету үшін керек.

Біздің ойымызша, білім беру саласына ұсынылып отырған жаңа критериалды бағалау жүйесі білім алушының дамуын, оның қызығушылығын және оқуға деген ынтасын арттыруға бағытталады. Бірақ, осы мәселеде, әрбір білім алушыға және оның ата-анасына, бұл процестің мәні мен мағынасы түсінікті болатындай нақты, әрі өлшемді бағалау критерийлері белгіленетін болса, жоғары деңгейге жетуге болады.

Қорыта айтқанда, жаңартылған білім бағдарламасының мәні баланың функциялық сауаттылығын қалыптастыру. Оқушыны өзінің мектеп қабырғасында алған білімін өмірде қолдана білуге баулу. Осы міндет ұстаздарға үлкен жауапкершілік жүктейді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

– Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016 – 2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы /Астана, 2016 жыл.

2. Г.Б.Аманова Жаңартылған бағдарлама-бүгінгі білімнің жаршысы. Бастауыш мектеп
– Республикалық ғылыми-әдістемелік және педагогикалық журнал /№ 1-2, 2018. Б. 23-25.

Қ.Ж.Дандыбаева Жаңартылған білімге жаңаша көзқарас. Колледж: кәсіби білім беру профессиональное обучение № 6 (26) 2017. Б. 48-52.

К.Таукебаева Жаңартылған білім беру бағдарламасының өзектілігі. Білімді ел образованная страна №43 (104) 21 ноября 2017.

Қ.Ә.Ибрагим, Т.К.Ауелгазина Білім сапасын арттырудағы критериалды бағалаудың тиімділігі. Бастауыш мектеп /1-2, 2017.

УДК 546.0(077.3)
МРНТИ 31.19.03

Д.А. Қасымбекова¹, А.Е. Жақыпбай²

¹ х.ғ.к., Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, жаратылыстану және география институты, химия кафедрасының аға оқытушысы, Алматы қ., Қазақстан,

² Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, жаратылыстану және география институты, химия кафедрасының магистранты,

БЕЙОРГАНИКАЛЫҚ ХИМИЯНЫ ОҚЫТУДА БАҒДАРЛАМАЛАУ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ

Аңдатпа

Мақалада мектеп оқушыларына бейорганикалық химияны оқытуда бағдарламалау технологиясын қалыптастыру қарастырылады. Оқытудың сапалық көрсеткіштерінің бірі оқушыларда білім мен біліктің болуы ғана емес, өмірлік проблемаларды шеше білу, әлеуметтік функцияларын орындай білу. Осыған орай химияны оқытудың жаңа әдістемелік жүйесі, мектептерде пәнді оқытып үйретудің тиімді жолдарының бірі оқушылардың іс – әрекеттерін белсендіру мен тиімділігін арттыру, педагогикалық технологиялармен ұштастыра жүргізу жұмысын практикаға енгізу мәселесіне ерекше көңіл аудару қажеттігін көздейді. Осы тұрғыда негізгі жалпы білім беретін мекемелерде оқытуды бағдарлап оқыту әдістерін пайдаланып ұйымдастыру мәселесіне, оқу тәрбие жұмысының деңгейін көтеруге және оның беделін жоғарылатуға көңіл бөлу қарастырылған. Мақалада химия курсына оқушыларға оқытуда танымдық қызметтерін арттыру мақсатында көптеген деңгейлік тапсырмалар алынды. Жұмыс нәтижелері химияны оқытуда оқушы бойында пәндік қызығушылықты қалыптастыру арқылы өзін-өзі дамытуға, алған білімдерін өмірде қолдануда, өзінің іс-әрекетін ой елегінен өткізуге жағдай жасайды. Сондай-ақ оқушы деңгейлік тапсырмаларды орындай отырып, алынған нәтижелерді салыстырып, сараптап, қорытынды жасауға қабілетті болады.

Түйін сөздер: Бағдарламалап оқыту, нәтижеге бағытталған іс-әрекет, логикалық ойлау.

Касымбекова Д.А.,¹ Жакыпбай А.Е.²

¹ к.х.н. старший преподаватель Казахского Национального педагогического университета имени Абая, институт естествознания и географии, кафедры химии,
г. Алматы, Казахстан

² магистрант Казахского Национального педагогического университета имени Абая, институт естествознания и географии, кафедры химии,
г. Алматы, Казахстан

ПРИМЕНЕНИЕ ТЕХНОЛОГИИ ПРОГРАММИРОВАНИЯ В ПРЕПОДАВАНИИ НЕОРГАНИЧЕСКОЙ ХИМИИ

Аннотация

В статье рассматривается формирование технологии программирования для школьников в преподавании неорганической химии. Одним из качественных показателей обучения является не только наличие знаний и умений у студентов, но и способность решать жизненные проблемы, выполнять социальные функции. В связи с этим новой методикой химического образования, одним из наиболее эффективных способов обучения по предмету школы, является необходимость уделять особое внимание внедрению в практику активизации и повышению эффективности учащихся и объединению педагогических технологий. В связи с этим планируется сосредоточить внимание на организацию методики преподавания с использованием базовых методик преподавания в основных общеобразовательных учреждениях, повысить уровень воспитательной работы и повышения ее репутации. В статье было предпринято много уровневых задач для улучшения когнитивной функции обучения химии ученикам. Результаты работы помогут развить саморазвитие и применения полученных знаний в жизни. Студент также сможет сравнивать, анализировать и обобщать результаты, полученных знаний.

Ключевые слова: программное обучение, результатно-ориентированная деятельность, логическое мышление

D.A. Kasymbekova¹, A.E. Zhakypbay²

¹*Ph.D., senior lecturer of the Kazakh National Pedagogical University named after Abay, Institute of Natural Sciences and Geography, Department of Chemistry, Almaty, Kazakhstan*

²*Master of the Kazakh National Pedagogical University named after Abay, Institute of Natural Science and Geography, Department of Chemistry, Almaty, Kazakhstan*

APPLICATION OF TECHNOLOGY PROGRAMMING IN TEACHING INORGANIC CHEMISTRY

Abstract

The article discusses the formation of programming technology for students in the teaching of inorganic chemistry. One of the qualitative indicators of learning is not only the knowledge and skills of students, but also the ability to solve life problems and perform social functions. In this regard, the new methodology of chemical education, one of the most effective ways of teaching in the subject of school, is the need to pay special attention to the introduction of activization and improvement of students' effectiveness in the practice and unification of educational technologies. In this regard, it is planned to focus on the organization of teaching methods using basic teaching methods in the main educational institutions, to raise the level of educational work and increase its reputation. The article has undertaken many level tasks to improve the cognitive function of teaching chemistry to student. The results of the work will help to develop self-development and the application of the knowledge gained in life. The student will also be able to compare, analyze and summarize the results of the acquired knowledge.

Keywords: program learning, result-oriented activity, logical thinking

Елбасы Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Жолдауында «Білім және кәсіби машық – заманауи білім беру жүйесінің, кадр даярлау мен қайта даярлаудың негізгі бағдары. Бәсекеге қабілетті дамыған мемлекет болу үшін біз сауаттылығы жоғары елге айналуымыз керек. Барлық жеткіншек ұрпақтың функционалдық сауаттылығына да зор көңіл бөлу қажет», – деп атап көрсетті [1]. Сондықтан білім берудің мазмұнын жетілдіре отырып, үздіксіз білім беру арқылы оларды кәсіби тұрғыдан жан-жақты жетілдіру мәселесі бүгінде күн тәртібіне қойылып отырғанын көріп отырмыз. Бүгінгі күні «бағдарламалау, жоспарлау» ұғымы оқыту үдерісінде білімді қолданудың негізгі нәтижесі ретінде қарастырылуда.

«Бағдарламалау» ұғымы бүгінгі күні оқыту үрдісінде білімді бірнеше шағын бөліктерге бөлінуі нәтижесі ретінде қарастырылуда. Оқыту үрдісінде «бағдарламалау» ұғымы оқушылардың білімі мен тәжірибесін, дағдылары мен біліктерін белгілі бір мәселені шешуде қолдануы болып табылады.

Бағдарламалау – оқыту бағдарламасына негізделген. Бұл бағдарламада оқу материалының өзі, оны меңгерудегі оқушының іс – әрекеті, меңгерудегі бақылау формасы қатаң жүйеге келтірілген.[2].

Бағдарламалау арқылы оқу материалы бірнеше шағын бөліктерге бөлінеді, әр бөлік логикалық ойлау тұрғысында жасалынып, аяқталынады. Оқушылар бір бөлікті меңгергеннен кейін бірнеше вариантта құрастырылған бақылау сұрақтарына жауап береді. Жауап дұрыс берілсе, тапсырманың келесі бөліміне көшіріледі, жауап дұрыс берілмесе материал қайталанып беріледі.

Бағдарламалау оқытудың негізін салушы АҚШ ғалымы Скиннер бұл технологияның негізін екі талапқа сай құрған [3, 380б.]:

\\endash жай бақылаудан өзін-өзі бақылауға көшу;

2. педагогикалық жүйені оқушының өз бетімен білім алуына бейімдеу.

Бұл әдіс бір бағытты деп аталады. Келесі әдістің авторы да – американдық ғалым Краудер. Бұл әдіс көптармақты деп аталады. Бұл бағдарламада білім алушы қойылған мақсатқа өз жеке басы ерекшеліктеріне сай түрлі жолдармен жетеді. Білім алушы бақылау сұрақтарына берген жауаптарына сәйкес не келесі бөлімге, немесе сол бөлімнің тағы тармағына (вариантына) көшеді. Тармақтар бірнешеу болуы мүмкін. Белгілі бір тармақты немесе бұтақты өткеннен соң білім алушы бағдарламаның негізгі діңіне қайтып оралады. Дайындық деңгейіне, табиғи қабілетіне қарай тек қана діңмен жұмыс жасайтын білім алушыларда де болады, ал әлсіздері тармақтарға ауысып отырады. Бірақ барлық жағдайда да нәтиже біреу – білім алушылар берілген білім көлемін толық меңгеріп шығады [4, 221б., 5, 253б.].

Оқушылардың химияны бағдарламалап оқытуда қаншалықты дәрежеде қалыптасып, дамығанын айқындау мақсатындағы педагогикалық эксперимент Алматы қаласы Бостандық ауданына қарасты Ғабиден Мұстафин атындағы №191жалпыға білім беретін мектепте 9 сыныптарына жүргізілді. Эксперимент жүргізу барысында эксперименттік топ және бақылау топтары таңдалынып алынды. Барлығы 38 оқушы қатысты. Бейорганикалық химия пәні бойынша «Электролиттік диссоциациялану және электролиттердің қасиеттері» тарауы таңдап алынды.

Бағдарламалап оқытуды қалыптастырып, дамыту мақсатында «Электролиттер және бейэлектролиттер», «Электролиттік диссоциациялану механизмі», «Қышқылдардың, сілтілердің және тұздардың судағы ерітінділерде диссоциациялануы», «Электролиттік диссоциациялану дәрежесі» тақырыптары бойынша сабақ жоспарлары жасалынды.

Тараудың басында, ортасында және соңында оқушылардың бағдарламалап оқытуға қалыптастырып, дамытуға арналған тапсырмалар білім дәрежесіне қаншалықты әсер еткендігін айқындау мақсатында деңгейлік тапсырмалар және бақылау жұмыстары жүргізіліп отырды. Таңдап алынған тақырыптар бойынша жасалынған тапсырмалар төменгі кестеде көрсетілген (кесте 1), [6, 28б.].

Кесте-1. Оқушылардың бағдарламалап оқытудағы дамуына бағытталған деңгейлік тапсырмалар

I деңгей Қабылдаған білімін жүзеге асыру	II деңгей Нақты үлгі бойынша таныс жағдайда білімді қолдана білу	III деңгей Шығармашылық ізденіс. Білімді жаңа ситуацияда қолдану
<p>1.а) Электролит және бейэлектролит дегеніміз не? ә) Электролиттер мен бейэлектролитке үш мысалдан келтіріңіз. б) мына көрсетілген заттардың қайсысы электролиттерге жататынын бөліп жазыңдар: натрий гидроксидінің ерітіндісі, спирт, калий хлоридінің балқымасы, дистелденген су.</p> <p>2. Мына заттардың электролиттік диссоциациялану теңдеулерін жазыңдар: А) мыс (II) сульфаты; Ә) кальций хлориді; Б) натрий гидроксиді</p> <p>3. Мына заттардың: LiOH, CuSO_4, H_2SO_4, CuCl_2 электролиттік</p>	<p>1.а) Неге глицерин ерітіндісі электр тоғын өткізбейді, ал калий хлорид өткізеді? ә) Мына заттардың: а) дистелденген судың; ә) су құбырынан келіп тұрған судың; б) жанбыр суының қайсысы электр тоғын өткізеді? Тек біреуінің ғана электр тоғын өткізу себебі неде? б) Мына берілген заттардың: а) калий сульфаты; ә) кальций гидроксиді; б) натрий карбонаты; в) натрий бромиді құрамында қандай иондар бар?</p> <p>2. Төмендегі электролиттердің электролиттік диссоциациялану теңдеулерін құрастырыңдар. Осы ерітінділердің барлығында бірдей зарядты қандай иондар бар екенін көрсетіңдер. А) калий сульфаты, мыс сульфаты, алюминий сульфаты;</p>	<p>1.а) Күкірт қышқылының сатылы диссоциациялану теңдеуін жазыңыз. ә) Электр өткізгіштігін тексеретін құралдың электродын барий гидроксидінің ерітіндісіне батырып, үстіне күкірт қышқылының ерітіндісін ептеп тамшылатып құцғанда электр шамының жануы қалай өзгереді? Түсіндіріңіз.</p> <p>2. Диссоциациялану кезінде металл катионы және гидроксид анионы түзілетін заттарға қайсысы жатады: 1) қышқалдыр; 2) тұздар; 3) негіздер;</p> <p>3. Мыналардың қайсысы күшті электролитке жатады: 1) көмір қышқылы</p>

диссоциациялану теңдеулерін жазыңдар.	<p>Б) темір хлориді, темір нитраты, темір сульфаты;</p> <p>3. Мына заттар ерітінділерінің қайсысы күшті электролитке жатады:</p> <p>А) көмір қышқылы Б) натрий гидроксиді В) аммиак Г) күкірт қышқылы</p>	<p>2) натрий гидроксиді 3) аммиак 4) күкірт қышқылы</p>
---------------------------------------	---	---

Кесте – 2. Оқушылардың білімдерін бағалау нәтижесі.

Денгей	Бақылау тобы: 19 оқушы				Эксперимент тобы: 19 оқушы			
	Экспериментке дейін		Эксперименттен кейін		Экспериментке дейін		Эксперименттен кейін	
	оқушы	%	оқушы	%	оқушы	%	Оқушы	%
Жоғарғы	4	20	6	30	6	25	8	40
Жеткілікті	5	30	6	40	6	40	8	40
Төмен	10	50	7	30	7	35	4	20

2 – кестеде көрсетілгендей, бақылау тобында экспериментке дейін 4 оқушы (20%) жоғарғы деңгейде, 5 оқушы (30%) жеткілікті деңгейде, ал 10 оқушы (50%) төмен деңгейде болды. Эксперименттен кейін бақылау тобында бұл көрсеткіштер былай өзгерді: 6 оқушы (30%) жоғарғы деңгейде, 6 оқушы (40%) жеткілікті деңгейде, 7 оқушы (30%) төмен деңгейде. Эксперименттен кейін бақылау тобында жоғарғы және жеткілікті деңгейлердегі оқушылар саны 20%-дан 30%-ға дейін өсті, ал төмен деңгейдегі оқушылар саны 50%-дан 30%-ға азайып, айырымы 20% болды.

Эксперименттік жұмыстың қорытындысы бойынша, қандай жағдайларға көңіл аудару қажеттігі де анықталады.

Кесте-3. Эксперимент және бақылау сыныптарындағы білім критерийлері

Критерийлері	Эксперименттік	Бақылау
1. Оқуға деген түрткі	Күшейеді	Біркелкі
2. Оқушы мүмкіндігін білуі	Біледі	Нашар ажыратады
3. Оқушы өз мүмкіндігіне қарай тапсырманы таңдай алуы	Таңдай алады	Таңдау мүмкіндігі төмен
4. Бағдарламалап оқыту нәтижесінде	Білім сапасы жоғарылайды	Білім сапасына нашар әсер етті
5. Білімді жетілдіруге деген қажеттілік пайда болуы	Білімді үнемі жетілдіруге деген қажеттілік пайда болды	Жетілдіруге деген қажеттілік пайда болмайды

Қорыта келгенде, зерттеу жұмысы жалпы білім беретін мектепте химия пәнін бағдарламалап оқыту технологиясын пайдалану арқылы оқыту және химиялық автоматтандырылған циклдерін қалыптастырып, дамытуға арналған тапсырмалар жүйесін жасап, оны әр сабақта пайдаланып, оқушылардың білім дәрежесін көтеретіндігі сабақты қызықты да түсінікті өткізуге, білімді саналы түрде қабылдауға, өмірмен байланыстыра алуға, яғни жоғары көрсеткіштерге қол жеткізуге болатынын көрсетті. Химия пәнінде бағдарламалап дамытуға арналған оқыту әдістері мен тәсілдерін пайдалану теория мен практиканың алшақтығын жоюға бағытталған, оқушылардың білім дәрежесін арттыруға арналған болашағы бар әдістеме болып табылады.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

- \endash ҚР Президентінің «Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы.
- \endash Сарманов К.М.«Бағдарламалап оқыту технологиясы»
- \endash М.М. Муканов Основные идеи и понятия программированного обучения /Под ред. Ред. В.А. Поцелуйко – Алматы. 2008. – С.380-382.
- \endash Гебос А.И. Зависимость эффективности программированного обучения от способов активизации познавательной деятельности учащихся. Автореферат канд. дис. М., 2009. – С. 220-222.
- \endash Селевко Г.К.Современные образовательные технологии: Учеб. пособие для пед. вузов и институтов повышения квалю/ Селевко Г.К. – М.: Народное образование 1998. – С.250-256.
- \endash Нұрахметов Н.Н., Сарманов, К.М. Жексембина, Н. Заграничная, Ә. Темірболатов, «Мектеп» баспасы. – Алматы– 2012. 40б.

МРНТИ 14.07.01

Н.О. Мырзахметова¹

¹Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университеті, х.ғ.к., қауым. профессор м.а.,

Г.У. Байташева²

²Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университеті, а.ш.ғ.ғ.к., профессор м.а.,

К.О. Кишибаев³

^к Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университеті, х.ғ.к., аға оқытушы,
Алматы қ., Қазақстан

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІН АРТТЫРУДАҒЫ ХИМИЯЛЫҚ ЭКСПЕРИМЕНТТІҢ РОЛІ

Аңдатпа

Бұл мақалада химиялық эксперимент арқылы оқушылардың танымдық белсенділігін арттырудың жолдары қарастырылады. Химиялық эксперименттің білім берудегі негізгі атқаратын функциялары: білім берушілік, тәрбиелік, эвристикалық, түзету, қорытындылау, зерттеу көрсетілген. Танымдық белсенділікті қалыптастырудағы химиялық экспериментке жататын көрнекілік тәжірибелер, зертханалық тәжірибелер, сарамандық жұмыстар, эксперименттік есептердің өзектілігі айтылады. Көрнекілік эксперименттің педагогикалық тиімділігі, білім алушылардың білімі, білігі пен дағдысына әсері сипатталып, оның химиялық эксперименттің басқа түрлерінен айырмашылықтары, маңыздылықтары келтіріледі. Көрнекілік тәжірибе жеке күйінде білім алушыға қажетгі білім, білік, дағдыны толығымен бере алмайтындықтан оның зертханалық, сарамандық, эксперименттік тапсырмалармен байланысының маңыздылығы белгіленген. Зертханалық тәжірибелердің сарамандық сабақтардан ерекшелігі көрсетіледі. Зертханалық тәжірибенің міндеті айқындалады. Сарамандық жұмысқа сипаттама беріліп, оның маңыздылығы көрсетіледі. Эксперименттік тапсырмалардың оқушылардың білімдер жүйесін қалыптастырудағы ролі көрсетілген.

Түйін сөздер: химиялық эксперимент, көрнекілік тәжірибелер, зертханалық тәжірибелер, сарамандық жұмыс, эксперименттік есептер

Мырзахметова Н.О.¹

¹Казакский государственный женский педагогический университет, к.х.н., и.о. ассоц. профессора,

Байташева Г.У.²

\endash

Казакский государственный женский педагогический университет, к.х.н., и.о.

профессора, Кишибаев Қ.О.³

\endash

Казакский государственный женский педагогический университет, к.х.н., старший преподаватель, г. Алматы, Казахстан

РОЛЬ ХИМИЧЕСКОГО ЭКСПЕРИМЕНТА В РАЗВИТИИ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ УЧАЩИХСЯ

Аннотация

\endash данной статье излагается пути повышения познавательной активности путем химического эксперимента. Показаны основные функции химического эксперимента в процессе обучения: образовательная, воспитательная, эвристическая, коррекционная, обобщающая, исследовательская. Рассматривается актуальность демонстрационных, лабораторных экспериментов и экспериментальных задач в формировании когнитивной активности. Характеризуется педагогическая эффективность

\endash влияние демонстрационного эксперимента на знания, умения и навыков обучающихся. Описывается тесная связь демонстрационного опыта с лабораторными работами, практическими занятиями и экспериментальными задачами, так как отдельно демонстрационные опыты полностью не формируют у учащихся необходимых исследовательских навыков. Показаны особенности лабораторных работ от практических занятий. Определена задача лабораторной практики. Дается характеристика практическим занятиям и их значимости. Показана роль экспериментальных заданий в формировании системы знаний учащихся.

Ключевые слова: химический эксперимент, демонстрационные опыты, лабораторные опыты, практическая работа, экспериментальные задачи.

N.Myrzakhmetova¹

¹Kazakh State Women's Teacher Training University, Candidate's degree in Chemistry,

G.Baitesheva²

²Kazakh State Women's Teacher Training University, Candidate's degree in Chemistry,

K.Kishibayev³

³Kazakh State Women's Teacher Training University, Candidate's degree in Chemistry, Almaty, Kazakhstan

THE ROLE OF CHEMICAL EXPERIMENT IN THE DEVELOPMENT OF COGNITIVE ACTIVITY OF STUDENTS

Abstract

In this article describes ways to increase cognitive activity through a chemical experiment. Discusses the relevance of demonstration, laboratory experiments tasks in the formulation of cognitive activity. Characterized the pedagogical effectiveness of the demonstration experiments on knowledge, ability and skills of students.

The features of laboratory work from practical exercises are shown. Defined the task of laboratory practice. The characteristic practical exercises and their significance. The role of experimental tasks in the formation of students' knowledge system is shown.

This article outlines ways to improve cognitive activity through a chemical experiment. The main functions of the chemical experiment in the learning process are shown: educational, educational, heuristic, correctional, generalizing, research. The relevance of demonstration, laboratory experiments and experimental tasks in the formation of cognitive activity is considered. Characterized by pedagogical effectiveness and the impact of the demonstration experiment on the knowledge and skills of students. The close connection of the demonstration experience with laboratory work, practical exercises and experimental tasks is described, since separately the demonstration experiments do not completely form the necessary research skills of the students. The features of laboratory work from practical exercises are shown. Defined the task of laboratory practice. The characteristic practical exercises and their significance. The role of experimental tasks in the formation of students' knowledge system is shown.

Keywords: chemical experiments, demonstration practices, laboratory experiments, practical work, experimental assignments.

Елімізде болып жатқан саяси, әлеуметтік, экономикалық және басқа да өзгерістер білім беру жүйесіне әсерін тигізіп отырғаны мәлім. Қазіргі кезеңдегі білім берудің жаңа парадигмасы жағдайында жеке тұлғаның шығармашылық, танымдық қызығушылығын арттыру- оқу үрдісінің басты мақсаттарының бірі болып отыр. Бұл мақсатқа жету химия сабақтарында химиялық эксперименттердің барлық түрлерін қолданумен тығыз байланысты.

Химиялық эксперименттің әдістемесі мен техникасын жетілдіру, оқыту құрал-жабдықтарын жаңартумен тығыз байланысты. Мектептегі және жоғарғы оқу орындарында оқытылатын химия курстарының әртүрлі бөлімдеріне арналған оқу құрал-жабдықтарын жасауға, химиялық экспериментті толығымен зерттеп, зерделеуге В.П. Артемьев, В.Н. Верховский, А.А. Жулин, Э.Г. Злотников, Р.Н. Князева, Т.С. Назарова, П.А. Оржековский, И.Ф. Раздымарин, В.В. Сорокин, Г.В. Пичугина, А.А. Цветков, С.Г. Шаповаленко сияқты ғалымдардың ғылыми жұмыстары арналған.

Таным – белгілі бір нәрсені (затты), құбылысты, процесті, фактіні сезіну және қабылдаудан басталады, одан кейін қорытындылау мен абстракциялауға ауысады.

Химиялық таным – химиялық құбылыстар мен процестерді қабылдау негізінде қалыптасатын, олардың маңызды белгілері туралы жинақталған білім.

Химияны оқыту кезінде білім алушылардың танымдық белсенділігін арттыруда химиялық эксперимент маңызды рөл атқарады.

Химияның эксперименттік сипаттамасы әр ғылыми ұғымның алдына қойылған міндетінен, практикалық негізі болу керектігінен шығады. Тану затты, құбылысты, үрдісті, фактілерді сезіну, қабылдаудан басталып, жалпылау мен абстракциялауға көшеді.

Химиялық ұғым – химиялық құбылыстар мен үрдістердің белгілері туралы білімді ортақтастыру. Оларды сараптау барлығына тән белгіні анықтау негізінде химиялық заңдылықтарды орнатады. Химиялық эксперименттің әр түрін пайдалана отырып, оқытушы теориялық білімді нақтылайды. Химиялық эксперимент оқушыларға олардың меңгерген химиялық ұғымын нақты мазмұнмен толтыруға, әртүрлі деректерден жалпы заңдылықты көруге көмектеседі. Химиялық эксперимент өз бетімен жұмыс істеуге, химияға деген қызығушылықты арттыруға мүмкіндік береді, себебі оны орындау үрдісінде оқушы бұл жұмыстың практикалық мәнін ғана емес, сонымен қатар бұл білімді қолдануға мүмкіндік алады [1, б.7].

Оқушының орындайтын химиялық эксперименттері оқу үрдісінің барлық бөліктеріне кіре алады. Химиялық эксперименттің негізгі атқаратын функциялары мынадай:

– Білім берушілік функциясы нәтижесінде білім алушылар заттар, олардың қасиеттері, химиялық реакцияның жүру жағдайлары туралы білім алады. Оқушыларда сарамандық білік, дағдылары қалыптасады.

– Тәрбиелік функция әлем туралы объективті ғылыми білім қалыптастыруда, химия ғылымына деген қызығушылықты жоғарылатуда, өз бетінше жұмыс жасай білу дағдыларының дамуында көрініс табады.

– Эвристикалық функция жаңа фактілерді, үлгілерді және тұжырымдарды анықтаумен анықталды.

– Түзету функциясы теориялық материалды меңгерудегі қиындықтарды еңсеруге, сондай-ақ оқушылардың қателіктерін түзеуге мүмкіндік береді.

5. Қорытындылау функциясы эмпирикалық қорытуды ұйымдастырудың алғышарттарын жасайды, яғни эксперименттер көмегімен жалпыланған қорытынды жасалуы мүмкін.

6. Зерттеу функциясы проблемалық оқытуда көрініс тапқан және оқушыларды заттарды талдау және синтездеу дағдыларын дамыту, аспаптарды құрастыру және зерттеу жұмыстарының мектептік әдістерін игеруімен байланысты.

Оқу үрдісіне оқушы экспериментін қосу кезіндегі әдістерді таңдауда негізгі және қосымша мақсаттарды анықтап алу маңызды. Жаңа материалды оқыту кезінде негізгі мақсат дерек пен теориялық білімді ортақтастыру болса, ал қосымша мақсаттар бұл логикалық ойлауды, білік пен дағдыны дамыту болады.

Химия пәнін оқытуда оқушылардың эксперименттерді өздерінің орындауының маңызы зор. Оқушының орындайтын эксперименттері: көрнекілік тәжірибелер, сарамандық жұмыстар, зертханалық тәжірибелер және олар сабақ барысында орындайтын эксперименттік есептер болып бөлінеді.

Көрнекілік тәжірибелер оқушылардың заттар, химиялық құбылыстар, химиялық ұғымдар туралы ойын қалыптастыру үшін жаңа материалды түсіндіру кезінде көрсетіледі. Көрнекілік тәжірибе көрсету маңызды нәтижелерді түсінікті етуге немесе химия тарапынан талқылауға, зертханалық тәжірибелерді орындауға үйретеді. Оқушылардың назары тәжірибені орындауға және оның нәтижесін талқылауға аударылады. Оқытушы тәжірибені көрнекі көрсете отырып, оны түсіндіріп жатса, оқушылар тәжірибені және түсіндіріліп жатқан материалды тек үнсіз ғана бақылап отырмайды. Олар назарларын тәжірибеге аударып, құбылысты барлық қырынан бақылауға мүмкіндік береді. Бұл жағдайда оқытушының іс-әрекеті сиқырлы манипуляция емес тәжірибені бұнсыз орындауға болмайтын қажеттілік. Тәжірибені көрнекі көрсету кезінде құбылысты бақылау зертханалық тәжірибені орындауға қарағанда ұйымдасқан түрде болады. Бірақ көрнекілік тәжірибелер қажетті біліктілік пен дағды қалыптастырмайды, сондықтан ол зертханалық тәжірибемен, сарамандық жұмыстармен және эксперименттік есептермен толықтырылуы қажет [2].

Көрнекілік тәжірибелер келесі жағдайларда жүргізіледі: оқушыларды қажетті құрал-саймандардың қажетті мөлшерлерімен қамтамасыз ете алмағанда; тәжірибенің қиын, оқушылардың өзі орындай алмайтын жағдайында; бұл тәжірибені орындау үшін қажетті техниканы оқушылар меңгермегенде; аз мөлшерлердегі заттармен немесе тәжірибе нәтиже бермегенде; тәжірибе қауіпті болғанда (сілтілік металдармен, жоғарғы кернеулі электр тоғын қолданатын жағдайда); сабақта жұмыс жылдамдығын арттыру қажет кезінде. Әр көрнекілік тәжірибенің оқытылатын құбылыстың сипаты мен оқу-тәрбиелік міндетіне байланысты өзінің ерекшелігі болады.

Көрнекілік эксперименттің педагогикалық тиімділігі, білімге, білік пен дағдыға әсері оның техникасына байланысты. Көрнекілік эксперименттің техникасы дегеніміз - осы экспериментті орындауға қажетті құрал-жабдықтардың, аспаптардың жиынтығы, көрнекі тәжірибе көрсету кезінде оның сәтті және айқын өтуін қамтамасыз ететін құрылғылармен және аспаптармен оқытушының жұмыс істей білуі. Оқытушы алдын-ала кабинеттегі құралдарды және олардың әрқайсысының жұмыс істеуін тексеріп, көрнекі тәжірибе көрсету техникасын жете меңгеруі қажет. Көрнекілеу әдістемесі дегеніміз - көрнекілеуді тиімді және оны жақсы қабылдау үшін қажетті жағдайлардың жиынтығы. Көрнекілеу техникасы мен әдістемесі бір-бірімен тығыз байланысты, сондықтан оларды бірге көрнекілік эксперименттің технологиясы деп атауға болады. Көрнекілік тәжірибені орындауда әр тәжірибені жүргізу техникасы, реактивтердің сапасын, аспаптар мен құбылыстарды оқушылардың барлығы көре алатындай мүмкіндіктер жасап, оларды қауіпсіздік тұрғысынан тексеріп алу маңызды. Кейде көрнекі көрсететін үстелдің үстіне екі құрал-жабдықтарды қойған дұрыс: біріншісі жинақталған, тәжірибе жасауға дайын, ал екіншісі құрастырылмаған, оны пайдаланып, құрал-жабдықтың құрылысын толық түсіндіруге болады [3].

Зертханалық тәжірибелер – оқушының өз бетімен орындайтын жұмысының түрі. Ол сабақтың кез-келген кезеңінде материалды тиімді меңгеру және белгілі, саналы, берік білім алуы үшін орындалады. Зертханалық тәжірибені оқушылар эксперименттік дағдысы мен білігін жетілдіре отырып, өз беттерімен орындайды және тәжірибені орындау ол сабақтың барлық уақытын емес, тек бір бөлігін алады. Зертханалық тәжірибені кез-келген заттардың физикалық және химиялық қасиеттерімен танысу кезінде немесе арнайы теориялық ұғым мен ережені, сирек жаңа білімді игеру үшін жасайды. Өйткені, жаңа білім алу мазмұнында әрқашан таным міндеті болады. Зертханалық тәжірибенің сарамандық жұмыстан ерекшелігі оқушылардың барлық зейінін, назарын түгел аудармайды, өз бетімен істеген жұмыстың бөлігінен кейін оқушылар мұғалімнің түсіндіруін қабылдауға дайын болады. Зертханалық

тәжірибелер мұғалімнің оқу материалын мазмұндауымен және көрнекі көрсетуімен қатар жүріп отырады. Сөйтіп, оқушының заттардың қасиеттері мен химиялық үрдістер туралы білімін қалыптастырады, бақыланған құбылысты қабылдауға үйретеді. Көрнекілік тәжірибе көрсетудің эксперименттен айырмашылығы эксперименттік білік пен дағдыны қалыптастырады. Зертханалық тәжірибенің міндеті – оқытылып жатқан белгілі құбылыспен оқушыларды тезірек, толығырақ таныстыру. Сондықтан пайдаланылатын техника 2-3 операциядан тұрады, бұл сарамандық білік пен дағдының қалыптастырылу мүмкіндігін шектейді. Зертханалық тәжірибе көрнекілік тәжірибеге қарағанда тиянақтырақ дайындалады. Зертханалық жұмысты әр оқушы өзі жеке орындауы қажет. Тым болмаса құралдардың бір жинағын екі оқушыдан артық пайдаланбауына қол жеткізуге тырысу керек. Бұл оқушылардың ұйымдасуы мен белсенділігіне, сонымен қатар, зертханалық жұмыстың мақсатына жетуіне оң әсер етеді. Тәжірибелер орындалған соң сарапталып, жасалған жұмыс жайлы қысқаша жазба жазу қажет [4].

Сарамандық жұмыс – оқушылар химия курсының белгілі тақырыбын немесе бөлімін оқып бітіргеннен кейін белгілі бір тақырыпта химиялық тәжірибені өз беттерімен орындауы. Өйткені, сарамандық жұмысты орындау өткен тарауларда алынған білімді пысықтауға және осы білімді пайдалана білуге, оқушылардың эксперименттік біліктері мен дағдыларын қалыптастыруға, жетілдіруге әсер етеді. Сарамандық жұмыс зертханалық тәжірибеге қарағанда оқушылардан өз бетімен көбірек жұмыс етуді талап етеді. Бұл балалардың жұмыстың мазмұны мен жұмыс істеу тәртібімен үйде танысып дайындалуымен, осы жұмысқа қатысты теориялық білімді қайталауына байланысты. Сарамандық жұмысты оқушы өз бетімен орындайды, бұл оқушылардың тәртіптерінің жақсаруына, жинақылық пен жауапкершілікке баулиды. Құрал-жабдықтардың жетпеген немесе басқа жағдайлар орын алған кезде ғана тек екі оқушының бір жұмысты орындауына рұқсат етілуі керек. Сарамандық жұмыс кезінде оқытушы тәжірибенің дұрыс орындалып жатқаны мен қауіпсіздік техникасының сақталуын, жұмыс орнының тазалығын қадағалауы керек және кеңес берумен ғана шектелуі керек. Сарамандық жұмыс кезінде оқушылар тәжірибе нәтижесін жазып отырады, ал сабақ соңында сәйкес қорытынды шығарады.

Эксперименттік есептер – экспериментті жүргізу мен шешу жолдарын оқушылардың өзі таңдайтын өз бетінше істейтін жұмыстың бір түрі. Бұл олардан теориялық білімді белсенді түрде қолдануды ғана емес, сонымен қатар, сәйкес тәжірибелерді орындай алуын талап етеді. Эксперименттік есептердің негізгі мақсаттары – білімді практикада қолданумен байланысты жүйелі жаттығулар, сонымен қатар, әртүрлі зерттеулерде қажет болатын эксперименттік білік пен дағдыны қалыптастырады. Зертханалық тәжірибе мен сарамандық сабақтардан эксперименттік есептердің айырмашылығы эксперименттік есептерді жаңа материалды оқыту және пысықтау кезінде де, білімді тексеру кезінде де, үй жағдайында да, химияның әр сабағында шешуге болады. Эксперименттік есептерді жеке, топпен немесе барлық оқушы бірге де орындауға болады. Эксперименттік есептерді шешу үрдісінде оқушылар алған біліктері мен дағдыларын жетілдіріп қана қоймайды, сонымен қатар, білімдерін қолдауды да үйренеді. Бұл алға қойған міндеттің теориялық шешімін тауып қана қоймай, алынған нәтижені тәжірибе жүзінде де тексеруге ықпал етеді. Басқа сандық есептермен салыстырғанда эксперименттік есептердің танымдық мәні зор. Себебі мұндай есептерді шығару үшін теориялық негіздеу аз, тәжірибе жасап, оның мәнін түсіндіру қажет. Эксперименттік есептерді шығару мұғалімге аз уақыт ішінде материалды оқушылар қалай меңгергенін және алған білімдерін тәжірибеде қалай қолданатындарын анықтауға мүмкіндік береді. Нәтижені талқылау кезінде қателерді табуға, оның себебін анықтауға, оны жөндеуге, оқушыларға көмек көрсетуге және эксперименттік білік пен дағдыны жетілдіру жолдарын іздестіруге мүмкіндік беріледі.

Мектептегі ғылыми зерттеу жұмысы бірнеше сатыдан тұрады. Тәжірибе жұмыстарын дағдыларын және зерттеудің принциптерін меңгеруде химия саласындағы жобаларды жасаудың ары қарай дамуына септігін тигізеді. Оқушыларды синтездеу, анализдеу осыған ұқсас шығармашылықтың принциптерінің әдіснамасымен танысады (жағдаяттарды құрастыру, теориялық негіздемесі жеткен жетістіктердің нәтижелерін қорытындылау), мұғалім оқушыларды өз бетімен жасайтын зерттеу жұмыстардың бірнеше толық түрлерін ұйымдастыруда өзіндік шығармашылық потенциалы, өзін-өзі оңаша білуі мен өз бетімен жұмыс істеуге оқушыны дайындайды. Зерттеу дағдысын дамыту моделіне оқушылардың өзіндік шығармашылығын жалпы белсендіру аспектілері бірқалыпты сатылардан оқушының теориялық негіздің принциптерімен және химия пәніндей шығармашылық ізденушілік әдістерін химиялық тәжірибелерді жасаудағы дамытушылық дағдылар, тәрбиелік шығармашылықты жобалау үшін виртуальды лабораторияларды қолдану [5].

Оқушының шығармашылық ізденушілігін бастамас бұрын, ғылыми зерттеудің негізін және оның құрылымының маңыздылығына түсінік беру керек. Сонымен қатар, оқушылардың ізденуін ғалымдардың ғылыми зерттеулерімен ұқсастырады. Оқушылар негізінен жаңа ғылыми ойлар таппайды, бірақ танысып, өздері үшін тырысады. Оқушылардың ғылыми ізденіс негізімен таныстыру келесі жоспар бойынша мақсатты түрде ұйымдастырылуы керек:

I. Кіріспе (ізденушілік жұмыстың түрлері, ғылыми-практикалық конференция, оқушылардың конкурстары).

II. Ғылыми шығармашылықтың әдіснамасы (ғылыми-зерттеу жұмыстарының негізгі түсінігі, ғылыми зерттеуді жүргізудің жалпы сызбасы, мәліметтер іздеу).

III. Ғылыми ізденушілік жұмыстың сатылары (тақырыпты таңдау, ғылыми-зерттеу жұмыстарының жоспарын құрастыру, әдебиетпен жұмыс, ақпараттарға түсінік беру).

IV. Зерттеу жұмысын әрлеу (зерттеу жұмысының мазмұнының құрылысы, ғылыми зерттеу жұмысын рәсімдеудегі негізгі ережелер).

V. Ғылыми-зерттеу жұмыстарының нәтижесін көрсету (баяндаудағы психологиялық аспектілердің дайындығы, баяндамадағы талаптар, баяндаудағы мәдениеттілік пен пікірталастар).

Химиялық тәжірибе-химияға қызығушылықты арттырып, өзін-өзі қалыптастырады, яғни тәжірибені орындау процесі кезінде оқушылар жұмыстың практикалық біліктілігіне қол жеткізіп қана қоймай, өз білімін шығармашылық түрде игеру мүмкіншілігіне ие болады. Тәжірибе – бұл химияны зерттеуде әрбір оқушы ғылыми әдістермен танысуына қажет әдіс. Химиялық тәжірибе оқу-таныстыру шығармашылығында тиімді әдістің бірі болып табылады. Химиядағы кез келген тәжірибе келесі талаптарға сай болуы керек: көрнекілігі, орындалудың қарапайымдылығы, қауіпсізділігі, қажеттілігі мен түсініктілігі.

Химия сабағында тірек жазбаларды, нұсқаларды пайдалану оқушылардың деректер мен құбылыстарды бақылау, олардың мәнін түсіндіру білігін, эксперименттік және өзінің жұмысын жоспарлай алу дағдыларын қалыптастырады. Сонымен қатар, химиялық эксперимент оқушыларды өз бетімен жұмыс істеуге, экспериментті орындау барысында олар жұмыстың сарамандық маңызын ғана емес, сондай-ақ өздерінің білімдерін қолдану арқылы химияға деген қызығушылығын арттыруға көмектеседі.

Химиялық эксперимент оқушылардың таным, ойлау қабілетін дамытады және олардың саналылығын, белсенділігін арттырады.

Келесі шарттарды дұрыс сақтаған кезде білік пен дағды тиімді түрде қалыптасады:

– Тәжірибенің жүргізу барысын көрнекі көрсете отырып, ауызша баяндау үйлескенде;

– Тәжірибені орындау кезінде жүретін құбылыстың мәнін түсіндіргенде;

– Эксперименттің қажеттілігін нақтылағанда және мүмкін болатын қателердің алдын алғанда;

– Мұғалім тарапынан бақылау болғанда және оқушыларға дифференциалды көмек көрсетілгенде.

Химиялық эксперимент оқушылардың таным, ойлау қабілетін дамытады және олардың саналылығын, белсенділігін арттырады [6,7].

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

– Бунькова Е. А., Евтюхина И. С. *Химический эксперимент как средство обучения химии. Студенческий форум.* – Москва. №12(12), 2017г. С. 7-10.

– Гатаулин А.. *Анорганикалық қосылыстардың негізгі кластарын оқыту.* – Алматы. Мектеп, 2005.

– Жадрин М. *Оқушыларды химиядан алған білімін пайдалануға дағдыландыру.* Алматы, «Рауан», 2003.

– Ходаков Ю.В. *Орта мектепте анорганикалық химиядан сабақ беру.* – Алматы. «Мектеп», 2006.

– Назарова Т.С., *Химический эксперимент в школе: Кн. для учителя / Т.С. Назарова.* – М.: Просвещение, 2000.- 239с.

– Мырзабаев А. *Химияны оқыту әдістемесінің практикумы.* – Алматы, «Рауан», 2006.

– Заграничная Н.А., Коротаева А.И. *Из опыта использования научного метода познания //Химия в школе.-2017.-№9.-С.9-16.*

8. Бунькова Е.А., Евтюхина И.С. *Химический эксперимент как средство обучения химии // Студенческий форум: электрон. научн. журн. 2017. № 12(12).*

УДК 373.1.02:372.8
МРНТИ 14.25.09

С.Д. Арыстанова.¹, Г.А. Абдукадирова², Т.М. Аралбаев³, Т.Н. Қауасбек³

\endash

PhD-доктор, оқытушы, М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан Мемлекеттік университеті, Шымкент қ., Қазақстан,

\endash

магистр, аға оқытушы, Сырдария университеті, Жетісай қ., Қазақстан,

\endash

магистранттар, Сырдария университеті, Жетісай қ.,

СЫН ТҰРҒЫСЫНАН ОЙЛАУ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ӨСІМДІКТАНУ САБАҚТАРЫНДА ҚОЛДАНУ

Аңдатпа

Бүгінде әлем тез өзгеріп, қарапайым ақпарат жинақтау тиімділігі аз болып келеді. Бұл ақпаратпен жұмыс істей білу өте маңызды: іздеу, таңдау, жүйелеу, қолдану, атап айтқанда, қандай жаңа білім қажет және оларды қайдан алуға болатынын түсіну, яғни өз әлем сезімінің бейнесін қалыптастыру. Білім беруде бұған қол жеткізу оқу қызметінің мақсатын және мұғалім мен оқушының өзара іс-қимылының сипатын түбегейлі өзгертіп, оны жаңасын іздеуге бағыттайды. Оқушылардың шығармашылық дамуына, ойдың белсенді жұмыс істеуіне итермелейтін проблемалық мәселелерді ұсына отырып, ерекше көңіл бөлу қажет. Орта мектептегі оқу процесін жетілдіруге оған шығармашылық бағыт беру, оқушының жеке тұлғасын шығармашылық дамытудың педагогикалық технологияларын жасау және олардың тиімділігін эксперименталды тексеру арқылы қол жеткізуге болады. Оқыту жүйесі мен процесі жеке тұлғаның өзін-өзі дамыту үшін оңтайлы жағдай жасауы, оқушының ойлау белсенділігі, баламалығы және икемділігі сияқты қасиеттерді қалыптастыруы тиіс. Ақыл-ой қызметінің аталған сипаттамалары тұлғаның қазіргі әлеуметтік ортаға бейімделуі үшін маңызы бар, өйткені оларға адамның кәсіби және өзге салалардағы табыстары немесе сәтсіздігі байланысты.

Мақалада өсімдіктану сабақтарында сын тұрғысынан ойлау технологиясын қолдану ерекшеліктері берілген. Сонымен қатар сын тұрғысынан ойлау технологиясының ерекшеліктері мен стратегиясының түрлері қарастырылған.

Түйін сөздер: өсімдіктану, сын тұрғысынан ойлау технологиясы, оқушылар, өркен, бүршік, сабақ, стратегия.

Арыстанова С.Д.¹, Абдукадирова Г.А.², Аралбаев Т.М.³, Қауасбек Т.Н.³

В

PhD-доктор, преподаватель, Южно-Казахстанский государственный университет имени М.Ауэзова, г. Шымкент, Казахстан,

\endash

магистр, старший преподаватель, Университет Сырдария, г. Жетысай, Казахстан,

В

магистранты, Университет Сырдария, г. Жетысай, Казахстан

ПРИМЕНЕНИЕ ТЕХНОЛОГИИ РАЗВИТИЯ КРЕАТИВНОГО МЫШЛЕНИЯ НА УРОКАХ БОТАНИКИ

Аннотация

Сегодня мир быстро изменился и становится менее выгодным для сбора простой информации. Очень важно уметь работать с этой информацией: поиск, выбор, систематизация, применение, а именно понимать, какие новые знания нужны и где их можно получить, то есть формировать образ своего чувства мира. Достижение этого в образовании кардинально изменяет цели учебной деятельности и характер взаимодействия учителя и ученика и направляет ее на поиск новых. Особое внимание необходимо уделить, предлагая проблемные вопросы, способствующие творческому развитию учащихся, активному функционированию мысли. Совершенствование учебного процесса в средней школе может быть достигнуто посредством творческого направления, разработки педагогических технологий творческого развития личности учащегося и экспериментальной проверки их эффективности. Система и процесс обучения должны создавать оптимальные условия для самореализации личности, формировать такие качества, как мыслительная активность, эквивалентность и гибкость ученика. Данные характеристики умственной деятельности имеют значение для адаптации личности к современной социальной среде, так как от них зависят успехи или неудачи человека в профессиональной и иных областях.

и статье представлены особенности применения технологии критического мышления на уроках ботаники. Кроме того, рассмотрены особенности технологии критического мышления и типы стратегий.

Ключевые слова: ботаника, технология критического мышления, учащиеся, росток, шишки, урок, стратегия.

Arystanova S.D.¹, Abdukadirova G.A.², Aralbayev T.M.³, Kauasbek T.N.³

¹ *PhD-doctor, lecturer, M.Auezov South Kazakhstan State university,
Shymkent, Kazakhstan,*

² *master, senior lecturer, Syrdaria University,
Zhetysai, Kazakhstan,*

³ *master students, Syrdaria University, Zhetysai, Kazakhstan*

APPLICATION OF TECHNOLOGY OF DEVELOPMENT OF CREATIVE THINKING IN THE LESSONS OF BOTANY

Abstract

The world is changing so fast today that the mere accumulation of information becomes ineffective. It is much more important to be able to work with this information: to search, choose, systematize, apply, discard particular, to understand what new knowledge is needed and where to get it, i.e. to form your own image of the worldview. Achieving this in education radically changes the purpose of educational activities and the nature of the interaction of the teacher and the student, directing him to search for a new one. It is necessary to pay special attention to the creative development of students, offering them problematic issues that make active thought. Improvement of the educational process in secondary school can be achieved by giving it a creative focus, the creation of pedagogical technologies for creative development of the student's personality and experimental verification of their effectiveness. The system and the learning process should create optimal conditions for self-development of the individual, the formation of the student qualities such as activity, alternative and flexible thinking. These characteristics of mental activity are important for the adaptation of the individual to the modern social environment, because it depends on them the success or failure of a person in the professional and other fields.

The article presents the features of the use of critical thinking technology in botany lessons. In addition, the features of critical thinking technology and types of strategies are considered.

Keywords: botany, critical thinking technology, students, sprout, cones, lesson, strategy.

Бүгінгі мектеп алдындағы басты міндет – орта сынып сабақтарында сын тұрғысынан ойлау жобасын басшылыққа ала отыра, оқушылардың сыни ойлауын дамытуға жағдай жасау. Оқу-тәрбие жұмыстары мазмұнының біршама өзгергенін есептегеннің өзінде, жаңа технологиялар арқылы оқушыны дамыту әдістемесін арнайы зерттеу мақсаты алға қойылмаған. Сондықтан мектеп оқыту жүйесінде мынадай қайшылықтар бар екендігі анық байқалады:

– Қазақстан Республикасының қабылданған «Білім беру тұжырымдама-сына» сәйкес орта сыныптарда меңгерілетін білім, білік, дағдылардың деңгейіне қойылатын мемлекеттік стандарт талабы мен бұрынғы оқу бағдарламаларының арасында;

– орта сынып сабақтарында оқушылардың тілін дамыту жұмыстарын тиімді әдістемемен қамтамасыз ету қажеттігі мен оның іс жүзілік тұрғыда жасалмауы арасында;

– оқушыларды дамытуда сын тұрғысынан ойлау жобасын қолданудың тиімділігі және ғылыми-педагогикалық тұрғыда негізделген төл тіліміздегі әдістемелердің жоқтығы арасында қайшылықтар туындап отыр [1].

Сол себептен, қайшылықтардың шешімін табуда біздің ғылыми – зерттеу жұмысымыздың мәселесі орта сынып сабақтарында оқушылардың сыни ойлауын дамытудың ғылыми – әдістемелік және теориялық жолдарын қарастыру болып табылады. Аталған мәселенің бүгінгі күнге дейін өз деңгейінде қарастырылмауы зерттеу жұмысымыздың тақырыбын: “Сын тұрғысынан ойлау технологиясын оқыту процесінде қолдану» деп таңдауымызға себеп болды. Осы қайшылықтардың шешімін табуда мынандай мақсат пен міндеттерді айқындадық.

– оқушыны дамытудағы сын тұрғысынан ойлау жобасын қолданудың тиімділігін анықтау;

– сын тұрғысынан ойлау технологиясының ғылыми теориялық негізін ашу;

– сын тұрғысынан ойлау технологиясын оқушылардың жан-жақты танып білуін қамтамасыз ететін шығармашылық жүйе жасау, әдістерін ұсыну;

– сын тұрғысынан ойлау технологиясының стратегияларын қолдану арқылы оқушылардың өз бетінше ізденудің және жан-жақты дамытудың тиімді жолдарын анықтау;

– озат ұстаздардың іс-тәжірибелеріне талдау жасау.

«Сын тұрғысынан ойлау» бағдарламасының стратегияларын пайдалана отырып өткен сабақтардың әсері мол. Сабақта оқушылардың сыни тұрғыдан ойлау негіздерін қалыптастырудың алғы шарттары мыналар болды:

– сыни тұрғыдан ойлауын қалыптастыру үздіксіз түрде жүзеге асырылуы керек;

– оқыту үрдісін айқын түрде демократияландыруды қадағалау;

Бұл бағдарлама негізінен мұғалімдердің де оқушылардың да алдына міндеттер қояды. Соның бірі өзінің оқыту жүйесінде сын тұрғысынан ойлауды және өз бетімен білім алуға көмектесетін кестені қолдану.

11. Қызығушылықты ояту (сұрақтар қою). Зерттелетін мәселені түсіндірумен шектеледі.

12. Мағынаны тану. (жауаптар іздеу, мәселені зерттеу). Оқушылар жұмысты талдайды, берілген сұрақтар бойынша өзіндегі білімдерді еске түсіреді, белсенді түрде жаңа мағлұматтарды іздеуге кіріседі.

13. Ой толғаныс.(ойлау процесінің ең жоғарғы сатысында мәселені талқылау). Шешімі табылған мәселені жалпылау, алынған білімдерді пысықтау, жаңа материалды қайталау жүзеге асырылады [2].

«Сын тұрғысынан ойлау» бағдарламасының стратегиялары:

Венн диаграммасы – ақпаратты есте сақтау, таңдау және оқушының деңгейін көрсетеді.

Ұқсастығы мен ерекшеліктерін табу кезінде тақырыпқа тереңірек үңілуге мүмкіндік береді.

Кубизм әдісі – тақырыпты жан-жақты қамтуға мүмкіндік туғызатын оқыту стратегиясы. Бұл стратегия бойынша ойлау мен жазуға көмектесу үшін кубикті және оның жан-жағындағы сөздерді қолданады.

Білгенім, үйренгенім, үйренгім келеді стратегиясында Білгенім бөлімінде оқушылар осы кезге дейін білгендерін жазса, Үйренгенім бөлімінде сабақ барысында үйренген және жаңадан меңгерген мәліметтерді алады. Үйренгім келеді бөлімінде пайда болған сұрақтарға оқушылар өздері ізденіп шығармашылықпен айналысады.

Оқушыларға мәтін бойынша жұмыс жасауға көмектесетін оқыту стратегиялары да бар. INSERT – белгі қойып оқу, мәтінді түсіну үшін керек бірден-бір құрал. Ол оқушыларға өзі оқыған әңгіме түсінігін тексеруге, өз ойын айтуға басшылық етеді. Бұл кезеңде оқушы тақырыпқа өз бетімен жұмыс істеп белсенділік танытады.

Қарама-қарсы элементтер стратегиясын қолдану арқылы мәтіндегі оқиға желісін түсінуге мүмкіндік туады.

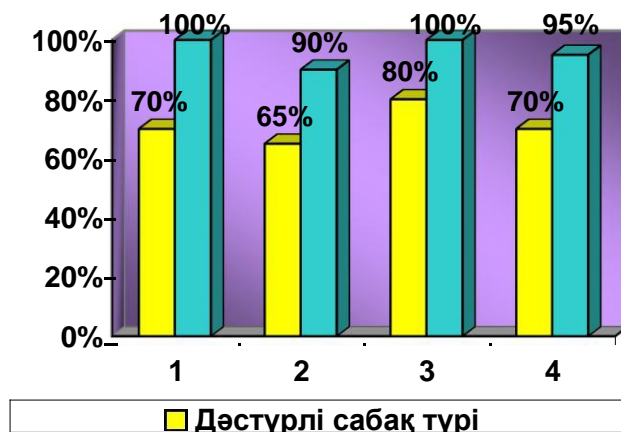
Кластерлер – қандай да бір тақырыпты ұғынуда болатын ой үрдісін көрнекті ететін, материалды графикалық ұйымдастыру тәсілі. Кластер ойлаудың сызықтық емес форманың бейнесі болып табылады. Кейде осы тәсілді «көрнекті миға шабуыл» деп атайды [3].

Сөзімізді дәлелді болуы үшін, өз тәжірибемізден мысал келтіреміз. Жетісай қаласы №7 Тұран атындағы мектеп-гимназиясында тәжірибелік жұмыстар жүргізілді. Оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттыру мақсатында жаңа педагогикалық технологиялардың ішінен СТО технологиясын қолданды. Нәтижесінде сын тұрғысынан ойлау технологиясы арқылы өтілген сабақты қарапайым дәстүрлі сабақпен салыстырып көргендегі нәтижелердің көрсеткіштері төмендегі 1-кестеде көрсетілген.

Кесте 1 – СТО технологиясын қолданған сабақты дәстүрлі сабақпен салыстыру

Р\с	Айқындау нәтижелері	Дәстүрлі сабақ түрі	СТО технологиясының стратегияларын қолданып өтілген сабақ түрі
1	Оқушылардың зейінінің бөлінуі	70 %	95%
2	Білім деңгейі	65 %	90%
3	Сабаққа қызығушылығының артуы	80 %	100 %
4	Шығармашылық ынтасының артуы	70 %	95 %

Айқындау экспериментінің нәтижелері 1– суретте көрсетілген.

Сурет 1. Айқындау экспериментінің нәтижелері

Айқындау экспериментінің нәтижелері көрсеткендей СТО технологиясын қолдану арқылы оқушылардың сабаққа деген ынтасы артып, олардың логикалық ойлау, өз бетімен іздені және үздіксіз жұмыс жасауына жол ашады. Сын тұрғысынан ойлауды дамыту технологиясын биология сабақтарында қолдану, оқушылардың дүниетанымын, өмірге көзқарасын, сыни тұрғыда мәселені талдай алуын дамытады. Сабақта сөйлемейтін оқушының да өз пікірін ашық, еркін түрде баяндап беруі қуантады.

Қай жастағы бала болмасын, табиғатынан сұраққа толы. Олардың сұрақтары білім алуда ең күшті жетекші болып табылады. Бұл бағдарламаны өз тәжірибелерімізге енгізгеннен бері жаңа бір күш, жаңаша серпіліс пайда болғанды. Осы орайда ойымызға ұлы орыс педагогы К.Д. Ушинскийдің «Кімде-кім оқытамын десе, ол оқушы талабына, оның ішкі сырына көз салуы керек», – деген сөзі оралады [4].

Қорыта айтқанда, «Сын тұрғысынан ойлауды дамыту» бағдарламасын қолдана отырып өткен сабақтарда оқушы сын тұрғысынан ойлап, дәлелдеуге тырысады, ой-өрісін кеңейтеді, еркін ойлай отырып, келе-келе мұғалімнің түсіндіргеніне қарағанда өз ізденісімен қызығу танытып, шығармашылық қабілеттері ұшталады. Сонымен қатар, жекелей жұмыстар, жұптық және топтық жұмыстар жүргізу арқылы өз ойларын ашық айта білу, пікір айтуға үйрену, пікір таластыру, ойланып жауап беру, жолдастарының ойын тыңдау, жауаптарын бағалау білу, сыйластық, ұйымшылдыққа, білім деңгейлерінің жоғары болуына көп әсерлерін тигізеді. Оның ішінде ерекше бір жағдай: сынып бойынша көп сөйлемейтін, ойлау дәрежесі төмен оқушылардың да қызығушылығы туып, олардың өз мүмкіндіктеріне қарай топтар бойынша сабаққа қатысуға тырысуы байқалады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- \endash Athanassiou N., Mcnett J.M., Harvey C. *Critical thinking in the management classroom: Bloom's taxonomy as a learning tool // Journal of Management Education.* – 2003. – Vol.27(5). – P. 533-555.
- \endash Allen D., Tanner K. *Approaches to cell biology teaching: Questions about questions // Cell Biology Education.* – 2002. – Vol. 1 (3). – P.63-67.
- \endash Woolcott G. *Towards a biological framework for learning and teaching // International Journal of Learning.* – 2009. - Vol. 16. – Iss. 7. – P. 299-310.
- \endash Исламова Р. "Өсімдіктану" пәнін оқытудағы пәнаралық байланыс // Ұлағат. – 2010. – №2. – Б. 28-32.

УДК 373.1.02:372.8
МРНТИ 14.25.09

Abdukadirova G.A.¹, Arystanova S.D.², Kozhamberdieva Zh.K.³, Zhamalbek L.T.³

\endash master, senior lecturer, Syrdaria University, Zhetysai, Kazakhstan,

^{II} PhD-doctor, lecturer, M.Auezov South Kazakhstan State university, Shymkent, Kazakhstan,

³ master students, Syrdaria University, Zhetysai, Kazakhstan

THE EFFECTIVENESS OF THE USE OF BLOOM'S TAXONOMY IN THE TEACHING OF BIOLOGY

Abstract

In traditional teaching one of the most difficult problems is the formulation of the goals of the lesson. Very often the teacher has difficulties with a clear statement of goals. The problem of reliable assessment of students' knowledge, skills and abilities is extremely important and significant for the entire education system as a whole and for each individual. Teachers in practice constantly feel the inner contradiction of the requirements of the evaluation activities, and despite the desire to satisfy both of them; unwittingly violate the requirement of objectivity, preferring the interests of the pupil, the requirement of justice for the sake of objectivity. Evaluative judgments in the form of verbal assessments does not allow to evaluate the diversity of educational work of students, the degree of assimilation of educational material, the level of formation of their skills, their diligence, perseverance, activity, giftedness, non-standard thinking, etc.

Actual, today is the development of such an approach to the evaluation of educational results of students, which would eliminate the contradictions between the evaluation function and the existing evaluation system, would be able to link the assessment with the individual accumulation of educational resources (knowledge, skills, and competencies). In my work I use the taxonomy of American psychologist B. Bloom. This is a system of step-by-step building the purpose of the lesson.

Keywords: biology studies, Bloom's taxonomy, pedagogical technology, strategy.

Г.А. Абдукадирова¹, С.Д. Арыстанова², Ж.К. Кожамбердиева³, Л.Т. Жамалбек³

- 14 XX магистр, аға оқытушы, Сырдария университеті,
Жетісай қ., Қазақстан,
PhD-доктор, оқытушы, М.Әуезов атындағы Оңтүстік
Қазақстан Мемлекеттік университеті, Шымкент қ.,
Қазақстан,
4. магистранттар, Сырдария
университеті, Жетісай қ.,
Қазақстан

БИОЛОГИЯНЫ ОҚЫТУДА БЛУМ ТАКСОНОМИЯСЫН ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Аңдатпа

Дәстүрлі оқытудағы маңызды және күрделі мәселелердің бірі сабақтың мақсатын қою болып табылады. Мұғалім жиі мақсаттарды нақты тұжырымдауда қиындықтарға тап болады. Оқушылардың білімін, іскерлігін және дағдыларын дұрыс бағалау мәселесі жалпы білім беру жүйесі үшін және жеке әрбір тұлға үшін өте маңызды және маңызды. Педагогтар тәжірибеде бағалау қызметіне қойылатын талаптардың ішкі қарама-қайшылығын үнемі сезінеді және екеуін де қанағаттандыруға ұмтылуына қарамастан, оқушының мүдделерін қалай отырып, объективтілік талаптарын еріксіз бұзады. Вербалды бағалау түріндегі бағалау пікірлері білім алушылардың оқу еңбегінің барлық алуан түрлілігін, олардың оқу материалын меңгеру дәрежесін, олардың шеберлігі мен дағдыларының қалыптасу деңгейін, олардың ынтасы, табандылығы, белсенділігі, дарындылығы, ойлау мен т. б.

Бүгінгі күні өзекті болып бағалау қызметі мен қолданыстағы бағалау жүйесі арасындағы қайшылықтарды жоюға мүмкіндік беретін, бағалауды білім беру ресурстарының (білім, білік, құзыреттілік) жеке жинақталуымен байланыстыра алатын оқушылардың білім беру нәтижелерін бағалауға осындай тәсілді әзірлеу болып табылады. Өз жұмысымда қолданамын таксономия американдық психолог Б. Блум. Бұл сабақ мақсатын қадамдық құру жүйесі.

Түйін сөздер: биологияны оқыту, Блум таксономиясы, педагогикалық технология, стратегия.

Абдукадирова Г.А.¹, Арыстанова С.Д.², Кожамбердиева Ж.К.³, Жамалбек Л.Т.³

12. магистр, старший преподаватель, Университет Сырдария,
г. Жетісай, Казахстан,
14. PhD-доктор, преподаватель, Южно-Казахстанский
государственный университет имени М.Ауэзова, г. Шымкент,
Казахстан,
В магистранты, Университет Сырдария,
г. Жетісай, Казахстан

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТАКСОНОМИИ БЛУМА В ПРЕПОДАВАНИИ БИОЛОГИИ

Аннотация

В традиционном обучении одно из важных и сложных проблем является постановка целей урока. Очень часто учитель испытывает трудности с четкой формулировкой целей. Проблема достоверной оценки знаний, умений и навыков учащихся чрезвычайно важна и значима для всей системы образования в целом и для каждой личности в отдельности. Педагоги на практике постоянно ощущают

внутреннее противоречие требований, предъявляемых к оценочной деятельности, и, несмотря на стремление удовлетворить им обоим, невольно нарушают то требование объективности, предпочитая интересы ученика, то требование справедливости в угоду объективности. Оценочные суждения в виде вербальных оценок не позволяют оценивать все многообразие учебного труда обучающихся, степень усвоения ими учебного материала, уровень сформированности у них умений и навыков, их усердие, настойчивость, активность, одаренность, нестандартность мышления и т.п.

Актуальным, на сегодняшний день, является разработка такого подхода к оцениванию образовательных результатов учащихся, который позволил бы устранить противоречия между функцией оценки и существующей системой оценивания, сумел бы связать оценку с индивидуальным накоплением образовательных ресурсов (знаний, умений, компетенций). В своей работе я использую таксономию американского психолога Б.Блума. Это система пошагового построения цели урока.

Ключевые слова: изучение биологии, таксономия Блума, педагогическая технология, стратегия.

In the modern educational process is a topical issue not only about the transfer of knowledge from teacher to student, but also about the education of a motivated, proactive personality of the student, focused on success and career, to build and implement productive scenarios of their life and professional path. Therefore, the requirements for modern education are far from a simple transfer of knowledge from one person to another. Currently, the student needs to transfer not only the ready information, but also the methods of its obtaining, understanding and application, as a result of which he masters the methods of extracting the knowledge necessary for his further self-development [1].

Our society today needs people who can adapt quickly to changing circumstances, who are creative and active people, who are able to solve problems, make decisions, think critically, exchange ideas effectively and work in a group and in a team.

Constructivist ideas about teaching require that the teacher focused on the student, organized classes in accordance with the tasks that contribute to the development of knowledge, ideas, skills of students [2]. Such tasks are designed in such a way that students are given the opportunity to demonstrate their knowledge of the topic, question certain assumptions, correct beliefs, and develop new insights. An important aspect of the teacher's activity is the desire to understand how individual students comprehend the topic, to understand the need to work with students in order to improve or reconstruct their understanding, as well as the realization that individual students perception of the topic can occur in a rather unique way.

In 50-60-ies of XX century American psychologist Benjamin Bloom developed a taxonomy of categories of assimilation and classification of learning objectives [3], according to which the learning process starts at the level of knowledge: memorization and reproduction of facts, dates, etc. Next is the understanding of the assimilation of information received: in the received information, summarizing, paraphrasing. Application and use of new ideas in specific situations allows the student to solve tasks, choose and change the information. In the analysis there is a comparison, verification, necessary for the synthesis of ideas (planning, prognosis). Finally, at the assessment level, the student can be critical of the material and weigh the arguments to assess the value of an idea. Taxonomy of educational goals in the cognitive sphere (bloom) is presented in the table.

Table 1. Taxonomy of educational objectives in the cognitive sphere

Target category	Category value
Knowledge	Reproduces terms, specific facts, methods and procedures, basic concepts, rules and principles Keywords in tasks: define, describe, name, mark, learn, reproduce, follow.
Understanding	Explains facts, rules, principles; converts verbal material into mathematical expressions; presumably describes the future consequences arising from the available data. Keywords in the tasks of this level: generalize, transform, protect, paraphrase, interpret, and give examples.
Application	Applies laws, theories in specific practical situations; uses concepts and principles in new situations. Key words in tasks at this level: to build, to recreate, to design, to model, to predict.

Analysis	Identifies parts of the whole; identifies the relationship between them; defines the principles of organization of the whole; sees errors and omissions in the logic of reasoning; distinguishes between facts and consequences; evaluates the significance of data. The following tasks: to compare, to contrast, to break, to select, to select, to differentiate, to split information into parts.
Synthesis	Writes an essay, speech, report, abstract; offers a plan for the experiment or other actions; makes a scheme of the problem. It is aimed at the formation of generalization skills, combining ideas to create something new, group, generalize, reconstruct.
Assessment	Evaluates the logic of the written text; assesses the compliance of the findings with the available data; assesses the importance of a product. Tasks for the formation of this level of thinking contain the words: evaluate, criticize, judge, justify, challenge, support.

When designing tasks, it is possible to use a table - "Task Designer", proposed by Ilyushin L. S. [4] in this designer, the goal will be achieved through certain questions, tasks, exercises that can begin with the following formulations – name the main parts... (see table. column "Introduction"). Also, the other columns in this table will be based on bloom's learning objectives taxonomy. Thus, using the table, we have the ability to quickly design complex tasks, using a set of formulations tasks (in the form of "unfinished sentences"). Choosing one task from each row of the table, the task developer ensures the completeness of its didactic content.

Asking questions is a key skill, as if formulated successfully, it becomes an effective tool for teaching and can support, improve and expand student learning. There is an opinion that there are in the majority two types of questions which teachers use for achievement of understanding by pupils: questions of a low order and questions of a high order. Low-order questions are sometimes referred to as "closed" or "literal" questions. They are aimed only at memorization, and the answers to them are regarded as "correct" or "wrong". High-order questions are aimed at the student's ability to apply, reorganize, expand, evaluate and analyze information in any way [4]. Both types of questions take place within the framework of effective pedagogy; the type of question asked and its form varies depending on the purpose. In addition, questions need to be formulated in a way that meets the learning needs of students. Questions can be differentiated according to different opportunities and different students. You can use a variety of question-asking techniques to fully support student learning, such as prompting, testing, and reorientation.

Motivation: questions for motivation necessary for initial response and assistance in his adjustment, for example – simplification of the wording of the question, return to the studied material, tips, partial acceptance of what is right, and the impulse to a more complete answer.

Testing: questions for testing are formulated in such a way as to help students give more complete answers, clearly Express their thoughts, develop their ideas. In addition, such questions guide the student in the process of solving problems, for example: "Could you offer us an example?".

Reorientation: question-redirection to other students, for example: "Can Anyone help?" .

The importance of questions in the dialogical approach for the development of learning is defined in:

- Encouraging students to make constructive and substantive judgments and statements;
- Development of students ' genuine interest and positive emotions to learning; curiosity and incentive to research;
- promoting the formation and verbalization of knowledge;
- Support for creative thinking;
- Development of critical thinking;
- Development of the ability to learn from each other, respect and appreciate the ideas of other students;
- Deepening and concentration of thinking and action through conversation and reflection;
- Identification of special difficulties or misunderstandings that may hamper learning.

To ensure the formation of high-level thinking skills in biology lessons, the teacher should adhere to practical recommendations: to provide an understanding of what mental skills the student needs; to teach him to raise questions; to teach to identify the causes of phenomena; to teach the art of argument, to teach to evaluate the results of their activities. There is an urgent need not only to teach children, but also to develop their thinking, creativity, generating ideas and building logical connections requires the teacher a modern look at their lessons, requires more careful and thoughtful preparation for a few lessons ahead. Benjamin bloom's taxonomy is aimed at practical assistance to a modern teacher who understands the importance of high-level thinking in modern education.

References:

B Crowe A., Dirks C., Wenderoth M.P. *Biology in bloom: Implementing Bloom's taxonomy to enhance student learning in biology* // *CBE Life Sciences Education*. – 2008. – Vol.7 (4). – P.368-381

B Athanassiou N., Mcnett J.M., Harvey C. *Critical thinking in the management classroom: Bloom's taxonomy as a learning tool* // *Journal of Management Education*. – 2003. – Vol.27(5). – P. 533-555.

B Knight J.K., Wood W.B. *Teaching more by lecturing less* // *Cell Biology Education*. – 2005. – Vol. 4. – P. 298-310.

B Allen D., Tanner K. *Approaches to cell biology teaching: Learning content in context -Problem-based learning* // *Cell Biology Education*. – 2003. – Vol. 2 (2). – P. 73-81.

МРНТИ: 14.25.09

Н.Т. Умирзакова,¹ Ж.Б. Чилдибаев²

¹ докторант, e-mail: umirzakova-nagi@mail.ru,

3. п.э.д., профессор, Абай атындағы ҚазҰПУ, Жаратылыстану – география институты
e-mail: zhumadil_47@mail.ru, Алматы қ. Қазақстан

**ОРТА МЕКТЕПТЕРДЕ БИОЭКОЛОГИЯЛЫҚ ТЕРМИНОЛОГИЯ ҰҒЫМДАРЫН
ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ**

Андатпа

Мақалада мектептегі биология пәнінің жаңартылған мазмұны негізінде терминологиялық ұғымдар мен түсініктерді білім алушыларға беру жүйесінің маңыздылығы қарастылырған. Биологиялық терминдер барлық тірі ағзаларының бәріне қатысты биологиялық заңдылықтар туралы және жекеленген биологиялық курстардың арнайы ұғымдарын жүйелі түрде жинақтайтын түсінік. Биологиялық терминнің негізгісі жасуша (клетка, цитология ғылымы) Жасуша-тіршілік атаулының бірлігі, өзін өзі реттеуші жүйе ретіндегі ағза. Оның көлеміне ағзасының сыртқы ортамен байланысы, зат алмасу, энергия алмасу және т.б. процестер жатады. Биологиялық терминдер биология пәнінде бір ізді жүйемен беріле отырып оқушыларға әрбір терминнің туған өлке табиғатын қорғау бағытындағы мәні мен маңызын ашуға бағытталған.

Түйін сөздер: Терминология, биологиялық ұғым, биоэкология, экологиялық білім, экологиялық тәрбие, биосфера, қоршаған орта.

Умирзакова Н.Т.,¹ Чилдибаев Ж.Б.²

3. докторант, e-mail: umirzakova-nagi@mail.ru,

б. д.п.н., профессор, КазНПУ им. Абая, Естественно – географический институт e-mail: zhumadil_47@mail.ru, г. Алматы, Казахстан

ЭФФЕКТИВНЫЕ ПУТИ ФОРМИРОВАНИЯ ПОНЯТИЙ БИОЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ В СРЕДНИХ ШКОЛАХ

Аннотация

12.статье рассмотрена значимость системы предоставления обучающимся терминологических понятий и понятий на основе обновленного содержания школьного предмета биологии. Биоэкологические термины понятие о биологических закономерностях, относящихся ко всем живым организмам и систематически обобщающие специальные понятия отдельных биологических курсов. Основными из биоэкологических терминов являются клетка (клетка, наука цитологии), организм как саморегулируемая система. В его объем входят связь организма с внешней средой, обмен веществ, обмен энергии и т. д. процессы. Биоэкологические термины, передаваемые по единой системе биологии, направлены на раскрытие значения и значения каждого термина в области охраны природы родного края.

Ключевые слова: Терминология, биологическая понятия, биоэкология, экологическая образования, экологическая воспитания, биосфера, окружающая среда

N.T.Umirzakova,¹ Zh.B. Childibayev²

¹Doctoral, e-mail: umirzakova-nagi@mail.ru,

²d.p.s., professor, Kazakhstan at Abai KazNPU , e-mail: zhumadil_47@mail.ru
Almaty, Kazakhstan

EFFECTIVE WAYS OF FORMATION OF THE BIOECOLOGICAL CONCEPTS OF TERMINOLOGY IN SECONDARY SCHOOLS

Abstract

The article considers the importance of the system of providing students with terminological concepts and concepts based on the updated content of the school subject of biology. Bio-ecological terms, the concept of biological laws that apply to all living organisms and systematically generalizing the concept of special biological separate courses. The main bioecological terms are cell (cell, science of Cytology), the body as a self-regulating system. In his volume include the relationship of the organism with the external environment, metabolism, energy metabolism, etc. processes. Bioecological terms, transmitted by a single system of biology, are aimed at revealing the meaning and significance of each term in the field of nature protection of the native land.

Keywords: Terminology, biological concepts, bioecology, environmental education, environmental education, biosphere, environment

Барлық ғылым тәрізді биология ғылымы да пән ретінде өзінің мазмұнымен логикалық реттілігінен қалыптасатын және дамитын өзара байланысты ұғымдардың жиынтығынан тұрады. Ұғымдардың

барлық жүйесі оқу пәнінің мазмұнына кіретін ғалымдар негіздерінің құрамымен айқындалады. Мектептегі биология пәнінің жаңартылған мазмұнды нұсқасы оқу процесіне енгізілді. Осыған орай терминологиялық ұғымдар, түсініктер жүйесінің білім алушыларға берілу жүйесін қайта қарастыру қажеттігі туындап отыр.

Ұғым - бұл аңызаттың ойша берілетін үлгісі. Ол тек санадағы объектілер мен үрдістердің түйсіну түрі ғана емес, ол сонымен қатар ойша қайта қалпына келтіру бойынша іс әрекет. Биологиялық ұғым дегеніміз табиғаттағы заттар мен құбылыстардағы ақиқат нәрселерді көрсететін ғылыми білімнің нысаны және ол арнайы терминдермен белгілермен бекітіледі. Биологиялық ұғымдардың өзіндік сипаттамасы болады, оған мазмұнда көлемде қажет.

Еліміздегі терминологиялық жұмыстардың басым бөлігі – салалық терминология мәселелері. Салалық терминологияны дұрыс қалыптастыру үшін әрбір саланы жеке-жеке алып оның терминдерін жан-жақты қарастыру керек.

Бүгінгі таңдағы қазақ тілінің қолданыс аясын барынша кеңейтіп, оның мемлекеттік тіл мәртебесін орнықтыру істерінің бір тетігі осы терминдік жүйеде жатыр.

Қазіргі таңда ғылым мен айналысатын әрбір зерттеуші өзі ізденіп отырған тақырыбы бойынша термин сөздерді және басқа да орфографиялық заңдылықты басшылыққа алары сөзсіз. Соған орай әрбір ізденуші алдымен осы заңдылықтарды игеруі қажет. Кез келген ғылымның өз тілі, өздік терминологиясы болады. Сол арқылы ізденуші ізденіп отырған тақырыбының мән мағынасын ашып отырады. Кез келген ғылым терминдік ұғым болмайынша мәселені шеше алмайды. Соған орай Термин дегеніміз – белгілі бір ғылым мен техника, өнер саласы немесе барлық құндылықтарға қатысты нақтылы ұғымды білдіретін атау сөз тіркесі яғни шет тіліндегі сөздік. Термин ұғымы атаудың немесе заттық дүниенің заттық ұғымға айналуы, сондықтан атына заты сай болуы керек немесе атаудан заттың ұғымы ұғынылуы керек [1].

Терминология – ғылым мен техника, өнер саласына байланысты сөздер немесе терминдер жиынтығы

Биология пәні бойынша орта мектепте биологиялық ұғымдар төменгі сыныптан жоғарғы сыныпқа көшкен сайын күрделене береді, мәселен «Түр» ұғымы Дүниетану, Жаратылыстанудан басталады да алғашында қарапайым ғана заттар мен нысандардың жалпы түрі болып есептелінсе, өсімдіктану, жануартану, морфологиялық, физиологиялық, географиялық өлшемдер қосылса жалпы биологияда бұрынғы анықтамаға генетикалық, экологиялық, биосфералық өлшемдермен мазмұны тереңдей түседі, атап айтқанда жалпы биологияда түрдің нақты жаңа өлшемдері яғни ДНК-нің хромосомалық аппаратының, кариотиптің түрлік ерекшеліктері баяндалады.

Термин дегеніміз-белгілі бір ғылым мен техника не өнер саласында халықаралық сөз не сөйлем. Ол нақты бір ұғымдар білдіреді. Сондықтан

Тақырыбымызды шағындап биология мен экология ғылымдарының біріккен мағыналас сөздерді анық қолдану аясын айта кету керек.

Биология жалпы тіршілік өмір туралы немесе бізді қоршаған табиғат оның құрам бөліктері (адам, жануар, өсімдік, микро ағза, табиғаттың, өлі заттары жер, су, ауа т. б)

Экология дегеніміз - табиғаттағы тірі ағзалардың (адам, жануар, өсімдік, микро ағза, т. б) бір-бірімен және өлі табиғатпен (су, ауа, топырақ т.б) байланысты. Экология ғылымы биология ғылымының бір саласы. Экология ұғымын кейде жалпы биологиялық экология деп те айтуға болады.

Бүгінгі таңда экологияның саласы жан-жақты сан-салалы дамиды, өткен ғасырдың 60-жылдарынан бастап биологияның кейбір физико-химиялық, технологиялық салалары биогеографиялық, медициналық, экологиялық, климатология, океанология жақсы дамыды. Жаңа биоэкологиялық салалар өмірге келді. Зерттеп отырған нысанды (объект) затты толық зерттеу қажеттілігі туындады. Тірі ағза – барлық ұғымдардың орталық қозғаушы күші болып анықталды. Сондықтан бір зат не құбылысты толық қанды зерттеп білу үшін экология терминін бір жақты қолдану зерттеудің мәнін ашпайды. Соған орай экологияның көптеген салаларын қамтитын жалпы экология (биоэкология) мегаэкология термині өмірге келді. Осы жасалынған жаңа кешенді экология бұнымен тоқтап қалмайды, оның негізгі басым (доминантты) зерттеу әдісі де күрделі. Атап айтсақ: биологиялық, әлеуметтік, географиялық, т. б жаратылыстану ғылымдары (физика, химия, география) мен математика, кибернетика, бионика ғылымдарының соңғы жетістіктерін пайдаланды. Бұл тізімге әлеуметтік экология және биологиялық пәндер емес гуманитарлық пәндер де енді.

И.Д. Зверев пен И.Т. Суравегина экологиялық білім беру саласында көп еңбек еткен педагогтар. Олардың берген анықтамасы бойынша экологиялық білім дегеніміз - жеке тұлғаның білімін, тәрбиесін

қалыптастыруға негізделген ғылым, білім мен біліктілік, құндылық, мінез-құлық және табиғатқа деген жауапкершілікті қамтамасыз етуге бағытталған үздіксіз педагогикалық процестер мен білім беру жүйесінің жиынтығы. Қазіргі кезде экологиялық дағдарыстың пайда болуы адамдардың экологиялық суатсыздығының нәтижесі деп есептеу орынды [2].

И.Н. Тасмағамбетовтың диссертациялық зерттеуінде: «Күннен күнге шиеленісіп келе жатқан экологиялық дағдарыстың қаіптілігі баршаға мәлім. Экологиялық білім берудің өмір талабынан туындайтын негізі – жеке экологиялық тәрбие беру істерімен ғана шектеліп қоймай, табиғатты үздіксіз қорғау іс-әрекеттерін бір тізбеке біріктіру. Мұндай тәрбие жұмыстарының біл бөлігі экологиялық оқу-ағарту, қажетті білім, тұжырым, ұғым, түсінік, сенімдер қалыптастыруға бағытталады» – деген болатын [3].

Сонымен биоэкологиялық терминдер деп барлық табиғатқа тірі ағзаларының бәріне қатысты биологиялық заңдылықтар туралы және жекеленген биологиялық курстардың арнайы ұғымдарын жинақтайтын түсінік. Биоэкологиялық терминнің негізгісі жасуша (клетка, цитология ғылымы) Жасуша-тіршілік атаулының бірлігі, өзін өзі реттеуші жүйе ретіндегі ағза. Оның көлеміне ағзасының сыртқы ортамен байланысы, зат алмасу, энергия алмасу және т. б процестер жатады.

Биоэкологиялық терминдер биология ғылымында бір ізді жүйемен беріледі. Мысалы ағзалардың

- құрылысы құрамы, атқаратын қызметі оның бірлігі
- жүйелердің ұйымдасу деңгейлері
- осыдағы зат алмасу үрдісі
- ағзаның дамуы физиологияның онтогенез
- жалпы даму эволюциясы болып қарастырылады

Биоэкологиялық терминдер жеке арнайы ұғымдардан құралады да арнайы биологиялық ұғымдармен заңдармен тексеріледі. Мәселен ароморфоз терминін алсақ- ол жер бетіндегі гүлді жабық тұқымды өсімдіктердің түзілуі, пайда болып дамиды. Осы терминді түсіндіру барысында көптеген жай ұғымдар мен терминдер пайдаланылады. Сүт қоректілердің пайда болуы осылайша өрбиді. Сондықтан жай ұғымдармен терминдер күрделі ұғым мен терминдерге айналады да олар өз кезегінде арнайы ұғымдардың бөлігіне ұласады: Олардың даму дәрежесіне байланысты арнайы ұғымдардан жалпы биологиялық (биоэкологиялық) терминдер туындайды. Оның үрдісінде қалыптасқан биологиялық барлық терминдер мен ұғымдар өзара бір-бірімен тығыз байланысты әрі жақсы биологиялық терминдер жүйесін құрайды [4].

Термин қалыптастырудың өзіндік ерекшелігі бар. Терминнің жасалуына дамуы мынадай кезеңдерінен тұрады.

Алғашқы кезең – терминнің мән мағынасын , таныммен білу біртектес ұғымдарды біріктіру, салыстыру, синтездеу.

Екінші кезең- нысанның (объект) айрықша белгілерін анықтау ерекшелеу зерттеу

Үшінші кезең – бұрынғы мәліметке жаңа фактілер мен ұғымдарды қосу оны оқу да практикалық іс әрекетте пайдалану.

Соңғы кезең – биология ғылымының жалпы жүйесіндегі бар терминдер мен ұғымдардың әрқайсысының өз орнын және пайдалану траекториясын белгілеу, анықтау.

Пәнді оқыған кезде терминдерді кеңінен пайдаланса, оқушы әрі қызығады, есінде қалады, және өмірімен байланысын анықтай түседі[5].

Жалпы биоэкология терминдерін биология және экология пәндерін оқыту өту кезінде қойылған мәселені түгел қамту үшін биология мен экология пәні терминдерін жүйелі, бір-біріне бір тұтас өткен дұрыс. Атап айтсақ

– Биология және экология жаратылыстану ғылымының, табиғат және оның бөліктері туралы ғылым. Оның өзіне тән және жалпы жаратылыстану ғылымдарымен (физика, химия, география) бірлескен терминологиясы бар

– Биология мен экология кешенді (комплекс) ғылым. Бұлар табиғат , жаратылыстану, қоғам туралы білім мен ғылымдарды синтездейді әрі терминдермен тоғысады.

– Биология ғылымын түсінуге зерттеуге жалпы ғылыми амал (подход) мен ізденіс керек. Себебі бұның ауқымы кең биосфералық орта мен ағзалардың бір-біріне әсері туралы біліммен терминдерді жинақтайды.

– Биоэкология “табиғат-адам қоғам” үштігін жинақтаушы, әрі ғылыми және практикалық зерттеулер арқылы өсіп өніп ,дамитын ғылым соған орай терминологиясы да көп күрделі биосфераны толық қамтиды [6].

– Білім беруді жаңарту шараларының негізгісі- оқушыларға мектеп қабырғасында жүргенде толық қанды экологиялық білім беру экологиялық білім білікті, яғни бағдарламаны терминдік сөздері пайдалана отырып байыту, оқушыларды білу ғылымға қызықтыру. Ол үшін сабақ өткенде кездесетін терминдердің мәнін ашу, оны түсінікті тілмен түсіндіріп беру.

– Әр сыныпқа оқушының биологиялық жұмыс дәптерінің соңында терминологиялық сөздік жазуды ұйымдастыру

– Әр термин есте жақсы сақталып қалу үшін арнайы жағдаят (ситуация) келтіру

– Әр терминнің басқа пәндерге де қатысы бар екенін түсіндіру мысалы: гидро- су, аэро- ауа ,авто- өзі т.б. [7]

Бұдан басқа терминге қызықтырудың бірден бір жолы оқушылармен терминологияға арналған кеш, конференция, семинар, викторина т. б көпшілігі жұмыстарын жүргізу. Терминнің мәнін мағынасын тереңдете ашу үшін эссе жаздыртқанның артығы жоқ.

Термин мәселесі мемлекетіміздің бүгінгі күн тәртібінде тұрған өзектілігі жойылмаған тақырыптардың бірі. Әсіресе олардың бірізділігі, шет тілінен аударылуы, термин сөз жасамы олардың тұрақтануы тәрізді мәселелер қоғамдағы мәдени-әлеуметтік жағдайлардың және ғылым-білімнің дамуы мен тығыз байланысты болатын маңызды мәселе.

Ғылыми-техникалық прогресстің қарқындап дамуы қоғамға табиғатқа жалпы биосфераға ықпалын тигізіп отыр. Биология ғылымы басқа ғылымдармен интеграциялық бағытта тереңдеп барады. Соған орай биологияны оқыту әдісін, формасын әр сабақ сайын жетілдіріп отыру аса қажет, әсіресе терминнен жұмысты күшейту керек. [8].

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

Вронский В. А Экология словарь- справочник. Москва. 1997. – 50 с.

Реймерс Н.Ф Популярный биологический словарь. Москва. 1991. – 77 с.

Тасмагамбетов И.Н.Мировоззренческие аспекты экологической проблемы. Дисс канд.философ.наук. Алматы – 1991-57с.

Ишмухамедова Н.Б Биология курсың оқытудың жаңа тәсілдері Алматы. 2008. – 96 с.

Шілдебаев Ж. Б Экологиялық білім мен тәрбие берудің теориялық негіздері және әдістемесі. Алматы – 2014. 86 б.

Жилбаев, Ж. О. //Стратегия развития экологического образования и воспитания в современном Казахстане Вестник Ленинградского государственного университета им. А.С. Пушкина. \endash 3. – 2014. – №4. – С. 7-11.

Симоненко, Н. И. Экологическая культура как основание образовательной парадигмы: философско-культурный аспект : автореф. дис. канд. философ. наук. Челябинск, – 2012. – 20 с.

Аргунова М.В. Экологическое образование в интересах устойчивого развития как надпредметное направление модернизации школьного образования : автореф. дис. доктора пед.наук: [13.00.01] Аргунова Марина Вячеславовна. – М., 2009. – 49 с.

УДК 373.1.02: 372.8

МРНТИ 14.25.09

R.M. Neftaliyeva¹

¹*Master's student of «Astana International University», Biology teacher of state institution, school-lyceum № 15, of Nur-Sultan, Kazakhstan*

USE OF ACTIVE LEARNING METHODS IN BIOLOGY LESSONS TO INCREASE STUDENTS MOTIVATION

Abstract

The article considers the increasing of students' motivation through the use of active learning methods in biology class.

Motivation is recognized as one of the important aspects of enhancing students' cognitive activity in biology lessons in the process of updating the content of "biology" subject and conceptual changes.

The relevance of research lies in planning biology lessons within the framework of updated content, introducing active learning methods, developing critical thinking, functional literacy, as well as realizing the acquisition of skills and techniques from students in self-study.

Keywords: motivation, educational motivation, methods of cognitive activity, education, motivation techniques, active methods.

Нефталиева Р.М.¹

¹ магистрант «Международного Университета Астана», Преподаватель биологии
ГУ «Школа-лицей № 15», г. Нур-Сұлтан, Казахстан

ПРИМЕНЕНИЕ АКТИВНЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ НА УРОКАХ БИОЛОГИИ С ЦЕЛЮ ПОВЫШЕНИЯ МОТИВАЦИИ УЧАЩИХСЯ

Аннотация

В статье рассматриваются повышение мотивации учащихся через применение активных методов обучения на уроках биологии.

Мотивация признана одним из важных аспектов повышения познавательной активности учащихся на уроках биологии в процессе обновленного содержания предмета «биологии» и концептуальных изменений. Актуальность заключается в планировании уроков биологии в рамках обновленного содержания, внедрения активных методов обучения, развития критического мышления, функциональной грамотности, а также в реализации приобретения навыков и приемов у учеников самостоятельного обучения.

Ключевые слова: мотивация, учебная мотивация, методы познавательной активности, образование, технологии мотивации, активные методы.

Р.М. Нефталиева¹

¹ Нұр-Сұлтан қаласы №15 мектеп-лицейінің биология пәні мұғалімі, «Халықаралық Астана университетінің» магистранты, Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан

ОҚУШЫЛАРДЫҢ УӘЖІН АРТТЫРУ МАҚСАТЫНДА БИОЛОГИЯ ПӘНІ САБАҚТАРЫНДА БЕЛСЕНДІ ӘДІСТЕРДІ ҚОЛДАНУ

Аңдатпа

Мақалада биология пәні сабақтарында белсенді әдістерді қолдану арқылы оқушылар уәжінің артуы қарастырылған.

Концептуалдық өзгеру және «биология» пәні білім мазмұнын жаңарту үрдісінде биология пәні сабақтарында оқушылардың танымдық белсенділігін арттыруда уәждеме маңызды аспектілердің бірі болып табылады. Оның өзектілігі білім мазмұнын жаңарту аясында биология пәні сабақтарын жоспарлауда, белсенді оқыту әдістерін қолдануда, сыни тұрғыдан ойлауды дамытуда, функционалдық сауаттылықта, сонымен қатар оқушылардың өз бетімен білім алуында дағды мен тәсілдерді қалыптастыруды жүзеге асыруда.

Түйін сөздер: уәждеме, оқу уәжемесі, танымдық белсенділік әдістері, білім, уәждеме технологиясы, белсенді әдістер.

Introduction. The bell rings, the beginning of the lesson. Hours, minute by minute, clock is ticking. For some students, biology lesson flies by as an instant, for others time passes too slowly.

Remove the battery from the clock and it stops. If the student does not see the point in his activity, it seemed to him that the time stopped. An activity devoid of meaning, devoid of value framing has no right to be present in our life.

The motive in general is the source of the activity of any person. It appears as the “energy battery” of the personality, and the intensity of human activity depends on its strength. Any action in a biology class must have a motivational basis for activity, says young scientist Zvereva G.Yu.

If there is no internal motive - driving force, every work is doomed to be tedious, boring, unnecessary. The inner motive of learning activity must always precede and accompany learning [1, с. 17].

The magic word for working with children is motivation. It is based on the child’s need for something. Therefore, it is possible to answer the question “what is motivation?” this way: motivation is the process of encouraging a person to work towards achieving a particular goal. Successful learning without motivation is impossible.

The studies of students' motivation revealed interesting patterns - it turned out that the value of motivation for successful learning is higher than the value of the learner's intelligence.

There are external and internal motivation. To create external motivation, the teacher has a whole range of means to promote the development of students' interest in the subject.

Formation of the inner motivation is much more complicated problem, but it is this process that creates the basis for successful advancement from ignorance to knowledge.

Psychologists define 4 types of internal motivation:

9. Motivation according to the result (orientation of the student to the result of the activity);
10. Motivation by the process (student's interest in the activity process itself);
11. Motivation for evaluation (student's interest in getting a good grade);
12. Motivation to avoid trouble (testifies for itself).

1 and 2 types of motivation are significant for successful cognitive motivation. If the techniques used by the teacher create conditions for the student’s personal interest not only in the final result of his activity, but also in the process of his achievement, if this activity becomes significant for the student, then the internal motivation of the activity will be formed.

In this regard, *the aim of research* is to: increase the motivation of students in biology class through the use of active learning methods.

Materials and methods. There are a number of forms and methods, the use of which contributes to the increase of motivation to educational and cognitive activity. First of all it relates to the format of the lesson.

Today, education is being radically rebuilt. Active learning methods are being introduced, during which it is assumed that students will develop functional literacy, actively acquire knowledge on their own, with a great desire to develop communication skills with peers, and be creative in learning biology [2, с. 23].

Psychologists believe that the formation of motivation, as well as the study and diagnosis of the motivational sphere, constitute two sides of a single process. In solving this problem, there are two main areas:

- organizational - diagnostic;
- Substantive - activity oriented.

Organizational diagnostic activity is aimed at studying the individually - psychological characteristics of students, with the aim of rationalization the educational process. In analyzing the motivation of educational activities of biology subject, it is necessary not only to determine the driving force, but also to take into account the structure of the student's motivational sphere.

Substantive – activity oriented area develops motivation, acts as a means that bring students to the necessary level of self-organization in learning activities. Educational and cognitive motives are formed in the course of the educational activity itself, therefore it is important how this activity is carried out, notes A.K. Markova [3, с. 75].

The main factors influencing the formation of a positive sustainable motivation for learning activities in biology class are:

- content of educational material;
- organization of educational activities;
- collective forms of learning activities;
- evaluation of learning activities;
- style of pedagogical activity of the teacher.

The content of educational material. The content of learning activity for students in the first place in the form of the information they receive. However, information itself, apart from the needs of the student, does not make any difference for him and consequently does not encourage to learning activity. Therefore, giving educational material, you need to take into account existing needs of the students of that age. The learning material should be presented in such way that could be able to evoke an emotional response from the student.

Organization of educational activities. Kuchmenko V.S., Kalinova G.S. note that the study of each section or topic in biology should consist of three main stages[4, с.2-3].

The motivational stage is a message, why and for what purpose you need to know this section of the program, what is the main educational task of this work. This stage consists of three learning actions:

- ee Creating a learning and problem situation;
- ee Stating the main educational objective as a result of the discussion of a problem situation;
- ee Consideration of self-control issues and self-assessment of opportunities for the study of biology.

This stage of the lesson should be carefully developed, remembering that the outcome depends on the beginning of the lesson. If the student is convinced that this material is significant to him, he will be interested in it.

For the teacher of biology, the following criteria will also be indicators of the development of educational motives, Korostelova, T.V. 2005. [5, с. 4]

- cognitive activity in the class;
- use of additional literature;
- the ability to actively work with educational material;
- independence in solving objectives;
- willingness to perform tasks of increased difficulty;
- understanding the significance of biological knowledge;
- interest in the profession of "Man - nature".

Underdeveloped learning motivation is one of the reasons for poor student performance. Teacher's task is to create a sustainable motivation for success to be achieved by poor students (they, as a rule, develop a motivation for avoiding failure); blur the "position of the underperforming", increase self-esteem. The overall atmosphere in the school and in the classroom, the establishment of a cooperative relationship between teacher and student contribute to the development of positive motivation for learning [6, с. 79-81].

Results and discussion. Thus, selected active learning methods that were described above, contribute to the achievement of lessons' goals. Consequently, we can state that the degree of activity of students in a biology class is a reaction to the methods and techniques of teacher's work, an integrative indicator of his pedagogical skills.

The choice of a particular method in biology lessons depends on various reasons: the objectives of the lesson, experience, knowledge of the students. In addition, the names of many active methods are very conditional. Often the same names are used to denote different content, and vice versa the same methods are found under different names:

- brainstorm;
- creative tasks (to correct mistakes in the scientific text, to come up with a small mini fairy tale on the topic);
- work in small groups (solving interesting biological problems);
- problem learning;
- competitions (quizzes, educational games in biology);
- interactive lecture;
- a student as a teacher;
- use of Information and communication technologies (ICT)
- project method.

When implementing active learning methods, it is important that the students and teacher stay in the same semantic space, there should be joint immersion in the problem field of the tasks to be solved, i.e. inclusion in a single creative space, consistency in the choice of means and methods for the implementation of problem solving, joint entry into a close emotional state, the experience of consonant feelings associated with the adoption and implementation of the solution of biological problems [7, с. 40].

We should focus on the use of ICT in biology lessons separately. The use of ICT in biology lessons will significantly raise the level of learning with low motivation. One of the advantages of using this technology is to improve the quality of education due to the novelty of activity, interest in working with computer. The use of computers in biology class is certainly a new method of organizing the active and meaningful work of students, making biology classes more visual and interesting.

The use of ICT in teaching biology contributes to the development of visual memory, focusing on important objects through the fragmentary presentation of the material.

Presentation allows you to combine several components simultaneously: text, drawing, animation, sound, and other elements. Providing educational material on biology in the form of a multimedia presentation reduces learning time, frees up student health resources.

Using the methods of problem-based learning allows teacher to bring students to the contradiction and make them find a way to resolve it themselves. Another important components of this method are the consideration of a phenomenon from different perspectives (ecologist, biologist, etc.), comparison, compilation and conclusions, comparison of facts, questions on generalization, justification, specification, logical reasoning, solving problematic issues.

For the rational use of the method of problem-based learning in biology, it is necessary to clearly select relevant tasks, define the characteristics of problem-based training in various types of educational work on biology, build an optimal system of problem-based learning, create teaching tools and guides, personal approach and expertise of the teacher, capable of creating intensive cognitive activity in students [8, с. 40].

It should be noted that biology lessons using active learning methods require the ability to organize discussion activities of students (discussion swings), organize seminars, problem-practical discussions, problem-laboratory classes, research lessons, etc.

Non-traditional (non-standard) lessons also significantly increase the activity of students. For biology class, the best lessons are such as lesson auction, consultation, lesson-press conference, etc.

It is important to comment on the assessment of each student with a belief in his ability, i.e. compare his yesterday's achievements with today. This supports interest in learning biology during the whole lesson. The student is interested in receiving as many stars, tokens or any other symbols as given out by the teacher during the lesson, which will turn into an assessment as a result of the lesson.

What about homework? It can also be assigned differentially: someone can read the material, someone else answer questions, others just draw something. It all depends on the abilities of the student. Creative homework (create a crossword for a lesson, select pictures relating to the topic, etc.) also raise interest to the subject.

Summarizing the above, we can note that the level of cognitive activity of students mostly depend on the use of active methods in biology lessons, corresponding to their methodological techniques and teaching tools. Therefore, their choice should be considered as one of the most important requirements for a modern biology lesson.

While choosing methods and means of training should be remembered such important factors as:

- the content of educational material on biology;
- age characteristics of students;
- lesson objectives;
- equipment of the biology classroom with educational material;
- availability of handouts;
- availability of computers.

Reasonable adherence to the above mentioned factors in biology class allows students, in the process of mastering biological concepts, to create the necessary basis for their further use, to equip students with learning skills, and also to include them in cognitive activity[9, с. 132].

Conclusion. Summarizing the above, it should be noted that the degree of cognitive activity of students in the classroom is a response to the methods and techniques of the teacher. Therefore, their choice should be considered as one of the most important requirements for a modern biology lesson and a guarantee of its success.

Thus, selected active learning methods contribute to the achievement of the objectives of the lesson and are aimed at involving all students in the learning process of biology.

Differentiation in planning should be envisaged throughout the entire lesson, starting with goal-setting, where everyone sets the goal that is achievable for each of them.

The division into groups must be carried out by the teacher, since he will divide them according to their level of knowledge. I believe that this will stimulate students, because the tasks are real and achievable for them, which will arouse the interest and responsibility of each student for the results of their work.

Students' knowledge is tested using the “verbal comment”, “thank-you”, “tokens” assessment techniques, where students receive a token with a number corresponding to the number of correct answers.

The level of mastering a new topic is carried out using the criteria assessment sheet, the ability to analyze answers, etc. using assignments with descriptors. Throughout the lesson the teacher keeps a list of observations on formative evaluation, where he notes whether the students have achieved the objectives of the lesson.

At the final stage of the lesson, self-assessment is carried out in the form of reflection, which will show what kind of result was achieved by the end of the lesson by each student in accordance with the lesson's goals and criteria.

In conclusion, it should be noted that when planning a biology lesson on the updated content of education, the teacher gains great opportunities to use active teaching methods to increase motivation and, accordingly, the quality of knowledge: to implement a differentiated approach, to develop communication skills, to teach each other, to defend point of view, properly ask questions and much more. Students, in return, can realize their abilities, develop them and acquire skills by learning single-handedly.

References:

Zveryeva.G.YU. *Developing schoolchildren's motivation towards learning.* / *Young scientist - Moscow*, 2015. p 17;

Priyatkina N.Yu. *Preparing future teachers to shape the motivation of schoolchildren's learning activities: PhD in Education* / Shuya, 2008. p 23;

Markova A.K. *the formation of learning motivation in the school age.* / *Moscow, Prosveshcheniye*, 2000. p 75;

Kuchmenko V.S, Kalinova G.S. *problems of modernization of biological education/ Biology at school*, 2005. p 2-3;

Korostelova, T.V. *Typology of subject activity/Biology at school*, 2005. p 4;

Lukyanova M. *Learning motivation as an indicator of the quality of education/Public education*, 2002. p 79-81;

7. Leontyev A.N. *Needs, motives and emotions* / *MSU*, 2003. p 40;

Burroughs P. *A disciplinary approach to teaching general biology that really works: the constructivism model/ American biology teacher*, 2010. p 40;

9. Marina A. V., Solomin V.P., Stankevich P. V / *Biological education at school: problems and solutions.* — *SPb.: SPbGU*, 2000. P 132

УДК 372.851
МРНТИ 14.25.09

Рабинович Б.В.¹

¹ к.п.н., доцент Северо-Казахстанского государственного университета
им. М. Козыбаева, BVR130758@mail.ru,
г. Петропавловск, Казахстан

Микаилова К. Д.²

² студентка Северо-Казахстанского государственного университета им. М.
Козыбаева, kenulo4ka@mail.ru,
г. Петропавловск, Казахстан

ПРИМЕНЕНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ ШКОЛЫ НА ПРИМЕРЕ ИЗУЧЕНИЯ ТЕМЫ «СЕЧЕНИЯ МНОГОГРАННИКОВ»

Аннотация

Одной из важнейших задач преподавания стереометрии в школе является формирование и развитие 5. учеников пространственного мышления. Знание и понимание стереометрии основывается не столько на теоретических основах, которые представлены в учебной литературе, но и на способности ученика видеть и правильно представлять пространственную фигуру.

Правильное восприятие пространственных фигур легко дается не каждому. Научиться можно только с помощью упражнений. Повторные упражнения по построению изображений фигур и операции с ними будут постепенно устранять барьер в восприятии пространства и плоскости. Например, изучение методов построения сечений многогранников учащимися станет более доступным, если использовать интерактивные методы обучения.

4. данной статье рассматриваются теоретические основы интерактивного обучения в учебном процессе средней школы. В качестве примера применения, представлены фрагменты уроков по теме «Сечения многогранников» с использованием интерактивных методов обучения.

Ключевые слова: интерактивные методы обучения, средняя школа, учебный процесс, активные методы обучения, сечение, многогранник, призма, пирамида, работа в группах.

Б.В. Рабинович¹

\endash

М. Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан
мемлекеттік университетінің доценті, п.ғ.к.,
BVR130758@mail.ru,
Петропавл қ., Қазақстан

К. Д. Микаилова²

² М. Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан мемлекеттік университетінің студенті,
kenulo4ka@mail.ru,
Петропавл қ., Қазақстан

«КӨП ЖАҚТАРДЫҢ ҚИМАЛАРЫ» ТАҚЫРЫБЫН ҮЙРЕНУ МЫСАЛЫНДА МЕКТЕПТЕГІ ОҚУ ПРОЦЕСІНДЕ ОҚЫТУДЫҢ ИНТЕРАКТИВТІ ӘДІСТЕРІН ҚОЛДАНУ

Аңдатпа

Мектепте стереометрияны оқытудың маңызды міндеттерінің бірі оқушылардың кеңістіктік ойлауын қалыптастыру және дамыту болып табылады. Стереометрияны білу және түсіну оқу әдебиетінде ұсынылған теориялық негіздерге ғана емес, оқушының кеңістіктік фигураны көру және дұрыс көрсету қабілетіне де сүйенеді.

Кеңістіктік фигураларды дұрыс қабылдау оңай емес. Жаттығулар арқылы ғана үйренуге болады. Фигуралардың суреттерін құрудағы бірнеше рет жаттығулар және олармен операциялар кеңістік пен

жазықтықты қабылдаудағы бөгетті біртіндеп жояды. Мысалы, егер оқытудың интерактивті әдістерін қолданса, мектеп оқушыларының көп жақтардың қималарын құру әдістерін оқу барынша қолжетімді болады.

Бұл мақалада орта мектептің оқу процессінде интерактивті оқытудың теориялық негіздері қарастырылады. Қолдану үлгісі ретінде оқытудың интерактивті әдістерін пайдалана отырып, «Көп жақтардың қималары» тақырыбы бойынша сабақ үзінділері ұсынылған.

Түйін сөздер: оқытудың интерактивті әдістері, орта мектеп, оқу процессі, оқытудың белсенді әдістері, кима, көп жақ, призма, пирамида, топтарда жұмыс істеу.

Rabinovich B. V.¹

¹ c.p.s, associate professor of M. Kozymbaev North Kazakhstan state university, BVR130758@mail.ru, Petropavlovsk, Kazakhstan

Mikhailova K.D.²

² student of M. Kozymbaev North Kazakhstan state university, kenulo4ka@mail.ru, Petropavlovsk, Kazakhstan

APPLICATION OF INTERACTIVE METHODS OF LEARNING IN THE SCHOOL EDUCATIONAL PROCESS ON THE EXAMPLE OF STUDYING THE THEME OF «THE CROSS SECTION OF THE POLYHEDRONS»

Abstract

One of the most important tasks of teaching stereometry in school is the formation and development of students' spatial thinking. Knowledge and understanding of stereometry is based not so much on the theoretical foundations that are presented in the educational literature, but also on the ability of the student to see and correctly represent the spatial figure.

The correct perception of spatial figures is not easy for everyone. You can learn only through exercise. Repeated exercises to build images of figures and operations with them will gradually eliminate the barrier in the perception of space and plane. For example, the study of methods for constructing cross sections of polyhedrons by students will become more accessible if interactive teaching methods are used.

This article discusses the theoretical foundations of interactive learning in the educational process of high school. As an example of application, the fragments of lessons on the topic «The cross section of polyhedrons» using interactive teaching methods are presented.

Keywords: interactive teaching methods, high school, learning process, active teaching methods, section, polyhedrons, prism, pyramid, work in groups.

Вопрос выбора метода проведения занятий для каждого учителя является повседневным, практическим делом. В своем решении учитель всегда должен проявлять максимальную самостоятельность, поскольку в действующих законодательных документах нет «программных указаний» по этому вопросу. Кроме того, подчеркивается свобода учителя в выборе форм и методов обучения, поскольку конкретные ситуации обучения слишком разнообразны, что каждый учитель должен учитывать в своей работе.

Что такое метод и как выбрать наиболее рациональные методы для конкретного учителя и конкретной профессии? Традиционно метод обучения определяют как способ взаимосвязанной и взаимозависимой деятельности педагога и обучаемых, направленной на реализацию цели обучения. Другой подход определяет метод обучения как системы целенаправленных действий педагога, организующих познавательную и практическую деятельность обучаемых и обеспечивающих решение задач обучения. Как в одном, так и в другом определении метода существует двойной подход к его интерпретации, подчеркивающий единство методов обучения и методики преподавания, а также дающий представление об общей модели обучения.[1, с. 17].

Каждый метод обучения включает в себя обучающую работу преподавателя – представление и разъяснение нового материала; организацию активной учебно-познавательной деятельности учащихся. То есть, с одной стороны, учитель сам объясняет материал, а с другой – стремится стимулировать учебно-познавательную деятельность учащихся (побуждает их к размышлению, самостоятельному формулированию выводов и т.д.). Иногда, как будет показано ниже, сам учитель не

объясняет новый материал, а лишь определяет его тему, проводит вступительную беседу, инструктирует учащихся о предстоящей образовательной деятельности (обучающая работа), а затем предлагает им понять и изучить материал из учебника. Это все сочетает в себе обучающую работу учителя и организованную им активную учебно-познавательную деятельность учащихся.

— данной работе за определение методов обучения будет взято определение Ю.К.Бабанского: «Методы обучения – это способы упорядоченной взаимосвязанной деятельности преподавателя и обучаемых, направленной на решение задач образования» [2, 15 с.].

Как говорит Д. Пойа «Хороших методов существует ровно столько, сколько существует хороших учителей» [3, 62 с.].

— современной дидактике, насчитывается до 50 различных методов обучения, но единой классификации методов обучения не существует.

Однако все методические подходы к обучению условно можно разделить на три группы:

- 1 пассивные методы;
- 2 активные методы;
- 3 интерактивные методы.

Термин «пассивное обучение» подразумевает лекцию, запись, контроль, решение задач, выполнение домашнего задания и т.д. Уже много лет учителя используют не только пассивные методы, но и активные методы обучения: проблемное обучение, блиц опросы, задают вопросы, чтобы активизировать учащихся. Наверное, поэтому деление на пассивное и активное обучение – это слишком грубое деление и современное обучение полностью пассивным называть нельзя. Поэтому, под *традиционным методом* будем понимать пассивно-активные методы обучения. И в дальнейшем, будем использовать термин *традиционные методы обучения*. Таким образом, разделим методы обучения на две группы: на традиционные и интерактивные методы. По определению педагогического энциклопедического словаря под редакцией Б.М. Бим-Бада: «интерактивное обучение – это обучение, построенное на взаимодействии учащегося с учебным окружением, учебной средой, которая служит областью осваиваемого опыта. Учащийся становится полноправным участником учебного процесса, его опыт служит основным источником учебного познания. Педагог не дает готовых знаний, но побуждает участников к самостоятельному поиску» [4, с.12].

Применение интерактивных методов обучения на уроках математики отличается от применения этих же методов на других предметах, например на биологии, на географии и т.д. Например, при реализации интерактивного метода на уроках географии, учащиеся могут добыть знания самостоятельно за короткий промежуток времени из учебников, справочников, интернета. А на уроках математики, если это касается непосредственно решения задач, учащиеся уже должны обладать определенным уровнем знаний по данной теме. А где взять эти знания? Значит, перед этим учитель должен изложить какую-то теорию, а ученики должны эту теорию выучить и усвоить. Это означает, что при обучении математике, необходимы элементы традиционного обучения, такие как лекционные занятия, занятия по закреплению знаний.

Чтобы использовать интерактивные методы на уроках математики, учащиеся должны вести дискуссию, а для того, чтобы вести дискуссию зоны актуального развития у них должны пересекаться. Идеальным вариантом было бы то, что у учеников пересекались бы и зоны ближайшего развития, именно по данной теме.

Зона ближайшего развития – это понятие, введенное Л. С. Выготским, означающее «зону между актуальным уровнем развития, который определяется способностью ребенка самостоятельно справляться с решением поставленных задач, и потенциальным уровнем развития, который определяется его способностью справляться с решением более сложных задач при помощи взрослого или более способного сверстника» [5, с. 155].

Необходимо понимать, что не все учащиеся класса имеют одинаковый уровень математического развития и математической грамотности. А при интерактивных методах важно, чтобы каждый из учащихся работал в зоне своего актуального, а лучше – в зоне ближайшего развития, по крайней мере, — соответствующей теме. При работе в паре, или в тройке или в четверке возможность пересечения зон ближайшего развития более высока, чем при работе большего числа участников. Это основной принцип обучения в малых группах.

Одной из наиболее сложных тем, для изучения в школе, являются задачи на построение сечений многогранников. Данные задачи играют исключительно важную роль в формировании пространственного, алгоритмического и логического мышления школьников. Также эта тема, в связи

со своей наглядностью, дает возможности и для применения интерактивных методов, в особенности, для обучения в малых группах.

Опыт показывает, что при определенном уровне сложности задачи, при работе в малых группах, получается разрыв, то есть одна группа уже решила задачу, а вторая еще даже не понимает с чего начать. Поэтому к формированию групп необходимо отнестись осознанно. Например, для задач практического содержания или задач стандартного типа, можно использовать равноправные группы, то есть произвольно сформированные группы. А для заданий, содержащих нестандартные задачи, требующих какой-то проверки и интеллектуального напряжения, группы нужно подбирать. Возможно, чтобы в каждой группе присутствовал более сильный ученик – лидер группы. Далее при формировании групп, будем делить группы осознанно, так как задачи будут нестандартными. Формирование групп будет происходить таким образом: класс разбивается на 4 группы по 5 человек в каждой группе, если

классе меньше двадцати человек, то можно создать 3 группы. Учитель предварительно распределяет карточки с номерами по фамилиям и далее на уроке, выдает по следующему принципу:

- 1 – очень слабым учащимся;
- 2 – слабым учащимся;
- 3 – учащимся, имеющим слабую оценку 4;
- 4 – учащимся, имеющим твердую оценку 4;
- 5 – учащимся, имеющим твердую оценку 5.

Затем группы формируются так, чтобы в каждой группе присутствовали все номера.

При работе в группах, эффективно использовать задачи на готовых чертежах. Такие задачи позволяют увеличить темп работы на уроке, так как они находятся перед глазами на протяжении всего решения; активизируют мыслительную деятельность учащихся; помогают запомнить теоретический материал.

Каждой группе раздается рабочий лист с чертежами. Кроме того, чертежи изображены на интерактивной доске.

Первое задание учащимся дается для повторения и актуализации знаний. Учащиеся должны построить точку пересечения прямой с плоскостью.

На обсуждение данного задания отводится 2 минуты, и затем один из учащихся, из каждой группы, имеющих карточку с номером 3 вызывается для защиты.

Формулировка задания. Построить точки пересечения прямых MN и LM с плоскостью нижнего основания призмы (рис. 1):

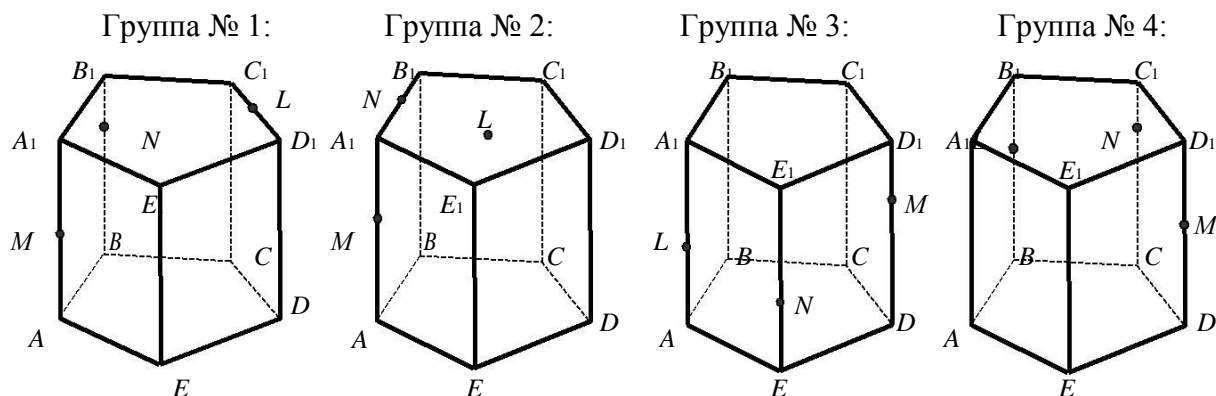

Рисунок 1. Групповая работа № 1

Рассмотрим подробное решение задания для первой группы, а задания групп № 2, № 3, № 4 аналогичные (рис. 2).

Прямая MN принадлежит плоскости ABB_1A_1 , так как этой плоскости принадлежат две ее точки. Значит, она будет пересекаться с плоскостью ABC по линии их пересечения с плоскостью ABB_1A_1 , то есть по прямой AB в точке F .

Чтобы найти точку пересечения прямой ML с плоскостью нижнего основания, найдем вторичную проекцию точки L на плоскость нижнего основания. Для этого проведем прямую через точку L параллельную боковому ребру, и получим точку L' – вторичную проекцию точки L .

А вторичная проекция точки M уже имеется на чертеже – это точка A . Пересечение прямой ML с ее вторичной проекцией AL' , которая лежит в плоскости основания, как раз и будет точкой пересечения прямой ML с плоскостью основания.

Данную работу можно оценить по критериям таблицы 1.

Критерии оценивания работы группы

Таблица 1

№ гр.	Правильность изложения нахождения точки пресечения прямой MN с плоскостью нижнего основания.	Правильность нахождения вторичных проекций.	Правильность изложения нахождения точки пресечения прямой LM с плоскостью нижнего основания.	Поведение в группе, вовлеченность каждого члена в работу группы

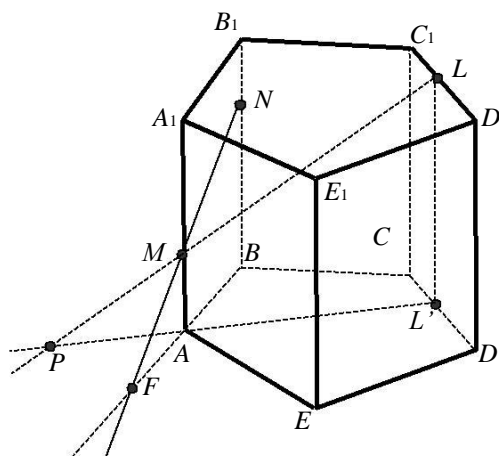

Рисунок 2. Решение к групповой работе № 1

На другом занятии, уже при построении сечений пирамид, после объяснения метода следов, можно предложить следующую групповую работу. Каждой группе предлагается построить сечения по заданным трем точкам на листах формата А3, а затем один из учащихся из каждой группы выходит, крепит лист с решением на доске и объясняет построение.

Формулировка задания. Построить сечение пирамиды плоскостью MNK (рис. 3).

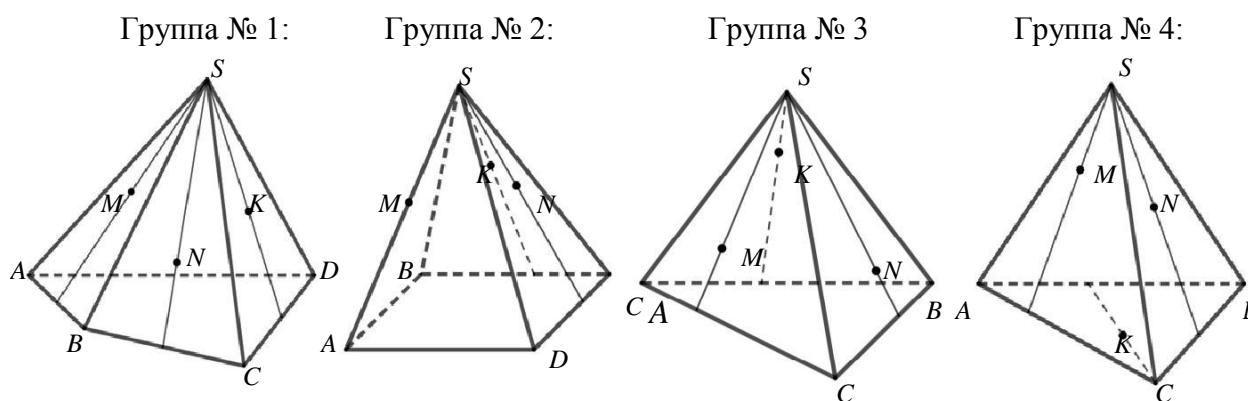

Рисунок 3. Групповая работа № 2

Рассмотрим подробное решение задания для первой группы (рис. 4).

- $SM \cap AB = \{M_0\}$ – вторичная проекция точки M на плоскость основания.
- $SN \cap BC = \{N_0\}$ – вторичная проекция точки N на плоскость основания.

3. $SK \cap CD = \{K_0\}$ – вторичная проекция точки K на плоскость основания.

4. $M_0 N_0 \cap MN = \{X_0\}$ – след прямой MN на плоскости основания (п.1; 2).

5. $K_0 N_0 \cap KN = \{Y_0\}$ – след прямой KN на плоскости основания (п.2; 3).

6. $X_0 Y_0$ – след плоскости MNK на плоскости основания пирамиды (п.4; 5).

7. $AB \cap X_0 Y_0 = \{Z_0\}$

8. $Z_0 M : Z_0 M \cap SB = \{B_1\}; Z_0 M \cap SA = \{A_1\}$

\Rightarrow плоскость MNK пересекает грань ABS по отрезку $A_1 B_1$.

9. $B_1 N \cap SC = \{C_1\} \Rightarrow$ плоскость MNK пересекает грань SBC по отрезку $B_1 C_1$.

10. $C_1 K \cap SD = \{D_1\} \Rightarrow$ плоскость MNK пересекает грань SCD по отрезку $C_1 D_1$.

11. Плоскость MNK пересекает грань ADS по отрезку $A_1 D_1$.

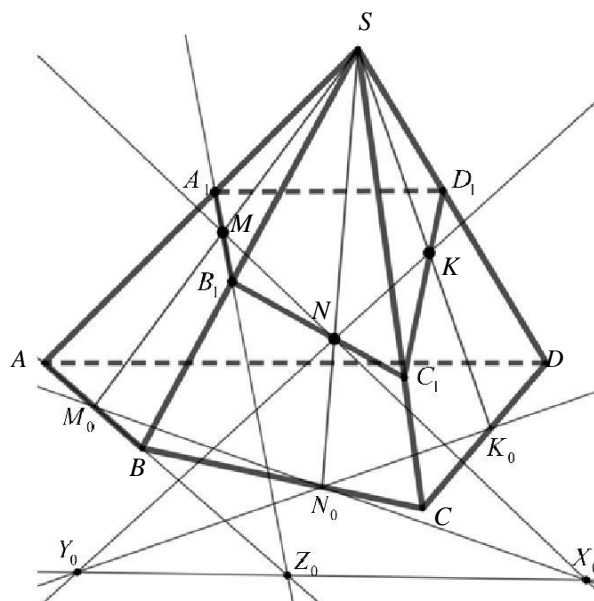

Рисунок 4. Решение к групповой работе № 2

12. Четырехугольник $A_1 B_1 C_1 D_1$ – искомое сечение.

Работа и ответы учащихся будут оцениваться учителем в течение урока по критериям таблицы 2.

Критерии оценивания работы группы

Таблица 2

№ гр.	Правильность изложения материала	Культура изложения материала	Дополнения других групп	Поведение в группе, вовлеченность каждого члена в работу группы

Последний критерий необходим для того, чтобы активизировать работу в группе более слабых учеников.

Данная методика была апробирована в 11 классе школы-лицея «Дарын» города Петропавловска. Все учащиеся с интересом участвовали в обсуждении, старались найти решение задач всей группой. В случае если один из участников группы не мог разобраться с задачей, тогда остальные учащиеся его же группы объясняли решение.

То есть, благодаря общению, учащиеся становятся более самостоятельными, активными, коммуникабельными и способными работать на достаточно высоком уровне. Учащиеся учатся применять свои знания в новых ситуациях, учатся использовать их на практике и самостоятельно добывать их. Таким образом, можно сделать вывод о положительном влиянии интерактивного обучения, как на повышение качества знаний, так и на повышение успеваемости и интереса учащихся к предмету.

Список использованной литературы:

1 Абылкасымова А.Е. Развитие системы общего среднего образования в современном мире. Учебное пособие. / Абылкасымова А.Е., Ушуров Е.А., Омарова Р.С. - Алматы.: НИЦ «Фылым», 2003. – 112 с.

2 Бабанский Ю. К. Труды действительных членов и членов-корреспондентов Академии педагогических наук СССР. – Библиогр., 1989.– 555 с.

3 Пойа Д. Как решать задачу: Пособие для учителей / Пер. с англ. В.Звонарёвой и Д.Белла; Под ред. Ю.Гайдука. – Изд. 2-е. – М.: Учпедгиз, 1961. – 207 с.

4 Педагогический энциклопедический словарь / гл. ред. Б.М. Бим-Бад. – М.: Большая российская энциклопедия, 2002. – 528 с.

5 Выготский Л.С. Педагогическая психология. – М.: Педагогика, 1991. – 480 с.

МРНТИ 14.07.01

С.Н. Исабаева¹, Н.М. Абишева², В.Ж. Керимбаева³

¹ п.э.к., қауымд.профессор, Нұр-Мұбарак Египет ислам мәдениеті университеті, Алматы қ., Қазақстан Республикасы,

² п.э.к., доцент м.а., Нұр-Мұбарак Египет ислам мәдениеті университеті Алматы қ., Қазақстан Республикасы,

³ инф.э.магистрі, Алматы технологиялық университеті, Алматы қ., Қазақстан Республикасы

ЦИФРЛЫҚ ОҚЫТУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ИНТЕРБЕЛСЕНДІ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Аңдатпа

Бұл мақалада цифрлық оқытуда интербелсенді технологияның мағынасы мен рөлі туралы түсінік беріледі. Қазіргі заманғы АКТ құралдары және олардың білім беруде қолданылуы оқушылар мен мұғалімдердің сұхбаты қатарында мұғалімдер мен оқушылардың компьютермен және онымен орнатылған бағдарламамен сұхбатының орындалатындығында. Осындай сұқбатты ұйымдастыру мүмкіндігін зерттеу нәтижелі оқыту жүйесін құру тұрғысынан өте маңызды.

Білім беру жүйесінде пайдаланылатын көптеген АКТ құралдарының интерактивтілігі оқушыға компьютерлік бағдарламамен белсенді түрде сұқбаттасу мүмкіндігін береді. Оқушының оқу мен ақпараттандыру құралдарымен сұқбаты, оқу принциптері мен ұйымдастырылуы нақты әдістемелік жүйенің ерекшеліктеріне немесе пайдаланылған ақпараттандыру технологиясына тәуелді сұқбат жасау үшін бірыңғай жағдайлар жасалуы керек.

Түйін сөздер: цифрлық оқыту, интербелсенді оқыту, оқыту әдісі, оқыту құралдары, сұқбат, АКТ құралдары

Исабаева С.Н.,¹ Абишева Н.М.,² Керимбаева В.Ж.³

¹ к.п.н, ассоц.профессор, Египетский университет исламской культуры «Нур-Мубарак», г.Алматы, Республика Казахстан,

² к.п.н., и.о.доцент, Египетский университет исламской культуры «Нур-Мубарак» г. Алматы, Республика Казахстан,

³ магистр, Алматинский технологический университет, г. Алматы, Республика Казахстан

ИНТЕРАКТИВНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ОБУЧЕНИЯ

Аннотация

В данной статье излагается мысль о значении и роли интерактивных технологии в цифровом обучении. Современные средства ИКТ и их использование в образовании приводят к тому, что наряду с общением учащихся и учителей появляется общение учителей и учеников с компьютером и установленным на нем программным обеспечением. Изучение возможностей организации такого диалога оказывается очень существенным с точки зрения построения эффективных систем обучения.

Интерактивность большинства средств ИКТ, применяемых в системе образования, означает, что ученику предоставляется возможность активного взаимодействия с компьютерной программой. Должны быть созданы единообразные условия для учебного диалога обучающегося и средств

информатизации – диалога, принципы организации и стиль которого не зависят от специфики конкретной методической системы обучения или применяемой технологии информатизации.

Ключевые слова: цифровое обучение, интерактивное обучение, методы обучения, учебные пособия, интервью, инструменты ИКТ.

S.N. Issabayeva¹, N.M. Abisheva², B.Zh. Kerimbaeva³

*¹Ph.D., Associate Professor, Egyptian University of Islamic Culture "Nur-Mubarak",
Almaty, Kazakhstan, Republic of Kazakhstan,*

*²Ph.D., Associate Professor, Egyptian University of Islamic Culture "Nur-Mubarak", ³Magister
of pedagogical sciences, Almaty Technological University,
Almaty, Republic of Kazakhstan*

INTERACTIVE TECHNOLOGIES IN THE CONDITIONS OF DIGITAL TRAINING

Abstract

This paper presents the idea of the importance and role of interactive technologies in e-learning. Modern tools and their use of ICT in education lead to the fact that along with communication students and teachers receive communication teachers and students with a computer and installed software on it. Explore possibilities of such a dialogue is very important in terms of building effective systems of education.

Interactivity means ITT most used in the education system, means that the student is given the opportunity to actively interact with a computer program. Should be created uniform conditions for student learning dialogue and means of information - dialogue, principles of organization and style of which do not depend on the specific methodical system of training or technology information.

Keywords: digital learning, interactive learning, teaching methods, study guides, interviews, ICT tools.

Электронды оқыту Елбасы Н.Ә. Назарбаев атап кеткендей, Қазақстанның әлемдегі бәсекеге қабілетті елу елінің қатарына қосылуының стратегиялық мақсатына сәйкес келетін білім беру саласының негізгі міндеттерінің бірі ретінде қарастырылуы қажет. Сондықтан электрондық оқыту жағдайын, яғни ақпараттық және коммуникациялық құралдарының (АКТ) білім беру саласына қолданылуын түбегейлі зерттеу бүгінгі күннің кезек күттірмейтін мәселесі.

Қазіргі АКТ құралдары және олардың жалпы орта білім беруде қолданылуынан оқушы мен оқытушылар арасындағы қатынаспен қатар, оқыту және оқушының компьютермен және оған орнатылған программалық қамтамасыз етілуімен қатынасы пайда болады. Мұндай сұхбатты ұйымдастыру мүмкіндіктерін меңгеру оқыту жүйесінің тиімділігін құру тұрғысынан өте маңызды. Қазіргі оқытушы оқушыларды оқытуда қолданылатын әртүрлі АКТ құралдарымен сұхбатты ұйымдастыру ерекшеліктерін ескеруі және білуі қажет. Әрбір АКТ нақты құралымен сұхбатты ұйымдастыру екі негізгі қызметті атқарады: компьютерлік программаны басқаруға арналған сұхбат және оқушыларды оқыту барысында пән терминдері аймағында ұйымдастырылған сұхбат. Мұнда қолданушы интерфейсін ұйымдастыру оқушылардың АКТ оқу құралдарымен сұхбатының көрінетін ішкі жағын бейнелейді. Мұндай сұхбатты, басқаша жағынан ақпаратты компьютерге енгізу және оқытушы немесе оқушының оны меңгеруі үшін ақпаратты шығару ақпараттық технологиясы ретінде түсіндіруге болады.

Оқытушы, оқушының және компьютерлердің қарым-қатынас траекториясы алдын ала белгілі емес және сұхбат барысында туындайтын мазмұндық бағытта беріледі. Жалпы орта білім беруде қолданылатын АКТ құралдарының көпшілігінде, оқытушы мен оқушының басқаруымен үдеріс жүретін «иерархия тармақтары» алдын-ала беріледі. Егер педагогтар немесе оқушылар қажетті «тармаққа» түспесе, компьютер қолданушының қателескендігі және қайтадан орындап көру қажеттігі немесе адамдардың арасындағы қатынасты сипаттайтын басқа тармақ тұрғысынан қайта қарау қажеттігі туралы мәлімет береді [1].

Білім беруде қолданылатын қазіргі АКТ құралдары оқуды имитациялық үлгілегенде өздігімен шығармашылық үдерістерді қамтымайды, «интеллектуалдық ойын» режиміне енгізеді, оқытудың осы формасында АКТ құралдарын қолдану нәтижелі болады. Осыған ұқсас ақпараттандыру құралдары

оқытушыға осындай оқыту ортасын құруға көмектеседі, ол оқушылардың ойлауын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

АКТ құралдарымен оқушылардың жұмыс жасау үдерісінде ойлау әрекеті реттеледі және өзгереді: тұлғаның қорғау механизмдерінің, мақсатқа жетудің субъективтік деңгейінің рөлі артады, іс-әрекетті бақылау механизмдері қайта құрылады, мотивация трансформацияланады. Мотивациялық аймаққа әсер ету білім беру мақсатын басқаруға мүмкіндік береді. Білім беру үдерісінің қатысушыларының арасында білім беруде ақпараттық және телеқатынасты технология құралдарын қолданумен анықталатын қатынастың жаңа түрі пайда болытындығын айтуға болады.

Жалпы орта білім беру жүйесінде қолданылатын АКТ құралдарының көпшілігінің интербелсенділігі, оқушыға компьютерлік программамен белсенді әсер ету мүмкіндігін беруді білдіреді. Оқушылар мен ақпараттандыру құралдарының оқу сұхбаты үшін бірыңғай шарт қойылуы қажет, ұйымдастыру принциптері және оқытудың немесе ақпараттандыру технологиясында қолданылатын нақты әдістемелік жүйенің ерекшелігінен тәуелсіз стилі болуы тиіс.

Сұхбаттың астарында екі жақ та қатысатын ақпарат алмасу түсіндірілетіндігін айта кету қажет. Ғылымда сұхбатты кеңінен түсіну кездеседі, оның негізгі белгісі сөйлесушілердің арасындағы сөздік қормен алмасу емес, әртүрлі позицияның кездесуінде [2].

АКТ құралдарымен ұйымдастырылатын сұхбат тілі, екі қарама-қайшы талаптарды қанағаттандыруы тиіс: табиғи тілге көбірек жақын болу және хабарламаларды талдау жүйесінің жұмысын қатамасыз ету үшін формализацияға жол беру. Бұдан, бұл талаптарды орындау бірқатар проблемаларды туғызады: АКТ құралдарымен қолданушының табиғи тілдегі қатынасы оқушылар үшін тиімді, бірақ нақты ақпараттандыру құралдарын құру үдерісінде жүзеге асыру қиын.

Табиғи тілде қатынас жасау предредакторы және морфологиялық, синтаксистік және семантикалық талдауы бар арнайы жүйенің есебінен АКТ құралдарының әртүрлі түрі үшін ұйымдастырылуы мүмкін. Көптеген сөздер мен сөзтіркестерінің мағыналық біркелкісіздігі қиындық тудырады. Бұл проблеманы шешудің мүмкін болатын жолдары оқытушылар мен оқушылардың табиғи тіліне кейбір болымсыз шектеулерді (мүмкіндігінше максималды бірыңғай және әмбебаптығы) енгізу болуы мүмкін, олар оқушылардың іс-әрекетіне, олардың ақпараттық технологияларға қатынасына айтарлықтай әсер етпеуі қажет.

АКТ білім беру құралдарымен жұмыс барысында оқытушы мен бір оқушының сұхбатына сәйкес бірдей өзара әрекет деңгейін тиімді деп есептеуге болады.

Білім берудің АКТ құралдарын құруға нақты ұсыныстарды қолдану жағдайында, олар арқылы тек қана қатынас үлгіленбейді, сонымен қатар мектептегі оқытуды жағымды эмоционалдық климатпен қамтамасыз ететін оқушы тұлғасының дұрыс қалыптасуы және мотивациясын дамыту үшін қойылатын шарт құрылатын педагогикалық қатынас үлгіленеді.

Оқушы мен АКТ құралдарының арасындағы тиімді сұхбаттың маңызды алғышарттарының бірі әлеуметтік арақашықтықты сақтау болып табылады. Бұл арақашықтықты қысқарту, оқыту барысында педагог авторитетінің жоғалуына әкеледі. АКТ ды қолдану арқылы мектептегі оқыту практикасында бұл кемшілік «сен» деп қатынас жасаумен анықталады, оның нәтижесінде мектеп оқушыларында АКТ оқыту құралын басқа жағдайда қолдануға тілегі болуы мүмкін. Мұндай талпыныс оқушыларда, әлеуметтік арақашықтық үлкен болғанда, оқушылардың өзіншілдігіне нұқсан келтіретін компьютердің репликасы категориялық түрде берілгенде пайда болады.

Сұхбаттың педагогикалық бағыттылығы, яғни оқу мақсатына жетуге бағытталуы өте маңызды. Басқа оқушымен АКТ құралдары арасындағы сұхбатқа қойылатын айтарлықтай талаптар, қарапайымдылық және жауапты енгізу уақытының аздығы болуы қажет. Сұхбат оқушылар өздерінің жауабын компьютерде қалай теру қажеттігі туралы емес, қалай беру қажеттігі туралы ойланатындай құрылуы тиіс [3, 4].

Оқушылар мен білім берудің АКТ құралдары арасындағы сұхбаттың ашықтығы мен тездігін қамтамасыз ету үшін қолданушы интерфейсін рационалды түрде ұйымдастыру қажет. Оқушы үшін де ақпараттандыру құралдарымен жұмыс жасау ережесін тез меңгеру мүмкіндігі қамтамасыз етілуі тиіс. АКТ құралдары өз қызметінің құрылымдық тізімін көрсете білуі, өз жағдайын және әрекетін түсіндіруге қабілетті болуы тиіс. Қолданушы интерфейсін дайындауда мүмкіндігінше жетекші фирма-өндірушілердің программалық қамтамасыз етілуінің стандартын ұстанған дұрыс.

Адам және АКТ құралдары арасындағы өзара сұхбаттық әрекет және сыртқы түр түсінікті, ыңғайлы болуынан оқушының нақты оқытушы компьютерлік программамен қатынасы тәуелді болады.

АКТ құралдарының көмегімен оқыту оқытушының жетекшілігімен, немесе АКТ оқытушы құралының көмегімен орындалады. Сұхбаттар жүйесін білім беруде оқытудың екі нұсқасының қайсысын қолдану ұсынғандығына байланысты жоспарлау және құру қажет.

Оқытушымен оқыту барысында АКТ құралдарымен оқушының арасындағы сұқбат қысқа болуынан экраннан ақпаратты оқу уақыты қысқарады және талдау мен шешім қабылдауға көп уақыт қалады. Ақпарат жеткіліксіз болса, оқытушы толықтыра алады.

Оқытушылар мен оқушылардың АКТ құралдарымен танысу және операция жұмысын жеңілдету үшін мұндай құралдарды кіріктіріп және унификациялау арқылы қолдану қажет. Шынында, бұл жағдайда біз компьютермен сұхбаттасу және білім беруді ақпараттандыру құралдарын унификациялауды үдерісін ұйымдастыра аламыз, унификация АКТ құралдарының интерфейсі құру принциптерінің бірлігін білдіретін, оның салдарынан оқушымен өзара әрекет оңтайланады. Өз кезегінде, сұхбатты ұйымдастыру принциптерін сақтау бірлігі АКТ құралдарының унификациясының маңызды факторы болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Лапчик М.П. Актуальные проблемы массового внедрения электронного обучения //Материалы V международной научно-методической «Математическое моделирование и информационные технологии в образовании и науке». – Алматы, 2010. Том 2. – С.156-161

2. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. // Под ред. Е.С. Полат. / М.: «Академия», – 2001.

3. Панюкова С.В. Информационные и коммуникационные технологии в личностно ориентированном обучении. // М.: ИОСО РАО – 1998, 225 с.

4. Бидайбеков Е.Ы., Исабаева Д.Н., Ошанова Н. XX ғасырдағы білім беру және ақпараттық технологияларына кіріспе. А., 2010. – 210 б.

УДК 373.1;37.026
МРНТИ 14.25.09

G.Zh. Nazarova¹

¹ candidate of pedagogical sciences, M. Saparbaev Institute,
Shymkent, Kazakhstan

PROJECT METHODOLOGY AS A MEANS OF DEVELOPMENT OF PUPILS' COGNITIVE ACTIVITY IN MODERN SCHOOL (AT THE FOREIGN LANGUAGE LESSONS)

Abstract

At present, the project methodology has been widely used in the lessons of a foreign languages. The popularity of this technology, both among pupils and among teachers, is explained by the fact that, above all, the project assignment directly relates the process of mastering certain subject knowledge with the real use of this knowledge. Moreover, the integrated, integrative nature of the project work allows the pupil to build a single picture of the world, "collecting" for this his knowledge from different sources. This means that the knowledge, abilities and skills developed in the learning process cease to be "nobody's", they are organically appropriated by pupils, becoming a process of independent self-mastery of the cognitive educational activity system.

At the present stage, the educational system should be aimed at creating a learning system in which the trainee would not only know a lot, but also that he would learn to think with this knowledge and develop the need for students to expand their knowledge. The project methodology, as a principle of learning, means that when organizing a study, the content of educational material is not given in a form ready for memorization, but presented as part of a problem task, in which the content to be learned takes the place of the unknown.

Keywords: Project method, the development of the cognitive activity, the teaching process, material of teaching, problem task, a foreign language lesson, English lesson.

Г.Ж. Назарова¹

¹ п.ғ.к., Мардан Сапарбаев институты, Шымкент қ., Қазақстан

ЖОБА ӘДІСТЕМЕСІ ЗАМАНАУИ МЕКТЕПТЕГІ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ІС ӘРЕКЕТІН ДАМУДЫҢ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ (ШЕТ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА)

Аңдатпа

Қазіргі кезде жоба әдістемесі шет тілдер сабақтарында кеңінен қолданылады. Бұл технологияның оқушылар мен оқытушылар арасындағы танымалдылығын, әуелі жоба тапсырмасы нақты пән білімін меңгеру процесін оның шын қолдануымен тікелей байланыстыратыны арқылы түсіндіруге болады.

Сонымен қатар, жоба әдісінің кешенді, интегративтік сипаты, оқушының түрлі көздерден ақпарат «жинау» арқылы, оған өзінің бірыңғай әлемін құруға мүмкіншілік береді. Бұл оқу процессіндегі меңгеріліп жатқан дағдылары мен қабілеттерді «өзімен өзін бос» қалдырмай, оқушылар оларды дағдыланып, танымдық оқу іс-әрекет жүйесінің өзіндік автономдық меңгеру процесі болып қалыптасады. Қазіргі кезеңде білім беру жүйесі білімалушыны тек білім алып ғана емес, сонымен қатар осы білім арқылы ойлауды үйреніп, оқушылардың өз білімдерін кеңейту қажеттілігін дамыта алатын оқыту жүйесін құруға бағытталуы керек.

Жоба әдістемесі оқыту принципі ретінде оқуды ұйымдастыру кезінде оқу материалының мазмұны есте сақтауға дайын нысанда берілмейді, бірақ ол белгісіз орынды алатын проблемалық тапсырма ретінде ұсынылады.

Түйін сөздер: Жоба әдісі, танымдық іс-әрекеттің дамуы, оқыту процесі, оқу материалы, проблемалық тапсырма, шет тілі сабағы, ағылшын тілі.

Назарова¹ Г.Ж.

¹ к.п.н., Институт, М.Сапарбаева,
г.Шымкент, Казахстан

ПРОЕКТНАЯ МЕТОДИКА КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ В СОВРЕМЕННОЙ ШКОЛЕ (НА ПРИМЕРЕ УРОКОВ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА)

Аннотация

В настоящее время на уроках иностранного языка широкое распространение получила проектная методика. Популярность данной технологии, как среди учеников, так и среди преподавателей объясняется тем, что, прежде всего, проектное задание непосредственно связывает процесс овладения определенным предметным знанием с реальным использованием этого знания. Причем комплексный, интегративный характер проектной работы позволяет ученику выстраивать единую картину мира, «собирая» для этого свои знания из разных источников. Это означает, что осваиваемые в учебном процессе знания, навыки и умения перестают быть «ничейными», они органично присваиваются учащимися, становятся процессом самостоятельного автономного овладения системой познавательной учебной деятельности.

На современном этапе образовательная система должна быть направлена на создание системы обучения, при которой обучаемый не просто много бы знал, но и что бы он научился мыслить с помощью этих знаний и развивать у учащихся потребность расширять свои знания.

Проектная методика, как принцип обучения означает, что при организации обучения содержание учебного материала не даётся в готовом для запоминания виде, а предъявляется в составе проблемной задачи, в которой подлежащее усвоению содержание занимает место неизвестного искомого.

Ключевые слова: Проектная методика, развитие познавательной деятельности, процесс обучения, учебный материал, проблемная задача, урок иностранного языка, английский язык.

At the present stage of social development, one of the most important conditions for the full-fledged formation and development of personality is the use in the practice of education of such a proven means of training and education as a cognitive activity. Such an assessment of the importance of cognitive activity is based on the fact that this tool in combination with other methods of training and education is the most effective, as evidenced by the results in training and successful educational work.

Nowadays, the educational system should be aimed at creating a learning system in which the trainee would not only know a lot, but that pupil would learn to think with this knowledge and develop the need for students to expand their own.

Project technology, as a principle of learning, means that when organizing training, the content of educational material is not given in a form ready for memorization, but presented as part of a problem task, in which the content to be learned takes the place of the unknown sought.

Thus, the project technology not only organizes the content of acquired knowledge in a special way, but also dictates a special method of its assimilation, ie, through the pupil's mental actions to search for this content in the classroom. [1]

The lesson is the main organizational element of the learning process, at which the solution of specific practical, educational, educational and developmental tasks, ensuring the achievement of final goals, is carried out.

Deciding to use the project when studying any section or issue of the program, the teacher should develop a plan of project work corresponding to the stages of the project (preparatory, organization of work, training tasks for students, make recommendations on the selection of material; plan the whole series of lessons in which it is supposed to use the project method). External evaluation of the project, both intermediate and final, is necessary and can take various forms. [1]

As the project technology is implemented in the educational process, where there are different types of activities, we found it is necessary to dwell on the definition of “activity”.

In the pedagogical dictionary of G.M. Kodjaspirova, the following definition is given that does not contradict the philosophical and psychological definition of “activity”: “activity is a form of mental activity of an individual, aimed at the knowledge and transformation of the world of the person himself. An activity consists of smaller units-actions, each of which has its own particular purpose and task. Activity includes the goal, motive, methods, conditions, result”[2, p.37].

In accordance with the concept of the Soviet psychologists of the school of L.S. Vygotsky, activity is “processes that, while carrying out a particular attitude of a person to the world, respond to a particular, corresponding to their needs,” as well as processes psychologically characterized by those that what this process as a whole is directed at (its subject matter) always coincides with the objective one that encourages the subject to this activity, that is, the motives”[3, p.56].

According to the psychological concept of A.N. Leontyev, the main thing that distinguishes one activity from another is the difference in their subjects. According to the terminology he proposed, the subject of activity is its real motive. Hence A.N. Leontyev connects the concept of activity with the concept of motive. “There are no activities without a motive,” he asserts”[4, p.102].

In the psychological definition of the category of activity, the author emphasizes that the activities are only those specific processes that carry out one or another life, that is, the active attitude of the subject to reality that meets the needs.

According to the theory of A.N. Leontyev, an activity consists of separate actions aimed at achieving consciously set goals. “The main components of individual human activities are those carrying out their actions. By action we call a process subordinate to the idea of the result to be achieved, i.e. a process subordinate to a conscious goal”[4, p.104-113].

The purpose and motive of the activity may not coincide. The meaning of actions, believes A.N. Leontyev, varies depending on the motive for which the goal is set.

The action contains not only the intentional aspect (which should be achieved), which is determined not by the goal itself, but by the objective-objective conditions of its achievement, that is, it is performed using various operations. “The action has a special quality, its special “generator”, namely, the ways in which it is carried out. I call the methods of carrying out the action operations”[3, p.107].

Thus, having defined the structure of activity, A.N. Leontyev formulates the position that we take as a methodological basis in our study. Motive (subject) defines activity; the goal (general and intermediate) determines the actions; the conditions in which the action is performed determine the operation.

So, the motive, purpose, conditions - the components of any activity, including cognitive. Moreover, they, as well as activities, actions, operations may experience mutual transformations.

The problem of the structure of activity and the influence of activity on the development of a personality dealt with this external plan of action, but there is an internal plan.

In modern psychology, it is common to understand mental development as the formation of internal actions. Mental functions or processes are internal actions. L.S.Vygotsky in the theory of the development of higher mental functions traced the path of formation - from the external to the internal, that is, interiorization. Interiorization involves the transformation of external actions - their synthesis, verbalization (translation into a verbal plan) and reduction.

As A.N. Leontyev emphasized, the process of interiorization consists not in that external activity moves to the inner plane of consciousness, but in that process in which the inner plan is formed [4, p.108].

The complex process of interiorization is most fully revealed, in our opinion, in the theory of the gradual formation of mental actions and the concepts of Halperin P.Ya. and Talyzina N.F.

Halperin P.Ya. established a sequence of stages that an external action must go through before becoming internal, mental. "The scale of stage-by-stage formation outlines sequential actions that allow building an action, starting with an indicative basis, through a material or materialized form, then in loud speech without objects, in "outer speech to oneself" and, finally, in proper "inner speech" [5, p.64].

Talyzina N.F. identifies in the structure of purposeful activity: goals, motives, realizing their operations, object, subject, orienting basis, and motivational, orienting, performing and control bases, identified by Galpirin. The orientation of the subject about the conditions under which this activity can be carried out and ideas about it [5, p.70] are an indicative basis.

Considering the activity as a whole, we considered it expedient to dwell on the opinion of V.V. Belicha. In his research, he singles out work and play as independent activities, and knowledge as a derivative of them. At the same time, the basis of the selection of species is not the subject, as psychologists define, but the leading motive, satisfied by this type of activity:

- work - satisfaction of biological needs;
- game - satisfaction of emotional needs;
- cognition - the satisfaction of intellectual needs associated with labor and (or) play [6, p.110]. In all studies, cognitive activity is considered as an independent type of human activity.

Considering the activity in the educational process, we would like to note the opinion of M.N. Skatkin, who considers the activity as cognitive.

He, in his turn, emphasizes that "not only thinking processes take place in cognitive activity, but also attention, memory, and will. An essential feature of cognitive activity, as opposed to mental activity, is that it expresses a person's attitude to the environment" [7, p.4].

Performing project assignments often goes beyond the lesson and takes a lot of time, but these efforts justify themselves, as this will solve a number of important tasks:

1. Classes take on the practical actions of students, affecting their emotional sphere, thereby increasing the motivation of students.
2. Students have the opportunity to carry out creative work in the framework of a given topic, independently obtain the necessary information not only from textbooks, but also from other sources. They must possess intellectual, creative skills.
3. During the work on the project, students interact with each other, with the teacher, whose role changes: instead of the controller, he becomes an equal partner and consultant.
4. In the project work the whole educational process is focused on students. Here, first of all, take into account his interests, life experience and individual abilities.
5. The individual and collective responsibility of students for specific work within the project is being strengthened, since each student, working individually or in micro-groups, should present the results of their activities to the whole group. [8]

There are the following basic requirements for using the project method:

1. the presence of a significant problem in a research, creative plan that requires integrated knowledge, research investigation to solve it;
2. practical, theoretical significance of the intended results;
3. independent (individual, pair group) activities of students in the classroom or outside school hours;
4. structuring the substantive part of the project (with indication of phased results and distribution of roles);
5. use of research methods:

- the definition of the problem, the research problems arising from it;
- discussion in motion of the hypothesis of their decision;
- discussion of research methods;
- design of the final results;
- analysis of the data;
- summing up, adjustments, conclusions (using the input of the joint study of the method of "brainstorming", "round table", creative readings, the protection of the project, etc.)

We can distinguish the following stages in the development of the project structure and its implementation: 1. presentation of the situation, allowing to identify one or more problems on the subject under discussion;

2. putting forward hypotheses for solving the problem posed ("brainstorming"), discussing and substantiating each of the hypotheses;

3. discussing methods for testing accepted hypotheses in small groups (one hypothesis in each group), possible sources of information for testing the hypothesis put forward; presentation of results;
4. work in groups on the search for facts, arguments, confirming or refuting the hypothesis;
5. protection of projects of each of the groups with opposition from all those present;
6. identify new problems.

Since, in a foreign language course, the project method can be used as part of program material on almost any topic, the selection of topics is carried out taking into account practical relevance for students. The main thing is to formulate the problem on which students will work in the process of working on the theme of the program. [9]

By the nature of the final product of the project activity, the following types of projects in the field of foreign language learning can be distinguished:

1. constructive-practical projects (booklet, observation diary);
2. gaming - role projects (role-playing, dramatization, or writing your own play);
3. informational and research projects (for example, "English as the language of international communication");
4. projects of a specific sociological survey;
5. publishing projects;
6. scenario projects
7. creative works (for example, a free literary work and literary translation of a work into their native language).

Project preparation includes different levels of activity. Students can ask questions to their comrades or look for information in reference books and dictionaries. If the project is carried out individually, students can work on it at home.

When protecting a project, it is important to consider the following points:

- the quality of the material provided: composition, completeness of the work, approaches, results, reasoning;
- the volume and depth of knowledge on the topic, erudition, interdisciplinary communication;
- culture of speech, the use of visual aids;
- answers to questions, completeness of speech, conviction;
- innovativeness.

The logical conclusion of each stage of training is control. Any form of it, whether it is current or final, verifies what has been taught, and reflects the achievement of either the ultimate or intermediate learning goal. The system of control of oral informal communication of students should check their ability to solve communicative tasks, achieve communicative goals, using a foreign language as a means of communication in various situations.

When monitoring project implementation and evaluating the results of this activity, all criteria are agreed upon jointly by students and the teacher. Evaluation criteria are determined at the beginning of the project, determined by its creative nature and include such parameters as:

1. Evaluation of your own project (depending on its type according to the criteria of design, composition, completeness of content, informational characteristics, quality of solution of selected problems, reasoning, persuasiveness, etc.).

2. Evaluation of the quality of the text (depth of content, disclosure of problems, connectedness, sequence, language design, editorial side, etc.).

3. Evaluation of the quality of presentations (in terms of content and the degree of impact on the audience).

4. Assessment of the contribution of each participant to the project (including originality, degree of creativity, quality of task performance, etc.).

5. Assessment of the ability to interact in a group (communication, cooperation, mutual support, business skills of the participants, team work, etc.), [10]

Mandatory stage of the project is **reinforcement**. Especially important role of the teacher in the project technology at this stage of "post-project work". This work is aimed at consolidating and strengthening the results of mastering the studied language and culture, implementing the necessary correction of language skills and speech skills, maintaining the need and interest in independent creative activity.

In the course of my teaching, I came to the conclusion that the use of projects as one of the technologies of teaching a foreign language and control at the senior stage greatly increases the efficiency of the process of education and development of students by means of a foreign language, as it allows:

– to include students in research, search and practical activities of the university and beyond, which contributes to their socialization;

– to individualize the learning process, giving the students themselves the right to choose the level of complexity of educational material, the amount and amount of additional material;

– improve communicative competence in all types of speech activity;

– the use of modern technology for collecting and processing information;

– integrate knowledge from various areas, thereby developing the ability to be aware of a holistic picture of the world.

Based on the above, it follows that the use of the project method in foreign language lessons effectively contributes to the formation of phonetic, grammatical and lexical skills and the development of students' cognitive activity.

References:

1. Гальскова Н.Д. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика: учеб. Пособие для студ. Лингв. Ун-тов и фак ин.яз. высш. пед. учеб заведений./ Н.Д. Гальскова, Н.И.Гез.-3-е изд., стер.– М.: Издательский центр "Академия", 2006.

2. Педагогический словарь Коджаспировой Г.М. 2-ое издание. -М., 2005. - С.37.

3. Психологические проблемы учебной деятельности школьника /Под ред. В.В.Давыдова. – М.: Советская Россия, 1977. - 310 с.

4. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики.- М.: Изд-во МГУ, 1981.-584 с.

5. Талызина Н.Ф. Педагогическая психология: Учеб.пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений. - М.: Издательский центр «Академия», 1998.

6. Белич В.В. Познавательная рефлексия. - Челябинск, 1991. - 127 с.

7. Скаткин М.Н. Активизация познавательной деятельности учащихся в обучении. – М., 1965. – 240 с.

8. Салтовская Г.Н. Лингводидактический подход к проектной методике в младших классах. Пятигорск, 1997

9. Жумашева С.С. Особенности подготовки учителя к формированию познавательной самостоятельности учащихся. Дисс. канд. пед. наук: 13.00.01.– Алматы, 1994.

10. Методика проектной работы на уроках английского языка В.В. Копылова, "Дрофа" Москва 2004.

Г.И. Казахбаева¹, Г.А. Момбиева.², А.А. Акимбаев³

¹ магистр, оқытушы, Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан,

² магистр, аға оқытушы, Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан,

² магистр, аға оқытушы, М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті, Шымкент қ., Қазақстан

ПРОБЛЕМАЛЫҚ ОҚЫТУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ БЕЛСЕНДІЛІКТЕРІН АРТТЫРУ

Аңдатпа

Аталған мақалада оқушылардың танымдық белсенділіктері мен шығармашылық қабілеттерін проблемалық оқыту арқылы арттырудың теориялық және тәжірибелік мәселелері қарастырылған. Оқушылардың танымдық белсенділіктерін арттыруға мәнді ықпалын тигізетін және де проблемалық оқытуда кеңінен қолданылатын проблемалық міндеттің мазмұны жан-жақты талданған. Мақалада оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға және танымдық белсенділіктерін арттыруда маңызды орын атқаратын проблемалық оқытудың зерттеу және ізденіс әдістерінің мән-мағынасы сипатталған. Проблемалық оқытуды ұйымдастырудың қағидалары және шығармашылық қабілетті дамыту мен танымдық белсенділікті арттырудың бірден бір жолы оқушылардың өздігінен орындайтын жұмыстарына қатысты педагог ғалымдардың теориялары мен тұжырымдамалары ұсынылған. Проблемалық оқытудағы проблемалық міндет оқушылардың ақыл-ой қабілеттері мен танымдық іс-әрекеттерін тереңдей дамытады

Түйін сөздер: оқушылар, танымдық белсенділік, шығармашылық қабілет, проблемалық оқыту, проблемалық міндет, ақыл-ой, танымдық қызмет.

Казахбаева Г.И.¹, Момбиева Г.А.², Акимбаев А.А.³

¹ магистр, преподаватель Казахского Национального педагогического университета имени Абая, г. Алматы, Казахстан,

² магистр, старший преподаватель Казахского Национального педагогического университета имени Абая, г. Алматы, Казахстан,

³ магистр, старший преподаватель Южно-Казахстанского государственного университета имени М.Ауэзова, г. Шымкент, Казахстан

ПОВЫШЕНИЕ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ УЧЕНИКОВ С ПОМОЩЬЮ ПРОБЛЕМНОГО ОБУЧЕНИЯ

Аннотация

В данной статье рассмотрены теоретические и практические проблемы повышения познавательной активности и развития творческой способности учеников с помощью проблемного обучения. В статье раскрыта содержательная структура проблемной задачи, которая является основным компонентом проблемного обучения и оказывает безусловное влияние на повышение познавательной активности учеников. В статье также описывается содержание исследовательского и поискового метода проблемного обучения как одного из главного способа развития творческих способностей и повышения познавательной активности учеников. В статье представлены научные теории и концепции ведущих ученых педагогов по вопросам организации проблемного обучения, а также способов повышения

познавательной активности и развития творческих способностей учеников. Проблемная задача применяемая в проблемном обучении способствует углубленному развитию познавательной деятельности и умственной способности учеников.

Ключевые слова: ученики, познавательная активность, творческая способность, проблемное обучение, проблемная задача, умственная и познавательная деятельность.

Kazakhbayeva G.I.¹, Mombieva G.A.², Akimbaev A.A.³

\endash

*master, lecturer of Abai Kazakh
National Pedagogical University,
Almaty, Kazakhstan,*

²*senior master, lecturer of Abai Kazakh National Pedagogical University,
Almaty, Kazakhstan,*

³*senior master, lecturer of M.Auezov South Kazakhstan State University,
Shimkent, Kazakhstan*

IMPROVEMENT OF COGNITIVE ACTIVITY OF PUPILS WITH PROBLEM TRAINING

Abstract

In this article theoretical and practical problems of increase in informative activity and development of creative ability of pupils by means of problem training are considered. In article the substantial structure of a problem task which is the main component of problem training and has an unconditional impact on increase in informative activity of pupils is disclosed. In article the maintenance of a research and poisky method of problem training as one of the main way of development of creative abilities and increase in informative activity of pupils is also described. Scientific theories and concepts of the leading erudite teachers on questions of the organization of problem training and also ways of increase in informative activity and development of creative abilities of pupils are presented in article. The problem task applied in problem training contributes to the profound development of cognitive activity and intellectual ability of pupils.

Keywords: pupils, informative activity, creative ability, problem training, problem task, intellectual and cognitive activity.

Адам өмірінің, адамзат қоғамының өркендеп гүлденуі білімнің даму деңгейіне тікелей қатысты дүние. Қазақстанның өркениетті әлемге қол созып, бәсекеге барынша қабілетті елу елдің қатарына кірігуінің басты тетігі – білім екендігі анық.

Қазақстан Республикасының Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласында қоғамның және әрбір қазақстандықтың санасын жаңғыртудың бағыттары арасында білімнің салтанат құруы мәселесіне арнайы тоқталып, «табысты болудың ең іргелі, басты факторы білім екенін әркім терең түсінуі керек. Жастарымыз басымдық беретін межелердің қатарында білім әрдайым бірінші орында тұруы шарт. Себебі, құндылықтар жүйесінде білімді бәрінен биік қоятын ұлт қана табысқа жетеді», - деп атап өткен [1].

Білім беру жүйесіндегі басты буында – оқытудың мазмұнында елеулі өзгеріс болды. Бұл оқыту үрдісін ұйымдастырудың әдістері мен түрлеріне өзгеріс енгізу қажеттілігін тудырады. Білім берудің мазмұнын модернизациялау оқытудың ғылымилық дәрежесін жоғарылатып, оқушылардың неғұрлым тиімді жалпы дамуына жағдай тудырды.

Осыған орай, жалпы білім беретін мектеп білім берудің жаңа мазмұнына көшті. Жаңа оқулықтар мен бағдарламалардың маңыздылығы оларда жаңарған материалдың болуында, қазіргі заманғы ұғымдардың көптігінде ғана емес, негізінен олар неғұрлым жоғары дәрежеде қорытылған ғылыми білімдерден тұратындықтан және мектеп оқушысының ақыл-ойын дамытуды бағдарлаумен маңызды. Бұл оқушыдан заңдардың, ережелердің, тапсырмалардың негізінде жалпы

қағидаларды түсінуді, фактілер мен құбылыстарды неғұрлым терең талдауды, олардың арасындағы ішкі байланыстар мен қатынастарды сапалы түсінуді талап етеді.

Оқытудың түрлерін анықтау тек оқыту үрдісін ұйымдастыру қағидаларымен ғана байланысты емес, сонымен бірге ақыл-ой қызметінің сипатын түсінумен де байланысты, ал бұл өз кезегінде ойлаудың

репродуктивтік және продуктивтік түрлерін ұштастырумен анықталады. Продуктивтік және шығармашылық ойлау дағдыларына мектепте бар болғаны репродуктивтік меңгерудің салдары ретінде және ішінара есептер шығару барысында ие болады. Олар мектептен тыс та – проблемаларды өмірлік ситуациялар жағдайында шешу барысында, ойын мен еңбек үрдісінде қалыптасады.

«Шығармашылық тұрғыдан жұмыс істейтін мұғалім», - деп жазады Л.В. Занков, - едәуір дәрежеде оқыту мен тәрбиенің объективтік заңдарына сәйкес әрекет етеді, бұл жағдайда ол ішінара қазірдің өзінде белгілі болып отырған теориялық қағидаларға сүйенеді, ішінара интуитивтік жолмен ғылым әлі аспаған заңдарды қармалап, байқап көреді» [2].

Педагогикалық зерттеулер білім берудің мазмұны, бұл мазмұнды мектеп оқушыларының адамзаттың әлеуметтік тәжірибесі ретінде меңгеруі тұрғысынан алғанда, мейлінше әртекті екенін анықтады. Ол мазмұн құрамында қабылдауға қажет білімдерді жаттап алуды, ол білімдерді қолданудың шеберліктері мен дағдыларын қалыптастыруды керек ететін элементтер де, репродуктивтік жолмен меңгерілмейтін тәжірибе элементтері де бар (И.Я. Лернердің зерттеулері), [3].

Педагогтар да, психологтар да проблемалық міндетті оқушылардың танымдық және шығармашылық белсенділігін арттырудың аса маңызды факторларының бірі деп санайды. Проблемалық міндет дегеніміз – проблемалық жағдайдағы іздену зерттеу барысында шешілетін проблема. Міндет мазмұны деп – белгілі мен ізделініп отырғанның арасындағы қайшылық нәтижесінде пайда болған проблеманы айтамыз. Міндет мазмұны жағынан проблемалық және проблемалық емес болуы мүмкін. Проблемалық емес міндеттің ішкі құрылымы былай сипатталады: оқушы үшін берілген және ізделіп отырған жауаптың мазмұны принципті жағынан жаңа емес, тек қана нақты фактілердің болуы. Егер міндетті бұрынғы тәсілдермен шешу мүмкін болмай, ол жаңа тәсілді талап етеді.

Алайда, проблемалық міндеттің, оқу проблемасы бар танымдық міндеттің ішкі құрылымы тағы бір маңызды көрсеткішпен сипатталады: "Әдеттегі оқу міндеттерінен ерекшелігі проблемалық міндеттің шартын құрушы мәліметтердің сипатын қамтитын кейбір жағдаяттың жай ғана сипаттамасы да, осы шарттарға негізделіп ашылуға тиісті белгісізді меңзеу де емес. Субъектінің өзі проблемалық міндет жағдаятына қатыстырылған" (А.Матюшкин). А.Матюшкиннің аталған көзқарасымен біз толығымен келісеміз, себебі жалпы проблемалық оқыту үрдісінде мұғалім емес, пайда болған проблеманы оқушының өзі шешу керек. Тек проблемалық міндет арқылы оқушыда ізденіс пен қызығушылық пайда болады. Ал бұл, субъектінің ақыл-ой қабілеттері мен танымдық іс-әрекеттерін тереңдей дамытады. Егер міндет проблемалық болса, онда міндеттің мағлұматтары мен оқушының бұрынғы білімдерінің арасында, міндеттің талаптары мен оқушының шешудің жаңа тәсілін табу қабілеті арасында байланыстың болуы оны шешудің шарты. Проблемаларды ойдағыдай шешу оқушының жаңа күйі ретінде ұғынылады [4].

"Проблемалық міндеттердің типологиясы математика курсына неғұрлым тәуір жасалған. Оқушылардың математикалық қабілеттерін дамытудың проблемаларын зерттей отырып, ғұлама ғалым В.А. Кудрявцев [5] оқушылардың белсенді, дербес, шығармашылық ойлауын дамытуға арналған есептер типін келтіреді", яғни мұғалімнің бұл типологияны білуі – жаңа материалды оқып үйрену, өткен материалды қайталау және шеберліктер мен дағдыларды қалыптастыру кезінде проблемалық жағдаяттарды жасаудың маңызды шарты болып табылады.

Озат педагогикалық тәжірибені қорыта отырып, оқыту тәжірибелерін педагогтардың оқушылардың өздігінен орындайтын жұмыстарының теориясын тереңдете түсінуіне мүмкіндік береді. И.И. Малкин оқушылардың сабақтағы өздігінен орындайтын жұмыстарын дидактикалық жүйелеуді жүзеге асырады. И.И. Малкиннің классификациясында мұғалім оқу үрдісін ұйымдастырған кезде оған шығармашылықпен түрлендіріп отыруға мүмкіндік беретін өздігінен орындайтын жұмыстардың төрт түрі ажыратылады [6].

25. Репродуктивтік (қайта жаңғыртатын) түрдегі өздігінен орындайтын жұмыстар, олардың негізгі белгісі қазірде бар білімдерге сүйеніп жұмыс жасау. Бұл өздігінен орындайтын жұмыстар:

► қайта жаңғырту жұмысы, яғни бұрын меңгерілген білімдерді олардың түрін өзгертпестен еске түсіру және актуалдау;

► машықтандыратын жұмыс, яғни оқып үйренілген материалды тәжірибеде қолдану үрдісінде жаңғырту (меңгерілген ережелер мен ұғымдарды жаңа ситуацияларға қолдану);

26. Танымдық-ізденіс түріндегі (эвристика) түріндегі өздігінен орындайтын жұмыстар; бұл жұмыстарды орындау барысында оқушылар жаңа білімге ие болады.

► логикалық-ізденіс жұмыстары жаңа білімдер алуға, бұрын меңгергенді жетілдіріп, тереңдетуге арналған тапсырмалар орындаумен байланысты. Бұл жұмыс әртүрлі логикалық әрекеттерді: талдау мен

синтезді, фактілер мен құбылыстарды салыстырып, салғастыруды, олардағы ұқсастық пен айырмашылықты анықтауды, негізгі және қосалқы белгілерді ажыратуды, себеп-салдарлық байланыстарды ашуды және т.б. талап етеді. Әдетте, оқушылар белгісіз құбылыстарға, жаңа міндеттерге кездесіп отырады, жаңа білімдерді меңгеру жолдарын іздестіріп, оқу проблемаларын шешуді талап ететін проблемалық жағдаят пайда болады;

6 белгілеуші, яғни шындық болмыстың жаңа фактілері мен құбылыстарын олардың сыртқы белгілеріне қарап танып, шығармашылық түрде сипаттау болып табылады;

3. Танымдық-тәжірибелік түрдегі өздігінен орындайтын жұмыстар оқытудың өмірмен, өндіріспен байланысын кеңейтуге байланысты.

В Шығармашылық түрдегі өздігінен орындайтын жұмыстар. Оқушылар ұғымдар мен байланыстардың, сондай-ақ оқу мен өмір тәжірибесінде жинақталған әрекет тәсілдерінің байлағына сүйене отырып, қиял мен белсенді ойлау күші арқылы қандай да бір жаңа белгілі мөлшерде өздерінің даралық бейімділігін көрсететін әрекеттер жасайды.

Оқушылар шығармашылық және жартылай шығармашылық сипаттағы өз бетімен істейтін жұмыстарды орындаған кезде оқудың анағұрлым жоғары дәрежедегі тиімділігіне қол жетеді. Т.И. Шамова ұсынған көрсеткіштер түгел алғанда оқушының интеллектуалдық даму дәрежесін сипаттайды және мұғалім оларды оқушының ақыл-ой дамуындағы ілгерілеуінің көрнекі көрсеткіштері ретінде, оқу үрдісін тиімді басқарып, оқушыны танымдық дербестіктің қол жеткен дәрежесінен гөрі неғұрлым жоғары дәрежесіне кешіру үшін қажетті кері ақпараттың негізгі мазмұны ретінде қолдануы мүмкін [7].

Проблемалық оқытудың жалпы әдістерінің бірі ретінде оқып үйренудің зерттеу әдісі негізінен мұғалімнің оқушылардың алдына зерттеуге арналған жоғары дәрежелі проблемалыққа ие теориялық және тәжірибелік тапсырмалар қою арқылы ұйымдастырылады. Алғашқы жағдайда оқушылар фактілер (тәжірибе, бақылау, кітаппен жұмыс) жинап, оларды теориялық түрде талдап, жүйелеп қорыту жөніндегі жұмысты орындайды; жаңалық ашу немесе өнертабыс оқушылардың фактілік материалды талдап, қорытуының нәтижесі ретінде көрінеді. Зерттеу әдісі жағдайында оқушы өз бетімен логикалық әрекеттер жасап, жаңа ұғым мен жаңа тәсілдің мәнін ашады.

Зерттеу тапсырмасы ерекшеліктерінің бірі: әдетте, фактілерді жинау, сипаттау, талдау жөніндегі тәжірибелік жұмыс орындалады. Проблема көбінесе бірден пайда болмайды, ашылған фактілер арасындағы сәйкеспеушілікті, қайшылықты табу барысында пайда болады; оны шешу фактілерді түсіндіру де болып табылады. Танымдық міндетті мұғалім оқушыларға жаңа білімдерді проблемалық баяндау барысында да, эвристикалық әдіс жағдайында да беруі мүмкін. Сабақ өтудің хабарлау және түсіндіру әдістері мен оқудың атқару және репродуктивтік әдістері проблемалық оқытуда маңызды орын алады. Бұл әдістер оқушылардың өздігінен оқып үйренуі мен шығармашылық қабілеттерін қалыптастыру үшін, оқу дағдылары мен логикалық ойлау әдістеріне ие болу үшін қиын материалды меңгеруге қолданылады [8].

Оқытудың эвристикалық әдісі бұл мұғалімнің оқушының белсенді ақыл-ой қызметін тудырады. Басқа сөзбен айтқанда, қозғау салу әдісі деп оқушылардың проблемалық сұрақтарға беретін жауаптарын, проблемалық міндеттерді шешу тәсілдері мен проблемалық жағдаяттардан шығу жолдарын іздеу жөніндегі өздігінен атқаратын іс-әрекеттерін басқаруды, жаңа білімдерді шығармашылықпен меңгеру немесе оларды қолдану үрдісін басқаруды айтамыз. Оқудың ізденіс әдісі оқушының оқып үйренілетін ұғымның мазмұнын өздігінен ашуымен сипатталады. Бұл – оқушы мұғалімнің елеулі көмегісіз оқу проблемаларын қою немесе оларды шешу жолымен өзі үшін жаңа білімдер мен әрекет тәсілдерін өздігінен ашады және меңгереді, немесе практикалық проблеманы шешу жолдарын іздестіреді: ойлап табады, құрастырады, шығарма жазады, есеп шығарады және тағы басқа да әрекеттерді білдіреді.

Ізденіс әдісі негізінен оқудың жекелеген кезеңдері мен оқу үрдісінің буындарында проблемалық жағдаят пайда болысымен пайда болады. Ізденіс проблеманы тұжырымдау мен оны шешу жолдарын табу жөніндегі ақыл-ой әрекеттері болып табылады. Сонымен қатар, оқушының ізденістік әрекеті оқудың практикалық әдісіне де, ішінара ізденіс әдісіне енеді, ол – мұғалімнің проблемалық сұрағына жауап іздеу ретінде диалогтық проблемалық баяндаудың ішінде де, бағдарламаланған тапсырмалардың ішінде де пайда болуы мүмкін. Маңызды нәрсе сол: оқушы оқу құралымен, көркем мәтінмен, жаттығумен немесе есеппен жұмыс істей отырып, қиыншылыққа душар болады, проблемалық жағдаятты талдай келіп, проблеманы тұжырымдайды, жорамалдар мен гипотезалар

ұсынады, оларды дәлелдейді, яғни ол танымдық үрдісінің барлық кезеңдерін кешіріп, шығармашылық қабілеттерді қалыптастырады [9].

Нәтижесінде проблемалық оқытудың теориясы белсендірудің белгілі тәсілдерін бір ғана қағиданың негізінде жүйеге келтірді. Мұндай жағдай проблемалық жағдаятсыз және проблемаларды шешусіз белсендірудің ешқандай тәсілдері оқушылардың өзіндік ізденіс қызметінің, олардың тұрақты танымдық қажеттілігінің әдістері мен тәсілдерін қалыптастырмайды, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін жеткілікті түрде дамытуды қамтамасыз етпейді. Проблемалық қағида негізінде жүйеге біріктірілген мектеп оқушысының оқуын белсендірудің барлық тәсілдерінің жиынтығы ғана адамды жан-жақты және үйлесімді даму міндетін шешуге жағдай жасай алады. Проблема – шешуді талап ететін міндет, қиындық туғызатын сұрақ. Проблема мен оқыту проблемасының арасындағы жалпылық – объективті қарама-қайшылықтардың болуында. Ал, айырмашылықтары проблемада қойылған сұрақ әлі де болса шешілмеген, оқыту проблемасында керісінше қойылған міндет шешілген, шешудің нәтижелері мен шығару тәсілдері белгілі.

Сонымен, проблемалық оқытудағы жалпы проблема мен оқыту проблемасының арасындағы ерекшелік объективті қарама-қайшылықтардың болуы, айырмашылықтары проблемада қойылған сұрақ әлі де болса шешілмеген, оқыту проблемасында керісінше қойылған міндет шешілген, шешудің нәтижелері мен шығару тәсілдері белгілі. Мұндай ұғымды «тәсілдер» мен «нәтижелерді» орта мектеп жасындағы оқушылар білу қажет. Проблемалық оқыту оқушылардың ойлау қызметтерінің, шығармашылық қабілеті мен танымдық қызығушылығы табиғатының рухани қажеттіліктерін, оқу себептерінің заңдылығын ескеретін теорияның негізінде құрылады. Көптеген педагогтар атсалысып отырған оқытуды күшейту, оқытушылардың теориялық және әдістемелік даярлығын арттыру, мектептің материалдық-техникалық базасын жақсарту, жаңа бағдарламалар мен оқулықтарды даярлау мен қолдану жолындағы күрес – осының бәрі мұғалім мен оқушының өзара қимылының сипатын өзгертуге әкеліп соқты, мектептегі оқыту мен тәрбие сапасын едәуір жақсарту мен алға ұмтылуына өз ықпалын тигізді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. https://www.inform.kz/kz/elbasy-makalasy-bolashakka-bagdar-ruhani-zhangyru_a3016293
12.04.2017ж.
16. Аргинская И.И., Дмитриева И.Я., Полякова А.В., Романовская З.И. и др. *Обучаем по системе Л.В. Занкова.* – М.: Новая школа, 1991. – 236 с.
17. Оконь В. *Введение в общую дидактику.* – М.: Высшая школа, 1990. – 383 с.
18. Баксанский О.Е., Чистова М.В. *Проблемное обучение: и реализация // Наука и школа.* –2000. – №1. – С.19-25
19. Кудрявцев В.Т. *Проблемное обучение: истоки, сущность, перспективы.* – М.: Знание, 1991. – 80 с.
20. Селевко Г.К. *Проблемное обучение // Школьные технологии.* – 2006. -№2. – С.61-65
21. Брызгалова С.И. *Проблемное обучение в начальной школе: Учеб. пособие. Изд. 2-е, испр. и доп.* - Калининград: Калинингр. ун-т., 1998. - 91 с.
22. Сабыров Т.С. *Оқушы жастардың танымдық әрекетін арттырудағы оқытудың әдістері мен формаларының дидактикалық жүйесін тиімді қолдануға мұғалімді даярлаудың теориялық негіздері: п.ғ.д.... дисс. 13.00.01.* – Алматы, 1996. - 278 б.
23. Доровской А. И. *Дидактические основы развития одаренности учащихся: учеб. пос.* – М.: Российское педагогическое агентство, 1998.-210 с.

A.A. Gurbanova¹

¹ candidate of pedagogical sciences, Mardan Saparbayev Institute,
Shymkent, Kazakhstan

SYSTEMATIC APPROACH TO THE DEVELOPMENT OF SELF-LEARNING TRAINING ACTIVITIES OF PUPILS

Abstract

This article deals with independent work in teaching a foreign language as a system that ensures the implementation of educational, communicative and educational goals. The systemic approach makes it possible to uncover management mechanisms, which expands the scope of its application to teaching other foreign and national languages. Managing the self-study activities of a high school pupil is a holistic, dynamic, self-developing process of mastering foreign language speech activity. This is carried out on the basis of managed extracurricular independent work and classroom independent activity. The complex of internal and external influences on a high school pupil leads to the formation of him as a person. The revealed structure, functions, connections, means, factors, mechanisms and management conditions are not exhausted until the end and are a reserve for further research.

Keywords: independent educational activity, high school pupil, foreign language, external influence, internal influence, dynamism, management process, continuity, self-control.

Гурбанова А.А.¹

¹ к.п.н. Институт Мардана Сапарбаева,
г. Шымкент, Казахстан

СИСТЕМНЫЙ ПОДХОД К РАЗВИТИЮ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ

Аннотация

16. данной статье рассматривается самостоятельная работа при обучении иностранному языку как система, обеспечивающая реализацию образовательной, коммуникативной и воспитательной целей. Системный подход дает возможность вскрыть механизмы управления, за счет чего расширяется сфера его применения на обучение другим иностранным и национальным языкам. Управление самостоятельной учебной деятельностью старшеклассника является целостным динамическим саморазвивающимся процессом овладения иноязычной речевой деятельностью. Это осуществляется на основе управляемой внеклассной самостоятельной работы и аудиторной самостоятельной деятельности. Комплекс внутренних и внешних воздействии на старшеклассника приводит к формированию его как личности. Выявленная структура, функции, связи, средства, факторы, механизмы, а также условия управления не исчерпаны до конца и являются резервом для дальнейшего исследования.

Ключевые слова: самостоятельная учебная деятельность, старшеклассник, иностранный язык, внешнее воздействие, внутреннее воздействие, динамичность, процесс управления, преемственность, самоконтроль.

А.А. Гурбанова¹

¹ п.э.к. Мардан Сапарбаев институты,
Шымкент қ., Қазақстан

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ӨЗІНДІК ОҚУ ІС-ӘРЕКЕТТЕРІН ДАМЫТУДЫ ЖҮЙЕЛІК ТӘСІЛІ

Аңдатпа

Бұл мақалада шет тілін оқу, коммуникативтік және білім беру мақсаттарын жүзеге асыруды қамтамасыз ететін жүйе ретінде тәуелсіз жұмыс қарастырылған. Жүйелік тәсіл басқа тілді және шетел тілдерін, сондай-ақ орыс тілін шет тілі ретінде оқытуға қолдану аясын кеңейтетін басқару тетіктерін ашуға мүмкіндік береді.

Жоғарғы сынып оқушысының өзін-өзі зерттеу жұмыстарын басқару - бұл шет тілін сөйлеу белсенділігін меңгерудің тұтас, динамикалық, өздігінен дамидың үдерісі. Бұл сабақтан тыс тәуелсіз жұмыс және сыныптың өзіндік қызметі негізінде жүзеге асырылады. Жоғарғы сынып оқушыларына ішкі және сыртқы комплекстердің әсер етуі оны тұлға ретінде қалыптасуына ықпалын тигізеді. Зерттелген құрылым, функциялар, қосылыстар, құралдар, факторлар, механизмдер және басқару шарттарын қарастыру аяқталмаған және әрі қарай зерттеулер үшін резерв болып табылады.

Түйін сөздер: өзіндік білім беру қызметі, орта мектеп оқушысы, шет тілі, сыртқы әсер, ішкі әсер, динамизм, басқару үдерісі, сабақтастық, өзін-өзі бақылау.

When applied to independent learning activities in a foreign language, it should be emphasized that it is a system for realizing the interaction of a teacher and a pupil in the form of a specific process for the latter to acquire knowledge, skills and abilities expressed in the assimilation, processing, storage and use of foreign language learning information based on independent intellectual analytic information - synthetic activity, the product of which is always included in the activity of a higher order, i.e. the communication in a foreign language.

When teaching languages, the managing of independent learning activities should be understood as a synthesis of external and internal influences.

Management of independent educational activity means using the system of external and internal influences of an organizing, regulating, stimulating and self-regulating nature, which form and maintain the physical and mental (especially intellectual and emotional) readiness of a high school pupil to achieve a given result of educational activity in the shortest possible way and contribute to its promotion from skills of the lowest order to the highest and to self-improvement [1].

In its turn, the management of the independent educational activities of a senior school pupil is a holistic, dynamic, self-developing process of mastering foreign language speech activity. This is carried out on the basis of managed extracurricular independent work and classroom independent activity. The complex of internal and external influences on a senior school pupil leads to his formation as a person.

Extracurricular independent work, representing a necessary preparatory stage for classroom independent learning activities, is characterized by relative autonomy and completeness in form, by dynamics of development in content (from language exercises to speech), and by subordination in function. In other words, an independent work in a foreign language, being an external form of self-study activity manifestation outside the lesson, consists in mastering the pupil's speech actions, the use of which enables him to perform speech acts in the process of speech activity in the lesson.

Class independent activity, being a component of a system of self-directed educational activities, represents the logical conclusion of the formation of speech skills included in speech activity and further in the act of communication in a foreign language, and is characterized by continuity, dynamism, and creative direction.

Managed independent work as a system is represented by external, internal management and self-government. Synthesis of external and internal management, including self-management, allows you to manage not only the pupil's activities, but also his condition, the latter being significantly more important than the former, although separation is allowed here, since the management process, like the pupil's activities, is carried out simultaneously vital activity and therefore the external and internal appear in a dialectical unity. According to its internal content, external management includes organizing, regulating and stimulating effects.

Organizing influences are understood as the streamlining of the process of independent learning activities, the coherence of its constituent actions and the search for forms of interaction with the pupil.

The systematic nature of managed independent work is provided by a number of factors, the mechanisms of action of which allow revealing their controlling nature. The success of managed independent work is promoted by the presence of value orientations among senior pupils, which are manifested in the process of communication and help to manage the personality.

The ability to communicate in the language helps to form the personality of a high school pupil in the presence of a deterministic goal of activity, a certain required level of knowledge for the implementation of independent learning activities, the control mechanisms of which are value orientations, control, and self-control. The corresponding intentions, the ability to assess the possibilities of the objective situation and the prospects for its transformation contribute to meeting the need for independent work.

In the presence of a system of value orientations, the activity of a senior school pupils's personality, productive perception of the material and its successful reproduction are guaranteed by such mechanisms as positive emotions, interest, attention, probabilistic forecasting, and auditory control. Postvoluntary attention

contributes to the removal of fatigue, adaptation and disclosure of the reserve capabilities of the senior school pupil. It is largely provided by the constellations of dominant foci in the cerebral cortex in the process of assimilating information during the independent work of senior school pupils.

In the process of information interchange between the teacher and the senior school pupil, each of them also experiences the informational impact of the environment. Educational information is absorbed with greater productivity, if it is properly organized, the method of presenting it is scientifically justified, its amount has been experimentally established, and the methods of fixing it in the memory are psychologically hygienic. Affective information is most clearly manifested in the process of controlled communication during classroom independent activities, where the interaction of needs, motives and goals as a future result of activity, including anticipating his actions, based on the interaction of the pupil with the environment.

Our research work allows us to conclude that managed independent work in teaching of foreign language as a system ensures the realization of educational, communicative and educational goals. The systems approach made it possible to reveal the mechanisms of management, due to which the scope of its application for teaching other foreign and national languages, as well as Russian as a foreign language, is expanded. The revealed structure, functions, connections, means, factors, mechanisms and conditions of management are not completely exhausted and they are a reserve for further research.

For effective managing the reading of a senior school pupil, it is necessary to know his personal qualities and state of progress. This requirement has become an axiom of pedagogical science and a guide for teachers when organizing different types of activities for senior school pupils. Considering this problem in the field of the general theory of management, we can more specifically identify the types of information that are necessary for the teacher in organizing independent activities, which are difficult and at the same time important for a senior school pupil.

Already at the beginning of work, the teacher must have the necessary data about the pupil, characterizing his readiness for independent actions. It is equally important to be aware of the changes that occur in the process of activity, as well as its final results. Therefore, it is conditionally possible to distinguish three types of information “serving” the different stages of managing an independent activity: *the initial, current, and final*.

The value and significance of the initial information lies in the fact that it allows you to correctly determine the purpose of the upcoming work and outline the program of action, adequate to the pupil's readiness to perform specific tasks. In addition, it provides an opportunity to correctly assess not only the availability and feasibility of tasks, but also their optimality in terms of the development of pupils' cognitive abilities.

What is important to know about the initial state of the pupil?

In domestic and foreign pedagogy such indicators of the initial information are highlighted:

- biological data: age, health, fatigue, performance (Yu.K. Babansky,) [2, 57];
- social factors: features of the pupil's microenvironment (Yu.K. Babansky,) [2, 58];
- personality features: volitional, emotional, introversive, extraversion (unsociability or sociability);
- general level of development: mental abilities, life experience, needs, interests (Yu.K. Babansky, N.F.Talyzina) [2; 5;];
- the level of knowledge and skills (N.F.Talyzina, E.S.Ruvinsky) [3; 100].

Thus, mass audits conducted during the transition of schools to the new content of education showed that, in general, the scientific level of pupils' knowledge increased, the intellectual skills became more formed.

In order to diagnose the general development of senior school pupils, the standard tests can be used. However, we should keep in mind that the use of standardized tests for diagnostic purposes does not provide a sufficiently complete psychological and pedagogical characteristics of each pupil, as evidenced by the experience of intellectual testing in foreign countries. Such techniques lead to the simultaneous, static testing of individual components of the cognitive process in isolation from others, those that manifest themselves in the pupils's constant, complex activity.

Tests often do not reflect the real possibilities of pupils in connection with the specific situation, the conditions that were formed at the time of the general test. Therefore, identifying the readiness for independent work of a specific team, groups and individual pupils, it is necessary to organize various types of activities in which the diverse opportunities of senior school pupils manifest themselves. This goal should serve as a preliminary account of knowledge and skills, which is usually conducted at the beginning of the school year in introductory lessons, as well as before studying large topics of the course. Its main purpose is to diagnose the supporting knowledge and skills of independent work necessary for mastering new material and acquiring new ways of working.

Preliminary accounting knowledge is implemented by a variety of methods. First, in oral conversations in the English language, the level of theoretical knowledge and mastery of the basic factual material is revealed, and then independent tests are carried out, which make it possible to establish how pupils apply knowledge, what skills and learning skills they possess. Written work is expedient to subject to element-by-element analysis, with the help of which it is possible to determine exactly which elements of knowledge need to be restored, which skills and abilities turned out to be unformed.

Observing the performance of verification work, the teacher simultaneously fixes for himself other important aspects of the activity of pupils — the pace of work, activity, and interest, to be taken into account later in the process of managing the independent cognitive activity of senior school pupils.

No less important is the current information, which characterizes the state of the cognitive process. These are the “variables” that appear in the course of the assignment and reflect various aspects of the pupil’s own activity and mental state: reaction, intellectual initiative, tension, correction and non-correction of errors. Of course, all sets of variables are difficult to fix in the usual conditions of the class-lesson system. Therefore, the attention of the teacher can be focused on those indicators of current information that characterize the pupil’s progress toward the goal of work. So in relation to the process of formation of actions N. F. Talyzina identifies the following information indicators:

- whether the pupil performs the action that is programmed;
- whether he performs it correctly;
- whether the form of action corresponds to this stage of learning;
- whether an action is formed with a due measure of generalization, mastering, automation, speed of execution, etc. [3, 64].

Of course, in each specific case, the content of current information will depend on the program that is given to the pupil, but the most typical indicators for his independent work are:

- ways of doing the task by the pupil;
- difficulties arising in the process of work, and the causes that generate them;
- pupil autonomy (in mastering the task, choosing the solution method);
- self-control of the pupil (his focus, techniques, effectiveness).

This information must be obtained in the course of the assignment and be used to correct the work, if necessary. It is important to take into account not only the accuracy of perception, the correctness of performing independent actions, but also the degree of independence of the pupil. A pupil who has made a mistake, but who has a high degree of self-control, can correct it himself, conduct self-correction. At the same time, the teacher must adjust the work of another pupil. A sharp decrease in class activity during the course of work can serve as a signal that the methods used were inadequate to the goals set [4].

External manifestations of such states of pupils as activity, interest, initiative are often indicators of the effective learning of knowledge, the correct fulfillment of a task, and a steady positive motive of activity.

Confusion, excitement or depression can serve as a signal of a pupil’s serious difficulties in work, his poor state of mind or feelings caused by any circumstances.

Everything noted has an impact on independent activity and is exposed in it much faster than in ordinary general-class work. Therefore, identifying the interim results of the pupil’s activities according to a strictly defined program, it is necessary at the same time to take into account the information characterizing the manifestation of the “human” factor and create a favorable emotional background, and maintain a positive motivation for the activity.

References:

- B Belyaev, A. *Management of pupils' independent work*/A. Belyaev [Text]/A. Belyaev//*Higher education in Russia*. - 2003. - № 6. - p. 105-109.
- B Babansky Yu.K. *Methods of teaching in a modern secondary school*. - M.: Enlightenment, 1985. – p. 47-78.
- B Talyzina N.F. *Formation of cognitive activity of pupils*. - M.: Knowledge, 1983.- 108 p.
- B Konyshcheva A.V. *The organization of independent work of pupils in a foreign language*. - S-Pb.: KARO. Minsk: Publishing house “Four quarters”, 2013. – 208p.

Гурбанова А.А.,¹ Назарова Г.Ж.,² Махметова Б.Т.³

¹к.п.н. Института Мардана Сапарбаева,
г. Шымкент, Казахстан,

²к.п.н. Института Мардана Сапарбаева,
г. Шымкент, Казахстан,

³к.п.н. Казахского национального педагогического университета имени Абая,
г. Алматы, Казахстан

МЕТОД МОДЕЛИРОВАНИЯ ПРИ ПОВЫШЕНИИ КАЧЕСТВА САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ И ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТАРШЕКЛАССНИКОВ

Аннотация

4 данной статье рассматривается один из признаков общенаучных методов исследования – моделирование, т.е. воспроизведение характеристик некоторого объекта на другом объекте, специально созданном для их изучения. Моделирование-метод исследования объектов познания на их моделях; построение и изучение моделей реально существующих предметов и явлений и конструируемых объектов для определения или улучшения их характеристик, рационализирующих способов их построения, управления ими и т.п.

Моделирование предполагает использование процедур абстрагирования и идеализации.

По форме воспроизведения модели подразделяют на материальные и идеальные. Последние целесообразно называть идеализированными, поскольку в таком наименовании отражен способ их конструирования.

Построение педагогической теории и переход от нее к учебно-воспитательной практике связаны с формированием идеализированных объектов как моделей педагогической деятельности, отображаемой в двух планах – как сущее и как должное. В системе научного обоснования педагогической практики такой переход предстает как движение познающей мысли от теоретической модели к нормативной области, непосредственно направляющей совершенствование и преобразование практики.

Ключевые слова: общенаучный метод исследования, моделирование, модель, объект познания, управление, материальные модели, идеализация, теоретический уровень, мысленное моделирование, моделируемый объект, эмпирические знания, педагогическая деятельность, проект, диагностика, педагогика, динамичность, самостоятельность, познавательность, мыслительная деятельность, учебно-познавательная деятельность, мышление, саморазвитие, дидактическая теория, инновационная деятельность учителей.

А.А. Гурбанова,¹ Г.Ж. Назарова,² Б.Т. Махметова³

¹п.э.к. Мардан Сапарбаев институты, Шымкент қ., Қазақстан,

²п.э.к. Мардан Сапарбаев институты, Шымкент қ., Қазақстан,

³п.э.д., Абай атындағы Каз ҰПУ, Алматы қ., Қазақстан

ЖОҒАРЫ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ӨЗІНДІК ЖӘНЕ ТАНЫМДЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІНІҢ САПАСЫН КӨТЕРУДЕГІ МОДЕЛЬДЕУ ӘДІСІ

Аңдатпа

Осы мақалада жалпы ғылыми зерттеу әдістерінің ерекшеліктерінің бірі – модельдеу әдісі қарастырылады, яғни бұл бір объектінің сипаттамаларын зерттеу үшін оларды арнайы құрылған басқа

объектіде жаңғырту. Модельдеу – бұл таным объектілерін олардың өз модельдері негізінде зерттеу әдісі.

Модельдеу абстракциялау және идеализациялау процедураларын пайдалануды ұсынады.

Формасына қарай модельдер материалдық және идеалды болып бөлінеді. Соңғысы идеалдан-дырылған деп аталуы керек, себебі бұл атауда олардың құрылысы көрсетілген.

Педагогикалық теорияның құрылысы және оның оқу-тәрбие тәжірибесіне көшуі идеалдандырылған объектілердің педагогикалық іс әрекеттік үлгілері ретінде қалыптасуымен байланысты. Педагогикалық практиканы ғылыми негіздеу жүйесінде осындай көшу когнитивті ойдың теориялық модельден нормативтік аймаққа көшуі ретінде пайда болады, ол практиканы жетілдіруге және түрлендіруге тікелей бағыттайды.

Түйін сөздер: жалпы ғылыми-зерттеу әдістері, модельдеу, модель, таным объектісі, басқару, материалдық модельдер, идеализация, теориялық деңгей, психикалық модельдеу, модельденген нысан, эмпирикалық білім жетілдіру, педагогикалық қызмет, жоба, диагностика, педагогика, серпінділік, өзіндік жұмыс, танымдық, интеллектуалдық іс әрекет, оқу-танымдық қызмет, ой, қозғаушы, өзін-өзі дамыту, дидактикалық теория, оқытушылардың инновациялық әрекеті.

A.A. Gurbanova,¹ G.Zh. Nazarova², B.T. Makhmetova³

¹ c.p.s. Mardan Saparbayev Institute, Shymkent, Kazakhstan,

² c.p.s. Mardan Saparbayev Institute, Shymkent, Kazakhstan,

³ c.p.s. Kazakh National Pedagogical University named after Abai, Almaty, Kazakhstan

METHOD OF MODELING IN IMPROVING THE QUALITY OF THE SELF-EFFECTIVE AND COGNITIVE ACTIVITY OF SENIOR PUPILS

Abstract

In this article one of the features of general scientific methods of research – modeling - is investigated, that is a reproduction of the characteristics of one object on another object specially created for their study. Modeling is a method of studying objects of cognition on their models; the construction and study of models of really existing objects and phenomena and objects to be constructed to determine or improve their characteristics, rationalizing the methods of their construction, management, etc.

Modeling involves the use of abstraction and idealization procedures.

According to the form of reproduction, models are divided into material and ideal. The latter should be called idealized, since the designation of their construction is reflected in such a name.

The construction of the pedagogical theory and the transition from it to the teaching and educational practice are associated with the formation of idealized objects as models of pedagogical activity, displayed in two plans – as being and as granted. In the system of scientific substantiation of pedagogical practice, such a transition appears as a movement of cognitive thought from a theoretical model to a normative area that directly guides the improvement and transformation of practice.

Keywords: general scientific method of research, modeling, model, object of cognition, management, material models, idealization, theoretical level, mental modeling, modeled object, empirical knowledge, pedagogical activity, project, diagnostics, pedagogy, dynamism, independence, cognition, thinking activity, educational and cognitive activity, thinking, self-development, didactic theory, innovative activity of teachers.

Введение. Одним из признаков общенаучных методов исследования является моделирование, т.е. воспроизведение характеристик некоторого объекта на другом объекте, специально созданном для их изучения. Второй из объектов называют моделью первого. В наиболее общем виде модель определяют как систему элементов, воспроизводящую определенные стороны, связи, функции предмета исследования. В основе моделирования лежит определенное соответствие между исследуемым объектом и его моделью.

Моделирование-метод исследования объектов познания на их моделях; построение и изучение моделей реально существующих предметов и явлений и конструируемых объектов для определения или улучшения их характеристик, рационализирующих способов их построения, управления ими и т.п.

Моделирование предполагает использование процедур абстрагирования и идеализации.

По форме воспроизведения модели подразделяют на материальные и идеальные. Последние целесообразно называть идеализированными, поскольку в таком наименовании отражен способ их конструирования.

Идеализированные модели получают все большее применение в педагогических исследованиях по мере повышения теоретического уровня этой науки. Известный методолог В.В.Краевский отмечает, что мысленное моделирование, неразрывно связано с абстрагированием и идеализацией, посредством которых происходит выделение и отображение определенных сторон моделируемых объектов. В процессе создания теории широкое применение находят модельные представления, которые могут быть идеализированными объектами исследования и в этой их функции служат незаменимым средством теоретического педагогического анализа [1].

Идеализированная модель-средство познания, существующее с момента возникновения науки. В сущности, любое теоретическое представление, сложившееся в результате наблюдений и экспериментов, может выступать как модель при условии, если служит средством познания. Теоретическое представление выступает как модель при сопоставлении с объектом.

Методы. Построение педагогической теории и переход от нее к учебно-воспитательной практике связаны с формированием идеализированных объектов как моделей педагогической деятельности, отображаемой в двух планах-как сущее и как должное. В системе научного обоснования педагогической практики такой переход предстает как движение познающей мысли от теоретической модели к нормативной области, непосредственно направляющей совершенствование и преобразование практики.

В процессе познания объективной действительности в педагогической науке осуществляется отображение учебно-воспитательного процесса как реального объекта. Этот объект может быть представлен в целях теоретического анализа в виде совокупности идеализированных объектов, не имеющих непосредственных чувственных аналогов в эмпирических знаниях. Их назначение – в качестве теоретических моделей служить средством выявления и исследования закономерных связей, присущих педагогической действительности.

В дальнейшей исследовательской работе с учетом выявленных закономерностей может быть создан идеализированный объект как нормативная модель будущего педагогического процесса. Используя эту модель в качестве абстрактного прообраза педагогической деятельности, которая должна быть осуществлена в будущем, исследователь получает возможность разработать теоретически обоснованный проект, «сценарий» такой деятельности в виде учебных программ, методических рекомендаций и разработок, учебников и т.д.

Целенаправленное применение метода моделирования дает возможность совершенствовать экспериментальные педагогические исследования.

Диагностика учебно-воспитательного процесса некорректна, если осуществляется без идеализированной модели, которая должна воплощать в себе систему ориентиров.

Диагностика в педагогике, как и в других отраслях науки, связана с измерением. Этот термин в самом широком смысле определяется Б.П. Битиным как приписывание числовых форм объектам или событиям в соответствии с определенными правилами [2, с.8].

Педагогическая диагностика определяется как исследовательская деятельность воспитателя, направленная на изучение состояния компонентов педагогического процесса.

Ю.З. Гильбух [3] и В.И. Войтко [4, с.46-49] отмечают, что диагноз-это всегда поиск, выявление скрытой причины обнаружившегося неблагополучия, чаще всего в условиях множественности причинно-следственных связей. Д.Б. Эльконин считает, что диагностика должна контролировать процесс психологического развития и корректировать его [5, с.299].

Модель выполняет иллюстративную роль при рассказе педагога о наиболее важных свойствах, состояниях и действиях изучаемого объекта в целом и отдельных его частей.

Результаты. Диагностика самостоятельной учебной деятельности-изучение состояния сформированности самостоятельности как личностного образования. Изучение самостоятельности как личностного образования предшествует изучению процесса их формирования. При диагностике

самостоятельной деятельности старшекласников следует учитывать их динамичность. Сложный психологический строй самостоятельности находится в постоянном изменении, движении, развитии.

Из всех видов деятельности, осуществляемых человеком, самостоятельный познавательный процесс является одним из самых сложных для старшекласников. Кардинальной проблемой, определяющей сущность формирования личности, является деятельность, ее место в общественной жизни, ее влияние на развитие новых поколений, ее роль в онтогенезе. В педагогике более приняты понятия «познавательная», «учебно-познавательная деятельность» учащихся, чем понятие «мыслительная деятельность».

Необходимо дать определение понятиям «мышление» и «познание». В философском энциклопедическом словаре (ФЭС) термин «мышление» трактуется как высшая форма активного отражения объективной реальности, состоящая в целенаправленном, опосредствованном и обобщенном познании субъектом существенных связей и отношений предметов и явления, в творческом созидании новых идей, в прогнозировании событий и действий возникает и реализуется в процессе постановки и решений практических и теоретических проблем.

Мышление является высшей ступенью человеческого познания. Таким образом, «познание»-более широкое понятие, чем «мышление», что подтверждали из ФЭС, «познание-высшая форма отражения объективной действительности». «Отражение»-всеобщее свойство материи, заключающееся в воспроизведении признаков, свойств и отношений отражаемого объекта [6, с.839].

Именно в силу своего опосредствованного характера (как внутренняя деятельность, возникающая на основе внешней практической деятельности) из чувственного познания, далеко выходящая за ее пределы, развитие мышления представляет наибольшую сложность в процессе обучения учащихся старших классов. Мышление возникает, чтобы обеспечить эффективное выполнение созидательной деятельности.

Высшим мотивом учебной деятельности считается познавательный интерес. Изменение внутренней деятельности обеспечивает логику мышления, где ученик старших классов может управлять своим умственным развитием и в целом - саморазвитием.

Важное свойство мышления - динамический аспект интеллектуального акта, характеризующийся протеканием самого действия, его осуществление во времени, выполнения программ, переход с одной программы на другую, выполнения одной и той же операции.

Структурная (тип мышления, способ решения мыслительных задач, операционный состав и др.) и динамическая стороны познавательной деятельности тесно взаимосвязаны. Мышление - важнейший среди психических процессов, влияющих на обучаемость. Именно недостатки в развитии мышления (а не памяти и внимания, как часто считают в школе) являются распространенной причиной неуспеваемости [7].

Но вместе с тем, при исследовании педагогических проблем познавательной деятельности школьников, нас в большой мере должны привлекать проблемы самостоятельной учебной деятельности учащихся старших классов.

Дискуссия. Истоки познавательной творческой деятельности имеют глубокие корни, которые уходят в далекое прошлое. Еще в древние времена было известно, что познавательная активность способствует лучшему запоминанию и более глубокому проникновению в суть предметов, процессов \endash явлений. Так, еще Сократ постановкой познавательных вопросов побуждал собеседника отыскивать истину. Этот же прием был известен в пифагорейской школе, сложные и трудные вопросы ставили софисты. От великого славянского педагога Яна Амоса Коменского до нас дошла первая дидактическая теория, методологической основой которой явилась материалистическая теория познания, развитая в трудах Ф. Бэкона.

В число приоритетных направлений стратегии образования можно отнести инновационную деятельность учителей.

Одним из критериев инновационной деятельности учителей является обновление содержания образования (создание новых учебных программ); разработка новой технологии обучения и воспитания (новые типы уроков, способы обучения, Методика воспитания); диагностика, новый подход к оценке самостоятельной учебной деятельности и развития учащихся; разработка системы («управления учителя самостоятельной учебной деятельностью учащихся, самообучение учащихся).

Ценность «самостоятельной учебной деятельности» заключается в интегративной силе, которая охватывает все аспекты самостоятельной учебной деятельности старшекласников воедино.

Под самостоятельной работой в дидактике понимают разнообразные виды индивидуальной и коллективной деятельности старшеклассников на классных и внеклассных занятиях или дома по заданиям без непосредственного участия учителя.

На уроке английского языка, как и на уроках по другим предметам, с помощью различных самостоятельных работ учащиеся могут приобретать знания, умения и навыки. Все эти работы только тогда дают положительные результаты, когда они определенным образом организованы, т.е. представляют систему.

Под системой самостоятельных работ мы понимаем, прежде всего, совокупность взаимосвязанных, взаимообуславливающих друг друга, логически вытекающих один из другого и подчиненных общим задачам видов работ.

Всякая система должна удовлетворять определенным требованиям или принципам. В противном случае это будет не система, а случайный набор фактов, объектов, предметов и явлений.

Заключение. При построении системы самостоятельных работ в качестве основных требований выдвинуты следующие:

7. Система самостоятельных работ должна способствовать решению основных задач - приобретению учащимися глубоких и прочных знаний, развитию у них познавательных способностей, формированию умения самостоятельно приобретать, расширять и углублять знания, применять их на практике.

8. Система должна удовлетворять основным принципам доступности и систематичности, связи теории с практикой, сознательной и творческой активности, принципу обучения на высоком научном уровне.

9. Входящие в систему работы должны быть разнообразны по учебной цели и содержанию, чтобы обеспечить формирование у старшеклассников разнообразных умений и навыков.

10. Последовательность выполнения домашних и классных самостоятельных работ логически вытекало из предыдущих и готовило почву для выполнения последующих. В этом случае между отдельными работами обеспечиваются не только «ближние», но и «дальние» связи. Успех решения этой задачи зависит не только от педагогического мастерства учителя, но и от того, как он понимает значение и место каждой отдельной работы в системе работ, в развитии познавательных способностей старшеклассников, их мышления и других качеств. Эффективность самостоятельной работы достигается, если она является одним из составных, органических элементов учебного процесса, и для нее предусматривается специальное время на каждом уроке, если она проводится планомерно и систематически, а не случайно и эпизодически.

Только при этом условии у старшеклассников вырабатываются устойчивые умения и навыки в выполнении различных видов самостоятельной работы и наращиваются темпы в ее выполнении.

Список использованной литературы:

5. Краевский В.В. Проблемы научного обоснования обучения. – М.: Педагогика, 1977. – 264 с.
6. Битинас Б.П. Многомерный анализ в педагогике и педагогической психологии. – Вильнюс: Изд-во ун-та, 1975. – с. 8.
7. Гильбух Ю.З. Психодиагностика в школе // Педагогика и психология. – 1989. - № 4. – с. 75.
4. Войтко В.И. Основные законы материалистической диалектики и их применение в педагогических исследованиях. – Киев: Наукова думка, 1995. – с. 46-49.
- ∅ Эльконин Б.Д. Некоторые вопросы диагностики психического развития детей // Избранные психологические труды. – М.: педагогика, 1989. – С. 299.
- ∅ Философский энциклопедический словарь /Редкол.: С.С.Аверинцев, Э.А.Араб-Оглы, Л.Ф.Ильичев и др. – 2-е изд. – М.: Сов.энциклопедия, 1989. – с. 839.
- ∅ Акимова М.К., Козлова В.Т. Индивидуальность учащихся и индивидуальный подход. – М.: Знание, 1992. – 80 с.

Аманбаева Э. А.,¹ Жаксылыкова Н.Е.², Кенбаева Г.К.³

¹к.п.н., профессор Казахского национального аграрного университета, г. Алматы, Казахстан,

²к.п.н., профессор Казахского национального аграрного университета, г. Алматы, Казахстан,

³к.п.н., ассоц.профессор Казахского национального аграрного университета,
г. Алматы, Казахстан

ВЫБОР ПРОФЕССИИ-ОСНОВА ПРОФОРИЕНТАЦИОННОЙ РАБОТЫ

Аннотация

Профессиональная ориентация это есть оптимизация процесса выбора профессии в соответствии с личными интересами, способностями, наклонностями личности и потребностями рынка труда, которая направлена на оказание помощи человеку в выборе профессии. На сегодняшний день профориентация - это комплекс мероприятий, который задействован во многих сферах жизни общества, в том числе и в сфере управления кадрами, регуляции человеческим капиталом.

Ключевые слова: профессия, профессиональная ориентация, профессиональное просвещение, психологическая поддержка, личность

Э. А. Аманбаева¹, Н.Е. Жаксылыкова², Г.К. Кенбаева³

¹п.э.к., Қазақ ұлттық аграрлық университетінің, профессоры,
Алматы қ., Қазақстан,

²п.э.к., Қазақ ұлттық аграрлық университетінің, профессоры,
Алматы қ., Қазақстан,

³п.э.к., Қазақ ұлттық аграрлық университетінің, қауым.профессоры,
Алматы қ., Қазақстан

МАМАНДЫҚ ТАҢДАУ – КӘСІБИ БАҒДАР ЖҰМЫСЫНЫҢ НЕГІЗІ

Аңдатпа

Кәсіптік бағдар – адамның жеке мүдделеріне, қабілеттеріне, адамның бейімділігіне және еңбек нарығының қажеттілігіне сәйкес кәсіпті таңдау процесін оңтайландыру, ол адамға мамандық таңдауға көмектеседі. Бүгінгі таңда кәсіптік бағдарлау қоғамның көптеген салаларына, оның ішінде персоналды басқару, адами капиталды реттеу саласындағы іс-шаралар кешеніне жатады.

Түйін сөздер: кәсіп, кәсіптік бағдарлау, кәсіби білім, психологиялық қолдау, жеке тұлға.

E. A. Amanbaeva¹, N.Y. Zhaxylykova², G.K. Kenbaeva³

¹c.p.s., professor of the Kazakh National Agrarian University,
Almaty, Kazakhstan,

²c.p.s., professor of the Kazakh National Agrarian University,
Almaty, Kazakhstan,

³c.p.s., ass.professor of the Kazakh National Agrarian University,
Almaty, Kazakhstan

THE CHOICE OF PROFESSION IS THE BASIS OF VOCATIONAL GUIDANCE Abstract

Professional orientation is the optimization of the process of choosing a profession in accordance with personal interests, abilities, inclinations of the individual and the needs of the labor market, which is aimed at

helping a person to choose a profession. To date, professional orientation - a complex of measures, which is involved in many areas of society, including in the volume and in the field of personnel management, the regulation of human capital.

Keywords: profession, professional orientation, professional education, psychological support, personality

Государство, зная о человеческом капитале в стране готовит рабочие места, вакансии в соответствии с потребностями рынка труда. Как показывает опыт многих развитых стран мира, профориентационная работа – это социально значимый, Государственной важности, динамический процесс, поэтому его начинают проводить в дошкольном возрасте, затем в средней школе, в колледжах и в ВУЗах. Такая программа профориентационной работы в корне решает проблемы безработицы, трудоустройства и способствует сохранению социальной, политической стабильности в регионах, приумножая тем самым благополучие и процветание всех граждан страны. Ранняя профдиагностика позволяет выявить профессиональные склонности, психологические и специальные способности ребенка. Затем результаты такой диагностики, во все возрастные периоды подвергаются педагогическому, психологическому, технологическому и социальному сопровождению на Государственном уровне. Именно такой стратегии развития страны обозначил Елбасы Н.А. Назарбаев на будущее. На сегодняшний день профориентация - это комплекс мероприятий, который задействован во многих сферах жизни общества, в том числе и в сфере управления кадрами, регуляции человеческим капиталом. В связи со сказанным, нам представляется целесообразным уточнить представление об основных составляющих профориентации: «деятельность», «профессия», «ориентация».

Профессиональная ориентация (профориентация) - это система научно обоснованных мероприятий, направленных на подготовку личности к выбору профессии с учётом особенностей личности и социально-экономической ситуации на рынке труда, на оказание помощи молодёжи в профессиональном самоопределении и трудоустройстве. Внимание Правительства сосредоточилось на содействии в трудоустройстве. Возникла острая потребность в профессиональном переобучении, профориентации и психологической поддержке взрослых людей, которые потеряли работу и не могли найти себе новое рабочее место по имеющейся у них специальности.

Основной целью профессиональной ориентации является оптимизация процесса выбора профессии в соответствии с личными интересами, способностями, наклонностями личности и потребностями рынка труда.

Профориентация, направленная на оказание помощи человеку в выборе профессии, имеет длительную историю своего становления и развития.

Профессиональная ориентация включает в себя:

профессиональное просвещение - ознакомление учащихся и выпускников учебных заведений с современными видами трудовой деятельности, социально-экономическими и психофизиологическими особенностями различных профессий, потребностями в квалифицированных кадрах, требованиями, предъявляемыми профессиями к человеку, возможностями профессионально-квалификационного роста и самосовершенствования в процессе трудовой деятельности. Профессиональное просвещение формирует у молодежи мотивированные профессиональные намерения, в основе которых лежит осознание ими социально-экономических потребностей и своих психофизиологических возможностей;

профессиональное консультирование - оказание помощи учащимся в профессиональном самоопределении и предоставление рекомендаций учащимся о возможных направлениях профессиональной деятельности, наиболее соответствующих его психологическим, психофизиологическим, физиологическим особенностям, на основе результатов психологической, психофизиологической и медицинской диагностики;

психологическую поддержку – методы, способствующие снижению психологической напряженности, формирование позитивного настроения и уверенности в будущем [1].

Под профориентацией многие жители страны представляют ту работу, которая проводится в школах учителями, педагогами и директорами школ. Отсутствие полномасштабной разъяснительной программы по выбору профессии, единых образовательных проектов по ликвидации психофизиологической безграмотности, отсутствие ранней профдиагностики приводят к искажению основополагающих принципов выбора профессии и подготовки кадров.

В философском словаре деятельность определяется как «специфическая человеческая форма активного отношения к окружающему миру, содержание которой составляет её целесообразное

изменение и преобразование». Введение категории «деятельность» в рассматриваемое понятие позволяет представить профориентацию как теоретическую деятельность, как междисциплинарное научное направление. Возникнув как практическая деятельность, профориентация постепенно обогащается теорией, что позволяет рассматривать её в единстве теоретической и практической деятельности.

Профессия (от латинского profession – официально указанное занятие, специальность, от profiteer - объявляю своим делом) - «род трудовой деятельности, занятий, требующих определённой подготовки и являющихся источником существования».

Понятие «*ориентация*» употребляется в ряде наук в связи с определением местонахождения, с выбором направления движения. В энциклопедии понятие «ориентация» (фр. «orientation») буквально – направлять на восток) определяется «как в прямом смысле: умение разобраться в окружающей обстановке, так и в переносном: направление научной, общественной и другой деятельности в определённую сторону» [2].

Какие бы определения не давались понятию «профориентация», мы полагаем, что все они связаны с деятельностью по выбору профессии. Если молодой человек пытается ориентироваться в мире профессий и начинает активно выяснять, насколько та или иная конкретная профессия соответствует его жизненным устремлениям, то в этом случае лучше говорить о его ориентации на профессию. Если же он становится объектом педагогического или иного воздействия с целью выбора подходящей для него и для общества профессии, то здесь лучше говорить об ориентации в смысле ориентирования его на профессию.

Проблема профессиональной ориентации личности в условиях динамично развивающегося Казахстанского общества имеет особую актуальность, как отмечает Елбасы Назарбаев Н.А.: «У нас в стране есть работа, и каждый желающий может ее найти. Более того, у нас каждый имеет возможность сам создать себе работу, позаботиться о себе. Это наше большое достижение».

Нельзя недооценивать вклад в развитие психолого-педагогической мысли и профориентационной работы великого казахского мыслителя А. Кунанбаева (1845-1904). Во всех своих высказываниях, обращенных к подрастающему поколению, Абай выражал основную мысль: «Процесс овладения знаниями или искусством какого-нибудь ремесла – высшее благо, для овладения чего необходим живой ум, сильная воля и благородные стремления».

числе интересных работ, посвященных профориентационной работе, опубликованных в последнее время, следует упомянуть труды Казахстанских ученых: А.П. Сейтешева, С.М. Джакупова, М.А. Перленбетова, Умбетовой Ж.О., Жексенбаевой У.Б., Сатовой А.К., Мадалиевой З.Б., Ж.Түркпенулы и др.

рамках работы над данной темой нами было проведено исследование среди обучающихся университета, колледжа, школы. Опытнo-экспериментальной базой исследования стали Казахский национальный аграрный университет, Аграрный колледж, гимназия №56 им.К.Сатпаева.

процессе исследования использовались следующие методы:

- изучение и теоретический анализ исторической, педагогической, психологической и методической литературы
- анализ и оценка выявленных региональных особенностей в проведении профориентационной работы в школах, колледжах
- анкетирование и тестирование
- интервьюирование преподавателей, студентов, моделирование, проектирование и опытно-экспериментальная работа,
- взаимодополняющие друг друга: наблюдения, самонаблюдение, беседа,
- психодиагностический метод,
- психологические тренинги,
- анализ процессов.

Также был проведен констатирующий эксперимент с помощью комплексавзаимодополняющих экспериментальных методик:

ООО. Дифференциально-диагностического опросника (ДДО) Е.А. Климова,

РРР. Опросника профессиональных предпочтений (ОПП) Дж. Холланда [3].

Анализ исследования показал, что на выбор профессии обучающимися при поступлении в колледж, Вуз повлияли родители – 74%, т.е. выбор не желаемой профессии или еще не определились с профессией, что говорит о слабой профориентационной работе в учебных заведениях и

т.д. Обучающихся, которые выбрали желаемую профессию, т.е. определились с профессией и сделали свой выбор, оказалось 21%. Остальные 5% – это результат влияния друзей и родственников (рисунок 1).

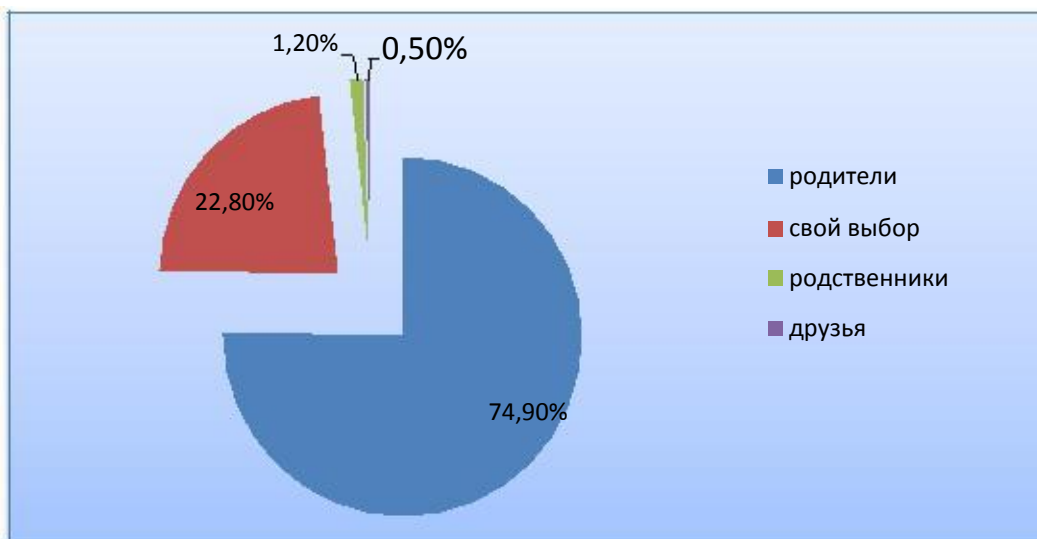

Рисунок 1 Диаграмма результата выбора профессии

Актуальность профориентации сегодня неоспорима. Свыше 80 процентов молодежи, находящейся в поиске работы, имеют профессиональное образование. Каждый третий соискатель окончил вуз, больше 40 процентов – выпускники колледжей. Трудоустроиться многие из них не могут по одной причине – профессия не подходит. Не секрет, в стране избыток юристов и экономистов, и не все предприятия в таких специалистах нуждаются. Каждый год факультеты, ведущие подготовку юристов и экономистов, продолжают выпускать новых специалистов. Причин, по которым юноши и девушки выбирают заведомо невостребованные специальности, несколько. Основная причина – незнание рынка труда выпускниками школ и их родителями.

По результатам нашего исследования выявлено, что на решение выбора профессии большинства девятиклассников оказывают влияние родители – 48%, а учителя – лишь 2-4%. Также исследование подтвердило, что основными каналами анализа рейтинга будущих профессий у десятиклассников является: Интернет – 49%, родители – 28%. Практически 90% участников исследования убеждены, что в школах должны быть организованы специальные консультационные центры по проведению профориентационных семинаров, тренингов, занятий, которые будут помогать выпускникам в выборе будущей профессии и учебного заведения.

Согласно статистике, более 70 процентов вакансий на рынке труда составляют рабочие и технические специальности. Однако при выборе профессии школьники и студенты зачастую опираются лишь на престиж учебного заведения и название специальности.

Для того, чтобы исключить ситуацию с огромным количеством невостребованных специалистов необходимо вводить профориентацию. Ежегодно во всех ВУЗах страны проводится ряд мероприятий для информации о профессиях и специальностях, как и что значит данная профессия и какие плюсы она имеет. Проводится ярмарка профессий, чтобы больше узнать о разных отраслях профессии.

Отсутствие единой точки зрения на понимание профориентации объясняется и другими причинами. Например, тем, что это комплексная проблема, и поэтому подходы к её определению могут быть различными. Если профессиональная ориентация рассматривается через призму педагогической практики, то в данном случае последняя выступает концептуальной и методической основой профориентации молодежи. Если же на этот процесс посмотреть через призму психологической науки, то на первый план выступают психологические понятия и концепции, объясняющие особенности того или иного выбора.

Новые тенденции в развитии Казахстанского общества выдвинули проблему профориентации среди детей, молодежи, безработных в число приоритетных социально-психологических задач общества. Таким образом, анализ теоретических и практических аспектов профориентационной работы личности

показывает, что проблема выбора профессии занимает важное место в исследованиях ученых, а так же в выборе будущей профессии среди молодежи.

Исходя из вышеизложенного, можно сделать вывод о том, что профориентация как отрасль знаний аккумулирует в себе достижения множества наук о человеке и обществе: психологии, социологии, медицины, экономики, философии и т.д., что позволяет сопоставить различные определения для выявления наиболее существенных характеристик данного понятия.

Список использованной литературы:

- \endash Перленбетов М.А., Бейсембаев Г.Б. *Психологические основы профессиональной ориентации личности. Автореферат диссертации доктора психологических наук.* – Алматы, 2015.
- \endash Климов Е.А. *Психология профессионального самоопределения.* – Ростов-на-Дону, 1996.
- \endash Гудкова Е.В. [Основы профориентации и профессионального консультирования: Учебное пособие.](#) 2004.

МРНТИ 14.25.05

М.А. Уразалиева,¹ Адилова А.²

¹ п.э.к, проф.м.а., ҚазмемқызПУ,
Алматы қ, Қазақстан,

² 2- курс магистранты, ҚазмемқызПУ «Музыкалық білім» мамандығы,
Алматы қ, Қазақстан

БАЛАЛАР ХОРЫМЕН ЖҰМЫС ЖАСАУДЫҢ ЖАҢАШЫЛ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

Аңдатпа

Мақалада арнайы мамандандырылған музыка мектебінің балалар хорымен жұмыс жасаудың кейбір ерекшеліктері мен әдіс-тәсілдері қарастырылады. Соңғы жылдарда хор ұжымымен жұмыс жасаудың жаңашыл технологиялары, оның ішінде ер балалар хор ұжымымен жұмыс жасаудың түрлі жолдары мен оңтайлы тәсілдері, жас ерекшеліктеріне байланысты дауыс аппаратын қою жолдары аталып көрсетіледі. Сонымен қатар ән, хор мәдениетінің үздік дәстүрлері рухында академиялық ән айту мектебін тәрбиелеудің маңыздылығына тоқтала отырып, отандық хор ұжымдарының тәжірибелеріне сараптама жасалады, өзіндік іс-тәжірибелері сөз болады. Шетелдік хор өнері, вокалдық дауыс қою шеберлерінің жұмыстарына шолу жасалынады.

Түйін сөздер. Хор өнері, хормен ән айту, балалар хор ұжымдары, білім берудегі жаңашылдық, педагогикалық технологиялар, музыкалық есту, сөйлеу.

Уразалиева М.А.,¹ Адилова А.² ¹к.п.н.и.о.проф., ҚазгосЖенПУ, г.Алматы, Қазақстан, ² 2 курс магистрант ҚазгосЖенПУ, Алматы қ, Қазақстан

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ РАБОТЫ С ДЕТСКИМ ХОРОМ

Аннотация

статье рассматриваются некоторые особенности и методы работы с детским хоровым коллективом в специализированной музыкальной школе. Воспитание академической певческой школы

\endash духе лучших традиций хоровой музыки является важной частью формирования личности будущего музыканта. В творческих коллективах последние годы практикуются инновационные технологии работы с хором, в том числе различные способы и приемы работы с хором, а также способы звукоизвлечения голосового аппарата детей с учетом возрастных особенностей. В статье

проанализированы методы и приемы работы отечественных хоровых коллективов, их ценный опыт, а также работы некоторых художественных руководителей данной возрастной группы, работы зарубежных хоровых коллективов и вокалистов.

Ключевые слова. хоровое искусство, пение в хоре, детский хоровой коллектив, инновация в образовании, педагогические технологии, слушание музыки, речь.

Уразалиева М.А.¹

¹*c.p.s., acting Professor, Kazakh state women's Teacher Training University,
Almaty, Kazakhstan,*

Adilova A²

²*second year master Kazakh state women's Teacher Training University,
Almaty, Kazakhstan*

INNOVATIVE TECHNOLOGIES OF WORK WITH CHILDREN'S CHOIR

Abstract

The article discusses some of the features and methods of working with children's choir in a special music school. Raising an academic singing school in the spirit of the best traditions of choral music is an important part of formation of the future musician's individuality. In recent years creative groups have been practicing innovative technologies for working with the choir, including various methods and techniques for working with the choir, as well as methods of phonation of children's vocal apparatus, taking into account age-related features. The article analyzes the methods and techniques of domestic choirs' work, their valuable experience, as well as the works of some artistic leaders of this age group, and the works of foreign choirs and vocalists.

Keywords. choral art, choral singing, children's choir, innovation in education, pedagogical technologies, listening to music, speech.

Хор өнері – бірегей мәдениет. Бұл әр түрлі қоғамды өз әсерімен қамтуға қабілетті пәрменді және тиімді құрал. Көркемдік өнердің көптеген түрлері бар, олардың ішінде хор өнерінің орны ерекше.

Ғасырлар бойы қалыптасқан ұлттың бір дауыста (унисон) бірігіп, ән салуына қарамастан Қазақстан хормен ән айту, дирижерлау білім жүйесі жолға қойылды. Оның қалыптасуына орыстың вокалдық-хор мәдениеті үлкен ықпал етті [1, 12-б.].

Ғасырдағы Қазақстандағы кәсіби музыканың дамуы, ең алдымен, тарихи-саяси оқиғаларға байланысты болды. Дәл осы уақытта республикадағы музыкалық мәдениет пен білім берудің іргетасы қаланды, композиторлардың шығармашылығы мен музыканттардың кәсіби орындаушылық қызметі үшін жағдай жасалды. Бұл кезеңде Қазақстанда музыкалық білім беру ұйымдарында, мәдениет үйлерінде, мектептерде хорлар ұйымдастырыла басталды. Әуесқой хорларда ән айту жалпыға қол жетімді болды және қазақ халқының қалың жігін классикаға айналдырды. Қазақстандық хор өнерінің дамуы Б.Байқадамов атындағы Қазақ мемлекеттік хор капелласының хоры сияқты ірі кәсіби ұжымдардың қызметімен байланысты.

Сонымен қатар Қазақстанда бастауыш және орта деңгейдегі музыка мамандарын даярлайтын 1944 жылы Құрманғазы атындағы Алматы мемлекеттік консерваториясы ашылып, хор кафедрасының оқытушылары музыкалық мектеп және колледж оқушылары үшін оқу жоспарлары мен бағдарламалары, оқыту әдістерін жасап Қазақстанның хор мәдениетінің дамуына үлес қосты. Соның нәтижесінде республикада жаңа музыкалық мектептер мен училищелер ашылып, мұнда хор дирижерлау бөлімдері құрылып, хорлар ұйымдастырылды. Бұлар уақыт өте келе дамып, жетіліп, жеке шығармашылық ұжым ретінде өздерін танытты. Бүгінгі таңда республикадағы хор өнеріне деген қызығушылытар артуда бұған дәлел – балалар хор ұжымдарының құрылып, түрлі халқаралық, республикалық конкурстар мен фестивальдарда нәтижелі орындар алып, жұмыс жасап келеді атап айтқанда, Қазақ Ұлттық Өнер университетінің "Елигай" хоры (жетекшісі Г. Құттыбадамова), А. Тарақұлы атындағы өнер мектебінің хоры (жетекшісі Е. Ведерникова), "Елим-ай" жетекшісі №1 музыкалық мектептің "Көктем"

хоры, А. Жұбанов атындағы дарынды балаларға арналған мамандандырылған музыка мектебінде, «Ақ тілек» ер балалар хоры (жетекшісі Адилова А. У).

Қазіргі кезде осындай балалар хорымен жұмыс жасау кезінде, білімді, өнерлі жастарды тәрбиелеуде елімізде музыкалық мектептердің рөлі ерекше екенін атап өткен жөн. Осыған орай музыкалық білім беру саласында, оның ішінде балалар хорымен жұмыс жасауда инновациялық технологияларды қолдану мақаламыздың негізі болып табылады.

Елбасы Н.Ә. Назарбаев Қазақстанның әлемдегі бәсекеге қабілетті 50 елдің қатарына кіру стратегиясы атты жолдауында: «Білім беру формасы – Қазақстанның бәсекеге нақтылы қабілеттілігін қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін аса маңызды құралдарының бірі» деп атап көрсетті [2].

Білім берудегі инновация деген ұғымға тоқталсақ, педагогикалық технологияларды жетілдіру процесі, оқыту әдістері, тәсілдері мен құралдарының жиынтығы болып табылады. Қазіргі уақытта инновациялық педагогикалық қызмет біздің мектептердің білім беру қызметінің маңызды компоненттерінің бірі. осы инновациялық қызмет білім беру қызметтері нарығында қандай да бір мекеменің бәсекеге қабілеттілігін құру үшін негіз болып қана қоймай, сонымен қатар Педагогтің кәсіби өсу бағытын, оның шығармашылық ізденісін айқындайды, білім алушылардың тұлғалық өсуіне нақты ықпал етеді. Оқытудың инновациялық тәсілі білім беру мазмұнына, оқыту әдістеріне және оқыту сапасын бақылау түрлеріне қолданылады.

Технология сөзіне келетін болсақ, «технология – бұл белгіленген мақсат және кепілдік берілген нәтижеге жетудің экономикалық нәтижелі әрекеттер тізбегі. «Технология» сөзі латынша «Технос» – өнер, сала және «Logos» – пән деген мағынаны білдіреді. Ал, педагогикалық технология – оқушыны оқыту, оны сыни тұрғыдай ойлауға дағдыландыру, тәрбиелеу, жеке тұлғаны дамыту әрекеттерінің шешіміне қаратылған және белгілі бір тізбек негізінде іске асырылатын педагогикалық-психологиялық әдіс-тәсілдер жинағы. Педагогикалық технология – адамға алдынан белгіленген мақсат бойынша білімтәриелік жағынан әсер еткізу әрекеті. Бірақ, педагогикалық технология мен оқыту тәсілдері (методика)ның айырмашылығын білу керек. Оқыту әдістері (методика) – белгілі бір оқу пәнін оқыту және де тәрбиелік істер заңдылықтарын қолдануға бағытталған. Қазіргі таңда білім саласындағы педагогикалық технологияның даму тікелей хабар технологияларына байланысты» [3, 133 б.].

Қазіргі инновациялық технологиялар – білім сапасын арттырудың кепілі. Сондықтан қазіргі білім саласында оқытудың жаңа технологиясы кеңінен қолдануда. «Оқытудың технологиясы – бұл, бір жағынан, оқу-ақпаратты дайындау, өңдеу, әдіс-тәсілдерінің жиынтығы, екінші жағынан, ұстаздың шәкіртіне оқыту үрдісінде қажетті технологиялық және ақпараттандыру құралдарын пайдалана отырып ықпал ету тәсілдері.

Осыған орай жаңа экономикалық және әлеуметтік-мәдени жағдайларда Қазақстандық білім беру жүйесінің алдында тұрған білім беру сапаларын арттыруға, стратегиялық міндеттерді шешуге бағытталған түбегейлік қайта өзгертулер педагогикалық үрдіске жаңа талаптар жүктейді. Қазақстан Республикасының «Білім беру туралы» Заңында елеміздің білім беру жүйесінің басты міндеттері атап көрсетілген. Соның бірі: «Білім беру жүйесін ақпараттандыру, оқытудың жаңа технологиясын еңгізу, халқаралық коммуникациялық желілерге шығу» делінген. Бұл міндеттерді шешу үшін, нәтижеге бағытталған білім берудің жаңа жүйесіне көшу үшін әр мұғалім, жеке тұлға күнделікті ізденіс арқылы барлық жаңалықтар мен өзгерістерге батыл жол ашарлық жаңа тәжірбиеге, жаңа ақпараттық технологияларға, әлеуметтік, тұлғалық және жеке күзіреттіліктерге ие болуы тиіс. Бұл талаптар әдістемелік жұмыстың жүйелі түрде ұйымдастырылу негізінде жүзеге асырылады [4, 20 б.].

Жалпы оқу-тәрбие үрдісінде айтарлықтай нәтиже беріп жүрген инновациялық педагогикалық технологияларды айта кетуге болады:

- . дамыта отырып оқыту әдістемесі
- \endash тірек және тірек конспектілер арқылы оқыту
- \endash деңгейлеп оқыту технологиясы
- \endash тесттік жүйемен оқыту
- \endash иммитациялық әдіс
- \endash мультимедия мүмкіндіктерін қолданып оқыту
- \endash ойын технологияларын қолдану
- \endash дискуссия сабақтары
- \endash интеграциялық сабақ
- \endash топпен жұмыс
- \endash панорама сабағы

- \endash проект әдісі (жоба)
- \endash рольдік ойындар
- \endash Лекция – семинар сабақтары
- \endash Проблемалық оқыту әдісі
- \endash «Миғашабуыл» әдісі
- \endash Бинарлы сабақ
- \endash Экскурсия сабағы
- \endash БІнтымақтастық технологиясы
- \endash Жеке адамға бағдарлы
- \endash Дөңгелек үстел
- \endash Дебат сабақтары
- \endash Саяхат сабақтары

Хормен ән айту дағдысы күрделі процесс екені белгілі, бұл білім алушылардан үлкен эмоционалды қызығушылықты, жинақталуды керек етеді, мінез бен білім беру әдістеменің кезектесуі сабақ барысында шаршау сезімін жеңуге ықпал етеді. Оқу үрдісінде хор қатысушыларының тұрақты қызығушылығын қолдау үшін ескі яғни дәстүрлі және жаңа және инновациялық байланысы нақты болуы тиіс.

Хор тәрбиесінің жаңартылған әдістемелері, өз әріптестерінің жинақталған алдыңғы тәжірибесі - кез келген материалды талдап, хормейстер өз тәжірибесінде пайдалана алады, жеке хор ұжымында вокалдық-хор дағдыларын дамыту процесіне енгізілуі мүмкін. Инновациялық тәрбие технологияларының көмегімен тәрбиелеу процесінде қандай нәтижеге қол жеткізуіміз керек екенін түсіну өте маңызды.

Хор орындауының үздік үлгілеріне сүйене отырып, біз оқытудың дәстүрлі және инновациялық тәсілін біріктіреміз, осылайша балаларға академиялық ән салудың үздік дәстүрлерін үйретіп, инновациялық білім беру технологияларын пайдалана отырып, оқыту сапасын арттыру мәселесін шеше аламыз [5, 16 б].

Хормейстер репертуарды таңдау кезінде балалардың музыкалық-әншілік даму заңдылықтарын білуі және таңдап алынған репертуардың ықпалымен осы даму динамикасын болжай білуі керек; әр сабақ үшін музыкалық материалдың барлық жаңа «кешендерін» модельдей білуі керек, сонымен қатар оқу-тәрбие жоспарында заманауи музыкалық өмірдегі жаңа белестерге икемді әрекет етуі керек.

Мысалы, бүгінде көптеген балалар хор ұжымдарының жетекшілерікішкентай орындаушылармен жұмыс жасау барысында бірнеше кемшілікті айтады, жаңа жинақтарға кіретін заманауи авторлардың әндері, әдетте, орындау үшін интонациялық ыңғайсыз немесе мәтінді оқушылар нашар қабылдайды, сол үшін авторлар хор ұжымымен жұмыс істеу тәжірибесі жоқ болғандықтан, орындаушылармен немесе хормейстерлермен бірлесіп жұмыс жасауға мүмкіндік туғызу керек, осылай шығармашылық, еркін импровизацияға, «қызықты» дербес театр-хор қойылымдарына айналдыра отырып, әзіл-сықақ, әзіл-ойын элементтерін қосу арқылы орындаушылардың сықақ, қиял, әртістік сезімдерін дамытары сөзсіз.«Ән айту ойындары-музыкалық концепцияларды үйретудің тамаша тәсілі, қозғалысты қосу және балаларға жалғыз және басқалармен ән айту мүмкіндігін беру. Олар ақпаратты жинау үшін өте қолайлы, мұзжарғыш немесе дайындық ортасында қарқынды жылдам өзгерту» [6].

А.Жұбанов атындағы дарынды балаларға арналған мамандандырылған музыка мектебінде, «Ақ тілек»ер балалар хорымен жұмыс жасап келемін. Арнайы музыкалық мектептерде Д.Кабалевскийдің концепциясы бойынша дайындалған бағдарламаларға сүйене отырып оқытылса, кейін Д.Огороднов, В.В. Емельянов сияқты хормейстерлердің ұсынған жаңа әдістерін меңгеріліп қолданысқа енгізілді [7, 9 б].

Жас ұрпақ тәрбиелеу барысында, менің педагогикалық тәжірибемде ғана емес жалпы балалар хорымен жұмыс жасау ісінде жұмыстың дәстүрлі формасымен қатар инновацияны еңгізу мәселесі туындады. Әрбір мұғалімнің негізгі мақсаты – сабақ сапасын көтеру, түрін жетілдіру, оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттыру, олардың ізденуін, танымын қалыптастыру.

Хормен жұмыс жасау барысында жоғарыда атап кеткен инновациялық технологияның негізгі түрлерінің бәрі сәйкес келмейді, балаларды музыкалық тәрбиелеудің инновациялық технологияларының негізінде ұжымдық іс-әрекет жатыр, олар: ән айту, ырғақты сөйлеу, балалар музыкалық аспаптарында ойнау, билеу, музыкаға импровизацияланған қозғалыс, өлеңдер мен ертегілерді дыбыстау, пантомималау, импровизацияланған театрализация жатқанын айта кеткен жөн.

Тәжірибеде қолданылатын музыкалық даму түрлері – бұл:

Коммуникативтік билер. Жағымды атмосфера құру және эмоциялық-психикалық еркіндік жатыр. Бұл жерде коммуникативтік бидің көмегі көп, оларды пайдалану коммуникативтік дағдыларды дамыту, форманы сезіну, қимыл-қозғалыс үйлесімін дамыту, ритм сезімін дамытудың шешеді.

Координациялық-қозғалмалы ойындар (музыкалық және сөйлеу). Мұндай ойындар үлкен масштабты (барлық дене арқылы) музыкалық динамика, қарқын, орындаушылық штрих, сөйлеу және пластикалық интонациялау сезімін береді, бұл олардың музыкалық мазмұны болып табылады.

Бұл ойындар қозғалыс сүйемелдеу (аккомпанемент) рөлінде ойнайтын, ептілік, дәлдік, реакция дамуын ынталандыратын, ансамбльдік үйлесімділікке тәрбиелейтін үйлестіру идеяларымен қамтылған.

Ізденіс барысында орыс музыкатанушысы педагог Т.Боровиктің Көркемдік эстетикалық даму жұмысының «қол хоры» (хор рук, жылжымалы екі дауыстылық) инновациялық формасымен таныстым. Бұл технологияны қолдану назар, ырғақ сезіну, музыканы есту, қабылдау, координациялық еркін қимылдау, импровизацияға қаблеттілікті дамытуға бағытталған. «Қол хоры» балаларды қозғалыс екі дауысты түсінуге итермелейді, онда барлық қатысушылар «екі дауыстан тұратын хорға» және екі жетекші – «дирижерге» бөлінеді. Бұл форма қозғалыстың координациялық еркіндігін, ырғақтың сезімін, зейінін, ансамбльдік үйлесімділігін, қимыл-қозғалыс импровизациясының қабілетін дамытуға бағытталған.

Музыкамен Ритмодекламация. Ритмодекламация – музыка мен поэзияның синтезі. Оны музыкалық-педагогикалық модель ретінде анықтауға болады, онда мәтін ән айтпайды, ырғақты безендіреді. Алайда, ритмодекламацияны орындау нақты айтылу және интонация арқылы ерекшеленеді. Бұл ретте поэтикалық дыбыстық материал музыкалық ұзақтық пен үзіліс өрнектерімен өзара әрекеттеседі, бұл тыңдаудан эмоциялық әсерді бірнеше рет күшейтеді және, әрине, бала үшін маңызды дамытушы фактор болып табылады. Ритмодекламацияда ән айтудан шеттету бір жағынан интонациялық үдерісті жеңілдетумен байланысты бала үшін сөйлеу оңай және табиғи, ал екінші жағынан, музыкалық есту сөйлеу арқылы өзара әрекеттесетін интонациялық ойлау механизмдерін дамытуға бағытталған. Бала қалай сөйлегенін естігенше және өз сөзін бақылай білмейінше, ол дұрыс және мәнерлі ән айта алады деп үміттену қиын.

«Өзінді тыңда» түріндегі ойындар балаларға табиғат адамға дыбыстардың үлкен алуан түрлілігімен бөленгеннің қанықтығын сезінуге мүмкіндік береді. Оларды өз денесінің мүмкіндіктерін (дауыспен, қолмен, аяқпен, ерні) пайдалана отырып, өзіндік және өзіндік құрал ретінде ойнатуға болады. Баланың өзін және табиғаттың тығыз байланысын түсінуге-ойынның негізгі мақсаты.

Қарапайым музыканы ойнау. Балалармен музыкалық қызметте балалардың музыкалық аспаптарын, ең алдымен шулы аспаптарды пайдалану қажет деп санаймын, өйткені дәл осы аспаптар қарапайым және осы жастағы балаларға барынша қолжетімді. Сонымен қатар, олар музыкадағы кішкентай балалар үшін ең тартымды. Бірақ музыкалықты дамыту бойынша жұмыстың бұл түрі тек дәстүрлі шулы аспаптарды пайдаланумен шектелмейді.

Интерактивті оқыту технологиясы. Интерактивті оқыту – оқушы өзінде алдын ала жинақталған тәжірибеден пайдаланған түрде, оқу процесінде белсенді әрекет етеді, жаттығу барысында өте маңызға ие болып, жаңа тәжірибелер арттырады, алған тәжірибелері негізінде сабаққа анализ жасап, өзіне керекті маңызды материалдарды алады, және өзінің күнделікті тәжірибесімен байланыстырады. Интерактив сөзі ағылшын тілінен алынған болып, «inter» – өзара (взаимный), «act» – әрекет) мағынасын білдіреді. Төменде оқытудың интерактивтік әдістерінің ішінде хормен жұмыс жасағанда көмегі тиетін түрі E-learning (Electronic Learning – ағылшын сөзі) – электрондық оқыту жүйесі, Электрондық оқыту, аралықтан оқыту, компьютерлік оқыту, тармақтық оқыту, виртуал оқыту, хабар және электрон технологияларын қолдап оқыту. Бұл мазмұны жағынан көп мағынаны білдіруі мүмкін, соның ішінде: жеке компьютер, мобил телефон, DVD, аудио-видео-радио-телевизорларды пайдаланып, электрондық материалдармен еркін жұмыс жасау, электрондық оқу материалдарын өз уақытында жеткізу, инновациялық педагогикалық технологияларды игеру және тарқату, оларды оқушыларға беру. Нақтырақ айтқанда хормен жұмыс жасау барысында берілген хор шығармасын үй жағдайында интернеттен тыңдау немесе видеосын көру, сабақта видеосын тамашалап, пікір алмасу т.б.

Әнді бірге орындаған әншілерге қарағанда, репертуарды бірге талдайтын әншілер бір-бірімен тығыз әрі берік байланыстар құрады. [8] Осы орайда Ш.А. Амонашвилидің Ынтымақтастық педагогикасының балалар хорымен жұмыс жасау барысында алар орны ерекше екенін айтқым келеді. [9]

Бұдан басқа жеке тұлғаға бағытталған ойын (А.А. Вербицкий, Н.В. Борисова т.б), оқытудың мәселелі – даму технологиясы (М.М. Махмутов, Н.Г. Мошкина т.б) сияқты т.б жаңа оқыту формаларын қолдана бастадым [10,25 б].

Жоғарыда айтылған барлық нысандар бір модельде үйлесуі және болуы мүмкін. Олар мақсаттар мен міндеттерге байланысты педагогпен жойылуы немесе толықтырылуы мүмкін. Педагогтың балаларды ойынға жігерлеуі, ертегі, шытырман оқиғалар, құпиялар, сиқырлықтар ойын атмосферасын құруы маңызды және қажетті болып табылады. Бұл әртістік, интонациялық-сөйлеу, пластикалық, мимикалық мәнерлілікті, балаларды әртүрлі эмоционалдық жағдайларға батыру қабілетін талап етеді.

Осы инновациялық технологиялар мен әдістемелік формаларды тәжірибеде қолдану келесі нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді:

– музыкалық сабақтарда, мерекелерде қуанышты қарым-қатынас, көтеріңкі көңіл-күй және үйлесімді өзін-өзі сезіну атмосферасын жасау мүмкін;

– балалар белсенді және күшті, олардың әрекеттерінде қорқыныш пен сенімсіздік біртіндеп жоғалады;

– балалар қарапайым музыкалық білімді меңгереді, музыкалық-шығармашылық қабілеттерін дамытады, музыкамен ойын, қуанышты және табиғи қарым-қатынас барысында өзін және қоршаған әлемді сезінеді, артық «еріксіз» және шаршаңқы оқытусыз;

– музыкалық жетекші үнемі шығармашылық ізденісте болады;

Атақты Венгр композиторы, фольклоршы және педагог Золтан Кодайдың (1882-1967) музыкалық-тәрбие тұжырымдамасының бастапқы ұстанымы-ұлттың музыкалық білімі мен мәдениетінің негізі халық музыкасы, әсіресе халық әні. Сондықтан, музыкалық сабақтарының басты түрі хор әні болуы керек деген тұжырым айтты. [11] Музыкалық сабақтарда балалардың музыкалық қабілеттерін дамыта отырып, мен оларды халық музыкасымен нәрлендіріп, халық әндерін балалардың бойына сіңіруді мақсат ете отырып, балалардың орындаушылық шеберлік байқауларына қатысуға, өзінің орындаушылық шеберлігін арттыруға, үлкен аудиторияда өнер көрсетуге, өзін-өзі жетілдіруге және бекітуге мүмкіндік туғызамын. Музыкалық сабақтарды өткізудің инновациялық технологиялары балалардың эмоционалдық көңіл-күйін дамытуға ықпал етеді, бала үшін музыка оның қуанышты уайымдамалар әлеміне айналады. Мектепке дейінгі жасына қол жетімді музыкалық қызметтің барлық түрлерін, сондай-ақ баланың шығармашылық мүмкіндіктерін пайдалану балабақшада менің жұмысымның және музыкалық тәрбиенің басты мақсатын шешуге – балаларды музыканы сүйуге және түсінуге үйрету.

Қорыта айтқанда, хормен жұмыс жасау барысында, бұл инновациялық формалар мен әдістер заманауи оқыту процесінің мүмкіндігін кеңейтетініне көзім жетті, дегенмен академиялық ән айту тәрбиесінде хор мәдениетінің үздік дәстүрінде оқытудың маңызы зор екенін ұмытпаған жөн.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Айдарбекова Л.Ә., Абишев А.А. *Хор пәндерін оқыту әдістемесі. Қысқаша дәрістер жинағы.* – Алматы: «Елтаным баспасы», 2012, – 56 б.

– Н.Ә. Назарбаев Қазақстанның әлемдегі бәсекеге қабілетті 50 елдің қатарына кіру стратегиясы атты жолдауы.

– Кадирова Ф.Д. *Инновациялық технологиялардың маңыздылығы және оны қолдану// «Инновациялық технологияларды білім беру процесіне ендіру сапалы білім негізі» дәстүрлі аймақтық ғылыми-әдістемелік конференция материалдары: қазақша, орысша.* –Талдықорған: І.Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті. 2015. 362 бет.

– Асимбекова К. *Основы хороведения.* Алматы, 1994 г.

– Апраксина О.А. *Музыкальное воспитание в школе.* М., «Музыка» 1986.-158 бет.

– Danyew A. *15-singing-games-for-childrens-choir.* <https://www.ashleydanyew.com/posts/2015/15-singing-games-for-childrens-choir/7>. Емельянов В.В. «Фонетический метод развития голоса».

[emelyanov_fmrg.ru>https://acda.org/files/choral_journals/BrunoMar16.pdf](https://acda.org/files/choral_journals/BrunoMar16.pdf)

8. Ш.А. Амонашвили «Білім берудің ізгілендіру технологиясы»

– Волков И.П. *Приобщение школьников к творчеству.* – М., 1982.- 136 бет.

– И. Дубравина «Релятивная система Золтана Кодая» <https://dubrovina.wordpress.com>

УДК 376.42
МРНТИ 14.29.01

Ержанова Г.Ж.¹, Майлыбаева Г.С.², Шмидт М.А.³

¹ педагогика ғылымдарының магистрі, аға оқытушы, І. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті, Талдықорған қ., Қазақстан,

² І. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университетінің қауымдастырылған профессоры, PhD философия докторы, Талдықорған қ., Қазақстан,

³ педагогика ғылымдарының магистрі, аға оқытушы, І. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті, Талдықорған қ., Қазақстан

ЖАЛПЫ МЕКТЕПТЕ ЕРЕКШЕ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІ БАР БАЛАЛАРҒА ӘЛЕУМЕТТІК КӨМЕК КӨРСЕТУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Андатпа

Қазіргі таңда жалпы мектепте ерекше қажеттіліктері бар балаларға әлеуметтік көмек көрсету мәселесі басты орынға қойылып отыр. Себебі, қоғамымызда ерекше қажеттіліктері бар балалардың қалыпты құрдастарымен теңдей өмір сүруі барлық Ата Заңымызда қарастырылып отырған жайы бар. Еліміздегі мүмкіншілігі шектеулі балалар санының көбеюі деңсаулық сақтау, білім және әлеуметтік қорғау салаларының осы мәселеге көңіл бөлуін талап етіп отыр. Жылдан жылға мүмкіншілігі шектеулі балаларға деген қоғамның көзқарасы өзгеріп, оларды қоғамның бір мүшесі ретінде қарауға бет бұрып келеді. Мүмкіндігі шектеулі тұлғаларға қоғам көзқарасы өзгерген сайын оларға әлеуметтік көмек көрсетудің қолайлы түрлерін іздеуге мүмкіндік тудырады. Әлеуметтік көмек мүмкіндігі шектеулі тұлғаларға мемлекеттік-әлеуметтік қорғау жүйесінің негізгі бөлігі болып табылады. Бүгінгі оқушы – ертеңгі азамат. Сол азаматты мектеп қабырғасынан болашақ өмірге бейімдеу, қажетті кәсіп пен мамандыққа бағыттау, қалыпты адамдардың арасында өздерін жәйлі сезіну үшін қолайлы атмосфера қалыптастыру және дамуында ауытқуы бар балаларға әлеуметтік-педагогикалық көмек көрсету қазіргі таңда өзекті мәселе болып табылады.

Түйін сөздер: әлеуметтік көмек көрсету, әлеуметтік жұмыс, әлеуметтік бейімдеу, коррекция, компенсация, адаптация, медициналық педагогикалық түзеу, инновациялық технология

Ержанова Г.Ж.¹, Майлыбаева Г.С.², Шмидт М.А.³

¹ Магистр педагогических наук, старший преподаватель, Жетысуский государственный университет им. И. Жансугурова, г. Талдықорған, Казахстан,

² ассоциированный профессор Жетысуского государственного университета им. И. Жансугурова, доктор философии PhD, г. Талдықорған, Казахстан,

³ Магистр педагогических наук, старший преподаватель, Жетысуский государственный университет им. И. Жансугурова, г. Талдықорған, Казахстан

ОСОБЕННОСТИ ОКАЗАНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ПОМОЩИ ДЕТЯМ С ОСОБЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Аннотация

к настоящее время в школе уделяется особое внимание вопросам оказания социальной помощи детям с особыми потребностями, право на получение образования, которых закреплено в Конституции Республики Казахстан. Увеличение числа детей с ограниченными возможностями в стране требует сосредоточения на вопросах здравоохранения, образования и социальной защиты. Изменилось общественное отношение к детям с ограниченными возможностями – они воспринимаются как члены

сообщества. Эти изменения позволяют искать наиболее благоприятные формы оказания социальной помощи для лиц с ограниченными возможностями. Социальная помощь является основной частью системы государственно-социальной защиты лиц с ограниченными возможностями. Современный ученик – завтрашний гражданин. Поэтому актуальными проблемами являются адаптация данного гражданина к будущей жизни после школы, ориентация на нужную профессию и специальность, формирование благоприятной атмосферы для восприятия себя обычными людьми и оказание социально-педагогической помощи детям с отклонениями в развитии.

Ключевые слова: коррекция, компенсация, адаптация, медико-педагогическая коррекция, инновационные технологии.

Yerzhanova G.¹, Mailybaeva G.², Schmidt M.³

¹*Master, senior lecturer, Zhetysu State University named after I. Zhansugurov.
Taldykorgan, Kazakhstan,*

²*Associate Professor of Zhetysu State University after I. Zhansugurov., PhD
Taldykorgan, Kazakhstan,*

³*Master, senior lecturer, Zhetysu State University named after I. Zhansugurov.
Taldykorgan, Kazakhstan*

FEATURES OF RENDERING SOCIAL ASSISTANCE TO CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS IN A SECONDARY SCHOOL

Abstract

Currently, the school pays special attention to the provision of social assistance to children with special needs, the right to education, which is enshrined in the Constitution of the Republic of Kazakhstan. Increasing the number of children with disabilities in the country requires a focus on health, education and social protection. The public attitude towards children with disabilities has changed – they are perceived as members of the community. These changes make it possible to find the most favourable forms of social assistance for persons with disabilities. Social assistance is the main part of the system of state social protection of persons with disabilities. Today's student is tomorrow's citizen. Therefore, the urgent problems are the adaptation of this citizen to the future life after school, orientation to the desired profession and specialty, the formation of a favorable atmosphere for the perception of ordinary people and the provision of socio-pedagogical assistance to children with developmental disabilities.

Keywords: correction, compensation, adaptation, medical and pedagogical correction, innovative technologies.

Елбасы Н.Назарбаевтың 2014 ж. «Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Халыққа Жолдауында даму дамуында ауытқуы бар адамдарға қолдау мен көмек көрсету мәселесіне арнайы тоқталғаны белгілі. Атап көрсетсек «Ерекше қажеттіліктері бар балаларға көбірек көңіл бөлу керек. Олар үшін Қазақстан кедергісіз аймаққа айналуға тиіс. Бізде аз емес ондай адамдарға қамқорлық көрсетілуге тиіс – бұл өзіміздің және қоғам алдындағы біздің парызымыз. Бүкіл әлем осымен айналысады» – деген болатын [1]. Бүгінгі оқушы – ертеңгі азамат. Сол азаматты мектеп қабырғасынан болашақ өмірге бейімдеу, қажетті кәсіп пен мамандыққа бағыттау, дені сау адамдардың арасында өздерін жәйлі сезіну үшін қолайлы атмосфера қалыптастыру және дамуында ауытқуы бар балаларға әлеуметтік-педагогикалық көмек көрсету қазіргі таңда өзекті мәселе болып табылады.

Осы мәселені педагогика ғылымдарының докторы, профессор, жетекші ғалым және Қазақстан Республикасындағы арнайы білім берудің замануи жүйесін ұйымдастырушы Р.А. Сүлейменова «Ерекше қажеттіліктері бар балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы» Заңының авторы және бастаушысы ретінде дамуында ауытқуы бар балаларға әлеуметтік-педагогикалық көмек көрсетуде өз үлесін қосқан [2].

Заң әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзетулік қолдаудың формалары мен әдістерін анықтайды, мүмкіндігі шектеулі балаларға тиімді көмек жүйесін құруға, олардың тәрбиесіне, оқуына,

еңбектік және кәсіптік дайындығына, бала мүгедектігінің алдын-алуға байланысты мәселелерді шешуге бағытталған. Қазақстан Республикасында 2000 жылдардан бастап білім беру саясатында ерекше қажеттілігі бар балаларға қатысты жаңа бағыттар қалыптасуда, балаларды әлеуметтендіру, тәрбиелеу, білім беру, әлеуметтік қолдау және бейімдеудің тиімді жолдарын белсенді іздеу жүргізілуде. Жалпы білім беру жүйесіне ерекше қажеттілігі бар балаларды қалыпты құрдастарымен білім беру ортасына кіріктіру бойынша процестер енгізіле бастады.

Ерекше қажеттіліктері бар тұлғаларға қоғам көзқарасы өзгерген сайын оларға әлеуметтік көмек көрсетудің қолайлы түрлерін іздеуге мүмкіндік тудырады. Әлеуметтік көмек мүмкіндігі шектеулі тұлғаларға мемлекеттік-әлеуметтік қорғау жүйесінің негізгі бөлігі болып табылады. Жәбірленген тұлғаларға әлеуметтік көмек көрсету мемлекеттік әлеуметтік қорғау жүйесінің құрамына кіреді.

Әлеуметтік бейімдеу – нысаналы әлеуметтік және медициналық педагогикалық түзеу арқылы қолдау процесінде мүмкіндігі шектеулі балалардың қоғамда қабылданған құндылықтарды, мінез-құлық ережелері мен нормаларын игеру мен қабылдауы және еңбекке даярлануы жолымен әлеуметтік орта жағдайларына белсенді түрде икемделуі.

Әлеуметтік жұмыс – жекеленген адамдарға, отбасыларына олардың толық мәнді әлеуметтік жұмыс істеуіне кедергі келтіретін бұзылған немесе жойылған функцияларының орнын толтыра отырып әлеуметтік құқықтары мен кепілдіктерін іске асыруда көмек көрсету жөніндегі қызмет.

Әлеуметтік көмек – бұл экономикалық жағдайы төмен, әлеуметтік әлсіз, психологиялық жағынан әлсіз адамдар тобына әлеуметтік ортада қалыптасуын жақсартуына бағытталған қызмет көрсету кешені. Ол зейнетақы төлемін қосымша төлеумен, сондай-ақ ұзақ қызмет көрсетуімен (медициналық, психологиялық, құқықтық, педагогикалық және т.б.) сипатталады.

Мүмкіндігі шектеулі бала (балалар) белгіленген тәртіппен расталған, туа біткен, тұқым қуалаған, жүре пайда болған аурулардан немесе жарақаттардың салдарынан тіршілік етуі шектелген, дене және (немесе) психикалық кемістігі бар он сегіз жасқа дейінгі бала (балалар).

Ерекше қажеттіліктері бар балаларда бейімделу үдерісі үнемі сәтті, қиындықсыз бола бермейді. Әртүрлі мінез-құлық реакциялары, қиын психологиялық ситуациялар туындайды. Бір сөзбен айтқанда, дезадаптация пайда болады. Балалардағы дезадаптация күйі оңай пайда болғанмен, адаптация үдерістері ұзақ уақытқа созылады. Мүмкіндігі шектеулі балалардың бейімделуі немесе адаптация қиындықтарын жеңілдету, психикалық дамуын қалыпты балалардың психикалық дамуы деңгейіне жақындату коррекция және компенсация жолдарымен жүзеге асады. Дәлірек айтқанда, *коррекция (түзету)* ұғымы – психикалық және дене дамуындағы ауытқуларды, психологиялық-педагогикалық және емдеу-сауықтыру шараларының жүйесі көмігімен түзету.

Бұл жүйе баланың психикасының, дене бітімінің ауытқуларын жеңілдетуге және жоюға бағытталады. Дамудағы ауытқуды түзету немесе коррекция жасаудың тұтас тұжырымдамасын алғаш рет итальян педагогы М.Монтессори жасады. Ол сезімдік тәжірибе мен моториканың дамуы автоматты түрде ойлауды дамытады, себебі олар ойлаудың алғышарттары деп есептейді.

Көршілес мемлекет Ресейде түзету жұмысының теориясы мен тәжірибесін дамытуда жетекші рөлді А.Н.Граборов атқарды. Ол зиятында ауытқуы бар балалармен жүргізілетін сабақтардың біртұтас жүйесін жасады. Бұл жүйенің құрамына нелер кіреді? Оған ойлау, есте сақтау үдерістерін дамытуға ықпал ететін әр түрлі ойындар, шыдамдылықты, төзімділікті қажет ететін қол еңбегі, топтық саяхаттар тәрізді маңызды әлеуметтік мазмұндағы жұмыстар енеді.

Кемістіктердің орнын толтыруда психотерапияның рөлі ерекше маңызды. Ұзақ уақытқа дейін, психотерапевтік шаралар вербальды коммуникация, интеллект сияқты қалыпты дамыған адамға тән компоненттер негізінде ғана жүзеге асады деген теріс ұғым орын алып келді. Бірақ зиятында ауытқуы бар балаларда интеллекттуалды әрекеттің болатыны және психотерапияда вербальды емес әдістердің қолданылатыны дәлелденді, мысалы арттерапия. Зиятында ауытқуы бар балалармен психотерапевтік жұмыстар жүргізу барысында, нәтижесінде олардың зейін, қабылдау, есте сақтау қабілеттерінің артқанын, оқу әрекетінің арта түскендігін байқауға болады. Сондай-ақ, психикалық дамуы тежелген балалармен жүргізілген психотерапевтік жұмыстарда өз нәтижелерін көрсетіп келеді.

Кез келген қоғамда, даму дәрежесі қаншалықты жоғары болғанына қарамастан, әлеуметтік қиындықтар болып тұрады. Осындай себептердің салдарынан, қазіргі кезде әлеуметтік көмекке мұқтаж болып отырған мүмкіндігі шектеулі балалар күннен күнге көбеюде. Әрине, мүмкіндігі шектеулі балаларды тәрбиелеп, әлеуметтік тұрмысқа баулуда, ата-ана мейірімімен қатар, мұғалім және психологтың тарапынан шексіз, мейірімділіктің қажеттілігі бірден айқын байқалады. Бұл жұмыста үлкен жауапкершілік, төзімділік, тәжірибе қажет. Қазіргі озық технология заманында мүмкіндігі

шектеулі балаларды заман талабына сай, түрлі әлеуметтік жағдайлардан адаспай, дұрыс жол таба алатын, еңбекқор азамат етіп қалай әзірлеп шығаруға болады деген сұрақ осы салада қызмет атқарып келе жатқан мамандарды шығармашылық жұмыстар мен инновациялық технология әдіс тәсілдерін іздеуге итермелейді. Мүмкіндігі шектеулі балаларды әлеуметтік психологиялық түзету арқылы қолдаудың маңызы зор. Себебі, тұрмыс тіршілігіндегі шектелуді жою үшін жағдай жасауды қамтамасыз етіп, оларға басқа азаматтармен бірдей қоғам өміріне қатысу мүмкіндіктерін жасау керек деп ойлаймын. Біздің Отанымызда да осы салаға байланысты арнайы сауықтыру орталықтары да жұмыс жасап келеді.

Қазіргі уақытта республикалық арнайы түзету мекемелерінде мүмкіндігі шектеулі балалар мен жасөспірімдер тәрбиеленуде. Осы топқа жататын арнайы мектептерде аңғарымына және басқа себептерге байланысты оқуға мүмкіншіліктері жоқ оқушылардың жалпы орта мектептерде білім алуы қиыншылық туғызады. Осы себепті әлеуметтік тәрбиенің мәселелерін көре білу, сезіну және шешу жолдарын қарастыру, мүмкіндігі шектеулі баланы әлеуметтендіруге қолайлы шарт жасау және қатарға қосу мен тәрбиелеуді жүзеге асыруды міндет етіп алға қою керек. Егер, әлеуметтік педагогикалық үдерісте мүмкіндігі шектеулі балаға алғашқы сәттерде көмек беру үшін оның отбасын, ол өмір сүріп отырған ортасын зерттей алсақ, онда баланы өзі өмір сүрген әлеуметтік ортаға араластыру, бейімдеу, әлеуметтендіру мәселелеріне белсенді қатыстыру мүмкіндігі туады. Тек осыдан кейін әлеуметтік психологиялық үдерісін дұрыс ұйымдастырып, түрлі әлеуметтік кедергілерге қарсы тұра алатын, білімді, мәдениетті, еңбекқор және тұлғаны қалыптастыру мүмкіндігі туар еді. Бұл қасиеттерді бала бойына дарыту үшін мүмкіндігі шектеулі балалардың психологиясын терең жетік меңгеруіміз керек. Мүмкіндігі шектеулі баланы әлеуметтік ортаға бейімдеу үшін психолог, емдік денешынықтыру, логопед, дефектолог мамандарының арнайы тапсырмалары өте қажет. Сонымен қатар, әлеуметтік бейімделудегі, тәрбиелудегі кемшіліктерді жеңу үшін ата-аналар мен бірігіп арнайы түзету жұмыстарын ұйымдастыру қажет және оны неғұрлым ерте бастаса, соғұрлым әлеуметтік бейімделуде нәтижелі болады.

Адамның ең маңызды игілігі –жеке басының бостандығы мен құқықтары. Ата Заңымыз Конституцияның «Мүмкіндігі шектеулі балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзету арқылы қолдау» туралы Заңның 4- тарауында мүмкіндігі шектеулі балалардың құқықтары бекітілген, нақты ата-аналарының және өзге де заңды өкілдерінің құқықтары мен міндеттері көрсетілген. 15-бап мүмкіндігі шектеулі балалардың әлеуметтік және медициналық-психологиялық түзеу арқылы қолдауды кепіл түрде тегін алуға құқығын бекітті. «Балалардың құқықтары туралы Конвенцияда» мүмкіндігі шектеулі балалардың ерекше күтімге, білім алуы мен дайындығына, әлеуметтік ортада, қоғамда толық құқылы өмір сүруін қамтамасыздандыру мазмұны 23-баптарында нақты көрсетілген. Олардың мүмкіндіктері шектеулі болсада, мәртебесі қалыпты тұлғалармен тең дәрежелі. Атап айтқанда мүмкіндіктері шектеулі тұлғалардың қалыпты дамыған адамдармен әлеуметтік жағынан да, саяси, азаматтық, экономикалық, мәдени жағынан тең құқылы екендігі айтылған.

Қазіргі таңда, еліміздегі жалпы мектептерде ерекше қажеттіліктері бар балалар санының көбеюі деңсаулық сақтау, білім және әлеуметтік қорғау салаларының осы мәселеге көңіл бөлуін талап етіп отыр. Жылдан жылға ерекше қажеттіліктері бар балаларға деген қоғамның көзқарасы өзгеріп, оларды қоғамның бір мүшесі ретінде қарауға бет бұрып келеді. Еліміздің мүмкіндігі шектеулі балаларға арналған көптеген көмектерінің ішінде үйде әлеуметтік көмек беру ерекше орын алады. Үйде әлеуметтік көмек беру барлық мүмкіндігі шектеулі балаларға емес, олардың ішінде өз-өзіне қызмет етуі төмен, қозғалысы нашар, үйде оқитын, үйде тәрбиеленетін және ешқандай бағдарламамен оқуға жарамсыз балалар мен жасөспірімдерге көрсетіледі. Осы орайда арнайы мамандардың, әлеуметтік педагог-психологтардың міндеті мүмкіндігі шектеулі балалардың жан айқайын қоғамға жеткізу, яғни бала ағзасындағы ауытқулар мен бөгеттердің себеп-салдарын анықтап, олардың отбасындағы қарым-қатынастарын дамытып, қалыпты баламен араласауына жағдай туғызу болып табылады. Тәрбиелеу барысында, жас ерекшеліктерін ескере отырып, балаларды шешім қабылдай алуға, өзін-өзі қамтамасыз етуге, еңбекке, тәртіп мәдениетіне, ұжымда еңбек ете алатындай деңгейге бейімдеу қажет.

Бұл ҚР білім беру саласындағы ауыр мәселенің бірі болып отырғаны ақиқат. Жалпы білім беру жүйесінің қазіргі даму кезеңінде ерекше қажеттіліктері бар балаларды жыл санап артуы осы саланы зерттейтін ғалымдарды алаңдатып, өзекті мәселесі ретінде қарастырылады. Бүкіл әлемдік деңсаулық сақтау, білім беру және әлеуметтік қорғау ұйымдардың қызметінде мүмкіндігі шектеулі балалар мен отбасына ерте жастан қолдау көрсету жетекші беталыс болып саналады. Отандық Ерсарина А.Қ,

Жалмұхамедова А.Қ, Сүлейменова Р.А т.б.ғалымдардың ғылыми зерттеулері бойынша ерте жастан кемістікті анықтау және дәл сол кезден кешенді түзету жұмысын бастау, кейіннен бала дамуында басқа ауытқушылықтарды алдын алуға жол ашады. Қазіргі уақытта инклюзивті білім берудің жетекші бағыты ретінде жалпы мектептерде пән мұғалімімен қатар екінші арнайы педагогты қосу мүмкіндігі шектеулі балалардың болашағын ойлаудың бірден-бір жолын мүмкіндіктері шектеулі балалармен жұмыс жеке білім беру және түзету-дамыту бағдарламамен жүргізіледі. Әрбір жалпы мектептерде білімді, тәжірибелі арнайы педагог балаларға арнайы көмек көрсету мен мұғалімдерге кеңес беру қызметін атқарады. Осы атқарылып жатқан игі істердің барлығы мүмкіндігі шектеулі балалардың қоғамда өз орынын табуға, қалыпты балалар тәрізді білім алуына мүмкіндік жасайды.

Ойымды қорытындылай келе, қоғамда тек қалыпты балалар дүниеге келуі керек. Ерекше қажеттіліктері бар балаларды әлеуметтік психологиялық бейімдеу арқылы заман талабына сай білім беріп қана қоймай, тәрбиелеп, оларды қоғам өміріне өз пайдасын тигізуге қабілетті тұлға ретінде қалыптастыруда сіз болып, біз болып белсенді жұмыс жүргізу басты міндетіміз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

\endash Богданов О.В. «Методические рекомендации по проведению комплекса лечебно – восстановительных и реабилитационных мероприятий в Сенсорной комнате».

\endash Специальная педагогика: учеб. Пособие для студентов Высш. Пед. Учеб завед»./под ред. Н.Н.Назаровой. - М:изд центр "Академия", 2004. С. 10-11.

\endash Кушваха П. «Снузлин- уникальный сказочный мир ощущений».

\endash Браудо Т.Е, Кириченко Ю.А, Соловьева Е.А, Ряховская М.В. «Методическое пособие по использованию Сенсорной комнаты».

\endash Кириченко Ю.А. «Коррекция игровой деятельности в Сенсорной комнате».

Шеримова А. С. Қоғамдағы мүмкіндігі шектеулі балаларды әлеуметтік-психологиялық бейімдеудің маңызы [Текст] / А. С. Шеримова, А. Н. Елюбаева // Молодой ученый. – 2015. – №8.1. – С. 41-44.

\endash Митчелл Дэвид. Эффективные педагогические технологии специального и инклюзивного образования (Использование научно-обоснованных стратегий обучения в инклюзивном образовательном пространстве): Главы из книги: пер. Анисеев И.С., Борисова Н.В. М.: Перспектива, 2009.

Показатели инклюзии: практическое пособие / Тони Бут, Мэл Эйнскоу ; под ред. Марка Вогана; [пер. Игорь Анисеев]. - Изд. 2-е. – Москва : Центр исследований в обл. инклюзивного образования (CSIE), 2013. - 123 с. ISBN 978-5-91400-009-4

МРНТИ 14.07.07

К.О. Оразбаева.ⁱ, Т.Б. Бегімбай.ⁱⁱ

¹ доктор PhD, Ш. Уәлиханов атындағы КМУ,

² магистрант, Ш. Уәлиханов атындағы КМУ,
Көкшетау қ., Қазақстан

БОЛАШАҚ КОЛЛЕДЖ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ ЖАҒАНДАНУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Аңдатпа

Бұл мақалада бәсекеге қабілетті дамыған мемлекеттің сауатты, кәсіби тұрғыдан жан-жақты, рухани дүниесі бай шығармашыл тұлғасын қалыптастыру үшін білім жүйесіндегі қазіргі заманғы жоғары білімнің мақсаты мен басты стратегиялық бағдары айтылған, онда білімге бағытталған мазмұнды құзыреттілік, яғни нәтижеге бағдарланған білім мазмұнына алмастыру қажеттілігі көрсетілген. Отандық және шетелдік ғалымдар, педагогтар, психологтар еңбектерінде көрініс тапқан студенттердің кәсіби құзыреттілік мәселелері туралы пікірлері және оқыту үрдісіндегі құзыреттілік ұғымына, терминіне берілген анықтамалар туралы баяндалған.

Соңғы жылдары педагогика саласында тұлғаның субъектілік тәжірибесіне ерекше көңіл аудару нәтижесінде ендіріліп отырған «құзырет» және «құзыреттілік» ұғымдарының нақты айырмашылығы көрсетілген. Құзыреттілік түрлері берілген және оларға жеке анықтама берілген. Сонымен қатар мақалада педагогтың кәсіби құзыреттілігі туралы айтылған және оның бірнеше түрлеріне сипаттама берілген.

Түйін сөздер: құзырет, құзыреттілік, білім беру, кәсіби құзыреттілік, жаһандану.

Оразбаева К.О.¹, Бегімбай Т.Б.²

¹*доктор PhD, КГУ имени Ш.Ш. Уалиханова,*

\endash

магистрант, КГУ имени Ш.Ш. Уалиханова, г. Кокшетау, Казахстан

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ КОЛЛЕДЖА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Аннотация

\endash данной статье изложены цели и основные стратегические ориентиры современного высшего образования в системе образования для формирования профессионально разносторонней, духовно богатой творческой личности конкурентоспособного развитого государства, в которой отражена необходимость замены содержательной компетенции, ориентированной на знания, то есть на содержание образования, ориентированного на результат. В трудах отечественных и зарубежных ученых, педагогов, психологов изложены мнения студентов о проблемах профессиональной компетентности и определения термина, понятия компетентности в процессе обучения. В последние годы в области педагогики отражено четкое различие понятий «компетенция» и «компетентность», внедряемых в результате особого внимания к субъективному опыту личности. Даны виды компетенции и им даны персональные справки. Кроме того, в статье дается описание нескольких видов профессиональной компетентности педагога.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, образование, профессиональная компетентность, глобализация.

Orazbayeva K.O.,¹ Begimbay T.B.²

¹*PhD doctor, Sh.Ualikhanov Kokshetau State University,*

²*Master student, Sh.Ualikhanov Kokshetau State University, Kokshetau, Kazakhstan*

PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS OF THE COLLEGE IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

Abstract

This article describes the goals and main strategic guidelines of modern higher education. In the education system for the formation of a competent, professionally versatile, spiritually rich, creative personality of a competitive developed state, which reflects the need to replace meaningful competence, knowledge-oriented, that is, the content of education, result-oriented. In the works of domestic and foreign scientists, teachers, psychologists presented the views of students on the problems of professional competence and the definition of the term, the concept of competence in the learning process.

In recent years, in the field of pedagogy is reflected a clear distinction between the concepts of "competence" and "competence", introduced as a result of special attention to the subjective experience of personality types of competence and they are given personal information. In addition, the article describes several types of professional competence of the teacher.

Keywords: competence, education, professional competence, globalization.

Еліміздің саяси, экономикалық, мәдени, қоғамдық өміріндегі өзгерістерге сай білім беру ұйымдарының үлкен жауапкершілікті сезініп, білікті, өз ісінің шебері, бәсекеге қабілетті, кең ауқымды, жан-жақты дамыған маман дайындауға ұмтылуы, өзінің бүкіл қызметін осы бағытта құруы заңды құбылыс, себебі қоғам өзінің әлеуметтік-экономикалық және рухани дамуының мазмұны мен сипатының өзгеруіне және еңбек сапасына талаптың жоғарылауына байланысты өз ісін жетік білетін, кәсіби білімі мол мамандарды қажет етеді. Соңғы жылдары болашақ мамандардың құзыреттілігі туралы пікірлер кәсіби маман даярлау мәселелері жайлы көптеген пікірлер айтылып жүр. Соларға сүйене отырып, мұның өзі болашақ мамандарды қаршаған дүниені, табиғатты, қоғамдық өмірдің құбылыстарын тану, әлеуметтік-экономикалық даму мәселелерін пайымдау, талдау, маңыздысын ажырата білуге, адамдармен қарым-қатынастағы жоғары мәдениеттілікке үйренуге мүмкіндік береді.

Қазіргі уақытта ХХІ ғасыр педагогының тұлғасы мен қызметін жүйелі түрде ұғыну, оның Қазақстан және әлемдік қоғамдағы орнын объективті бағалау, сондай-ақ оның білім беру жүйесін одан әрі реформалауға дайындық дәрежесін анықтау үшін жаңа теориялық-әдіснамалық негіздер талап етіледі. Жаңа ғасырда «жаһандану» және «жаһандық білім» сияқты ұғымдар үнемі естіледі, олар ұлтаралық қарым-қатынас жағдайында ерекше мәнге ие болады, онда адамның әлемдік қоғамда өзара іс-қимылына үлкен көңіл бөлінеді.

Мектепке дейінгі ұйым педагогының алдында Қазақстан азаматы тәрбиелеу міндеті тұр: біздің еліміздің азаматы бүкіл әлемдік қоғамдастық алдында өзінің жауапкершілігін сезінуі тиіс.

Елбасы Н.Ә. Назарбаев «Қазақстан-2020: болашаққа жол» тұжырымдамасы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Жолдауында «Білім және кәсіби машық – заманауи білім беру жүйесінің, кадр даярлау мен қайта даярлаудың негізгі бағдары. Бәсекеге қабілетті дамыған мемлекет болу үшін біз сауаттылығы жоғары елге айналуымыз керек. Барлық жеткіншек ұрпақтың функционалдық сауаттылығына да зор көңіл бөлу қажет», – деп атап көрсетті [1]. Олай болса, Республика оқу орындарының алдында жан-жақты дамыған, саяси сауатты, терең теориялық біліммен қаруланған, адамдармен қарым-қатынас мәдениетін меңгерген маман дайындау міндеті тұр.

Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту Тұжырымдамасында құзырлы орта білім берудің мақсаты ретінде «... терең білім мен кәсіби дағдылар негізінде еркін бағдарлай білуге, өзін-өзі іске асыруға, өзін-өзі дамытуға және өз бетінше дұрыс, адамгершілік тұрғысынан шешім қабылдауға қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыру» - деп көрсетілді.

Осылайша, дамушы қоғамға заманауи білімді, адамгершілік, іскер адамдар қажет, олар таңдау жағдайында өз бетінше жауапты шешімдер қабылдай алатын, олардың ынтымақтастыққа қабілетті ықтимал салдарын болжай отырып, мобильділікпен, серпінділікпен, конструктивтілікпен ерекшеленеді, ел тағдыры үшін жауапкершіліктің дамыған сезіміне ие. Мұндай қасиеттерге тек құзыретті және өз күшіне сенімді адам ие бола алады.

Болашақ колледж мұғалімдері үшін «құзырет» және «құзыреттілік» ұғымдарын нақты ажырату маңызды. Олар психологиялық-педагогикалық қызметте қолданылады, бірақ әлі күнге дейін бұл терминдердің мәні түсіндірілген жоқ.

Бүгінгі күнде «құзыреттілік» түсінігі тек қана негізгі педагогикалық категориялардың бірі ретінде ғана емес, сонымен бірге пәнаралық зерттеудің, яғни, «**колледж мұғалімдерінің** кәсіби құзыреттілігі» түсінігінің мәнін анықтау мәселесі психологтардың, педагогтардың, маман-практиктердің және т.б. арасындағы дау мен қайшылықтардың объектісі болып табылады.

Жаңа психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді талдау қазіргі уақытта «құзыреттілік» түсінігінің мәнін анықтау үдерісінде, оның құрылысы мен мазмұнын толықтыруда бірліктің жоқтығын белгілеуге мүмкіндік береді. Көп жағдайда бұл түсінік біліктілік пен кәсіпқойлықтың жоғары деңгейін көрсету үшін қолданылады. Кейбір авторлар «кәсіби құзыреттілік» ұғымын түсіндіруде кәсіби іс-әрекетке дайындық түсінігімен (В.А. Сластенин, Н.Н. Лобанова, А.И. Панарин және тағы басқалар), сондай-ақ педагогикалық кәсіпқойлық (А.И. Пискунов, В.В. Косарев және тағы басқалар) түсінігімен өзара байланыстырады.

Егер де құзыреттілікті кәсіпқойлық жүйесіндегі орнын анықтауға тырыссақ, онда ол мамандықты меңгерудің неғұрлым жоғары деңгейін көрсететін орындағыштық пен жетілгендік арасында; көптеген

авторлармен белгілі бір іс-әрекетті орындауға дайындық ретінде жеке тұлғаның «тұлғаның ішкі дайындығы», өзгеше «алдын ала дайындық» жағдайы мен шеберлігі арасында болады [2].

Болашақ колледж мұғалімдерінің кәсіби құзыреттілігі туралы барлық түсініктерді оқу барысында оның бірқатар маңызды өзгерістерге ұшырағандығын анықтауға болады: мұғалім жеке тұлғасының педагогикалық бағыттылығын қалыптастыру негізін өңдеуден бастап (С.Т. Каргин, А.А. Орлов, И.Я. Фастовец және т.б. сонымен қатар жеке тұлғаның толығымен және оның бойындағы кәсіби маңызды қасиеттердің дамуы. (И.А. Колесникова, Н.В. Кузьмина, И.Я. Лернер, М.Н. Скаткин, К.С. Оспанов және т.б.)

Педагогикалық шығармашылық көздерінің мәнін анықтауға

(В.И. Андреев, Ю.Н. Кулюткин, М.М. Поташник және т.б.) мұғалімнің кәсіби іс-әрекетінің психологиялық негізін талдауға (Л.С. Выготский, А.Н. Леонтьев, Д.Б. Эльконин және т.б. және педагогтың кәсіпқойлығын қалыптастыру (Е.В. Андриенко, К.А. Абульханова, А.И. Пискунов және т.б.) сұрақтарына дейін өзгеріп отырды.

Құзыреттілік (лат. *competentia*) – бұл адам жақсы білетін, білімі мен тәжірибесі бар, демек, белгілі бір сала туралы негізді түрде айтуға және онда тиімді әрекет етуге мүмкіндік беретін тиісті білім мен қабілеттерге ие болатын сұрақтар шеңбері. Шетел сөздігінде құзыреттілік (лат. *competere* – қол жеткізу, сәйкес келу, сәйкес келу):

- заңмен, Жарғымен немесе өзге де актімен нақты органға немесе
- лауазымды адамға берілген өкілеттіктер шеңбері;
- белгілі бір саладағы білім, тәжірибе [3].

Л.В. Занина және Н.П. Меньшикова «құзырет» және «құзыреттілік» ұғымдарының синонимикалық айырмашылықтарын қарастырады:

- құзырет – өздеріне қатысты сапалы, өнімді қызмет үшін қажетті заттар
- мен процестердің белгілі бір шеңберіне қатысты қойылатын жеке тұлғаның (білім, білік, дағды, қызмет тәсілдері) өзара байланысты қасиеттерінің жиынтығын қамтиды;
- құзыреттілік – адамда тиісті құзыреттіліктің болуы, өз-өзіне және белгілі бір қызмет мәніне жеке қарым-қатынасы кіреді [4].

Алайда «құзырет» пен «құзыреттілік» ұғымдарының күнделікті қолданыстағы білім, білік және дағдыдан айырмашылығын К.С. Құдайбергенова келесідей ажыратып көрсетеді:

- білімнен айырмасы – қызмет жөніндегі ақпараттық сипатта емес,
- өнімді қызмет формасы түрінде байқалады;
- дағдыдан айырмасы – оқыған материалды топтастырып,
- шығармашылықты пайдалана отырып, құбылыстар мен заңдылықтарды өзгерте алатын саналы қызмет;
- біліктен айырмасы – дағдыға автоматты түрде жету немесе оны

алмастыру емес, керісінше, бірнеше пән бойынша дағдыларын біріктіру, жалпы қызмет негізін сезіну. Осыған байланысты «құзырет» – әр түрлі кенеттен пайда болған жағдайларда мәселелерді шешу үшін қажетті білімді немесе іс-әрекетті көрсете білу қабілеті, білім мен өмірлік жағдаяттар арасындағы байланысты орнату мүмкіндігі; ал «құзыреттілікті» адамның өзіндік деңгейіне, даралық қасиеттеріне тікелей байланысты, тұлғалық, теориялық, практикалық өлшеу дәрежесі жоғары деңгейде кіріктірілген құрылым ретінде қарастыруды ұсынады [5].

Білікті маман болу үшін, соның ішінде педагогикалық қызметте оның негізгі құзыреттіліктерін – *базалық және арнайы* құзыреттіліктерін игеру қажет деп саналады.

Базалық құзыреттілік – белгілі бір кәсіби салада, ал арнайы – нақты педагогикалық іс-әрекетті орындау, нақты проблеманы немесе кәсіби міндетті шешу кезінде көрінеді.

А.К. Маркова құзыреттілікті белгілі бір кәсіп талаптары ретінде анықтайды. Ол әр түрлі құзыреттілікті ажыратуды көздейді:

- арнайы құзыреттілік – өз кәсіби қызметін жоғары деңгейде меңгеру, өзінің әрі қарай кәсіби дамуын жобалау қабілеті;

– әлеуметтік құзыреттілік – бірлескен (топтық) кәсіби қызметті, сондай-ақ осы кәсіпте қабылданған кәсіби қарым-қатынас тәсілдерін меңгеру; өзінің кәсіби еңбегінің нәтижелері үшін әлеуметтік жауапкершілік;

– жеке құзыреттілік – жеке тұлғаның өзін-өзі көрсету және өзін-өзі дамыту тәсілдерін, тұлғаның кәсіби деформациясына қарсы тұру құралдарын меңгеру;

– индивидуалды құзыреттілік-кәсіп шеңберінде өзін-өзі жүзеге асыру және даралықты дамыту тәсілдерін меңгеру, кәсіби өсуге дайындық, жеке өзін-өзі сақтау қабілеті [6].

Болашақ колледж мұғалімдерінің құзыреттілігі (белгілі бір жағдайларда) қызметті ұзақ орындау үдерісінде дамиды. Кәсіпқойлықтың қалыптасу бағыттары-бұл мұғалімнің құзыреттілігін дамыту болып табылады [7].

«Болашақ колледж мұғалімдерінің құзыреттілігі» ұғымы оқытушының, мұғалімнің, тәрбиешінің жеке қасиеттерін білдіреді, ол өзі немесе білім беру мекемесінің әкімшілігі тұжырымдаған педагогикалық міндеттерді өз бетінше және тиімді шешуге мүмкіндік береді. Педагогикалық құзыреттілігі деп біз мұғалімнің кәсіби қызметін жүзеге асыруға теориялық және практикалық дайындығының бірлігін түсінеміз. Міне, осындай маңызды мәселелерді шешуде жас ұрпақты сапалы да саналы ой еңбегіне тәрбиелеуде мұғалімнің жаңашылдығы яғни қазіргі терминмен айтар болсақ, құзіреттілігінің алатын орны ерекше. Ал, құзіреттілік – тұлғаның теориялық білімі мен практикалық тәжірибесіне сай белгілі бір міндеттерді орындауға дайындығы.

Қорыта келе, жаһандану жағдайында болашақ колледж мұғалімдерінің кәсіби құзыреттілік өз мәдениетінің нағыз өкілі бола тұрып, көптілділікті меңгерген, соның негізінде мәдениаралық қарым-қатынас біліктері қалыптасқан тұлға басқалармен бірлесе өмір сүруде қиындыққа тап болмайды, әлемдік ақпараттарды талдауға үйренген, адамдар айналасын танып білу, одан қорытынды жасау мүмкіндігі молаяды, болашақ колледж мұғалімдерінің бойындағы жергілікті және ғаламдық жауапкершілікке қатысты қабілеттері, өмір сүрудің жолдарын дұрыс таңдауға ықпал етеді деген ойдамыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

В Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы. – Астана. 14 желтоқсан, 2012.

В Смятских А.Л., Туркина Т.М. Формирование профессиональной компетентности студентов педколледжей. – М.: Издат. центр НОУ ИСОМ, 2003. – С.

В Шетел сөздері мен сөйлемдер сөздігі / авт.-сост. Е.С. Зенович. – М., 2000. 299 с.

В Л. В. Занина, Н.П. Меньшикова. Педагогикалық шеберлік негіздері: оқу құралы. Ростов Н/Д: Феникс, 2003. 288с.

В Құдайбергенова К.С. Құзырлылық тұлға дамуының сапалық критерийі //Білім сапасын бағалаудың мәселелері: әдіснамалық негізі және практикалық нәтижесі: Халықаралық ғыл. -практ. конф. материалдары. – Алматы: ББЖ КБАРИ, 2008. – 30–36-б.

В Маркова А.К. Психология труда учителя. М. Просвещение, 1993. 192с.

В Педагогикалық құзыреттіліктің қалыптасуының теориялық мәселелері. – Самара, 2001. 132 с.

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ЖӘНЕ БАСТАУЫШ БІЛІМ БЕРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ ПРОБЛЕМЫ ДОШКОЛЬНОГО И НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

ӘОЖ 373.29
МРНТИ 14.23.09

Ә.І. Тәжігұлова¹, Е.В. Артықбаева², А.Ж. Арыстанова³

¹ педагогика ғылымдарының докторы, доцент, «Ұлттық ақпараттандыру орталығы» АҚ президенті, almirat@list.ru, Алматы қаласы, Қазақстан Республикасы,

² педагогика ғылымдарының докторы, доцент, «Ұлттық ақпараттандыру орталығы» АҚ вице-президенті, artykbaeva@mail.ru, Алматы қаласы, Қазақстан Республикасы,

³ педагогика ғылымдарының кандидаты, «Ұлттық ақпараттандыру орталығы» АҚ департамент директоры, ainur_lev@mail.ru, Алматы қаласы, Қазақстан Республикасы

БАЛАЛАРДЫ МЕКТЕПКЕ ДАЙЫНДАУДА КОМПЬЮТЕРЛІК ОЙЫНДАРДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МҮМКІНДІКТЕРІ

Аңдатпа

Білім беруді ақпараттандыру шартының аясында балаларды дамытуға және білім беруге, тәлім беруге, пәндік-дамыту ортасын кеңейтуге, мектепке оларды даярлауға деген мүмкіндіктерге жол ашылуға.

Мақалада отандық компьютерлік ойындарды жасаудағы тәжірибе туралы сөз қозғалған. Мектепке дейінгі балалардың тұлғалық дамуы мен мектепке даярлығындағы компьютерлік ойындардың педагогикалық мүмкіндіктері ашып айтылған. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту үдерісіндегі ойындардың пайдалы екендігін растайтын сынақ нәтижелері алға тартылған. Жасалған сауалнама компьютерлік ойындардың мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың инновациялық ақпараттық-білім беру ортасын кеңейтетінін айқындайды, ол ойындарды қолдану балалардың ойлау қабілеттерін дамытады, логикалық ойлау қабілетіне жақсы әсер етеді, қарапайым оқу, жазу, санау, өз сөзін дұрыс жеткізе білу үлкенге ізет және т.б. сияқты қабілеттерді дамытатыны анық. Осылардың барлығы баланың мектепке дейінгі оқу мен бастауыш сынып оқуының жалғасты түрде жүруіне кепіл бола алады.

Түйін сөздер: компьютерлік ойындар, мектепке дейінгі баланың тұлғасы, мектепке дайындық, мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту.

Тажигулова А.И.¹, Артықбаева Е.В.², Арыстанова А.Ж.³

¹ доктор педагогических наук, доцент, президент АО «Национальный центр информатизации», almirat@list.ru, г.Алматы, Республика Казахстан,

² доктор педагогических наук, доцент, вице-президент АО «Национальный центр информатизации», artykbaeva@mail.ru, г.Алматы, Республика Казахстан,

³ кандидат педагогических наук, директор департамента АО «Национальный центр информатизации», ainur_lev@mail.ru, г.Алматы, Республика Казахстан

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ КОМПЬЮТЕРНЫХ ИГР ПОДГОТОВКЕ ДЕТЕЙ К ШКОЛЕ

Аннотация

В условиях информатизации образования, в том числе и дошкольного, открываются новые перспективы для воспитания, обучения и развития детей, расширения предметно-развивающей среды, подготовки их к обучению в школе.

статье рассказывается об опыте разработке отечественных компьютерных игр. Раскрываются педагогические возможности компьютерных игр в развитии личности дошкольников, в подготовке их в школе. Приводятся результаты апробации игр в процессе дошкольного воспитания и обучения, свидетельствующие, что компьютерные обучающие игры расширяют и обогащают инновационную информационно-образовательную среду дошкольного воспитания и обучения, их использование позитивно влияет на расширение кругозора детей, развитие логического мышления, формирование элементарных навыков чтения, письма, счета, опыта языкового общения, навыков безопасного поведения, уважительного отношения к старшим и сверстникам и т.д., что в целом обеспечивает повышение уровня подготовки детей к обучению в школе, преемственность и непрерывность дошкольного и начального образования.

Ключевые слова: компьютерные игры, личность дошкольников, подготовка к школе, дошкольное воспитание и обучение.

A.I. Tazhigulova¹, E.V. Artykbaeva², A.Zh. Arystanova³

¹ doctor of pedagogical sciences, assistant professor. President of JSC National Center of Informatization, almirat@list.ru, Almaty city, Republic of Kazakhstan,

² doctor of pedagogical sciences, assistant professor. Vice-president of JSC "National Center of Informatization", artykbaeva@mail.ru, Almaty city, Republic of Kazakhstan,

³ candidate of pedagogical sciences, Director of Digital Content Development of JSC «National Center of Informatization» ainur_lev@mail.ru, Almaty city, Republic of Kazakhstan

PEDAGOGICAL POSSIBILITIES OF COMPUTER GAMES IN THE PREPARATION OF CHILDREN FOR SCHOOL

Abstract

In the conditions of informatization of education, including preschool, new prospects are opened for education, educating and development of children, expansion of in-developing environment, preparations of them to educating at school. In the article told about experience to development of home computer games. Pedagogical possibilities of computer games open up in development of personality of preschool children, in preparation of them to school. Results over of approbation of games in the process of preschool education and educating testifying are brought, that computer teaching games extend and enrich the innovative informatively educational. Environment of preschool education and educating, their use positively influences on elevating mind of children, development of the logical thinking. Forming of elementary read, letter, account, experience of language communication, skills of safe behavior skills, valid attitude toward elders and to the coevals etc., that on the whole provides the increase of level of preparation of children to educating at school.

Keywords: computer games, the personality of preschool education, preparation for school, pre-school education and training

Үшінші мыңжылдықта білім беру саласы түбегейлі өзгерістерді бастап кешіп жатыр. Жаңа әлеуметтік-экономикалық шарттар мен өзгерістер мектептегі оқыту саласына әмбебап инновациялық технологияларды іздестіру мен әлеуметтік белсенді тұлғаларды қалыптастыруды алға қойып отыр.

«Қазақстандық жол – 2050: Ортақ мақсат, ортақ қызығушылық, ортақ болашақ» атты ел Президентіміз Н.Ә. Назарбаев халыққа жолдауында астын сызып айтып кеткен болатын: «2020 жылға қарсы 3 жастан 6 жасқа дейінгі қазақстандық балалардың мектепке дейінгі білім беруін 100 пайыздық қамтамасыздандыру жоспарланған. Сондықтан оларға заманауи бағдарлама, оқыту әдістемесін, білікті мамандар беру қажет» [1].

Білім беруді ақпараттандыру шартының аясында, балаларды дамытуға және білім беруге, тәлім беруге, пәндік-дамыту ортасын кеңейтуге, мектепке оларды даярлауға деген мүмкіндіктерге жол ашылуда [2-4].

Жаңа цифрлік технологиялар мектепке дейінгі балалардың өмірінде нақ орын алған, көптеген балалар балабақша табалдырығын аттамас бұрын-ақ компьютерлік техникамен жақын танысады және

ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың (АКТ) негативті де, позитивті де қырларымен соқтығысады. Осыған орай, мектепке дейінгі білім беруде АКТ-ды пайдаланудың ұтымды, әрі пайдалы тұстарын іздестіру шарт. Сонымен қатар негізгі шарт АКТ баланың басым шұғылданатын ісі ретінде емес, мектепке дейінгі ұйымдардың тәлімдік-оқытушылық үрдісінің жалпы жүйесіне енгізу ретінде қолдану болып табылады.

Әлемде мектепке дейінгі және мектеп жастағы балаларға арналған компьютерлік ойындарды құрастыруда үлкен тәжірибе жинақталған. Дегенмен, шетелдік алуан түрлі компьютерлік ойындар қорының арасында ұлттық сананы қалыптастыратын немесе қазақ ұлттық ертегілер материалы аясында тапсырмаларды орындайтын отандық компьютерлік оқыту ойындары жоқтың қасы.

Одан басқа, көптеген шетелдік ойындар агрессивті тұрғыда жасалғаны баршамамызға аян. Көбінесе ойындар ешқандай пайдасы жоқ ақпаратқа толы болады, ол тек баланы еш нәрсеге үйретпей ғана қоймай, баланы тым ұзақ уақыт бойы компьютер алдында ойын ойнауға итермелейді.

Шетелдік тауардың отандық кеңістікте кеңейіп кетуіне жол бермеу үшін және педагогикалық үдерістің инновациялануын қамтамасыз ету үшін мектепке дейінгі балалардың тұлғалық, әлеуметтік, интеллектуалдық дамуына бағытталған отандық компьютерлік оқыту ойындарын құрастыруға бар күшімізді сарп етуіміз керек.

Компьютерлік білім беру ойындарының мазмұнына ұлттық нақыштағы компоненттерді кірістіру – өскелең ұрпақта ұлттық танымдылықты, азаматтық ұстанымдықалыптастырудың пайдалы да, әрі өзекті жолы.

Мектепке дейінгі оқушыларға арнайы құрастырылған, орысша және қазақ тілдерінде 20 компьютерлік ойындарды Ұлттық ақпараттандыру орталығы жасап шығарған болатын: «Наурыз мерекесі», «Праздник Наурыз»; «Өрмекші, Құмырысқа және Қарлығаш», «Паук, Ласточка и Муравей»; «Аққайыңның шырыны неге тәтті?» «Почему у Березки сок сладкий?!»; «Кім күштілеу?», «Кто сильнее?»; «Жолдан өту», «Перейти дорогу»; «Үйдегі және көшедегі қауіпсіздік», «Домашняя и уличная безопасность»; «Тәрбиелі болу керек», «Быть воспитанным»; «Жануарлардыңайтысы», «Спор животных»; «Бұл қай кезде болады?», «Когда это бывает?»; «Піл мен маймыл», «Слон и обезьяна»[5].

Ұлттық ақпараттандыру орталығының құрастырған мектепке дейінгі оқушыларға арналған компьютерлік ойындар мектепке дейінгі тәлім-тәрбиенің пәндік-дамыту ортасының мазмұнын дамытуға бағытталған және «Мектепке дейінгі тәрбие мен білім беру» ҚР-ның МЖМБС бойынша құрастырылған (№ 292 2016 жылдың 5 мамырынан ҚРҰҚ), [6].

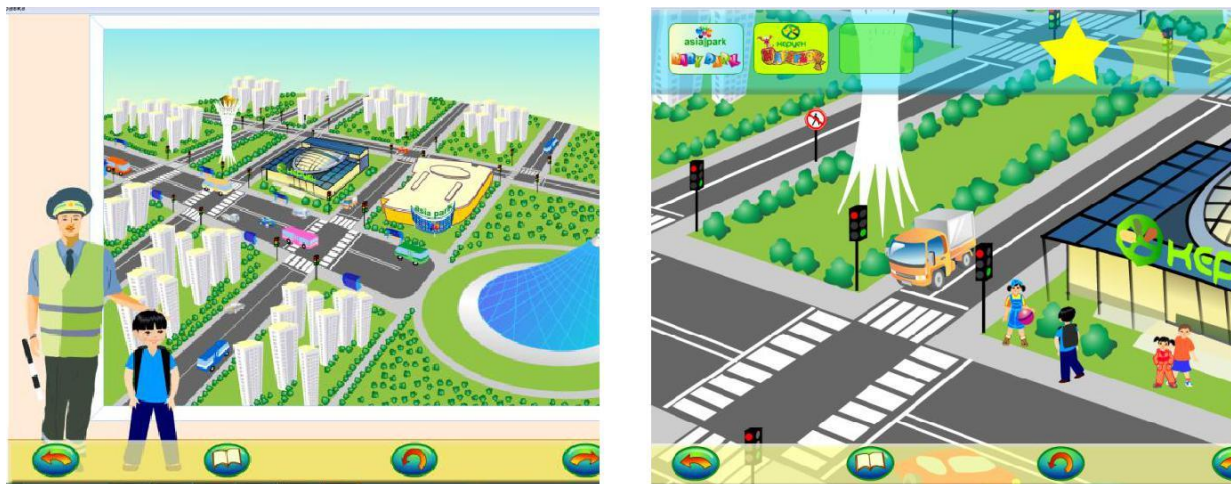
Ойындар құрастыру барысында біз негізгі назарды баланың тұлғалық қасиеттерін дамытуға аудардық, яки танымдық саласына (ойлау қабілеті, елестету, жады, сөйлеу қабілеттері); эмоционалдық аясын дамытуға; ойындық, тәжірибелік, тәлімдік, шығармашылық белсенділікті дамытуға басты назар аудардық.

Тұлғалық-қабілетті методологиялық тәсілді принципке ала отырып, компьютерлік ойындар интерактивтілікті жүзеге асырады, сөйтіп ол мектепке дейінгі балаларды дербес өзіндік танымдық қабілеттілікке ынталандырады. Ол дегеніміз, ойындар бала мен компьютер арасындағы диалог ретінде, тікелей байланыс түрінде құрастырылған. Диалог балаға қойылған сұрақтар арқылы жүзеге асырылады, оған жобалап тұспалдау жауаптарын ұсыну арқылы және т.б.

Мектепке дейінгі оқушылардың жасына орай психологиялық ерекшеліктеріне сюжеттік, желілік негіздің принциптері сай. Сюжет ынталандыру және мазмұнды түрде баланы танымдылық қабілетке өрбіп жатқан оқиғаның белсенді қатысушысы ретінде кірістіреді. Бала ойын желісін ұғынады, оның ережесін түсінеді және сол ережеге сай әрекет етеді, қиындықтарды еңсеруді үйренеді, әрекеттерін бақылай алады, ал соңында барлығына баға бере алады. Сондықтан ойындардағы тапсырмалар бір сюжеттік желімен байланысты. Мәселен, «Аққайыңның шырыны неліктен тәтті» атты ойында балалар әртүрлі тапсырманың қиындықтарынан сыналып, өту барысында бұлтқа аққайыңды табуға көмектеседі, «Піл мен маймыл» ойынында үкіге алманы алып келуге көмектеседі, «Жолды өту» ойынында балаға Астана қаласында «Хан Шатыр» ойын-сауық орталығына, жолда бірқатар тапсырмалар орындай отырып жетуге қол ұшын береді.

Компьютерлік ойындарды қолдану тұлғаның құлықтық және әлеуметтік қасиеттерін қалыптастыруға үлкен мүмкіндіктерге жол ашады. Мәселен, «Наурыз мейрамы» ойынын қолдану арқылы балаға отансүйгіштік қасиетті, өз отанын мақтан тұту сезімін қалыптастырамыз, ұлттық дәстүрге, ұлттық ойынға қызығушылықты оятамыз. «Тәрбиелі болу» ойыны арқылы әлеуметтік нормалар мен құндылықтарды бойына сіңіріп, өзін-өзі ұстау мәдениетін қалыптастырамыз, қоршаған балалар мен

ересектерге жақсы қарым-қатынаспен қарау, өз-өзіне ұқыпты қарау және т.б. дүниелерді ұғындырамыз. «Жолды өту» - далада өзін-өзі ұстаудың маңызды дағдылары, өзгелерге жылы қабақ таныта білу; «Үйдегі және көшедегі қауіпсіздік» - әлеуметтік біліктілікті қалыптастыру, өмірде қауіпсіздік шараларымен таныс болу; «Ол қашан болады» - экологияның негізін білу (жан-жақты шашуға болмайды, қоршаған ортаны ластауға болмайды, құстарға ұя салу керек, ағаш отырғызып, оларға су құю керек, гүлдер мен басқа өсімдіктерге қарау және т.б.).

1-сурет
«Жолды өту» компьютерлік ойынның үзіндісі

Ертегілер мен әңгімелер арқылы балалар тәлім сабағын алады. Сол сияқты «Өрмекші, құмырсқа және қарлығаш» ойыны еңбекті бағалауға баулиды; «Аққайыңның шырыны неліктен тәтті» ойыны достық көп нәрсені жеңіп шығатынын үйретеді; «Кім күштірек» қиындыққа төзу мен қайраттылықты үгіттейді, күшті үлкен немесе кішілік анықтамайтынын түсіндіреді; «жануарлар сөз таласы» балаларға барлық жануарлардың қажет екенін, олардың әрбірінің өз орны бар екендігін баяндайды; «Піл мен маймыл» өзара көмекті үйретеді, досыңның қиын сәтінде қол ұшын беру, қиындықты бірге еңсеру және т.б.

Компьютерлік ойындардың тапсырмалары жақсы пейілділікті қалыптастыруға бағытталған, тірі жандардың барлығына қамқорлық, қоршаған ортадағы болып жатқан нәрсе үшін жауапкершілікті сезіне білу, өзара көмек, қажет болған жағдайда жанында табылу сияқты керемет қасиеттерді бала бойына сіндіре біледі. Осылайша, «Өрмекші, құмырсқа және қарлығаш» ойынында балалар қарлығаш ұясын басқа жерге орналастыруға ат салысады, көз үзіп қалған құмырсқаларды табуға қол ұшын береді; «Піл мен маймыл» ойынында ойын қаһармандарына қиындықтарды жеңуге, алма бағын табуға; «Аққайыңның шырыны неліктен тәтті» ойынында Аққайың мен Бұлтқа достарды қайта қауыштыруға; «Жолды өту» ойынында Алибиға жолды өтуге және белгіленген маршрутты өтуге көмектеседі; «Ол қашан болады» ойынында құс ұясын салады, қоқыс жинайды, ағаш отырғызады, балалар ойын алаңын жинастырады және т.б.

2-сурет

«Өрмекші, құмырсқа және қарлығаш» компьютерлік ойынынан үзінді

Мектепке дейінгі балалардың ересек буынына арналған компьютерлік ойындардың негізгі ерекшелігі оларды мектепке даярлау мен келесі нәрселерді қалыптастыру болып табылады:

– қарапайым математикалық ұғымдар (10-ға дейін және кері санау, онға дейінгі сандарды азайту және қосу, математикалық салыстыру белгілерімен таныс болу, заттың бірдей және әртүрлі санын салыстыра білу және т.б.);

– қоршаған ортамен таныс болу (жыл мезгілдерін және олардың өзіне тән ерекшеліктерін білу, тірі табиғат жайлы ұғым, табиғи құбылыстарды, ересектер мен балалармен сәлемдесу түрлері, сәлемдесу мен қоштасу ережелері, жеке тазалық туралы, үйдегі тазалық, электр қондырғылармен қолдану шарттары, су мен газ қолдану ережелері);

– жазбаша және ауызекі тіл туралы хабардар болу (сөзді дұрыс айту, алфавит туралы білім, сөздің бірінші әрпін анықтай білу, буындардан сөз құрастыру, бірнеше сөйлемдерден әңгіме құрастыру, шағын әңгіменің мазмұнын айту, жұмбақ шешу, тақпақ жаттау және т.б.);

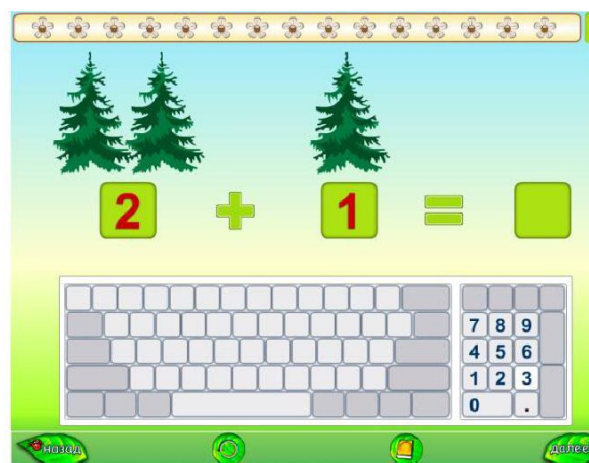
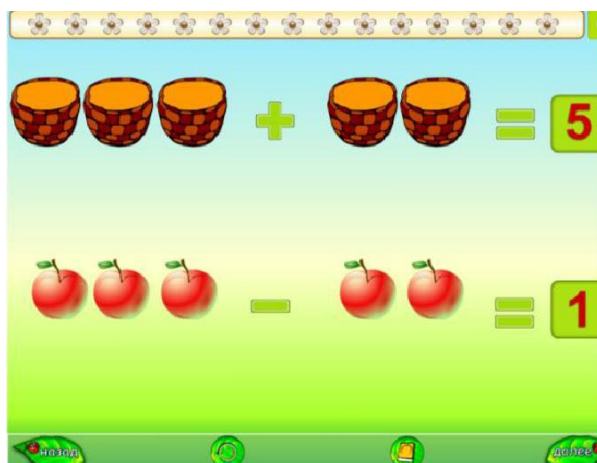
– шығармашылық қабілетті дамыту (суретке қызығушылық, түстерді ажырата білу, үлгі бойынша суреттерді бояу, баланы қазақ ұлттық ойындармен, ұлттық тағамдармен таныстыру, еңбекке баулу және т.б.)

3-сурет

«Піл мен маймыл» ойынынан үзінді

Қосу немесе азайту туралы тапсырмаларда балаға бірінші оны орындау үлгісі көрсетіледі, содан кейін ғана бала өзін сынап тапсырманы жеке орындайды.

4-сурет

Азайту мен қосуға арналған интерактивті тапсырмалардан үзінді

Есептерді шығару барысында балаға психологиялық тұрғыда жағымды әрі ыңғайлы жағдай жасалған: балаға міндетті түрде тапсырманы дұрыс орындау шарттары қойылмаған. Сонымен қатар оған бірден дұрыс жауабы бар кілт берілмейді, тек дұрыс жауапқа жетелейтін кеңестер беріледі. Тек қана 3 дұрыс емес жауаптан соң дұрыс жауаппен бірге түсіндірме беріледі. Жазу мен оқуды үйрету тапсырмалары әрбір ойында ең біріншіден қазақ және орыс алфавитімен таныстырудан бастайды, сонан соң ғана әріптерден сөз құрау, кубиктерден сөздер құрау және т.б.

5-сурет

Оқу мен жазуды үйретуге арналған тапсырмалар үзіндісі

Алфавит пернетақта арқылы іске асады, сол арқылы бір уақытта баланың пернетақтада жұмыс жасау қабілеті де дамиды, ал ол өз кезегінде қазіргі заманға қажетті біліктілік болып табылады. Оған қоса, виртуалды пернетақта планшетте ойынды қолдануға мүмкіндік береді.

Енді бір тапсырмада буындардан сөз құрау керек. Бірінші біз бірнеше буыннан құралған сөзден тұратын оңай сөздерді құрастыру үлгісін көрсетеміз. Мысалы: ү-кі, қас-қыр. Содан кейін бала өздігінен берілген сөзді құрастырып көреді (суреті берілген және буынға бөлініп айтылған). Сөздер жаймендеп күрделене түседі.

Педагогикалық технологияға сай әрбір ойында логикалық ойлау қабілетті дамытатын тапсырмалар бар: «артығын тап», «амалдар тізбегін тап», «пазлды орналастыр» және т.б.

«Бояуға арналған суреттер» түріндегі тапсырмалар балаларды бояу түрлерінің алуандығымен, заттардың пішіндерімен, олардың үлкен-кішісі және сандармен таныстырады.

6-сурет. Оқу мен жазуды үйретуге арналған тапсырмалар үзіндісі

Суреттерді бояу үрдісі баланың ұсақ моторика дағдыларын дамытады, баланы ұқыптылыққа үйретеді. Оған қоса баланың эстетикалық талғамы дағдыланады әрі жалпы талғамы биіктей түседі.

Аталмыш компьютерлік ойындардың ерекшелігі - байланысты сөйлеу қабілетті дамытатын арнайы тапсырмаларда. Ертегіні, әңгімені тыңдап болған соң, балаға мазмұнын қайта айтып беру, түйіндеген ойын, әсерленген жерлерін еске түсіру ұсынылады. Өз сөзін таспаға жазып алып, содан соң оны тыңдау баланың дұрыс, әдемі, қисынды сөйлеу мәнерін, байланысты сөйлеуді дамытуға зор үлесін қосатыны сөзсіз.

Берілген компьютерлік ойындар балаға қосалқы түрткі беруші факторлар арқылы оның тұлғалық қалыптасуына орасан зор әсерін тигізеді. Осындай ойындар арқылы баланың қоршаған ортаға деген көзқарасы кеңейе түседі.

Жасалған сауалнама компьютерлік ойындардың мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың инновациялық ақпараттық-білім беру ортасын кеңейтетінін айқындайды, ол ойындарды қолдану балалардың ойлау қабілеттерін дамытады, логикалық ойлау қабілетіне жақсы әсер етеді, қарапайым оқу, жазу, санау, өз сөзін дұрыс жеткізе білу үлкенге ізет және т.б. сияқты қабілеттерді дамытатыны анық. Осылардың барлығы баланы мектепке үлкен даярлықпен баруға өз септігін тигізеді [7].

Осылайша, бүгінгі таңда компьютерлік ойындарды балаға қызығушылықпен сабақ оқуға, білім алуға, интеллектуалды дағдылануға, дербестік пен жауапкершілікті бойына сіңдіруге көпір бола алатын білім беру құралы деп білеміз.

Қазіргі заманауи АКТ-ның жетістіктері баланың тұлғалық қалыптасуына жаңашыл мүмкіндіктер беруде. Ал педагог маманы иелерінің қызметі сол АКТ-ны пайдалана отырып, мектепке дейінгі балалардың тәрбиесі мен біліміне тиімді жағын пайдалану.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

1. *Послание Президента Республики Казахстан Н.А.Назарбаева народу Казахстана «Казахстанский путь – 2050: Единая цель, единые интересы, единое будущее» от 17 января 2014 года.*

и *Калаш И. Возможности информационных и коммуникационных технологий в дошкольном образовании //Институт ЮНЕСКО по информационным технологиям в образовании, 2011.–177 с.*

и *Lipinski, J.M, Nida, R.E, Shade, D.D, & Watson, J.A. The effect of microcomputers on young children //Journal of Computing Research. – № 2.–1986. – pp. 147-168.*

и *Кривич Е.Я. Компьютер для дошколят. – М.: Издательство ЭКСМО, 2006.*

и *Нурғалиева Г.К., Тажигулова А.И., Артыкбаева Е.В. и др. Методология и технология разработки компьютерных игр для дошкольников. – Алматы: АО «НЦИ», 2014.*

и *ГОСО РК «Дошкольное воспитание и обучение». Государственный общеобязательный стандарт дошкольного воспитания и обучения (ППРК от 5 мая 2016 года № 292).*

и *Тажигулова А.И., Артыкбаева Е.В. Нурғалиева Э.Т. Влияние использования компьютерных обучающих игр на повышение уровня подготовки детей к школе //– Сб. мат. междунар. научн. конф. «Новые образовательные стратегии в современном информационном пространстве». – СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И.Герцена, 2015.– С.178-184.*

А.А. Алимбекова¹, М.М. Садвакасова,² Ұ.К. Қияқбаева³

¹ *PhD.*, Абай атындағы ҚазҰПУ аға оқытушысы,

² *Абай атындағы ҚазҰПУ 2 курс магистранты,*

³ *п.ғ.к., профессор, Абай атындағы ҚазҰПУ,
Алматы қ., Қазақстан*

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫ ҰЖЫМДЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСҚА ТӘРБИЕЛЕУ

Аңдатпа

Қазіргі кезде елдің әлеуметтік-экономикалық даму үрдісінде, білім беру жүйесінің күрделену кезеңінде мектеп жасына дейінгі балаларды тәрбиелеу мен білім беруде шешуін табатын мәселелер әлі де болса жеткіліксіз. Тоқталар болсақ, ол балалардың психикалық дамуы мен жеке ерекшеліктерін, ішкі құбылысын анықтай отырып, тәрбие жұмысын балалардың нақты даму жағдайына бағыттау, сол арқылы ұжымдық қарым-қатынасқа тәрбиелеу. Бала тәрбиесінің негізіне мектепке дейінгі кезеңнің ықпалы зор және ұжымдық қарым-қатынасқа тәрбие бере отырып білім берудің маңызы басым. Сол себептен балалардың ұжымдық қарым-қатынас арқылы нақты іс-әрекетке бағыттайтыны туралы ғылыми мағлұмат алады.

Бұл мақалада кеңінен тараған «қарым-қатынас», «ұжымдық қарым-қатынас», «қарым-қатынас мәдениеті», «қарым-қатынас әдебі», «тәрбие», «ойын», «театрланған ойын» жалпы ұжымдық қарым-қатынасқа деген жоғары қажеттілігі туралы талданып көрсетіледі. Қарым-қатынас еркіндігі және шексіздігі туралы айтылады және ұлы ғалымдардың ұжымдық тәжірибесі механизмінің заңдылықтары туралы қарастырылады.

Түйін сөздер: Әлеуметтік-экономикалық, психикалық дамуы, ішкі құбылысы, ғылыми мағлұмат, театрланған ойын, ұлы ғалым, ұжымдық қарым-қатынас, тәжірибе механизмі, заңдылық.

Алимбекова А.А.¹, Садвакасова М.М.,² Қияқбаева Ұ.К.³

¹ *PhD.*, старший преподаватель КазНПУ им. Абая,

² *магистрант 2 курса КазНПУ им. Абая.*

³ *к.п.н., профессор, КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан*

ВОСПИТАНИЕ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА ОБЩЕНИЮ В КОЛЛЕКТИВЕ

Аннотация

7. настоящее время в связи с развитием социально-экономического процесса страны, с усложнением системы образования до сих пор не нашли свое решение некоторые вопросы в области воспитания и обучения детей дошкольного возраста. В частности, это воспитание общению в коллективе через выявление внутренней личности, психического развития и возрастных особенностей детей, направление воспитательной работы конкретно на развитие детей. Этап дошкольного возраста является оновой воспитания детей и имеет большое значение. Поэтому требуется научная информация 8.направлении конкретной деятельности через общение детей в коллективе.

7.данной статье дается анализ широко распространенным таким понятиям как "общение", "культура общения", "этика общения", "воспитание", "игра", "театрализованное представление" и их повышенная необходимость общению в коллективе в целом. В статье говорится о свободе общения и рассматриваются закономерности механизма воспитания великих ученых.

Ключевые слова: социально-экономический, психическое развитие, внутренний феномен, научная информация, театрализованное представление, великий ученый, общение в коллективе, механизм воспитания, закономерность.

A.A. Alimbekova¹, M.M. Sadvakassova,² U.K. Kyakbaeva³

¹Ph D., of Abay KazNPU,

14. 2nd course magistrate of Abay KazNPU,

*³candidate of pedagogical sciences, Professor, of Abay KazNPU,
Almaty, Kazakhstan*

EDUCATION OF CHILDREN OF PRESCHOOL AGE BY COMMUNICATION IN THE COLLECTIVE

Abstract

Currently, due to the development of the socio-economic process of the country, with the increasing complexity of the education system, some issues in the field of upbringing and training of preschool children have not yet been resolved. In particular, it is the education of communication in the team through the identification of the inner personality, mental development and age characteristics of children, the direction of educational work specifically on the development of children. The stage of preschool age is the basic education of children and is of great importance. Therefore requires scientific information about the direction of specific activities through the communication of children in a team.

This article analyzes the widely used concepts such as "communication", "communication culture", "communication ethics", "education", "game", "theatrical performance" and their increased need for communication in the collective as a whole. The article talks about the freedom of communication and discusses the patterns of education of great scientists.

Keywords: socio-economic, mental development, internal phenomenon, scientific information, theatrical performance, the great scientist, communication in a collective, education mechanism, regularity.

Республикамыздың әлеуметтік-экономикалық даму ерекшелігі мәдени-рухани өмірдің өркендеуімен үйлесімділік таба біліп, білім мен тәрбие беру үрдісінде шешілуі қажет міндеттер жүктеп отыр [1].

Адамдар арасындағы қарым-қатынас байланысы, қарым-қатынас мәдениеті, ұжымдық қарым-қатынас тәрбиесі, қарым-қатынас әдебі, қарым-қатынас өркениеттілігі сияқты сөздерді күнделікті өмір барысында айтып та, естіп те, өз тәжірибемізде қолданып та жүрміз. Дегенмен олардың функционалдық мазмұнына мән бере бермейміз.

Сонымен қарым-қатынас мәселесін шешуде тек қана білім жеткіліксіз болып табылады. Яғни жеке тұлғада адам мен адамның бірізді қарым-қатынасын қамтамасыз ететін ұжымдық қарым-қатынас қалыптастыру мүмкіндігі туындайтыны сөзсіз. Оның себебі ұжымдық қарым-қатынас нақты іс-әрекетке бағыттайтын құрал болып табылады. Осыған байланысты мектепке дейінгі балаларға білім, білік, тәрбие беруде ұжымдық қарым-қатынас қалыптастыру қажеттігі айқындалды.

Ұжымдық қарым-қатынас – адамдардың өзара қарым-қатынастық байланысын қамтамасыз ете отырып, олардың іс-әрекеттеріне байланысты қоғамнан лайықты орын таба білуге мүмкіндік туғыза білу. Бұл мәселелерді ғылыми тұрғыда дұрыс шешу үшін, ұжымдық қарым-қатынас функциясына қатысты ұғымдарды логикалық, диалектикалық, тарихи, жүйелік тұрғыдан талдап алу қажеттігі туындайды. Өйткені ұғым логикалық-гносеологиялық дәреже ретінде құбылыстардың мәнін ашып, бір-бірінің арасындағы өзара заңдылықтарды байланыстырады. Біздің зерттеуімізге қатысты ұғымдар – «қарым-қатынас», «ұжымдық қарым-қатынас», «тәрбие», «ойын», «театрланған ойын» болып табылады. Сондықтан осы ұғымдарға қысқаша тоқталып өтуді жөн көрдік.

Қарым-қатынас ұғымын ғылымда жан-жақты талдаудың мүмкіндігі көрсетіледі. Ұжымдық қарым-қатынас ажырамас тұтастығын көрсететін негізгі жол, кемел тұлғаны дамыту, тәрбиелеуде, оның қоршаған дүниені қабылдауы, меңгеруі және табиғи, әрекеттік, әлеуметтік қатынасы. М.С. Коган

ұжымдық қарым-қатынас рухани және қатынастық материалдық құндылықтар байлығы, адамзат санасы, тұрмысы, өткені мен бүгінгі деп дәлелдеген ғалым [7].

Мектеп жасына дейінгі кезеңде бала дайын әрі түсінікті әлеуметтік тәжірибені жетілдіреді. Нәтижесінде ересектер мен балалардың өзара ұжымдық қарым-қатынасында қалыптасқан балалық шақтың ерекше түрі құрастырылады. Бұл тұрғыда балалық шақта әртүрлі мінез-құлықтары жалпылама субъект ретінде қарастырылып, онда ересектер мен балалар арасындағы ұжымдық қарым-қатынас пен олардың біріккен іс-әрекеті анықталды. Олар:

– мектепке дейінгі кезеңнің дәстүрлі емес парадигмасында, балалық шақты анықтайтын жаңа ойлардың қалыптасуы:

– балалардың ересектер қауымдастығына кіруінің жаңа тәсілдері;

– жаңа ұрпақтың қоршаған ортамен қарым-қатынас интеграциясының белгілі кезеңі ретінде.

Айта кететін жайт, балалық шақта театрлық ойындарды ойнау олардың ересектердің кейпіне еруге және олармен диалогтық қор баланың табиғатын – әлеуметтік-мәдени феномен ретінде зерттеу қарым-қатынастан туындаған ұжымдық тәжірибенің механизмін, заңдылықтарын қарастырады. Л.С. Выготскийдің ойынша, бала психикасына қарым-қатынас жасау ғана емес, сонымен қатар баланың ұжымдық қарым-қатынасын қамтамасыз етуі қажет етіледі. Бұл үрдіс баланың жеке қарым-қатынасының қалыптасуындағы ұжымдық қарым-қатынастың дамуымен тікелей байланысты. Бұдан жаңа жүйеге кірудің тәсілдері іздестіріледі: ұжымдық қарым-қатынас, тіл, сөйлеу қабілет, тілдік материяда еркін тәжірибе жүргізу [8].

Қазіргі таңда мектеп жасына дейінгі балалардың қарым-қатынасы маңызды психологиялық-педагогикалық мәселе тудырып отыр. Осы мәселені шешу үшін келесі міндетті орынды қарастыру қажет: балалар арасындағы ұжымдық қарым-қатынасты толық жүйе ретінде қарастыру. Топтың әр мүшесінің басқаларға және барлығының әр жеке адамға қарым-қатынасын білген жөн.

Қарым-қатынас – еркіндік және шексіздік. Дәл осы қарым-қатынастан біздің «өзім» шексізге айналады. Өзімізден – басқаларға, басқалардан – өзімізге, өзімізден – қайтадан өзімізге. Осындай таусылмайтын адамның қарым-қатынасынан кейін тәрбиелеу мен өзін-өзі тәрбиелеу орын алады. Өзіңізді басқалармен салыстыру, орнына қою- бұл «меннің» сақталуы мен дамуы.

Жоғарыда айтылған, өзіміздің «менді» өзіміз арқылы тану мүмкін емес болғандықтан, адамның туылуынан бастап қарым-қатынасқа қажеттілігі туындайды. Бұл әлеуметтік қажеттіліктердің негізгісі болып табылады. Жастың өсуімен байланысты қарым-қатынасқа қажеттілік кеңейіп, мазмұны мен түрі бойынша тереңдей түседі. Балалар оны сезіне бастайды. Сонымен бірге құрдастармен қарым-қатынасқа қажеттілік өте ұшқыр болып табылады. Үлкен адамдар да, кішкентай балалар да қандайда қажеттілікке мұқтаж болады. Олар бұл қажеттіліктерді тек басқа адамдардың болуымен, олармен қатынас жасаудың арқасында ғана қанағаттандыра алады. Осылай бала өзін және басқаны тыңдайтынын және құрдастарына онымен сөйлескен ұнаған, ұнамағанын біле алуы. Ол адам мен қоршаған ортаның үйлесімділігін тудырып, мәдени ортада күрделі үйлесімді қатынаста теңдік орнатып, қарым-қатынаста тек ақпарат алмасып қана қоймай, жоғары рухани қатынас орнатады. Бондаревскийдің [9] ойынша, «үйлесімділік – бұл тек өз-өзімен ғана емес, сонымен қатар басқа адамдармен, табиғатпен, кеңістікпен одақ болып табылады. Үйлесімділік тұлғаның шығармашылығын арттырып, адамның күш-жігерін басқа адамдар энергиясымен біріктіруе мүмкіндік береді. Үйлесімділік өзіне теңдік, сұлулық, бірігу сияқты түсініктерді біріктіреді». Біздің көзқарасымыз бойынша, ұжымдық қарым-қатынас арқылы балалар мен ересектер арасындағы үйлесімділікті тудырады.

Қазақ халқының ойшыл-педагогы, ұлы ақыны, қазақ әдебиетінің классигы А.Құнанбаев та бала тәрбиесіне ерекше мән беріп, оның ең бірінші, әрі негізгі тәрбиелеушісі – ата-анасы болуы тиіс дей келе, бала – ата-анасы, ұстазы, құрбыларына жалпы ересектерге қарап өседі деген. Абай адамдардың қарым-қатынастағы үйлесімін армандап, жас ұрпақтың ұлттық ерекшеліктеріне ерекше мән беріп, тәрбие беру арқылы олардың бойына жақсы қасиеттер дарытуға болатындығына сенеді. Абай өзінің отыз жетінші сөзінде: «Мен, егер заң қуатын кісі болсам, адам мінезін түзеп болмайды деген кісінің

тілін кесер едім», – дейді [3]. Яғни адам мінезінің қалыптасуы тәрбиеге байланысты екендігін дәлелдеген.

Менің пікірімізше, балалар ересектермен қарым-қатынасқа түскенде олардың көздеріне қарайды. Мұндай көрініс сирек. Ойыншықты түртіп көру. Балалардың қызғаныш тудыру нәтижесінде олардың ойыншық ойнауға, ұзақ отыруға зауқы кетіп қалады. Дамымаған сезінушілік, бәсең белсенділік біріккен қатынастарды қиындатады. Бір жарым жасқа дейін балалар арасында қарым-қатынас болмайды. Олар үшін жоғарғы жетістік – бір-бірінің қасында ойнау, ойыншық алмастыру болып табылады. Ал, үлкендермен, өзара құрдастарымен қарым-қатынасқа түсу өмірінің екінші жылында болады.

Менің зерттеу нәтижелерім бойынша, естияр жас балаларының құрдастармен қарым-қатынасының өзгеше ерекшеліктерін бөліп көрсетсек:

- ашық эмоционалды: құрдастармен әңгімелесу кезінде дауыс ырғағы еркін шығады;
- балалардың сөйлеу үлгілерінің болмауы: катал ережелер мен заңдардың болмауы, айтылудың нақты ережелеріне бағытталуы;
- жауапты сөздерді басым сөздердің жеңуі: ересек пен құрдастың әңгімесін тыңдап қоймай, өз сөйлеу шеберлігінде қолдана білу;
- қарым-қатынас өзінің берілуімен, қызметімен бай: баланың серіктеске қатынасының көп түрлілігі; бала ересекпен қатынаста өз іс-әрекетіне жаңа ақпарат күтеді; өзінің көңіл-күйін тек сөзбен ғана емес, сонымен бірге вербалды емес құралдарды да қолдануы;
- ұжымдық қарым-қатынас орнатуға талпынады.

Ұжымдық қарым-атынас барысында тәрбиешінің әлеуметтік қызыметі де қолданысқа түседі – яғни мәдени мұраға, ұрпақтардың қоғамдық тәжірибесіне ортақтасу. Осының барысында тәрбиеші балаға өзін-өзі танытуға, қарым-қатынасты құндылықтармен толықтыруға және серіктесіне деген эмоционалды-тұлғалық қатынастарын және қарым-қатынас нысандарын меңгеруге көмектеседі. Бұл үрдісте тәрбиеші келесі ұстанымдарды қолдануы тиіс:

- тәрбиеленуші тұлғасының қалыптасуы мен дамуына ықпал ету;
- өзінің балаға деген үміті мен талаптарын оның жеке тұлғалық дамуының мүмкіндіктерімен үйлестіру;

– ұжымдық қарым-қатынасқа түсу тәсілдерін қолдану: түсіністік, тану және басқаны қабылдау;

Ұжымдық қарым-қатынасқа түсу барысында мектеп жасына дейінгі балаға толыққанды, саналы серіктес ретінде қарау тәрбиеші мен тәрбиеленуші арасында сенім мен қарым-қатынас атмосферасын қалыптастырады. Ұжымдық қарым-қатынас негіздерінде тәрбие беру нәтижесі баланың «еркіндік деңгейін» ұлғайтуына байланысты – яғни оның қабілетін, құқығын, болашағын. Балалардың бет-әлпетінде ерекше назарға оның көзқарасы ілігеді. Яғни, көзбен кез-келген сезімі мен қарым-қатынасын білдіруге болады. Сондай-ақ тәрбиешінің көзқарасына бала ым-ишарамен жауап береді. «Көзбе-көз» мектепке дейінгі білім беру стандарттарында адамгершілік әсер етудің көрсеткіштері болып табылады. Ұжымдық қарым-қатынас барысында тағы бір мимикалық әрекет ерекше бағаланады – ол «күлкі». Күлкі, сыпайылық ретінде серіктес үшін жасалатын ым-ишара. Үлкен адамның күлкісі баланы адалдыққа, адамгершілікке бейімдейді.

Ұжымдық қарым-қатынас психикалық сапалар мен қабілеттердің қалыптасуын болжайды:

- назар аудару көлемі, назар аудару білу, назардың тұрақтылығы;
- байқампаздық – жады, басқа адамдарға жүгіну, – бұл олармен сәтті қарым-қатынасқа түсу шарты;
- адамның ойлауы – бұл адамның іс-әрекетін сараптау және олардың себептерін байқау қабілеті, олар осының барлығына басшылық етеді;
- интуиция – басқа адамның ерекшеліктерін негізсіз тани білу қабілеті;
- эмпатия – өзінді басқа адамның орнына қойып әлемге және болып жатқанның бәріне соның көзімен қарауға мүмкіндік береді.

Мектеп жасына дейінгі балалардың ұжымдық қарым-қатынасқа түсуінің өзіндік ерекшеліктері сөйлемді меңгеру мен эмоциялық күйін білдіретін әрекет пен ым-ишараны меңгеруден, көмек сұрауына және қажеттіліктерін қанағаттандыруға байланысты. Ым-ишараларға мақсатты вокализация

ықпал етеді. Олар тілдік қарым-қатынастың алдын алады. Осының барысында бала ересектерге карағанда құрдастарын жеңіл түсінеді. Ол балада қалыптасатын ұжымдық қатынастың ерекшелігі болып табылады.

Осы мектеп жасына дейінгі балаларды ұжымдық қарым-қатынасын талдай келе ұжымдық қарым-қатынастың дамуы балалардың қарым-қатынасындағы жалпы ерекшеліктерін айқындауға мүмкіндік берді. Тілдің дамуына байланысты балалардың ұжымдық қарым-қатынасы барынша нәтижелі бола түседі. Мысалға, топта ұжымдық әңгімелесе білу қабілеті көптеген әлеуметтік қабілеттерге негізделеді: кезекпен сөйлей білу, әңгімелесушінің тәжірибесін, қабілетін, қызығушылықтары мен сұраныстарын ескеру, оның сөзін бөлмеу, назар аудара білу және әңгімені вербальді емес құралдармен жалғастыруға дайын болуы.

Әлеуметтік ортада азамат өзінің кім екенін былайғы жұртқа қоршаған ортамен сыртқы дүниеге деген қатынас арқылы таныта алады. Адамдар қарым – қатынасының сыр – сипаты қоғамдық өмірде, әсіресе өндірістік істердегі әрекетінен айқын байқалады. Топ ішіндегі адамдардың бір-біріне тәуелделілігі, бағынуы, бірлесіп атқаратын істері, өзара көмектесуі – олардың нағыз топтық тіршілігінің заңды түрде қалыптасуын көрсететін сипаттар. Олардың арасындағы қарым-қатынастардың мазмұнды болуы түрлі әлеуметтік жағдайларға және әрбір азаматтың даралық нақты іс-әрекеттеріне байланысты. Мұндағы өзекті мәселе – адамдардың қоғамдық ісінің нәтижелі болуымен әлеуметтік мақсаттылығы. Адамдар арасындағы тікелей қарым-қатынас бір-бірін, ұнатып, қолдау нәтижесінде өрістесе, ал жаман қарым-қатынас олардың бағалы заттарды өзара алмасуы мен істерін бағалау нәтижесінде қалыптасады. Мұндай қатынас негізінен ұжымдық сипат алады.

Ұжымдық қарым-қатынас жасаудың негізгі объекісі – адамдардың ұйымшылдығы мен бірлігі, топтағы психологиялық ахуал әрбір ұжым мүшесінің көңіл күйі, сергектігі болашақ мақсат мүддесі әлеуметтік психологияда өзекті жайт ретінде дербес қарастырылады. Бұл мәселелердің бәрі ұжымдық мүдде деп саналады.

Сонымен естияр жастағы балалардың ұжымдық қарым-қатынасын қалыптастырудың мынадай ерекшеліктері анықталды:

- 15 Ойнау барысында топтық және рөлге бөлініп, ұжымдық қарым-қатынас жасай алады;
- 16 Ертегі, әңгіме мазмұнын кейіпкерлендіруде ұжымдық қарым-қатынасқа түсе алады;
- 17 Оқиғаларды құрастырады, ауыспалы және астарлы мағыналы ойларды түсініп, оларды қолдана біледі;
- 18 Қарым-қатынас дағдыларды меңгерген.
- 19 Берілген тапсырмалар негізінде топтық жұмыс жасауға дағдыланған;

Осылайша, «қарым-қатынас», «ұжымдық қарым-қатынас» ұғымдарын талдай келе, *біз ұжымдық қарым-қатынас* – бұл жеке тұлғаның ұстанымы оның өзара әрекетестікке деген сұранысының қалыптасуымен ерекшеленіп тілдік және тілдік емес әрекеттің көмегімен жүзеге асырылып, қалыптасады деп тұжырымдаймыз.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

- 1 *Абай және қазіргі заман.* – Алматы: Ғылым, 1994
- 2 *Козлова С.А. Дошкольная педагогика* – М., 2000.
- 3 *С.Буре Воспитатель и детей* – М.2001.
- 4 *Козлова С.А. Дошкольная педагогика* М., 2000.
- 5 *Выготский Л.С. Вопросы детской психологии.* – СПб., 1997.– 220 с.
- 6 *Агавелян М.Г., Данилова Е.Ю., Чечулина О.Г. МДҰ педагогтардың ата-аналармен өзара қарым қатынасы* – М.: ТЦ Сфера, 2009.
- 1 *Скоролупова О.А. МДҰ тәрбие - білім беру үрдісін тақырыптық жоспарлау. I бөлім* – М.: ООО «Скрипторий 2003» баспасы, 2008.
- 2 *Әбиев. Ж., Педагогика тарихы.* – Алматы, 2006. – 478 б.

МНРТИ 14.01.11

Суровицкая Ю.Ю.¹

¹магистр педагогических наук, Кокшетауский университет им. Абая Мырзахметова,
г. Кокшетау, Казахстан

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПРИЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ УНИВЕРСАЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ДЕЙСТВИЙ НА УРОКАХ В МЛАДШИХ КЛАССАХ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Аннотация

Стратегия модернизации образования в Казахстане предъявляет новые требования, определяющие главную цель современной школы – формирование творческой и активной личности ученика. Главными задачами современной школы являются раскрытие способностей каждого ученика, воспитание порядочного и патриотичного человека, личности, готовой к жизни в высокотехнологичном конкурентном мире. Важнейшими качествами личности становятся инициативность, способность творчески мыслить и находить нестандартные решения, умение выбирать профессиональный путь, готовность обучаться в течение всей жизни. Поэтому важнейшей задачей современной системы образования является формирование универсальных учебных действий, обеспечивающих школьникам умение учиться, способность к саморазвитию и самосовершенствованию. В данной статье рассмотрены основные педагогические приемы формирования универсальных учебных действий в младших классах.

Ключевые слова: стандарт образования, универсальные учебные действия, младший школьник.

Ю.Ю. Суровицкая¹

¹педагогика ғылымдарының магистрі, А.Мырзахметов атындағы Көкшетау университеті, Көкшетау қ., Қазақстан

ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРУ МЕКТЕПТЕРІНДЕГІ БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ӘМБЕБАП БІЛІМ БЕРУ ҚЫЗМЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТӘСІЛДЕРІ

Аңдатпа

Қазақстанда білім беруді жаңғырту стратегиясы бойынша заманауи мектептің басты мақсаты – оқушының шығармашылық және белсенді тұлғасын қалыптастыру болып табылатын жаңа талаптарды қояды. Қазіргі заманғы мектептің басты міндеттері - әрбір оқушының қабілеттерін ашу, бәсекелестік заманда жоғары технологиялық өмірге дайын, парасатты және патриот адамды, тұлғаны тәрбиелеу. Тұлғаның маңызды қасиеттеріне бастамашылық, шығармашылықпен ойлау және стандартты емес шешімдерді табу қабілеті, кәсіби жолды таңдау қабілеті, өмір бойы оқуға дайындығы жатады. Сондықтан қазіргі заманғы білім беру жүйесінің маңызды міндеті оқушыларға оқу, өзін-өзі дамыту және өзін-өзі жетілдіру қабілетін қамтамасыз ететін әмбебап оқу әрекетін қалыптастыру болып табылады. Бұл мақалада бастауыш сыныптарда негізгі оқу әрекеттерін қалыптастырудың негізгі педагогикалық тәсілдері қарастырылған.

Түйін сөздер: білім беру стандарты, әмбебап оқу әрекеті, бастауыш сынып оқушысы.

Y.Y. Surovitskaya¹

¹master of pedagogical sciences, Kokshetau University named after A. Myrzakhmetov,
Kokshetau, Kazakhstan

PEDAGOGICAL RECEPTIONS FOR THE FORMATION OF UNIVERSAL EDUCATIONAL ACTIONS AT LESSONS IN YOUNGER CLASSES OF THE GENERAL SCHOOL

Abstract

The strategy of modernization of education in Kazakhstan makes new demands that determine the main goal of the modern school - the formation of the creative and active personality of the student. The main tasks of the modern school are the discovery of the abilities of each student, the upbringing of a decent and patriotic person, a personality ready to live in a high-tech competitive world. The most important qualities of the personality are initiative, the ability to think creatively and find non-standard solutions, the ability to choose a professional path, the willingness to learn throughout life.

Therefore, the most important task of the modern education system is the formation of universal educational activities that provide students with the ability to learn, the ability to self-development and self-improvement. This article discusses the main pedagogical methods of forming universal educational activities in the lower grades.

Keywords: standard of education, universal educational actions, Junior schoolboy.

Государственные образовательные стандарты представляют собой совокупность требований, обязательных при реализации основных образовательных программ и одновременно обеспечивают: единство образовательного пространства Республики Казахстан;

преемственность основных образовательных программ начального общего, основного общего, среднего (полного) общего, начального профессионального, среднего профессионального и высшего профессионального образования [1, с.160].

Таким образом, содержание общего образования, с одной стороны, является важнейшим условием учебно-познавательной деятельности учащихся, так как оно отражает текущие и перспективные потребности общества, с другой - оно выступает инструментарием конструирования и осуществления учащимися этой деятельности и тем самым является содержанием личностных потребностей индивида 15. обучении. Отличительной особенностью образования в начальной школе является его деятельностный характер, ставящий главной целью развитие личности учащегося [2, с.148-155].

Неотъемлемой частью ядра образования в начальных классах являются универсальные учебные действия (УУД). Под УУД понимают «общеучебные умения», «общие способы деятельности», «надпредметные действия» и т.п. Для УУД предусмотрена отдельная программа - программа формирования универсальных учебных действий (УУД).

Важным элементом формирования универсальных учебных действий обучающихся на ступени начального общего образования, обеспечивающим его результативность являются ориентировка младших школьников в информационных и коммуникативных технологиях и формирование способности их грамотно применять.

В широком значении под термином «универсальные учебные действия» понимаем умение учиться, т.е. способность субъекта к саморазвитию и самосовершенствованию путём сознательного и активного присвоения нового социального опыта.

Умение учиться обеспечивается тем, что универсальные учебные действия как обобщённые действия открывают обучающимся возможность широкой ориентации в различных предметных областях [3, с.48-53].

Таким образом, достижение умения учиться предполагает полноценное освоение обучающимися всех компонентов учебной деятельности, которые включают: познавательные и учебные мотивы, учебную цель, учебную задачу, учебные действия и операции (ориентировка, преобразование материала, контроль и оценка). Умение учиться - существенный фактор повышения эффективности освоения учащимися предметных знаний, формирования умений и компетенций, образа мира и ценностно-смысловых оснований личностного морального выбора.

Универсальные учебные действия представляют собой целостную систему, в которой происхождение и развитие каждого вида учебного действия определяется его отношением с другими видами учебных действий и общей логикой возрастного развития.

Содержание и способы общения и коммуникации обуславливают развитие способности ребёнка к регуляции поведения и деятельности, познанию мира, определяют образ «Я» как систему представлений о себе, отношении к себе [4, с.130-133].

Формирование универсальных учебных действий в образовательном процессе осуществляется в контексте усвоения разных предметных дисциплин. Требования к формированию универсальных учебных действий находят отражение в планируемых результатах освоения программ учебных предметов «Русский язык», «Литературное чтение», «Математика», «Технология», «Иностранный язык», «Изобразительное искусство», «Физическая культура» в отношении ценностно-смыслового, личностного, познавательного и коммуникативного развития учащихся.

педагогическим приемам формирования универсальных учебных действий на уроках в младших классах общеобразовательной школы следует отнести:

- постановку проблемного вопроса, организация проблемной ситуации;
- эмоциональный настрой, проблемный диалог, технология проблемного обучения;
- проектную деятельность, задания типа: «Поставь вопросы, на которые ты знаешь ответы»;
- проведение дидактических игр;
- работу с учебником, выполнение тренировочных заданий;
- применение энциклопедий, словарей, справочников, ИКТ – технологий;
- групповую, парную работу.

Требования к результатам изучения литературного чтения включают в себя формирование всех видов универсальных учебных действий личностных, коммуникативных, познавательных и регулятивных (с приоритетом развития ценностно-смысловой сферы и коммуникации) [5, с.170-175].

Важнейшей функцией восприятия художественной литературы является трансляция духовно-нравственного опыта общества через коммуникацию системы социальных личностных смыслов, раскрывающих нравственное значение поступков героев литературных произведений. На ступени начального общего образования важным средством организации понимания авторской позиции, отношения автора к героям произведения и отображаемой действительности является выразительное чтение.

Учебный предмет «Литературное чтение» обеспечивает формирование следующих универсальных учебных действий: смыслообразования через прослеживание судьбы героя и ориентацию учащегося в системе личностных смыслов, а также эстетических ценностей и на их основе эстетических критериев.

Особое значение для формирования общего приёма решения задач как универсального учебного действия имеет математика. На ступени начального общего образования математика является основой развития у обучающихся познавательных действий, в первую очередь логических и алгоритмических, Втажке планирование.

Формирование моделирования как универсального учебного действия осуществляется в рамках практически всех учебных предметов на этой ступени образования. Моделирование включает в свой состав знаково-символические действия: замещение, кодирование, декодирование. С их освоения и должно начинаться овладение моделированием. Кроме того, учащийся должен осваивать системы социально принятых знаков и символов, существующих в современной культуре и необходимых как для обучения, так и для его социализации.

Технология. Изучение технологии обеспечивает реализацию следующих целей:

- формирование картины мира материальной и духовной культуры как продукта творческой предметно-преобразующей деятельности человека;
- развитие знаково-символического и пространственного мышления, творческого и репродуктивного воображения на основе развития способности учащегося к моделированию и

отображению объекта и процесса его преобразования в форме моделей (рисунков, планов, схем, чертежей);

- развитие регулятивных действий, включая целеполагание;
 - планирование (умение составлять план действий и применять его для решения задач);
- прогнозирование (предвосхищение будущего результата при различных условиях выполнения действия), контроль, коррекцию и оценку;
- формирование внутреннего плана на основе поэтапной отработки предметно-преобразовательных действий;
 - развитие планирующей и регулирующей функции речи;
 - развитие коммуникативной компетентности учащихся на основе организации совместно-продуктивной деятельности;
 - развитие эстетических представлений и критериев на основе изобразительной и художественной конструктивной деятельности;
 - формирование мотивации успеха и достижений младших школьников, творческой самореализации на основе эффективной организации предметно-преобразующей символическо-моделирующей деятельности;
 - ознакомление обучающихся с правилами жизни людей в мире информации: избирательность в потреблении информации, уважение к личной информации другого человека, к процессу познания учения;
 - ознакомление обучающихся с миром профессий и их социальным значением, историей их возникновения и развития как первой ступенью формирования готовности к предварительному профессиональному самоопределению [6, с.44-63].

Физическая культура обеспечивает формирование личностных универсальных действий:

- основ общекультурной и гражданской идентичности как чувства гордости за достижения в мировом и отечественном спорте;
- освоение моральных норм помощи тем, кто в ней нуждается, готовности принять на себя ответственность;
- развитие мотивации достижения и готовности к преодолению трудностей на основе конструктивных стратегий умения мобилизовать свои личностные и физические ресурсы;
- освоение правил здорового и безопасного образа жизни.

Планируемый результат в освоении младшими школьниками универсальных учебных действий по завершении начального обучения – развитие личности.

к сфере личностных универсальных учебных действий у младших школьников будут сформированы: внутренняя позиция, адекватная мотивация в учебной деятельности, включающие в себя учебные, познавательные мотивы и ориентацию на моральные нормы, и их выполнение.

к сфере регулятивных универсальных учебных действий учащиеся овладеют всеми типами учебных действий, направленных на организацию своей учебной работы в школе и дома. Научатся принимать и сохранять учебную цель и задачу, планировать её реализацию, контролировать и оценивать свои действия, вносить соответствующие коррективы в их выполнение. В сфере познавательных универсальных учебных действий учащиеся научатся воспринимать и анализировать сообщения и важнейшие их компоненты - тексты, использовать знаково-символические средства, в том числе овладеют действием моделирования, а также широким спектром логических действий и операций, включая общие приёмы решения задач.

к сфере коммуникативных универсальных учебных действий учащиеся приобретут умения учитывать позицию собеседника, организовывать и осуществлять сотрудничество и кооперацию с учителем и сверстниками, адекватно воспринимать и передавать информацию, отображать предметное содержание и условия деятельности в сообщениях, важнейшими компонентами которых являются тексты [7, с.3-8].

Уровень сформированности универсальных учебных действий находит отражение в Требованиях к результатам освоения содержания общего образования соответственно ступеням образовательного процесса. Развитие универсальных учебных действий составляет психологическую основу успешности усвоения учащимися предметного содержания учебных дисциплин.

По мере становления личностных действий учащегося смыслообразования и самоопределения, нравственно-этического оценивания – функционирование и развитие видов коммуникативных,

познавательных и регулятивных видов УУД – претерпевает значительные изменения - ведущей детерминантой становится личностное действие.

Регуляция общения, кооперации и сотрудничества проектирует определенные достижения и результаты ребенка, что вторично приводит к изменению характера общения и Я-концепции ребенка. Познавательные действия также составляют существенный ресурс достижения успеха и оказывают воздействие как на эффективность самой деятельности и коммуникации, так и на самооценку, смыслообразование и самоопределение учащегося.

Следовательно, как пишут профессор Куламбаева К.К. и другие: «Результатом универсальных учебных действий, помогающих решению задачи «быстрого и качественного обучения» и обеспечивающих генерализованную способность учащегося к саморазвитию и самосовершенствованию, являются активные действия самого обучающегося как действительного субъекта педагогически управляемого процесса» [8, с.30-31].

- настоящему времени в практике школьного обучения работа по развитию универсальных учебных действий, как психологической составляющей образовательного процесса, осуществляется стихийным образом. Лишь незначительное число педагогов пытаются реализовать требование формирования универсальных учебных действий.

Стихийный и случайный характер развития универсальных учебных действий находит отражение в острых проблемах школьного обучения - в низком уровне учебной мотивации и познавательной инициативы учащихся, способности учащихся регулировать учебную и познавательную деятельность, недостаточной сформированности общепознавательных и логических действий, и как следствие школьной дезадаптации, росте девиантного поведения.

Альтернативой сложившемуся положению должно стать целенаправленное планомерное формирование универсальных учебных действий с заранее заданными свойствами, такими как осознанность, разумность, высокий уровень общения и готовность применения в различных предметных областях, критичность, освоенность.

В результате освоенных методик, возможно, получить следующие результаты:

- сформировать положительное отношение к школе, принятие всех видов школьной действительности;
- способность к пониманию причин успеха, в том числе способность к самоанализу и самоконтролю;
- осознание себя как гражданина своего государства, осознание ответственности человека за общее благополучие, осознание своей этнической принадлежности;
- знание моральных норм и сформированность морально-этических суждений;
- адекватное понимание и принятие предложений и оценок учителей, товарищей, родителей и других людей;
- выраженная устойчивая учебно-познавательная мотивация учения;
- способность к оценке своих поступков и действий других людей с точки зрения соблюдения, нарушения моральной нормы.

Универсальный характер коммуникативных универсальных учебных действий проявляется в том, что они носят надпредметный, метапредметный характер; реализуют целостность личностного, социального, познавательного, коммуникативного развития личности; обеспечивают успешное усвоение знаний, умений и навыков и формирование компетентностей в любой предметной области; создают условия для подготовки обучающихся к решению жизненных задач.

Список использованной литературы:

Как проектировать универсальные учебные действия в начальной школе: от действия к мысли: Пособие для учителя / А.Г. Асмолов, Г.В. Бурменская, И.А. Володарская и др.; под ред. А.Г. Асмолова. – М.: Просвещение, 2010. – 160 с. // <http://www.fgos-kurgan.narod.ru>

Эли Р. Э., Суrowицкая Ю.Ю., Куламбаева К.К., Садыкова А.К. К вопросу по обновлению содержания образования // Лучшая студенческая статья 2018: сборник статей XVII Международного научно-исследовательского конкурса. В 2 ч. Ч. 1. – Пенза: МЦНС «Наука и Просвещение». – 2018. – 4. 148-155 // <https://naukaip.ru>

Анисимова Е.В. Формирование универсальных учебных действий на уроках в начальной школе // Интернет-журнал «Эйдос». - 2012. - №5. – С.48-53 // <http://www.eidos.ru>

7. Закирьярова Р.З. Формирование универсальных учебных действий на уроках в начальной школе обучающихся с ОВЗ // Образование и воспитание. – 2016. – №5. – С. 130-133 // <https://moluch.ru>

Воробьева Т.А. Формируем универсальные учебные действия // Проблемы социализации личности в контексте непрерывного профессионального образования. – 2014. – С. 170-175 В <https://elibrary.ru>

О Суровицкая Ю.Ю., Куламбаева К.К., Садыкова А.К. Формирование универсальных учебных действий у детей младшего школьного возраста как залог успешного школьного обучения // Журнал ККСОН МОН РК. КАЗНПУ им. Абая. Хабаршы Вестник Bulletin. Серия «Педагогические науки», Алматы: Изд-во «Ұлағат» № 4 (60), 2018.- С.44-63 // <https://naukaip.ru>

О Тюрикова С.А. Коммуникативные универсальные учебные действия: сущность и показатели сформированности // Интернет-журнал Науковедение. – 2014. – № 3 (22). – с.3-8. <https://cyberleninka.ru>

Куламбаева К.К., Жаманкарин М.М., Асанова Ж.С. Проектирование эффективный способ обновления существующей педагогической практики // Журнал ККСОН МОН РК. КАЗНПУ им. Абая. Хабаршы Вестник Bulletin. Серия «Педагогические науки», Алматы: Изд-во «Ұлағат» № 3 (56), 2017.-232 с. - С. 28 – 32.

МРНТИ:14 25 17

А.Қ. Абдрахимова¹, С.А. Нургалиева,² М.О. Мустафина³

¹І. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университетінің «Бастауыш оқытудың педагогикасы мен әдістемесі» мамандығының 1 курс магистранты,

²п.ғ.к., қауымдастырылған профессор, С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан мемлекеттік университеті, Өскемен қ, Қазақстан,

³математика магистр, С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан мемлекеттік университеті, Өскемен қ, Қазақстан

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ БЕЛСЕНДІЛІК ӘРЕКЕТТЕРІНІҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ НЕГІЗІ

Андатпа

Мақалада педагогика, психология бойынша ғылыми еңбектердің мазмұнындағы бастауыш сынып оқушыларының танымдық әрекетіндегі белсенділік мәселесі оның өзегі болып табылатын мотивациясын қалыптастыру арқылы игерілетін оқу материалға қызығушылықты арттыру бойынша атқарылатын жұмыстарға ғылыми-әдістемелік тұрғыдан талдаулар берген және мазмұныны ашқан. Мектептегі, оның ішінде бастауыш білім беру кезеңіндегі сабақтарда жаңартылған білім беру бағдарламасы жүйесінде іске асыру баяндалады. Бастауыш білім мазмұнының негізінде енгізілген жаңа бағдарламалар мен оқулықтар оқушылардың танымдық іс-әрекетін белсендіруге бағытталғандығын басшылыққа ала отырып бұл мәселеге жаңаша келу қажеттілігі айтылады.

Түйін сөздер: бастауыш білім беру кезеңі, оқушы тұлғасы, танымдық, белсенді әрекет, мотивация, жаңартылған оқу бағдарламасы.

Абдрахимова А.К.¹, Нургалиева С.А.², Мустафина М.О.³

¹Магистрантка 1 курса специальности «Педагогика и методика начального обучения» Жетысуского государственного университета им. И. Жансугурова,

²к. п. н., ассоц. профессор,

Восточно-Казахстанский государственный университет имени С.Аманжолова
г. Усть-каменогорск, Казахстан,

магистр математики, Восточно-Казахстанский государственный университет имени
С.Аманжолова, г. Усть-каменогорск, Казахстан

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ОСНОВА ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Аннотация

статье раскрывается научно-методический анализ и содержание работы по повышению интереса

В учебному материалу, который будет освоен путем формирования мотивации, ядром которого является проблема активности в познавательной деятельности младших школьников в содержании научных трудов по педагогике, психологии. На занятиях в школе, в том числе в период начального образования, излагается реализация обновленной образовательной программы. Исходя из того, что новые программы и учебники, внедренные на основе содержания начального образования, были направлены на активизацию познавательной деятельности учащихся, и, конечно же, сказывается необходимость нового подхода к этой проблеме.

Ключевые слова: этап начального образования, личность ученика, познавательная, активная деятельность, мотивация, обновленная учебная программа.

Абдрахимова А.¹, Nurgaliyeva S.A.², Mustafina M.O.³

¹Second-year magistracy of the specialty "Pedagogy and methodology of primary education" of Zhetysu State University named after. I. Zhansugurova,

²Candidate of Pedagogical Sciences, associate Professor, S.Amanzholov East Kazakhstan State University, Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan,

³Master of Mathematics, S.Amanzholov East Kazakhstan State University,
Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan,

PEDAGOGICAL BASIS OF THE ACTIVITIES OF PRIMARY SCHOOL PUPILS

Abstract

The article reveals the scientific and methodological analysis and the content of the work to increase interest in educational material, which will be mastered by the formation of motivation, the core of which is the problem of activity in the cognitive activity of younger students in the content of scientific works on pedagogy, psychology. In the classroom, including during primary education, the implementation of the updated educational program is described. Based on the fact that the new programs and textbooks introduced on the basis of the content of primary education were aimed at enhancing the cognitive activity of students, and, of course, the need for a new approach to this problem.

Keywords: primary education stage, student's personality, cognitive, active activity, motivation, updated curriculum.

Қазіргі қоғам жаңа нарықтық қатынастарды игеру мен мемлекеттік құрлыстың дамуы жолындағы қоғамдық-саяси, әлеуметтік-мәдени-ақпараттық сұраныстардың қарқынды өсіп, өмірдің даму қарқынының өзгермелілігіне бейімделетін белсенділігі мен танымы жоғары болашақ ұрпақты тәрбиелеу басты міндетке айналды. Бүгінгі таңда қоғамды өркендету үшін экономиканы, мәдениетті, ғылымды дамыту мақсатында шығармашылық іс-әрекетке қабілетті, дербес, белсенді және бастамашыл жоғары деңгейдегі мамандар қажет. Әсіресе, бастауыш сыныптың мұғалімдері осындай қасиеттерге ие болуы тиіс. Себебі, бастауыш білім беру кезеңінде оқушының жеке басының қарқынды дамуы жүреді яғни, оқушылардың тек білім алуы мен оқу қызметінің негіздеріне ғана үйретіп қоймай, заман талабына сай – ойдың дербестігіне, танымдық іс-әрекетке, белсенділікке және т.б. жеке адамның болмысын беретін бейнелерді қалыптастырып, дамыту қажет. Бұл бастауыш сыныптағы оқу-танымдық іс-әрекет белсенділігін дамытуға бағыттайтын ғылыми-әдістемелік зерттеулердің нәтижелерімен және педагогикалық іс-тәжірибелермен өзара байланыстылығының негізінде жүзеге асырылатыны анық. Оның жүйесі қандай білім мазмұнының қажеттілігінен және оған негізделген оқу бағдарламаларындағы оқу материалдарының берілу жүйесінің заңдылығынан шығады және бағындыралды.

Қазіргі білім беру жүйесінің басым бағыттары нәтижеге бағытталған, білім беру қызметінде базалық, әлеуметтік және білімдік құзіреттілігін қалыптастыру жағдайы мен дамыту бағыттарының жаңа логикасын анықтау. Білім беру саласының бағыттары – тұлғалық жеке көзқарас, тұлғалық-бағдарлы іс-әрекеттік, танымдық, белсенді әрекетін қалыптастыру тұрғысында құзыреттілікке жеткізетін білім беру. Яғни, оқушының жеке тұлғалық мүмкіндіктерін жүзеге асыру үшін барлық жағдайды жасау.

Білім берудің тиісті деңгейлерінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарында: бастауыш білім берудің оқу бағдарламалары баланы жеке тұлға ретінде қалыптастыруға, оның жеке қабілеттерін, оқу ісіндегі оң мотивациясы мен іскерлігін: негізгі мектептің білім беру бағдарламаларын кейіннен меңгеру үшін оқудың, жазудың, есептеудің, тілдік қатынастың, шығармашылық тұрғыдан өзін-өзі көрсетудің, мінез-құлық мәдениетінің берік дағдыларын дамытуға бағытталған. Бастауыш білім мазмұнын жеті білім саласы құрайды: 1.Тіл және әдебиет: Сауат ашу, Қазақ тілі, Әдебиеттік оқу, Қазақ тілі (Т2), Орыс тілі (Я2), Ағылшын тілі; 2.Математика және АКТ: Математика: Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ); 3.Жаратылыстану: Жаратылыстану; 4.Адам және қоғам: Дүниетану, Өзін-өзі тану; 5.Өнер: Музыка, Бейнелеу өнері, Еңбекке баулу; 6.Дене шынықтыру: Дене шынықтыру» – деп негізделген [1].

Мектептегі бастауыш білім беру кезеңі – әрбір оқушы қайталанбайтын, ешкімге ұқсамайтын даралық келбеті мен жеке тұлғалық болмысының бейнесінің қалыптасуына ықпал жасап, оның толық бекуіне негіз болатын өзек болып табылады. Сондықтан бұл кезеңінің міндеттері – баланың даралығын ашу, оның айқындалуына, белсенді әрекетінің дамуына көмек беру. Бүгінгі көзқараста - білім мазмұны тұлғаның жеке өмірінің, өз білімдерін, өзін-өзі тәрбиелеуге итермелейді, дамытушылық, іс-әрекеттік, тұлғалық бағдарлы тұрғыдан қарастырылуы өзекті мәселе болып танылады. Бұл мектепке білімі төмен, ұйымдастырушылық қабілеті жоқ адамдардан арылып әлеуметтік тұрғыдан белсенді, шығарма-шылықпен айналысып, еркін ойлайтын, жаңа ақпаратты өз бетінше игеріп, оған баға бере отырып, таңдау жасау барысында тиімді шешімдер қабылдауға қабілетті адамдарды тәрбиелеу талаптары қойылып отыр. Бастауыш сынып оқушысының танымға бағытталған белсенді әрекеті мен оған итермелейтін себеп-салдар немесе түрткі болатын жағдайлардың мән-мағынасын мүмкіндігінше ғылыми-әдістемелік зерттеу бағыттындағы жүргізілген жұмыстардың қорытынды әрі, олардың оң нәтижелі тұжырымдарының негізделулеріне сүйене отырып түсіну қажет. Бұл бастауыш сыныптардың оқу әрекетінің күрделілігімен көрінуі және ондағы өзекті мәселелердің түйінін табу, оң нәтижеге қол жеткізу мемлекеттегі білім беру жүйесін реформалауға, оқушыларға берілетін тәрбие мен білім жүйесінің келесі бір белеске, заман талабына сай деңгейлік өсуін қарастырып, белсенді әрекеттерінің жүзеге асырылуын басшылыққа алау. Бұл білім беру жүйесіндегі жаңарту оның барлық деңгейлерінде бірыңғай әдіснамалық тұғырдың болуы мен қазіргі педагогика ғылымының парадигмасына үйлесімді болуы. Білім беруді реформалау негізінде білім мазмұнын зияткерлік, моральдық және рухани жетілуді жеке тұлғалық ізденуді жүзеге асырушы, белсенді әрекетке ие адам капиталын дамыту болып табылады.

Қазіргі імектептердің педагогикалық өміріне ендіріліп отырған бағдарлама жаңа бағытта жұмыс жасайтын мұғалімдердің дайындауға негіз болып отыр:

– жаңаша ізденістерге ие, зерделеуді басшылыққа алатын, оқушыларға белсенділік әрекетін қалыптастыруға ықпал етіп, бағдар беретін мұғалімдер;

– әрбір оқушыға жеке пәннің мазмұнындағы оқу материалдарды түсінуіне көмек беріп, дүниетанымындағы көзқарастарын білімі мен тәжірибесі негізінде қалыптастыруға, оқушының жеке дамуы барысындағы ілгері жылжуын өрістету мақсатында кері байланыс орната алатын кәсіби құзыреттілік басым мұғалімдер;

– оқытудың мақсатындағы әрбір сабақтың нәтижелін өлшей немесе болжай білетін, жеке және бүкіл оқушылардың білім алу траекториясын көре білетін, ағымдағы білім мен «Біз қандай оқу материалын игердік, енді нені игеру қажет және олардың өмірлік тәжірибемен байланысының қаншалықты табысты екендігі, келешекте қалай жылжуымыз, дамуымыз керек?»-деген сұрақтың жауаптарын алдын-ала болжай білетін мұғалімдер;

– бастапқы идеяны өрістетіп отырып өзгеде өзекті мәселелермен байланыстыра отырып оқушылардың зерделеуіне, жеке танымдық ой-түйіндеулеріне белсенді әрекет жасауға мүмкіндіктеріне жол ашатын мұғалімдер [2].

Жаңартылған білім беру негізіндегі педагогикалық үдерісті ұйымдастыру қоғам дамуының деңгейі мен әлеуметтік-көпшіліктің сұраныс талаптарына үйлесімді жүйеленген білім көлемі оқу мен тәрбиелеудің басты қағидаларымен ұстанымдарына сәйкес іріктеліп, оны оқушыларға игерту бағытталғандығында. Оқу-тәрбие жұмыстарының педагогикалық психологиялық жаңа бағытталығын негізге алу – қойған мақсатқа қол жеткізу барысында ұйымдастырылудың қыры мен сыры көп жаңашылдық бағыттағы педагогикалық тәжірибелер деп түсіну. Бұл бастауыш сынып оқушыларына берілетін білім негіздерін анықталған деректер жүйесімен жаттанды түрде беру немесе қажетті іскерлік, дағды мен білікті үстіріт қалыптастырып қою емес, оқушылардың танымдық әрекетіндегі өзіндік белсенділіктерін қалыптастыру мен дамытудағы біліктілікке баулып, сапалы түрде өз бетінше игеруіне үйретіп, шығармашылық пен ізденімпаздыққа жетелеу, бастауыш сынып оқушысының бойына белсенді өмірлік ұстанымдарымен алғашқы көзқарасты, жауапкершілікті, сенімділікті, саналы қарым- қатынасты, тәрбие қырларын қалыптастыруда т.б. іс-әрекетті айқындауды педагогика және психология ғылымдарының жетістіктерімен жаңа бағыттылығын қажетсінеді.

Жаңартылған оқу бағдарламасында оқушылардың танымдық, білімдік, тәрбиелік деңгейлерінің өсуі мен дамуында қарым-қатынастық оның ішінде тілдік мәселенің басты орынға ие болуы – педагогикалық үдерісті ұйымдастырудағы оқыту, оқу іс-әрекетін жүргізудегі білім, мен тәрбие беру жұмыстарында оқушылар мен мұғалім арасында жұмыстың нәтижелі болуының негізі ретінде қарастыру қажеттілігі алынған. Олар: тыңдалым және айтылым, оқылым, жазылым.

Қазіргі жаңартылған бастауыш білім беру бағдарламасының мазмұнына енгізілген 8-жаңашылдық бағаттар арқылы: «пән мазмұнының шиыршыққағидатпен берілуі, бірі білім беру аясындағы және пәнаралық байланыстарды жүзеге асыру мақсатында «ортақ тақырыптардың» берілуі; білім беру деңгейлері аралығында пән бойынша сабақтастықты ескеруге мүмкіндік беретін толық оқу курсы бойынша педагогикалық мақсат қою; оқытудағы жүйелі-әрекеттік ұстаным (оқушының білім алу үдерісіне белсенді қатысу), оқытудың тәрбиелік әлеуметін арттыру; оқушының адамгершілік-рухани қасиеттерін қалыптастыру; оқу үдерісін ұзақ мерзімді, орта мерзімді және қысқа мерзімді жоспарлар арқылы ұйымдастыру; бөлімдердің мазмұны мен ұсынылған тақырыптардың уақыт талабына сәйкес келуі, әлеуметтік дағдыларды қалыптастыруға назар аударылуы; Блум таксономиясы бойынша оқу мақсаттарының иерархиясы» – бастауыш сынып оқушыларының оқу-танымдық іс-әректтерін жаңаша педагогикалық тәсілдер негізінде ұйымдастыруда олардың интеллектуалдық, эмоционалдық, іскерлік, коммуникативтік т.б. жағынан әлеуметтік орта мен ғылыми-дүниетанымын дамытуда (қоршаған ортаға ғылыми тұрғыдан көзқарастың қалыптасуы мен табиғатпен, басқа адамдармен, өз-өзімен, т.б.) өзара белсенді әрекеттестік қарым-қатынасқа бейімдеуде бастауыш сатының негізгі қызметінің мазмұны ашылды [3].

Педагогика ғылымы мен оның тәжірибелерінде оқушы тек қана тәрбие объектісі болып қана қоймай, сонымен бірге оқу-тәрбие үдерісінің субъектісі болып табылады. Сондықтан оқушыны тек білім алуға бағыттап оқыту ғана емес, оларды өз бетінше игеруі мен меңгеруіне негіз болатын әдістерді де үйрету қажет. Бұндай көзқарасты В.П. Вахтеров: «Жаңа педагогика негіздері» атты еңбегінде «баланы тек қазірде ақиқат деп танылатынға ғана емес, ең алдымен, ақиқатты қалай ашу қажеттігіне үйрету қажет», – деп жазған болатын. Бұл өз кезегінде қалыптасқан дәстүрлі оқытуға қарсы шыға

отырып, ол белсенді әдістерді қолдануды, оларды «дербестік пен шығармашылыққа» үйретудің қажеттілігін негіздейді. «Мұғалім міндеттерді қояды, материалдарды береді, ал оқушы өзі өз күштерімен оған дейін ашылған не жасалғанды жаңадан іздейді, ашады не игереді. Сонымен бірге, тек білім алып қана қоймай, өздігінен қалай білім алып, бақылап, ашып, жасап, салыстыруды да және т.б. үйренеді. Ол танымдағы белсенділік әдістеріне үйренеді» [4].

Яғни, оқушылардың өздігінен білім алу мен оқу әрекетімен айналысу дағдылары қалыптасады, олардың танымдық қабілеттері, ойлау, сөйлеу, өзіндік көзқарас тұрғысынан талдаулары дамиды. Өз бетінше білім алу, дамытатын оқыту идеясын ұстанды. Бұндай педагогикалық үдеріс бастауыш сынып оқушысының өз бетінше дамуы мен өз-өзін жетілдіруіне ықпал ететін құрал деп негіздеді. П.Ф.Каптерев «Дидактикалық очерктер» атты еңбегінде оқушылардың ақыл-ой дербестігін, өзіндік бастамашылығына ықпал жасап, септігін тигізетін дамытушы оқыту әдістеріне мән берген. Басту нәрсе деп, «эвристикалық» әдіске көңіл бөледі, яғни мектепке өмір тәжірибесін, еңбек пен іс-әрекет бірлігін ендіреді. Оқушылардың «эвристикалық» әдіс бойынша танымдық іс-әрекеті бірте-бірте жүзеге асады; басында олар жеке деректермен, заттармен және құбылыстармен танысады, олардың пайда болу көздерін анықтайды, сапасы мен қатынастарын талдайды; одан кейін әрбір дерек бойынша қорытындылар жасалады. Одан әрі синтез, алынған қорытындыларды біріктіру мен тұжырымдауды қалыптастыру жүреді деп негіздеді [5].

Бастауыш сынып оқушыларының танымдағы белсенді әрекетін қалыптастыруда оқу үдерісін тиімді етудің жолын қарастыру қажеттілігі туындайды. Бұнда оқушылардың оқу-білімге көз қарасын, өмір сүру мен қоршаған орта, дүниетанымының қажеттілігіне біртіндеп айналдыру, оқушы тұлғасының бұл негіздегі ерекшелігін қалыптастыру бірінші мәселе болуға тиіс. Осы ретте бастауышта қызмет атқаратын маманның өзін-өзі дамытуы, бақылауы мен бағалауы, кәсіби бағыттағы өзін-өзі тануы мен дамуындағы дербестік пен бастамашылық бірге жүреді. Онда, қажетті білімдер алу тәжірибесінің қалыптасуы, мотивациялық үдерістер, адамгершілік-психологиялық-қасиеттер осының бәрі кәсіби бейімдеушілік пен белсенділік қажеттіліктердің ықпалында болады және осының негіздегі әсерлермен дамиды, сапалық көрсеткішке өтеді.

Кәсіби қызығушылықты жасауға білімгерлердің оқу-танымдақ белсенділіктерін дамыту мен ЖОО-да оқыған кезеңінде және одан кейін де ұстап тұруға бағытталған оқыту әдістері ықпал етеді. Білімгерлердің белсенділігін қамтамасыз ететін шарттар ретінде төмендегілерді ұсынады: «ЖОО-дағы оқу үдерісінің мектеп тәжірибесімен тығыз байланысы, мұнда кейбір тақырыптарды мектеп жағдайында да оқытуға болады; білімгерлердің тұтынушылық мотивациялық саласына әсер ететін жағдайлар тудыру; оларға ЖОО-дағы дәріс кезінде мұғалім ролінде жұмыс істеу мүмкіндігін» беру [6,7].

Бастауыш сынып оқушысын жеке тұлға ретінде танып, оның өмірге деген белсенді ұстанымын, адами-руханилық мініз-құлқының ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды сіңірте отырып заманау талаптарға үйлесімді жастардың болмысын қалыптастыру мен дамыту бағытында жұмыстардың мазмұнын жобалауға мүмкіндік беретінін басшылыққа алу қажет. Ал, тұлғаның өзіндік белсенділігінің қандай қырларын осы мәселелермен байланыстыру оң нәтиже бермек. Бұнда оқушының танымдық іс-әрекеті алдымен ойлау белсенділігіне, сыртқы әсер ішкі белсенділіктің нығайуына өзек болуымен, оның барыстарына бақылау жасаушы ортаны байланыстыру заңдылық болып табылады және ол бірғана фактор болып табылмайды, әрине бұнда оқушының өз бетінше ойлауда ерекше мәнге ие болады. Яғни, мектеп оқушыларға тек білімді ұйымдастырып беретін орта немесе арнайы мекеме ретінде ғана емес, олардың өз бетінше ойлауға үйрететін, әрі тәрбиелейтін орын, ал бұл өз кезеңінде қоғамдық сананы қалыптастыру, келешекке белсенді азамат дайындайтын әлеуметтік бастау, иірім өзегі.

Қазіргі жағдайда мектептің алдында тұрған, сонымен бірге оқу мотивациясын арттырудың шарты болып табылатын негізгі міндеттердің бірі – танымдықтағы белсенді әрекеттің және оқушылардың танымдық дербестігінің деңгейін үздіксіз арттыру. Сонымен қатар, бұл мәселені оқушыларды оқытудың бастапқы кезеңінде табысты шешу неғұрлым өзекті бола бастауда, себебі, дәл осы кезеңде оның жеке қасиеттерінің негізі қалыптасады.

Қорытындылай келе, оқушылардың танымдық іс-әрекетінің белсенділік деңгейінің көрсеткіші жас ерекшеліктеріне үйлесімді болып дамуы мен жетілуіне себепші, түрткі боларлық жағдайларды тудыра отырып ойлау белсенділігінің ерекшелігін ескеріп, содан кейін ғана өз бетінше іс-әрекет жасауын арттыру қажет. Оқушының танымдық ісіндегі белсенділік әрекет мотивациясын қарқынды ету барысында қатысты кешенді тәсілдердің бірі ретінде жаңа білімді белсенді қабылдауға даярлығын алуға болады. Бұл оқушылардың танымдық болмыстағы белсенділік әрекетіндегі ойлаудың бейнесін

көрсетеді. Бастауыш сынып оқушыларының танымдық жұмыстырындағы белсенді әрекеттерінің көрінісін беретін психологиялық бейне үлгіндегі үдерісті жүзеге асырудың жолдарын педагогикалық қыр-сырын мәнін ашатын «орталық, өзекті, ұйтқы болушы» шеңбер деп қарастырмау қажет. Бұндағы ойлауды белсенді әрекетке түсіруші басты нәрсе - дидактикалық құрал. Бұл оқушылардың жаңа білімді қабылдауға іс-әрекетімен оған әзірлігін, өз бетінше ойлауды қалыптастыру үшін қолдануға болады. Сондай-ақ оқушылардың танымдық іс-әрекет мотивациясының бейнелік қырын бастауышта оқытылатын жеке пәндердің оқу материалдарының мазмұны мен оқу ерекшелігіне, жеке пәндерді оқыту әдістемесінің ғылыми негізіне және т.б. түрлі ықпал ететін жағдайлар мен себептерге де байланысты екені анық. Сондықтан, педагогика ғылымының теориясы тұрғысынан талдаулар жасап түсініктер беруді басшылыққа алдық.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

11. Білім берудің тиісті деңгейлерінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарын бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 23 тамыздағы № 1080 Қаулысы
12. Орта білім беру мазмұнын жаңарту аясында бастауыш мектепке (1-4 сыныптар) жеке пәндерге арналған оқу бағдарламалар жиынтығы. – Астана, 2014, 2015, 2016 ж.ж. /Оқу бағдарламасын «Назарбаев Зияткерлік мектептері» дербес білім беру ұйымы Б.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясымен, жоғарғы оқу орындарының ғалымдарымен және жалпы орта білім беретін мектептердің мұғалімдерімен бірлесіп құрастырған /
13. 2016-2017 оқу жылында Қазақстан Республикасының жалпы орта білім беретін ұйымдарында оқу процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы. Әдістемелік нұсқау хат. - Астана: Б.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2016. – 257 б.
4. Вахтеров В.П. Избранные педагогические сочинения. - М.: Педагогика, 1987. - 400с.
- и Каптерев П.Ф. Избранные педагогические сочинения / Под ред. А.М. Арсеньева, – М.: Педагогика, 1982. - 704с.
- и Смирнова Н.Б. Чувашское народное декоративно-прикладное искусство в системе профессиональной подготовки студентов художественно-графического факультета: дисс. ... канд. пед. наук. – Чебоксары, 2001. –189 с.
- и Робу М.М. Формирование творческой педагогической деятельности у студентов в процессе освоения ими традиций народного декоративно-прикладного искусства: автореф. ... канд. пед. наук. – М., 1992. – 16 с.

МРНТИ 14.25.09

Ж.Карашева¹

¹6D010200 – Бастауышта оқыту педагогикасы мен әдістемесі мамандығының 2 курс докторанты, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ КОММУНИКАТИВТІК DAҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ АСПЕКТІЛЕРІ

Аңдатпа

Бұл мақалада бастауыш сынып оқушыларының коммуникативтік дағдыларын қалыптастырудағы болашақ бастауыш сынып мұғалімінің рөлі қарастырылады. Орта білім беруде білімнің қалыптасуының қазіргі кезеңдегі басты міндеті – бала тұлғасын дамыту болып табылады. Сонымен қатар, коммуникативтік дағдыларды дамыту критерийлері анықталды. Қазіргі бастауыш сынып мұғалімінің кәсіби құндылығы ретінде коммуникативтік дағдыларды дамыту мәселесі белгіленген. Қазіргі мұғалімнің кәсібилігі психологиялық-педагогикалық заңдылықтарды білуге сүйене отырып, коммуникативтік міндеттерді интуитивті емес, саналы деңгейде шешеді. Коммуникативтік дағды бастауыш сынып мұғалімінің кәсіби құзыреттілігінің негізгі құрамдас бөлігі болып табылады.

Түйін сөздер: бастауыш сынып оқушылары, дағдылар, коммуникативтік, қабілет, меңгеру, қабілет, педагогикалық қызмет, білім беру, критерий, кәсіби маман, құндылық, құзыреттілік, қалыптастыру.

*Ж. Карашева*¹

¹ докторант 2-курса по специальности 6D010200 – Педагогика и методика начального обучения
КазНПУ имени Абая

АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНЫХ НАВЫКОВ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Аннотация

В данной статье рассматривается роль будущего учителя начальных классов в формировании коммуникативных навыков учеников начальных классов. Главной задачей на современном этапе становления школьного образования является развитие личности ребенка. Определены критерии развития коммуникативных навыков. Обозначена проблема развития коммуникативных навыков как профессиональной ценности современного учителя начальных классов. Профессионализм современного учителя проявляется в том, что коммуникативные задачи он решает не столько интуитивном, сколько на сознательном уровне, опираясь на знание психолого-педагогических закономерностей. Коммуникативный навык является основной составляющей профессиональной компетенции учителя начальных классов.

Ключевые слова: учащееся начальных классов, навыки, коммуникативный, умение, владение, способность, педагогическая деятельность, образование, критерий, профессионал, ценность, компетенция, формирование.

*Zh. Karasheva*¹

¹ 2-doctoral course by specialty 6D010200 – Pedagogy and methodology of primary education,
Abai Kazakh National Pedagogical University, zhkb89@gmail.com

ASPECTS OF FORMATION OF COMMUNICATIVE SKILLS OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Abstract

This article discusses the role of the future primary school teacher in the formation of communication skills of primary school students. The main task at the present stage of formation of school education is the development of the child's personality. Defined criteria for the development of communication skills. The problem of development of communicative skills as professional value of the modern primary school teacher is designated. The professionalism of the modern teacher is manifested in the fact that he solves communicative tasks not so much intuitively, but on a conscious level, based on the knowledge of psychological and pedagogical laws. Communication skills are the main component of the professional competence of primary school teachers.

Keywords: primary school teacher, skills, communicative ability, proficiency, ability, teaching activities, education, criteria, professional, value, competence, competence formation.

Қазақстан Республикасы бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2015 жылғы 25 сәуірдегі № 327 қаулысымен бекітілген және Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігімен 2015 жылғы 30 наурызда бекітілген Бастауыш білімге арналған оқу бағдарламасы басты құжат болып табылады.

Білім беру жүйесіне өзгеріс енгізуге қажетті факторлар

1	элементардына сай бiлiм беру;
2	бәсекеге қабiлеттi тұлға тәрбиелеу;
3	<i>табысты өмiр сүру дағдаларын қалыптастыру;</i>
4	элементарын тәрбиелеу;
5	тәжiрибелiк дағдыларды дамыту;
6	функционалдық сауаттылықты арттыру;
7	мұғалiмнiң кәсiби шеберлiгiн жетiлдiру.

Жаңартылған бiлiм беру бағдарламасының мақсаты мен мiндеттерi айқындалған. Айта кететiн болсақ, бағдарламаның мақсаты: – бастауыш сынып пәндерi бойынша бiлiм беру бағдарламасын жаңарту және критериалды бағалау жүйесiн енгiзу тұрғысынан мұғалiмдердiң педагогикалық шеберлiгiн жетiлдiру.

Бағдарламада бiрнеше мiндеттер жолға қойылды. Соның iшiнде: мұғалiмдердiң бойында орта бiлiм мазмұнын жаңарту жағдайында бастауыш сынып пәндерi бойынша жаңартылған бiлiм беру бағдарламасын iске асыру үшiн *қажеттi дағдыларды қалыптастыру* делiнген [1, 2].

Болашақ маман оқушының бойында қажеттi коммуникативтiк дағдыларды қалыптастырмас бұрын бағдарламада көрсетiлгендей өзiнiң бойындағы коммуникативтiк дағдылары дұрыс жолға қойылған болуы тиiс.

Жаһандану заманында бастауыш бiлiм беруде ең басты мiндет баланы тұлға етiп дамыту. Бiлiм алу мұғалiмнiң балаға тiкелей тек бiлiм беруiмен шектелмейдi, керiсiнше мұғалiм мен оқушының бiлiмдi меңгерудегi, олардың шешiмiн табудағы әмбебап iс-әрекеттер барысында бiрлескен жұмысы болып табылады.

Баланың тұлға болып қалыптасуы көптеген факторлардың әсерiне байланысты болады. Осыған сәйкес, болашақ маманның кәсiби дамуына, шеберлiгiне, құзыреттiлiгiне, эрудициясына, зияткерлiгiне және жалпы мәдениетiне жоғары талаптар қойылады. Бұл өз кезегiнде алдымен, бастауыш сынып оқушыларын қоғамда әлеуметтiк жағынан бейiмделуге дайындайтын бастауыш сынып мұғалiмдерiне байланысты болып табылады.

Болашақ бастауыш сынып мұғалiмi кәсiби бiлiм, бiлiк дағдыларына ие болып қана қоймай, өзiнiң кәсiби мiндетiнiң мақсаты мен мiндетiн сезiне бiлуi қажет.

Болашақ маманға бастауыш сынып оқушыларының бойында қажеттi дағдыларды қалыптастыру мiндетi тұрғынын ескере отырып, оқушылармен қарым-қатынаста бастауыш сынып мұғалiмiнiң қолданатын коммуникативтiк бiлiктерi мен дағдыларының құрылымына назар аудару қажеттiгi туындайды.

Осы мақсатта бастауыш сынып мұғалiмiнiң бiлуге тиiс арнайы коммуникативтiк бiлiктерi мен дағдыларын ажыратып көрсетсек. Олар:

- басқа адамдарды тани алуы, қарым-қатынастағы жағдаяттарды дұрыс түсiну және бағалай алуы;
- адамды алғаш көргендегi тұлға ретiнде жалпы бағалауы; оның тұлғалық қасиеттерiне, сыртқы келбетi мен iшкi жан дүниесiне жеке баға беру; ым-ишарат, мимикасын түсiне алуы;
- өзiн-өзi тануы; өзiнiң бiлiм, қабiлет, тұлғалық қасиеттерiне баға бере алуы; сырт көзге қалай көрiнетiнi;
- қарым-қатынас жағдаяттарына дұрыс баға бере алуы: жан-жақта болып жатқан нәрселердi бақылау, оның ең көп ақпараттылық белгiлерiн таңдай бiлу және жағдаят барысында туындаған әлеуметтiк-психологиялық мәнiн бағалай алу.

Коммуникативтi дағдылардың даму критерийлерi мұғалiмнiң негiзге кәсiби iс- әрекетiнде көрiнiс табуы және төмендегiдей бiлiктерде бейнеленуi қажет:

- ақпараттың вербальды және вербальды емес түрлерiмен алмасу, сонымен қатар, тiлдесушiнiң (сұқбаттасушының) жеке қасиеттерiне талдау жасай алуы;
- адамдармен өзара қарым-қатынаста тактика мен техниканы бiлуi, стратегияны жасай алу бiлiктiлiгi, әлеуметтiк маңызы бар мақсаттарға жетуде бiрлескен iс-әрекеттi ұйымдастыра алуы;
- сұқбаттасушымен өзiн сәйкестендiру [3].

Бастауыш сынып – әлеуметтiк мiнез-құлықты белсендi меңгертудiң, ер балалар мен қыздар арасындағы қарым-қатынас, коммуникативтiк және ауызша дағдыларды игерту, әлеуметтiк жағдайларды ажырату жолдарын қалыптастырудың оңтайлы кезеңi.

Оқу үрдiсiнде қарым-қатынас дағдыларын дамыту А.А. Бодалев, А.А. Брудный, Л.С. Выготский, В.В. Давыдов, И.А. Зимняя, М.С. Каган, М.И. Лисина, Н.И. Шевандрин және басқалардың еңбектерiнде қарастырылады.

Мектеп табалдырығын аттағанда, бала әлеуметтік қатынас кеңістігінде өзінің жаңа орнын табады. Оқу іс-шараларымен бірге тұрақты міндеттері пайда болады.

Д.Б. Эльконин және В.В. Давыдовтың пайымдауынша, бала бастауыш сыныпта арнайы жазба, арифметикалық операциялар, оқу, дене тәрбиесі, сурет салу, қолмен жұмыс және басқа да білім беру іс-әрекеттерін айқындайтын арнайы психофизикалық және психикалық әрекеттерді меңгереді. Оның негізінде, оқу жағдайы үрдісі барысында баланың психикалық дамуының жеткілікті деңгейінде теориялық сананың және ойлаудың алғышарттары пайда болады [4, 85].

Бастауыш сынып оқушыларының «әлеуметтік сөйлеуін» дамытудағы мәселе - бұл басқа адамға бір нәрсе туралы ойын жеткізу әрекетінің жеткіліксіздігі. Ж.Пиаже балалардың әңгімелерін бақылау арқылы, әлеуметтік сөйлеу эгоорталыққа қарсы деп тұжырымдайды яғни, балалардың басқалармен етене араласуына арналмағанын анықтады. Басқалардың алдында баланың өз - өзімен ұзақ сөйлесуін ғалым ұжымдық монолог деп атады. Бұл үрдіс эгоцентрлік сөйлеуден, әлеуметтендіру – балалардың қарым-қатынас жасау үрдісі кезеңінен бір-бірін байланыстыратын ұжымдық монологқа біртіндеп көшуіне негізделген деп түсіндіреді [5, 65]. Бізде кездесетін кедергілер - ол баланың өз ойын ашық айта алуына, басқа адаммен тез қарым-қатынасқа түсіп кетуіндегі кедергілерді жоя отырып, оқушының басқалармен етене араласып кетуіне жағдай жасау.

EGOCENTRIC SPEECH (ағылшын эгоцентрический сөйлеу) - баланың эгоорталық ұстанымының сыртқы көріністерінің бірі. Дж.Пиаженің айтуы бойынша, балалардың сөйлеуі эгоорталықта қалыптасады, себебі бала тек өзінің ойында тұрғанын ғана жеткізеді, онымен тілдесушінің пікірімен санаспайды. Бала өзін басқалар (өзі сияқты) түсінеді деп ойлайды да, тілдесушімен тілдік қатынасқа түсуге де ынталанбайды. Ол үшін әңгімелесушінің өзіне деген қызығушылығы маңызды болып табылады.

Л.С. Выготский «Эгоорталықта сөйлеу балалардың ойлау мен белсенділігін дамытады, балаға ересектер сияқты, бұрынғы мәселелерді шешуде көмектеседі» деп санайды. [6, 89].

Баланың коммуникативті қабілеттерін қалыптастыру тіл құралдарын игеру негізінде жүзеге асырылады: сөйлеу құралдарын пайдалана отырып, ойларын еркін білдіруі, әртүрлі сөйлем түрлерін қолдануы, берілетін ақпараттың логикасын сақтау мүмкіндігі, өйткені коммуникациялық қызметті дамытудағы маңызды фактор - сөйлеу практикасында тілдік құралдарды пайдаланудың қажеттілігі мен қабілеттілігі болып табылады.

Болашақ маман бастауыш сынып оқушыларының коммуникативтік дағдыларының қалыптасуының келесідей критерийлері мен көрсеткіштерін ажырата білуі қажет. Олар: қарым-қатынас барысында эмоционалдық қарым-қатынасты орнату, әңгімелесушінің эмоционалдық жағдайын ажырату, бұрын алған коммуникативтік білімдерін пайдалану болып табылады. Коммуникацияның әлеуметтік мақұлдалатын нысандарын өз бетінше құрастыра білуі, даулы жағдайларда мінез-құлықтың барабарлығы, коммуникацияның вербалды және вербалды емес құралдарын меңгеруі; сыныптастарымен қарым-қатынаста бастамашылық көрсетуі, өзінің эмоционалдық көріністерін реттеуі, өзін-өзі барабар бағалаудың болуы; қарым-қатынас бойынша тілдесушінің жеке қасиеттерін қабылдауы мен бағалаудың барабарлығы.

Балалармен жұмыс кезінде болашақ маман бастауыш сынып оқушыларының коммуникативтік дағдыларын дамыту бойынша келесі міндеттерді шешуі қажет:

Ж балалардың дұрыс сөйлеу ортасын қамтамасыз ету үшін бастауыш сынып оқушыларының өз сөйлеу уәждемесін анықтайтын сөйлеу жағдайларын жасау;

Ж олардың қызығушылығын, өз бетінше сөйлеу қажеттіліктері мен мүмкіндіктерін дамыту үшін оқушылардың лексикалық қорды, грамматикалық формаларды, синтаксистік құрылымдарды, логикалық байланыстарды дұрыс түсінуі мен меңгеруін қамтамасыз ету;

Ж коммуникативтік дағдыларды дамыту бойынша үнемі арнайы жұмыс жүргізу, оны шығармашылық сабақтармен байланыстыру;

Ж сөйлеу мәдениетінің дамуына ықпал ететін атмосфера жасау.

Болашақ маман балалардың коммуникативтік дағдыларын тек сабақ барысында ғана емес, сабақтан тыс уақытта да оңтайлы жағдай жасай алуы қажет. Сабақтан тыс іс-әрекет жеке жоспарланған нәтижелерге жетуге бағытталады.

и	Сабақтан тыс іс-әрекет түрлері
\endash	ойын-іс-әрекеті
\endash	танымдық-іс-әрекет

4	проблемалық-құндылық қарым-қатынас іс-әрекеті
5	бос уақыт өткізу-ойын-сауық қызметі
6	көркемшығармашылық іс- әрекеті
7	еңбекке баулу іс- әрекеті
8	спорттық-сауықтыруқызметі
9	туристік-өлкетануқызметі

Сабақтан тыс іс-әрекет күнделікті сабақтардан ерекшеленеді және мынадай нысандарда жүзеге асырылады: экскурсиялар, үйірмелер, секциялар, конференциялар, дөңгелек үстелдер, диспуттар және т. б.

Сабақтан тыс іс-әрекет барысында бастауыш сынып оқушысының дамуы үшін: психологиялық қорғаныс сезімін тудыру, баланың эмоционалдық қарым-қатынас қажеттілігін, басқа адамдар үшін маңыздылығын қанағаттандыру сияқты оңтайлы жағдайлар жасалуы тиіс.

Коммуникативтік дағдыларды қалыптастырудағы болашақ маманның міндеті -балаларда достық қарым-қатынас орнату, олардың жүріп жатқан барлық нәрсеге қызығушылығын дамыту, тілектестік, өзара құрмет пен сенім, беріктік және сонымен бірге бастамашылдық атмосферасын құру болып табылады. Осыған жету үшін, шағын топтар мен үйірмелерде жұмысты ұйымдастыру ең қолайлы болып табылады.

Шағын топтарда жұмыс істеу барысында балалар аз шаршайды, өйткені олар өзара тығыз байланыста болады. Шағын топтарда балалар «өзің білсең, басқаға айт», «өзің жасай алсаң, өзгені үйрет» принципімен жұмыс жасайды. Баланың өзіне өзі баға беруі қалыптасады. Бала өз іскерлігін сыныптастарының іскерлерлігімен объективті салыстыруды, өз пікірін басқалардың пікірлерімен салыстыруды үйренеді. Бірінші сынып оқушыларын танысу, қарым-қатынас жасау және жақындасу үшін алдымен жұптарға, одан кейін төрттікке, алтылыққа бөлеміз. Содан кейін ғана тапсырманы талқылау және орындау үшін тақырып пайда болады.

Қарым-қатынас барысында балалар бір-бірімен жаңа білімдермен бөлісетіндіктен, коммуникативтік дағдыларды қалыптастыруға коммуникативтік ойын ықпал етеді.

Бастауыш мектепте бейнелі және логикалық ойлауды параллель дамытуға бағытталған әдістер мен тәсілдерді қолдану ерекше өзекті болып табылады. Коммуникативтік ойын осындай тәсілдердің бірі бола отырып, сөзсіз, балаларды дамыту үшін пайдаланылуы тиіс. Бала іс-әрекетпен ойлайды. Бұл әрекеттер сыртқы әлемнің жалпыланған бейнелері. Ойынның әрбір келесі даму кезеңінде бұл суреттер ақпарат беруші болады. Барлық ойын іс-әрекетіне енетін суреттермен жұмыс ойлау процесін, соның ішінде шығармашылық интуицияны ынталандырады.

Ойын жаттығуларын ұйымдастыру үшін ерекше интонация қажет: ойынға шақырушы ретінде таңқаларлық, қызықты тон, барлық тапсырмалардың тілектес формасы, әр сәтті жауапқа мадақтау айтылуы тиіс деп ғалым Ладыжинская өз еңбегінде көрсетеді. Яғни балаға әр жасаған әрекеті үшін достық жылы сезімге толы мадақтаулар артық болмайды [6, 89].

Коммуникативтік ойын қиял (шартты) жағдайларды жасауды және оларды болжауды көздейді. Ойын арқылы оқушылардың белсенді сөйлеу қызметін ынталандырамыз, олардың коммуникативтік-сөйлеу дағдыларын дамытамыз және жетілдіруге ықпал етеміз.

Болашақ маманның мақсатты, жүйелі іс-әрекеті нәтижесінде коммуникативтік қиындықтар жоғалады, балалардың бойында қажетті іскерліктері мен дағдыларын қалыптастыру жүреді. Бұл оларға өз әлеуетін барынша табысты іске асыруға, қоғамда әлеуметтенуге мүмкіндік береді. Бұл бағыт педагог жұмысындағы өзекті және перспективалы болып табылады.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

В Қазақстан Республикасы бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2015 жылғы 25 сәуірдегі № 327 қаулысы.

В Бастауыш білімге арналған оқу бағдарламасы. 30.03.2015 ж.

В Ротова Н.А. Определение понятия «Коммуникативная компетенция педагога». // Современная наука: актуальные проблемы теории и практики. Серия: Гуманитарные науки. 2014. Вып. 9-10. – С. 44-47.

В Эльконин Д.Б. Детская психология: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Ред.-сост. Б.Д. Эльконин. - М.: Академия, 2004;

В Пиаже Ж. Указ. соч. С.20-24, 53-56.

12. Отрывки из II и VII глав монографии Л.С. Выготского "Мышление и речь" (– М., 1934), касающиеся исследований эгоцентрической речи. [Хрестоматия по общей психологии. Психология мышления. // Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер, В.В. Петухова. М., 1982]

13. Ладыженская, Н.В. Развитие коммуникативных умений на уроках риторики в начальной школе. // Начальная школа.– 2007. – №5. – С. 43 - 45.

МРНТИ 14.25.07

Кенжетеева Р.О.¹, Нуржанова С.А.²

В

докторант 2 курса специальности 6D010200-Педагогика и методика начального обучения КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан,

²к.п.н., старший преподаватель КазНПУ имени Абая, г. Алматы, Казахстан

ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ КРИТЕРИАЛЬНОГО ОЦЕНИВАНИЯ В ПРАКТИКЕ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Аннотация

связи с модернизацией Казахстанского образования происходят существенные изменения в контрольно-оценочной деятельности казахстанских школ, изменяются ее цели, содержание и технологии. Применение критериального оценивания в школах Казахстана способствует вытеснению традиционных способов оценивания, приводит к новому видению методов и технологий системы оценивания учебных достижений.

статье представлены результаты эмпирических исследований особенностей перехода к новой для Казахстана критериальной системе оценивания. В исследовании мы старались выявить трудности применения критериального оценивания, в практике учителей начальных классов. Исследовался вопрос о том, какими профессиональными знаниями, умениями и навыками, должен обладать учитель начальных классов, чтобы успешно осуществлять контрольно-оценочную функцию. Особое внимание в исследовании уделено влиянию критериального оценивания на учебную мотивацию в начальной школе. На основе проведенного исследования сделаны выводы о необходимости повышения уровня профессиональной подготовки студентов педагогических вузов в области критериального оценивания.

Ключевые слова: критериальное оценивание, формативное оценивание, суммативное оценивание, профессиональная подготовка

Р.О. Кенжетеева¹, С.А. Нуржанова²

7.

Абай атындағы Қаз ҰПУ 6D010200 – Бастауышта оқыту педагогикасы мен әдістемесі мамандығының 2 курс докторанты, Алматы қ., Қазақстан,

\endash п.ғ.к., Абай атындағы ҚазҰПУ аға оқытушысы, Алматы қ., Қазақстан

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДАҒЫ МҰҒАЛІМДЕРДІҢ ТӘЖІРИБЕЛЕРІНДЕ КРИТЕРИАЛДЫ БАҒАЛАУДЫ ҚОЛДАНУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Қазақстандық білім беруді модернизациялауға байланысты қазақстандық мектептердің бақылау-бағалау жұмыстарында елеулі өзгерістер орын алып отыр, оның мақсаттары, мазмұны мен технологиялары өзгеруде. Қазақстан мектептерінде критерийлік бағалауды қолдану дәстүрлі бағалау әдістерін жоюға ықпал етеді, білім беру жетістіктерін бағалаудың әдістері мен технологияларын жаңа көзқарасқа әкеледі.

Мақалада Қазақстан үшін жаңа критериалды бағалау жүйесіне көшудің ерекшеліктері, эмпирикалық зерттеудің нәтижелері келтірілген. Зерттеу барысында бастауыш сынып мұғалімдерінің

тәжірибесінде критериалды бағалаудың қиындықтарын анықтауға тырыстық. Мониторинг және бағалау функциясын сәтті орындау үшін бастауыш мектеп мұғалімінің қандай кәсіби білімі, дағдылары мен қабілеттері туралы мәселе зерттелді. Критериалды бағалаудың бастауыш мектептегі оқуды ынталандыруға әсерін зерттеуге ерекше көңіл бөлінеді. Жүргізілген зерттеулер негізінде педагогикалық жоғары оқу орындарының студенттерін критериалды бағалау саласындағы кәсіби деңгейін арттыру қажеттілігі туралы қорытындылар жасалды.

Түйін сөздер: критериалды бағалау, қалыптастырушы бағалау, жиынтық бағалау, оқыту

R.O. Kenzhetaeva¹, S.A. Nurzhanova²

¹*doctorant of 2 course. Code of specialty 6D010200 - Pedagogy and methodology of elementary education KazNPU named after Abai, Almaty, Kazakhstan,*

²*Candidate of pedagogical sciences, Senior Teacher of KazNPU named after Abay, Almaty, Kazakhstan*

FEATURES OF THE APPLICATION OF CRITERIA ESTIMATION IN PRACTICE OF TEACHERS OF INITIAL CLASSES

Abstract

In connection with the modernization of Kazakhstan's education, significant changes are occurring in the control and appraisal activities of Kazakhstan schools, its goals, content and technologies are changing. The use of criterion assessment in schools in Kazakhstan contributes to the crowding out of traditional methods of assessment, leads to a new vision of the methods and technologies of the system for evaluating educational achievements.

The article presents the results of empirical studies of the features of the transition to a new criterion assessment system for Kazakhstan. In the study, we tried to identify the difficulties of applying criterion assessment in the practice of primary school teachers. The question of what professional knowledge, skills and abilities an elementary school teacher must possess in order to successfully perform the monitoring and evaluation function was investigated. Particular attention is paid to the study of the influence of criterion assessment on educational motivation in elementary school. On the basis of the conducted research, conclusions are drawn on the need to increase the level of professional training of students of pedagogical universities in the field of criteria-based assessment.

Keywords: criteria-based assessment, formative evaluation, summative assessment, training

последние двадцать лет особое внимание Казахстана и педагогического сообщества привлечено 12. вопросам качества образования и совершенствования его оценки. Актуальность изменения системы оценивания учебных достижений обучающихся в Казахстане определяется современными стратегическими задачами образования, необходимостью повышения уровня образования с учетом международных стандартов.

Теоретические исследования и опыт ряда стран в применении критериального оценивания показали, что оно оказалось одним из самых эффективных способов повысить образовательные достижения каждого ученика, а также сократить дистанцию между наиболее успевающими учащимися и учащимися, имеющими серьезные трудности в обучении.

Внедрение критериального оценивания вытекает из основного регламентирующего документа – государственного общеобязательного стандарта начального образования Республики Казахстан. В разделе «Общие положения» государственного общеобязательного стандарта начального образования включены следующие термины и их определения (пункт 6):

\endash критерии оценки – утверждения, которые позволяют учителям и обучающимся признать, достигнута ли цель обучения, и служат основанием для принятия решения по оценке достижений обучающихся;

\endash формативное оценивание – вид оценивания, которое проводится в ходе повседневной работы в классе, является текущим показателем успеваемости обучающихся, обеспечивает оперативную взаимосвязь между обучающимся и учителем в ходе обучения, обратную связь между учеником и учителем и позволяет совершенствовать образовательный процесс;

\endash суммативное оценивание – вид оценивания, которое проводится по завершении определенного учебного периода (четверть, триместр, учебный год), а также изучения разделов в соответствии с учебной программой [1].

Мы определяем критериальное оценивание как процесс, основанный на сравнении учебных достижений учащихся с четко определенными, коллективно выработанными, заранее известными всем участникам процесса критериями, соответствующие целям и содержанию образования, способствующий формированию учебно-познавательной компетентности учащихся [2].

Процесс оценивания подлежит развитию и является динамическим процессом. Особенности школьной отметки изучали Я.А. Коменский, К.Д. Ушинский. Характеризуя недостатки современной им системы оценивания, они подчеркивали, что отметка не должна подавлять умственную деятельность учащихся. В течение последних двадцати лет также неоднократно подвергались изучению вопросы, связанные с оцениванием учебных достижений учащихся (Ш.А. Амонашвили, В.Л. Беспалько, В.В. Давыдов, А.И. Липкина, А.Н. Майоров, В.М. Полонский, Е.И. Перовский, А.А. Реан, Н.М. Скаткин, Д.В. Чернилевский, Д.Б. Эльконин и др.). Была доказана необходимость создания универсальной, отвечающей всем требованиям современного общества и потребностям личности учащегося системы оценивания (Ш.А. Амонашвили, Б.Г. Ананьев, В.А. Болотов В.А., А.Б. Воронцов, И.В. Гладкая, А.А. Реан, Д.Б. Эльконин, Н.Ф.Талызина, И.С. Якиманская, Г.А. Цукерман, и др.).

Проблему перехода от традиционной системы оценивания к критериальному исследовала Красноборова А.А., которой были рассмотрены проблемы оценочной деятельности педагогов и предложены технологии критериального оценивания. По мнению, Красноборовой А.А. проблему оценивания учебных достижений учащихся можно решить путем формирования критериальной оценки результатов освоения учащимися основных образовательных программ уже на начальной ступени обучения [3].

Изучение научной литературы по проблеме контрольно-оценочной деятельности, ознакомление с отечественным и зарубежным опытом, проведение эмпирического исследования в высших учебных заведениях позволили выявить ряд существующих *противоречий* между:

27. потребностью общества и личности учащегося в новой, объективной системе оценивания учебных достижений, с одной стороны, и недостаточной разработанностью критериальной системы оценивания, с другой стороны;

28. сложившейся научно-теоретической базой по вопросу оценивания и недостаточной профессиональной подготовленностью к критериальному оцениванию;

29. применением практики критериального оценивания в школах и теоретической недостаточностью учебно-методических материалов, специальных курсов по критериальному оцениванию учебных достижений учащихся.

Исходя из вышеперечисленных противоречий была поставлена *цель эмпирического исследования*: выявить особенности перехода от традиционного к критериальному оцениванию в практике учителей начальных классов.

Для достижения цели нами были использованы следующие методы: анализ психолого-педагогической и методической литературы, синтез и обобщение педагогических изданий и

нормативных документов, проведение социологического опроса, сравнительный анализ, оценка и обобщение результатов.

Субъектами нашего исследования являются студенты, магистранты, докторанты КазНПУ имени Абая специальности «Педагогика и методика начального обучения», учителя начальных классов из разных школ города Алматы, эксперты занимающиеся разработкой вопросов критериального оценивания.

7 ходе эксперимента нами был проведен социологический опрос в виде анкетирования, где респонденты отвечали на следующие вопросы:

1. Что в большей степени влияет на уровень подготовки в области критериального оценивания?
2. Трудности применения критериального оценивания
3. Какими способами Вы решаете трудности применения критериального оценивания?
4. Недостатки в подготовке учителя начальных классов к критериальному оцениванию?
5. Профессиональные знания и навыки учителя начальных классов
6. Профессиональная подготовленность в области критериального оценивания
7. Считаете ли Вы достаточным подготовку к критериальному оцениванию в рамках учебной программы вузов?

8. Какие спец курсы необходимы для профессиональной подготовки студентов к критериальному оцениванию?

9. Предложения по улучшению подготовки будущих учителей начальной школы к критериальному оцениванию.

По результатам проведенного опроса нами были проанализированы мнения респондентов по каждому вопросу анкетирования. На вопрос «*Что в большей степени влияет на уровень подготовки в области критериального оценивания?*» были получены следующие результаты (Диаграмма 1)

62% будущих педагогов считают, что самыми главными являются знания и умения, приобретенные на специализированных курсах по критериальному оцениванию. Следует отметить, что к таким курсам относятся мастер-классы, тренинги и многое другое.

Каждый пятый опрошенный отметил, что наиболее важными являются знания и навыки, приобретаемые в рамках вузовской учебной программы (22%).

14% опрошенных будущих педагогов полагают, что необходимые знания и навыки приобретаются только в процессе работы, а именно практической работы.

Только 2% респондентов уверены, что самообразование может влиять на уровень подготовки в области критериального оценивания (Диаграмма 1).

Диаграмма 1

В рамках социологического исследования мы попросили учителей и экспертов проанализировать и назвать основные трудности применения критериального оценивания (Диаграмма 2).

Диаграмма 2

Было установлено, что практически половина опрошенных респондентов считают самым сложным составление качественных критериев оценивания, что является сложным и трудоемким процессом - 49%.

Кроме того, еще одной серьезной проблемой является непонимание родителями новой критериальной системы оценивания, так считают 31% респондентов.

Отдельно следует отметить мотивацию учеников. Согласно традиционной системе обучения ученики, получая ежедневные оценки, были мотивированы в ежедневной подготовке к занятиям. При новой критериальной системе оценивания нет ежедневного проставления отметок, отметки ставятся в конце прохождения раздела по данному предмету и в конце учебной четверти. 14% экспертов

называют это серьезной проблемой и трудностью применения критериального оценивания. 6% опрошенных респондентов затрудняются ответить на данный вопрос-з/о.

\endash рамках социологического исследования было установлено, что основным недостатком в подготовке учителя начальных классов к критериальному оцениванию, по мнению респондентов, является недостаточное количество специальных курсов по критериальному оцениванию – 40%. Следовательно, необходимо усилить подготовку специалистов с помощью качественного увеличения \endash усиления специальных курсов по критериальному оцениванию.

Кроме того, 28% опрошенных респондентов отмечают, что недостаточно количество учебно-методической литературы по рассматриваемой проблеме. Такая проблема действительно существует, поскольку критериальное оценивание стало внедряться сравнительно недавно и существующие материалы еще фрагментарны.

16% экспертов полагают, что организуемые специальные семинары, мастер-классы и тренинги для учителей недостаточны.

12% респондентов считают, что вузовская система подготовки несовершенна и требует значительных изменений.

Как видно по полученным данным, эксперты, работающие в сфере образования указывают в основном на недостаточность качественной подготовки специалистов и нехватку учебной специальной литературы (Диаграмма 3).

Диаграмма 3

Таким образом, изучив и проанализировав научную, учебно-методическую литературу, а также по результатам нашего эмпирического исследования можем сделать следующие выводы:

24. Применение критериальной системы оценивания в школах Казахстана соответствует - государственному общеобязательному стандарту начального образования и в долгосрочной перспективе нацелена на развитие конкурентно-способной личности.

25. Контроль и оценивание учебных достижений учащихся является одной из самых важных и необходимых составляющих процесса обучения.

26. По результатам исследования у большинства опрошенных респондентов имеется потребность в посещении семинаров, мастер-классов, тренингов по проблемам применения критериального оценивания.

17. В эмпирическом исследовании мы выявили, что основным недостатком в подготовке учителя начальных классов к критериальному оцениванию, является недостаточное количество специальных практико-ориентированных курсов по критериальному оцениванию.

18. Существует необходимость профессиональной подготовки высококвалифицированных кадров в области критериального оценивания учебных достижений обучающихся.

Список использованной литературы:

1. Государственный общеобязательный стандарт начального образования Республики Казахстан от 23 августа 2012 года № 1080 с изменениями и дополнениями от 25.04.2015 – Астана
- Система критериального оценивания учебных достижений учащихся. Методическое пособие. – Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2013.–80с.
- Красноборова А. А. Критериальное оценивание как технология формирования учебно-познавательной компетентности учащихся// Автореферат канд. дисс Нижний Новгород –2010.– 140 с.

МРНТИ 14.25.09

Ж.Е. Измуханова¹

¹БМ010200 – Бастауышта оқыту педагогикасы мен әдістемесі мамандығының 2 курс магистранты, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан.

ӨЛКЕТАНУ МАТЕРИАЛЫ НЕГІЗІНДЕ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ЖОЛДАРЫ

Аңдатпа

Бұл мақалада қазіргі жаһандану кезеңінде және қазақ халқының рухани жаңғыру сатысында өскелең кейінгі ұрпақты халқымыздың рухани қазынасымен, оның ұлттық құндылықтары арқылы тәрбиелейтін ғылыми теориялық негіздерді жетік меңгеру, практикалық жағынан жетілдіру қажеттігі айқындалып отыр. Бастауыш сынып оқушыларын өлкетану материалдары арқылы тарихымыз бен мәденетімізге, мемлекеттік тілімізге, рәміздерімізге, ұлттық құндылықтарымызға деген сүйіспеншілік тудыра аламыз. Өлкетану материалдары, өлкетану жұмыстары үлкен педагогикалық шеберлікті, оқу үдерісін дұрыс ұйымдастыруды талап етеді. Бастауыш сынып оқушыларына өзінің жеке басының құндылығын жоғары бағалай алатын, жеке бас мүддесін қоғамдық мүддемен ұштастыра білетін ұлттық сана сезімі оянған тұлға ретінде тәрбиелеу жұмысының мәні зор. Өлкетану оқыту мен тәрбиелеудің сапасын арттыруда күшті құрал болып табылады. Сондай-ақ өлкетану материалдары, ұлттық құндылық, өлкетану материалы негізінде ұлттық құндылықты жаңартылған оқу бағдарламасы арқылы қалыптастыру жолдары қарастырылады. Өлкетану материалдары негізінде бастауыш сынып оқушыларының ұлттық құндылықтарын қалыптастыруда тиімді әдістер көрсетіліп, ғылыми еңбектер талданады.

Түйін сөздер: өлкетану, ұлттық құндылық, ұлттық құндылықты қалыптастыру, бастауыш сынып оқушылары, патриоттық сезім, оқу-тәрбие үдерісі, инновация, мәдениет.

Измуханова Ж.Е. ¹

¹ магистрант 2-курса по специальности 6M010200 – Педагогика и методика начального обучения
КазНПУ имени Абая

СПОСОБЫ ФОРМИРОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЦЕННОСТИ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ НА ОСНОВЕ КРАЕВЕДЧЕСКИХ МАТЕРИАЛОВ

Аннотация

этой статье рассматривается необходимость совершенствования научно-теоретических основ, которые воспитывают следующее поколение в духовных ценностях нашего народа, его национальных ценности, а также совершенствования практических навыков подрастающего поколения на этапе современной глобализации и духовного возрождения казахского народа. С помощью историй мы можем создать любовь к нашей истории и культуре, нашим символам, нашим национальным ценностям. Данные материалы по краеведению требуют больших педагогических навыков, правильно организации учебного процесса. Методы воспитания имеют важное значение для учеников начальной школы, которые могут ценить свою личную ценность, сочетать свои личные интересы с общественными интересами. Материалы по краеведению помогают повышения качества образования

В воспитании. В данной статье рассматриваются материалы краеведения, национальные ценности и их концепции и формирования национальных ценностей по обновленную учебную программу у учащихся начальных классов на основе материалов по краеведению. На основе краеведения проанализированы эффективные методы формирования национальных ценностей учащихся начальных классов и научных работ.

Ключевые слова: ценность, национальные ценности, формирование национальные ценности, ученики начальной школы, патриотические чувства, образовательный процесс, инновация, культура.

Zh.E. Izmukhanova¹

¹ 2-master course by specialty 6M010200 – Pedagogy and methodology of primary education,
Abai Kazakh National Pedagogical University, ms.jaziko@mail.ru

WAYS OF FORMATION OF THE NATIONAL VALUE OF PRIMARY SCHOOL PUPILS OF THE BASIS OF LOCAL HISTORY MATERIALS

Abstract

This article discusses the need to improve the scientific and theoretical foundations that educate the next generation in the spiritual values of our people, their national values, as well as improving the practical skills of the younger generation at the stage of modern globalization and the spiritual revival of the kazakh people. By the stories, we can create a love for our history and culture, our symbols, our national values. These materials on local history require great pedagogical skills, properly organizing the educational process. Parenting methods are important for primary school students who can value their personal value, combine their personal interests with public interests. These articles are regarded as material of ethnography, national values and the formation of national values on the updated program of primary school students on the base of ethnography materials. On the basis of ethnography materials, effective methods of forming national values of primary school students are analyzed and scientific works are analyzed.

Keywords: ethnography, national values, the formation of national values, primary school pupils, patriotic feelings, educational process, innovation, culture.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында ұлттық және жалпы азаматтық құндылықтар, ғылым мен өнер жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға, дамытуға және кәсіби шыңдауға мүмкіндіктерін байыту міндеті көзделген. Білім беру жүйесінің басты міндеттері «өз жерін қадірлеуге, мемлекеттік рәміздерді құрметтеуге, халық дәстүрлерін қадірлеуге, туған жер табиғатын сүйуге тәрбиелеу» - деп көрсетілген [1,5]. Демек, рухани және әлеуметтік – адамгершілік дүниесі бай, шығармашылық ойлау қабілеті мен дүниетанымдық мәдениеті жетілген, парасатты да зерделі елжанды, отаншыл сезімдері дамыған тұлға тәрбиесі мәселесін, жалпыадамзаттық құндылықтар негізінде жетілдіру, қазіргі педагогика ғылымының алдында тұрған ауқымды істердің бірі.

Қазақстан Республикасы ұлттық саясатының тұжырымдамасында: «...еліміздің тәуелсіздігі мен егемендігін, саяси және экономикалық дамуының тірегі болатын ұлттық құндылықтар мен ұлттық мұраттарды бойына сіңірген патриоттық рухтағы білімді жаңа ұрпақ тәрбиелеу, ғылымды жан-жақты дамыту. Ол үшін білім жүйесі жас азаматтардың қазақ тарихы мен мәдениетіне, мемлекеттік тіліне деген құрметін арттыруға Қазақстан Республикасына, оның мемлекеттік рәміздеріне, құндылықтарына деген сүйіспеншілік бағытталған білім алу және адамның шығармашылық рухани сезімдер мен отансүйгіштік қасиеттерді өсіруге бағыттау керек» – деп көрсетілген [2,4 б]. Мұның өзі болашақтың тізгінін ұстайтын жас ұрпақтың бойына ұлттық құндылық бағдарын қалыптастыру керектігін айқындайды.

Педагогикалық энциклопедияда «өлкетану» ұғымына мынадай түсінік берілді: оқушылардың өзі тұрған жері, табиғаты, экономикасы, тарихы мен мәдениеті туралы оқып білу. Өлкетану оқушылардың өзінің туған өлкесі жайында дербес білім алу барысында және зерттеу үдерісінде туған өлкені оқып білуді қамтиды[3,5].

Сондай-ақ өлкетану материалдары мен өлкетану жұмыстары мұғалімнен үлкен педагогикалық шеберлікті, сондай-ақ терең тиянақты білімді, оқу үдерісін дұрыс ұйымдастыруды талап етеді. Бүгінде бастауыш сыныптарда оқыту үдерісінде өлкетану материалдары негізінде оқушылардың ұлттық құндылықтарды қалыптастыру өз елінің патриоты етіп тәрбиелеуді жүзеге асырып, халықтың рухани мәдениетін зерде мен ой елегінен өткізіп, оны қазіргі заман құндылықтарымен байланыстыра пайдалану қажеттігі туындайды.

Ұлттық құндылықтар – нақты бір ұлт өкілдерінің құнды деп есептейтін дүниелері мен ең маңызды, бағалы қасиеттерінің жиынтығы. Ұлттық құндылықтар - әрбір халықтың, этностың мәдениетінің өзегі, жеке тұлғаның ішкі мәдениетінің іргетасы. Ұлттық құндылықтар әрбір этникалық қауымдастықтардың өзіндік тұрмысы, табиғаты, мәдениеті негізінде түзген құндылықтарының жүйесі. Ұлттық құндылыққа тәрбиелеу өз Отаныңды терең танудан басталады. Сондай-ақ, жас ұрпақты ерлікке тәрбиелеудегі ақын-жыраулар шығармасының тәлімдік маңызы: қазақ халқының сан ғасыр бойы жасалған асыл мұралары: шешендік өнері, мәдениеті, имандылық тұжырымдары халықтық педагогика негізінде жастарды тәрбиелеуде қайталанбас қазына болып табылады. Елінің нағыз азаматы болуы үшін ең алдымен өз өлкесін, оның табиғатын, тарихы мен мәдениетін, өнерін біліп, зерттеу керек. Тек халықтың еңбек әрекетін, ауыл немесе қала экономикалық өмірін ғана емес, өлкенің орманды, таулы жерлерінде не болып жатқанын білу қажет. Ал туған өлкенің қоршаған табиғатында оқушылардың психологиялық, логикалық ойлау қабілетінің дамуына, нақты ұғымдар мен түсініктердің қалыптасуына өлкетану материалдары ықпал етеді. Сондай ақ ұлттық құндылықты қалыптастырудың әдіснамалық негіздерін

С.А.Ұзақбаева, С.Қалиев, Ж.Ж.Наурызбай, К.Ж.Қожахметова, Қ.Бөлеев, А.Көбесов, Ә.Б. Бірмағанбетов, Қ.А. Аймағамбетова және т.б. ғалымдардың зерттеулерінде қарастырылды.

С.А.Ұзақбаеваның пікірінше, мектепте эстетикалық тәрбие беру мен оқытудың негізгі міндеті қазақтың халықтық педагогикасы материалдарын пайдалану арқылы оқушылардың жан дүниесін байыту, ұлттық мәдениетке, ұлттық өнерге, өз халқының әдет-ғұрып пен салт-дәстүрлеріне сүйіспеншілікпен қарауға баулу, жеке адамның эстетикалық мәдениеті мен адамгершілік қасиеттерін қалыптастыру, оқушыларға қоғамдық құбылыстар мен өнерді бағалауда дұрыс бағдар беру дей келе, мектеп музейінде ұлттық мәдени дәстүрлер саласынан экспонаттар жинау, оқушыларға туған жерінің табиғаты, халқының өмірі мен тұрмысынан терең түсінік береді, - деп тұжырым жасаған [4, 112-120 б.].

Өзінің туған өлкесінің табиғатын сүюі, туған жерін қорғауы – Отанға деген сүйіспеншілікті қалыптастырудың, патриоттық сезімге тәрбиелеудің негізі. Оның негізгі себебі, оқушыларды табиғатқа жақындастырмайынша, өлкетану материалдары мен жұмыстарын оқу-тәрбие үдерісіне енгізбейінше бастауыш сынып оқушыларының патриоттық сезімін тәрбиелеу мүмкін емес. Өйткені, патриоттық сезім өзі туып-өскен, алғаш қадам басып, өмірдің әліппесін таныған жеріне деген сезіммен байланысты болмақ. Бастауыш сыныпта өлкетану арқылы ұлттық құндылықтарды қалыптастыру тиімдісі – оқушылардың сезімдері мен интеллектісі, қоғам мен өмір және мәдениетке деген жағымды қарым-қатынастарын қалыптастыратын арнайы орта құру болып табылады. Оқушылардың ой-өрісін дамытуда мұражайлардың танымдық әлеуеті өте жоғары. Мұражай экспонаттарын баланың жүйелі қабылдауы мен креативті ойлау қабілеттерінің жылдам қалыптасуы үшін қолдануға болады.

Сондықтан бастауыш мектеп оқушыларды оқыту үдерісінде олардың бойында табиғатқа сүйіспеншілік сезімдерін қалыптастырудағы мәселелердің бірі – олардың танымдық мүмкіндіктерін жетілдіре отырып, қоршаған ортамен таныстыруда өлкетану материалы негізінде ұлттық құндылықтарын қалыптастыру арқылы табиғатты аялауға, қорғауға тәрбиелеу. Аталған мәселенің

нәтижелі жүйеге асуы бастауыш сынып оқушыларының өлкетану материалы негізінде ұлттық құндылықтарын қалыптастыруда еңбексүйгіштікке, ізденімпаздыққа, шығармашылығын дамытуда мұғалімдердің педагогикалық шеберлігі мен оқушыларды қоршаған ортамен таныстыру арқылы табиғатқа, халқымыздың мәдени – рухани қазынасынан, ұлттық мінез-құлық пен ана тіліміздің тағылымдық нәрін пайдалана білу іскерлігі мен біліктілігі талап етіледі.

Өлкетану жұмыстары өтілетін материалды терең түсінуге көмектесіп, балаларға рухани қанағат береді, айналадағы дүниеге өзгеше «бақылаушы» көзбен қарауға дағдыландырады, мектеп білімін тереңдетіп, оқулық беттерін қызықтыра түседі, туған өлкені жақын әрі ыстық ете түседі.

Бастауыш сынып оқушыларының өлкетану материалы негізінде ұлттық құндылықтарын қалыптастыру үшін «Дүниетану» пәні бойынша жаңартылған білім беру бағдарламасына талдау жасаймыз. Оқу бағдарламасында оқу-нормативтік құжаттың дәстүрлі міндеттері заманауи мектепте білім беру үдерісін ұйымдастырудың инновациялық тәсілдемелерімен үйлесімді сабақтасқан. Оқытудағы тәсілдемелер пән бойынша оқу бағдарламасының түбегейлі жаңа құрылымын құруда негізгі бағдарлары болып табылады. Құндылықтық-бағдарлық, іс-әрекеттік, тұлғалық-бағдарлық, коммуникативтік тәсілдемелер білім берудің классикалық негізі ретінде оқыту мақсаттарының жүйесі мен білім беру үдерісі нәтижелерінің басымдылығын арттыру үшін қолданылды, бұл оқу бағдарламасының жаңа құрылымында тапқан.

«Дүниетану» пәнінде жаңартылған білім беру бағдарламасы негізінде оқытудың мақсаты:

- ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтар тұрғысынан оқушылардың бойында адам, табиғат және қоғамның өзара байланысуы және өзара келісілуі туралы білім жүйесін қалыптастыру;
- оқушыларда табиғи, әлеуметтік және технологиялық ортадағы мінез-құлық нормаларын қалыптастыру;
- оқушыларда табиғи және әлеуметтік шынайылықты тану әдістерін: бақылау, эксперимент, сауалнама тәжірибелерінің қалыптасуын қамтамасыз ету;
- оқушылардың танымдық әрекетін дамытуды қамтамасыз ету;
- пәнді оқыту арқылы оқушыларда өзін қоршаған ортаға, қоғамның табиғи және мәдени құндылықтарына дұрыс қатынастар қалыптастыру[5].

Өлкетану материалдары негізінде бастауыш сынып оқушыларының ұлттық құндылықтарын қалыптастыруда тиімді әдістерді саралап көрсетеміз. Тақырыбымыз үшін бірден бір тиімді болып саналатын - зерттеу әдісі. Бұл әдіс жеке тұлғаның шығармашылық дамуының ең жоғарғы деңгейін көздей отырып, проблемалық жағдаят тудырудың негізгі десек те болады. Оқыту кезінде баланың өзі ізденіп, ақыл-ой жағынан белсенді ілгерілегенде ғана оны дамытуға жағдай туады.

Сондай-ақ, біз оқушылардың өлкетану іс-әрекетінде құндылық бағдарын қалыптастыруда топсаяхатты ұйымдастыруға болады. Мысалы: мұражайға топсаяхатты ұйымдастыру барысында біз мына нәрселерге назар аударамыз:

- мұражайға барудың себептерін анықтау;
- жаңа мағлұматтар мен өлкетану материалының байланысты орнату;
- дүниетану пәні мен жаратылыстану материалдарының байланысын саралау;
- жергілікті жердегі және мұражайдағы жаңа материалдарды жүйелеу.

Бұл әдістерді пайдалануда білім балаға дайын күйінде берілмей, оқушының өзі жұмыс істеп, іс-әрекеттердің тәсілдері мен жаңа түсініктерді игеретіндей ақпараттарды беруді ұйымдастыру арқылы жүргізілді. Оқушының болжамы, ізденуі, бірнәрсені күтуі, ой елегінен өткізуі, жаңалықтар мен дәлелдемелер іздеп табуы, топсаяхатта көргендерін әсерленіп толғануы оларға ой туғызып, көркемдік шығармашылық әрекетке жетелейді. Жеке тұлға бойында өлкетану материалы негізінде ұлттық құндылықтарды қалыптастыру жөніндегі ғылыми-әдістемелік еңбектер мен іргелі зерттеулерді зерделей келе, бастауыш сыныптарда бұл жұмысты жүзеге асырудың төмендегідей мүмкіндіктері айқындалды:

- дүниетану сабағында өлкетану материалына негізделген ұлттық құндылықтарға бағыттап отыратын шағын мәтіндерді таңдап, талғап пайдалану;
- сыныптан тыс жұмыстарда өлкетану материалдарына қажетті ақпараттарды іздестіруге;
- электронды оқулықтарды тиімді пайдалану[6,6].

Оқу үдерісінде өлкетану негізінде құндылық бағдарды қалыптастыру әртүрлі кезеңдермен жүзеге асырылады. Мысалы,

1) өлкетану іс-әрекетінде құндылық бағдарын қалыптастыруға арналған жұмыстар оқу материалының алдында өтіледі. Мысалы, «Менің елімнің нышандары» тақырыбын өтпестен бұрын

мұғалім оқушылардан өз туған жеріндегі ұлттық нышандары мен ескерткіш монументтері туралы сұрау арқылы білімдерін тексереді.

2) Өлкетану іс-әрекетінде құндылық бағдарын қалыптастыруға арналған материалдары тақырып мазмұнына толықтай енеді. Мысалы: мұғалім оқушылардың білімін толықтыру мақсатында ұлттық нышандарды оның тарихымен, мәдениетімен, табиғатымен, ерекшеліктерімен білімдерін толықтыра түседі. Сондай-ақ, ескерткіштерді таныстыра отырып, еліміздің тарихына құрметпен қарауға тәрбиелейді.

Өлкетану жұмыстарында халық педагогикасы құралдары (мақал-мәтелдер, халық ертегілері, шешендік сөздердің тәлімдік мәні, айтыс өнері, танымдық жұмбақтар, жыр-терме, балалар ойыны) қазақ ауыз шығармашылығының табиғатты қорғаудағы орны маңызды болып отыр. Дүниетану курсының бірінші сыныпқа арналған мазмұнындағы бірінші сыныпта «Менің атамекенім» бөлімінде өз мекен жайын атау және елді мекеннің географиялық орналасқан жерін сипаттау, өзі тұратын елді мекеннің басты көшесін, ғимаратын, көрнекі жерлерін сипаттап айтуды үйренсе;

екінші сыныпта «Туған өлкем» бөлімінде Қазақстан Республикасының мемлекеттік рәміздерінің маңызын түсіндіру, өздері тұратын көрікті жерлерді сипаттап үйренедеі;

ал үшінші сыныпқа келгенде, «Қазақстан тарихы, тәуелсіздігі, патриотизмі» бөлімінде Қазақстанның бейресми рәміздерінің мәнін түсіндіріп («Алтын адам», «Бәйтерек» монументі, «Мәңгілік Ел» салтанат қақпасы), сондай-ақ тарихи және мәдени ескерткіштерді сақтау маңыздылығын түсіндіреді.

Төртінші сыныпқа келгенде, «Менің Отаным –Қазақстан» бөлімінде (түрлі дәрежедегі әкімшілік аумағының бірліктерін ажырату) өз өміріндегі және Қазақстан аймағындағы адамдардың табиғи жағдайлары (климат, жануар, өсімдіктер, су нысандары) байланысты шаруашылықтың іс-әретін талдау болып, күрделене түседі.

Өлкетанудың білім берудің сапасын көтеруде ықпалы зор. Өлкетану жұмыстары оқушылардың сабақтан немесе оқу құралынан дайын білімді алу ғана емес, сонымен қоса мұғалім басшылығымен оқушылардың өздік жұмыстарын, ізденіс-зерттеу әдістерін қамтиды.

Сондықтан өлкетану жұмысының ерекшелігі – оның мұғалімдер мен оқушыларды зерттеуге бейімдейтіні. Бүгінгі таңда жас ұрпақты өз халқының тарихын, тегін, тілін білетін, дүниеге дұрыс көзқарасы қалыптасқан шығармашыл тұлға етіп тәрбиелеудің және өлкетану оқыту мен тәрбиелеудің сапасын арттыруда өлкетану маңызды, күшті құрал болып отыр.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Білім туралы заңы // Егемен Қазақстан, 2007, 11 маусым
 2. Қазақстан Республикасы ұлттық саясатының тұжырымдамасы // Жас алаш. -2010 - № 06 (15464). – 12 б.
 3. Педагогическая энциклопедия. Том 1. Гл. ред.- А.И. Каиров и Ф.Н. Петров. М., «Советская Энциклопедия», 1964. – 832 столб.
 4. Ұзақбаева С.А. Тамыры терең тәрбие: оқу құралы. – Алматы, 1995. – 232 б.
- В Қазақстан Республикасында білім берудің 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы, Астана
- В А.М.Текесбаева. “Өлкетану материалдары негізінде бастауыш сынып оқушыларының дүниетанымын қалыптастыру”» п.ғ.к. ғылыми дәрежесін алу үшін дайындалған диссертациясы.]

УДК 373.31
МРНТИ 14.25.07

Жақипбекова С.С.¹, Оналбекова Б.Н.²

¹ доктор философии PhD, старший преподаватель
Жетысуский государственный университет им. И.Жансугурова,

² магистрант 2 курса специальности «Дефектология»
Жетысуский государственный университет им. И.Жансугурова,

ОРГАНИЗАЦИЯ СОВМЕСТНОГО ОБУЧЕНИЯ ДЕТЕЙ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Аннотация

Совместное (инклюзивное) обучение признано всем мировым сообществом как наиболее гуманное и наиболее эффективное. Направление на развитие инклюзивного образования так же становится одним из главных в отечественной образовательной политике.

данной статье рассмотрены некоторые аспекты организации совместного обучения в начальной школе, включающие как деятельность психолого-медико-педагогического консилиума, как одной из форм взаимодействия специалистов образовательного учреждения, так и создание индивидуальной образовательной среды и психолого – педагогического сопровождения, учащегося с особыми образовательными потребностями. Автором проанализированы формы, методы и приемы работы учителя начальных классов с детьми с особыми образовательными потребностями. Раскрыта значимость использования информационно-коммуникационных технологий, органично дополняющих традиционные формы работы учителя начальных классов, расширяющая возможности для компенсации и коррекции недостатков развития учащегося с особыми потребностями и организации его взаимодействия с другими участниками образовательного процесса.

Ключевые слова: совместное обучение, дети с особыми образовательными потребностями, начальная школа, учитель начальных классов.

С.С. Жакипбекова¹, Б.Н.Оналбекова²

¹PhD философия докторы, аға оқытушысы
I.Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті,

²«Дефектология» мамандығы 2 курс магистранты I.Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті Талдықорган қ, Қазақстан

БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕГІ ЕРЕКШЕ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІ БАР БАЛАЛАРДЫ БІРЛЕСІП ОҚЫТУДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ

Аңдатпа

Бірлесіп (инклюзивті) оқыту бүкіл әлем қоғамдастығымен ең гуманистік және ең тиімді деп танылады. Инклюзивтік білім беруді дамыту бағыттары ұлттық білім беру саясатының басты бағыттарының бірі болып табылады.

Бұл мақалада бастауыш мектепте бірлескен білім беруді ұйымдастырудың кейбір аспектілері қарастырылған, оның ішінде психологиялық, медициналық және педагогикалық кенестердің қызметі, білім беру мекемесінің мамандарының өзара әрекеттесуінің бір түрі, сондай-ақ жеке білім беру ортасын құру және арнайы білім беру қажеттіліктері бар оқушыларды психологиялық-педагогикалық қолдау. Автор арнайы білім беру қажеттіліктері бар балалармен бастауыш сынып мұғалімінің жұмысының нысандарын, әдістерін және әдістерін талдады. Бастауыш мектептің мұғалімінің дәстүрлі формаларын толықтыратын ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолданудың маңыздылығы, ерекше қажеттіліктері бар оқушылардың дамуындағы кемшіліктерді түзету мүмкіндігін кеңейтеді және оқу үдірісінде басқа қатысушыларымен өзара іс-қимылын ұйымдастырады.

Түйін сөздер: бірлесіп оқыту, арнайы білім беру қажеттіліктері бар балалар, бастауыш мектеп, бастауыш сынып мұғалімі.

Zhakupbekova S.¹, Onalbekova B.²

¹PhD, Lecturer at the Zhetysu State University named after I.Zhansugurov,

ORGANIZATION OF JOINT EDUCATION OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS IN PRIMARY SCHOOL

Abstract

Joint (inclusive) training is recognized by the entire world community as the most humane and most effective. The direction to the development of inclusive education is also becoming one of the main ones in the national educational policy.

This article discusses some aspects of co-education in primary school, including both the activity of the psychological, medical and pedagogical consultation, as one form of interaction between specialists of an educational institution, and the creation of an individual educational environment and psychological and pedagogical support, students with special educational needs. The author analyzed the forms, methods and methods of work of a primary school teacher with children with special educational needs. The importance of the use of information and communication technologies, organically complementing the traditional forms of work of a primary school teacher, expands the possibilities for compensating and correcting the developmental deficiencies of a student with special needs and organizing his interaction with other participants in the educational process.

Keywords: cooperative learning, children with special educational needs, primary school, primary school teacher.

«Как организовать совместное обучение так, чтобы инклюзия действительно работала, а не была простым «географическим» перемещением ученика с особыми образовательными потребностями из системы специального образования в общеобразовательную школу?» Ответ на этот вопрос мы можем найти в книге Дэвида Митчелла «Эффективные педагогические технологии специального и инклюзивного образования». Выбранные автором стратегии, прежде всего, дают возможность понять концептуальные основы инклюзивного образования и помогают нам больше узнать о том, как наиболее эффективно двигаться в направлении создания инклюзивной образовательной среды в классе и школе [1].

Для педагогов начальной школы важным и интересным будет знакомство с практическим пособием «Показатели инклюзии», материалы которой направлены на формирование действий по созданию атмосферы, позволяющей по-настоящему включить всех участников образовательного процесса в школьную жизнь. Опыт британских коллег по развитию инклюзивных образовательных пространств, обобщённый в этой книге, показывает, что инклюзия в общеобразовательной школе – это не только включение в образовательный процесс и социальную жизнь детей с особенностями развития, но это также построение такой школы, где хорошо и комфортно учиться и работать всем: и ученикам, и учителям, и родителям. [2]

Согласно исследованиям российских ученых Н.Н. Малофеева, Н.Д. Шматко успешному формированию индивидуальной образовательной среды в образовательном учреждении служит четко организованная и хорошо отлаженная инфраструктура специализированной психолого-педагогической помощи детям с особыми образовательными потребностями, участие в образовательном процессе специалистов в сфере общей и специальной педагогики, педагогов-психологов, дефектологов, логопедов, социальных педагогов, медицинских работников. [3] Системообразующая роль в вопросе создания индивидуальной образовательной среды отводится психолого-медико-педагогическому консилиуму (ПМПк) как одной из форм взаимодействия специалистов образовательного учреждения, объединяющихся не только для психолого-медико-педагогического сопровождения обучающихся, но и с целью создания особых условий реализации образовательных потребностей детей с особыми образовательными потребностями. Объекты, задачи, виды профессиональной деятельности специалистов консилиума, ее методология, содержание, методы
\endash технология обусловлены спецификой задач по созданию инклюзивной образовательной среды. Школьный ПМП консилиум не правомочен ставить диагноз, определять образовательный маршрут или изменять внешнюю форму и условия обучения. Его основная задача: определение и создание

специализированных условий для детей с трудностями адаптации внутри учреждения, оказание им помощи.

Специалисты школьного ПМПк работают по следующим направлениям: руководитель ПМПк определяет круг обсуждаемых вопросов, организует взаимодействие всех участников образовательного процесса; психолог осуществляет консультирование, поддержку всех участников образовательного процесса, составляет коррекционную программу; классный руководитель налаживает сотрудничество с родителями, координирует работу педагогов-предметников, составляет АОП; логопед освещает результаты речевого развития, консультирует, организует и контролирует работу по развитию речи ребенка; медицинский работник предоставляет информацию о состоянии здоровья учащегося; социальный педагог дает информацию о социальном статусе ребенка, разрабатывает программу социального сопровождения; тьютер осуществляет анализ деятельности обучающегося и выбор его стратегии в обучении, корректировку индивидуальных учебных планов. Важно и то, что при выстраивании индивидуальной образовательной деятельности учащегося тьютер должен помогать учителю начальных классов приспособиться к нуждам обучающегося или ребенка с особыми образовательными потребностями к социуму, не снижая при этом качества образования всех детей при совместном обучении. [4].

11. учетом интересов родителей (иных законных представителей) по согласованию с органами образования в общеобразовательной школе при наличии контингента детей с особыми образовательными потребностями могут быть организованы следующие *формы обучения*:

1) *классы интегрированного обучения*, которые осуществляют полную интеграцию детей с особыми образовательными потребностями в общеобразовательный процесс. В одном классе интегрированного обучения могут обучаться не более двух-трех учащихся с особыми образовательными потребностями.

2) *специальные (коррекционные) классы*, которые осуществляют частичную интеграцию детей с особыми образовательными потребностями в общеобразовательный процесс.

Специальные классы могут быть открыты при наличии контингента, имеющего соответствующие заключения ПМПк. В случае недостаточного количества учащихся с особыми образовательными потребностями должны быть созданы условия для обучения в классе интегрированного (инклюзивного) обучения. [5]

Учащиеся с особыми образовательными потребностями при совместной форме обучения обеспечиваются коррекционно-педагогическим сопровождением, которое внутри организации образования осуществляется командой специалистов: педагогом-дефектологом, логопедом, психологом, социальным педагогом, а вне организации образования осуществляется специалистами специальных коррекционных организаций образования, таких как ПМПк, кабинетов психолого-педагогической коррекции, логопедических пунктов, а также специалистами медицинских учреждений на договорной основе.

Специалистам, оказывающим психолого - педагогическое сопровождение, необходимо фиксировать учебные достижения каждого учащегося с особыми образовательными потребностями в конце учебного года в специальных психолого-педагогических картах и представлять администрации школы отчет; оказывать методическую и консультативную помощь учителям в применении специальных методов и приемов обучения детей с особыми образовательными потребностями; при содействии местных исполнительных органов осуществлять контроль за обеспечением процесса совместного обучения адаптированными учебными программами, методическими рекомендациями; содействовать вовлечению учащихся с ограниченными возможностями в развитии во внеучебную и внеклассную деятельность: кружковую, спортивную и другую; проводить регулярные встречи с родителями, оказывать консультативную помощь в обучении, воспитании и развитии детей с особыми образовательными потребностями; участвовать в деятельности методических объединений и других форм организационно-педагогической и методической работы в школе; систематически повышать свою профессиональную квалификацию. [6]

Для своевременного выявления трудностей в обучении и оказания коррекционно-педагогической поддержки учащимся с особыми образовательными потребностями, а также информирования учащихся и родителей о достигнутом уровне усвоения знаний должен осуществляться психолого-педагогический мониторинг, проводимый учителем класса, учителями-предметниками, специальным педагогом, психологом и социальным педагогом. Учителя начальных классов должны адаптировать образовательные учебные программы под образовательные потребности учащихся с особыми образовательными потребностями в каждом случае индивидуально, обеспечив им специальную

поддержку в следующих направлениях: помощь в организации работы в рамках учебного процесса; формирование положительного отношения в детском коллективе; сотрудничество с родителями.

Администрация школы должна обеспечить библиотечный фонд специальными учебниками, учебно-методическими комплексами, методической литературой, создать условия работы в оборудованных кабинетах специалистам психолого-педагогического сопровождения.

Организация образовательного процесса должна строиться на основе Типового и рабочего общеобразовательных учебных планов и регламентироваться годовым, календарным учебным графиком и расписанием занятий на основе принципов дифференцированного и индивидуального подходов, обусловленных данными психолого-медико-педагогического обследования.

На основе государственных общеобязательных стандартов образования и специальных образовательных учебных программ учителями и специальными педагогами совместно с членами школьного психолого – педагогического консилиума должны разрабатываться и утверждаться на педагогическом и методическом совете школы адаптированные, индивидуальные образовательные и коррекционно- развивающие программы, согласно которым организуются индивидуальные и групповые коррекционные занятия. Количество часов, отводимых для проведения индивидуальных и групповых коррекционных занятий, определяется коррекционным разделом учебного плана организации специального (коррекционного) образования, соответствующей типу нарушения у ребенка с особыми образовательными потребностями. Вся внеклассная и внеучебная деятельность (кружковая, факультативная, воспитательная) должна осуществляться совместно с нормально развивающимися сверстниками. [7].

Руководитель средней школы, где организовано совместное обучение, должен проводить подготовительную работу по приему и включению таких детей в общеобразовательный процесс путем: обеспечения физического доступа в школу (лифты, пандусы, специальная мебель); обеспечения образовательного и коррекционно-развивающего процесса специальным техническим оснащением (для детей с нарушениями слуха, зрения, речи); подбора и приема на работу педагогических работников, обеспечивающих коррекционно-педагогическую поддержку; консультирования педагогов, учащихся, имеющих ограниченные возможности и без нарушений в развитии; родителей всех учащихся и технического персонала школы.

Отдельно заметим, что для детей, которым показано обучение на дому, должны быть созданы условия для частичной, временной форм интеграции во внеурочное время, позволяющей всем учащимся вне зависимости от уровня психофизического и речевого развития объединяться со здоровыми детьми для проведения различных мероприятий воспитательного характера.

Казахстанским законодательством определен «порядок приема на обучение в организации дошкольного и среднего образования, обеспечивающий прием всех детей, в том числе детей с особыми образовательными потребностями, проживающих на территории обслуживания организации образования, устанавливается правилами приема, утверждаемыми местными исполнительными органами на основании типовых правил приема в учебные заведения соответствующего типа», переход из одной школы в другую, в том числе в специальную (коррекционную) организацию образования при наличии соответствующего заключения ПМПК с согласия родителей (иных законных представителей). Родители вправе выбирать организации образования с учетом желания, индивидуальных склонностей и особенностей ребенка [8, гл.5, п.2].

Одним из основных принципов обучения в общей и специальной педагогике является принцип сознательности и активности учащихся. Как указывал Ю.К. Бабанский, активность учеников должна быть направлена не просто на запоминание материала, а на процесс самостоятельного добывания знаний, исследования фактов, выявления ошибок, формулирование выводов [9]. Конечно, все это должно осуществляться на доступном ученикам уровне и с помощью учителя начальных классов, который для успешности процесса совместного обучения детей с особыми образовательными потребностями должен уметь применять средств активизации учебной деятельности, учитывая, с одной стороны, принцип доступности, а с другой стороны, не допускать излишнего упрощения материала. Эффективным средством активизации учебной деятельности становится содержание, если оно соответствует психическим, интеллектуальным возможностям детей и их потребностям. Так как группа детей с особыми образовательными потребностями крайне неоднородна, то задачей учителя начальных классов является отбор содержания в каждой конкретной ситуации и адекватных этому содержанию и возможностям учащихся методов и форм организации обучения.

Существует несколько классификаций методов, различающихся в зависимости от того критерия, который положен в основу. Наиболее интересными в данном случае, представляется классификация методов по организации и осуществлению учебно-познавательной деятельности; методам ее стимулирования и мотивации; методам контроля и самоконтроля, предложенная Ю.К. Бабанским [9]. Эта классификация представлена тремя группами методов:

8. *методы организации и осуществления учебно-познавательной деятельности*: словесные (рассказ, беседа); наглядные (иллюстрация, демонстрация и др.); практические (упражнения, лабораторные опыты, трудовые действия и др.); репродуктивные и проблемно-поисковые (от частного к общему, от общего к частному), методы самостоятельной работы и работы под руководством учителя;

9. *методы стимулирования и мотивации учебно-познавательной деятельности*: методы стимулирования и мотивации интереса к учению (используется весь арсенал методов организации и осуществления учебной деятельности с целью психологической настройки, побуждения к учению), методы стимулирования и мотивации долга и ответственности в обучении;

10. *методы контроля и самоконтроля за эффективностью учебно-познавательной деятельности*:

методы устного контроля и самоконтроля, методы письменного контроля и самоконтроля, методы лабораторно-практического контроля и самоконтроля. Наиболее гибкими методами, многие из них, которых можно использовать с разными возрастными группами и в разных условиях являются *активные методы обучения, игровые методы*.

Роль мотивации в успешном обучении детей с особыми образовательными потребностями трудно переоценить. Исследования выявили, что значение мотивации для успешной учебы выше, чем значение интеллекта обучающегося. Высокая позитивная мотивация может играть роль компенсирующего фактора в случае недостаточно высоких способностей обучающегося, однако в обратном направлении никакие способности не могут компенсировать отсутствие учебного мотива или низкую его выраженность и обеспечить значительные успехи в учебе.

Возможности различных методов обучения в смысле активизации учебной и учебно-производственной деятельности различны, они зависят от природы и содержания, способов их использования, мастерства педагога. Каждый метод активным делает тот, кто его применяет.

С понятием метода тесно связано понятие «приема обучения», определяемые как конкретные операции взаимодействия учителя начальных классов и учащегося с особыми образовательными потребностями в процессе реализации методов обучения, которые в свою очередь характеризуются предметным содержанием, организуемой ими познавательной деятельностью и обуславливаются целью применения. Говоря о различных формах обучения, имеются в виду «специальные конструкции процесса обучения», характер взаимодействия учителя с классом и характер подачи учебного материала в определенный промежуток времени, который обусловлен содержанием обучения, методами и видами деятельности учащихся.

Использование информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) органично дополняет традиционные формы работы учителя начальных классов, расширяя возможности для компенсации и коррекции недостатков развития учащегося и организации его взаимодействия с другими участниками образовательного процесса. [10] Использование учителем начальных классов программно-технических средств позволяет познакомить детей с окружающим миром во всем его многообразии, развитии, выделить сложные элементы, раскрыть их диалектические связи и закономерности, создавая условия для обучения детей с особыми образовательными потребностями умению анализировать, сравнивать, обобщать изучаемый результат, устанавливать причинно-следственные связи, умению рассуждать. В связи с этим учитель начальных классов должен учиться рационально использовать учебное время, повышать продуктивность своего труда.

Одной из основных целей применения компьютеров в коррекционно-образовательном процессе является ориентация на наиболее полное использование тех физических возможностей, которые имеются у детей. В частности, это относится к таким устройствам ввода и вывода данных, которые рассчитаны на сохранение анализаторов. Для этих целей разрабатываются и создаются специальные устройства, позволяющие лицам с особыми образовательными потребностями работать с компьютером в режиме, отличающемся от обычного, например, вводить информацию при помощи речи, движения глаз (благодаря созданию детектора, управляющего движением глаз) или просто прикасаясь к экрану монитора (благодаря использованию специальной сенсорной трубки). Это расширяет возможности обучения детей с тяжелыми и сложными нарушениями опорно-двигательного аппарата, а также с комбинированными нарушениями. При обучении слепых используются

компьютеры, оснащенные дополнительной специфической периферией: клавиатурой, позволяющей при нажатии на клавишу с буквенным или цифровым обозначением услышать какая клавиша нажата, в случае обнаружения ошибки внести соответствующие исправления; печатающим устройством, выводящим текст по системе Брайля. Разработаны и используются в практике коррекционно-педагогической работы с глухими многочисленные компьютерные программы, предназначенные для развития артикуляционных умений, слухового восприятия слабослышащих и глухих, формирования навыков чтения с губ, обучения жестовому и словесному языку и др.

При использовании ИКТ от учителя начальных классов требуется тщательная подготовка, которая предполагает знание содержания материала, который будет демонстрироваться, четкую формулировку учебных задач, решению которых служат ИКТ; определение цели использования ИКТ (для формирования установки, мотива учебной деятельности или в познавательных целях); четкое планирование урока, в какой части урока и как будет использовано ИКТ, как оно будет сочетаться с другими методами (со словом, действием).

Разнообразие существующих методов обучения позволяют учителю начальных классов чередовать различные виды работ, что также является эффективным средством активизации обучения. Переключение с одного вида деятельности на другой, предохраняет от переутомления, и в то же время не дает отвлечься от изучаемого материала, а также обеспечивает его восприятие с различных сторон.

Одной из новых обучающих форм для детей с особыми образовательными потребностями является дистанционное обучение, которое становится наиболее результативным способом организации домашнего обучения, предусматривающая также применение передовых информационно-коммуникационных технологий. Обучение детей с особыми образовательными потребностями посредством дистанционных форм позволяет обеспечить каждого учащегося высококачественным образованием независимо от конкретного места обучения. На практике неоднократно было доказано, что обучение посредством дистанционных образовательных технологий делает доступным получение детьми с особыми образовательными потребностями соответствующего образования, а также полное освоение ими базовой общеобразовательной программы начального образования.

Таким образом, все выше сказанное позволяет говорить о подборе доступной и полезной модели интеграции в общеобразовательную среду, в которой качество дальнейшей жизни ребенка с особыми образовательными потребностями зависит не только от уровня полученных знаний, а оттого, насколько он социально адаптирован и компетентен, насколько умеет управлять жизненными обстоятельствами, успешно овладевая школьной программой, повышая самооценку, стойко и спокойно преодолевая все трудности.

Следовательно, инклюзивное образование создает основу для выстраивания качественно нового взаимодействия между массовым и специальным образованием, преодолевая барьеры и делая границы между ними прозрачными. При этом за каждым ребенком, имеющим отклонения в развитии, сохраняется необходимая ему специализированная психолого-педагогическая помощь и поддержка, которые реализуются в зависимости от структуры нарушения, психофизических, психологических особенностей в условиях определенных моделей совместного обучения детей с особыми образовательными потребностями и нормально развивающихся детей.

Список использованной литературы:

- Митчелл Дэвид. *Эффективные педагогические технологии специального и инклюзивного образования (Использование научно-обоснованных стратегий обучения в инклюзивном образовательном пространстве): Главы из книги: пер. Аникеев И.С., Борисова Н.В. – М.: Перспектива, 2009.*
- Показатели инклюзии: практическое пособие / Тони Бут, Мэл Эйнскоу ; под ред. Марка Вогана ; [пер. Игорь Аникеев]. - Изд. 2-е. - Москва : Центр исследований в обл. инклюзивного образования (CSIE), 2013. - 123 с. ISBN 978-5-91400-009-4
- Малофеев, Н.Н. *Отечественные модели интегрированного обучения детей с отклонениями в развитии и опасность механического переноса западных моделей интеграции / Н.Н. Малофеев, Н.Д. Шматко // Актуальные проблемы интегрированного обучения. – М.: Права человека, 2001. – С. 47-55.*
- Приказ и.о. Министра образования и науки Республики Казахстан от 29 декабря 2016 года № 725 «О Положении психолого-педагогических консилиумах в организациях образования».

детей с ограниченными возможностями в развитии. Письмо МО и Н от 16 марта 2009 года № 4-02-4/450.

10. Методические рекомендации по организации психолого-педагогического сопровождения детей ограниченными возможностями. (Приказ МОН РК № 524 от 12 декабря 2011).

Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 31 октября 2018 года № 604 «Об утверждении государственных общеобязательных стандартов образования всех уровней образования»

Закон РК «Об образовании» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 04.07.2018 г.)

Бабанский Ю.К. Избранные педагогические труды /Сост. М. Ю. Бабанский.– М.: Педагогика. 1989.- 560 с.

Бекенова А. Д – Использование новых информационных и коммуникационных технологий в обучении детей с особыми образовательными потребностями. Филиал АО НЦПК «Өрлеу» ИПК по Западно Казахстанской области, г. Уральск. Республиканская научно-практическая конференция «Smart-технологии в системе повышения квалификации: международный опыт и отечественная практика», 2017г.

МРНТИ: 14.07.05

С.С. Малаева¹, Е.Б. Тұрысбекова²

^{1,2}І. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университетінің «Бастауыш оқытудың педагогикасы мен әдістемесі» мамандығының 1 курс магистранты, Талдықорған қ, Қазақстан

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР НЕГІЗІНДЕ ТӘРБИЕЛЕУ

Аңдатпа

Мақалада бастауыш сынып оқушыларының қазіргі заманғы тәрбие мәселесі, оны шешу жолында ұлттық құндылықтарды пайдалану, болашақ ұрпақты фольклор, әдеп-ғұрып, салт-дәстүрлер арқылы адамгершілікке, отансүйгіштікке тәрбиелеуді мақсат етіп алынғандығы туралы айтылған. Ұлттық құндылықтар туралы жалпы мәлімет, сонымен қатар ұлттық құндылықтарды жаңа заманмен сабақтастырып, қазіргі білім беру жүйесінде әр пәнмен байланыстырып, пайдалану туралы мысал келтірілген және де ұлттық құндылықтардың тәрбиелік мәніне тоқталған. Қорытынды бөлімде ұлттық құндылықтар арқылы болашақ жеткіншектерді тәрбиелейтін болсақ, қандай нәтижелерге жететіндігі туралы қарастырылған.

Түйін сөздер: ұлттық құндылық, тәрбие, салт-дәстүр, халық педагогикасы, ұлттық мәдениет, ұлттық тәрбие, ата-баба мұрасы, адамгершілік, отансүйгіштік.

Малаева С.С.¹, Тұрысбекова Е.Б.²

^{1,2}Магистранты 1 курса специальности «Педагогика и методика начального обучения» Жетысуского государственного университета им. И. Жансугурова
г. Талдықорған, Казахстан

ВОСПИТАНИЕ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ НА ОСНОВЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ

Аннотация

Статья говорит о проблеме современного воспитания учащихся начальных классов, использовании национальных ценностей на пути их решения, воспитание нравственности, патриотизма будущих поколений через фольклор, этические традиции и обычаи. Кроме того, были приведены общие сведения о национальных ценностях, а также пример использования национальных ценностей в сочетании с новейшим временем, связывании с каждой дисциплиной в современной системе образования, а также о воспитательном значении национальных ценностей. В заключительной части речь идет о том, какие результаты будут достигнуты, если воспитать будущих подростков через национальные ценности.

Ключевое слово: национальные ценности, воспитание, традиции, народная педагогика, национальная культура, национальное воспитание, наследие предков, нравственность, патриотизм.

Malayeva S.¹, Turysbekova E.¹

^{1,2} Undergraduates of the 1st course of the specialty «Pedagogy and methodology of primary education» of Zhetysu State University named after. I. Zhansugurova, Taldykorgan, Kazakhstan

EDUCATION OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN ON THE BASIS OF NATIONAL VALUES

Abstract

The article deals with the problem of modern education of primary school students, the use of national values in the way of their decision, the education of morality, patriotism of future generations through folklore, ethical traditions and customs. In addition, an overview of national values was given, as well as an example of the use of national values in conjunction with modern times, linking with each discipline in the modern education system, as well as the educational value of national values. The final part deals with what results will be achieved if future adolescents are brought up through national values.

Keyword: national values, education, traditions, folk pedagogy, national culture, national education, ancestral heritage, morality, patriotism.

"Дүниеде қазақ деген ұлт – біреу, демек оның ұлттық болмысы, салт-санасы мен әдеп-ғұрпы да – жалпы қазаққа бірдей тән, оның ғажайып мол рухани қазынасы да бөліп-жаруға келмейтін ортақ қазына."
Н.Ә. Назарбаев

Кез келген ұлттың толыққанды ұлт болып қалыптасып дамуы үшін оның ұлттық санасы, ұлттық құндылығы болуы керек. Олай болса, ұлттық сана, ұлттық құндылық, деген ұғымдарға талдау жасайық. Біріншіден, ұлттық сана дегенде біз ұлттық идеология, психология, менталитет, патриотизм, тәрбие мәселелеріне тоқталуымыз қажет. Ұлттық тәрбиені ұрпақ бойына дарытуда Елбасы Н.Әбішұлының мына бір ұлағатты сөзіне тоқталсақ: «Еліңнің ұлы болсаң, еліңе жаның ашыса, азаматтық намысың болса, қазақтың ұлттық жалғыз мемлекетінің нығайып, көркеюі жолында жан терінді сығып жүріп еңбек ет. Жердің де, елдің де иесі өзің екенінді ұмытпа!» [1, 3б.].

Ұлттың ұлт болып қалыптасып дамуы үшін ұлттық құндылығымыздың маңызы ерекше. Ұлттық құндылыққа – ұлтымыздың мәдениеті, әдебиеті, өнері, музыкасы, спорты, салт-дәстүрі жатады.

Тәрбие мәселесі әр бір елде әлемдік тенденцияларымен бірге оның өзіндік міндеттері мен басымдықтарын ескере отырып, қарастырылатын өзекті мәселе.

Бүгінде ұлттық құндылық дәрежесі жоғары тәуелсіз Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық дамуының объективті үрдістері арқылы жас ұрпақ тәрбиесінде қарама-қайшылықты мәселелер туындады: жастардың өмірлік құндылықтарының өзгеруі, олардың ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтардан, адамгершілік және моральдық нормалардан алшақтауы, отбасының тәрбиелік рөлінің әлсіреуі, тәрбиедегі этникалық элементті бағаламау, девиантты мінез-құлықты жастар санының артуы, әлеуметтік селқостық, адамдар арасындағы қарым-қатынастарда ізгілік пен игіліктің жетіспеушілігі, т.б. "Отан отбасынан басталады" демекші, қазіргі таңда көптеген отбасы ұлттық тілдің жетік білмеуі, яғни тұрмысымыздың жартылай батысша-орысша, жартылай қазақы болған жетістігімізге мәз болдық. Қызығушылық пен еліктеушіліктен жастардың мінез-құлқы өзгеріп, қазақ

халқы өзінің салт-дәстүрлерінен алшақтай бастады. Қазақы қанды салт-дәстүріміздің біразын жойып, қадір-қасиетін арзандатып алғанымыздың кесірінен ұлттық тілден айырылған, шала тәрбиеленген мәнгүрттер пайда болды. Бұл мәселелерді шешу мектептерде білім беру үдерісінде ұлттық құндылықтар арқылы тәрбие негіздерін күшейтуді, тәрбие мазмұнын жаңартуды талап етеді. Біздің мақсатымыз Қазақстанның болашақ азаматтарының бойына ұлттық құндылықтарды негізге ала отырып фольклор, әдеп-ғұрып, салт-дәстүрлер арқылы адамгершілікке, отансүйгіштікке тәрбиелеу.

Замануи қазақстандық қоғамның алдында болашақ ұрпақтарға арнайы білімдерімен қатар рухани-адамгершілік, отансүйгіштік тәрбие беру арқылы жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтарды ұштастыра алатын әлеуметтік құзыретті, мәдениетті, жауапкершілік сезімі дамыған, интеллектуалды тұлғаны ұлтаралық келісім, әлеуметтік серіктестік, адам мен ұлт құқығының үйлесімділігі рухында тәрбиелеу міндеті тұр.

Қазақстан Республикасы егеменді ел болып, өркениетті мемлекеттердің санатына қосылуы жағдайында өзінің қоғамдағы саяси-әлеуметтік, экономикалық, мәдениет пен білім жүйесін әлемдік өркениет үлгісінде дамытуда. Өйткені қайсыбір жаңа тәуелсіз мемлекеттің болмысын рухани даму үдерісінің өзіндік ерекшеліктері болады. Бұл ерекшеліктер сол мемлекетте мекен ететін халықтардың тұрмыс-тіршілігімен, рухани мәдениетімен, салт-дәстүрлерімен және тарихи даму жолымен айқындалады. Даму жолында жинақталған тәжірибе ұшты-күйлі жоғалып кетпейді, ол ұлттық сана мен халықтық идеяда, мәдени-әлеуметтік жүйеде белгілі бірреттілікте көрініс алады [2, 36].

Міне, осындай ғасырлар қойнауында қорытындыланып қалыптасқан қазақ халқына тән тәрбиенің өнегелі озық дәстүрлерін бүгінгі жаңа ұрпақ тәрбиесінде пайдалану аса маңызды міндеттердің біріне айналып отыр. «Дәстүрлі мәдениетті жаңғырту, өз халқының тарихи тәжірибиесіне жүгіну – бұл өзі тәуелсіздікке ие болған елдің өмірінен орын алатын заңды құбылыс» екенін Елбасы Н.Назарбаев та өзінің сөйлеген сөзінде айтып өткен [3, 56.]. Сонымен қатар, «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласында «Жаңғыру атаулы бұрынғыдай тарихи тәжірибе мен ұлттық дәстүрлерге шекеден қарамауға тиіс. Керісінше, замана сынынан сүрінбей өткен озық дәстүрлерді табысты жаңғырудың маңызды алғышарттарына айналдыра білу қажет. Егер жаңғыру елдің ұлттық-рухани тамырынан нәр ала алмаса, ол адасуға бастайды. Сонымен бірге, рухани жаңғыру ұлттық сананың түрлі полюстерін қиыннан қиыстырып, жарастыра алатын күдіретімен маңызды» деп тоқталып кеткен [4]. Осы жерде ойымызды түйіндей келе, Елбасымыздың өзі болашақ ұрпақтың мол тарихы мен сонау заманнан қалыптасып, күні бүгінге дейі жалғасын тауып келген ұлттық салт-дәстүрлерін алдағы көркеюдің берік діңі ете отырып, әрбір қадамдарын анық басып, болашаққа сеніммен қарайтын болашақ ұрпақ тәрбиелегісі келетіндігін байқаймыз.

Ұлттық құндылықтар сонау ғасырдан пайда болып, қоғамның даму өзгерістеріне қарай дамып келе жатқан ұжымдық шығармашылығы мен педагогикалық мәдениетінде орын алады. Онда халықтың туындылары, шығармашылық тәжірибесі, азды-көпті орнықты қағидалары, мұрат-мүддесі, қоғамдық мінез-құлық ережелері, ұрпақ тәрбиесі туралы көзқарас бейнеленеді [2]. Күні бүгінге дейін атадан балаға мирас болып беріліп отырған көркем туындылар, ауыз әдебиеті үлгілерінде, музыкалық шығармаларда, сәндік қолөнерлерде салт-дәстүрлер мен әдет-ғұрыптарда аса маңызды.

Кезінде орыстың ұлы педагогі К.Д. Ушинский «Алғашқы тәрбиеші – халық, ал халық ертегілері – халық педагогикасын жасаудағы алғашқы және тамаша талпыныс. Халықтың тәрбие туралы даналығы идеялық мазмұндылығымен, байқампаздық пәрменділігімен, ойы мен ісінің нақтылығымен соншалықты соны, тіпті, шындап келгенде, халық педагогикасы данышпандығымен ешбірі бәсекеге түсе алмайды» - деп өте орынды айтқан [2, 46.].

Бүгінгі жағдайда ұлттық құндылықтарды жаңа ұрпақ тәрбиесінде жетекші құрал ретінде пайдалануға барлық негіз бар деп ойлаймыз.

Ұлттық тәрбиенің қайнар көзіне, қазақ халық педагогикасы мән дәстүрлеріне қайта оралу заманның жай ғана ағымы емес, бұл – қоғамдық өмір талабынан туындап отырған қажеттілік, өйткені адам баласы ұлттық мәдениеттің, әлеуметтік тұрмыстың дәстүрлі түрлерін танып-білу арқылы оның рухани бастауына терең бойлайды, туған елінің, ұлтының өзіндік ерекшелігін аялап, сақтауға үйренеді, ана тілін меңгеруге, адамгершілік қасиеттерін шыңдауға талпынады [2].

Мұндай қажеттілікті Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңының «жалпы адамзаттық және ұлттық құндылықтар негізінде, жастарды өз Отанына сүйіспеншілігін, халық дәстүрлеріне құрметін тәрбиелеу» қажет деген жетекші міндеттерінен де байқауға болады [5].

Халық өзінің шығармашылығында адамгершілік қасиеттері толысқан, кісілік келбеті келіскен, таным-талғамы үйлескен, «Сегіз қырлы, бір сырлы» адамды тәрбиелеуге байланысты асыл ойларын

ұсынады. Тіпті осының өзі-ақ бүгінгі жаңа қоғамның жеткіншектері тәрбиесіне қойып отырған міндеттерінің шешіміне жауап береді десе артық болмайды. Көптеген зерттеушілер де әрбір қоғамдық өмірдің, моральдық-этиканың, мәдени қарым-қатынастың, дүниетанымның заңдары мен ережелерінің халықтың өзі жасаған халық педагогикасы туындыларының ықпалы арқылы атап өткен. Мәселен, кезінде Шоқан халықтың ауызекі шығармашылығы халықтың танымдық көзқарасын, ой-өрісін дамытады, өткендегіні дұрыс қабылдап, бағалауға үйретеді деп ескерткен, халықтың тарихи аңыздарының жетекші бағыттарына терең мазмұнды сипаттама берген. Ыбырай болса ауызекі шығармашылығын «халықтың рухани байлығының көздері» деп қарап, қоғамның жаңа буынын, жас адамның халықтық рухта, халықтың арман-тілегіне сай рухта тәрбиелеудің белсенді құралы ретінде пайдаланды, өзіндік гуманистік, ағартушылық, педагогтік озық идеяларына халықтың ауыз әдебиетінен терең үндестік, идеялық жақындық, білік тауып, сол идеяларының бірсыпырасына халық шығармалары арқылы насихаттады. Сөйтіп халық туындыларына жаңа өмір беріп, сол арқылы халық санасына, жүрегіне тура жол тапты, нағыз ұлы мұрат халықты жақсылық пен әділдікке қарай ұмтылдыру екенін дәлелдеді». Сонымен бірге оның «үлгілерін көркемдіктің тамаша мектебі деп танып, сол арқылы жасөспірімдерге ана тілін білдіруді, үйретуді көздеді» [6].

Әлемдік тәжірибе көрсетіп отырғандай, кез келген мемлекеттің экономикалық, әлеуметтік гүлденуі мен қауіпсіздігі халықтың білімі мен интеллектілік ресурстарымен тығыз байланысты. Интеллектуалды ұлт болу деген тар шеңбердегі ұғым емес, оның түпкі иірімінде ұлттық негіз, ұлттық ұстын, ұлттық болмыс жатыр. Ұлттың сапалық құрамын арттыру тек қан тазалығын жақсартумен ғана шектелмейді, рух тазалығын тәрбиелеу арқылы да биік мұратқа жетуге болады. Ал, оның түпкі мақсатында инновациялық терең білім алу қажеттілігі мен технологиялар әлемінде қабілеттілік таныту сұранысы менмұндалап тұр. Өкінішке орай, бүгінгі таңда біздің елімізде интеллектуалдық тапшылықты” “дефициті” қай кездегіден де жоғары. Осы орайда мынадай бір сауалға жауап беру маңызды деп есептеймін. Елдік сананы қалыптастыру үшін неге ұлттық тәрбиені бірінші кезекке қоямыз? Біздің ойымызша, ұлттық тәрбие өзара тығыз байланысты екі бастаудан нәр алуға тиіс. Оның біріншісі, қазақ халқының тарихи тағдыры қалыптастырған мейірім, жарасым, төзім, шапағат, парасат, ізет, бақыт туралы арман-аңсар. Таратып айтсақ, осындай арман-аңсардың мәдениет пен өнерде, салт-дәстүрде, тіл мен ділде, діни сенім-нанымда түрліше көрініс-тері болуы керек. Екіншісі, бүгінгі тарихи кезең аясындағы нақты бастан кешіріп отырған қоғамдық-психологиялық ахуал. Бірінші жағдайға қатысты ойымызды одан әрі өрбітер болсақ, халықтың мәдениеті мен әдебиеті, өнері мен салт-дәстүрі, тілі мен ділі, сенім-нанымы мен діні дегенде тарихтың сүзгісінен сараланып өткен рухани құндылықтарға басымдық сипат берілуі керек. Мұның өзі қоғамның тарихи, психологиялық даму бағытында екінші мәселенің де оң шешімін табатын жолмен ілгері басуына кепіл бола алар еді. Осы мәселе бойынша оқушылар мен студенттер, ата-аналар мен зерттеушілер арасында жүргізілген сұхбат-сауалдар бойынша ұлттық тәрбие жөнінде болашақта ауқымды және стратегиялық бағытта жұмыстар жүргізу қажеттілігі туындауда [7]. Осы орайда Т.М. Дордевистің мақаласына тоқталып кетсек.

Дордевис Т.М. өз мақаласында, «Мектепте ұлттық және жалпы әлемдік құндылықтарды дамыту арқылы білім беру мен тәрбиелеуді жаңғырту қажеттілігі мен мүмкіндіктерін қарастыру керек. Бұл мәселе өте өзекті және әлеуметтік маңызды болып табылады, оның үстіне жаппай жаһандану дәуіріндегі өмір (біздің қоғамда ғана емес) біздің ұлтымыз қалыптасқан, өскен және дамыған мәдениет, ғылым және өнер қалыптасқан дәстүрлі байлық болып табылатын құндылықтарды елемей немесе олардан бас тарту қауіпін төндіреді. Мектепке оның ұлттық және жаһандық құндылықтарды іске асыруға қосқан үлесін қадағалау мақсатында ерекше көңіл бөліну керек және біз бастауыш мектептің оқушыларының 163 оқушысы мен орта мектептің бірінші сынып оқушыларының жалпы білім тестінің көмегімен таңдау бойынша білімдерін тексердік. Алынған нәтижелер бастауыш және жоғары сынып оқушылары ұлттық және әлемдік құндылықтарға байланысты алған білімдерінің, дағдыларының, әдеттерінің, қалыптасқан қабілеттерінің жоғары деңгейін көрсетпейтінін көрсетеді» деген [8].

Демек, қазіргі таңда жас ұрпақтарымыздың ұлттық құндылықтарымызға, ұлттық тәрбиеге немқұрайлықпен қарайтындарына көз жеткізуге болады. Ол үшін, оқушыларға халық шығармашылығы туындыларын меңгертуде сыныптан тыс тәрбие жұмысының педагогикалық мүмкіндіктерін толық пайдаланған жөн. Мәселен, ауызекі шығармалары үлгілерін оқушылардың өздеріне жинатып, кішігірім кітапшалар жасатқан дұрыс. Халық ертегілерінің негізінде жасалған анимациялық фильмдердің авторлары мен ұйымдастырылған кездесулер де өзінің нәтижесін берері сөзсіз. Ең маңыздысы оқытушы балалармен қатынас барысында халық педагогикасындағы айшықты бейнелердің мәнін қазіргі міндеттердің талабына қарай орынды пайдалануы қажет. Халық

шығармашылығында халықтың әлеуметтік-тарихи тәжірибесінің бейнелі поэтикалық тұжырымдары, кішігірім көркем суреттемелері адамгершілік, этикалық және эстетикалық көзқарасы көрініс алады. Ол тәрбие бағытының бәріне ықпал етіп, мінез-құлық ұғымын қалыптастырады. Халықтың тәрбие туралы ой-пікірлерімен және ғұлама ойшылдар мен жыршы-жыраулардың педагогикалық идеяларымен таныстырады. Бұның бәрі, түптеп келгенде, оқу-тәрбие үдерісінің мазмұнын сапаландырады (кесте 1).

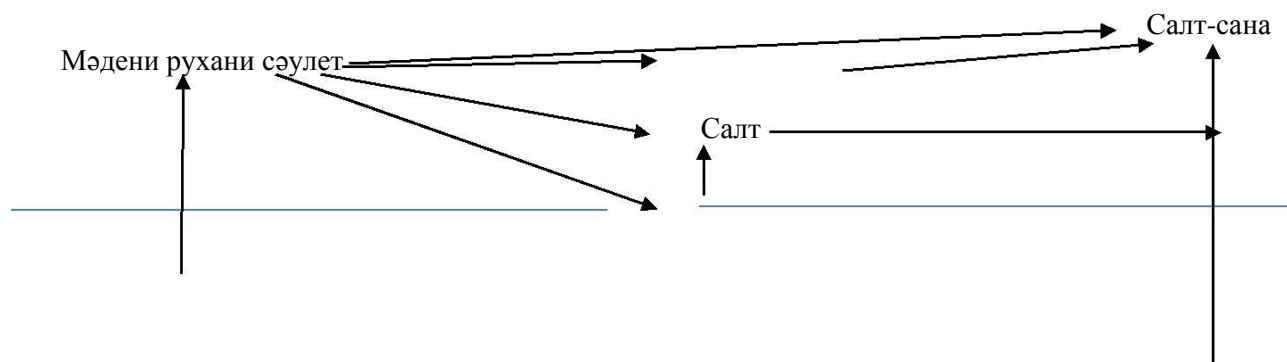
Кесте 1. Ұлттық құндылыққа тәрбиелеудің мәні

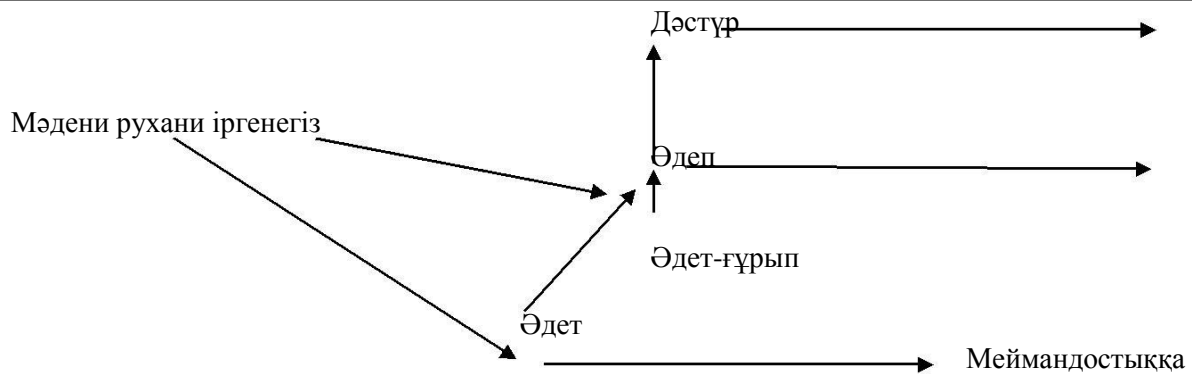
Шығарманың түрлері	Шығарманың тәрбиелік мақсаты
Бесік жыры	Әуезімен әсерлендір, сөзімен тәрбиелеу.
Жаңылтпаштар	Тіл ширату, дүние таныту, тәрбиелеу.
Санамақтар	Сан үйрену, дүние таныту, ой дамыту.
Жұмбақтар	Ой дамыту, дүние таныту, ықыластандыру.
Мазактамалар	Намыс ояту, әзілге баулу.
Мақал-мәтелдер	Шешендікке баулу, ой дамыту, еңбекке, адамгершілікке, т.б. тәрбиелеу.
Батырлық жырлар	Ерлікке, отансүйгіштікке, адамгершілікке тәрбиелеу.
Әдет-ғұрын	Адамдардың өзара қарым-қатынасын, мінез-құлқын, іс-әрекетін тәрбиелеу.
Тұрмыс-салт жырлары	Дүние тану, еңбекке, адамгершілікке, кәсіпке баулу.
Дәстүрлер	Салт-дәстүрді қорғауға берік ұстануға тәрбиелеу.
Айтыс өлеңдер	Өнерге баулу, шешендікке, шыншылдыққа тәрбиелеу.
Ойын өлеңдер	Дене тәрбиесін беру, әділдікке, әсемдікке баулу.
Ертегілер	Тәрбиелшенушінің қиялын дамыту, дүние таныту, еңбекке, ерлікке тәрбиелеу.
Аңыз әңгімелер	Үлгі-өнеге алуға тәрбиелеу, болашаққа сенуге, адамгершілікке тәрбиелеу.

Ал енді осы мүмкіндіктерді заманауи талаптарына қарай қазіргі білім беру жүйесінде қалай пайдаланған жөн дегенге тоқталсақ. Ұлттық құндылықтарды білім беру жүйесінің барлық сатыларында жүйелі бірізділікте пайдалануға болады. Ол үшін тек нақты бір тәрбиелік мақсатты көздеген тұжырымдамалар жасалуы қажет деп санаймыз. Бұл бүгінгі ұрпақтың өз ұлтының дүниетанымын, рухани мәдениетін, салт-дәстүрлерін, ұлттық бет-бейнесін, мінез-құлқын, арман-мүддесін, адамгершілік мұраттарын, тәрбиедегі талап-тілектерін терең танып-білуге септігін тигізеді.

Ұлтты өлтірмейтін оның төлтума мәдениеті. Мәдениет үзіліссіз дамиды және әрбір ұрпақ алдыңғы қалыптасқан ережелерге сүйенеді. Алайда мәдени құндылықтардың берілу процесі қиын және қарама-қайшылықты [9, 152б.]. Сондықтан да бұл жоспарда мәдениет адамдардың рухани және физиологиялық дамып, жетілуіне әсер етуі керек (кесте 2).

Кесте 2. Ұлттық салт-сананың мәдени қалыптасу жүйесі

Келешегімізден үмітті болуымыз үшін, жас ұрпақ өткенді, ата-баба мұрасын білуі қажет және салт-дәстүрін, ұлттық құндылықтарын жоғалтпай сақтауы керек. Бұл әрбір ұлттың стратегиялық мақсат мүддесі болуы тиіс.

Біз мақаланы жазу барысында теориялық зерттеу әдісін пайдаландық. Зерттеу мақсатымыз Қазақстанның болашақ азаматтарының бойына ұлттық құндылықтарды негізге ала отырып фольклор, әдеп-ғұрып, салт-дәстүрлер арқылы адамгершілікке, отансүйгіштікке тәрбиелеу.

Біз осы мақаланы жазу барысында «Ұлттық тәрбие», «Қазақтың дәстүрлі мәдениеті», «Қазақ этнопедагогикасы және оқыту әдістемесі», «Қазақ халық педагогикасы» атты кітаптарға, «Білімді ел» газетіне, ғаламтордан жүктелген ақпараттарға анализ, синтез, абстракциялау, дедукция, модельдеу, тарихи әдістерін пайдалана отырып талдау жасадық. Талдау барысында жан-жақты зерттеу мақсатында мақала тақырыбына сай белгілерін, қасиеттерін, құрамдас бөліктерге бөлдік, зерттеліп отырған тақырыпқа қажетті қасиеттері мен қарым-қатынастарын бөліп алдық, жеке қорытулар негізінде жалпыдан жекеге тұжырым жасадық, шынайы түрде бар процестер мен құбылыстардың графикалық құрлымын жасадық. Барлық іс-әрекеттер өткен және саяси идеялары жүзеге асқан кеңістік пен уақыттағы өркениеттің саяси тарихын зерттедік.

Ойымызды түйіндей келе, жаһандану үрдісі етек алған кезеңде бүлдіршіндерді жаңа заман талабына сай, ұлттық дәстүр негізінде тәрбиелеп, игі нәтижелерге жету жолында аянбай еңбек ету керек екендігіне көз жеткіздік десек болады. Ол үшін өзімізді үнемі қамшылап, ұдайы алға ұмтылуымыз қажет. Бабалардан мирас болып келе жатқан мәңгі өлмейтін асыл қазынамызды жаңғырту мектеп табалдырығынан бастау алады. Ғасырдан ғасырға жалғасып келе жатқан бабалар аманатын орындап, жалғастыру біздің еншімізде. Жаңғыру жолында, Мәңгілік ел болып қалыптасуда ұрпаққа дұрыс тәрбие беру – ойландырып-толғандыратын өзекті мәселелердің бірі. Дүние есігін ашқан әрбір нәресте отбасында ата мен әженің, әке мен ананың, бауырлардың махаббаты мен жылулық шапағатына бөленіп өседі. Әр отбасындағы тәрбие әртүрлі, бала өздерінің қалыптасқан отбасылық құндылықтары, үлкендердің өмір жолдары арқылы тәрбиеленеді. Ал, білім мен тәрбие беретін орындарда жаңашылдық пен заманауилықты ұштастыра отырып тәрбиелеуге үлкен жауапкершілікпен қарайды. Ары қарай, өмірдің өсу сатысында білім мен тәрбие ұйымдарында қалыптасқан бірізділік жүйе арқылы баланың өз көзқарасы, өзіндік «Мені» қалыптасып, қоршаған ортада жеке тұлға ретінде өз орнын табады. Мектепте дұрыс тәлім-тәрбие бере алсақ, саналы түрде сапалы білім алуға тырысады. «Ел есінде бір жыл қалғың келсе – ас бер, он жыл қалғың келсе – ағаш отырғыз, ал мәңгі қалғың келсе – бала тәрбиеле» дейді дана халқымыз. Баланың ой-өрісін дамытуға, олардың қиялына қанат бітіріп, тіл байлықтарының молаюына ұстаздардың сiңiрер еңбегi орасан. Сондықтан да сөзі түзу, еңсесі биік, рухы мықты ұрпақ тәрбиелеуде ықпалы зор мұғалім мамандығын ұлықтай білейік. Ұрпағымыздың тамырына нәр беретін мамандық екендігін естен шығармайық.

Болашақтың қақпасы – әрбір мектеп табалдырығын аттаған бүлдіршіннің қадамына ертеңге деген нық сенім, жүрегіне жалындаған патриоттық сезім ұялататын, білім мен тәрбие беретін алтын қақпа болуы тиіс. Сол себепті, әр ұрпақтың бойына білім беру жүйесінде әр пәнді ұлттық құндылықтармен сабақтастыра отырып жүргізсек, келесі нәтижелерге жетеміз деп ойлаймыз. Олар, қазіргі заман талабына сай өнерлі, шығармашылыққа бай, жан-жақты дамыған, өзінің жағымды жақтарын көрсете білетін, өз ойын ашық айтатын ұрпақ.

Шын білімдінің зейін-зердесі кең, алыстан қарасаң – кербез, жақыннан қарасаң – кішіпейіл, жүзіне үңілсең – мейірімді, жанына үңілсең – шуақты көрінбек. Бүлдіршінге «Мың рет өсиет айтқаннан бір

рет өнеге көрсеткенің» артық екенін ұғынып, Елбасы салған сара жолдан таймай, аты өшпес халықтың ұрпағын тәрбиелеуге атсалысайық!

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- \endash Піралиев С.Ж., Иманбаева С.Т., Төлеубекова Р.К., Шолпанқұлова Г.К., Нұрғалиева Д.А. *Ұлттық тәрбие: оқу құралы/ С.Ж. Піралиев, С.Т. Иманбаева, Р.К. Төлеубекова, ж.б. – Алматы, 2015. - 219б.*
- \endash Ұзақбаева С. *Қазақ халық педагогикасы: оқу құралы. – Алматы: «Глобус» баспасы, 2013. -468б.*
- \endash Назарбаев Н. *Ғасырлар тоғысында. – Алматы: Өнер, 1996. -255б.*
4. [Қазақстан республикасы президентінің ресми сайты. Кіру режимі:](http://www.akorda.kz/kz/events/akorda_news/press_conferences/memleket-basshysynyn-bolashakka-bagdar-ruhani-zhangyru-atty-makalasy)
http://www.akorda.kz/kz/events/akorda_news/press_conferences/memleket-basshysynyn-bolashakka-bagdar-ruhani-zhangyru-atty-makalasy. - Атауы. экраннан. - (Өтініш берген күні: 12. 04. 2017).
- \endash «Білім туралы» *Қазақстан Республикасының Заңы. - Алматы: Литера, 2007. -96б.*
- \endash Табылды Ә. *Қазақ этнопедагогикасы. – Алматы: «Білім», 2004. -288б.*
- \endash <http://startinfo.kz/buisness/shahandany-ulttuk-masels/>
- \endash <https://apps.webofknowledge.com>
- \endash *Қазақ халқының дәстүрлі мәдениеті. Ғылыми мақалалар жинағы/ редкол.: Султанов К.С., Өмірбеков Б.Е., Самашев З.С., Ғабитов Т.Х., Өтегенов Ө.К. – Алматы: «Зият Пресс», 2004. - 160б.*

МРНТИ 14.23.07.

А.М. Утешкалиева.¹

¹ *п.ғ.к., қауымдастырылған профессор м.а., мектепке дейінгі және бастауыш білім беру кафедрасы меңгерушісі, Х.Досмұхамедов атындағы Атырау мемлекеттік университеті, Атырау, Қазақстан*

БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ ШЕТЕЛ ТІЛІН ОҚЫТУДЫҢ НЕГІЗГІ ТӘСІЛДЕРІ МЕН ҰСТАНЫМДАРЫ

Андатпа

Қазіргі таңда елімізде білім беру мазмұнын жаңарту мәселесіне ерекше мән беріліп, бастауыш мектепте шетел тілін оқытудың негізгі тәсілдері мен ұстанымдары бастауыш сынып оқушыларының білім сапасына оң ықпал етуі басты міндеттердің бірі болып отыр.

Мақалада шетел тілін оқыту арқылы коммуникативті құзіреттілікті дамыту мәселесі, шетел тілін оқытудың ұстанымдары мен әдіс-тәсілдері қарастырылған. Қазірден бастап бастауыш сыныпта оқушыларымызды заманауи үлгіде білімді, жан-жақты, шетел тілінде өзіндік ой-толғамын жеткізе алатын, кез келген адаммен тілдік қарым-қатынасқа түсе алатын, коммуникабельді, ағылшын тілінде қатесіз еркін сөйлеу дағдыларын меңгерген тұлға етіп тәрбиелеп оқытуымыз негізгі міндетіміз екені айтылған.

Түйін сөздер: коммуникативтік құзіреттілік, шетел тілі, бастауыш мектеп, сөз, коммуникация.

Утешкалиева А.М.¹

¹ *к.п.н., и.о. ассоциированный профессор., заведующий кафедрой дошкольного и начального образования Атырауский государственный университет им. Х.Досмұхамедова Атырау, Казахстан*

ОСНОВНЫЕ ПОДХОДЫ И ПРИНЦИПЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Аннотация

и настоящее время в нашей стране особое внимание уделяется вопросам обновления содержания образования, одним из главных задач является позитивное влияние основных подходов и принципов преподавания иностранного языка в начальной школе на качество образования младших школьников.

и статье рассматриваются вопросы развития коммуникативной компетенции через обучение иностранным языкам, принципы и методы обучения иностранному языку. Отныне наша основная обязанность - обучать наших учеников в современном классе, обучать их современным способом, способным выразить свою самооценку на иностранном языке, общаться с кем-либо, общаться, свободно говорить на английском.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, иностранный язык, начальная школа, слова, коммуникация

Uteshkaliyeva A.¹

¹ *candidate of pedagogical sciences, acting associate Professor, head of the Department of preschool and primary education, Atyrau state University. Kh. Dosmukhamedov, Atyrau, Kazakhstan*

BASIC APPROACHES AND PRINCIPLES OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN PRIMARY SCHOOL

Annatation

Currently, in our country, special attention is paid to the issues of updating the content of education, one of the main tasks is the positive impact of the basic approaches and principles of teaching a foreign language in primary school on the quality of education of younger students.

The article deals with the development of communicative competence through teaching foreign languages, principles and methods of teaching a foreign language. From now on, our main duty is to teach our students in a modern class, to teach them in a modern way, able to Express their self – esteem in a foreign language, to communicate with someone, to communicate, to speak English fluently.

Keywords: communicative competence, foreign language, primary school words, communication,

Қазіргі Қазақстандық қоғам көпұлттық, көптілділік және көпмәдинеттілік жағдайда. Сондықтан осы қоғамға бейімделген көп тілді меңгерген мәдениетті тұлға қалыптастыру - өзекті мәселелердің бірі. Әлемдік білім беру жүйесі жеке тұлғаны қалыптастыруға бағытталған. Бұл ұстаным Қазақстан республикасының Білім туралы Заңында жан-жақты сипатталған: «Білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау, оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді акпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» Тіл мәселесін сөзге тиек ете отырып, Н.Ә. Назарбаев қазақстандықтардың жаңа ұрпағы ең кем дегенде үш тілді біліп, қазақ, орыс және ағылшын тілдерін еркін білу тиіс екендігін айтты. Сонымен қатар ағылшын тілін кеңінен білмейінше, ұлттың бәсекеге шынайы қабілеттілігі туралы айту қиын болатындығын ескерте отырып, барлық ата- аналарды

Көп жағдайда бұл мұғалімнің мінез-құлқы стилімен анықталады. Авторитарлық стильде тек өзара сенім атмосферасын ғана емес, сонымен қатар қуаныш сезімін, жайлылық сезімін, оң эмоцияларды (яғни, балаларға арналған тіл үйренудің басты қозғалтқышы). Демек, «оқыту» тонынан бас тарту керек, балалардың сөйлейтін серіктесі, көмекші және байланыс ұйымдастырушысы болу керек.

Мұғалімнің өзі басқа оқушылардың пікірлері мен балалардың қателіктеріне төзімді, өздерінің оқушыларының табысқа жетуіне және эмоционалдық қабілеттеріне таңдауы маңызды болып табылады. Сонымен қатар мұғалім сөздерді, сөз тіркестерін білуі маңызды (Ш.А. Амонашвили). Әрине, қарым-қатынасқа түсуге мұғалімнің дауысы мейірімді болуы, түр-әлпетінің ажарлы болуы шарт. Негізгі педагогикалық құралдар – күлімсіреу, сүйкімді көріністе болу, әр оқушыға деген мейірімділік көрсету [4].

Мәдениетаралық коммуникацияның жайлылығы мұғалімнің балалардың қателіктерін қалай қабылдағанына байланысты. Кішігірім оқушы ересек адамның өз қабілетіне деген сенімін және оның табысқа деген қуанышын білдіруге мұқтаж. Ол мұғалімнің көмегіне және оның оң бағалауын қажет етеді. Сондықтан қателіктерді өте нәзік түзетуге тура келеді, баланы қорлау емес, мысалы, сыпайы сауалнама, түсініктеме, түсінік (И.Л. Бим). Естеріңізге сала кетейік, мектеп оқушыларының ауызша мәлімдемесі, ең алдымен, өздерінің тілдік құзыреттілік қалыптасуына бақылау жасау объектісі ретінде ғана емес, басқалармен өзара түсіністікке бағытталған болуы керек. Сондықтан сіз мынадай жағдайлардан алшақ болу керек, «мұқият тыңдаңыз, ол дұрыс сөйлесе ме?» Ең бастысы, оқушы оған жаңа тілде сөйлесе отырып, қателіктен қорықпай сезінбейді және осы немесе осы коммуникативтік ниетті жүзеге асыру үшін қолында бар барлық құралдармен ұмтылады.

Сонымен қатар, шет тілін оқытын балалар, өздерінің ана тілін білетін балалар сияқты, дұрыс таңдаудан бас тартады. Себебі, коммуникативтік аспект бала үшін маңызды рөл атқарады: егер ол өз сөзін түсінетін болса, ол қателіктерді түзетуді қажет деп есептемейді [5].

Мәдениетаралық қарым-қатынас кезінде балалар арасындағы өзара іс-қимылдың жайлылығы негізінен оқытудың әр түрлі ұйымдастырушылық формаларының қалай пайдаланылатынына байланысты. Жиі қолданылатын алдыңғы және жеке жұмыстармен қатар, оқу процесіне топтық, ұжымдық және жобалық жұмыс түрлерін белсенді енгізу қажет.

Қабылдау – қарапайым әдістемелік тәсіл. Шешуге бағытталған нақты міндеттер оқытудың белгілі бір кезеңінде практикалық сабақтар, мысалы, пәндердің аты бойынша суреттер, жазу қиын орфограмма тақтада, т. б. Қабылдау әдіске қарағанда, әдіс негізгі әдіснамалық санаттар иерархиясында екінші, жоғары саты ретінде қарастырылуы керек. Әдістің тұжырымдамасы, бір жағынан, белгілі бір оқу жағдайында шет тілін оқытудың және белгілі бір мәселені шешудің жалпыланған үлгісі ретінде ұсынылады, ал екінші жағынан, мұғалімге белгілі бір оқу проблемасын шешуге үйретудің әдісі ретінде таза практикалық түрде болуы мүмкін. Әдіс дәл сол әдістер мен жұмыс формаларын жүйелі түрде қайталау болған кезде дәл көрінеді. «Әдіс» және «қабылдау» ұғымдарының шекаралары өте мобильді және өзара өткізгіш. Мәселен, егер лингвистикалық материалмен жұмыс істеудің ерекше тәсілі болса, мысалы, мәтінді түсіндіріп, оқу процесінің негізін құрайтын болса, онда бұл әдіс оқыту әдісі болып табылады.

Бастауыш сыныптарда коммуникативті оқытуда білім беру – оқушының өзін ауызша (тыңдап түсіну, сөйлеу) және коммуникацияға (оқу және жазбаша) тарту, яғни, оқылып жатқан тілде қарым-қатынасын қалыптастыру деген сөз. Бұл бағыт ағылшын тілін оқытуда заманауи оқулықтарда, қосымша құралдарда кеңінен қолданылып жүр. Осы коммуникативтік әдіс шетел тілін оқытудағы оқу-тәрбие үрдісінің барлық мақсат-міндеттерін қамтиды. Шындығында, тілді әлеуметтік құбылыс деп қарау оқытудың коммуникативтік бағытын алға шығарады. Тіл арқылы сөйлесіп үйрену, яғни, дыбыстық ауыз екі сөйлесу мен яғни, сөйлесудің жазбаша формасын жүзеге асырады. Осы коммуникативтік оқытуда мынадай ережелерді ұстанған дұрыс деп есептейміз. Оны мына төмендегі кестеден көруге болады.

Кесте-1

Бастауыш мектепте шетел тілін оқыту процесінде іс-жүзінде қолданылып жүрген әдістер

Шетел тілін оқытудың әдістері		
Демонстрация	Түсіндіру	Жаттығулар
Ауызша, жазбаша жұмыс істеу, суреттер, фотосуреттер, карталар.	сөйлесу, сұрақ-жауап	жаңа сөздермен танысу

Демонстрация – ауызша және жазбаша шет тілінің жұмыс істеуін, сондай-ақ ауызша көрнекі

құралдарды пайдалануды көрсету, суреттер, фотосуреттер, фильм таспалары, шет тіліндегі мәтіні бар жеке карталар.

Жаттығу оқыту мен тәрбиелеу үдерісінде басымдылық көрсетеді және сөйлеу дағдылары мен қабілеттерін қалыптастыру немесе жетілдіру мақсатында лингвистикалық (сөйлеу) әрекеттер немесе іс-әрекеттердің арнайы ұйымдастырылған жұмысы ретінде анықталады. Сабақта әртүрлі белсенді жаттығулардың таралуы оқушылардың шет тілдеріндегі үздіксіз тәжірибеге барлық қажетті жағдайларды жасайды.

Үшінші негізгі категория оқыту жүйесі - білім беру үдерісінің әмбебап үлгісі, материалды, мақсаттарды, нысандарды, мазмұнды және оқыту құралдарын таңдауды анықтайтын белгілі бір әдіснамалық тұжырымдамаға сәйкес келеді.

Негізгі әдістемелік категориялардың ұсынылған ұғымдарына байланысты «кеңірек қолданылатын терминдердің» мән-мағынасына «құрал» және «тәсіл» ретінде қарау керек.

Шетел тілін меңгеруде 2 түрлі құрал қолданылады:

– табиғи тіл ортасы болып табылатын негізгі құралдар;

– оқушылардың таныс тілін үйренудің табиғи ортасы

Бұған жаттығу құралдарынан бастап компьютерлерге дейін, бейне жабдықтар және т.б. жатады.

Көмекші оқу құралдарына оқушылар жиынтығы және мұғалім жиынтығы кіреді. Оқушының негізін – шет тілінің оқулығы. Бұдан басқа, фонограммалар да бар; фотограммалар (көрнекі құралдары); дидактикалық материалды (әріптер, сөздер, сандар және т.б.); сөйлеу дағдыларын дамытуға арналған суреттердің альбомы; тілдік материалдарды оқып үйренуге арналған жаттығулар жиынтығы, сондай-ақ сөйлеу белсенділігінің тиісті түрлерін меңгеру; анықтамалық материалдар (грамматикалық, лексикалық және т.б.) және сөздіктер; үйге арналған кітаптар.

Мұғалімнің жинағының негізі оқу бағдарламасы – оқу-тәрбие үрдісін реттейтін және бағыттайтын негізгі құжат, мұғалім үшін кітап – оқу-әдістемелік нұсқауларын қамтитын оқу-әдістемелік нұсқаулық. Бұл сондай-ақ фонограммаларды қамтиды; фотограмм; бейнефонограммалар (теледидар, бейнемагнитофон, дыбыстық кинотеатр, компьютер); дидактикалық материалдарды тарату (әріптер, сандар, транскрипция белгілері, орысша-ағылшынша сөзбе-сөз кітабы, сұхбаттарды құрастыру үшін карталар, жағдайлар және т.б.); аймақтық географиялық материал; фонетика, лексика және грамматика пәндерін оқып үйренуге арналған қабырғалық үстелдер; сөйлеу дағдыларын дамыту үшін қабырғалық кескіндеме; зертханалық жұмыс, оның ішінде тілдік лабораторияларда немесе компьютерлік сыныпта сабақ өткізу үшін; сынақтар; әр түрлі іс-шараларды өткізудің ұтымды формалары мен әдістерін анықтайтын сыныптан тыс оқу ақысы, үздік педагогикалық тәжірибеге негізделген мысалдар келтіреді.

Келесі әдістемелік категория - бұл тәсіл. Егер әдіс оқу үрдісінің тактикалық үлгісі болса, онда бұл тәсіл шет тілін оқытудың стратегиясы ретінде қарастырылады. В.Г. Афанасьев жазған жүйелік тәсіл, жүйелі талдау, өзіндік ерекшелігі бар, ол ең алдымен орындалатын қызметтерінде көрінеді. Педагогикалық үдерістегі жүйелік сипаттың мәні, Б.Т. Лихачев атап өткендей, әр байланыстың құрылымының анықтығы: кәсіп, ұйымдастырылған қызмет түрі.

Г.Н. Серіковтің білім берудегі жүйелі көзқарасы бойынша, ол өзінің (білім беру) аспектісі, үдерістің субъектісі әрбір, құбылыс білім беру жүйесінің бір түрі ретінде қарастырған жөн – деді. Жүйелік тәсіл, бастауыш мектепте білім беру жүйесінде қолданылады.

Бастауыш мектепте шет тілді оқытудағы негізгі мақсат – шет тілді мәдениетаралық коммуникативті күзіреттілікті қалыптастыру және дамыту, және субъектісін қалыптастыру.

Шет тілі – қазіргі заманның талабына сай, қоғамның әлеуметтік-экономикалық, ғылыми-техникалық және мәдениет дамуының қайнар көзі. Қазір шет тілін оқыту әдістемесінің деңгейі жоғары [6].

«Коммуникативтік күзіреттілік» (латынның «competere» – қол жеткізу, сәйкес келу сөзінен шыққан) – оқушылар және қоғам үшін күнделікті оқуда, қатысымдық міндеттердің тіл арқылы шеше білу қабілеттілігі; қатысымдық мақсатты іске асыруда оқушының тіл және сөз құралдарын пайдалана алуы. Ғалым Ф.Ш. Оразбаева «коммуникация» термині туралы былай тұжырымдайды: «коммуникация» сөзінің негізгі мазмұны жалпы қарым-қатынас, араласу, хабарласу, байланыс деген сияқты мағыналарды білдіре келіп, адамдардың тіл арқылы сөйлесу процесін, тілдесу ерекшеліктерін, тілдік әлеуметтік мәні мен қоғамдық қызметін, адамдар арасындағы қарым-қатынасты, өзара түсінушілікті көрсетеді.

Оның заманауи моделі коммуникативтік-когнитивтік тәсілді қолдануға негізделген және оның басым міндеті коммуникативтік күзіреттілік бойынша бастауыш сынып оқушысын сөйлеуге және ауызша емес әрекеттерді коммуникация міндеттерін ұйымдастыруға қабілеттілігін арттыру болып табылады.

Қорытындылай келе, шетел тілін үйретуде коммуникативтік күзіреттілікті қалыптастыру қазір заман талабы. Біз қазірден бастап бастауыш сыныпта оқушыларымызды заманауи үлгіде білімді, жан-

жақты, шетел тілінде өзіндік ой-толғамын жеткізе алатын, кез келген адаммен тілдік қарым-қатынасқа түсе алатын, коммуникабельді, ағылшын тілінде қатесіз еркін сөйлеу дағдыларын меңгерген тұлға етіп тәрбиелеп оқытуымыз негізгі міндетіміз.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

- \endash Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы 17 қаңтар 2014ж.
- \endash *Образование в многоязычном мире: Установочный документ ЮНЕСКО.* - Париж, 2003. 38 с.
- \endash *2011-2020 ж арналған ҚР-да білім берудің мемлекеттік бағдарламасы 7 желтоқсан 2010ж.*
- \endash *Концепция развития иноязычного образования Республики Казахстан.* – Алматы: *Казахский университет международных отношений и мировых языков имени Абылай хана*, 2006г
- \endash *Пассов Е.И. Урок иностранного языка в средней школе.* - М.: Просвещение, 1988
- \endash *Пассов Е.И. «Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению»* М, 1991

МРНТИ 14.01.17

Кошербаев Р.Н.¹

Докторант института филологии и полиязычного образования КазНПУ имени Абая, г. Алматы, Казахстан

НАУЧНЫЕ ПОДХОДЫ К ИНТЕРПРЕТАЦИИ ПОНЯТИЙ «ИНТЕРКУЛЬТУРНОСТЬ», «КРОССКУЛЬТУРНОСТЬ» И «ЭТНОКУЛЬТУРНОЕ РАЗНООБРАЗИЕ»

Аннотация

\endash статье рассматриваются проблемы интеркультурности, кросскультурности и этнокультурного разнообразия в современном социуме. Взаимовлияние и взаимодополняющая функция этих понятий позволяет автору статьи не только рассмотреть их смысловые различия и схожесть, но и исследовать их сквозь призму литературного образования. Вместе с тем, автор хочет показать их методологическую сущность. В современном мире они являются методологической основой многих наук, в том числе философии, лингвистики, лингводидактики, психологии и др.

Кросскультурный и интеркультурный подходы являются наиболее актуальным в описании языковых фактов как общая методологическая предпосылка научного знания. Это предполагает толерантные отношения этносов и создание благоприятных условий для развития их языковых систем. Однако недостаточность исследований литературных взаимовлияний через эти понятия, подчеркивает актуальность проблемы.

Ключевые слова: интеркультурность, кросскультурность, этнокультурное разнообразие, методология, полифония, взаимовлияния литератур

Р.Н. Кошербаев¹

Абай атындағы ҚазҰПУ Филология және көптілді білім беру институтының докторанты,

"ИНТЕРМӘДЕНИЕТТІЛІК", "КРОССМӘДЕНИЕТТІЛІК" ЖӘНЕ «ЭТНОМӘДЕНИ ӘРТҮРЛІЛІК» ҰҒЫМДАРЫН ИНТЕРПРЕТАЦИЯЛАУДЫҢ ҒЫЛЫМИ ТӘСІЛДЕРІ

Аңдатпа

Мақалада қазіргі қоғамдағы интермәдениеттілік, кроссмәдениеттілік және этномәдени әртүрлілік мәселелері қарастырылады. Осы ұғымдардың өзара байланысы мен өзара толықтыратын функциясы мақала авторына олардың мағыналық айырмашылықтары мен ұқсастығын қарап қана қоймай, сонымен қатар оларды әдеби білім призмасы арқылы зерттеуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, автор олардың әдіснамалық мәнін көрсеткісі келеді. Қазіргі әлемде олар көптеген ғылымның әдіснамалық негізі болып табылады, соның ішінде философия, лингвистика, лингводидактика, Психология т. б.

Кроссмәдени және интермәдениеттік тәсілдер ғылыми білімнің жалпы әдіснамалық алғышарты ретінде тілдік фактілерді сипаттауда ең өзекті болып табылады. Бұл этностардың толерантты қарым-қатынастарын және олардың тілдік жүйелерін дамыту үшін қолайлы жағдайлар жасауды көздейді. Алайда, осы ұғымдар арқылы әдеби өзара қарым-қатынасты зерттеудің жеткіліксіздігі проблеманың өзектілігін көрсетеді.

Түйінді сөздер: интермәдениеттілік, кроссмәдениеттілік, этномәдени әртүрлілік, әдіснама, полифония, әдебиеттің өзара байланысы

R. N. Kosherbayev¹

*Doctoral student, Institute of Philology and multilingual education at Abai KazNPU,
Almaty, Kazakhstan*

Abstract

The article deals with the problems of intercultural, cross-cultural and ethno-cultural diversity in modern society. Mutual influence and complementary function of these concepts allows the author not only to consider their semantic differences and similarity, but also to explore them through the prism of literary education. At the same time, the author wants to show their methodological essence. In the modern world, they are the methodological basis of many Sciences, including philosophy, linguistics, linguodidactics, psychology, etc.

Cross-cultural and intercultural approaches are the most relevant in the description of linguistic facts as a General methodological prerequisite of scientific knowledge. This implies tolerant relations of ethnic groups and creation of favorable conditions for the development of their language systems. However, the lack of research of literary interactions through these concepts emphasizes the relevance of the problem.

Keywords: interkulturell, crosscultural, diversity, methodology, polyphony, interaction literatures

Исключительная важность понятий «интеркультурность» и «кросскультурность» в том, что в современном мире они являются методологической основой многих наук, в том числе философии, лингвистики, лингводидактики, психологии и др. В тоже время следует констатировать, что являясь важнейшей составляющей мирного сосуществования разных народов и развития цивилизации в поликультурном социуме смысловой ряд этих понятий целесообразно дополнить понятием «этнокультурное разнообразие».

Взаимодополняющая функция этих понятий и их актуальность не вызывает сомнения. «На сегодняшний день мы больше не можем позволить себе относиться к этнокультурному разнообразию с пренебрежением или игнорировать его вовсе» - справедливо подчеркивается в исследованиях Афанасьевой Л.и соавторов [1]. Далее авторы мысли продолжают свои рассуждения более рельефно: «...однако, то, что многие как европейские, так и украинские города до сих пор не в состоянии полноценно воспользоваться преимуществами такого разнообразия, и даже сталкиваются с конфликтами в связи с отсутствием надлежащей интеграционной политики, остается фактом. Отсутствие надлежащей интеграционной политики в определенной степени обусловлено недооценкой культурного аспекта, недостаточным пониманием концепции этнокультурной интеграции: упрощенным или предвзятым пониманием культуры

разнообразия, достаточно «стандартным» подходом к интеграции, приводит к изоляции существующих культур, нищеты, отчуждения или конфликта... Примером того, где этнокультурное разнообразие есть норма и возможность для всех граждан на творческое самовыражение, является программа Совета Европы «Интеркультурные города».

Возникновению такого необычного программного документа способствовало развитие идей и практической реализации интеграции переселенцев, беженцев и национальных меньшинств города. Назначение программы выражено следующим образом: «В основе положения о межкультурном городе лежит переосмысление и реформатирование важных, но отчасти ежедневных, функций города с межкультурной точки зрения с тем, чтобы обеспечить одинаковые услуги гражданам, независимо от их культурного происхождения».

основу концепции интеркультурных городов положена Интеркультурная компетенция.. Участвующие в проекте люди, обмениваясь опытом, учатся как реагировать на вызовы, связанные с разобщённостью в обществе на примере как собственного города, так и на основе полученного обмена опытом. Наличие позитивных и негативных факторов позволяет выработать общую стратегию поведения для достижения цели по объединению граждан [2]. Ограничимся этой констатацией, ибо, это тема отдельного научного исследования.

Итак, в треугольнике рассматриваемых понятий научный интерес вызывает понятие «интеркультурность». С ним связаны достаточно весомые интерпретации. Например, образовательный феномен. На современном этапе актуально говорить и исследовать интеркультурное образование как аналог поликультурного образования. Именно эти понятия стали насущной потребностью и важнейшим фактором устойчивого развития стран в условиях формирующегося глобального геополитического пространства. Одним словом, интеркультурность имеет множество научно-обоснованных выходов. Во множестве этих «выходов» значительным является межкультурная коммуникация. В общем понятийном смысле, по мнению Федорова, межкультурная коммуникация выражает особенности человеческой деятельности и человеческих взаимоотношений с точки зрения культурных процессов [3]. Е. М. Верещагин

В. Г. Костомаров, исследуя языковую специфику, определяют межкультурную коммуникацию как адекватное взаимопонимание двух участников коммуникативного акта, принадлежащих к разным национальным культурам [4]. Литературные основания интеркультурности находят интересную интерпретацию в трудах У. Шенинга. Акцентируя внимание на морфологических свойствах понятия интеркультурности, ученый подчеркивает тенденции литературного образования, связанные с разными цивилизациями, по крайней мере с двумя [5].

Термин «кросскультурность» пришел к нам в 19 веке и означает в переводе с английского языка «пересечение». Прошло много времени, прежде чем он был востребован в американской философии, затем психологии. Анализ соответствующей литературы свидетельствует, что некоторые исследователи склонны считать, что кросскультурный подход является наиболее актуальным в описании языковых фактов как общая методологическая предпосылка научного знания. Этот подход предполагает толерантные отношения этносов и создание благоприятных условий для развития языковых систем.

Вместе с тем, практически отсутствуют кросскультурные исследования в *литературе*. Однако, как справедливо отмечает Б. Л. Губман, «вся совокупность проблем, волнующих сегодня человечество, настоятельно вызывает к осознанию роли общегуманистических ценностей, на базе которых герменевтический разум призван воссоздавать и переосмысливать культурно-исторический процесс, современную ситуацию и рисовать возможные контуры грядущего» [6].

Согласно этой точке зрения, мощные литературные взаимосвязи народов, воспитывающий потенциал литературных произведений представляют фундамент, на котором можно развить кросскультурные компетенции, необходимые современному человеку.

целом, нужно отметить, общенаучной основой исследования литературной парадигмы личности в поликультурном образовании в настоящее время выступают философские концепции культуры, лингвистические теории о соотношении языка, менталитета и литературы и культуры.

Кросскультурные основания философии открывают новые перспективы для философской деятельности вообще и, в частности, для понимания своеобразия национальных философских культур, выяснения их роли в развитии и становлении полилогического способа осмысления действительности.

Следует отметить, что во многих исследованиях превалирует мысль о том, что кросскультурность в философии – это полифонический процесс, стремящийся к гармонии сосуществования различных «голосов» и с постоянным стремлением понять чужое мнение. В философии такая позиция восходит к

лингвофилософским воззрениям М.М. Бахтина, считавшего диалогическое сознание и слово залогом существования и развития культуры [7].

Чрезвычайно актуально понимание важности кросскультурного взаимодействия в условиях сегодняшней казахстанской действительности с ее этнокультурным разнообразием. Людям, живущим в многонациональном, мультикультурном обществе, необходимо не просто осознавать ценность литературы к культуре разных народов страны, но и строить свое взаимодействие, руководствуясь кросскультурными плюралистическими предпосылками, а также учиться пониманию «чужих» ценностей через литературные взаимосвязи,

На наш взгляд, к литературному образованию, в ее рассмотрении через понятие кросскультурности, наиболее близка лингвокультурология. Вместе с тем, следует отличать понятие кросскультурности от понятий лингвокультурология и межкультурная коммуникация, которые возникли в рамках антропоцентрической парадигмы в лингвистике. Предметом лингвокультурологии являются язык и культура, находящиеся в диалоге, взаимодействии между собой.

Таким образом, кросскультурность представляет собой не только и не столько инструмент или метод познания действительности, но прежде всего кросскультурность рассматривается нами как новый способ мировосприятия, мироотношения и формирующийся на этом основании новый подход к образованию, что проявляется в кросскультурных тенденциях развития литературы.

Наконец, нужно сказать о том, что новые требования в поликультурной системе образования предполагают высокий уровень профессионализма педагогов, который в том числе определяется составляющими его *кросскультурной компетенции*. Компетентностный подход в образовании предполагает, что в процессе осуществления профессиональной подготовки педагога образовательного организации необходимо формировать профессиональную компетентность, который является структурным компонентом профессионального сознания личности.

Итак, резюмируя рассуждения в рамках исследуемого вопроса, следует подтвердить существующие точки зрения: новый опыт мировидения, связанный с современными процессами глобализации и интернационализации, ставит культурные смыслы и символы всех эпох и народов в состояние бесконечного кросскультурного диалога-полилога. Преодоление этноцентризма в современном плюралистическом мире становится жизненно важным. «Глобальный мир необходимо созидать в диалоге цивилизаций как общее пространство многогранной духовности – всегда открытое и вечно совершенствующееся в процессе понимания другого» [8].

Список использованной литературы:

- \endash Афанасьева Л и др. *Интеркультурность как успешная модель развития поликультурного городского сообщества.- Українознавчий альманах, Вип. 18, – С. 13-17., – Л., 2017.*
- \endash Hil Wood, Charles Landry: *The intercultural city: planning for diversity advantage.* Earthscan 2008
- \endash Федоров А. А. *Введение в теорию и историю культуры: словарь.* – М.: Флинта: МПСИ, 2005, – С. 148)
- \endash Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. *Язык и культура, 1990, – 246 с*
- \endash Шенинг У. *Культура и интеркультурность. Направления и тенденции современного литературоведения // Литературоведение как наука. Теория литературы. Литературная критика, 2004. 04.01, с.7-12*
- \endash Губман Б.Л. *Западная философия культуры XX века.* – Тверь: ЛЕАН, 1997. – 287 с.
- \endash Бахтин М.М. *Автор и герой.* – СПб.: Азбука, 2000. – 336 с.
- \endash Алиева Н.Н. *Лингвокультурология, межкультурная коммуникация и кросскультурная лингвистика*
– Дагестан, 2010
